ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମଦ୍ଭଗବଦ୍ଗୀତା

ଟୀକା

ପ୍ରକାଶକ—
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି. ବେ: ଏ:

ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ କୃତ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା

ପ୍ରକାଶକ :—
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରଥମ ଦେବ ସଂସ୍କରଣ ।

ମୂଲ୍ୟ—ମନୋଯୋଗ ସହ ଅନୁକରଣ ପାଠ ।

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ବନ୍ଦନା	୧	ଅନୁଷ୍ଠିତ ପଦ୍ୟ	୪୫
ପ୍ରାର୍ଥନା	୨	ସୁବର୍ଣ୍ଣୋପଦେଶ	୪୭
ଷଷ୍ଠ ଗୀତାବଳୀ	୩	ପରମ ପଦାର୍ଥ	୪୮
ଅନ୍ତର୍ବିଧି ଅର୍ଥ	୧୪	ଅତୀତରେ ଆର	୪୮
ସୁଧାରର ତତ୍ତ୍ୱ	୧୮	ମହାଶ୍ରୁ ବାର	୪୮
ସ୍ୱଦେଶୀର ଗୀତ	୧୮	ଭେକରେ ଦେବର୍ଷି	୪୯
ଯବଣ ତନ୍ତ୍ର	୧୯	ନାରୀସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରୀତି	୪୯
ସୁନା ଲୁହା	୨୦	ଉପଦେଶ	୫୦
ଶୀଖର ପଦ୍ୟ	୨୦	ଉପଦେଷ୍ଟାଙ୍କର	୫୧
ଭଲ ବିଷୟ	୨୧	ଗୀତ-ବାକ୍ୟାବଳୀ	୫୧
ଭକ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧନ	୨୨	ଦୋଷୀଙ୍କ ସ୍ତବ ଅର୍ଥ	୫୩
ଘୃଣ୍ଣା ଦକ୍ଷିଣା	୨୯	ଶ୍ଳୋକ ସଂଗ୍ରହ	୫୪
ଦ ଦେହ	୩୩	ବସ୍ତୁର ମାଳିକା	୫୮
ଏକ ଭଳଣି	୩୦	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚକ ସ୍ତୋତ୍ରଂ	୬୧
ଦେବ ଯୌବନେନ୍ତୁ	୩୪	ଶ୍ରୀରାଧାବର ଚେତକ ସ୍ତୋତ୍ରଂ	୬୧
ଛାଗ୍ନି-ନ୍ତି	୩୮	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାଷ୍ଟକଂ	୬୨
କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଦେଲେ	୪୫	ଶ୍ରୀ ଏକଶ୍ଳୋକୀ	୬୩
ଅଦ୍ଭୁତ କଥା	୩୪	ଶ୍ରୀହରି ଭଜନ	୬୪
ପ୍ରହେଳିକା	୩୫	ନବେନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମିଙ୍କ ସ୍ତବ	୬୫
ଲୋକଭାବନା	୩୭	ଶ୍ରୀନନ୍ଦନ ଗୀତ	୬୫
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ	୪୪	ଶ୍ରୀ କେଶବ ଭଜନ	୬୯
ଦେବ ଭରତ ଯାତ୍ରା	୪୪	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାମମାଳା	୮୨

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଯୋଗ ନବରତ୍ନମାଳା	୮୩	ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ	୧୩୪
ଗୋପାଳ ନବରତ୍ନ ମାଳା	୮୪	ମୁକ୍ତିଦଣ୍ଡ	୧୪୦
ମା ଦୋଷ୍ଟଳ ସ୍ତୋତ୍ର	୮୫	ନିରିଡ଼ା	୧୪୧
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟସ୍ତୋତ୍ର	୮୬	ଜିଭ ଗାଡ଼େ ନାକେ ଘଡ଼େ	୧୪୪
ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି	୮୭	ବାଳିକା ବିବାହ	୧୪୮
ପଣ୍ଡିତ	୧୦୫	ଭୂତ ବନ୍ଧୁ	୧୬୭
ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବେ ତତ୍ତ୍ୱ	୧୦୬	ଅଙ୍ଗୁରୀ ଅଳଙ୍କାର	୧୭୨
ନେତ୍ର ବନ୍ଦନା	୧୦୭	ଭାଦ୍ରବ ଉତ୍ସବ	୧୭୬
ଖାଦ୍ୟ ପାପ	୧୧୦	ବେଦ ଦେବତା ପାପୀଙ୍କରେ ଶାନ୍ତିପାଠ……	୧୮୯
ମହାଦେବ କାହାଣୀ	୧୧୧	ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣ କଥା	୧୯୫
ନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଧିକାର	୧୧୫	ଗୁଣାଶ୍ରମ ବିଧାନ	୧୯୮
ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପତନ	୧୨୫	ଅନ୍ତର୍ବାହୁବାଦ	୨୦୦
ଜୀବନେ ମୃତ୍ୟୁ ଭାବ	୧୨୩	ବଣ୍ଡ ଦାସୀ	୨୦୫
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମନ୍ଦିର	୧୨୬	ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ ନାଟକ	୨୦୭
ଗୋରକ୍ଷା	୧୨୯	ଉତ୍କଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ନାଟକ	୨୨୯

ସମାପ୍ତ

ମୂଲ୍ୟ ୧୦ ଅଣା ମାତ୍ର

ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରମାଦ ଥିବାରୁ ତାହାର
ଶୁଦ୍ଧିପତ୍ର ଦିଆଗଲା

ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
କମ୍ପା ଓ କମ୍ପାଇଁ	କମ୍ପାଁ, କମ୍ପାଇଁ
ଜପେଇବା, ଜପେଇଲା	ଜଡେଇବା, ଜଡେଇଲା

ବହିର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥିବ
ଶୁଦ୍ଧଟି ଗ୍ରହଣ କରିବ ।

ପୃଷ୍ଠା	ଧାଡ଼ି	ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
୪୯	୨	ଖୋଳେ ପରଦୋଷ	ଯାଞ୍ଚେ ପରକାଶ
୬୨	୬	ସକି ସ୍ୱାଚରଣ	ସନ୍ଧି ସ୍ୱାଚରଣ
୬୪	୨	ମୁଦାଳଙ୍କଂ	ମୁଦାପ୍ରଦାଂ
୧୨୭	୨୩	ଗାବିର	ଗାଭିର
୧୪୫	୧୧	ଜଡଦାଳି	ଜଡଦାବଳୀ
୧୫୪	୮	ବ୍ୱାଣିଷ	ବ୍ୱାଣୀଷ
୨୭୪	୧୨	ନା	ଷ
୩୦୪	୩	ବୃଂହାଦି	ବୃହାଦି
୩୨୩	୨୨	ପୁରଙ୍କ୍	ପୁରଙ୍କୁ
୩୫୨	୨୭	ଧନ୍ୱିଭାଣଙ୍କ୍	ଧନ୍ୱିଭାରଙ୍କୁ
୩୫୭	୧୪	ଶୁଅଚି	ଶୁଅଛି
୪୬୯	୧୧	ବୋଧ	ବଧ
୪୯୮	୨୦	ଜନନି	ଜନନୀ

ଜନନୀ ପ୍ରଭୃତି (ୀ) ଈକାର ସମ୍ବୋଧନରେ (ି) ଇକାର ହୋଇ ଥିବାରୁ
ତାହା (ୀ) ଈକାର ହେବ ।

ଭୂମିକା

୧୮୬୯ ସାଲରେ ଜନ୍ମହୋଇ ଅଜୀବନ ସାହିତ୍ୟସେବା କରି ନାନାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିବାପରେ ୧୯୫୨ ସାଲରେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ 'ରଚନାବଳୀ' ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଜୀବନ-ସୁଲଭ ଉପଯୁକ୍ତ ଏଥିଲାଗି 'ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' କରିବାକୁ ସେ ଅଭିଳାଷୀ ହେଲେ । ସାହିତ୍ୟ-ଜଗତରେ ସେ ସୁପରିଚିତ, ସେ 'ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍', 'କଳାପ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ' 'ବିଦ୍ୟାସାଗର' । ସେ D. Litt, Doctor of Letters । ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଚାନ୍ସେଲର, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ସମିତିର ସଭ୍ୟ । ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ସେ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ଜମି-ଦାରୀର ଅଧିକାରୀ, ଜୟପୁରର 'ମହାରାଜ' ଯାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଜଳଶକ୍ତିର ତୁଙ୍ଗା ଭଦ୍ରାର ଶକ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ । ସେ ପ୍ରାଚୀନ ନନ୍ଦପୁର ରାଜବଂଶର ଅବତଂସ । ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ସେ ଦାନବୀର । ୧୯୩୧ ରେ ଜୟପୁରର ସିଂହାସନ ପାଇବା ପରଠାରୁ ବର୍ଷକୁ ଏକ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ୧୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ସାରିଲେଣି, ଏବଂ ତାହା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ୧୯୨୧ ସାଲରେ ବିଶାଖପାଠଶାଳାରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦାନ ଓ ବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହ ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସେ ରାୟ-ସାହେବ ଖେତାବ ପାଇଥିଲେ । ଅନ୍ଧ୍ର ମେଡିକେଲ୍ କଲେଜକୁ ତାଙ୍କର ଦାନ ୧ ଲକ୍ଷ ୫୦ ହଜାର ଟଙ୍କା । ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧପାଣ୍ଠିକୁ ପଚାଶହଜାର ଟଙ୍କା । ସତ୍ୟବାଦୀ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ସେ ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ 'ନବଭାରତ' ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ଦାନ ପାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ କବିତା ବହି ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ Hill tribes of Jeypore ସେ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଛପାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଛାତ୍ର ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦାନ ପାଉଛନ୍ତି । ତାହା ଛଡ଼ା ତେଲୁଗୁ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ଦାନ, ବିଶାଖପାଠଶାଳାର ନାମ୍ବି ଛାତ୍ରାବାସ-ଳୟ, Industrial Museum, ଅନ୍ଧ୍ର ଭାଗବତ ଏସବୁ ଦେଶରେ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟ କୀର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦେଶର ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତି-ପାଳିତ । ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ କୋଟିର କବି । ତେଣୁ ସରସ୍ୱତୀ ତାଙ୍କୁ ଅଂଶୋଇବା ସନ୍ତାନ ବୋଲି ସେ ସବୁ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ସେ ବିଶାଖ-

ଯାହାଙ୍କର 'ଉତ୍କଳ ସମାଜର' ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ଏବଂ ୧୯୧୪ ସାଲର ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ସଭା-ପତି, ଯାହାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଉତ୍କଳର ଭାଗ୍ୟରବି ପ୍ରକାଶୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ-ଭୂଷଣରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

"ପ୍ରେମର ଜଣେ ଦେବେ ଆଶିଷେ ବାହିବେ
ଭୁଲିଯାନ୍ତୁ ମୁହିଁ ଭାଇ ଦୋଷ ଜାଣିବେ" ।

ଏହି ଦେଶରେ ସେ ଅନ୍ତି-ବାଟିକୁ ଜାତୀୟ ଅଛନ୍ତି । ୧୯୧୬ ରେ ସେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ ଜଗଦ୍ରଦେବଙ୍କ ଅଭିଷେକ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୩ ରେ ଅନ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ଦେଶର ସମ୍ମାନ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଖ୍ୟାତି ପାଇଁ ୧୯୩୫ରେ 'ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ' Lord of Letters', ଅନ୍ୟ ଆନ୍ଧ୍ରବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ୧୯୩୮ରେ 'ଡକ୍ଟରେଟ୍' D. Litt ଉପାଧିମାନ ଦେଇଥିଲେ ଉତ୍କଳ ସମାଜର ସମ୍ମାନ ହୋଇ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସେତେବେଳେ ସେ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କଲେ, ସେତେବେଳେ ୩୫୦ ବର୍ଷ ଧରି ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିବା ମୁକ୍ତି ସମାଜରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଥିବା ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ Jeypore College of Technology & Sciences ଆଦିରେ ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପ୍ରଶଂସା ଉତ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ ପ୍ରଶଂସା ଉଦ୍ଭାବନ ନିଜ ଦେଶର ଭୂତରେ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଥିଲେ ତାହା କେବଳ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି । ସେ ନିଜ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି, ଉତ୍କଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର 'ଜୟପୁର' ରାଜାଙ୍କ ନମୁନା ସ.ନ । ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ହେଉ ଯାହା ଲେଖା ହେଉଛି ତାହା ଅନୁର ଦେଇ ପୁସ୍ତକ ହେବ ଏବଂ ଜୟପୁରର ମହାଶ୍ରେଣୀ—ସ୍ୱୟଂ ତାଙ୍କର ଲେଖା 'ଜୟପୁର ରାଜ ବଂଶାବଳୀ' ଲେଖିଛନ୍ତି ତାହା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଉଚ୍ଚ-ସ୍ଥାନ ।

ଏହି ପ୍ରକାର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଉତ୍କଳ ସଭାପତିତ୍ୱ ଏବଂ ହୋଇ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଆଧୁନିକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି ଓ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଏହି 'ପ୍ରଦୀପ', 'ମୁକୁର', 'ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ' ପତ୍ରିକାରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଲେଖକ ଥିଲେ । ତାହା ପରେ ସେ ଅନେକ ପତ୍ରିକାରେ ଲେଖୁଥିଲେ । ସେ କେବଳ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଉତ୍କଳ ଏ ଭଳି ସ୍ଥାନରେ ଲେଖନ୍ତି । କେବଳ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ରଚନା ଛପା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ତାଙ୍କର ଅନୁବାଦ ଗାନ 'କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଉତ୍ସବ' ତାହା ଏବଂ "ମାନବତା ବେଦ" ନାଟକ ଯାହା ଅନ୍ୟ ଉତ୍କ-

ଶବ୍ଦାଳଙ୍କୃତ ପଦ୍ୟରଚନା କରିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସୁରସିକ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆରେ ତାଙ୍କର "ସଙ୍ଗୀତ ରାଧାମାଧବ ନାଟକ" ସମ୍ବନ୍ଧେ ସ୍ୱାମୀଜୀ ପଦ୍ମନାଭ ଲେଖିଥିଲେ :—

"ସୁମଧୁର ଭକ୍ତି ରାଧାମାଧବ ନାଟକ
ପଢ଼ି ଆଜ ହେଲେ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।"

ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ "ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରୟୋଗ", "ଦ୍ୱିଜାଭରଣ ବିଧାନ" ଏବଂ ଅନେକ ସ୍ତୋତ୍ରମାଳିକା । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ରଚନା ଅର୍ଥ ଗୌରବ ମଣ୍ଡିତ, ସୁଲଳିତ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର କୃତ ପୁସ୍ତକର ଅଭାବ ଏବଂ ତାହା ଏହି ରଚନାବଳୀରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୀତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ଭଗବଦ୍ ଗୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟ', ମୋହମୁଦ୍ଗରର ଅନୁବାଦ 'ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ସ୍ତୋତ୍ରାବଳୀ', 'ମାଦମୁକ୍ତ କଥା ସାର', କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକର ଅନୁବାଦ 'ଅତୁଳ କୁସୁମମାଳା' ଏବଂ ବୃହତ୍ ତୁଳସୀ-ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣର ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ ଜନ୍ମ ବୃତ୍ତାନ୍ତ' ଅଛି । କବିଙ୍କର ମୌଳିକ କୃତ 'ତୁଳସୀ ଚରିତ' ନାଟକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଖଣ୍ଡ କବିତା 'ସରସ ଗୀତାବଳୀ' ଓ 'ବିଭୂତି ଲହରୀ' ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅନେକ କବିତା ଓ ସ୍ତୋତ୍ର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା କେତେକ ନୂତନ ଧରଣର କବିତା ଲେଖା ତାଙ୍କର ଅପ୍ରକାଶିତ ରଚନା ମଧ୍ୟରେ ମିଳିଛି; ସେଗୁଡ଼ିକ ସ୍ତୁତି, ସ୍ତୋତ୍ର, ଉପଦେଶାତ୍ମକ କବିତା, ଧର୍ମ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଶାନ୍ତିପାଠ । ସେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ସମାଲୋଚକ । 'ଜନ୍ମଭୂମି' 'ଅଲଙ୍କାର' 'ନୀତିମାଳା', 'ସମାଜ', 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ', 'ଭୂଷଣାଦ୍ୟାନୁବାଦ', 'ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ' 'ମେଘଦୂତ' ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସମାଲୋଚନା-ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ର ଯଥା 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା', 'ଧର୍ମବନ୍ଧୁ', 'ସମ୍ମିଳନୀ' ପ୍ରଭୃତିରେ ତାଙ୍କର ରଚିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଅଛି । ପତ୍ର ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥ ରହିଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ପଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ଭୂପୃଷ୍ଠ ଏବଂ, ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ ସୁଧୀଙ୍କ ଗବେଷଣା ଓ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ଅଙ୍କନ । ସେହି କୃଷି ଦେଶ ପାହାଡ଼ ଓ ବନଭୂମିର ପ୍ରାଚୀନ ଅଧମ ସଂସ୍କୃତି ବହନ । ସେହି ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୂଣ୍ୟଭୂମିର ପାଞ୍ଚାବ୍ଦୀ, ଦେବ ଓ ନଦୀ, ସମୁଦ୍ରଙ୍କ

ଘଣ୍ଟା କେତେ ପରକା ଦ୍ୱାଗଲୁ ନ, ଗରଦୂଷଣ କିଶିରଙ୍କର ଅଧିକ ଦସ୍ତଖତ ଏକ.ଶାସ୍ତ୍ର ସାହିତ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର । ପ୍ରକଟିତ ଲେଖକ ଏବଂ ବିଶେଷ ଅଳ ଗଙ୍ଗ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱର ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଜା, ଭୂତପୂର୍ବ ଜଳପ୍ରପାତକୁ ସାହିତ୍ୟର ଇତ୍ୟାଦି, କିନ୍ତୁ ସେଠି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ବିଶେଷ ବଦଳି ନାହିଁ । ବଙ୍ଗାଳୀ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ମତ ଲେଖକଙ୍କ ଲଭିଛି । ଆପଣା ଆପଣା ଭାବରେ ସ୍ୱାଧୀନ ସମାଜ ସବୁ ବୋଲି ଏହିପରି ସେମାନଙ୍କର ସମାଜକୁ ଜାଣିବା ଲାଗି ବହୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମନୁଷ୍ୟ, ଯେଉଁମାନେ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଅଜଣା ଭାଷାରେ ଜାତି ବସି ଗଲେ ତାହାର ବହନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦେଶରେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ୱପ୍ନର ସଭ୍ୟତା, ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି, ଶିଳ୍ପକଳା, ଜନସ୍ତ, ନାଗରିକତାର ଯୋଗଦାନ । ଏତଦ୍ଭିନ୍ନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟର ପୁସ୍ତକ ଏହା, ସେ ପ୍ରାଚୀନ ଜନସ୍ତର ସ୍ମାରକ ।

ଅଷ୍ଟ ଭବନ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ, ସମସ୍ତଙ୍କ ବର୍ଷ ବନ୍ଧୁ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦ୍ୱାରା, ଅଦ୍ୟାପି ସରଳ, ଅଦ୍ୟାପି ବର୍ଷ ହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କେତେ ଠିଆ ହୋଇ ବନ୍ଦନା କରୁଥିବନ୍ତି, ଏ ଦେଶରେ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜାରେ ଲାଗନ୍ତି, ଅଦ୍ୟାପି ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି. ଭଜନ କରନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଯନ୍ତ୍ର, ମସ୍ତକରେ ଶିଖା, ପଦରେଣୁ ସାଧାରଣ ଓ ଅତି ନିରକ୍ଷର, ଆଦେଶ ଶାସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ, କେତେ ପରବର୍ଷେ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି, ଯିଏ ଲେଖକ ଦେବଭାଷାରେ ଭଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗାତା ଓଡ଼ିଶୀ ଚିତାଳଣ ଓ ଅତୀତପ୍ରସ୍ଥ ମିଶିଥିବା ଗୃହସ୍ଥ ଜଣେ । ଏ ଗ୍ରାମରେ ଅତି ଲଘୁ ପଦ, ଏକାଦଶୀ, ବ୍ରତ, ଉପବାସ ଆଦି ନିୟମରେ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯଥା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଆଜିକା ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରାଚୀନ ଅଷ୍ଟ ଭବ ପରମାତ୍ମ ବସ୍ତୁ ଓ ସଦ୍ଗୁଣ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସେ ସଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାନ୍ତି, ସ୍ୱ ନାହିଁ, ଅତି ସରଳ । ଆପଣାକୁ ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ପରକୁ "ହେ ଦେବ ! ସ୍ୱାମୀ !" ସମ୍ବୋଧନ କରି ସତ୍ତ୍ୱମାନ କରନ୍ତି ଭାବ ଏବଂ ଲୋକଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ବିନୟ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ତାଙ୍କର ନାମ ଅତି ଦୂର, ସେ ନଗର ଉପର ବା ସ୍ଥିତକୁ ଯୋଡ଼ ତାହାର ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ସୁବିଧା ନାହିଁ ଏବଂ ଦେବ ଉପାସନା କରିବା ଜଣା ଅଛି ଗ୍ରାମରେ ଅଧିକାର ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଦେବଦେବୀଙ୍କରେ ଭକ୍ତି ରହିଅଛି । ତାଙ୍କର ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଭାବର ସରଳ ଜୀବନ ଦୃଶ୍ୟ, ବଣିଜ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର, ଭାଷା, ସ୍ୱର ଓ ନୈତିକ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ଏବଂ ସେ ଗୁଣର ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ବାଣିଜ୍ୟର ପରିଚୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଦେବ ଶର୍ମଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଗଠନରେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନର ସାଧନା ହିଁ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ମୌଳିକ ରୂପ ଦେଇଅଛି । ତାଙ୍କର ପିତା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜମ୍ବୁପୁର ସ୍ୱଜନଶୀଳ । ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଚିକାକୋଲ ତାଲୁକାର ପଦ୍ମନାଭପେଟ ବ୍ରାହ୍ମଣପରିବାରରେ ରହୁଥିବା ସମୟରେ ସେଠାରେ ତା ୨୮।୭।୧୮୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭଗବାନଦେବ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଅତଏବ ଜନ୍ମଗତ ଅନୁସାରେ ସେ ଉତ୍କଳୀୟ ସ୍ୱଭାବ, ଯୋଗଦେଲେ ଅପ ଦେଶରେ ଗୀତ, ଦର୍ଶନ, ବୃତ୍ତିଗ୍ରହଣ, ଆସ୍ଥାନୀୟତା ପ୍ରଭୃତି ଆଦର୍ଶ ହୋଇଥିଲା ଓ ସଂସ୍କୃତ ହିଁ ସର୍ବୋପରି ଭାଷା ହୋଇଥିଲା । ଜନ୍ମକାଳରୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଠାରେ ଶର୍ମ ଭାଳ ସେ ତେଲୁଗୁ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ଭାଗବତ ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ଭଗବାନଦେବ ଘରେ କିଛି ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗୁରୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରଘୁନାଥ ରଥ ତାଙ୍କୁ ଦେଶର ବୋଲି, ବାରମାସୀ ବୋଲି, ପୋଥୀପୁରାଣ, ଗୋପାଳଲୀଳା ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ପରେ ସାହି-ତ୍ୟର ଭଗବାନଦେବ ଅପଣାର ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭଜନରେ ଏକଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କଲେ ଏବଂ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞାନ ଯୋଗୁଁ ସେଥିରେ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ଶୀର୍ଷ ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ୧୯୦୬ ରୁ ୧୯୦୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମାତୃଭୂମି ମଫସଲରେ ରହିଥିଲେ । ୧୯୦୮ ରୁ ୧୯୧୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଖପାଟଣାରେ ଥିଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ପଢ଼ି ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ହିନ୍ଦୀସାହିତ୍ୟରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଜ୍ଞାନ ହେଲେ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ବଢ଼ି ଇଂରେଜୀ ଶିଖିଲେ । ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ନିପୁଣ ଅଭିଜ୍ଞ ଏବଂ ଅଧ୍ୟାପକ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ଶାସ୍ତ୍ରୀ-ସମାଜ ରୂପରେ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ତେଲୁଗୁ ନାଟ୍ୟକଳା ରଚନାଶୈଳୀରେ ଗୃହୀତ । ଏହି ପ୍ରକାର ସଂସ୍କୃତ ନିପୁଣର ପ୍ରଭାବ ଭଗବାନଦେବଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତେଣୁ ସେଥିରେ ପଦର, ଅନୁପ୍ରାସ, ଉଦାହରଣ ଆଦି, ଶବ୍ଦ ସହ ଓ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିପୁଣ ବିନ୍ୟାସ ଦେଖିବାରେ ଅଛି । ଆପଣା ଜୀବନର ୬୨ ବର୍ଷ ପ.ମ ତେଲୁଗୁ ଦେଶରେ ରହି ସେ ଦେଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଏକ ସାହିତ୍ୟର ପଞ୍ଜୀ ଲେଖକ ହେଲେ ।

ତାଙ୍କର ଜୀବନ କାଳରେ ଏହି ପ୍ରଭାବର ଫଳସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣାର ଜାତୀୟତା ବଜାୟ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିବ ଏବଂ

ସେହି ସଂସ୍କୃତ ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ଯେ ତେଲୁଗୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରୁ ଆପଣାକୁ ମୁକ୍ତ କରି ନେବା ଦ୍ୱାରା ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଲେଖିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ୯ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମାତାଙ୍କର ଏବଂ ୧୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏହିପରି ବୈରାଗ୍ୟ, ଉଦାସୀନତା ଓ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବୋଧେ ସେହି ଘଟଣା ଆଘାତର ପ୍ରତିଫଳ । ୬୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତା ୫।୫।୬୧ ରେ ସେ ଜନ୍ମପୁରରେ ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟହାନିର ଭୋଗ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି କାରଣରୁ ସାଧାରଣ ସ୍ୱଭାବମାନଙ୍କର ଦୈହିକ ପ୍ରଭାବ ତଳେ, ବ୍ୟଥା, ଭୟ, ଅତୃପ୍ତି ତାଙ୍କର କାବ୍ୟ । ତାଙ୍କ କବିତାରେ ନୂତନ କାବ୍ୟ ଏବଂ ଯେ ଠାକୁର, ଗାନ୍ଧି, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ-ଙ୍କୁ ଏବଂ ସର୍ବୋତ୍ତମଭାବେ । ସ୍ୱଦେଶର କବିତା ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆପଣା ଚରିତ୍ରକୁ ଦୃଢ଼ କରି ଗଢ଼ି ନେଇଥିଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ସେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଦୃଢ଼ତାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଏବଂ ଅନ୍ତରର ସଂସ୍କାରରେ ନିମଗ୍ନ ଏବଂ ବୈରାଗ୍ୟ ତାଙ୍କର ବ୍ୟଥାନୁଭୂତି, ତାଙ୍କର ଜୀବନ ।

ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରକାର ସଂସ୍କୃତର ସେବନ ନେଇ ମିଳନ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ, କାରଣ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେହି କାଳର ସାହିତ୍ୟ, ତାଙ୍କରି ମନ ଆପଣାକୁ ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି । ସାଧାରଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅନୁସାରେ ପ୍ରକୃତ ଭାବ 'ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଜୀବନ', ଯେଉଁଠାରେ ଦେହର ଶାରୀରିକ ଅନୁଭବ ଏବଂ ଅନ୍ତରର ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ ମୁଁ । ଏହା ଭାବର କବିତା ବନ୍ଧୁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରାଚୀନ କବିଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖା ଦେଇଅଛି । ଏହି ସମୟର ଉପନ୍ୟାସ ସିଦ୍ଧା, ସରଳ, ସରଳ ଓ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମ ଏବଂ ତାଙ୍କରେ ଦେଖି ଥିଲା । ପ୍ରକୃତ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ Neurotic କେତେକ ସମାଲୋଚକ ଯେପରି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ନାମ ଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଭିତ୍ତିରେ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଉପରେ ଦେଖନ୍ତି ତେବେ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଅଧିକାର Realism ବୋଲି ଏହାର ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଆନନ୍ଦଦେବଙ୍କ ରଚନା ମୂଳରେ ଥିବା Metaphysical ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ରହିଛି । ଏହାର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉ :—

"ଆହା ଏ ପୋଡ଼ା ଘର ତେଜି ଅତି ସୁନ୍ଦର
ନିଷ୍ଠୁର ବନ୍ଧନ ଛାଡ଼ି, ମୋ ଯୋଗୀ ହୃଦୟ"

(ନିର୍ବେଦ ବାଣୀ ପତ୍ର—)

ଏବଂ ଉପାସ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ପର୍ଶ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରୂପ ଲେଖାଯାଇଥିବା—

"କ ଉପାସ୍ୟ ଅଙ୍କ ବକ୍ଷ ପ୍ରାଣବାଚକ" ପ୍ରଭୃତି ଦେଖାଯାଇପାରେ । ଏପରି ଖୀଳ ଶବ୍ଦ ଅଛି । ୧୯୦୮ ସାଲରେ ଭକ୍ତଙ୍କ ବିବାହ ହେଲା । ସେଥିସଙ୍ଗେ ମାନସିକ ଦାମ୍ପତ୍ୟଜୀବନ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ ଏହି ପ୍ରଭାବ 'ବୈଷ୍ଣବ ଶ୍ରଦ୍ଧାର, ସେଥିରୁ ସଂସାରେ ହେଲୁ ଅଧିକ ଭାବ । ଏପରି ମନ ବାସନ୍ତୀ ଦେବକ ଫଳଦାୟିକା ବୋଲି ସେ ଭକ୍ତ ତାଙ୍କ ସ୍ୱଧର୍ମାନୁଷ୍ଠ ଶୌଚାଚାରୀଙ୍କୁ ଶୌଚାଚାର-ଗ୍ରାହ୍ୟପଣ ହୋଇ ଦେଖି ଲାଗିଲା । ଏହିରୁ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ "ଭାଇ ଦେଖିଲ୍ଲେଇ କଣ୍ଠନ ବେଶ ଯୋଗର" ପ୍ରଭୃତି କବିତା । ଭକ୍ତ ଲେଖିଲେ :—

''ଗେଲି ନବବାଳୀ ମନେ ମନେ ଭୁଲି, ଭରେ ମନ ଧୀବନର
ଧବଳେ ଚପଳା ଜଳିଲ ପିନ୍ଧିଲା, ଧାରେ କି ଭରେ ବାହାର ।
ପ୍ରଳମ୍ବ କୁନ୍ତଳ ଗୋଷ୍ପଦର ଘନ୍ତର ଶାଣିତ ମଣିଘର
କାଳିନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଜଳେ ଏ ସୁନ୍ଦରୀ ଗଙ୍ଗା ହୋଇ ଧାଇ ଧାଇ ।''

ଭକ୍ତକବିଙ୍କ ବହୁସ୍ତୁତି ଘନେ ଘନେ ଏମେ ଭକ୍ତଙ୍କ ମନ ଭଗବତ୍ ସ୍ୱରୂପ ଅଣ୍ଡାଇଲା । ତାହାପରେ ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ସାହିତ୍ୟ ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଥବା ଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ମନର ଭାବ ଭାବ ଉପରେ ଭାବ ଭାବ ସ୍ତରର କବିତା ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମ ସ୍ତରରେ ନିଜର ଅନୁଭୂତ ରୂପରେ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଦେଖିଥିବା ଧର୍ମଭାବର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ । ଏପରି ପଦ୍ୟାବଳୀରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା କିମ୍ବା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଧର୍ମଚିନ୍ତାର ପ୍ରଭାବ ହିଁ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର ଓଡ଼ିଆ ଅର୍ଥ ବା ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦଗୁଡ଼ିକ ଭକ୍ତଙ୍କର ଏହି ମାନସିକ ସ୍ତରର ପରିଚାୟକ । 'ରତ୍ନମାଳିକା' 'ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ ଗୋପାଳ କେଶବ', 'ନେତ୍ର-ରହସ୍ୟ', ଅଷ୍ଟକ, ଭଜନ, ସ୍ତବ ପ୍ରଭୃତି, ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ-ସ୍ତବରାଜାବଳୀ, ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ଭକ୍ତ ପ୍ରବୀଣ ହୋଇଥିଲେ, ଅନେକ ସମୟରେ ନାନା ରୂପରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଜଣାଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନାମ-କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ଜପମା-ଲାର ଜପର କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ସମୟର । ଅନାସକ୍ତ ବହିର୍ଜଗତ, ଧର୍ମ ଓ ଧ୍ୟାନ ସ୍ୱରୂପ ଏମା ଦେଖିଥିବେ ସେ କହିଲୁ ନାହିଁ । ଏହିପରି ମନୋଭାବର ଧର୍ମ-ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ତୁତି, କୌଣସି ଏବଂ ରୂପଚିତ୍ରଣ । 'କରୁଣାକରେ ଦୟା କରୁଣାର ସାଗର,' ''ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ ଗୋପାଳ କେଶବ ପାପସମୂହ ବିନାଶ,'' 'ଚୌପଦୀର' ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାରର । ଭକ୍ତଙ୍କର ଅନନ୍ୟର

ଅଭ୍ୟାସରୁ ଲୋକମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ସାଧି ଏହି ସାମୟିକ ଅବସ୍ଥାରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କର ଓ ସମାଜର ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରଚନାରେ ଅନେକ ଗୀତଗାଥା ଲେଖିଥିଲେ । ଏହି ଗୀତଗାଥା ସୁନ୍ଦର ସରଳ ଓ ମଧୁର । ଜୀବନର ନାନାବିଧ ଅବସ୍ଥା ଭିତର ଦେଇ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ବିତିଥିବାରୁ କଳ୍ପନା ସହଜରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଃଖ ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପର୍କେ ମନ୍ଦ ଏହିପରି ମନଭାବର ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର 'ଗ୍ରନ୍ଥଦକ୍ଷିଣା' କବିତାରେ ବାରାଣସୀର ନାଗୁଣ ଗୋଟିଏ ଗୋରୁର, ଏକେ ଦୋଷ ଆଉ ତା'ର ଗୋଟିଏ ଗୁଣଥିଲା, ସେ ମିଛ କଥା ନ ଥିଲା ତା'ର ଏହି ଗୁଣ ପାଇଁ ଜଗତ୍ ତା'ର ଜଳନ୍ତ ଦେଖି ତାହା ଏହି ପଦ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛି । ସେହିପରି ସେ 'ସ୍ୱଦେଶୋପଦେଶ' ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ଦେଶ ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନ ନୁହନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ସେ-କୌଣସି ରଚନାରେ ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର ହେଉଥିବେ ସେତେବେଳେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ । ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣକୁ ସେ ଅନୁବାଦ କରୁଥିଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟା କାଣ୍ଡ ସେତେବେଳେ ସେ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆଉ ଜଣେ ତୁଳସୀ ରାମାୟଣର ଅନୁବାଦ କରି ଛାପ ସାରିଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ସେ ଅନୁବାଦ ବନ୍ଦ କଲେ ।

"ତା ଅନୁବାଦକ ଅଟଇ
ମୂଢ଼ ମୁଁ ହୋଇଲି ବାଦର
ସୁଯୋଗ ପ୍ରଭେଦି ଜାଣିଲି
ରଚନା ଭାଷା ନ କଲି ।"

ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ ସଜ୍ଜନତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ।

"ଶର୍ଦ୍ଦେଶ ଭୂତା ପ୍ରୀତି କୃପା ହୋଇ ଜଗତେ
... ...
କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଦେଖାଇବେ ଜନ
ଯାହାପାଇ ଦେବତାଙ୍କ ନ ଲାଗିବ ସ୍ଥାନ"

ଏହିପରି ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଏବେ ଏହିଠାରେ ତାଙ୍କର ରଚନା । ଭଲ କଥାରେ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ସାର ପ୍ରତିଭା ସେ ଲେଖିଥିଲେ :—

"ଅଦ୍ୱୈତେ ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରେମ'ରେ ଧର୍ମ ଦ୍ୱୈତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ
ବସ୍ତୁମାନେ ସମର୍ପଣ କୌଣସି ଭାବରେ
ଯାହା ତାହା ଜାଣନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ସୁନ୍ଦରେ
ଅଂଶ କୌଣସି ସାଧନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରମ

ଏ ମହାପାତକରେ ଏ ନରକ ପ୍ରଧାନ
ସାଧାରଣ ଧର୍ମଦାନ ସବୁରେ ସମାନ ।।

ଏହିପରି ଜଣେ ଅତି ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଅତି ନମ୍ର ଅତି ନିରସ୍ପୃହୀ ଏବଂ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଆତ୍ମାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବୈଷ୍ଣବ ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟରୁ ଜଣାପଡେ :—

“ପରମ ପବିତ୍ରକୁ ଅଭେଦ ଭାବିଣି
ଏକ ବଚନକୁ କଥା ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ
ନିନ୍ଦାକୁ ଅନିନ୍ଦ ନ ଦେଖନ୍ତୁ
ଚନ୍ଦ୍ରକୋପକୁ କର୍ପୂ ମଳୟ ରସ
କୋମଳ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଖନ୍ତୁ
ଧୂପ କର୍ପୂର ଦ୍ରୋଣ ପୁଷ୍ପକୁ—...”

ବସ୍ତୁତଃ ଓ ଭାଷାରେ ଏହି ଆଦର୍ଶର ଉପାସକ ହୋଇଥିବାରୁ ପରୋକ୍ଷ ପ୍ରଭାବ ଭକ୍ତକବିଙ୍କ ଉପରେ ଅଛି । ‘ଦଣ୍ଡଧର୍ମ’ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ଉଦ୍ଧାର କରି ବାଆଁଭାଗରେ ସମାଲୋଚନା ପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି—

“ ନାହିଁ ନାହିଁ ଭଲେ । ମୁକ୍ତି ସନ୍ତାଳେ ।

ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ ଧାନର ପାଣିରେ ପାଣିଲୁଅ ପରି ଭୂତଳେ ଦେଲେ” ଆହାଙ୍କୁ ଦୀକ୍ଷା ଭଜନ “ଗାଉ ନିନ୍ଦନରେ କର୍ମ ମିଳନ୍ତେ କଳଙ୍କରୁ ହୋଇ” ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ । ଅଧୁନାତ ସଙ୍ଗୀତ ଅନେକ ପ୍ରଭାବ ଦଣ୍ଡୀ, ଅବାଚନଙ୍କ, ଶତକ ଅଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଏହା ତାଙ୍କର ଏକତାନ” ଓ “ବିବେକ” ଏପରିକି ପଦ୍ୟରେ ପରସ୍ପର । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି:–

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାନଙ୍କ ଭେଦାର୍ଥ ଭଜନ
ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବ ଶବଦର
ପଦାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ନରକ ତନ୍ତ୍ର
କହି ନ ଜାଣିବା ବାକ୍ୟ ବୋଲଇ ପଣ୍ଡିତ
... ...
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦିଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଜାଣନ୍ତୁ
ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ତପର ଅବିଶ୍ୱାସ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
... ...

ପ୍ରକାଶଣ ପ୍ରସଙ୍ଗେ   ଅଟେ ସୁକୋମଳ
ଅଭ୍ୟନ୍ତରୀ ଦୋଷ ଏ   ଶତଦଳ ସଦୃଶ
...   .
ଭକ୍ତି ଧର୍ମ କାବ୍ୟରେ   ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ଅଗ୍ରଣୀ
ଜଗଦ୍ଗୁରୁ ସ୍ୱରୂପ   ମୁକୁଟ ଚୂଡ଼ାମଣି"

ସେଇମାନେ ଉତ୍କଳୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ କେବଳ ଅଭିମନ୍ୟୁ ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ର-ଦୋଷ ନୁହଁ ଦିଅନ୍ତି ଯୋଗାଣ ଏହି ଭକ୍ତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଧାରା । ଶରତ ଦିବା ଲେଖକ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

"ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରକଟ ଯେ ହୁଅନ୍ତି
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ଧାର ଯେ ଲଭନ୍ତି ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦୀକ୍ଷା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନ
ସତ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପୂତ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଷ୍ଟ ଅନ୍ତ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣନ୍ତି କହେ ଦେବ ଭକ୍ତ ।"

ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପ 'ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ଟୀକା'ରେ ନାରାୟଣ ଦାସଙ୍କର ପୁଅ ଶଙ୍କର ଲେଖିଛନ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଯେଉଁ ଧାରାବାହିକରେ ଯେ ଏହି ଭକ୍ତ ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି—

"ନାରାୟଣ ଜନ୍ମର ପୂର୍ବ ସାହିତ୍ୟରେ ଓ ସେଥିରେ ପ୍ରଥମ ସାହିତ୍ୟରେ ଯୋଗ୍ୟ ଜନ କଳ୍ପନାକୁ ନ ଦେଖି କାନ୍ତାକାନ୍ତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଯାହେତୁ ପ୍ରେମ, ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନ, ଟିକେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଧାରଣା ଜନ୍ମିଥିଲା ଏକ ଦଳ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନରେ ଭାବ ପୂର୍ବ ପରିଚୟ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡିକ କରାଇଣ ଜନ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ମାନଣ କରୁଥିଲେ । ନାରାୟଣ ଦାସ ସାହେବ ବୋଲିବା ଲୋକର ଜଣେ ଭୁଲ ସ୍ଥିତି । ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ନ ଥିଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଣଲ ବ୍ୟକ୍ତି ଲେଖିଛି "ଶ୍ରୀମତ୍ ଦେବି ସ୍ତୋତ୍ର" ବୋଲି ଯାହା ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତି ଗଳାପ୍ରକ ବୋଲି କେବଳ ଭାଷା କା ଦେଖେ ନାରାୟଣ ଯାହ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଭଜନ କଲେ ।

ଏହି ଶସ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧ ବଳଶୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଭାରତ ବାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସ୍ତାବ ପଦଦସ୍ତ ମିତେ । ସେ ଜନନୀ, ଅନୁରାଗୀ ଓ ବାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସ୍ତ ଦେ ଭାରତ ପ୍ରଭାତ ଯତ ଅର୍ଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ । 'ସଦ୍ବୋଧ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର' ବୋଲି ଅ ଠ ଇ ପଣ୍ଡିତ ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ସେ ପ୍ରଭୁ ଦର୍ଶନ କର୍ତ୍ତୃ, ଭାରତ ଏହି ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ ବଡଯାତ୍ରି ପ୍ରଭା ନୃତ୍ୟ କଣା ପଡ଼େ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତଶୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ :—

"ଅକଥ ଘନର ଘଟଣ; ପଶୁ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ।
ଆଣୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଦ୍ୱିଜା ଅଜା ପଲଟାକୁ ନଅଙ୍କ ।
ଏ ଗାଁକୁ ସେ ଗାଁ ମେଳେ ଥିବ, ସେ ଗାଁକୁ ଏ ଗାଁ ସେମେଳେ ଥିବ ।
ଭଙ୍ଗଭ ହାତ ଘୋଡ଼ାବାଳ ଆଣିଲ ।
ଟେକା ମୋର, ଭଣ୍ଡା ତୋର ।
ଠକ ଖାଏ ପାଣି, ଭଲା ଖାଏ ଝିଙ୍କି ।
ବଜାର ଗଜା, ତେଲିଲ ଶୁଅଁକୁ ପୂଜା ।
ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଦେଖି କୁକୁର ଗଜାଳି,
ସେ ତୋତେ ଖାଇ ଏକୁ ଜାଣୁ ନାହିଁ ।
ଏକ ଦେଢ଼ି ସେର, ଜଣା ଅଢ଼ାଇ ସେର ।

ଭକ୍ତ ବାମନ ଦେବ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ ଭୂମିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ-ସୂତ୍ର ଓ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ଭଲ ଭଳି ସେ ଖ୍ୟାତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତେବ ଗୋଟିଏ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖିବା ସମୟରେ ବ'ରମ୍ପାର ହୁଦା ନାମକ ଇତିହାସ ଦେଇଥିବା ଶୁଣି ସେ ଭଟ୍ଟି ପଢ଼ ଅବର୍ଗୀବଦାର ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ବଡ଼ନାଟିଏ ମଧ୍ୟ ଅଛି । 'ନବରସ' ବିଷୟରେ ସେ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ 'ସମାଜ' ପତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିଏ ପ୍ରସ୍ତିକା ଛପାଇଥିଲେ । ଅଭିନୟ ଓ ତଥ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବିଷୟରେ ସେ ବହୁତ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳା ସାହିତ୍ୟ ମତ ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ 'କୃଷ୍ଣ ଚରିତ' ନାଟକ ନୂତନ ନାଟ୍ୟର ସବୁ ନମୁନା ମାନ ଲେଖା ହୋଇଛି । କ୍ରମଃ ଉପରେ ସର୍ବୋପରି ତାଙ୍କର ବୈଯାକରଣୀକତ ଦୃଷ୍ଟି । ଅନୁପ୍ରାସ ପ୍ରୟୋଗ ଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ତାର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର 'ଯଥା—

"ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାବ ଠାରେ ଦେଖି ସ୍ୱସ ବନ୍ଧୁକୁ ।
ପରେ ଭାଜି ବନ୍ଧୁ ଶିବ ସେ ବନ୍ଦିଲୁ ।"

... ...

"ଅନେକ ପ୍ରକାର ସେ ତେଜନର ସମ୍ପାଦକୁ ।
ଭକ୍ତି ମୁଦ୍ରେ ପାଦ ବନ୍ଦି କରି ଅନନ୍ତକୁ ।"

... ...

"ପୀଇଲାକୁ କେଜାଣି ଥିବେ ସେ ଜନ୍ମୁଣୀ"
"ମୋହର ଜନ୍ମୁଣୀଙ୍କୁ ଜଣ ଖବର ।"

ନିଜେ ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ରଚନା ଉପରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପଡ଼ିଛି । ତେଲୁଗୁର ବହୁବଚନରେ 'ଲୁ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ, ତାହା ସଂସ୍କୃତର 'ଙ୍ଗ' ପ୍ରତ୍ୟୟରୁ ସମ୍ଭୂତ । ଏସ୍ୱଭି ବର୍ତ୍ତମାନର ବର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁବଚନରେ 'ଙ୍ଗ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ଯଥା :—

ଝରଣାଲୁ, ଗିରିଶୃଙ୍ଗଲୁ, କୃଷକାଳୁ, ଜନ୍ମାଲୁ, ପାପାଲୁ, ଦେବାଲୁ, ଗାନାଲୁ ଇତ୍ୟାଦି ଏକବଚନ ବହୁବଚନର ଅପଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର, ହ୍ରସ୍ୱ ଦୀର୍ଘ ଜ୍ଞାନ, ଭଟାଣ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷା ନେଇ ଏପରି ମତ ତାଙ୍କର ଗଢ଼ିଲା ଜଣାପଡ଼େ । ଯେଉଁ ଓ ଭାଷା ସରଳ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖା ହୋଇଛି କବି ଆପଣାର ଗଣ ସହୋଦର ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସମାଜ ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟବହାର କରିହୋଇଛି । ସ୍ଥାନେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

"ଧନ ତେଲ ସୁଗନ୍ଧ । ଶୀତଳ ଚନ୍ଦନ ତେଲ ସୁଗନ୍ଧ ।
ମନ ଏବେ କୁନ୍ଦୁ ଜାତ୍ରି ଭାଙ୍ଗିଛି ।
... ...
ଗୁପ୍ତିସ୍ୱୋନାଥ୍ରି ବଦନ ସ୍ୱଚ୍ଛ ...
... ...
ଏନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଜନ ସୁଗନ୍ଧ ।"

ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ରଚିତ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ଜାତୀୟ କବିତା । ତାଙ୍କର ରଚନା କାର୍ଯ୍ୟ 'ପୁଷ୍ପ ବନ୍ଧ' ନାଟକର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଥିବା ଏହି ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବଦୃଷ୍ଟି ଜଣାଯିବ—

"ତୋଟେଲ ବାଟ କଣ୍ଟକ ନ ଥାଇ
ନେତର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ
ସୁଦେବୀ ଯନ୍ତ୍ରଣ ଭୁଲନ୍ତି ଆଜି
ଜଗତ ଜନନୀ ପାଦକୁ ପାଇ ।"

'ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ ଦୃଶ୍ୟ' ଗଳ୍ପରେ ଜଣଶୁଣ ଦାଦାଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି "ତେ (ଜଣଶୁଣ) ପୂର୍ବରୁ ସାହେବଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଦଳି ହୋଇ ଚଳିଥିଲେ, ନେତଲୁଗୁରୁ ଅସୁଖ ହୋଇ ଚଳୁଥିଲା-ଧନ ଦେଇ, କାହିଁ ନିଜର ହୋଇ ଝିଅର ଦେଇ, ପୁଣା ଜନାଗାଭ ହୋଇ

ନିଦାଘର ପଦ୍ମ, କୁବଳୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପରି, ହରିଣାକ୍ଷସ୍ତୁତ ହୋଇ ନୃସିଂହଙ୍କ ପରି, ଫଳକୁଳକଦମ୍ବକଳଙ୍କିତ ହୋଇ କଳିକାଳହୃଦୟ-ଭୂତଳ ପରି, ଶିଖିଗମନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଶୂରସେନାଙ୍କ ପରି, ପରନ୍ତୁ ଅଳିଙ୍କ ହୋଇ ତ୍ରିଭୁବନଭର ପରି ଏବଂ ପ୍ରବାଳ ଭୂଷିତ ହୋଇ ଭାରତୀହସ୍ତ ପରି ବର୍ଣ୍ଣିତ ମନୋହର ହୋଇଥିଲା ।”

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରଚନା ସରଳ ହୋଇଥିଲେ ! ଯାହାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ ଭାବନା ସଂସ୍କୃତରେ, ଯାହାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଜୀବନ କଟିଲା ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ, ସେ ଯେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ସରଳ ଓ ଲଳିତ ହୋଇଥିଲେ କବିତା ଲେଖି ପାରନ୍ତି ତାହା ହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ :—

“ଜୀବରେ ନୁହିଁ ଛାଡ଼ । ଲୁଚେ କି ମନଭାର ଭାବ ।
ଏ ଘଟକୁ ଛାଡ଼ି ଯିବେ ଚିତ୍ତ ବୃତ୍ତି
କେଉଁଠୁ ହୋଇବ ପ୍ରୀତି ଭାବ—।”

ତୁଳସୀ ରାମାୟଣରେ—

ଯେତେକ ମାତା ସୁଶୀଳ ମାଳଣୀ ଭଳିକ
କେଶ ଭଳି ଛତ୍ରପତ୍ର ହୋଇଲେ ଶୁଭିଲ । ୧୫୨୧
ଶିଖ ଦେବତା ପୂଜା ନିମିତ୍ତ ନିଜ ଭଳରେ
ନାନାବିଧ ଚିତ୍ରିତ କର ବସ୍ତ୍ର ଶୁଦ୍ଧରେ । ୧୫୨୨
ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜି ପାଳଣୀଙ୍କୁ ନମିଲ
ଯେଉଁଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଥିଲ ପୂଜିକୁ ଦେଲେଲ । ୧୫୨୩
ସେ ଦଶଧା ହୋଇ ଦୋଳି କରିବ ଗମନ
ଭଳ ଅନାଇଁଲ କର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭନ୍ତି ନୟନ । ୧୫୨୪

ତାଙ୍କର ଅଧିକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ବୋଲି । ତାହାର ପ୍ରଚୁର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଆଉ ସାଧୁଭାଷା ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି—

‘ଜେଜନ’ ‘ଦାଣ୍ଡି’ ‘ଭାଷ’ ‘ଦେଖିବାର’ ‘ପଣ୍ଟୁକନ୍ୟେ’ ‘ହୋଇଲା’ ‘ଗଡ଼’ ‘ମାଷ’ ‘ନାଚଟେ’ ପ୍ରଭୃତି ତାହାର ଉଦାହରଣ । ଗଦ୍ୟରେ ଏହାର ପ୍ରଚୁର ଅଧିକ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ—

ଏ ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦ ତାହାର ଲକ୍ଷଣ । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ଉଦ୍ଭାବନ କରାଯାଇ ଅଛି ।

ଘୋଡ଼ାଏ ଦୃଷ୍ଟି କରାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ପଚିଶ, ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋରାଙ୍କ ପର, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଚେନ୍ଦୁଳି ପରି ଫମ୍ପେ, ଅଖି ଯୋଡ଼ିକ ଚେନ୍ଦୁଳି ପଜର ପରି ଓଠର, ମୁହଁ ଲେଲାଳ ପରି, ଅଣ୍ଟା ବାଙ୍କାଦେଇ ଦାଣ୍ଡ ଗୀତ ଘଞ୍ଚ କିନ୍ତି ପଥ ଘରେ ।

('ଶାନ୍ତରାଜ୍ଞେ ଶାଳେ ଗଳ୍ପ')

ଏହି ସମୟ ଘଟଣାରେ କର୍ଣ୍ଣାଟର ସାହେବଗଣଙ୍କ ପୁତ୍ରରେ ପଡ଼ି ଦେଖିଲା ଯେ ଲଳିତା ଏବେବି ହୋଇ ଦେଇ ଶାନ୍ତଚିତ୍ତ ଥିଲା । ...ସେ ପ୍ରକୃତି ସହଯୀ ବୌଦ୍ଧଙ୍କ ଭଳି କେତେ ଘାଟ ପଡ଼ିଲା ପୁଣି ବୋଲିଲା "ଭ୍ରମ ଏଭଳି ଅନାଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭର ନାହିଁ ।" "ଭଗବାନଙ୍କ ଜଗତ୍‌ସେବକ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଶାନ୍ତଚିତ୍ତ ଯୋଗ ଲଳିତାଙ୍କୁ ବତାଇଲ " (ଲଳିତା)

ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଦୋହର—

ଯେ ତୋର ମନ୍ଦିର ଯେ ତୋର ମିଶିପ

ଯେ ତୋହର ମୁକ୍ତାଭୂଷ —(ଯାଉଁଥିଲେ ଏ ଗାଁରଣ ତୁଳି)

ଏଥିରୁ ବାଙ୍ଗାଳ ସମାଜର ନିଷ ଭଣ୍ଡାମିର ଚେନ ଲି ଶୁଣା ଯାଏ ।

ଉପନ୍ୟାସ ଆଲୋଚନା । ଏହିଭଳି ଭାଷାରେ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରୁ ଉଦ୍ଧାରର ଚଳିତ୍ର ବେ ଲେଖ କେତେକ ଘରୋଇଆଣର ଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଗାଁଳରର ବେଶରୁ ବାଳକଙ୍କ ଲେଖା ହୋଇ ଯାଉଛି । ଅଧୁନାତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲେଖକ ଉଦ୍ଧୃତ ଅଞ୍ଚଳର ହୋଇଥିବାରୁ ସମ୍ବାଦ ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦେଖନ୍ତ ପ୍ରଚାରେ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷା ଲେଖାରେ ପୁରେ ସ୍ଥାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ବୋଲିର ପ୍ରଭାବ ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଅଧୁନା ଏବେ ଯେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ସହଜ ସାବଲୀଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଥାଏ। ଭିତ୍ତିର ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶଜ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷଟ ।

ସେହି ଭାଷାରେ ଦାଶରଥିଙ୍କ ସବୁ କାବ୍ୟ ମାନ ଯେ ଭାଷାର ସରଳ, ସୁନ୍ଦର, ଭକ୍ତି ଓ ଲଳିତ୍ୟର ସାଧନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଏହି ସାଧୁମାନେ ଜନ୍ମ ଘର ହିଁ ପ୍ରଧାନ, ଅନ୍ୟ ଘର ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାର ଉପଯୋଗିତା ଓ ସରଳ ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ଲୀନ ସାଧୁମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଜନସାଧାରଣ ଯେ ଦେଖିଥିଲେ ସେଠାରେ କହନ୍ତି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାହା ସାଧୁସନ୍ଥମାନେ ଦେଖିଲେ ଶୁଣିଲେ ନୂଆ କରିବାର ଯୋଗନ୍ତି । ତାହାର କେତୋଟି ଉଦାହରଣ :—

" ଗୁରୁ ଜୟ ଜୟ । ସୁରନାଥ ଜୟ ଜୟ ।

... ...

ଦେବକି ଜୟ ଜୟ । ବାସୁଦେବ ଜୟ ଜୟ ।

... ...

ଶ୍ରୀଶ ଜୟ ଜୟ । କୋଶଳେଶ ଜୟ ଜୟ ।"

" କୃଷ୍ଣ ! ସୁଧା ମନୋହର । ଆନନ୍ଦ ସାଗର ।

ଗୋପିକା ଶ୍ରୀଧର । ଜୟ । ଜୟ । ଜୟ ।

... ...

ଶ୍ରିତଜନ । ଶାରଙ୍ଗ ଧରେନ ।

ପାର୍ଥସାରଥି ମୋହନ । ଜୟ । ଜୟ । ଜୟ ।"

ଏହି ପ୍ରକାରେ ଓ ଏହା ସମାସେ ନାନା ଭାଷାରେ ନାନା ଭକ୍ତିଗୀତିକ-ରେ ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଯଥା ସଂସ୍କୃତ, ଓଡ଼ିଆ, ତେଲୁଗୁ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ସେ ସୁପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେ ଉଚ୍ଚ ନିପୁଣ । ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣଭକ୍ତ 'ପଦ୍ୟାବଳି' ନାମକ ସଙ୍ଗୀତକୀର୍ତ୍ତି ସମ୍ବଳିତ ଏବଂ ମହାତ୍ମା ୪ ତ୍ୟାଗରାଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରନ୍ଥଙ୍କର ଅନୁବାଦ । ତେଲୁଗୁ ସଙ୍ଗୀତ ଅନୁଶୀଳନରେ ସେ ଅନେକ ରାଗରେ ମୋହନା, ମନୋହରୀ, ଭୈରବୀ, କାଣଡା, ନାଟକୁରଞ୍ଜି ପ୍ରଭୃତି ରାଗରେ ଗୀତ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ 'ସଙ୍ଗୀତ ସୁଧାର୍ଣ୍ଣବ' 'ଶାରଦ ନାନ୍ଦିନୀ', 'ଗୋବିନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ' 'ଦେବ ଗଜାନନ' 'ସାଈ ଗୋପାଳ ମିଦେବାଙ୍କ' 'ଓଁ ସାମ୍ବଶିବାୟ' ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତେଲୁଗୁ ଗୀତକୁ ଅନୁସରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ସେ ହିନ୍ଦୋଳ, ବେହାଗ, ଶାମା, କିନ୍ନ କାନଡ଼ା, ମାଣ୍ଡ ମାଳବଗୌଡ଼, ଅନନ୍ତଭୈରବୀ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୀ ରାଗିଣୀରେ ପଦ୍ୟ ରଚିଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ରାଗରାଗିଣୀରେ ସେ ଅତି ପଣ୍ଡିତ । ଓଡ଼ିଆ କଲ୍ୟାଣୀ, କେଦାର, ଚକ୍ରକେଳି, ବରାଡ଼ି, ଧନାଶ୍ରୀ, ଆଶାବରୀ, ଶଙ୍କରାଭରଣ, ଆହିରୀ, ଭାଟିଆରୀ, କାମୋଦୀ, ଭୂପାଳି ପ୍ରଭୃତି ରାଗ-ରାଗିଣୀରେ ସେ ଅନେକ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ରଚନା ଯାହା ଥିଲା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୁ ଅଧିକ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦିନ ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ଏବଂ ସେହିପରି ଅନେକ ଗୀତ ସେ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ସମାଲୋଚନାର ଉପାୟ ଓ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଏହି ଭାବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ସାର୍ଥକତାରେ ଓଁଣ’ ‘ପରଜା’ ‘ଦାଦିବୁଢ଼ା’ ର ସମାଧାନ ତାହା ହେବେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜ୍ଞାନଦେବ ଶର୍ମାଙ୍କ ‘ଉତନାଲୀ’ ସମାଲୋଚକ—ପାଠକମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ଓ ଅନୁଭବ ଉପଯୁକ୍ତ ହେବ । ତାହା ସାତିଏ ବର୍ଷର କଠୋର ସାଧନାର ଫଳ,—କାହାର ସାହିତ୍ୟର ପରିଭାଷରେ ଯୋଗଦେଇ ଥିଲି । ୧୮୭୯ ରେ ଜନ୍ମ, ୧୯୬୭ ରୁ ଅଦ୍ୟାପି ଲେଖୁଛନ୍ତି ! ଏହା ଅତିବା ଘର୍ଷ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଥିଲା, ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ତଥାପି ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ! ତାଙ୍କର ମତକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖି ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ବା ନିନ୍ଦାକୁ ଖାତିର କରି ନାହାନ୍ତି, ଆପଣାର ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଆପଣାର ରଚନା ଚାଲିଛି, ଅଟକି ନାହିଁ । ୧୮୭୯ ରୁ ଏବେ ସେ ବୃଦ୍ଧ ପାଇବା ନାହିଁ, ତଥାପି ଏ ଆଦର୍ଶ—ତପସ୍ୟା । ସତ ।

ଦରଗଡ଼
୧ । ୭ । ୬୭

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି

ରାଜର୍ଷି, ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।

ଶ୍ଳୋକୌ:—

ହୃଦମ୍ବୁଜମଳମଧ୍ୟେ କେଶବେ ଭାନୁପୁତ୍ରୀଂ ।
ସଲ୍ଲିଳଢ଼ବିଜଧାସ୍ଥାଂ ପଦ୍ମଗାଂ ପଦ୍ମହସ୍ତାଂ ।
ଘନଘଳିତସୁବର୍ଣ୍ଣାଂ ଗୌର କାନ୍ତାସ୍ବଭାଶ୍ରୀଂ ।
ଧରବରଧରପାର୍ଶ୍ବ ସ୍ଥିତିଗାଂ ମୁଦ୍ରଦାତ୍ରୀଂ ॥

●

ହୃଦମ୍ବୁଜମଳମଧ୍ୟେ ଭୁବଦ୍ବେ ବାସୁଦେବଂ ।
ନବଜଳଧରବର୍ଣ୍ଣଂ ପୂର୍ଣ୍ଣଗ୍ରଭାସ୍ବଭାସଂ ।
ଅବଜଳିନପଦାମ୍ଭୋଜାଭହସ୍ତଂ ସୁବେଣୁଂ
ଭନକବଚନସୁପୁତ୍ରାଶ୍ଳିଷ୍ଟଭାଗଂ ମୁକୁନ୍ଦଂ ।

●

ଶ୍ରୀ ବଳମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ-ରଚନାଳି

ସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ—ଅଷ୍ଟାକ୍ଷ ଶ୍ରୁତିବାଣୀ

ଭ ଣ୍ଡ ବନ୍ଧ୍ୟା ! ଦେଖ ମୋର ବନସ୍ତୁ ।
ବ ନ୍ଧୁ ଧନ ! ମୋତେ ହୋଇ ସଦୟ ।
ନ ମେ ନେଇ ଉତ୍କଣ୍ଠ୍ୟ ସଙ୍ଗୁ ମୋର ।
ଶ ଶ ! ରଖ ପଦାମ୍ବୁଜେ ତୋର
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଥଇ । ୧ ।

ଗୋ ପ ଧ । ଡାକେ ଶ୍ୟାମ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ।
ସ୍ୱ କ୍ତି ମନେ ମୋର ତୃଷ୍ଣା ନରହିଲା ।
ପ୍ରେ ମେ ପଡ଼ା ଜନ୍ତୁଆଙ୍କ କାହିଁକି !
ଦେ ଶ ବ । ନ ଭୁଲାନ୍ତୁ ଭୁବନେ ।
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଥଇ । ୨ ।

ଅ ଣ୍ଡ ରତ ମୋର ଅନ୍ତଃକରଣ ।
ଧ କ୍ତି ଭଞ୍ଜନ ! ମୃଗାଙ୍କରଞ୍ଜନ !
ବ ମେ ଅନୁରକ୍ତ ନୋହୁ ତୋ ଦର ।
ଦ ଶ ଲୁପ୍ତିଦେ ଧ୍ୟାନ ଦାମୋଦର !
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଥଇ । ୩ ।

ନ ଣ୍ଡ ଶଶୀ ନେତ୍ର ! ଶିବ ମୋହନ ।
ବ କ୍ତି ସାଗର ନୋହୁ ନିରନ୍ତର ।
ଲ ମେ ଏ ବଚନ ! ପରୋପକାର ।
ବ ଶ ହେଉ ଭବଲୋକନାକାର ।
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଥଇ । ୪ ।

ଛ ଣ୍ଡ ଜନ ତୋହ ଭୁବନେଶ୍ୱର !
ଦ କ୍ତି ଭବ ମୋତେ ବଡ଼ଭାଗର ।
କୁ ମେ ପକାଇ ଜଗ ନଖଲାଇ ।
ଠ ଶ ଦେଇ ନରଅ କାହିଁ ଭଜଇ ।
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଥଇ । ୫ ।

ସରସ ଗୀତାବଳୀ

(୧) ରାଗିଣୀ ଝିଁଝୋଟ । ରୂପକ ତାଳ ॥

(ଚେଲ ଚେଲେ ସଖି—ସ୍ୱର)

ପାହି ଶଙ୍କର ! ପାଟଳାଧର !
ତାହମାଂ, ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ରୂପସୁନ୍ଦର । ପଦ ।
ଭକ୍ତିଲୋଚନ ! କଷ୍ଟମୋଚନ !
ବୃନ୍ଦାରଦାନ୍ତ ଜାତଶାନ୍ତିଦାନନ । ୧ ।
ସବ୍ୟମଙ୍ଗଳେ ! ଚନ୍ଦ୍ରବତ୍ସଳେ !
ମଣିଭୂଷଣାଳେଣୀଲଧବାଂକ୍ରୁଷଳେ । ୨ ।
ପାପହାରିଣୀ ! ଶୂଳଧାରିଣୀ !
ସୁରଦାନବାଳୋଧବଂଶବଂଶକାରିଣୀ । ୩ ।
ସିଂହବାହିନୀ ! ଶମ୍ଭୁମୋହିନୀ !
ଦାନବେନ୍ଦ୍ରସଘନଜୀବନାଶବାସିନୀ । ୪ ।

---

(୨) ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା । ରୂପକ ତାଳ ।
(ବିନା ତୋତେ ନଜାନା—ସ୍ୱର)
ରାଧାକାନ୍ତ ଈଶ୍ୱର । ମୋ ପାପ ହର । ପଦ ।
ଗୋପୀବେଶ ନାଚଳାପୂଜାଚିତଶ୍ୱର । ସ୍ଥାୟୀ ।
ନନ୍ଦଦାରପାଳିଅ ମାଳଯନ୍ତ୍ରଜହଂସ
ଦନ୍ତିକୁଳଧାରସବୃନ୍ଦଶୀବର । ୧ ।
ନବନୀଳନଶ୍ୟାମ ଅଙ୍ଗାବ୍ରଜଧାମ
ଭାଗବାନଦେବବନ୍ଦିତପାଦ ଯୁଗଳ । ୨ ।
-ମୂର୍ଚ୍ଛିତଜଳଦ ସ୍ତନପ୍ରଭାସହିତ
ମୁନିହୃଦୟଭୂତଭୋଗପ୍ରମୋଦକର । ୩ ।

ଦ୍ୱିଜବରବିଳାସ   ଧୃତଗହ୍ୱରବାସ

ଯୋଗୀଜନବନ୍ଦିତ ସୁରଲୋଚନ । ୪ ।

ନୀପରଞ୍ଜିତାଙ୍ଗ   ଦେବାସୁରବନ୍ଦ୍ୟ

ଭୁଜଗକଳାପାଲଙ୍କୃତାଙ୍ଗ ଶଙ୍କର । ୫ ।

ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବୋ   ତବ ଚରଣ ସଦା

ଶ୍ରୀମତୀ ବନ୍ଦନ ଭଜେ ମନ ଭ୍ରମର । ୬ ।

---

(୩) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେବଦର୍ଶିନୀ । ରୂପକ ତାଳ ।

(କିଏ ଦୋଳେ ନାଚେ—ପଦ)

ଏହା ନିଧୁବନେ ନାଚନ୍ତି   ନବ-ମୁରଲୀୟା

ଗୋପୀଙ୍କର ନୂପୁର ସଙ୍ଗେ ଧେନୁ-ଧୂଳିଆ । ପଦ ।

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ସୁଧାକର   କିବା ମୁଖ ସୁନ୍ଦର

ସେହ ମନରେ ଭରିବା ରେ ମୁରଲୀଆ । ୧ ।

ତାର ବଚନ ସୁଧା   ମୋ ହୃଦେ ଭରିଲ ଜଗା

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ରୀ ଧୃତ ଧର ଠାକୁରିଆ । ୨ ।

ନବଘନ ଶ୍ୟାମଳ   ଶିର ଶିଖି ସୁନ୍ଦର

ଧରେ ଧରେ ଧରେ ଦୋଳରେ ଦାମ୍ଭଚୁଲିଆ । ୩ ।

ଝିଙ୍କିମି ଚୈତ ଚାନ୍ଦି   ମୋ ପାଣ୍ଡୁ ଧରେ ଦାଣ୍ଡି

କ ଜାଣି ଝୁଣ୍ଟିଲି ଏବେ ଗୁଞ୍ଜମାଳିଆ । ୪ ।

ଲୋ ସଖୀ ବନ ଯେତୁ   ବଡ଼ଦେଖ ନୂପୁରେ ଭୁଗୁ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ଚେଷ୍ଟା ଜଣା ନିଆ । ୫ ।

---

(୪) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶନବିନ୍ଦୁ—ରୂପକ ତାଳ ।

(କିଏ ଦୋଳେ ନଚାଉଛି—ପଦ)

ଦେଖ ଏବେ ନନ୍ଦବର, କଦମ୍ବତଳ । ପଦ ।

କଳି ଧେନୁ ଅଶ୍ୱିନୀର ନଳିନୀ ତାର । ଦେଖ ।

ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ   ମୁକୁନ୍ଦ ବଜାଉ

ଯୋଗାଡ଼.ଦେଲେ ବଳି ବଳ ଗାଣ୍ଡିବାର । ୧ ।

ବନ ଧାତୁରେ ଖଚି   ଧଇଁନ୍ତି ଭାବ ଗାଇ
ନେଇ ଧାଲ୍ ଭୃଙ୍ଗ-ଝାଙ୍କୃତି ପିଞ୍ଛଧାରୀ । ୨ ।
ନାନା ଜାତ କୁସୁମ   ଭିଡ଼ିଛି ଘନଶ୍ୟାମ
ଦେଖି ଭାବ ଏପରି ଝଟି ଧୂଳି ଧୂସର । ୩ ।
ଗୋପୀ ନେତ୍ର କୁମୁଦ   ଫୁଟିବା ପାଇଁ ମୋଦ
ଭୁଜ ପାଣ୍ଡୁ ନବେ ଉଦେ ଏ ନିଶାକର । ୪ ।
ଶୋଭା ଜାଲ୍ ପକାଇ   ମନ ମୀନଙ୍କୁ ଧରି
ଘେନି ଯିବ ଏବେ ବୃନ୍ଦାବନ-ଧୀବର । ୫ ।
ଶ୍ରୀ ଅମୃତ ମହାଦେଇ   ଦେଖିବା ପାଇଁ ଯିବା
ସଖୀ ବୋଲୁଛନ୍ତି ଧରି ଲଳିତା କର । ୬ ।

---

(୫) ରାଗିଣୀ କେଦାର—ଆଦି ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ଗ୍ରହ)

ଦେଖ ଏ ନାଗର ଯମୁନା ତୀରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର । ପଦ ।
ବର ମାଳବିଷ୍ଟ ଗଣ୍ଡ ଶୋଭା ଶିଖି ଶେଖର । ଘୋଷା ।
ଅଳକ ଭଲା ଭ୍ରମର   ଯୁଗ ମୁଖ ମନୋହର
ମଣି ଜଳାଧି ଭଲାପ ମନ୍ଦ ଲୋଳ ଭ୍ରମର । ୧ ।
ଘନ ଏକେଶକୁ ଜିଣି   ତରଳେ ନୟନ ବେଣୀ
ଭିନ୍ନ ଲୁଣ ପକ୍ୱ ବିମ୍ବ ଫଳ ପରି ଅଧର । ୨ ।
ସୁଲୁପାର ଅପଘନ   ନୀଳ ଘନ ସମାନ
ଭଲି ତାହି ପୀତ ପାଟ ସୌଦାମିନୀ ପ୍ରକାର । ୩ ।
ତାର ଲଳିତ ଚାହାଣି   ବଙ୍କିମ ଭଙ୍ଗୀ ଘେନି
ଜଳେ ଝୋଇ ନେଲ୍ଲୁ ମୋ ମନୋମୀନ ଧରିବ । ୪ ।
ସେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଲୋକ ଲୋଚନ   କୁମୁଦ ନିଶା ରମଣୀ
ଯାର ପାଦ-ପଦ୍ମ ଧରି ଶ୍ରୀ ହରି ଶଙ୍କର । ୫ ।

(୬) ରାଗିଣୀ ମାନ୍ଧାମାଳବଗୌଡ଼ା—ରୂପକ ତାଳ

(କୋଣାରେ ଛିଡ଼—ଶ୍ରୁତ)

ନ ଜାଣି ପୀରତି ଭଲ, ବାତୁଳୀ ହେଲି । ପଦ ।

ମୋର ଚିନ୍ତା ପାଇବାରେ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲାଇ ଦେଲି । ନ ଜାଣି ।

ଆଗେ ଶ୍ୟାମ ରୂପକୁ ନ ଦେଖିବା ଲାଗି
ଦେଖିଲି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦେଖଣ ସୁଖ ପଥେ ଗଲି । ୧ ।

ନିରଜେ ଗାଇ ପ୍ରେମରେ ରତ ମୋର ମୁଁ ମନରେ
ଅନାଇ ବାଟ ଛୁଟିଲି ଫୁଟି ଶଯନେ ମଣିଲି । ୨ ।

ଭୁଲି ଯାଇ ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ କହୁ ଲାଜ ଅଭିମାନ
ମନେ ମନେ ଦୁଃଖ ନଇଁ ସୁଖ ଦେଖିଲି । ୩ ।

ବନ୍ଧୁ କିଶୋର ଙ୍କୁ ମଳୟ ବାତ ଘାତକୁ
ଅବା କି ଭାଷା ଦେଖିଲୁ ମୋର ମନ ସମର୍ପିଲି । ୪ ।

କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦେବ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଦେବ ବନ୍ଦିତ
ଗିରି ଧର ଲୀଳା ଦେଖି ମନରେ ଯା ଭାବିଥିଲି । ୫ ।

---

(୭) ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ଅନ୍ତୁଛନ୍ଦ

(ପନ୍ଥର ଛିନ୍ନ ସଖି—ଶ୍ରୁତ)

ଦେଖ ନେ ନାଗର ବର ଦେଖେ ସୁନ୍ଦରବର
ଦେଖିବା ନାହିଁ ଭାର ।
ଦେଖ ଆନନ୍ଦ ବେଶ । ପଦ ।

ଦେଖନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ନିଶି ଜାଗ୍ରତ
ସ୍ୱପ୍ନି ଦେଖିଲି ସୁଖ ।
ଏମ ନୟନ ରହିଲ । ୧ ।

ଏତ ଦିନ୍କୁ ଶିଖି ମୋହି ନନ୍ଦନ ଦେଖ
ସ୍ମରିଣ ପୁରିଣି ।
ରହିଛ ବହିଯା ଦେଇ । ୨ ।

ନୀଳ ମଣିକି ବଳି　　ତୋମାଳ ଚନ୍ଦ୍ରହଳି
ହୃଦସ୍ଥ ଗୁଞ୍ଜମାଳା ।
ଦିଶଇ ମନୋହର । ୩ ।
ମାନିନୀ ଏମିତର　　ମାନ କରନ୍ତେ ଚୂର
କିବା ମଦନ ଶର ।
ନବଳ ଅବତାର । ୪ ।
ବିକ୍ରମ ମଣି ଦେବ　　ଚି° ଧାରିଧରିବ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସୁକବି ।
ମନକୁ ଅଗୋଚର । ୫ ।

---

(୮) ରାଗିଣୀ ପାନ୍ତୁବରାଡ଼ି—ରୂପକ ତାଳ

(ଭ୍ରମର ଲତାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ—ଖଣ୍ଡ)

କି ଉପାୟ ଆଜି କରିବି, ପ୍ରାଣ ବାନ୍ଧବ । ପଦ ।
ଏଣିକା ମୋତେ ଛେଳ ଟେ ରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ପ୍ରେମ ରଙ୍ଗରେ ।
ବନ୍ଧାଚ୍ଛୋଇ ମାଳଣୀ ଛାଡ଼େ ।
ଏହାକୁ ନ ଆସନ୍ତି ଧାଡ଼େ । କି ଉପାୟ ।
ବାଳ୍‌ଲିଳ ଚେଳା ପାଟୋଳ, ଭାମାକୁ ଘାଟେ ।
ମୋତେ ଚିର୍ଣ୍ଣିବାର ଥେ ଥର । କୁଆଷ୍ଟ ନୂଚଣ ଚୋଲି ଜଣାଇ ।
ଅଣେ ଚୋଲି ଯୁଣା ପଠାଇ ଥିଲି ମୁଁ କି କରିବି ଏମ୍ଭା ।
ଧାତୋ ପାଦେ ଆଜିଲେ ନାହିଁ । - ।
ତୁମ୍ଭରେ ଅଦ୍ଭୁତ ନାୟିକ, ମୋହନ ତୁମ୍ଭେ ।
ଭର୍ତ୍ତିବାର ୪ଣା ନୋହେ କି । ଏଥର ଭଞ୍ଜୁ ଅଣେ ଚୋଳେ ।
ଏନନାକି ପଠାଇଥିଲି । ଅନୁତାପ ମାତ୍ର ପାଇଲି ।
ଟେଢ଼ୋପାଦେ ମୁଁ ନ ଲଭିଲି । ୨ ।
ବିମ୍ବ ଏମାଧର ଶୀ-ପ୍ରିୟ, ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ।
ତୁମ୍ଭନ ଦେମାଙ୍କ ସୁରଙ୍ଗ, କନ୍ଦର୍ପ ଦାନ ଦେବ ବୋଲି ।
ଅର୍ଥୀବାକୁ ପେଷିଲି ଧାଳି । ମିନତି ! ଅଦ୍ଭୁତ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଦେଲି ।
ଦାତୋପାସୁ ଦେ-ନ:ଥାଇଲି । ୩ ।

ବନମ ଦୋଷାଗ୍ନ ଖଣ୍ଡନ୍ତୁ, ଅପେ ମୁଁ ଯାଉ ।
ଦାଣ୍ଡରେ ଦେଖାଇ ଦେଇନାନ୍ତି । କି କଣ୍ଠା ଭଙ୍ଗ ଯାଉ ଗୁଣ ।
ଭାବେ ଲୁଣ ଦେବାକୁ ସତ୍ତ୍ୱ । ପୂଲି ସାରେ ସାଇଲା ମୂର୍ଚ୍ଛ
ଦଣ୍ଡୋପରେ ପାଇଲି ନାହିଁ । ଅଙ୍କ । ୪ ।

---

(୯) ଝିଞ୍ଜିଟି ଖମ୍ବାଜ—ଅଡ଼ତାଳ

(ଅହା କି ନୟନ ମାଧୁରୀ—ବୃତ୍ତ)

ଏରିଜା ଘାଟ ବରଷମ କି ପଡ଼ିଲା । ଲୁଳ ଧଇଁଲା ଏଡ଼ିଲା ।
ମୁରଲୀ ବାଜେ ଘଇଁ । ଥାଉ ମୁଁ ଦବା ନାହିଁ ।
ଅନ ବାସନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଲା । ୧ ।
ଲୁଣ୍ଠନ ଠୋଳିବା ଛଳେ । ଯାଉ ଯମୁନା କୂଳେ
ଶେମ ଦ୍ୱନନ୍ଦ ଏଦା ଲୋଡ଼ିଲା । ୨ ।
ଧାଁ ଲଭି କେଳି ମୁଁ ବାଉ । ଏକଦା ତାଙ୍କୁ ନ ପାଉ
ଅନିବାରିତରେ ଚଢ଼ିଲା । ୩ ।
ଶ୍ରୀ ବନମ ଦେବ କେଳି, ନବ ଶାଭ ଜାତ ମିଳି ।
ପଦ୍ମରେ ଜେଜେ ପଡ଼ିଲା । ୪ ।

---

(୧୦) ଖମ୍ବାଜ ଝିଞ୍ଜୋଟି ଭାଷା ଏକତାଳ, ଅଥା ବାଣୀ ଭୂଷୈ—ବୃତ୍ତ

ଦେ ପୁଷ୍ପ ଶୀଘ୍ର । ମାନସ ଦ୍ୟୋଇ । ଅତେ ପ୍ରାଣେଶଙ୍କୁ ଅଗ୍ର ।
ଡୋଳିଲ ଯେ ରେଳ ଭଳିଲୁ । ଅଧା । ଏଳପୁ ନିଷ୍ଠୁର ବନ୍ଧିଲୁ ।
ସୁଭା ସ୍ୱ ଭାବ । ନାରେ ଦେବ ମୋର ।
ଅଇଁବାକୁ ଖୁଣ ଭୁଲିଲୁ । ୧ ।
ଭାଲ ଦେଖ ପଣ୍ଡି ଧାଇଁ । ଅଲ । ନିଶ୍ଚୟ ଧୁଦାନ୍ତୁ ବନ୍ଧ ।
ଯାଉ ଭଗ୍ନ ଭାଗ୍ୟ । ଦେ ଲିକତ ଚିତ୍ର ।
ଶିଶ୍ରୀ ଦେଖି ବଦାଇଲ । ୨ ।
ସାଗରା ମାନସ ଲୋଭନ୍ତୁ । ଶାନ୍ତ । ଶାଳ ଏମାନ କରିବନ୍ତୁ ।
ନ ଦେଖିବେ ଏବେ । ନ ବାହିବ ଲବେ ।
ବନମ ଦୋଷାଗ୍ନ ଖଣ୍ଡନ୍ତୁ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମୋହନା । ଅଦ୍ଧତାଳ ।

(ମାଦ୍ରେଭୋଃସୁନ୍ଦ ରାମା—ବୃତ)

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମେ ହୋଇ ଭୋଳ ରାମା ପାଏ ଖେଦ ଗୁରୁ । ପଦ ।
ଅନ ନୀର ନିଦ୍ରା ଦାଳା   ଛାଡ଼ି ଅତି କ୍ଷୀଣା ହେଲା
ବେଶ ଭୂଷା ଛାଡ଼ିଦେଲା ବାଞ୍ଛି ତୁମ୍ଭ ସାଙ୍ଗ ଭୋଳ । ୧ ।
ଅବେ ଗୋପୀ ରାଧିକେଙ୍କ   ଚଣ୍ଡ ଭାଣ୍ଡେ ମାର ଶର ।
ନେତ୍ର ଧାରାଭାଳି ନୀର   ହୋଇଛନ୍ତି ଭାରି ଭାଳ । ୨ ।
ଶରଦେଶ ରାଖି ଲଜ୍ଜି   ସୁଜନାବତ୍ସଳରାଜ ।
ଦୂର ହେଲା ଭାବ ଚିନ୍ତ ଏବେ ଦୂରଗ ଭାଲୁ ହେଲ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମାଣ୍ଡି । ମିଶ୍ରରୂପ ତାଳ ।

(କଣା ପଣ୍ଡଲବେ—ବୃତ)

କୁଞ୍ଜ ଦେଖିଯିବେ ନୟନ ଦେବା ମନୋହର । ପଦ ।
ନବାନ ଧୂର୍ତ୍ତିର ଲଗିଅଛି ନାଚ ପାଇଁ ପାଇଁ ବାଣୀଧର ।
ଚମ୍ପାଗୋରୀ ପୀତ ବସନ ପଣ୍ଡାନ୍ତ୍ର, ଲମ୍ବ ଦାଢେ ମନୋହର
ଭାଲ ହେମ ବଣ୍ଡେ   ପୀଠ ପଟ୍ଟ ଖଣ୍ଡେ,
କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପରିଭାବ । ୧ ।
ସେତେଲ୍ ନଦବାଳୀ, ସଦେ ମଦେ ଗୁଲି, ଭବେ ମନ ଧୀରକଷ,
ଧଦ୍ରେ ଚଳା   ନାନିତ ପିତ୍ତଳା
ଧୀରେ ଭରେ କି ବିହାର । ୨ ।
ଗୁର୍ବେଁ ନେଇ ଢୋଲା, ଗୋଲାପ ଅବଳା, ଚଣ୍ଡଧାର ଦାସମ୍ଭାର
ସୁଭଦ୍ରା ଘନ   ନାଗୋଧୂଳି ଷଣ୍ଡ,
ତୃଷ୍ଣି ଭରେ କି ଉପାର । ୩ ।
ଝଲମ୍ପ କୁଣ୍ଡଳ, ଶୋଭାରେ ମଣ୍ଡିଳ, ବିଜଳି ନଖୀ ଶର,
ଭାଲଧୀ ମଧ୍ୟରେ   ସ୍ୱକେ କି ସୁନ୍ଦରେ,
ରଙ୍ଗ ହୋଇ ଧାର ଧାର । ୪ ।

ଏ ନାସ୍ତି ଆହାରେ, ବଇଙ୍କ ଲଭରେ, ଏଥର କହିବ ମାର,
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଭଣି ମନୋଭାବ ।
ଶିଷ୍ଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଣାଇବ । ୫ ।

ଝିଟିଣୀ ବେହାଗ । ଅଡ଼ ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ପ୍ରଭ)

ଶୁଣ ହେ ରମଣୀ ମଣି ମୋ ହୃଦୟ ବାଣୀକି । ପଦ ।
କେତେ ଦିନେ ଲଭିଅଛି ଦେହ ଶୂଳପାଣିଙ୍କ । ଶୁଣ ।
ଅବାଳ୍କେଣ ମାନ ଭାବ ଭାଙ୍ଗିବ ଭଜନଗୋସ୍ୱା ।
ଲୁଚା ତେଜ ବହିଅଛୁ ଅନାଇ ଧରଣୀକି । ୧ ।
ହୃଦ ଏଭା ମୋର ଗତ ବୋଲି ଥରେ ସଇବଗା !
ଶାସ୍ତ୍ର ଭବନ ଭୂମି ତୋ ହେମାଳ ପଣୀକି । ୨ ।
ପିଇବ ତୋଷ ଅଧର ଅମୃତକୁ ସମାବର ।
କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ବୋଲି ଲଭର ଭାବୁଣୀକି । ୩ ।
ବଚନେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରି ଘଣ ମୋର ପ୍ରାଣ ।
ନ ଦେଖ ଚନ୍ଦନ ଅବାଧଣ ବାଣ ଶ୍ରେଣୀକି । ୪ ।
ଶ୍ରୀବିକ୍ରମ ଦେବ ବଚନ ଗାଇ ବାନ୍ଧବ ।
ତୋହର ଅନାଦରେ ବୃଷ୍ଟି ଲୋପ ହେବ ଏଣିକି । ୫ ।

ଝିଞ୍ଜୀ କାଫୋ । ଅଡ଼ ତାଳ ।

(ଶରଣ ରସିକନ୍ଦ—ପ୍ରଭ)

ମାନ କି କରିବ , ମୋ ପଦ୍ମିନୀ ମିତ । ପ ।
ତୋର ନାଥ ବାତ , ପଦ ଧାରେ ମୁଁ ତ । ମାନ କି ।
ମୋ କେତ ଦୁଃଖ , ତୋ ମୁଖ ଦେଖ ।
ଭକ୍ତ ତୋଷଣ , ପୂର୍ବେ ଶୁଣେ ତ । ୧ ।

ନସ୍ତନରୁ ଗାର , ବନ୍ଧୁ ଧାର ଧାର ।
ଭରବାଚ ଦୋର , ହୃଏ ଅଭିଷିକ୍ତ । ୨ ।
ଯୋଗୀ ଶଚ୍ଚୁଭୂଷା , ପ୍ରଭୁଳ ପୂନାଶା ।
କୃଷା ମିଶା ଭୂଷା , ପ୍ରକାଶ କ୍ଷବତ । ୩ ।
ଅବନୀ ଚେଲଣି , ମୋ ଅଙ୍କ ମଣ୍ଡନ ।
ଭଜ ଭୂ ବନ୍ଦନ , ମୋ ମାଗୁଣି ଏ ତ । ୪ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନ୍ଦିତ , ରମା ପ୍ରାଣନାଥ ।
ନନ୍ଦନ ଶପଥ , ଦୋଷୀ ମୁଁ ନୁହେଁ ତ । ୫ ।

ବନିତା ବାତାଳ , ସ୍ବାଦୁ ଗୋଠାପାଳ ।
ଦେଲେ ଯଷ୍ଟି ପୁଷ୍ପବରେ ।
ଲଭୁ ନୃତ୍ୟ ମୂଳ , ହେଥାର ପ୍ରଭୋମଳ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ବାଦୁ ଲଭରେ ॥

ବ୍ରିଜୀ ସାବେଶ୍ରୀ । ମିଶ୍ର ରୂପ ତାଳ ।

(ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁରେ—ବୃତ୍ତ)

ସୁବଦନା ରେ ! ଲାଗେଥାଯୀ ତମା ବସୁ ଶ୍ରୀମୁଖ ଯୋଡ ରେ । ପ ।
ଦାସେ ସନା ଦୋଷେ ମାନ କର । ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପାଣି ସନ୍ତେ ଦ୍ରବ ।
ବନ୍ଦନାରେ ଲୁଣି ପୁନଶ୍ଚ,
ଦବି ବାନ୍ଧୁ ସର ଚେଳ ଗଲଣି ଚନ୍ତ୍ରରେ । ୧ ।
ମାର ପ୍ରକାଶୁଛି ମୋତେ ଶରେ, ଭର ନେକ ପ୍ରଭ ବାଣ ତାରେ ।
ତୋର ଭରବାସ ଅଭଣୀରେ,
ଭରେ ରଖି ନାଶ ଭରର ମୋହନ ସ୍ମିତରେ । ୨ ।
ଭଲ ସ୍ୱଦେ ଥାଏ ରଜନୀତ, ଚୋସ୍ତ ଦେଲ ଅଧର ପୀୟୂଷ,
ସୁର ଦେଳାରେ ସ୍ୱିଣ ନାଶ,
ମୋର ଭାସ ତମ କୃପା ଦେବ ସ୍ନେହରେ । ୩ ।

ଘଷି ଅଛି ଯେବେ ଦୋଷ ମୁହିଁ, ବଳ ବାହୁପାଶେ ବାନ୍ଧି ସିନ୍ଧୁ ।
ଦିଅ ହୃଦସ୍ଥ କାରାରେ ନେଇ,
ଭରିଜ କ୍ଷୁଦ୍ରରେ ଦେବା ଧନ୍ଧ ସୁଦାନ୍ତ ରେ । ୪ ।
ଶ୍ରୀ ବଳରାମଦେବଙ୍କ ମିତ, ଭଲେ ଅନାଦର ଅଛ ସତ ।
ଫୁଲବାଣେ ଅଙ୍ଗ କୋପ ଭାଙ୍ଗ,
ବୋଲି ଦୁଃଖବା ହୋଇବ ଛ ସୁମତରେ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଖମ୍ବାଜ । ମିଶ୍ରରୂପକ ତାଳ ।

(ଶ୍ୟାମ ସମ ଜନନାଦୃ—ସୁର)

ବାରେ ମୋତେ ଦେଲେ କୃପାରେ ହେମଦେହୀ । ଘ ।
ତନ୍ତ୍ର ଭାସ ଭାଙ୍ଗ ଦର୍ଶନେ ଦେଲେ ଯାହା । ବାରେ ।
ଅନନ୍ତରେ ମନ ଭାବ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଭଳି ପ୍ରକାଶ ।
ନାଶେ ମଦନ ଅନ୍ଧାର ପ୍ରାଣସଖୀ । ୧ ।
ଦେଇ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ ମୋର ତପ୍ତ ଅଧର ।
ଦେଖରେ ଭାବର ଦେଲେ ଶୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି । ୨ ।
ଯାଚିଛି ମୋର ଜୀବନ ରସୀ କରେ ଜୀବ ଧନ ;
ଶୁଦ୍ଧ ଅଧରରୁ ସୁଧା ରସ ଦେଇ । ୩ ।
ବିକ୍ରମ ଦେବ ବଦତି ସୁଖ ଜନକ ଶଶୀ ।
ଆଜି ମୁହିଁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବି ନାହିଁ । ୪ ।

ଜନକ ଭାନ୍ତ୍ରୀ କାହିଁ ଅଛି ଏ ଭାବ ବସ୍ତୁ ।
ସେଥିରେ ଲିପ୍ତ ହେବା ମନ ସଦା ଅଥିସ୍ତୁ ॥

ରାଗିଣୀ ସିନ୍ଧୁ କାଫି ଭୈରବୀ—ଆଡ଼ାତାଳ ।

ନିତ୍ୟ ଯମୁ ଗୃହେ ରେ ସଜନୀ ବାହୁଡେ ସୁଧାରଞ୍ଜନୀ । ନିତ୍ୟ ।
କୁଞ୍ଜରେ ମୋହନ ଏକଲା ହୋଇଣ ଝୋରେ-ରାତ୍ରି ରହିଣି ।
ଧୀରବାଳ୍ଲ ଚେଇଣ ଥିବୁରେ ରେ ଭଲୁଣୀ । ନିତ୍ୟ । ୧ ।
ନ ଗଲେ ଦେଖିବେ ଢେଙ୍କା ସମସ୍ତେ ବୃଦ୍ଧ ଦାସ ଗିବଢ଼େଲ ।
ଇଚ୍ଛା ବଳାଥିବ ରେ କୁଞ୍ଜର-ଗାମିନୀ । ନିତ୍ୟ ।
ମାଧବ ମେଳନ ପ୍ରୀତିରେ କଷଣ ଭାମନୁପବର୍ଦ୍ଧନ ?
ଭଞ୍ଜେ କିଶା ଅଞ୍ଜନ ବାକ୍ୟ ବନ୍ଦନୀ । ନିତ୍ୟ । ୨ ।

ରାଗିଣୀ ମୁଖାରି । ଅଡ଼ତାଳି ।

(ବାଜା ଦେ ବାଂଶୀ—ବୃତ୍ତ)

ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗିନୀ, ଅଶ୍ୱିକି-ଦୁଅ ତୁ ତୁଳସୀ । ପଦ
ମୋତେ ଉକ୍ତପତ୍ରକ   ଦେଖ ରେ ପ୍ରତିବାକ୍ୟ,
ଅବଶ ରସିଲେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ । ୧ ।
ଜାଣେ ଠାରେ ମୋ ମନ   ଲାଗିବା ଠାଣ୍ଟି ଅଳ,
ଯାଣି ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇଲାଣି । ୨ ।
ଶ୍ୟାମ ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ପର୍ଶ   ସ୍ପର୍ଶ ମୋତେ ସୁମନ୍ତ,
ହେଇଛି ସୁଖ ରଜନୀ । ୩ ।
ସୁବୃତ୍ତମାନଙ୍କର   ପ୍ରୀତି ବାଣୀ ଗ୍ରଥବ,
ନୀରବ ଗାଏ ତରୁଣୀ । ୪ ।
ବାଟେଣ୍ଟେ ସତ୍ୟ ଝାଳେ   ଧୀରବାକ୍ୟ ମୋ ଖେଳେ,
କେଶିଛି ତ ବାଣୀକାନ୍ତ । ୫ ।
ବିଦେଶୁ ମଣି ଦେଖା   ମାନସ ଦଣ୍ଡି ସଖା,
ବେଣୁଧର ଶଠାଗ୍ରଣୀ । ୬ ।

ଝିଙ୍ଗିଣୀ ବେହାଗ । ଅଦ୍ଧତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ଶ୍ରୁତ)

ବନେ କୁଞ୍ଜ ଅଙ୍ଗ କେଳିରେ ରମଣେ ବାଜୁଛନ୍ତି । ପଦ ।
ଗେଣ୍ଡୁ ଯଥା ବେଣୁପାଣି ସଙ୍ଗ ଯେଣ୍ଡୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ବନେ ।
ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ସ୍ୱରୂପ   ସେଥି ମାନବୀ ମାନିନ୍ତ
ରୂପରେ ଭକତା ଯୋଗା ନେହାନନ୍ଦ ଦେଉଛନ୍ତି । ୧ ।
ଯଦା ମୀନକେତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ—   ଭାବ ଅପଣା ସ୍ୱରୂପ
ଯାଜି ଘଟରେ ଭଜି ତା ବାଣା ଚଲେ ଦେଖନ୍ତି । ୨ ।
ଯଦା ଉଦୟା ଶାଳଗ୍ରାମେ   ଦେହମ ରେଖା ମହାଧାମେ
ଶୋଭି ବକ୍ତୃବୃନ୍ଦ ଚରେଣ୍ଡି ଚନ୍ଦ୍ରକ ଜଗାଇଛନ୍ତି । ୩ ।
ଯଦା ଭାଳ ଶାଖାରେ   ଚାନ୍ଦିଲା ପ୍ରଭାଷି ସ୍ଥିରେ
ଯାବଦ୍ଧାଜ ଦଣ୍ଡବେଶ ମୋଦ ପ୍ରଦା ହେଉଛନ୍ତି । ୪ ।

ଅଡ଼ାଣ ଶୁଦ୍ଧବାଣୀ ।

ଦାଶ୍ରଥିଙ୍କ ସୁତା ମାନସ ହର ।
ଗଜେନ୍ଦ୍ର ରକ୍ଷକ ଧୃତ ମନ୍ଦର ।
ମତ୍ସ୍ୟ ସୁର ଅଦି ନ ମାଗେ ବର ।
କୋମଳ ଚରଣେ ଭଜ ଭକ୍ତ ।
ମହିମା ଯାଚୁଛି । କୃପାସୁ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୧ ।
ନାରାୟଣ ବନ୍ଧୁ ତ୍ରିଲୋକେଶ୍ୱର ।
ଭଂଜିକଣ ଶଙ୍ଖରଥାଙ୍ଗଧର ।
କେତେ ମୁଣି ସେବାରେ ଥିବ ସଦା ।
ଭଜନା ସଙ୍ଗେ ହେବ ଏଥୁ ବଦା ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ତ୍ରିଭାଷ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୨ ।

ହେ ରାମ ସୀତା ମୁଖ ପଦ୍ମ ଭୃଙ୍ଗ ।
ହୃଷିକେଶ୍ୱର ପାତକ ଚିନ୍ଧ ପଙ୍କ ।
ଭଜନ୍ତୁ ନୀଳ ଛବି ତୋ ପାଦ ପଦ୍ମ ।
ମମ ହୃଦୟେ ସଦା ଭକ୍ତି ସଦ୍ମ ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୩ ।

ଧରାଧର ଶୌରି କରୁଣା ଭର ।
ସାଟେକଣି ସାଙ୍କ କୃତସ୍ୱନ୍ନକାର ।
ସାନ୍ଦ୍ର ବୃନ୍ଦାବନ ନିକୁଞ୍ଜେ ନୀତ ।
ସମସ୍ତ ଭକ୍ତଥିବା ଗୋପୀପଣ୍ଡ ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୪ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଦେବେଶ୍ୱରୀ ରଞ୍ଜନ ଗୋବିନ୍ଦ ।
ଦ୍ୱିଜେନ୍ଦ୍ର ସନ୍ନୁତ ପଦାରବିନ୍ଦ ।
ଭଜନ୍ତୁ ଅଦ୍ୟ ଦେବ ବୃନ୍ଦ ପୂଜିତ ।
ନାମ ଭଜନେ ରଖୁ ମୋର ରତି ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୫ ।

କଲ୍ୟାଣ ଅହାରୀ ।

ଚାଙ୍ଗଡା ମେଦନୀ । ହରପ୍ରିୟା ବଳି । ଏ ଗୁରୁ ନାମ ପଣାସରେ ।
ଭକ୍ତ ହେ ହେରମ୍ବ, ନାମ ପୁଣି ହେବ
ଧାତା ଅଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପରେ ।
ଏଡ଼ିଲେ । ହେଜି ଅଟିକ ଶତ୍ରୁଧର ।
ହେବ ତନ ବର୍ଣ୍ଣ । ଗୁହଲେ ମଦନ । ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୁତେ ଉଦ୍ଧର । ୧ ।
ଉତ୍ତର :—ଜୟା କୁମାର ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ଏ ଅବା ଶରଦ ଶଶାଙ୍କ ଭଙ୍ଗୀ ।
କି ଅବା ସେବନ୍ତୀ ଫୁଲମାଳା ।
କିଅବା ବଇଶ୍ୱ ଚମ୍ପା ଭାଣ୍ଡନୀ ।
କି ଅବା ଦାମିନୀ ନୁହେ ଏମାନ ।
ମୋର ପ୍ରିୟ ବଦନି । ଜଣା ହୋଉଛି ଧବଳ ଭାଳ ରୂପ । ୦ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ଘନମା ଘଞ୍ଚନ ନେଲାଟିକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ଘନଜ୍ୱାଳା ମିଶ୍ର ଦେଖାଉଛ ।
ଜନପଦ ଅଙ୍କ ଅବାଞ୍ଛ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ନ କର ପାଦ ଯାଉଅଛି ସନ୍ଧ୍ୟା ।
କଣ୍ଠବର ଗର୍ଜ । ରଗୁଡ ଧନୁଛି ଯେନ ବଳଭ ।
ମାଧବ ମୁଖ ବାଧାରୁ ତୋହର ।
ଅଜନ ମୁକୁଳ ମ୍ଳାନି କ ଭର ।
ତମ୍ବାମ ଦନ ଖଚ ପକ୍ଷୀ ସଙ୍ଗେ ।
ରେ ଗୁଣଦିଶା ବଣିଆଅ ରଙ୍ଗେ ।
ପୁଣି ଉନ୍ତ୍ରା ଚେଳ । ଦର୍ପ ବେଧ ନଳରେ ପେଶ ଭୂଜ । ୨ ।
ମନ୍ତ୍ର ତମାଳ୍ପନ କିସ କଣାଇବ ।
ତୁ କି ନ ଜାଣୁ ମୋ ପ୍ରାଣବାରିଙ୍ଗ ।
ସୁତ ଚରଣର କ୍ରିଡ଼ାସୁ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ଯେଣି ପାଳ ମୁହିଁ ଯାଆନ୍ତେ ଧନ ।
ବୋଲ ଏତ ଧୀର । ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଧବ ନାଜ ପ୍ରିୟ ଭର । ୩ ।
(ମାନ ଗ ଲବକୁ ଧନ ଆଗୁଣି ଏଡଭ)

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ

ତନା ଭର୍ତ୍ତେ ନାମ ରତପଣର ।
ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରୀତିହେତୁ କଲଦର ।
ପ୍ରଥମବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପେ ନାଶ ସ୍ଥାନ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ଲୋପେ ସଦବାସ ଜାଣ ।
ତୃତୀୟ ଲୋପରେ ।
ଜଳ ବୋଲି ଅର୍ଥ ହୁଏ ଲୋକରେ । ୦ ।

ଉତ୍ତର :—ସାରଙ୍ଗ ।

ଶ୍ଳୋ । କସ୍ମିନ୍ ଦେବେ ଦେବସ୍ତୁତଃ କିଂ କଲ୍ପତରୁଶୋଭିକଃ ।
ସଂସ୍କୃତୋକ୍ତିର୍ଲ୍ୟପାଦ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂ ବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ଧନଦେ ।

ଶ୍ଳୋ । କୁତଃସ୍ଥିତାନ୍ତୁ କୋଦଣ୍ଡଂ ଭ୍ରମିତଃ କିନ୍ତୁ ଶୋଭତେ ।
ସଂସ୍କୃତୋକ୍ତିର୍ଲ୍ୟପାଦ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂ ବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ଜଳଦେ ।

ଶ୍ଳୋ । କସ୍ମିନ୍ ଦୃଶ୍ୟୋର୍ନିପାଣ୍ଡିତୋ ଗୋପଂ କିଂ ବସ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତତେ ।
ସଂସ୍କୃତୋକ୍ତିର୍ଲ୍ୟପାଦ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂ ବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ପାଳନେ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

କାମ ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନି ପ୍ରବେଶି ସକ୍ତିର । ଧାମ ବଢ଼ାଇଲେ ଅଦର ପାଇଁ ।
ଶ୍ୟାମ ଶରୀର ବାଷ ଜାତ୍ୟ ପଦ । ଧାମ ଖଣ୍ଡିଲେ ନରଙ୍କ ସୁଖଦ ।
ମନରେ ବିଚାର । ଜଣା ନ ଗଲେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପଚାର । ୦ ।

ଅପାଢ଼ ଶ୍ଳୁକ୍ଷ୍ଣବାଣୀ ।

ବାଜ ଅଛି ଜଗତର ପଥର ।
ଶରରେ ଜର୍ଜ୍ଜର ହୋଇବା ନର ।
ପ୍ରାନ୍ତ ବୃଜ ଯୋଗ ସାଧୁ ନ ପାଇ ।
ଘଞ୍ଜି ଭବ ସଂସାରେ ଜୁଏ ଘାଇ ।
ତବରେ ଏଡ଼ାଇ । ଯାର ଯେ ଜାଣଇ ସେ ଅଟେ ଧୀର । ୦ ।

ସୁଧାକର ତତ୍ତ୍ୱ ।

ଅଟେ ସୁଧାକର । ସୁଧା ଯହିଁ ଘର । ନୁହେ ସୁଧାର ଆକର !
ତା ଜଳ ସମୁଦ୍ର । ଲୁଣ ପିଲା ଗାଇ । ହୁଏ କି ? ସୁଧାର ଘର ॥

ଅପାଢ଼ ଶ୍ଳୁକ୍ଷ୍ଣବାଣୀ ।

ହୁଏ ଦେଖ ସ୍ନେହେ ସୁଖ ଦାୟକ !
ହୁଏ ଲଭ ପର ଦୋଷ ସାଧକ ।
ହୁଏ ନ ଥିଲେ ବୃଥା ଏ ଜୀବନ !
ହୁଏ ଅଟଇ ଭବବ୍ ସଦନ ।
କୁହିବ ବଖାଣି । ନିବର୍ତ୍ତେ ସବ୍ୟାପ ସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।
ଉତ୍ତର :—ନାଘନ । ଜନକ । ନୟନ । ଜଳଜ ବା ନଳୀନ ।

ହୁଏ ଏଥର ଶାସ୍ତ୍ର ସୁଖକୁ । ହୁଏ ଘାଣ୍ଟି ତରଟଭ ମନକୁ ।
ହୁଏ ନାବଗାବ ଭବେ ଭରମ । ହୁଏ ରମ୍ୟ ହୋଇ ଜାଗ୍ରାଏ ଭ୍ରମ !
କୁହିବ ବଖାଣି । ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।
ଉତ୍ତର :—ନୟନଦାନ । ସମାକୁମାର । ସତ୍ୟସତ୍ୟ । ନବଯୌବନ ।

ମନ୍ଦ ମନ୍ଦନାହୁଁ ଜଗତେ ଦେଖ ।
କାହେ ଡ଼ ଭଜୁଥିଲେ ଦଶେ ଜଣେ ।
ଦେଖ ଚୋଷଦ୍ଧ ଯାଉଛ ମାନବ ।
ଜନେ ଧର୍ମ ସ୍ଥାପିବା ହେତୁ ଦେଖ ।
ଭୃଗୁର ବଖାଣି ।
ସପ୍ତବର୍ଣ୍ଣେ ସନ୍ୟାସବେଶ ସମାନ । ୦ ।

ଭୃଗୁର :—ରମାନନ୍ଦସାର । ବାଳକଳାଜରବ । ନବଳାଦିଳ । ଧରାଧନ୍ୟସ୍ଥଧ ।

ଭାହ୍ନିକ ପୂଜାଯାଏ କୁଳପ୍ଲାନ ।
ପୂଜ୍ୟତର ହୁଏ ସ୍ମୃତି ବନ ।
ମୂର୍ଖଜନ ଲଭେ ଜନସମ୍ମାନ ।
ମାନ୍ୟବର ହୋଇ ବୃଦ୍ଧ ବିଦ୍ୱାନ
ସେହେତୁ ବଖାଣି ।
ନବ ବର୍ଣ୍ଣେ ସନ୍ୟାସବେଶ ସମାନ ।

ଭୃଗୁର :—ଭସାବଭେଦୀଭବସାର ।

ଶ୍ରବଣ ଭକ୍ତି

ଘଣ୍ଟାଶିଶୁକଣ୍ଠନାଦେ ବାଦ୍ୟ ସେ ଘୋଷ ।
ଘଣ୍ଟକଣ୍ଠଶ୍ରବଣ ନାମଃ ଘଣ୍ଟି ତେଣୁ । ୧ ।
ନମାର୍ଜ୍ଜ ବାଦ୍ୟବାଦ୍ୟର ସୁଥାଉ ବାଦନ ।
ଘଣ୍ଟକଣ୍ଠ ବୋଲି ଶ୍ରବଣ ବୋଲି ବଖାଣ । ୨ ।
ତଣ୍ଡୁ ଗୁରୁପଦ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାପରେ ।
ସମ୍ମିଳ ଏହାଙ୍କ ଘଣଫଳ ସନ୍ଦୁତରେ । ୩ ।

ଚକ୍ଷୁ ନ ଦୃଷ୍ଟି ପଣିଷିର ଅଂଶଜ ଭାବ ।
ବୋଲିଣି ଭାଇନା ଜଗେ ଆଜ୍ଞ ଭବବର । ୪ ।

ବୋଧିଲେ ପଦ୍ମାଦ୍ଭୁ ଦେବଙ୍କ ଶରୀର ଗୁହ ।
ବନ୍ଧୁ ଯାବନ୍ତ ? ଅବେ ଧାତ୍ରିରେ ସମ୍ଭବ । ୫ ।

ଦେଖିଲ ଛାତ ସୁତ ଯାଇ ଗାଇ ଜନନୀ ।
ପୁତ୍ର ପାଇଲୁ କି ? ଆଜ ସନ୍ଧ୍ୟାନ ଭଣି । ୬ ।

କହିଲେ ତନ୍ତ୍ର ପ ଶିଶୁ ଜନମିଲେ ହୋଇଲେ ।
ଏମନ୍ତ ଗର୍ଭ ହେବ କାହିଁକି ? କହାନ୍ତେ । ୭ ।

ସୂନା ରୂପା ହୋଇ କର ଘଟେ ଯୋଗାଇବା ଜଳକୁ ଭାବର ।
ଭଜନକୁ ସମ ଭୂପାଳୁ ସ୍ଥାପନ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭୂଷ ତନ୍ତ୍ରିକ । ୧ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଭଗନ୍ତ ପଦାର୍ଥ ରକ୍ଷିତ ଅଙ୍କୁ ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟାରେ ।
ବାମଭାଗର ଗତ ତୀର୍ଥ ରକ୍ଷିତ ଅଙ୍କ ଦଶମ ସଂଖ୍ୟାରେ । ୨ ।

ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମ ଭୂଷ ପତନ ମିଶାଇ ଧୂପାଦିକୁ ଭୂଷ ଭୂନା ।
ତେଣୁ ଉପୁଡ଼ା ଅଙ୍କ ପଦ୍ମ ଦ୍ୱିପାଦ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସୁନା । ୩ ।

ଶଙ୍ଖ ସେ ସମାନ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ବସ୍ତ୍ରରେ ଥାଏ ଜଳତ ।
ଦକ୍ଷିଣ ଭଗନ୍ତ ତାମ୍ବାପାତ୍ରକୁ ବାମ ଭାଗେ ଥାଏ ସେହ । ୪ ।

ଶୀତଳପଦ୍ୟ :—

ଯେ ଭକ୍ତ ବୃନ୍ଦାବନ ଯାଇନ ଭାବକୁ ସାଧଣୀ ରମଣୀଙ୍କୁ ନୃତ୍ୟ ଶବଦ ।
ଯେ ଭକ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାତ୍ରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଭାସ୍କର କନକାଶ୍ୱ ସିଂହ ପୀଠ,
ଯେ ଭକ୍ତ ବାମଦେବଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରକୁ ଦେବଙ୍କ ବାସାର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ।
ଯେ ଭକ୍ତ ଭକ୍ତକୁ ସମାଧିବସ୍ତୁ ଯା ହେଲାନ୍ତି ଦାସଭାବନାର୍ଦ୍ଧିକା ।

ଯେଣୁ ଜୟଦେବଙ୍କର ଗୀତାଳିରଶ୍ମି—
ମଥନକର ପୁଷ୍ପ ।ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ।
ମୀନକେତନ ଦର୍ପଭ ଶତ ଦକ୍ଷତ ।
ଲଭ ଦ୍ଧୁଦାଶ୍ବର ବିକ୍ରମ ପ୍ରଣତ ପାତ ॥

ଲଘ ବୃଣପୁ

ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ । ଶ୍ରୀସୀତାରାମାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ॥

ଭଞ୍ଜ ବଦନର ବୃନ୍ଦ ନାଭର ନୀଳୋତ୍ପଳ ଲୋଚନ ଯୁଗଳର
ନବମାଲିକା କଳିକା ଦାନ୍ତର ଅଶୋକ କୁସୁମ ବନ୍ଧୁଧରର
ହେବାକୁ ସମାନ; ଯେ ଫୁଲଙ୍କୁ ଶର କଲା ମଦନ ।

କୋଶଳା ପଞ୍ଚି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ମଧ୍ୟରେ ହରଣି ଶ୍ରୀରୁ ପଦ୍ମେ ତୋର ॥

ଭାଟମୋଦା । ଅଦ୍ଧତାଳି

ଗାନ୍ଧି ପାଇଁ ଏ ତୁଷା ରଜଣୀ । ଦ୍ୱାଦଶୀର ପ୍ରାବିଣୀ । ପଦ ।
ଅଭିସରଣି ହେ ର । ମୃଗାମ୍ବକାତର ।
ଅତୁଳ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମ ହେଉ ଧୂର । ୧ ।
ନବଳ ନଳିନ । ସମାନ ନୟନ ।
—ଯୁଗଳକୁ ବନ ବହେ ଅଳିନୀ । ୨ ।
ବିକ୍ରମ ଭଣିତ । ମଦନ ଶପଥ ।
ନ କର ସ୍ତୁପଣ । ଭାରତୀ କହତ । ୩ ।

ଋତୁ ବର୍ଣ୍ଣନ

(ରାଗିଣୀ—ସୁହାଗ । ତାଳ—ଏକ)

ଦେଖ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଆଖଣ୍ଡଳ ରୂପଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ । ପ ।
ସବୁ ବୃକ୍ଷ ଜଳେ ସଂସକ୍ତ ସୁରେଶ ଶୀତ ।
ସୁରବୃନ୍ଦ ଅବସନ୍ନ ଯୁବତୀ ସଂଯୁତ । ୧ ।
ନବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୁଞ୍ଜଟି ଧାନ୍ୟଶେ ଅନ୍ତ ।
ଭବ ଦେଖ କୃଷକାଳି ଚିନ୍ତାରୁ ବିମୁକ୍ତ । ୨ ।
ଅରବିନ୍ଦମିତ୍ର ଭରେ ମାନସ ସବୁଗ ।
ସରସିଜାଳି ଶୀତେ ହେବେ ଯେ ବିରସ । ୩ ।
କହି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମାର ମାନସ ।
ନାରାୟଣ ଶ୍ରୀ କେଶବ ଧ୍ୟାନେ ଲଭେ ତୋଷ । ୪ ।

(ରାଗିଣୀ—ବଙ୍ଗାଳଟୋଡ଼ି । ତାଳ—ରୂପକ)

ଶିଶିର ସମୟ—ପୀଡ଼ାର ଆଳୟ । ପ ।
ଯେ ତ ବଲ୍ଲି ଶତଦଳଙ୍କ ପ୍ରଳୟ । ଶିଶିର ।
ପିକ କଳସ୍ୱନ, ବର୍ଷନ ସାଧନ,
ବକୁଳ ରସାଳସାଳରେ ଶୋଭନ । ୧ ।
ଅକଣ୍ଟ ପ୍ରମାଣ, ହେଳା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ,
ବଡ଼ାରେ ଜନଙ୍କୁ ଭରିଏ ଶପୂନ । ୨ ।
ହ୍ରସ୍ୱ ଦାସୁବାସ, ମଳୟ ପବନ,
ବିଯୋଗିଜନ ନାଶନେ ତତ୍ପର । ୩ ।
ଆସାରେ ପ୍ରଚୁର, ସବୁ ଦୈବାକର,
ଭବଦ ଭବସ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଭାବର । ୪ ।

ଉନ୍ନମେନ ଚିତ୍ତ, ନୟନ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ,
ଚିହ୍ନିଲା ମାଧବ ପୂଜନେ ନିରତ ।୫।

(ରାଗିଣୀ—ଆନନ୍ଦ ଭୈରବୀ—ତାଳ—ତ୍ରିପୁଟ)

ଏ ବସନ୍ତ ଋତୁବର
ଦେଖ କେଡ଼େ ମନୋହର । ପଦ ।
ବିଯୋଗୀ ସନ୍ତାପକର । ସଂଯୋଗୀ ସନ୍ତାପ ହର । ଏ ବସନ୍ତ ।
କୁନ୍ଦ କୁନ୍ତ ମାଳ ମିତ । ଗୁଞ୍ଜ ପାଦ ରେଣାକ୍ଷିତ ।
ବସନ୍ତ ନୃପ ଭୂଷିତ । ଉଦୟ୍ଭ ଦୂକଳ ଭର ।୧।
ମାଧବୀ ଲତାରେ ଚୂତ । ଶାଳ ହୋଇଛି ବେଷ୍ଟିତ ।
ସପ୍ରେମେ କାନ୍ତାରେ କାନ୍ତ । ତାହାଙ୍କୁଁ ଛଳେ ଭାବ ।୨।
କଦମ୍ବଣ୍ଡୀ ବାଳୀବ୍ରାତ । କଦେମ ହୋଇ କୁସୁମିତ ।
ଜିତେ ମଦନ୍ତ ଅନ୍ତ । ମନୋଧନକୁ ଫଳର ।୩।
ଦେଖି ଋଷାଳ ମୁଦଳ । ଆନନ୍ଦରେ କୋକିଳ ।
କୁପିବାକୁ କଳ ଗଳ । ହୋଇଛି ଭାଣ୍ଡ ମଧୁର ।୪।
ମାଉ ଶରେ ହୋଇ ବ୍ୟାକୁଳ । କୋକିଳାନ୍ତ ନାନା ବେଳି ।
ସ୍ୱପ୍ନେ ତୋଷେ ଯାତିଲି । ସୁଧା ନାରସ୍ୱ ନାଗର ।୫।
ତେଣୁ କୃପା ମେଦ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଧ୍ୟାନ ନାଶେ ଦୂତନ ।
ଭଣେ ଏସନ ମନ । ବିନ୍ଦୁବା ଦୁଧାଦର ।୬।

(ରାଗିଣୀ—ଯୋଗିଆ । ତାଳ—ଅଟ)

ଶ୍ରୀପଦ ଶରଣ । ପ ।

ଚନ୍ଦନ ଚର୍ଚ୍ଚିତେ ଶୀତଳାମ୍ବୁ ଦାନେ ଆର୍ତ୍ତ ଜନ ହୃଦୟ । ଶ୍ରୀପଦ ।
ଲଳିତା ନିତାନ୍ତ ହୋଇ ଏକାନ୍ତେ ଧାରା ଯେ ବେଣୀ ବନ୍ଧନ ।
ଦେବତ ଯୁତେ ଜଗ୍ନ ଦୂରତ୍ତଣେ ଧର୍ମ ସନ୍ତାପ ସ୍ଥିତ ।୧।
ଶିରସି ଧରନ୍ତି ନଷ୍ଟ ଦେବ କ୍ଳୁପ୍ତ ନବ ପୁଷ୍ପ ।
ପଦର ଭଞ୍ଜନ ତମ୍ଭ ଜମ୍ଭ-ଖାଳ—ଫଳ ପ୍ରଭୁର ଏକାଇ ।୨।

ଧରଣୀଧରରେ ରଚିତ ଗର୍ତ୍ତରେ ଦାବାନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳିଲା ।
ମଳୟ ପବନ ଦେହେ ସଙ୍ଗୋପନ ନଦୀର ବାରି ଶୋଷିଲା । ୩ ।
ଦେହ ଗାମ୍ଭୀର ଯାତଣାପିତ ନୀର ନିର୍ଝର ଦଳ ଧାଇଁଲେ ।
ଧୂଳି ଗଗନକୁ ଅନ୍ଧଦା ଦେଶକୁ ସହଜରେ ମୁଦାଇଲେ । ୪ ।
ରବିଭା ରବିତ ମାନସ ଦ୍ରବିତ ଦେଖି ଧରଣୀ ରଖିଲେ ।
ବିକ୍ରମ ଦେବର ଶାନ୍ତି ନିରନ୍ତର ଶିବ କ୍ରମଙ୍କୁ ଚିନ୍ତିଲା । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଧନାଶ୍ରୀ । ତାଳ—ଅଠ)

ଶ୍ରାବଣୀ ମାସ ଏତେକ ଆସିଲାରେ । ପ ।
ବିଷ୍ଣାଢ଼ ଭୂତଳର ବଢ଼ିଲା ରେ । ଶ୍ରାବଣୀ…
ଭାଲ ଜଳଧର ।
ଗନ୍ଧ ଘନ ଘୂର ।
ଶଶାଙ୍କ ମଣ୍ଡଳକୁ ଘୋଡ଼ିଲରେ । ୧ ।
ବନ୍ଧୁର ବିଜୁଳି ।
ଗଗନେ ପ୍ରକଟି ।
ଦେଖନ ପ୍ରଭବଣ ଶୋଭିଲା ରେ । ୨ ।
ଘୋରେ ମେଘଶ୍ରେଣୀ ।
ଗରଜି ଗରଜି ।
ହୃଦୟ କମ୍ପକୁ ବଢ଼ାଇଲରେ । ୩ ।
ଏ ବରଷା କାଳ ।
ବିରହୀଙ୍କ କାଳ ।
ବୋଲି ଭେକ ରବରେ ଡାକିଲେରେ । ୪ ।
ଶୁଣିକୁ ପ୍ରବର ।
ବିକ୍ରମଦେବର ।
ମାନସ ଭବନରେ ମଜ୍ଜିଲାରେ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ମନୋରମା । ତାଳ—ଏକ ।)

ଦେଖ ଶାରଦ ସମସ୍ତ ହୋଇଲା ରେ । ପ ।
ଅମ୍ବୁଜାବଳୀସ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟେ ଏଣିଲା ରେ । ଦେଖ ।
ତଟିନୀ ନିର୍ମଳ ତୋୟ । ତୋୟଜାତ କୁବଳୟ ।
ସ୍ତୁତି ହୋଇ ଲୋଚନଙ୍କୁ ମୋହିଲା ରେ । ୧ ।
ହୋଇ ନାତିଶୀତ ନାତ୍ର, ଶରଦରଜନୀକାନ୍ତ ।
ସକଳ ଜନମନଙ୍କୁ ତୋଷିଲା ରେ । ୨ ।
ଶସ୍ୟରେ ଭେଦାର ଶୁଦ୍ଧି । ମରାଳ ପଦ୍ମ ଶୁଦ୍ଧି ।
ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତ ପ୍ରକୃତିଙ୍କୁ ରଞ୍ଜିଲା ରେ । ୩ ।
ଶାରଦୀୟ ନବରାତ୍ର । ବସନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟ ପର୍ବ ।
ଲୋକଜନମାଧୁରୀ ବଢିଲା ରେ । ୪ ।
ଭଣି ଶ୍ୟାମଦେବର । ଶ୍ରୀ ରାଧିକାଦାମୋଦର ।
ପାଦପଦ୍ମ ସେବନରେ ମଜ୍ଜିଲା ରେ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଖମାଚ । ତାଳ—ଏକ ।)

ରାଧାଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କର ପାଦ୍ମନାଂ । ପ ।
'ଗୋପୀଜନମନୋଲୋଭନ ମୁରଲୀଧର ପାଦ୍ମନାଂ । ରାଧା ।
ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ହରିଙ୍କ । କଂସାସୁର ନାଶକଙ୍କ ।
ଭକ୍ତର ଦୁଃଖଦାରିଦ୍ର୍ୟହର ପାଦ୍ମନାଂ । ୧ ।
ଧରଣୀଧାରଣଦକ୍ଷ । କୁଟିଳନେତ୍ରଲୋଚନାନ୍ତ ।
ମନୋଜ ଭଞ୍ଜୀବକ୍ରସ୍ତୁତିଧର ପାଦ୍ମନାଂ । ୨ ।
ବଳିଦର୍ପନାଶକ । ବସୁଦେବଶିଶୁଦାନ୍ତକ ।
ସୁରାସୁରପୂଜିତଚରଣଙ୍କର ପାଦ୍ମନାଂ । ୩ ।
ବଦନଚନ୍ଦ୍ରନିନ୍ଦନ । ଅଭିରାମଶୋଭନ ।
ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଦନ କରନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦର ପାଦ୍ମନାଂ । ୪ ।

ଜାଳଦାର୍ଘ ଦେଶ ଚକ୍ଷୁରକ୍ଷୁ ଦ୍ରବ୍ୟଧନ ।
ଚକ୍ଷୁପୋଷ୍ୟ ଅଟେ ଯେହ୍ନୁ ସେ ପୁଷ୍ଟିକାରଣ ॥

ନିଦାଘ ସମୟ

ଅହହା ! ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ ।
ପ୍ରଖର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକର ଭୟମୟ ॥
ଧୂଳି-ଝଡ଼ ଜାତ ଘାତି ଲୁଚି ଜନ୍ତୁମାନେ ।
ଦ୍ରୁମଳ ବାକଳ ହୋଇ ସ୍ଥିର ଅଣ୍ଡା ଥାନେ ॥
ଘର ଭିତରେ କୁଆଁପ ଦାଣ୍ଡେ ଝାଞ୍ଜି ବାଢ଼ ।
ପେଟନେ ଅଙ୍ଗରେ ଲୂଗ ସତ୍ତ ଅଟେ ଖାତ ॥
ବର୍ଷାକାଳେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତଷ୍ଟୁ ଲିଭା ପାଇଁ ।
ପ୍ରଦେଶ ଯୋଗାଇବାକୁ ନିଜ ଶରୀ ଧାଇ ॥
ପରଭୃତଙ୍କର ଗୁର୍ତ୍ତି ଭଳିତ କାନନ ।
ଦାବାନଳରେ ଭବନ ଅସ୍ତ୍ର ବିସର୍ଜ୍ଜନ ॥
ମାଜ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଭସ୍ମ ଦେଖ ମନେ ନ ଭାବଇ ।
ମନଭାବ ଭ ଜଗତେ ପ୍ରବଳି ଅଟଇ ॥
ପ୍ରନ୍ତଭଜ ପକ୍ଷିମନ୍ତୁ ପ୍ରଭାବରେ ବନ୍ଧୁ ।
ଶୀତ ବଳ ମଧୁମାଙ୍କୁ ଲୋକେ ପ୍ରବଢଇ ॥
ଶୀତଳଜା ବର୍ଷ୍ଣ କୁଆପଣି ବାଟ ଛୁଇ ।
ଭୂଷା ଦେଇଲି ମାନବଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାକୁ ପାଇ ॥
ଜଳ ସଞ୍ଚୟ ଭରଣେ ମୃତ୍ତିକାର ପାତ୍ର ।
ଦେହ ଶୈତ୍ୟ ପାଜଠାରୁ ଅଭ୍ୟାଦର ପାତ୍ର ॥
ତପନ ଅପଣା ଭରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଭାବକୁ ।
ଜଳ ପାନଭରେ ଭକ୍ଷ୍ଣାନମାନଙ୍କୁ ॥
ଅଲ୍ପଭିସ୍ଥାନ ଦେଇଲି ଭଟିଣ ଭଉଁଭ ।
ଅଭ ଦୁଃଖୀ ବାଟେ ଥାଉଥିବା ଲୋକମାନ ॥
ଚାରିରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରେ ଛତ୍ରାକୁ, ଛନ୍ଦାରେ ।
ଥିବା ଲୋକେ ବୁଝିଥିଲୁ, ଯାନ ଲୁଢ଼ଥିରେ ॥

ବାସ କରୁଥିବା ଜନେ ସୁନ୍ଦର ସୌଧକୁ ।
ସୌଧସ୍ଥ ଜନେ ବାଞ୍ଛନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପର୍ବତକୁ ॥

ସନ୍ତୋଷର ଅନ୍ତ ଅଛି ନଶ୍ୱର ଜଗତେ ।
ମାତ୍ର ମାନବ ବାଞ୍ଛାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ସତେ ॥

କୁଟୀରବାସୀ ସୁଖେ ନିଦ୍ରିତ ସୌଧରେ ।
ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୋମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ॥

ଶଙ୍କର ସେବକ ହୋଇ କରେ ଜାଗରଣ ।
ବୋଧହୁଏ ତୃପ୍ତି ମାତ୍ର ତାହାର କାରଣ ॥

ଅଧର୍ମୀ ଧର୍ମୀ ସକଳେ ଥିଲେ ଜର୍ଜରିତ ।
ଶିଶିର ଗୁଡ଼ରେ ଅଙ୍ଗ ହୁଅଇ ପୂରିତ ॥

ଅବୋସ୍ତ୍ରୀ ଦୁର୍ବଳ, ବୋସ୍ତ୍ରୀ ପୀଡ଼ିତ ଶୋଷଣରେ ।
ମୃଗତୃଷ୍ଣା ପ୍ରବଳ ମରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ॥

କୁଳୁରେ ଜଳ ନମ୍ରାଇ ସୁଶୀତଳ ସ୍ଥଳେ ।
ପଡ଼ି ରହି ଧର୍ମିଁ ସର୍ବ ଦୁଃଅନ୍ତ ଶତଳେ ॥

ଶିଶୁଙ୍କ ଦେଖେତା କ୍ଷେମସୁସ୍ଥ ସୁସ୍ଥିତ ।
ଆମ୍ର ଜମ୍ବୁ ପନସାଦି ଫଳ ଶୋଭିତ ॥

କୃଷକେ ଧର୍ମରକ୍ଷି; ଭାଲୁ କର୍ଷଣ ।
ପେଟ ପାଇଁ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ସହିତ ଭରଣ ॥

ଶୀତଳ ଜଳ ପ୍ରକୃତ ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ।
ପଥିକଙ୍କୁ ଦେଇ ଜନେ ହୁଅନ୍ତି କୃତାର୍ଥ ॥

ଦୁଃଖେ ଏକନିଷ୍ଠି ସୁଖଦାୟପାଶସ୍ଥ ।
"ପାପୀ ଶତାୟୁଃ; ସୁକୃତୀ ଗତାୟୁଃ" ଶାସ୍ତ୍ରସ୍ଥ ॥

ପାବକ ସ୍ତବକ; ଶାଖିଜାତ ଫଳାଦିକ ।
ଶୀତ ମୟୂଖ ମାଝିଆ ଏତେ ତେଜ ଧ୍ରୁବ ॥

ନିର୍ବାଣ ବାସନାଧ୍ୟସ୍ତ ଉକ୍ତିବର ।
ଲୋକଭେଦପ୍ରଦ ହେବା ମହିମା ଭାଳର ॥

ହେମନ୍ତ ସମୟ

ଶାନ୍ତ ଦାନ୍ତ ସମାନ ହେମନ୍ତ ସମୟ ।
ଜଗତର ସବୁ ପ୍ରାଣିଶ୍ରେଣୀ ତହିଁ ରସୁ ॥
ଶସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛି ଧୋବଳା ।
ପୁଷ୍କରିଣୀ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଶୀତଳଜଳା ॥
ନିର୍ଜ ର ପ୍ରତିମା ମଧ୍ୟ ଜାଡ଼ ଭୟକୁଳା ।
ଘୋଡ଼ିଲାଗି ହୋଇ ବସ୍ତ୍ର ସେବନେ ଆକୁଳା ॥
ରଜା ପରଜା ସମସ୍ତେ ଶୀତରେ କମ୍ପିତ ।
ଦେହୁଁ ଶାଦା ଛାଡ଼ିବାକୁ ନିତାନ୍ତ କୁଣ୍ଠିତ ॥
ସୌଧେ ମନ୍ଦରେ କୁଟୀରେ ବସନ୍ତି ସକଳ ।
ସକଳ ଜନମାନସ ଚହିଁଲୁ ବାହାର ॥
ପାବକ ଦହନାଦୃତ ହେଲେ ସ୍ନାନସ୍ଥଳ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ ହେଲା ଜଳବାୟୁ ॥
ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ରବି ହୁତାଶନ ।
ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପବନ ॥
ଅହୋ ! ଦେଖ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ।
ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ ଜଗତରେ ॥
ନବ ଶସ୍ୟର ଗଦଡ଼ା ଝାଡ଼ାଙ୍କ ତକ୍ଷଣି ।
ନିଶାରେ ପ୍ରଭାତେ ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତେ ଶିକାସ୍ଥଳ ॥
ପକ୍ୱ ଧାନ ପକ୍ଷୀ ବଡ଼ ରହିବା ନିଳୟ ।
ଘନ ଦାନ ଭୁଞ୍ଜ ଖତ ଅଦ୍ଭୁତ ସମୟ ॥
ଫଳି ଅନ୍ତି ଅବପାଚକ ଦର୍ଶନ ।
ନେଉଆ ବଦାମ ଲେମ୍ବୁ କମଳା ନାରଙ୍ଗ ॥
ଷଣ୍ଡ କୁଞ୍ଜରେ ବସୁଅଛି ଅଚ୍ଛାଦିତ ।
ସେବତୀ ଗୋଲାପ କୁବଳୟ କୁସୁମିତ ॥

ଧିବା ଶୀତରେ ଲାଗରେ ଜାନୁ ଧରି ଚୋଲେ ।
ପାନଧ୍ୱାନ ଜନ ଭାଟେ ଏ ଭାଳି ଗାଉଥିଲେ ॥
ବନ୍ଧୁଳ ଜୟତର ଝରି ପାଲ ପାଣ୍ଡୁ ଭଲେ ।
ସେତରେ ଶସ୍ୟନ ଭରେ କର୍ପଭ ନାସ୍ତିଲେ ॥
ଅଧିକମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱେମୀପ୍ରୁ ବ୍ରାହ୍ମଧ ବାଟନ ।
ସିଧାନରେ ଧନ୍ୟ ଭରେ ସମସ୍ତ ଯାପନ ॥
ସେତେ ବହୁଲୋକ ହେଲେ ନତ ଶମ୍ଭୁନାରେ ।
ଭଜାଣ ବାସ୍ତୁଭା ଭଜ ନିତେ ଆଦ୍ଧରେ ॥
ଶୀତବାଧା ଘନ୍ନ ମୃଗ ମାରିବା ଆଶାରେ ।
ମୃଗସ୍ତୁ ବଟେନ ଘନାରେ ବଥଇ ଜାଗାରେ ॥
ଅଶାହେବର କାଳର କଷ୍ଟକୁ ସହଇ ।
କୁଣ୍ଠିତ ନୋହୁ କୁଣ୍ଠିତ କର୍ମକୁ କରଇ ॥
ଧର୍ମ୍ୟାଶ୍ରିତ ସେତକୁ ବିଲୋଡ଼ ଦୁଇଜ ।
ନିର୍ବିଘ୍ନାନ ଲଭନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଚେଜା ଦାଭ ॥
ଶ୍ରୀ କେଶବ ନାରାୟଣ ପାଳନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ।
ସେବକବୃନ୍ଦଙ୍କର ହେବା ଦୁଃଖର ବାଟସ୍ତ ॥

—o—

ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣା

ମୁଁ ଜନୈକ ଧରଣୀସୁର ବାଷ ଉରେ ।
ସୋଟିଏ ନଗର ପ୍ରାନ୍ତ କାନନ ମଧ୍ୟରେ ॥
ସେ ଶବର ସହବାସୁଁ ହୋଇ ଭ୍ରଷ୍ଟ ।
ସମସ୍ତ ଭବ ପାଗ୍ଲକ୍ ଦିଏ ନାନା କଷ୍ଟ ॥
ତା ବାକ୍ୟ ଅନୁସରଣ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ପାପାଣି ।
ହତ୍ୟାଚରଣରେ କାଳଯୁଗ ବଡ଼ ଠାଣି ॥
ଧାବଣ ସେ ଚୋରା ଏକ, ରଜନୀରେ ଚୋର ।
ଷୋଡ଼ଶ ଜୀବର ନଦୀ-ନାଶ ଟୋଲ ॥
ସେ ପୁଣି ନିର୍ଭୀକ ସଦା ପାପକର୍ମ ରତ ।
ଏକଦିନ ଭକତ ଗଣି ଦାହାର ଯୌବନ ॥

ଯାହର ବାକ୍ୟନେ ତାହାଠାରେ ଧନେ ନାହିଁ ।
ଅଶ୍ୱ ତେଣ୍ଁ ଚଳିଗ୍ରଣି ଖୋଳିଲେ ଭୁଞ୍ଜାଇ ॥
ଦିନେ ପଥେ ଯାନ୍ତି ଯାଉ ଏକ ଯତିବର ।
ବୃଦ୍ଧବର୍ଷଁ ହୁଅନ୍ତେ ତା ନୟନ ଯୋଡ଼ର ॥
ତାହାର ହୃଦୟ ଦେଖେ ସଦ୍ଭାବ ଜନ୍ମିଲା ।
ସେ ଯତିଙ୍କ ନମି ନମ୍ରେ ଏମନ୍ତ ଭାଷିଲା ॥
'କୃପା କର ମୋ ଅଭିଷ୍ଟ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ଅଜ ।
ମଦଶି ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କର ଯତିରାଜ' ॥
ଏତେ ଶୁଣି ଯତିବର ବୋଇଲା ଏପରି ।
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଲେ ସର୍ବ ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରି ॥
ପତିତ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ନିଷିଦ୍ଧ ଅଟଇ ।
କପଟ କାହା କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବଇଁ ॥
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହୋଇ ସ୍ୱକୀୟ ଧର୍ମକୁ ତେଜିଲ ।
ନୀଚତ ଶବର-ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଆଚରିଲ ॥
ସେତକ ମାରଇ ନିତ୍ୟେ, ବହୁବିଧି ଜନ୍ତୁ ।
ମାନବା ମାନବଙ୍କର ଧନ ପ୍ରାଣ ହନ୍ତୁ ॥
ଏ ହେତୁରୁ ତୁ ହୋଇଲୁ ନିକୃଷ୍ଟ ପତିତ ।
ତୋ ଦତ୍ତ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ନୁହଇ ଉଚିତ ॥
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପ୍ରଣମି ଯତିକି ।
ଅତ୍ୟାନୁରୋଧ କଲା କରି ସଂନତିକି ॥
ତେଣୁ ଯତିପ୍ରବରର ଦୟା ଉପଜିଲ ।
ବନ୍ଧୁର ବନ୍ଧୁର ସେ ଏ ସ୍ୱରରେ ଭାଷିଲ ॥
ଦେଖିଲି ମୁଁ ବାଣ୍ଟି ଭଲବା ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣାକୁ ।
ଶୁଷ୍କରୂପେ ଯଜିବ ତୋ ଘରେ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ॥
ତା ଶୁଣି ବାଘ ଭାଷିଲା ତୁମ୍ଭ ବାଣ୍ଟି ଯାହା ।
ଜିବାର ସତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦେବ ମୁହିଁ ତାହା ॥
ସେ ବଚନେ ତୁଷ୍ଟ ଯତି ବୋଇଲେ ସତ୍ୱର ।
ଅନୂପ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ରୂପେ ଦାନ କର ॥

ମାନ୍ଧ ମନେ ଭଣ ଭଲେ ଦାଣ୍ଡି ଦୁଏ ଯାହା ।
କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେ ତାହା ॥
ଘରେ ସେ ଭୂପ ବୋଇଲା, ଦେଲି ଅନୁଭନ୍ତି ।
ସଭ ଯୁକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧେ ଘଲ୍ଲ ଦେଇ ଆଶିଷନ୍ତି ॥
ସେଥୁ ଏନଠାରୁ ଭୂପ କେଲି ଅନୁଭନ୍ତି ।
ପୂର୍ବପର ଭଳି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଶତପୂନ୍ତି ॥
ଚୋରିକରିବାକୁ ସେ ଏକ ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରରେ ।
ବୁଲୁଥିଲା ନଗରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ॥
ତାନପନ୍ତ ଜାଣିବାକୁ ନୃପ ସେ ନଗରେ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛିଦ୍ରେ ବୁଲେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବେଶରେ ॥
ନାୟକ ଚୋରକୁ ଦେଖି, ଏଠାରେ ଭାଣ୍ଡିକି ।
ବୁଲ ବୋଲି ପୁଛନ୍ତେ ସେ କହିଲା ଏହିକି ॥
ଏ ନଗରସ୍ଥ ଲୋକ ବନେ ମୁଁ ବାସ କରଇଁ ।
ଚାତୁରୀ ନ ଚୋରପଣେ ଜୀବନ ଯାପଇଁ ॥
ଏଠାକୁ ଆସିଲି ଏବେ ଚୋରି କରିବାକୁ ।
ବୁଲୁଅଛି ମୁହିଁ ସ୍ଥାନ ଠାବ କରିବାକୁ ॥
ନୃପତି ଶୁଣି ନିର୍ବାକ ସତ୍ୟବାଣୀ ତାର ।
ବୋଇଲା ମାନସେ ଲଭି ଅତି ଚମତ୍କାର ॥
ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ଚୋର, ଆସେ ମିଶି ଚୋରିକରିବା ।
ଯାହା ଲଭ୍ୟ ହେବ ସମେ ବଣ୍ଟନ କରିବା ॥
ରାଜଗୃହ ମନ୍ଦିର ଗୁପ୍ତପଥ ମୁହିଁ ।
ଭଲେ ଜାଣଇଁ, ମୋ ସଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର ଆସେ ତୁହି ॥
ଏତେ ବୋଲି ନୃପ ଚୋର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣମନ—
ଭବନରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅବାଧେ ବାହୁନ ॥
ସେଠା ଏକ କରଣ୍ଡରେ ଥିଲା ରତ୍ନରାଶି ।
ଚୌର୍ଯ୍ୟ କରି ବାଣ୍ଟିନେଲେ ସେହୁ ରତ୍ନସ୍ୱପୁ ॥
ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ନୃପତେନ୍ଦ୍ର ବାଣିଜ୍ୟ; କରଣ୍ଡରେ ।
ତାକୁ ସ୍ଥାନ ପଳାଇନ କଲେ ଚରଣରେ ॥

ପରଧନ ନରବର ହରି ଅଜ୍ଞାନରେ ।
ଦ୍ୟୁତ ଖେଳି ସେ ସମସ୍ତ ଅଶାର ଦର୍ପରେ ॥
ଶଠ ସ୍ତୁତି କଣ କଲୁ ବୋଲି ପଚାରିଲ ।
ସେ ବିପ୍ର ନାର୍ଦ୍ଦେଶ ସବୁ ସତ ବଖାଣିଲ ॥
ତା ଶୁଣି ଦୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷକୁ କହିଲ ନୃମଣି ।
ତୁ ଯାଇ ଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିରେ ଅଣ୍ଟି ଦେ ମଣି ॥
ବ୍ରାହ୍ମଣଦେବରେ ସେ ଯାଇ ଭଣ୍ଡାର ଭିତରେ ।
ରତ୍ନକୁ ଦେଖି ଏମନ୍ତ ଘୋଷିଲ ଲୋକରେ ॥
ଏହାକୁ ମୁଁ ଅଧୀନ ପୂର୍ବରେ କହିବ ।
ସେ ଭଣ୍ଡର ମସ୍ତକରେ ଦୋଷକୁ ଲଦିବ ॥
ଏତେ ଭାବି ସେ ରତ୍ନକୁ ଅଣ୍ଟିରେ ଖୋସିଲା ।
ନୃପତି ଛାମୁକୁ ଯାଇ ଏମନ୍ତ ଭାଷିଲା ॥
ଦେବ ! ଏ ବିପ୍ରର ଜାଣୁଟି ଅନୃତ୍ୟ କହିଲ ।
କେତେକ ରତ୍ନଯାକ ଏ ଲୁଣ୍ଠି ଧରିଲ ॥
ତାହା ଶୁଣି ସତ ଜାଣି ନୃପତି ବଚନ ।
ତାଙ୍କୁ ଶୋଧନ କରାଇ କହାଇ ବଚନ ॥
ବୋଇଲ ତୁହି ଭଣ୍ଡର ଶୁଣି ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ।
ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିପ୍ରର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟବାଦୀ ॥
ତୁହି ଏହିକ୍ଷଣି ଏହି ଦେଶ ତ୍ୟାଗ କର ।
ତୋହର ଜାଗା କରିବ ସେହି ଭଣ୍ଡର ॥
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଦୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦେଶ ବରଜିଲ ।
ବିପ୍ର ଦୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ସୁଖରେ ରହିଲ ॥
ସତ୍ୟ ବଚନ ମହିମା ଅସୀମ ଅଟଇ ।
ଲୋକଦ୍ୱୟରେ ଶାଶ୍ୱତ ସୁଖକୁ ଦିଅଇ ॥

କି ହେଲା

ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ ସମାଲୋଚକ ।
ବାଳକେ ହୋଇଲେ ବଡ ପାଠକ ।
ନାଟ ଲେଖକ ହେଲେ କୁଳନାଶକ ।
କୁକବିଗଣେ ହେଲେ କୃମିନାଶକ ।
କମଳତାରକ—
ବୃଷ୍ଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିପଜ୍ଜନକ ॥

ହଳଧରେ ହେଲେ ଜଳମଥର ।
ବଣୁଆଏ ହେଲେ ପଣ୍ଡିତ ବର ।
ଅକୁଳୀନେ ହେଲେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରବର ।
କୁଳୀନେ ହୋଇଲେ ତାଙ୍କ କୁକୁର ।
ଏମାନ ନିକର ।
ଭଲା ମହିମା ବୋଲି ମଦନକର ॥

ଏବେ ଚଳଣି

ସଂସ୍କୃତ ସ୍ୱତାନନ୍ଦଙ୍କ ବେଦାର୍ଥ ଜଣାଇ ।
ବ୍ୟାକରଣ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଭାଷ୍ୟ ବିରଚକ ॥
ସ୍ୱଧର୍ମ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଘରଭ ଚେତ ।
କିଛି ନ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲାଏ ପଣ୍ଡିତ ॥
ପରବନିତା ଲମ୍ପଟୀ ସନ୍ୟାସୀ ଶେଖର ।
ପ୍ରାଣୀପ୍ରହର ହିଂସକ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରବର ॥
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାନଭିଜ୍ଞ ବିପ୍ରକୁଳ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ।
ବ୍ୟାଧ ବ୍ୟାପାର ରସିକ କ୍ଷତ୍ରିକୁଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ॥
ପରଧନାପହାରକ ବଦାନ୍ୟ ବୋଲାଏ ।
ଜନପ୍ରତାରଣା ଜଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠାନଙ୍କୁ ପାଏ ॥

ମୃଗ-ତାଳ-ସ୍ଥାନସ୍ଥାନ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗାମ୍ଭିର ।
ଲୋକ ଅଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣ ବାସ୍ତୁ ଦେଶର ନାସ୍ତିକ ॥
ଅଶୁଦ୍ଧ ଲେଖନକଳା ସମାଲୋଚଦେଶ ।
ଗଣିତା ରୀତି ଅଂଶ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନରେଶ ॥
ଅକ୍ଷ୍ୟାତ୍ମିକ ନାବ ଅଟେ ଭୌଗୀଶ୍ୱର ।
ଦେଶାଭ୍ୟନ୍ତର ସଂସ୍କୃତ ସଭା ସ୍ତ୍ରୀବର ॥
ପ୍ରକାଶଣୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ ଶ୍ରୀକୋଷମ ।
ଅବତ୍ୟସ୍ପୃଷୀ ବୋଲାଏ ଅତେବ ସଂଯମ ॥
ପରବନୀତା ସମ୍ପୂର୍ଣ ଅଟେ ନପୁଂସକ ।
ସରଳଗାମୀ ବାହ୍ଲୀକ କି ଅବା ବାଳକ ॥
ଜନ୍ମଭାର୍ଗିବନ୍ଧୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଲୁଙ୍କ ଅଗ୍ରଣୀ ।
ଜଗଦୀଶ ବେଣ୍ଟୁବତ ମୂର୍ଖ ଚୂଡ଼ାମଣି ॥
ଏପରି ମନୁଜପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକ ।
ସ୍ମରିଲ ହୃଦସ୍ଥଳେ ଜାତ ହୁଏ ଶୋକ ॥

ଦେବାଦେଶୀବିଶେଷ ଅଟେ ବଶ ଦୁଃଖମୟ ।
ସତ୍ୟଶୀଳ ସ୍ଥାନରେ ଅଭାବ ବାସ୍ତବ ॥
ଧର୍ମସନ୍ୟାସରେ ଶୂନ୍ୟ ହୁଅଇ ଜନନ ।
ଅହିଂସା ପରମ ଧର୍ମ ବୋଲନ୍ତି ବୌଦ୍ଧଜନ ॥

ଶ୍ରୀଷ୍ମ ବିତ୍ତ ପ୍ରବଳ ସେ ହୁଅଇ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମ୍ଭବ ପାଏ ଯେ ଲଭିଲ ।
ସଂଲଗ୍ନକୁ ପିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନର ।
ସନ୍ତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମ୍ଭବ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମ ଏବ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହିଳର ଲଭେ ଦେବ ସବୁ ।

ଗୀତ ରୁକ୍ମିଣୀ ନାଥନାମକିମ୍ବା—ଅଡ଼ତାଳ

(ଏ ନବନାଗର ଛନ୍ଦ—ସ୍ତୁତି)

କାହିଁ ନାହିଁ ଭଲେ । ମୁକ୍ତ ଯୁବତେଲ୍ । ପଦ ।
ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ । ଧାଜର ପାଣିରେ
ପାଣିକୁଥ ପର ଭୁଡ଼ିଲେ ଦେଖିଲେ । ନାହିଁ । । ୧ ।

ପାଉଁଶ ଧୂସର । ଦେଖାଇ କୁଳ ଶର
ସ୍ବଧରେ ଚର୍ମରେ ଗଢ଼ିଲେ ଦେଖିଲେ । ନାହିଁ । ୨ ।

ନାମଶ୍ରୀମାଳକୁ । ସୁପରେ ଦୋଳକୁ
ମଣ୍ଡି ବାଘ ଚର୍ମ ଧରିଲେ ଦେଖିଲେ । ନାହିଁ । ୩ ।

ଜଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ । ଦାଢ଼ିକୁ ଓଠରେ
ପୋଷି ଯୁଗଳ ଦେବ ଭୁଲିଲେ ଦେଖିଲେ । ନାହିଁ । ୪ ।

ଦେଖାଇ ଗୋଟି ଧରି । ମୂଳ ଶେଳଶାଳର
ଗୋମୁଖେ ଝୋଲରେ ଜପିଲେ ଦେଖିଲେ । ନାହିଁ । ୫ ।

ଦେଖାଇ ଜୀବ ଯୁଭ । ବିକ୍ରମ ବାଧତ
ହୃଦରେ ଶରଣାପନ୍ନ ହୋଇଲେ । ନାହିଁ । ୬ ।

ଅପୂଜିତ ବିଧାତା

ଥିବାକୁଟି ତୁଳସୀ ବଲ୍ ପତ୍ର
ପୂଜା ପାଉନ୍ତି ଦେବ ବିନେତ ।
ପତ୍ରଫୁଲକୁ ବାଧି ଅପୂଜିତ ।
ସେଣୁ ବିବଳ ସମସ୍ତ ଜଗତ ।
ନିଜ ପୂଜା ପାଇଁ ।
ପଦ ଗୋଟି ରତ ପାଇଲା ନାହିଁ ॥

ପ୍ରହେଳିକା

ଶ୍ଲୋକ :—ପ୍ରଜାଙ୍କ ସର୍ବଦା ଦୃଶ୍ୟ, କଦାଚ ଦୃଶ୍ୟ ଭୂପତ୍ ।
ଅଦୃଶ୍ୟ ସର୍ବ ଜନ୍ତୁର, ପଣ୍ଡିତେ କହ ତା କିମ୍ ?

ରାଗିଣୀ—ତୋଡ଼ୀ । ତାଳ—ଅଦ୍ଧା

ମଦ ମତୁଲା ମଣିର । ମୂଳାଧାରସ୍ଥ ନିର୍ମଳ
ତାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ସାଧ ଯତେ ବୋଲୁଛି ଲଭ । ପ ।
ମଦ ଶିଣି ଥିଲେ ଦାଗେ । ମଦବଶୀ ଥିଲେ ଲାଗେ
ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାଂଶୀ ହୋଇବ । ୧ ।
ଦବାବ ମୋ ହୃଦେ ଥିଲେ । ଶିରପରେ ହାତେ ଥିଲେ
ନିଶ୍ଚୟ ସରଗବୋଗ ମୁହିଁ ପାଇବ । ୨ ।
ଶିଶି ଗୋଟା ଯାଇ ପିଇ । ସତେଁ ନାହିଁ ସତେଁ ନାହିଁ
ମୋ ସମରେ କାଳ କେହ୍ନୁ ବୋଲ ବୋଲିବ । ୩ ।

ବାଣ ସହ୍ୟତାପା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦାସୀ ଜାବନକୁ—
ମାନ୍ଦ କରେ ଅନ୍ଧ ମୂକ ବଧିର ଜନକୁ ॥

ଲୋକୋକ୍ତିଭଣ୍ଡ

ଅ

ଅଜ୍ଞ ବ୍ୟାଧିର ସାଧନ; ନାହିଁ ବୁଦ୍ଧିର ସାଧନ ।
ଅଧିକ ଲୋଭର ଅନୁମାନ ଅଧିକ ।
ଅଦେଖା ସ୍ୱପଠାରୁ ଦେଖା ଆଶ୍ରୟ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।
ଅମିତ ଦେଖିଲେ ଅମୃତ ନାଶ ।
ଅରସିକ ହେବ ରସିକ ।
ଅମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ; ସମସ୍ତରେ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ।
ଅଧର ମଧୁର; ହୃଦୟ ଗର ।
ଅକଥା ଘରେ ଘରେ; ଯଶ ପୁରେ ପୁରେ ।
ଅଧିକା ଅଶୁ ବଳା ହେଲେ; ମାଧୁରୀ କୁଣ୍ଡା ନ ହେବ ଭଲ ।
ଅନ୍ନ ଦିଆ ଦାନ୍ତ ଭଙ୍ଗା; ମୁଣ୍ଡ ପାଦେ ଦେଇ ଘଣ୍ଟା ।
ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରାଣୀ ଅପରେଷ୍ଟ ଦୂର ହେଉଥିବା ଦେଖି;
ଜାଣିକା ନାମିଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ମିତ୍ର ଦୂର ।
ହେଲେ ବି ଏ ହେବ ଦୁଃଖୀ ।

ଆ

ଆଖି କାଟିବା ଛୁରୀ; ଆଜ ପଢ଼ିବାକୁ ନିଅଣ୍ଟ ।
ଆଗରେ ଖାଉ; ପଛରେ ଯାଉ ।
ଆତୁରର ଅଧ ନାହିଁ; ଅନାତୁରର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ।
ଆପଦରେ ମନାମନ୍ତ୍ର; ସମ୍ପଦରେ ପାଶୋରନ୍ତି ।
ଆଶାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ; ଅସ୍ୱାର ଅଧ ନାହିଁ ।
ଆସନ୍ତା କାଲଠାରୁ ଆଜିର କାଲ ଭଲ ।
ଆହାରେ ବ୍ୟବହାରେ ଲଜ୍ଜା ରଖ ଦୂରେ ।
ଆପଣା ଅନନ ଦେଶେ ଅଦର୍ଶେ; ଭଲ ଦୋଷ ଦେଖେ ବୁଧ ସମର୍ପେ ।
ଆଶାଟା ଦୁଃଖର କାରଣ; ନିରାଶା ସୁଖର କାରଣ ।
ଆଶା ଛଳରେ ଅଟେ ଯାଉ; ଜଗତ ବଳର ଭାଣ୍ଡାର ।

ଇ

ଇଟାର ଘର, ଢୁଅର ନାଉ, ଶୀତେ ଭାତ ଖାଇ ଭାଳେ ଭାତର ।

ଈ

ଈର୍ଷାରେ ମାନବ ନଷ୍ଟ; ବର୍ଷାରେ ପାଚିର ନଷ୍ଟ ।

ଉ

ଉତ୍ତମ କରେ ଅପକାରୀର ଉପକାର ।
ମଧ୍ୟମ କରେ ଉପକାରୀର ଉପକାର ।
ଅଧମ କରେ ଅପକାରୀର ଅପକାର ।
ଦୁଷ୍ଟ କରେ ଉପକାରୀର ଅପକାର ।
ଉପକାର କଇଲ; ଅପକାର ଘଟେ ।
ଉପରେ ମାରିଲେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା; ତଳେ ମାରିଲେ ଗୋ ହତ୍ୟା ।
ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଭକ୍ଷକ; ଉପରୁ ସନ୍ୟାସିଆ ।

ଋ

ଋଣ ଶେଷ, ରୋଗ ଶେଷ, ବହ୍ନି ଶେଷ ନ ରଖ ।

ଏ

ଏଆଡ଼େ ହେଲେ ବୈଦ୍ୟ ସନ୍ତାନ; ସେଆଡ଼େ ହେଲେ
ବୈତରଣୀ ଗୋ ଦାନ ।
ଏ ଗାଁରୁ ସେ ଗାଁ ଯେତେ ଦୂର; ସେ ଗାଁରୁ ଏ ଗାଁ ସେତେ ଦୂର ।
ଏ ସେ ଲୁଗାର ମଣ୍ଡି ମାଡ଼ ।
ଏକ ଦେଶର ନିଘୋଷ୍ମ, ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ପୂଜା ସମ ।

ଐ

ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅବଧି ନାହିଁ ।

ଓ

ଓଠ ହେଲିଲେ ଦାନ୍ତରେ ଥାଏ ।
ଓଦା ଗୋଡ଼ରେ ଖାଇବ; ଶୁଖିଲା ଗୋଡ଼ରେ ଶୋଇବ ।

କ

କଣ୍ଟକ ପାଇଁ ଯୋଡ଼ାବାଳ ଅଣିଲା ।
କଣ୍ଟାର ଲୁଗାଠାରୁ କଳମଭୂତା ଟାଣି ।
କଥାର କଥାର ନାହିଁ ।
କଷ୍ଟ, ପାଣି ସର୍ପ ମଧ୍ୟ କଣ୍ଟକ ବୈଷ୍ଣବୋ ଶ୍ରୀମଃ ।
ଶୃଙ୍ଗିଣା ନଖଦେଶେଷୁ ହିଂସାର ମଧ୍ୟ ଦେବାଳୟଃ ।
କରନ୍ତେ କରନ୍ତେ କାମ ସୁକର;
ଖାଅନ୍ତେ ଖାଅନ୍ତେ ପିଠା ମଧୁର ।
କରକଙ୍କଣ ଦେଖିବାକୁ ମୁକୁର କାହିଁକି ?
କଲୁ ପାଖ ବନ୍ଧୁରେ ଯାଏ ।
କସ୍ତୁରୀ ମଇଳେହେଁ, ଗନ୍ଧ ମରେ ନାହିଁ ।
କଳ୍ପିତ ବସ୍ତୁର କାନ୍ତି ଅଧିକ ।

କଂସାରି ଘର ବିରାଡ଼ି, ଠଣର ଶବଦେ ଡରଇ ନାହିଁ ।
କାଣ କି ଜାଣଇ କନକବାଣି ? କାଳ କି ଜାଣଇ ବାଣୀର ଧ୍ୱନି ?
କାଣୀ ଶେଜେଣି କୂପରେ ମଗନ ।
କା'ର ବଳରେ ଶୀର ଖିଚୁଆ, କାହାର ବଳରେ,
କାର ବଳରେ ଖାଇଆ ଖଡ଼ା, ବେଙ୍ଗ ବେଙ୍ଗ ମରେ ।
କିଏ କରେ ବନେ କଣ୍ଟାକୁ ସୂକ ? କେ ଶିଖାଏ ମୀନକୁ ସନ୍ତରଣ ?
କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଳ ବାର୍ଷି ନଳରେ ମାତ୍ର ସରଳ ।
କୁକୁରର ମା ହେଲେ, ମୁଖ ଖାଲ ଲୁଟେ ।
କୁଠା ଲାଞ୍ଜ ଧର, ଉଭବାକୁ ଯାଣ ମହାନଦୀ ନାର ?
କୁଟି ବସିଲେହେଁ ସିଂହାସନେ, ଶୀତଳୁଚ୍ଚ ଥାଏ ତାର ମଡନ ।
କୁଳ ଜାଣି ବନ୍ଧୁ କର; କୂଳ ଜାଣି ବାନ୍ଧ ଘର ।
କେଉଁଏ କାଳରେ କେଉଁ ଏ ପିଉ । କେଉଁ ଏ ଦୁଃଖରେ କେଉଁ ଏ ସୁଖ ।
କେଉଁ ଏ ବାବୁ ପେଟ ପାଇଁ; କାହିଁ ସୁକା ହାଟ ପାଇଁ ।
କବାଟ୍ଟ ଲଗାଣି, ବଟେ ବଟେ, ତା ସଙ୍ଗଜନଙ୍କୁ କଣ୍ଡା,
ମାସ ତା ବଇବେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଣେକ ଏଣ୍ଡିକେ ଦୁଅନ୍ତ ବଣା ।

କାଲ୍ ହେଲ୍ କାଲେ ଗାଈଁ ବାଠାଲ୍ଲୁ,
ଚୋଖଲ୍ ହେଲ୍ ଚୋଢ଼ିଏ ଧାନ ଗାଁଣିବା ଭଲ୍ ।
କାଢ଼ିଲ୍ଲ କଷ୍ଟା—ମାଢ଼ିଲ୍ଲ ଖଷ୍ଟା ।

ଖ

ଖଜୁର ମୂଳରେ ପିଇଲେ ଦୁଧ, ପଣ୍ଡିତେ ବୋଲନ୍ତି ପିଇଲୁ ମଦ ।
ଖଣ୍ଡି ପେଡ଼ୁ ଖାଇ ଖାଇବା ଲୋକ ।
ଖିଆଲୁ ଧର—ଗାଁରେ ଚର ।
ଖାଦ୍ୟ ଅଖାଦ୍ୟ ଦରିଦ୍ରର, ସେବ୍ୟ ଅସେବ୍ୟ ଧନୀଙ୍କର ।

ଗ

ଗଭିଣୀ କାନ୍ଦେ ଗୋରୁ ପାଇଁ; ଚମାର କାନ୍ଦେ ଚମ ପାଇଁ ।
ଗଜ ବସ୍ତୁର ଦ୍ୱିଜ ବସ୍ତୁର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ ।
ଗଡ ନ ଥିବା ମାଇଁପର ମଣ୍ଡ ନ ଥିବା ମିଣିପ ।
ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନର ଗଡ଼ ଶ୍ରୀପତ ।
ଗଧର ଲୁଆ ଗଧକୁ ଚେଗୁ ।
ଘସ୍ତ ଦେଇ ସଜୁ ଅଣିବା ।
ଗଧ କି ଜାଣେ ଗନ୍ଧର ଗନ୍ଧ ?
ଗଲେ ବାଳ; ଅଇଲେ ଡାଳ ।
ଗିଳିବା ଲୁଣ, ବାନ୍ଧିବା ହାତ, ତେବେ ନନ୍ଦନ୍ତି ଭୂପତ ।
ଗାଈ ହେଲେହେଁ କଳା, ଦୁଧ ତ ତାର ଧଳା ।
ଗାଡିର ବେଙ୍ଗର ଗାଡ ଏକା ଜଗତ ।
ଗୋଟିଏ ମିଛ ଢାଙ୍କିବାକୁ ତୋଟିଏ ମିଛ ଦରକାର ।
ଗୋଟିଏ ଖାପରେ ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡା ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଗୋଟିଏ ଏଦ ତଲ୍ ନଇଲ୍ଲୁ, ଗୋଟିଏ ମାଡ଼ ଭଲ୍ ଗୋଲୁଲ୍ଲୁ ।
ଗୋଡ଼ ଖସିଲେ ବାଡ଼ି ହୁଏ, କଥା ଖସିଲେ ବାଡ଼ି ନୁହେଁ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ନିଧର ଗୋବରିଆ ହୁଏ, ଗୋବରିଆ ଗୋବିନ୍ଦ ନିଧର ହୁଏ ।
ଗ୍ରାମକୁ ନାହିଁ ସୂତ; ତାନ୍ତରେ ବାଇ ଗୁତ ।

ଗଡ଼ୁଥିବା ଶିଳାରେ କାଦୁଅ ଲାଗେ ନାହିଁ।
ଗୀଚି ଘଟେ ନ ଗାଇବା ମିଶିପ ନାହିଁ ।
ଗୁଡ଼ ମୁଠେ ନ ଦେଲିବା ମାଜପ ନାହିଁ ।
ଗୌରବ ଦେଇ ଗୌରବ ଆଣ ।

ଘ

ଘରକୁଠୀ; ଘରଣୀ ମର୍କଠୀ ।
ଘର ତୋଳ ଦେଖ, ବାହା କର ଦେଖ ।
ଘରର ଶତ୍ରୁ ପରମେଶ୍ୱରର ଅଗୋଚର ।
ଘରଣୀ ବାନ୍ଧଇ ଗୋଡ଼କୁ; ସନ୍ତାନ ବାନ୍ଧଇ ହୃଦକୁ ।
ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବାହାରେ ଲକ୍ଷ୍ମ ।
ଘରେ ମାର୍ଜାର; ବାହାରେ ମହାବଳ ।
ଘରଣୀ ନାହିଁ, ଗର୍ଭ ନାହିଁ, ପୁଅର ନାଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।

ଚ

ଚୁହିଁଣ ଚଟ୍ଟିକୁ, ଲମ୍ଫଇ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ।
ଚୋର ଗଲା ଛ ମାସେ କୁକୁର ଭୁକିଲା ।
ଚୋର ଚୋରିକି ବାହାରି ଗଲେ, ଘରଗୋଳ ଦିବା ଲୋକଙ୍କୁ ସଜା ।
ଚୁଲିଲେ ଚଳନ୍ତିର ସୃଷ୍ଟି, ନୂଆର ଦୁଅର ଚନ୍ଦି ।
ଚୂଲ୍ଲୀ ପୂଜା ନାଗୀଙ୍କ ପୂଜାଏ ହେଲେ ମିଳେ ।
ଚେକା ମୋର; ଭଣ୍ଡା ତୋର !

ଛ

ଛୁଟିଲେ ଜୀବନ ଯିବ୍ୟାଏ; ସମ୍ଭାଳିଲେ କଥା ରହିଯାଏ ।
ଛଡ଼ ବୋଲିଲେ ସାପର ଭୋଗ,
ଶିଳ ବୋଇଲେ ଦେବଙ୍କ ଭୋଗ ।

ଜ

ଜଗତେ ସ୍ୱଚ୍ଛତା—ପ୍ରଥମ ଦେବତା ।
ଜଗତେ ଜଣାଶୁଣା ଦ୍ୱିଜ, ପଇତା 'ଖୋଜା କି ଗରଜ ?
ଜାତି ଦଉ ଧାତା, ସ୍ୱଭ ଦେବ ମନେ ନ ଧର ଚିନ୍ତା ।
ଜନ୍ମରେ ଶୀଦୃଶ; ଜନ୍ମରେ ଦଶ ।

ଜାଣି ଶୁଣିକି ବଜାଣା, ନ ଜାଣି ଶୁଣେ ଅଜାଣା ।
କୁଦବା ବେଣ୍ଡୀ ବୃନ୍ଦାବନ, ହୁଅନ୍ତି ଲେଖାଜୋଖାସ ।

ଝ

ଝଲା ହୁଏ ଲଙ୍କା ଛିଡି ଗଲେ, ଝଲା ନୁହେ ମନ ଛାଡି ଗଲେ ।

ଞ

ଞାନ ସ୍ଥାନ ଘଠନ—ଦାନ ସମ୍ମାନ ଧନ ।

ଟ

ଟାଙ୍କୁଅଗାଳ୍ପକୁ କିଏ କହିବ ?
ଲେଖାର ଦୁଆରେ କିଏ କହିବ ?
ଟାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡରେ କି ଲଗେ କେଶ;
ଶାହଥ ବାଲିରେ ନ ବଢେ ଶସ୍ୟ ।

ଠ

ଠକ ନାଏ ଫାଙ୍କି; ରଜା ନାଏ ଝଙ୍କି ।

ଡ

ଡାକର ଖାର ଫଳ ନୁହେ; ମାଆର ଖାର ପିଲା ନୁହେ ।
ଡାଳରେ ବସାଇ, ମୂଳକୁ ଛେଦାଇ ।
ଡେଣା ଘା ରେ ଢେଙ୍କି ଯାଆଇ ।

ଢ

ଢୋଲ ଫଟାଇବାକୁ ଗୋଲ ଖେଳ ଖାଣ୍ଡିକ ?

ତ

ତନୁ ଜଳତାନ୍ତୁ ମନୋବଳ ବେଶୀ ।
ତାଳ ବାଜେ ନାହିଁ ଏକ ହାତେ
ତାଳି ହୁଏ ନାହିଁ ଏକ ହାତରେ ।
ତନାଣ ବୁଝି ଏକ ହୁଏ; ତଳୋଟି ଗୋପା ଏକ ନୁହେ ।
ତୁଳସୀ ବନରେ ଭଣ୍ଡାର ଗଛ ।

ଥ

ଥଟ୍ଟା ବଚନ ଅଜାଣକୁ; ଘଣ୍ଟା ବାଜଣା ଅଙ୍ଗକୁ ।

ଥିବାଲୋକ ଥିବାଲୋକକୁ ଦିଏ;

ନ ଥିବାଲୋକ ଥିବାଲୋକକୁ ଦିଏ

ଥିଲେ ଅଶନରେ ଆନନ୍ଦ, ଶିକ ବାନ୍ଧିବା ଅଟେ ମନ୍ଦ ।

ଦ

ଦରିଦ୍ର କାନ୍ଦେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ, ଧନୀ କାନ୍ଦେ ଧନ ପାଇଁ ।

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇଲେ, ପ୍ରୀତି ଖିଡ଼କି ବାଟେ ଗଲ ।

ଦିଅ ଯା ଦେଇପାର; ନିଅ ଯା ଦରକାର ।

ଦୁଷ୍ଟ ସଙ୍ଗେ କି ଭାଗ୍ୟ ? ବୈଦ୍ୟଠାରେ କି ରହସ୍ୟ ?

ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ଜଡ, ପୁଷ୍ଟିର ସମ୍ଭବ ।

ଦୂରର ଅଚଳ; ଦୃଷ୍ଟିକି ନିର୍ମଳ ।

ଦୂରର ଦୁର୍ଗଠାରୁ ହୋଡ଼ିର ଗୋଟିଏ ଲଉଡ଼ର ।

ଦେଉଳର ଘଣ୍ଟ ଗଲେ, ଦେଉଳର କି ନଷ୍ଟ ?

ଦେଲେ ଭୂଷଣ; ନ ଦେଲେ ଦୂଷଣ ।

ଦୋଷଗୁଣ ନର ଧର୍ମରେ ଅଗୋଚର ।

ଦଶ ମଣିଷ ଗୁଳିଲେ ଖାଟ ।

ଦଶ ଘଡ଼ିକା ଦୁଣିଷେ ଖାଟ ।

ଦଶ ପଇସା ବଢିଲେ ଖାଟ ।

ଦଶ ପାଉଁଚ ମିଶିଲେ ଥାଟ ।

ଦାଦା ଭାଣିଜୁ ପାପ କାହିଁକି ?

ନଶାଖୋର ନାଚ କି ଜାଣେ କି ?

ଧ

ଧନଲବ୍ଧ ଘଣ୍ଟ, ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମରେ ନ ମିଳେ ତୃପ୍ତି ।

ଧରମ ପାଇଁ ବରଣେ ଦେଲେ,

କୌଣସି ଯାନ ହୋଇ ଗୋଲ ଭଙ୍ଗ ।

ଧନ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ମନ, ମନ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ଧନ ।

ନ

ନଷ୍ଟୀ ଦେଶ ଦେଖି ଦେଖି, ନଗର ଭେଟେ ନାସ୍ତି !
ନଦୀ ଘାଟରେ ନାହିଁ ଭୂଇଁ, ନଦୀ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ ବାଲି ।
ନ ପୂରିବା ହାଣ୍ଡି ଚହଲଇ, ଅପୂରିତ ନାଦ ଦୋହଲଇ !
ନାଦ ସୋପାନ ପଣ୍ଡିତ, ପରକୁ ତାରନ୍ତି ନିଜେ ନ ତରନ୍ତି,
ଏହା ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ନାମ ମୋଟ, ଗ୍ରାମ ଛୋଟ ।
ନିଜ ଘାଟେ, ନିଜେ ଘଟେ ।
ନିଜ ଦୁଆରେ ଘାସ, ପର ଦୁଆରେ ବେଶ ।
ନଟର ବେଦନ, ଭଟର ପ୍ରମାଣ, ଶଠ ମିତ୍ରପଣ,
ଅତିକଷ୍ଟ ଜାଣି ।
ନଅରର କୁକୁର—ବାହାରେ କୁକୁର ।
ନନ୍ଦଣୀ ଧନ ଝିଅକୁ ଭୋଜନ ।
ନିଜର ଅପରାଧ ଛଳେ; ପରର ଅପରାଧ ଭାରେ ।
ନିସ୍ତୁ ଝିଅ ଘର ବସିଲେ, କଣ ହୋଇବ ।
ନାଲି ଲୋକେ ଗାଳିକୁ, ବୈଷ୍ଣବ ଲୋକେ ମାଳିକୁ ।

ପ

ପଢ଼ିବା ଲୋକର ଖାଲି ନାହିଁ,
ଚଢ଼ିବା ଲୋକର ରୋଗ ନାହିଁ ।
ପଙ୍କ ପୋତା ଖୁଣ୍ଟ, ପୋଅଡ଼େ ଟାଣିଲେ ସେଅଡ଼େ ନଇ ।
ପଡ଼ି ରହିଥିବା ପଥରରେ ପଙ୍କ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ପତ୍ନୀ ପତି ଜନ—ଶ୍ୱଶୁର ଗୃହ ।
ପତ୍ନୀର ଗୃହ ପ୍ରବେଶ; ପତିର ଶ୍ମଶାନେ ପ୍ରବେଶ ।
ପଥରକୁ ପଟି କାଢ଼ିବା ଲୋକ ।
ପଲିନ୍ଦୁ ଗଛ; ବୁଦ୍ଧିରେ ପଣ୍ଡିତ ।
ପତି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଲେ, ପତ୍ନୀ ବୈଷ୍ଣବକୁ ଦଣ୍ଡ ।
ପାଣିର ଘାଉ, ଶାଗର ତିଳ ।
ପାଟ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଦାଏ, ପଟା ଧର ପଛେ ଧାଏଁ ।

ପାର ନାହିଁ ସମୁଦ୍ରର, ଧଡ଼ି ନାହିଁ ଆକାଶର ।
ପାତ୍ର ଦେଖି ଦାନ; କ୍ଷେତ୍ର ଦେଖି ଧାନ ।
ପିଠା ଯେଉଁଠାରେ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ସେ ଠାରେ ।
ପିଣ୍ଡ ବଢ଼ିଲେ ହାଣ୍ଡି ବଢ଼େ
ପୁରୁଷ ଦାୟୀର ଭରସା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଫଳଦାତା ।
ଫୁଲ ଦେଲେ ଜଳ ଖାଇବ; ପାଳଦେଲେ କଏ ସହିବ ?
ପେଜ ପିଇବା ଲୋକର ନାଗ ଟେକିବାକୁ ସୁଖର କି ଦରକାର ।
ପେଟ ଶଣୀ ସମାନ; ହାଣ୍ଡି ଛୁଇଁ ମୁନ ।
ପେଟ ପୂରିଲେ, ପେଣା ପିଠା ।
ପୋଡ଼ ପାନ, ଭଣ୍ଡ ଠାଣ ।
ପ୍ରାଣଗଲେ ଯାଉ; ମାନ ମାନ ଥାଉ ।
ପିଠାକି ପରମାଣେ ପିଠା; ପଦାର୍ଥ ଋଷିମନ୍ତ୍ର ପିଠା ।
ପୁତ୍ର ବରଦେଲେ ହେଲେ, ପୂଜାରି ବରକୁ ନ ଦେଲେ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟରେ ନ ପାଳିବା ନୃପ, ସିଂହାସନ ଶବ ଭୂତ ।
ଫୋପଡ଼ ଭଣାକୁ ଲବା ଭଣ୍ଡମୂଳ, ମିଶା ଦେଶର ଦେଶଭୂ ।

ଫ

ଫଳନ୍ତା ଗଛକୁ ଟିଳା ପ୍ରହାର;
ଚଳନ୍ତା ଲୋକକୁ ଚଳାଏ ନର ।
ଫୁଲ ବିନା ଭଣ୍ଡା, ଧନ ବିନା ବଣ୍ଡା ।

ବ

ବଜାର ଖଜା, ଦେବଳ ଦିଅଁକୁ ପୂଜା ।
ବଳୁ ଭାଙ୍ଗେ ବଳୁକୁ; ଲୁଗେ ନାଶେ ଲୁଗକୁ ।
ବଢ଼ିବା ଛିଡ଼ିବା ପାଇଁ ।
ବଣ ବରାହ ଫସଲ ଖାଇଲେ, ଗାଁ ବରାହର ଦାନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।
ବଣିର ଜାତରେ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁ ।
ବଳ ଯାଉ, ଛଳ ଥାଉ ।
ବଳଦ ଲଢ଼େ; ଘୋଡ଼ା ଗହ୍ୱରେ ।
ବଳରେ କରିବାଠାରୁ ଛଳରେ କରିବା ସହଜ ।

ବଳସ୍ଥାନର ମାଳିପ ହେବାଠାରୁ
ବଳବାନର ଯୋଗିଲା ହେବା ଉଚିତ ।

ବଳଦ ସ୍ତ୍ରୀଷଣ୍ଡ ବୋଲନ୍ତେ; ବାହୁବଳ ବାଛ ଦୋଳେ ।

ବଳୀର ଭୋଜ୍ୟ ଅଟେ ରାଜ୍ୟ, ଦୁର୍ବଳ ସବୁଠାରେ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ।

ବାଳିଙ୍କୁ ଠାରେ ବାରେକ, ଭୁଲିବା ପରେ ହରେକ ।

ବାଡିବା ଲୋକ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲେ,
ହୋଠାରେ ହେଲେ ବଧ ।

ବାମନର ଭୂମି ମାପଣି; ବାମାର ସାହସ କନ୍ଦଣି ।

ବାସୁର ତଳାର ବାଉ, ଜାସୁର ବାନ୍ଧା ଚଳାଉ ।

ବାରୁଣୀ ଗଲେ ସବୁ କୁକୁର; କାଏ ସୃଷ୍ଟିବ ଅଣ୍ଡା ପତର ।

ବାର ଘାଟ ପାଣି ଖାଇ, ସବୁ ଘାଟ ସୁଖ ପାଇ ।

ବାହାରେ ଭଲ ହେଲେ ଘରେ ପଶିବ;
ଘରେ ଭଲ ହେଲେ କୋଉଠାକୁ ଯିବ ?

ବାଘର ଲାଙ୍ଗୁଳ, ସାପର ଶିର, ଶଳର ସବାଙ୍ଗ ଛାଡିଲ ଘର ।

ବାଘୁଡ଼ିର ଖେଳ—ମୂଷିକର କାଳ ।

ବାପ ଦେଇ ଦେବ ଦେଲେ କ୍ଷେତ୍ରରେ;
ଭୂଷ ଦେଇ ଦେବ ନାହିଁ ଦୌଲତରେ ।

ବେଶ୍ୟାର ଘରପୋଛି ଯାଉଥିଲେ;
ସାତ ଘାଟ ପଢାଅ ବୋଲେ ।

ବାଲିଘଣି ପରିବାରେ, ଶିବୋହଳା ବନାଜାରେ
ବାଇ ବୁଧିବ ଭଜାଲେ, ବାର ଥିଲେ ।

ବ୍ୟସନ ପରିତୃପ୍ତି ପାଇଁ, କୁବେରର ଧନ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ ।

ବାଣ ଭୂମ ବଦ୍ଧାବା । ଭୂଅର ସମାବୃତ୍ତ ।
ମଧୁପ ମଧୁକର ନାମରେ ବାକ୍ତିତ ।

ଭ

ଭକତ ନ ଥିବା ଅର୍ଚ୍ଚନା, ପଣ୍ଡ ପୁଷ୍ପର ଗନ୍ଧ ବିନା ।

ଭଲେ ଭଲୁବଲେ ନାସ୍ତି ନିହର ଅବଳା;
ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ଅଟଇ ସବଳା ।

ଭଗ୍ନରେ ପଡ଼ିବା ଅନୁଚିତ, ସ୍ନେହଳ ମଙ୍ଗଳ ସମ୍ମତ ।

ଭାତ ଖାଇବା ଘରେ ଗାତ ଖୋଳନ୍ତି ।
ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ ଭୁଲି ଦେଲେ, ଲୋକପୋଛାକୁ ଭୁଏ କି ?
ଭିନ୍ନେ ମତି ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡେ; ଭିନ୍ନେ କଥା ତୁଣ୍ଡେ ତୁଣ୍ଡେ ।
ଭୁକିବା କୁକୁର କାମୁଡ଼େ ନାହିଁ ।
ଭୋକ ସ୍ୱାଦ ନ ମଣେ; ନିଦ ସ୍ଥାନ ନ ଗଣେ ।
ଭୋଗବତି ଘର ଭଙ୍ଗାଉଥିଲେ; କାଳିଦାସ ଘର କରୁଥାଏ ।
ଭଣ୍ଡ ଯୋଗୀଙ୍କୁ ଭଗ୍ରାନ ମୁଣ୍ଡନ ସହିଲେ,
ଧର୍ମଜୀବିଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୂତ୍ର ଶଯ୍ୟ ମିଳେ ।
ଭାତ ନାହିଁ ଶବ୍ଦଙ୍କୁ; ବାସନା ତେଲ ଶାଶୁଙ୍କୁ ।
ଭୁଞ୍ଜଇ ଏକଥର ଯୋଗୀ,
ଭୁଞ୍ଜଇ ଦୁଇଥର ଭୋଗୀ,
ଭୁଞ୍ଜଇ ତିନିଥର ରୋଗୀ,
ଚଉଥର ସେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଭ୍ରମର କୀଟଭାଗ୍ୟନ୍ୟାୟ; ଭ୍ରମଙ୍କୁ କଥିତ ଶାସ୍ତ୍ର ।

ମ

ମଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଖଣ୍ଡା କାହିଁକି ?
ମନୋବ୍ୟାଧିକୁ ନାହିଁ ଔଷଧ, ଅପବାଦିଙ୍କୁ ନାହିଁ ନ୍ୟାୟ ।
ମଳ୍ଲିକ ମୁକୁଟ, ମଣିଷରେ ଚିନି ପାଏ ନାସ୍ତି ।
ମସ୍ତକ ଭାରର, ଲଳାଟ ଭାଗ;
ଅବେଶ୍ୟା ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି କହନ୍ତି ।
ମସ୍ତକ ଜାତ ବୁଦ୍ଧି—ମକର୍ଣାବର୍ତ୍ତ ।
ମାଆଙ୍କୁ ଯେ ମାରେ, ମାଉସୀକି ସେ କି ପାଳେ ?
ମାଆକୁ ଦେଖି ଝିଅକୁ ଆଣ, ଦୁଧକୁ ଦେଖି ଗାଈକୁ କିଣ ।
ମାଆ ପେଟକୁ ଦେଖେ, ମାଇପ ପିଠିକୁ ଦେଖେ ।
ମାଆ ଥିବାଯାଏ ମାଆ ଘର, ମାଇପ ଥିଲେ ଶାଶୁଘର !
ମାଇପ ହାତରେ ଧନ ନ ବଢ଼େ,
ମଣିଷ ହାତରେ ପିଲା ନ ବଢ଼େ !
ମାଇପର ମିତ୍ର ପଥର ପାଚେରି,
ମଣିଷର ମିତ୍ର ଟାଙ୍କ ଦାଉ ଘର ।

ମାତା ଯେପରି ସୁତା ସେପରି, ବୀଜ ଯେପରି ବୃକ୍ଷ ସେପରି ।

ମାନବ ସେବା—ମାଧବ ସେବା ।

ମାନବ ବାର୍ଦ୍ଧିକ, ମାଧବ ଭରସ ।

ମାଙ୍କଡ଼ ହାତର ପଲଙ୍କ ପରି ଲୋଭୀର ଧନ ହେଲା ।

ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଦେଖି ଛୁଆ ଶିଖାଣ୍ଡି,
ସେ ତୋତେ ଶିଖାଏ କୁ ଜାଣୁ ନାହିଁ ।

ମିଳିଲେ ବାପର ଆହାର, ନ ମିଳିଲେ ପାପର ଆହାର ।

ମୁଣ୍ଡ ମଣ୍ଡନ ଅକାରଣ, ମନୋମୁଣ୍ଡନ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ମୂର୍ଖଜନ କି ଜାଣିବ ସୁଜ୍ଞାନ କଥା ?
ବନ୍ଧ୍ୟାନାରୀ କି ଜାଣିବ ପ୍ରସୂତିର ବ୍ୟଥା ।

ମୂର୍ତ୍ତି ସାମାନ୍ୟ, କୀର୍ତ୍ତି ଅଗଣ୍ୟ ।

ମିତ୍ରଦୋଷ ଦେଖାଏ, ଶତ୍ରୁ ଗୁଣ ଦେଖାଏ ।

ମୂଢରେ ଦେବା ଦ୍ରବ୍ୟ ମୂଠାଏ ଅସ୍ଥି ।

ମୋତି ପଙ୍କରେ ପଡ଼ିଲେହେଁ ମୋତି,
ଧୂଳି ଗଗନରେ ଉଡ଼ିଲେହେଁ ଧୂଳି ।

ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ମାଣିକ, ଏଥିରେ ହୁଏ କି ସାର୍ଥକ ।

ମିଛ କଥା ବଡ଼ ମିଠା, ତା'ର ପରେ ନାହିଁ ପିଠା ।

ଯ

ଯତ ଦେହ ସେତ, ଜନ୍ମ ଅଭ୍ୟାସ ସେତ ।

ଯଥାର୍ଥବାଦୀ ଲୋକ, ଶତ୍ରୁସ୍ଥ ।

ଯାର ଧନ ଗଏ ମାନ ଯାଏ ଏଥି,
ଜଗତରେ ସେହି ଏକା ବଡ଼ଲୋକ ।

ଯାହାର ବିଷାଦ, ତାହାର ପ୍ରମୋଦ ।

ଯାହାର ପ୍ରାଣ ତାକୁ ମଧୁର; ଯାହାର ଜାର ତାକୁ ସୁନ୍ଦର ।

ଯାହାକୁ ଅନିଷ୍ଟ ତୋହର, ତାକୁ ଭଲରେ ନ ଆଦର ।

ଯାହା ଦିଏ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ନାଶ ତା'ର ହୁଏ ।

ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନଈ ଥିବ, ସେଠାରେ ନଳିଣୀ ଭବିବ ।

ଯେ ହାତ ନ ପଶାରେ ସେହି ଘୋଡ଼ା ପଶାରେ,
ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଥାଏ, ସେହି ଧନ ସଞ୍ଚାରେ ।

ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନଈ ଥିବ, ସେଠାରେ ଚଳଣି କରିବ ।
ଯେ ଖୋଜେ ପର ଦୋଷ, ତାର ହୁଏ ବିନାଶ ।
ଯେ ପାଞ୍ଚେ ପର ଭଲ, ତାର ହୁଏ ମଙ୍ଗଳ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗୀ ଅଲିଙ୍ଗନେ ବଢ଼ଇ ହରଷ,
ଯୋଗୀ ଭୋଗୀ ସମ୍ମିଳନେ ବଢ଼ଇ ବିରସ ।
ଯେ ହୁଏ ଆଶାର କିଙ୍କର, ସେହୁ କିଙ୍କର ଜଗତର ।

ର

ରହିଲେ ନନ୍ଦୁଣୀ ବାପର ମଥାରେ,
ବଡ ଅସ୍ପତେ ଗୃହିଣୀ ହିନାରେ ।
ରଜା ଗଜ ଚଢ଼ିଲେ, ପରଜା ଗଛ ଚଢ଼ିଲା ।
ରାଗରୁ ଜାତ ହୁଏ ଦୁଃଖ, ତ୍ୟାଗରୁ ଜାତ ହୁଏ ସୁଖ ।
ରଣ୍ଡର ମୁଣ୍ଡ ଫଣ୍ଡିଲୁ ଚେଟେ ।
ରାମାୟଣ ଯାକ ଶୁଣି ସୀତା ରାମର କଏ ହେବ ବୋଲିଲୁ ।

ଲ

ଲଙ୍କାରେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଜନମ, ବାଆନ ହାତ ପରମାଣ ।
ଲକ୍ଷାଧିପତି ହେବା ଭିକ୍ଷାଧିପତି ।
ଲଙ୍ଘିବା ଘା ପୋଛିଲେ ଯିବ କି ?

ଶ

ଶହେ ଯାଏ ଟଙ୍କାକୁ ଖୋଜ ।
ଶଏ ହେବା ପରେ ମୁଖରେ ଦାଏ ।
ଶକ୍ତିହୀନ ସାଧୁ ରୂପ ଧରେ ।
ଶସ୍ତା ବୋଲି ଜାଣିକି ଘରଣୀ କରିଲେ,
ଶହେ ଖାଣ୍ଡି ଧନକୁ ଭାଙ୍ଗିଦାଏ ହେଲେ ।
ଶାଶୁ ନ ଥିବା ବୋହୂ ଗୁଣବତୀ,
ବୋହୂ ନ ଥିବା ଶାଶୁ ଶୀଳବତୀ ।
ଶାଶୁ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଣ୍ଡି ଫଟାଥା,
ବୋହୂ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଣ୍ଡି ନୂଆଥା ।
ଶାଶୁ ମଲେ, ବୋହୂ ଆସିବା ପଏ ।

ଶାଶୁ କଥା ଚେଙ୍ଗ, ବୋହୂ କଥା ଆଢ ।
ଶୁଷ୍କ ବଚନ ଶୂନ୍ୟଭର, ମାନବେ ଜଗତେ ପ୍ରଚୁର ।
ଶ୍ଳେଷ୍ମେ ଛିଙ୍କ, ପିତ୍ତେ ହାଇ; ବାତେ ଦୁଇ କାଣି ଯାଇ ।

ଷ

ଷଣ୍ଢ ମୁଣ୍ଡିବାଲେ, ହାଣ୍ଡିଏ ଦୁଧ ଦେବ ।

ସ

ସତ କହୁଲେ; ସବାଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ।
ସମ୍ପନ୍ନର ସମସ୍ତେ ବନ୍ଧୁ ।
ସମସ୍ତେ ସବାର ଚଢ଼ିଲେ, ବୋହିବ କିଏ ?
ସମୁଦ୍ରରେ ପହଁରି ହୁଏ, ସଂସାରରେ ପହଁରି ନୁହେ ।
ସାନ ସାପକୁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ବାଡ଼ିରେ ମାର ।
ସାବତପୁଅ ହାତେ ସାପର ମାରଣ
ସୁଖକର ରୋଗ ନାହିଁ, ସୁମଧୁର ଔଷ ନାହିଁ ।
ସୁତାର ସୁନା ମଧ୍ୟ ସୁନାର ହରେ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖ ବେଳା ଯାଏଲା; ଖୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଳୟ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ମାଇପ ଶତ୍ରୁ ନୁହେ; କବା ଅଢ଼ୁ ନୁହେ ।

ହ

ହର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତା; କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ବିଧାତା ।
ହାରିବା ଲୋକର ଦୋଷ ନାହିଁ;
ମାରିବା ଲୋକର ଔଷ ନାହିଁ ।
ହସ୍ତ ଜାଣେ ପାପ, ମାଆ ଜାଣେ ବାପ ।

ଅନାବଶ୍ୟକ ଚକ୍ଷୁମୁଧ, କାଠକୁ ଧରିବାକୁ ବଧ ।
ଅନ୍ଧକୁ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବା ଯେମନ୍ତ;
କାଲକୁ ବୀଣା ଶୁଣାଇବା ତେମନ୍ତ ।

ଅତି ଯୋଗ୍ରି ମେବ କି ଶାଗ୍ରିର ନଗ୍ନ ।
ଥିଲେ ବଳୁ ଅଧିକ ଦେଖଲେ ଅଗ୍ନିଲା ପାଗଳ ।
ଜ୍ଞାନୀଙ୍କର ଅବୋଧ୍ୟ ଦାନବ,
ଜ୍ଞାନୀଙ୍କର ଜ୍ଞାନୀଗମ୍ୟ ମାନବ,
ଅଜ୍ଞାନୀଙ୍କର ଅବୋଧ୍ୟ ଦେବ ।
ଷଣ୍ଢ ମେଲେଣ୍ଟେଁ ଭଣା ଗାଈ ନ ଦୁଏ ଦୁଗ୍ଧା ।
ଭଣ୍ଡାରିର ବାଟ, ଲୁହାର ଲଙ୍ଗଳ ।
ଦୁଷ୍ଟର ଚଳନି ନୁହେ ସରଳ ।
ଛାତ୍ରର ଧାନ ଏଣ୍ଟି । ୦
ଛାଲକୁ ଭଜିବାର ଟୁଥା, ଅଳସୁଆଙ୍କର ପ୍ରଥା ।
ଲୁଚ ନ ଲଙ୍କି ଧନ୍ଧ ଦେବ କି ଦର୍ଶନ ।
ଭେଟଭୋଦାନ ଅଳାପ, ଭେଟଭୋଦାନ ଦୁନ୍ଦୁଳ ।
ଖାଇ ଦୋଳଲେଣ୍ଟେ, ଛୁଞ୍ଚି ବାଜାଇଲା ।
ଖାଏକୁ ଅସୁର, କାମକୁ ଶୂକର ।
ଯୋଡ଼ ଖଇଲେ ବାଡ଼ି ଦୁଏ,
ଛୁଞ୍ଚି ଖଟିଲେ ଖାଡ଼ି ନୁହେ ।
ପତ୍ନୀ ନ ଦାନ୍ତ ଘେର ଧୂଆଁ ଦେବା ଯେ ।
ଘରର ଦେହର ଗର୍ଭେଣିର ଅଗୋଚର ।
ଦୁହେଁ କି ଜାଣେ ବନ୍ଧୁରର ବାସ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଛାଇ ଅଢେଇ ।
ଛେଳି ଲୁଟ ଶବେ; କମ୍ପିଳ ଶାଢ଼ଙ୍କ ।
ଜ୍ଞାନୀର ଦେଖି ଦେଖଲେ ଧୂମ,ବିଷମ ପାଇକ ଖାଇମା ।
ଜନନୀ ପାଟି.ପାଣି ଦୋହଣା ।
ଘଳ ଦେଇ ଘଳ ନାଏ ।
ଛୁଞ୍ଚିକୁ ଛୁଞ୍ଚି ବାଳ ଧରିକୁ ପାଣି,
ହେଲିଲେ ଅଗ ସୁଖେ ପେଶ ଦୁଅ ।
ଛୁଞ୍ଚି ଜନଦେଲେ ସେଣ୍ଡିନ ହଳ ।
ଛୁଞ୍ଚି ଖଣ୍ଡକୁ କର୍ଣ୍ଣଭେଦ ।

ଦଣ୍ଡବତ ମଧ୍ୟ, ଚଣ୍ଡୀ ଶାସ୍ତ୍ରର ମୁଣ୍ଡ ଘାତେ ।
ଦାସତ୍ୱ ଭାବେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ, ଧନୀ ଭାବେ ଧନ ପାଇଁ ।
ଦାସତ୍ୱ ଦେଖିଲେ ଜ୍ଞାନ ସ୍ଥାନ, ନଗଣ୍ୟ ବାଳକ ସମାନ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଚିଭାଇବ ଦ୍ୱାରେ ଦୁଃଖ ଧ୍ୱଜ ।
ଦାୟାଗ୍ର ଦୋଷ ଦଣ୍ଡବତେ ଶେଷ ।
ଧନକଥା ଭାଷି ନାଶେ, କଣୀ କଥା ଧନ ନାଶେ ।
ଦେବା ସେବକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ମଣ୍ଡ ଲୋଭ ଉଠେ ।
ଧର୍ମକୁ ଧାନ ମାପିଦ୍ୟାନ୍ତେ, ଗଣିଣ ସାନ ବୋଲି ଗୋଳକରୁ ।
ଧରମ ସ୍ଥାନ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନ ଥିବା ଘୋଡ଼ା ସମାନ ।
ନାସ୍ତିଧନ ସୁଧାଙ୍କୁ, ନରଧନ ବନ୍ଧୁଧନଙ୍କୁ ।
ନିଜେ ନ ଭଜ ପ୍ରୋତି ଅଙ୍ଗୀକାର,
ପର ମୁଖଙ୍କୁ ତା ଶୁଣି ପାର ।
ପାପୁଲି ଘାତେ ପାହାରେ ମାଡ଼
ପାଷାଣକୁ କଥା ପାବକ ଭାଙ୍ଗିକି,
ପାପୁଲି କଥା ଭରବ ଭାଙ୍ଗିଛି ।
ପିଉ ଭାଉ ଅଙ୍ଗାର ଖିଲଖିଲ,
ଶଙ୍କପୋତିରେ ନଦୀକୁ ଶୁଳକ ।
ପୁରଅଥିଲେ ବଦାଉ, ଶିର ଚିନ୍ତା ନକର ।
ପୁଷ୍ପ ଘଟିଲେହିଁ ପୂଜିଲ ଦେବତ ।
ଫୋପଲ୍ପଣ ସଖ ପଟେଇ ଦେଲେ ପ୍ରଭୁ ।
ପ୍ରେମ ବିନା ଅଳ ନପୁଂସକ ।
ବାର୍ଦ୍ଧ ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡନ, ସାର୍ଦ୍ଧ ବାଥି ମୁଣ୍ଡନ ।
ବାଲି ଜିଗର ଅନଳ ଜଳ ।
ବଳଦକୁ ବଶ୍ୱାଚ ଭରା, ବଳଦ୍ମ ଭାଙ୍ଗିବା ପଥ ।
ବଣି ଖଡ଼ରେ ଭୃଙ୍ଗାଙ୍କୁ ।
ଭାଗେ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ରେ, ମିଶେ ଧନ ଧନରେ ।
ଭାଡ଼ି ନ ଥିଲେ ବର୍ଣ୍ଣି ଭାଷତେ ।
ଭୁଷ ନାମ ଧାରଣାକୁ, ଏପାଙ୍ଗା କାଣିଭୁବନ ଗଳୁ ।

ଚଳନ ଭଳିବା ସମସ୍ତେ ଭଲ୍ଲୁ ନ୍ୟୁନ୍ତି ।
ମଣିଭଣ୍ଡିକାରେ ଭୁକ୍ତିଲେହେଁ ଶଳା ଛଡ଼େ ନାହିଁ ।
(ମରେନାହିଁ) ମନ୍ତ୍ରନାହିଁ କ ମଣିଶ ଛଡ଼ୁନାହିଁ ।
ମ ହେଲେ ପେଟ, ମାଲପ ହେଲେ ଘଣ୍ଟ ।
ମା ଧର୍ ଝିଅ—ବାପ ଧର୍ ପୁଅ ।
ମାର୍ଜାର ଖେଳ, ମୂଷାର କାଳ ।
ମୁଣ୍ଡମାଳାରେ ମୁଣ୍ଡିନର, ଗୁଳୁ କମିତ ଓଳିଳର ।
ମୂଷା ମରେ ନାହିଁ ବେଶୀ ଲେଖରେ ।
ଭାଗେ ହୁଏ ନାହିଁ ବେଶୀ ଦାୟରେ ।
ଯାହା ଦିଏ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ମାତ୍ର ଭାର ହୁଏ ।
ଯାହା କଳ ତାହାଭଳ, ଯାହା ଭଲ ତାହା ଭଲ ।
ରହସ୍ୟ ମେଳିଲ ନାଶ—ସମସ୍ତ ହରଣ ଦଶା ।
ଲଘୁକ ଭକ୍ଷଣ କରିବା ପଣ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଲେ ଗ୍ରାହକ ବହନ୍ତି ।
ମାତ୍ର ଧନ ହୋଇଯାଏ ଭମର ।
ବାଳକ ହେଲେ ଲୁ ଗୁଣ୍ଡର, ଶଙ୍ଖାଳ ପାଦରୁ ଚୂଡର ।
ଶରତ ବଢ଼ିଲେ ବାମ୍ବଭ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ନ ଥିବା ବୋଝ ସରଳା,
ବୋଝ ନ ଥିବା ଶାସ୍ତ୍ର କୋମଳା ।
ଶୀଘ୍ର ଖାଇ ଶୀଘ୍ର ଶୁଅ, ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ଡାକି ନ ଦିଅ ।
ଶୋଇଥିଲେ ହେଲେ ଗଜ, ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ହୁଏ ଭଜ ।
ସବୁ ସମୟରେ ପାଣି ମାଣି, ବିମାନ୍ତୁ ଲଙ୍ଘିଯାଏ ଘେରା ।
ସ୍ୱଭାବ ବଦଳାଇ ନାହିଁ—ଅସାଧ୍ୟ ସାଧ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ହାଡ଼ ନ ଥିବା ଜିଭର ଅଟକ ନାହିଁ ।
ଯେତିକାଣି ଭୂଣ ବାହନ, ପାଞ୍ଚକାଣି ଦିଅ ଦାନ ।

ସ୍ନେହକୁ ସୌଖ୍ୟକୁ ଉତ୍ସାହକୁ । ଅଥବା ଜନକ ସ୍ନେହକୁ ॥
ଲୋକଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ପାଇଁ । ତେଜିଲେ ବ୍ୟଥା ମୋର ନାହିଁ ॥

ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱମାନବମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ । ସୁ ଉନ୍ନତପଥରେ ଯତେ ଶାଅନ୍ତି ନିଠାଲ ॥
ସ୍ନିଗ୍ଧ ଭଲବଶୀତଳ ମାରୁତ ମଧ୍ୟରେ । ସୁଖଦ ସ୍ୱଭାବ ସୁଖ୍ୟଗନ୍ଧର୍ବଭବେ ॥

ବନ୍ଦେ ତ୍ୱାଂ ଦେବଶ୍ୟାମଂ । ଶାନ୍ତାକାରଂ ସର୍ବାଧାରଂ ।
ସାଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଂ ଦାସାଧୀନଂ । ଭକ୍ତପାଳଂ ସୀତାଲୋଲଂ ॥

ରାଗିଣୀ ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଅଦାତାଳ ।

ଏ ଭାରତ ଅମର । ସୁଖଶିବର । ପ ।
ଧରଣୀରେ ଏଥ ନନ୍ଦନ । ଯହିଁ ଅଟନ୍ତି ଶାଗଗଣ ।
ଅମ୍ବର ଭର ଗର୍ଜନ । ସୁଖେ ଭଲ୍ଲ ବାଦ୍ୟରଣି । ୧ ।
ନଦୀଶରସଣି ନାମିଅ୍ । ଦ୍ୱାସ୍ଥ ଯଶ ଅବାରକ ।
ଜିହ୍ୱରେ ଥିବା ଭୂଜାତ । ହିମାଳୟଗିରିସୁତ । ୨ ।
ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର । ପୂର୍ବାପରେଶ୍ୱପୟାଗର ।
ବାହୁମୂଳେ ନିରନ୍ତର । ଅଲିଙ୍ଗି ଥିବା ଭୂଧର । ୩ ।
ଭାଗୀରଥୀ ଗୋଦାବରୀ । କୃଷ୍ଣା ଯମୁନା କାବେରୀ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ନଦୀଙ୍କ ବାର । ଯହିଁ ଶସ୍ୟ ଦିଏ ଭର । ୪ ।
ଯେ ସର୍ବଧର୍ମୀ ସୋଦର । ଭାବେ ଥିବା ପାର୍ଶ୍ୱ ପୁର ।
ପ୍ରଦ ଯେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମର । କଳ୍ପସ୍ଥାନ ମନୋହର । ୫ ।

ଅଦ୍ଭୁତ ସତ୍ୟ

ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରୀ କୃପାରେ ହୁଏ ସୁପୀଡ଼ିତ ।
ଅଜୀର୍ଣ୍ଣପ୍ରୁ ଧନୀ ମିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ରହିତ ॥
ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାର ସେବକ ସତ୍ୟବ୍ରତ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଦୁଷ୍ଟାବନିତାର ପତି ସଦା ଦୁଃଖଭାଗୀ ॥
ମନ୍ତ୍ରସ୍ତୁତିକାର ମନ ରଗରଗ ।
ସୁମଧଳିପ୍ସାନ ନଗ ହୁଏ ଗଜଖାଭ ॥
କୃଷକ ସେବକ ହୁଅନ୍ତି ସର୍ବ ଶସ୍ୟସ୍ଥାନ ।
ମହାଧନୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋଭୁଁ ଅତି ଦୀନ ॥
ବଳୀ ମଧ୍ୟ ଧନହୀନ ହୋଇଲେ ଦୁର୍ବଳ ।
ସୁଧୀ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ବୈରୀବଶୁଁ ହୁଏ ଖଳ ॥
ହେମ ପଞ୍ଜରସ୍ଥ ଶୁକ ଶାଡ଼ିକୁ ବାନ୍ଧିଲ ।
ସାଧୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ କହେ ବାମାକୁ ପାଞ୍ଚଲ ॥

ସିଂହାସନସ୍ଥିତ ଶ୍ଵାନ ବାଟେଁ ଖତଗଦା ।
ଅନ୍ତଃସୁବାସିତା ଭାଣ୍ଡା ସଦା ଲୋଡ଼େ ପଦା ॥
ଧନୀ ବନ୍ଧୁ ଧନାର୍ଜନେ ହୁଏ ଲମ୍ପଟ ।
ଦୁର୍ବିଦଗ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଗରବ ଉତ୍କଟ ॥
କେବଳ ମଧୁରଭୋକ୍ତ୍ରା ବାଞ୍ଛିଭବେ ଖଟା ।
ଅଙ୍କ ମନାଏ ଶଙ୍କକୁ ଭଙ୍ଗବାକୁ ଥଟା ॥
କୁଳଟା ଲଜ୍ଜାଙ୍କତବସ୍ତ୍ରା ହୋଇଥାଏ ।
ସ୍ଵପକ୍ଷସ୍ଥ ବିଦ୍ଵେଷୀ ନିତ୍ୟ ଶୂଳ ପାଏ ॥

ରାବଣୋପଦେଶ

ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ରରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତେ ରାବଣ ।
ତାହା ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜାନକୀରମଣ ॥
ଆପଣା ଭକତ ପ୍ରିୟ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଦଶକଣ୍ଠ ସମୀପକୁ ଯାଇ ତୁ ତୁରନ୍ତ ॥
ନୀତିର ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାର୍ଗବଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ।
ତାଙ୍କୁ ପଚାର ପ୍ରଣତି ଅତି ବିନୟରୁ ॥
ବହୁଗୁଣଗାଢ଼ି ଧର୍ମକୁ ପାଳି ନାସ୍ତିକରେ ।
ନୃପଧର୍ମ ମର୍ମବେତ୍ତା ସେ ମାତ୍ର ଜଗତରେ ॥
ଅହୋ ! ଶୀଳବନ୍ଧୁ ପରିସ୍ଫୁରନ ସଘନ ।
ଭଲୁଅଷ୍ଟ ସେ ଏବେ ତେଜି ଅପାଦାନ ॥
ସେ ଗଲେନ୍ତେ ନୃପ ନୀତି ଧରଣୀରୁ ଭାଗି—
ଜ୍ଞାନଙ୍କୁ ବହିତ ହେବେ ଏହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ॥
ତେଣୁ ଅଳ୍ପ ବିଳମ୍ବ ନ କର ଯାଅ ତରେ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସୁମିତ୍ରାଜ ରାବଣ ପାଶରେ ॥
ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରାବଣ ନମିଲା ।
ଅଦ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହେଲି ବୋଲି ଅନନ୍ଦେ ଭାଷିଲା ॥
ତାହା ଶୁଣି ରାମାନୁଜ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଅହେ ମହାରାଜ ତୁମ୍ଭେ ଅତି ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ॥

ନୃପ ଭର୍ତ୍ତ୍ୱା ବର୍ମାଙ୍କ ସୁତଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର ।
ସେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କରିବାକୁ ମୋ ଅଛନ୍ତି ତତ୍ପର ।।
ତେଣୁ କୃପାରେ ମୋତେ ଏ ସବୁ ବିବରଣ ।
କହ କହ ଆହେ ପଣ୍ଡିତ-ଦେବଗଣ ।।
ଏତେ ଶୁଣି ଦନୁଜେଶ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ତେଜ ।
ମ୍ଳାନ ସ୍ୱରରେ ବଚନ ପ୍ରକାଶିଲା ତେଜ ।।
ଶୁଣ ସର୍ବଜ୍ଞ ସର୍ବେଶ ସମସ୍ତ କାରଣ ।
ତାହାଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ଏ ଜଗତେ କିଅଣ ?
ସେ ମୋତେ କୃପା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ମୋହର ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରେରିଲେ ଯିବା ଆହେ ଦ୍ୱିଜବର ।।
ଅନେକ ତ ନୃପତିର ବସ୍ତୁ ଧର୍ମିତ ।
ସେ ସବୁ କହି ପାରିବା ନାହିଁ ମୁଁ ସମ୍ପ୍ରତ ।।
ମୋର ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭସ୍ୱ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେଣି ।
ଗୋଟିଏ ମାତର କହି ପାରିବି ସେ ବେଳ ।।
ଜଗତେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଗ ଭୂମି, ଜଣା ଯାଏ
ଯଜ୍ଞର ପ୍ରବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛେ ମହାଭାଗ ।।
ସେଥିରେ ସ୍ଥିତ ଅଗ୍ନି ବୋଲି ଶୁଣିଲ ।
ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରୀଙ୍କ ପୋଡିବାକୁ ଶଳୁଥିଲ ।
ପ୍ରାଣିଙ୍କ ନରକ ଭସ୍ମ ଶୂନ୍ୟ କରିବାକୁ ।
ଅବଧାରିଲ ଶମନଲୋକ ଧ୍ୱଂସିବାକୁ ।।
ପୁଣି ସକଳେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ନିଜର ଦିବାକୁ ।
ସ୍ଥିର କଲି ସୋପାନାଳି ମୁଁ ଗଢ଼ାଇବାକୁ ।।
ଜଣରୁ ଜରଦ ବୋଲି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧମ ।
ନ କର ବୀଳ ପାପି ମୁଁ କରୁଅଛି ଲୟ ।।
ଏଣୁ ନୃପତ ସତର୍କ ହୋଇ କହୁଥିଲି—
ପାପୀମାନଙ୍କୁ ସେଥିରି ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତ ।।
ଏତିକି ମାତ୍ର କହନ୍ତେ ଦୁର୍ଜନର ପ୍ରାଣ ।
ଶରୀରକୁ ତେଜି କଲା ଶୂନ୍ୟକୁ ପ୍ରୟାଣ ।।

ପରମପଦ୍ମଙ୍କୁ ଅର୍ଚ୍ଚେଇ ପାଦ୍ୟକି ।
ଦିଗ୍ବସନଙ୍କୁ ଭାବି ବସ୍ତ୍ର ସୂତ୍ର ।
ଯକ୍ଷ ନାଗଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଦ ଦେଉଛୁ ।
ଭୂଷଣେଶଙ୍କୁ ଭାବି ନନ୍ଦସୁତକି ।
ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପ ଶତେକ ଦ ଦେଉଛୁ ।
ଧୂପ ଭାବିଁକି ଗୁଣାନ ଘୃତଙ୍କୁ ।
ଦୀପ ଭାବୁଁଛି ବହ୍ନି ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁ ନେତ୍ରଙ୍କୁ ।
କ୍ଷୁଧା-ହନ୍ତାଙ୍କୁ ଭାବି ମିଷ୍ଟ ଭୋଜ୍ୟ ।
ଈଶପାଦ ନିବେଦନରେ ଭକ୍ତି ଭଳିକି ।
ମାନସର ସମର୍ପଣ ମାଗି ସମ୍ପ୍ରଯୁକ୍ତ ।
ସଂପ୍ରଦାୟର ସମାବେଶ ଅନୁପ୍ରଯୁକ୍ତ ।
ପଣ୍ଡିତେ କହିଁରେ ଭଲେ ଶ୍ରବଣକର ।

ଅଦ୍ୱୈତେ ଜ୍ଞାନ ମୈମାଂସେ ଧର୍ମ ଦ୍ୱୈତେତ୍ରେ ।
ଭକ୍ତିମତେ ସମର୍ପଣ ବୌଦ୍ଧେତ୍ୟାଗାସକ୍ତ ॥
ପଞ୍ଚସଖା ଜାତ୍ପୁରେଷ୍ଟୁ, ପ୍ରେମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମତେ ।
ଅହିଂସା ଜୈନେ ସାଧୁତା ଇହୁଦୀୟମତେ ॥
ଏ ମତମାନଙ୍କରେ ଏ ନବଷ ପ୍ରଧାନ ।
ସାଧାରଣ ଧର୍ମମାନ ସବୁରେ ସମାନ ॥

ମଥୁରାବାସ ସାଧୁସଙ୍ଗ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ।
ଭାଗବତ ଶ୍ରବଣ ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜନ ॥
ଏହି ଧର୍ମ ପଞ୍ଚକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୈଷ୍ଣବର ।
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉଦ୍ଧବାଙ୍କୁ ଗୌଣ ଉଦାସୀନତା

ଶ୍ଳୋ । ମତଂ ଚୈତନ୍ୟଦେବସ୍ୟ ଭେଦାଭେଦାଖ୍ୟମୁତ୍ତମଂ ।
ନଚକେବଳମଦ୍ୱୈତଂ ନଚଦ୍ୱୈତଂ ପ୍ରଭେଦକଂ ॥

କେତେ ଦେଶଭକ୍ତ ହିଂସବେ ବାହ୍ୟ
ନରମ ଚରମ ପନ୍ଥୀ ।
ଉଦାସୀନ କେତେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ କେତେ
ଏ ଦେଶେ ଏବେ ଅଛନ୍ତି ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟୁକା ପ୍ରୀତି କୃପା ବୋଲାଏ ଜଗତେ ।
କୃପା ବାଣୀ ସମ ବାଣୀ ନାହିଁ ନାହିଁ ସତେ । ୧ ।
ତା ସ୍ପର୍ଶର ଅଗୋଚର ଦାନେ ଯୀଶ ଜୋହ୍ନ ।
ପ୍ରକାଶ ଲଭଇ ଜଗେ ବର୍ଷିତ ହୋଇ । ୨ ।
ତା ଦାତାର ଗ୍ରହୀତାର ସମ୍ଭୋପ୍ରଦକ ।
ମାନସ ଶାନ୍ତି ଦାୟକ ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଦ୍ଧକ । ୩ ।
ଈଶ୍ୱରନନ୍ତ କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣମାନଙ୍କରେ ।
କୃପା ଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଅଟଇ ନିଶ୍ଚରେ । ୪ ।
ଜଳଦରୁ ବୃଷ୍ଟିଧାରା ଖସିବା ପଥରେ ।
ଈଶ୍ୱରଠାରୁ ଶସ୍ୟ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟରୂପରେ । ୫ ।
ମଧ୍ୟେ ତା ନିବାସସ୍ଥାନ ସଜ୍ଜନ ହୃଦୟ ।
ଯାହା ସରଳ କୋମଳ ସଦା ଧର୍ମମୟ । ୬ ।
କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଭେଦାଭେଦ ଜ୍ଞାନ ।
ପାତ୍ରାପାତ୍ର ବିବେଚନା ନ ଲଭନ୍ତି ସ୍ଥାନ । ୭ ।
ଅଶେଷେ ବଢ଼ିଲେ କୃପାଂଶ ହୃଦୟରେ ।
ଲୋଭାଦି ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ଭସିଯାଏ ଦୂରେ । ୮ ।
ଜଗଦୀଶ୍ୱରଠାରେ ଲବ୍ଧ କୃପାକର ।
କୃପାରାଶିର ଅବର କୃପା ସ୍ନେହାଦର । ୯ ।

ନପଡ଼ିଲ ପୁରନାରୀ ସଭିଙ୍କ ଚନ୍ଦାସ୍ୟ ।
ବୋଲି ଶିହରୁଛ ନରଗଣ ମାନସ୍ୟ । ୧୦ ।
ମାତ୍ର କୃପାମ୍ଲାନ ହେଲେ ସେହୁ ଦେବୀଜନ ।
ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି ସେ ସେ ଦେବୀ ଭଜନ । ୧୧ ।

ଶ୍ଲୋ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦାପିତନଦିସ୍ଥାନ ବିଦେବଃ ପରମାପଦାଂ ଭବଂ ।
ତୃଣତେଜ୍ଞ କମୁଷ୍ୟାକାରେଣଂ ଗୁଣଲବ୍ଧ୍ବାସ୍ତ୍ରୁସେବ୍ୟସମ୍ପଦଃ । ୦ ।

ଅନୁବାଦ—
କାହାଁକୁ କରିବି ନାହିଁ, ସତ୍କାର ।
ଘୋର ବିପତ୍ତି ଲାଗେ ଅନ୍ଧକାର ।
ଗୁଣଲବ୍ଧ ସମ୍ପଦ ନିଜେ ତରେ ।
ବିବେକବାନଙ୍କୁ ବରଣ କରେ ।
ଅହେ ସୁପଣ୍ଡିତ ।
ଏହା ଶୁଣିବ କହଣ କହିତ । ୦ ।

ଶ୍ଲୋ । ଦୁରାଶା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଚୈବ ମମାଶ୍ରୟେ ପତତ୍ରିଣେ ।
ଦୁରାଶା ପୁରତୋଯାତି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାମାଂନମୁଞ୍ଚତି । ୨ ।

ଅନୁବାଦ—
ଦୁରାଶା ମୋର ପ୍ରଥମ କଳତ୍ର ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅଟେ ଦ୍ୱିତୀୟ କଳତ୍ର ।
ପ୍ରଥମା ମୋ ଆଗେ ଗମନ କରେ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ମୋତେ ନ ଛାଡ଼େ ପ୍ରେମରେ ।
ହେ ନରପ୍ରବର ।
ଏହି ବାଂଛା ମୋର କୁଟୁମ୍ବର । ୦ ।

ଭବେଦଶ୍ଚାଗମାଙ୍କଂସଃ ସଂବୋଧଶ୍ଚୈବପର୍ବଭୃତ୍ ।
ପୂତ୍ୱାଷ୍ଟା ବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଖ୍ୟେଜ ବର୍ଣ୍ଣଲୋପାତ୍ ଷୋଡ଼ଶଃ ॥

ଅସାର ସଂସାରେ ସୁକୃତିଙ୍କୁ ମିଳେ
ପଞ୍ଚଲକ୍ଷାବାପ୍ତାଳାସ୍ତା ।
ଅନୁକୂଳାଶୀଳ— ସୁଭା ସୁକୁଳଜା
କୁଶଳା ବିମଳ ଭାର୍ଯ୍ୟା । ୭ ।

କିଏ କୃଷ୍ଣାଙ୍କର କିଏ ମନ୍ଦିର ପାଣ୍ଡୀ ?
ବୃନ୍ଦା କାନନରେ କିଏ କହିଲେ କଣ୍ଢାଇ ?
ଶିଶୁ କି ସତ୍ୟ ଏ କିତ ସୁଭ ପଦ୍ମ କିଏ ?
ଭୀଷ୍ମାଦ ଭକ୍ତ କିଏ ଦେବତା ମାନସ ?
ସୁଧୀ ସମ୍ବୋଧନାଦ୍ୟନ୍ତ କିଏ ଭଣିଲେ ?
ସୁକେଶ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ପ୍ରେମ ସାରଙ୍ଗ ଲୀଳା ।୮।

ନୀତି-ବାକ୍ୟାବଳୀ

ଶ୍ରୀରାଧା କୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଜନକ ଉପନୟନକର ବିଦ୍ୟା-ଦାତା ।
ଅନ୍ନଦ ଭୟାତ୍ରାତା ଏ ପାଞ୍ଚଜଣ ପିତା ॥
ଜନନୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତୃ-ପତ୍ନୀ ଜଳଦର ମାତା ।
ଗୁରୁପତ୍ନୀ ନୃପପତ୍ନୀ ଏ ଅଷ୍ଟେ ମାତା ॥
ଅନାଥ ପ୍ରେତ ସତ୍କାର ଦରିଦ୍ରରେ ଦାନ ।
ସର୍ବରକ୍ଷା ଏ ତିନି ଯଜ୍ଞର ସମାନ ॥
ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ କ୍ଷୁଧିତ ସର୍ପପୀଡ଼ିତଙ୍କର ।
ଅବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କ ଭୟର ପ୍ରାଣ ନାଶ କର ॥

ମିତ୍ର ଧନ ଜଳାଶୟ ପଣ୍ଡିତ ବିଦ୍ୱାନ ।
ଜନପଦ ଯୁଏ ନାହିଁ ବାସ ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ॥
ବେଦ ପଠନର ଫଳ ଅଗ୍ନିକାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣି ।
ଧନ ସମ୍ପାଦନ ଫଳ ଭୋଗ ଏବଂ ଦାନ ॥
ଦାର ଗ୍ରହଣର ଫଳ ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ପଠନର ଫଳ ସଚ୍ଚିତ୍ରାଚରଣ ॥
ମୂଢ଼ ଗୃହେ ସ୍ଥାପେଣୀ ସ୍ୱଗ୍ରାମେ ଧନ୍ୟବର ।
ସ୍ୱଦେଶେ ଧୀର ସବଂଶ ପୂଜିତ ନାହର ॥
ନଖୀ ଦନ୍ତୀ ଶୃଙ୍ଗୀ ଲକ୍ଷ୍ମାଦ୍ୱାରୀ ବଦ୍ୟାସ୍ତ୍ର ।
ଦୁର୍ଜନ ସବଂଶ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ହେବା ସମୁଚିତ ॥
ମାତୃସ୍ଥାନ ଶିଶୁପ୍ରାଣ କଳହ ବହୁତ ।
ଯୌବନ ଶାନ୍ତି ବାସ୍ଥାନ ତପ ବ୍ୟର୍ଥ ସତ ॥
ଦଣ୍ଡନକୁ ବସ୍ତ୍ର ଜନ ତଙ୍କୀ ସୁତୁଣୀ ।
ସ୍ତ୍ରୀ·କା ଲଜ୍ଜା ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁ ଲବଣ ପ୍ରଧାନ ।
ଗୁଣବତୀ ଜାୟା ଶିଶୁ ମୃଦୁଲ ବଚନ ।
ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଭୋଜନ ଅମୃତ ସମାନ ॥
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଚୌର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷୁଧା ରୋଗ ଋଣ ।
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ସ୍ୱବଶା ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ॥
ଏ ଆଠୋଟି ଅଷ୍ଟ କଷ୍ଟ ବୋଲି ମହର୍ଷି ଖ୍ୟାତ ।
ଏମାନଙ୍କୁ ବର୍ଜିତ ନର ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ॥
ମଣ୍ଡା ଘାସ୍ତି ହଁଡ଼ି ବେଶ୍ୟା ଭସ୍ମିକ ମୂର୍ଖ ।
କାଲଗ୍ରାହୀ ଶୁଭ ନରମାନଙ୍କ ପୀଡ଼କ ॥
ଯତୀଶ୍ରୀ କାର୍ତ୍ତିମୁତ ଭୂତ ଦ୍ୱିଜବର ।
ଅତି କଷ୍ଟକର ମିତ୍ର ବାଶସ୍ତ୍ର କାହର ॥
ଅବଶ୍ୟକ ଦଧି କ୍ଷୀର ସମ୍ପୁଦ ଗୋ-ମୂତ୍ର ।
ଜ୍ୱଳନ ଯେସନ ଏ ଆଠ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବିତ୍ର ॥
ଧନୀ କୁଟୁମ୍ବରେ ପ୍ରାଜ୍ଞ ସଭାରେ ଅଧିପ ।
ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଦୁଃଖିରେ ଅଟେ ଅତି ଦକ୍ଷ ॥

ହର ବୋଲିବା ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୟ ଯେତେବେଳ ହର ପାରେ ।
ସେତେବେଳେ ପାତକ ପ୍ରକର ନାହିଁଛ ଏ ସଂସାରେ ॥
ସେହି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୟ ହସ୍ତକ , ନାଦ ଆଗ୍ରେ କାହିଁକି ?
ପାତକୀ ଡ଼ାକର ଯମକ ଘୋର ଦଣ୍ଡ ଉଛିବ ॥

ହେ ଦ୍ୱିଜାନୁ ମତ ସ୍ତୁତ୍ୟ, ସେହୁ ଷଷ୍ଠୀ
ପଞ୍ଚମ ଷଷ୍ଠ ଶୋଭିକା ।
ଏକାଦଶ ଯଷ୍ଠୋ— ଧର୍ମ ନବମଙ୍କୁ,
ଲୋକେ ସପ୍ତମ ଦର୍ଶିତା ॥
ଦଶମ ଧୃତାଦ୍ୱି ଗତରେ ଅନ୍ତାନ୍ତା
ହୋଇ ନାର୍ଜିଲେ ଦ୍ୱାଦଶ ।
ଚତୁର୍ଥ ପଞ୍ଚଏ ସମ୍ମୁକ୍ତିତା ଲଭେ
ଅଷ୍ଟମ ବେଦନାଭୁଣ ॥
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଅଛି ବିଳମ୍ବ ନ କର
ସତ୍ତ୍ୱର ଦ୍ୱୟ ତୃତୀୟ ।
ଜଗତେ ଦରଭ ଉଦକୋର କାଷ୍ଠେ
ବାଞ୍ଛିତାନ ଦାରଣୀସ୍ଥ ।

ଗୌରୀ ସ୍ତବ

ବେଦଘନବନି— ମଞ୍ଜୁଷା, ବେଦୋକ୍ତ·
ମଞ୍ଜୁଳାରାମ ଭ୍ରମସା,
ପ୍ରଣବ ପଞ୍ଜର— କିଷା, ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ
ଗୌରୀ ଶିଂପୁର ସ୍ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ୟା ।

ଶ୍ଳୋକଃ—ବନ୍ଦେଽହଂ ବୃଷଭାନୁଜାଂ ବ୍ରଜବଧୂବର୍ଗାଗ୍ରଗାଂ ସଦ୍‌ଗୁଣାଂ ।
ଗୋବିନ୍ଦାନନ୍ଦପ୍ରଦାଙ୍ଗଂ ସୁକୁନ୍ତଳାଂ ଗୋଲୋକଧାମସ୍ଥିତାଂ ।
ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ବିହାରିଣୀଂ ଭଗବତୀଂ ପଦ୍ମାନନାଂ ପଦ୍ମଗାଂ ।
ନୀଳାମ୍ଭୋଜଦଳେକ୍ଷଣାଂ ଶ୍ରୀ ଭଜନକ୍ରୀଡାବେଶାଂ ସ୍ତ୍ରୀମଣୀଂ ॥

ମଣିମାଳିକା (ମୁନିବରବାଣୀ)

ନିଜେ ଷଡ଼ାନନ ଭାଇ ! ବନ୍ଧୁ ! ଦେଲ ମୋର ଗତି ।
ସୁପାଦେ କରେ ସ୍ଥାପନ ! ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧ ।
ବୃଷଭାନୁସୁତାବର । ସଖୀଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ଅନ୍ତର ।
ଦେବେ ଦେଇଁ ମୋହର ମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୨ ।
ସୁରମିଥୁନ ପୂଜିତ । ମୋ-ହୃଦକୁ ଅଭିଗତ ।
କରେ କୃପାସୁବଦନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୩ ।
ସିନ୍ଧୁକୁଳୀର ତନୁଜ । ଦୋଷ ଦୋଷୀଙ୍କ ଶୋଧକ ।
ଶାନ୍ତିଚଳିତ ନିଦାନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୪ ।
ଅସୁରେଶ ଭଞ୍ଜିରଙ୍କ । ମୋର ହୃଦସ୍ଥ ଗାଢ଼—
ଧ୍ୱଂସାକୁ କରେ ନାଶନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୫ ।
ଗୋପକନ୍ୟା ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀ । ଚୋର ! ସହିଥ ନ ଛାଡ଼ି ।
ମୋହନୀ ଭଙ୍ଗି ଗମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୬ ।
ନ କର ବଞ୍ଚଣା ମୋର । ଅନ୍ତକାଳଖିଁରେ ତୋର ।
ନ କରେ ମଣି ଲେପନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୭ ।
ପବିତ୍ର ନାମକୁ ତୋର । ସଦା ଜପୁ ଜିହ୍ୱା ମୋର ।
ଗୋପୀମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରଦର୍ଶୀ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୮ ।
ଦିବ୍ୟଶାର୍ଙ୍ଗ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ମୋତେ ଭାସିଥିବୁଁ ତାହିଁ ।
ମୋରେ ଦୋଷ ସବୁକୁଣି । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୯ ।
ମକରକୁଣ୍ଡଳ ଶୋଭିଲ । ଦାରୁଣ ପ୍ରାଣ ରଖିଲ ।
କୃପା ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତକାରୀ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୦ ।

ପାପବିନ୍ଧୁ କ୍ଷୁଦ୍ରକୁମାର । ମୋ ପାପ ଜିଣ୍ଡ ସତ୍ୱର ।
କୃପାରେ କରେ ଦମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୧ ।
ଦୀନାଦରୁଦ୍ଧାରକ । ବ୍ରଜମବର୍ମ ପାଳକ ।
କରେ ମୋତେ ଭକ୍ତି ଦାନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୨ ।

ଶ୍ଲୋକପଞ୍ଚକ

ଶିଖର ପୀତପଟ୍ଟାନ୍ତିତ ଶୀରେ
ନୂତନନୀରଦନେଶ ମୂର୍ତ୍ତରେ !
କେଶବ ମାଧବ କୃଷ୍ଣମୂର୍ତ୍ତରେ
ବାମନ ପାଣ୍ଡବିଜଣ୍ଡକମୌଳେ । ୧ ।
କର୍ମ୍ମ ନାରଜନାଭ ହରେ ଶୌରେ
ନରସିଂହ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ କଂସାରେ
କମଳାନନ୍ଦ ସାରସମନ୍ତ୍ରୀଳେ
ଧନିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଭୂଧର ଦାମ୍ମୋଳେ । ୨ ।
କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦାନଂ ସୁବୃଦ୍ଧିଦାନଂ
ସବ୍ରେଜାତନେତ୍ରଂ ଘନଶ୍ୟାମଗାତ୍ରଂ
ରମାଙ୍କାଙ୍କରେଣଂ ନବାଜାମରେଣଂ
ଗୋନନ୍ଦଲୁଙ୍ଗଂ ସଦାହଂ ଭଜେହଂ । ୩ ।
ଅସ୍ତୁବସନ୍ତକନେହାଭ୍ରମ
ଗୋପାଳ ଗୋବିନ୍ଦ ଜଗଦ୍ଭୂତ ଭ୍ରମ
ଶ୍ରୀଶୈଳ ଶ୍ରୀଧର ଯୋଗୀଶପାଳ
ରକ୍ଷନ୍ତୁ ମାଂ କୃଷ୍ଣ ଦୈତ୍ୟାଳିକାଳ । ୪ ।
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗଦାନନ୍ଦନା ଦେବତାବନ୍ଦନା
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରାନନା ପୁଣ୍ଡରୀକେକ୍ଷଣା
କୃଷ୍ଣସନ୍ତୋଷିଣୀ ଭକ୍ତସଂପାଳନା
ଗୋପନମାଧବା ରକ୍ଷନା ପାତୁ ମାଂ । ୫ ।

ଅଧ୍ ତାଳ

ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ । ଗୋପାଳ କେଶବ ।
ଶ୍ରୀମୁଖ ବଂଶଧର । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୧ ॥
କାଳୀୟ ଦଳନ । ପତିତ ମୋଚନ ।
ଅଞ୍ଜନ କଳିତ ରୋମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୨ ॥
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ଭୂଷଣ । ତାପ ବିମୋଚନ ।
ରୂପ ବଶୀକୃତ କାମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୩ ॥
ଭକତ ବତ୍ସଳ । ସଂସ୍କୃତ ଭାରତ ।
ପୂତ ମନ୍ତ୍ର ନାମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୪ ॥
ପୀତପଟାମ୍ବର । ଦେବ ବନ୍ଦିତ
କୋଟୀ ମଦନ ଧାମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୫ ॥
ଶଙ୍କର ରଞ୍ଜନ । ସଙ୍କଟ ଭଞ୍ଜନ ।
ନୀଳ-ଜଳଦ ଶ୍ୟାମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୬ ॥
ଯଦୁକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଭୂମିସୁତାଧବ ।
ଭୂଷିତ ବନ ଦାମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୭ ॥
ନିର୍ଜର ସେବିତ । ବ୍ରହ୍ମ ପୂଜିତ ।
ଦାନବକୁଳ ଯମ । ବନ୍ଦଇଁ ଶ୍ୟାମ ॥ ୮ ॥

ଅରୁଣାଧର ନନ୍ଦନନ୍ଦନ କରୁଣାର୍ଣ୍ଣବ ମୁଦରେ ।
ବରୁଣାଳୟ ନୀଳାମ୍ବୁଦ କରୁଣାକର ଭବରେ ॥ ଧ ॥
ଶରଣାଗତ ଜନ ପାଳନ ଶ୍ରେଣୀକୃତ ଚରଣ ହେ ।
ମରଣାନ୍ତକ ଭବ ନ ଶମନ କାରଣ ତବ ଚରଣ ହେ ॥ ୧ ॥
କମଳାସନ ବନ୍ଦିତାଶ୍ରୟ କମଳାମୃତ ଭୁଜ ହେ ।
କମଳାନନ ନଳ ବ୍ରହ୍ମ କମଳାମତ ହୃଦୟେ ॥ ୨ ॥

ଶ୍ରୀରାଧା କୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲାବ୍ଜ ସୁବ୍ରଲା ବଦନ ଧାବ୍ୟ ପୀତପଟାବୃତ ।
    ଦୀନ ଦାସ ବିଷାଦ ମୋଚନ ସୋମସ୍ତ୍ରିଷ୍କର ଲୋଚନ ।—
ମୌନି ପାଳମଦନୋବ ଶଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟ ବିସ୍ମଙ୍କର ।
    ନୀଳ ନୀରଦାଭ୍ର କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—
ଗୋପୀଭାଜନ ଚିତ୍ତ ଚନ୍ଦନ ଗୋକୁଳାଧିପନନ୍ଦନ ।
    ଘୋର ପାତକଶ୍ରେଣି ନାଶନ ନୃତ୍ୟନାମ୍ବୁଜଭାଜନ ।—
ଯାମଳାର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ଭଞ୍ଜନ ଧାମ ମାନସ ରଞ୍ଜନ ।
    ନୀଳ ନୀରଦାଭ୍ର କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—
ଚନ୍ଦ୍ରକଚ ପଦ୍ମାର୍ଦ୍ଧ ଶୋଭିତ ରମ୍ୟ କୌସ୍ତୁଭ ଭୂଷଣ ।
    ବେଣୁ ଗାନ କଳା ବିଶାରଦ ଜୀବ ଶାଶ୍ୱତ ମୋକ୍ଷଦ ।—
ସାମ ଗାନ ବିଲୋଳ ମାନସ ପାଦ ନିନ୍ଦିତ ସାରସ ।
    ନୀଳ ନୀରଦାଭ୍ର କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—

ଅତସୀ ଚମ୍ପକ	ନୀଳ କୁବଳୟ	ଜବା ଦକ୍ଷିତା ଚୋରକ ।
ପୁଣ୍ଡ୍ରୀକ କଞ୍ଜ	ମୁକୁଳ ଏକାର	ଶୋଭନଦା ପୁଲାଶକ ॥
ଅମ୍ବୁଜ ବିତାଂଶ	ବାନ୍ଧବ୍ୟ ଧଣ୍ଡର	ନେତ୍ର ଭବ ଆବରଣ ।
ଯୋଗୀ ହୃଦୟଗାମୀଙ୍କ	ନିଷ୍କଳ ଚଞ୍ଚଳ	ମାନସ ଭବେ ହରଣ ॥

ଚତ୍ୱର ମାଳିକା

(ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ)

ଜୟ ବସୁଦେବ ପ୍ରାଣାଧାରକ । ଦ୍ୱାପର ଘୋରଦଣ୍ଡ ମୋଚକ
ଶୁକ୍ଳସଲିଳଜଦଳଲୋଚନ । ଯଶୋଦାଙ୍କ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧ ।

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠରୂପ ପ୍ରକାଶକ ତାତ । ଅଙ୍ଗୀରସନନ୍ଦପାଦବନ୍ଦିତ
ଜୟ ଶ୍ରୀମୁଖ ଶଶାଙ୍କ ଚକୋର । ଯୋଗିଜନ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ଗୋଚର
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୨ ।

ବାଲ୍ୟଲୀଳାର ସେବକ ତରଣି । ଜୟ ଚାଣୂରଗର୍ବ ସଂହାରଣ
ଜଗଦୀଶ୍ୱର ସୁଦାମାର ବନ୍ଧୁ । ଦତ୍ତ ଧାନ୍ୟ ଧନରେ ଭଲ ନନ୍ଦ
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୩ ।

ଗୀତପ୍ରମାଥୀ ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥି । ନିଷ୍କାମ ଦ୍ୱାରା ତୋଷ୍ଟଦେ ନାହିଁ
ନୃସିଂହକଶିପୁନାଶ କର । ଭକ୍ତପ୍ରହ୍ଲାଦଦୁଃଖବେଦ୍ୟ ପୋଦର
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୪ ।

ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତିସମସ୍ତ ଭୁବନ । ଘୋରଦ୍ୱାରି ତାରଣ କାରଣ
ଧନଞ୍ଜୟରଥସାରଥିବର । ନିରଞ୍ଜନ ଅବ୍ୟୟ ପରାତ୍ପର
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୫ ।

ତୁମ୍ଭ ତୋ କୃପାପାତ୍ର ସର୍ବଜନ । ସର୍ବକର୍ତ୍ତା ସର୍ବଧାତ୍ରୀ ତୁମ୍ଭ ତ
କାହିଁକରେ ମୋ ଅପରାଧୀ ନାଶକରେ । ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ଦର୍ଶନ ତୋହରେ
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୬ ।

ଖର ଦୂଷଣ ତ୍ରିମସ୍ତକଦଳନ । ଦଶରଥ ନୃପ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ନନ୍ଦନ
ଜନସ୍ୱରବାଂଶଲାଙ୍ଗ ମୂଳକ । ପଞ୍ଚ ତନୟ ଜୟସ୍ୱଧାରକ
ଭବଭୟଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୭ ।

ରୂପେ ତୋହମଲ୍ଲଥିଙ୍କ ଜଣିଲ | ଶୂର୍ପଣଖାକୁ ଦୁର୍ମୁଖୀ କଲୁ
ତେଲଗଜଦେହମ ଲମ୍ବିତ ଅବ | ବାଳମ୍ମୀ ନ ଲଭେ ଫଳ ଗାଧିର
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ ! ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୮ |

ଶଦ୍ରଭାଗବତ ଶାର୍ଙ୍ଗଧରମର | ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ପଏ ତୁମ୍ଭ ଅଗୋଚର
ତୋର ନାମ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ରହ୍ମ ସତ | ମଥ ଶୁଦ୍ଧକୁଳ ଶୋଧକୁଳ ତ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ ! ୯ |

କୋଧୀ ଦୁଷ୍ଟେ ବାମ୍ନିହବଧରେ | ଝଷବପୁ ବରାବପୁ ରୂପରେ
ଶକଟକୁ ତୁ ପଦାଘାତ କଲୁ | ପ୍ଳବଙ୍ଗଙ୍କରେ ସେତୁ ବନ୍ଧାଇଲୁ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧୦ |

ଜ୍ଞାନଭ୍ରମକର୍ମଙ୍କ କାଳକଳୁ | ହେଲୁ ଦୁଃଖାଇଲ ଧନଞ୍ଜୟକୁ
ସୌମ୍ୟରୂପେ ଭଜୁ ଜଗତ୍ପାଳକ | ରୌଦ୍ରରୂପେ ତୁ ଭଞ୍ଜୁ ଜନାଶନ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧୧ |

ଜ୍ଞାନୀଏ ସ୍ୱନା ସାଧାରଣାନରେ | ତୋତେ ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ମୋହରେ
ତୁ ବରସନ୍ଧ୍ୟାଦୋଷସମାକର | ତେଣୁ ବୋଲାଉଛୁ ଜମାଧାର
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ ! ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧୨ |

ତୁ ଅପରାଧୀଙ୍କ ଦୂତଙ୍କୁ | ବାନ୍ଧି ପେଶିଲୁ ସୁଦର୍ଶନାସ୍ତ୍ରକୁ
ନିତ୍ୟ ପ୍ରମାଦୀ ତୋହର କିଙ୍କର | ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଧୃତ ଧରାଧର
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧୩ |

ରାଜଚକ୍ରଳ ବନଦାବାନଳ | ପାତକ ତୁଳରାଶି ଐଙ୍ଗଳ
ଜନକାଳ ସ୍ତୁତିରେ ଭାଜିବ | ତୋର ସ୍ମୃତିକ କରୁଥାଏ ଠିକ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧୪ |

ତୋ ଦାସ ଭବେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥୀ ଜନକୁ | ବୈଦ୍ୟ ଲଭନ୍ତି ନାହିଁ ମଙ୍ଗଳକୁ
ଦେବ ତୋ କୃପା ଦାସ୍ୟେ ଦୁର୍ମତି | ଦେବେ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ସୁମତି
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧୫ |

ହୋଇ ଅନକାଦୁନ୍ଦୁଭିର ସୁତ । ବୋଲାଇଲ ଭୂମି ଜଗତ୍ ପିତ
ଲୁପ୍ତଦେହ୍ୟାସ୍ତୁ ଦାସ ଆସିବାକୁ । ପ୍ରେରଣ କଲ ଦେବ ଧ୍ରୁବନକୁ
ଭବଭୟହାରିଣୀ । ମଞ୍ଜୁଳଚୌଷୁଦାମିନିଭୂଷଣି । ୧୬ ।

ଶୁଣ୍ଡସ୍ତୁକାଷ ବାନ୍ଧି ହୋଇଲ । ଯେତେଁ ସମସ୍ତେ କଂସକୁ ଦମିଲ
ନୋଧ ନ କଲ ଭୂମି ସୂଚାଇବେ । ପାଦଚିହ୍ନକୁ ବନ୍ଦିଲ ମଥାରେ
ଭବଭୟହାରିଣୀ । ମଞ୍ଜୁଳଚୌଷୁଦାମିନିଭୂଷଣି । ୧୭ ।

ଭକ୍ତାବିଜ ହୋଇଲେ ଶୋନାମ ଥରେ । ଜନ୍ମପରମସିଦ୍ଧିକୁ ପାଇ ଭରେ
ତୋ ପଦରେ ବୃନ୍ଦାବନ ସିଦ୍ଧି । ବନ୍ଧୁରମାଳକା ଶୀତ ପ୍ରକୃତ
ଭବଭୟହାରିଣୀ । ମଞ୍ଜୁଳଚୌଷୁଦାମିନିଭୂଷଣି । ୧୮ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଶ୍ରୀପଦେ ଶୋଭାମ୍ବୁଜଂ | ଶତଦଳଲୋଚନଂ | ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରାନନଂ |
ମୁଣ୍ଡସ୍ୱେ ଶିଖଣ୍ଡିଂ | ବଞ୍ଚିବା ବଞ୍ଚିବଂ | ବେଣୁଗାନ ପ୍ରିୟଂ |
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ | ୧ |

କେଶବଂ ମାଧବଂ | କଂସ ବଂଶାନ୍ତକଂ | ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରିଣଂ
କାମପାଲାନ୍ତକଂ | ଗୋପିକାଭୂଷଣଂ | ଗୋପଗୋପୀଶ୍ୱରଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ | ୨ |

ମଞ୍ଜୁପାଦାମ୍ବୁଜଂ | ବେଣୁଧାରିଂ ହରିଂ | ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାଳାନ୍ୱିତଂ
ସର୍ବଦେବେଶ୍ୱରଂ | ଦୀନ ଜନପ୍ରିୟଂ | ଦାନବାଗ୍ନିଂ ହରିଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ | ୩ |

ଅଚ୍ୟୁତଂ ଗୋପତିଂ | ଯାଦବେନ୍ଦ୍ରଂ ବିଧୁଂ | ପୀତବାସାନ୍ୱିତଂ
ପାପତୂଳାନଳଂ | ବିଶ୍ୱସୂତ୍ରଧରଂ | ବେଦବେଦ୍ୟଂ ପରଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ | ୪ |

ବାମଦେବାର୍ଚ୍ଚିତଂ | ବାଞ୍ଛିତାର୍ଥପ୍ରଦଂ | ମନ୍ଦହାସାନ୍ୱିତଂ
ମୁକ୍ତିଦଂ ସୁନ୍ଦରଂ | ଶ୍ରୀଧରଂ ଭୂଧରଂ | ଶ୍ରୀକରଂ ବାମନଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ | ୫ |

ଇତି ଶ୍ରୀ ମଦ୍ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ ବିରଚିତଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରପଞ୍ଚରତ୍ନସ୍ତୋତ୍ରଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ||

ଶ୍ରୀରାଧିକାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଶ୍ରୀଜନାର୍ଦ୍ଦନ | ସର୍ବକାରଣ | ଶ୍ୟାମଳାଙ୍ଗ ନିରଞ୍ଜନ |
ଦେବ କେଶବ | କୃଷ୍ଣମାଧବ | ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନଭଞ୍ଜନ |
ନୀଳକନ୍ଧର | ପିଞ୍ଛଶେଖର | ଯାଦବାଚଳ ରଞ୍ଜନ |
ରାଧିକାଧବ | ଦୀନବାନ୍ଧବ | ପାହି ମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ | ୧ |

ଘୁଞ୍ଚିଚୁଳପ । ମଣ୍ଡଳାନନ । ଶିଖରେ ମୁରଲୀଧର ।
ମାରମୋହନ । ଗାରୁଡ଼କେତନ । ଗୋପିକା ପଞ୍ଚସ୍ବର ।
ଦେବ ପୂଜିତ । ପାଦପଙ୍କଜ । ପଦ୍ମନାଭ କୃପାକର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୨ ।
ରାମ ସୋଦର । ପୀତାମ୍ବର । ଗୁଞ୍ଜାହାର ସୁଶୋଭିତ ।
ବଙ୍କିବମୁଖ । ଭକ୍ତିପ୍ରଦ । ଦାସ କାମ୍ୟଫଳ ପ୍ରଦ ।
ଦୈତ୍ୟ କ୍ଷୟକର । ମଙ୍ଗଳାକର । କୋଟିଦର୍ପକ ସୁନ୍ଦର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୩ ।
ମେରୁ ଭୂଧର । ଧୀର ଶଙ୍କର । ମୌନିମାନସ ଚନ୍ଦନ ।
ନିତ୍ୟ ନିର୍ମଳ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ । ନିର୍ବିକଳ୍ପ ନିରଞ୍ଜନ ।
ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ । ଦୁଷ୍ଟନାଶନ । ଦେହ୍ଲୀ ଭୂଷ ପଞ୍ଜର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୪ ।
ସୁନ୍ଦରାନନ । ଦୈତ୍ୟମାରଣ । ରୁଷ୍ଟପାଳକା ନାସୁକ ।
ମୁକ୍ତିଦାୟକ । ଦୁଃଖ ନାଶକ । ଘୋର ପାତକ ହାରକ ।
ନନ୍ଦବାଳକ । ପୁତନାନ୍ତକ । ରାସମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟଗ ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୫ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ମହୀନ୍ଦ୍ରଦେବବର୍ମଣା ବିରଚିତଂ ରାଧିକାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।

ଶ୍ରୀକୃପାମ୍ଭୋଧ୍ୟଷ୍ଟକଂ

ଶ୍ରୀ ସୀତାପ୍ରାଣନାଥୋ ବା ରାଧିକା ରତି ବଲ୍ଲଭଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାହିମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୧ ।
କୋଶଳେଶ୍ୱର ପୁତ୍ରୋ ବା ଗୋପଭୂପତି ନନ୍ଦନଃ ।
କୃପାବାରନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାହିମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୨ ।

ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ଦୀପୋ ବା ଯାଦବାନ୍ୱୟ ଭୂଷଣଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୩ ।

କୋଦଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ହସ୍ତୋ ବା ଶିରସି ମୁରଲୀଧରଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୪ ।

ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ଦୋଷହର୍ତ୍ତା ବା କଂସବଂଶ ବିନାଶକଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୫ ।

ଯୋଗିଚିତ୍ତାବ୍ଜବାସୋ ବା ଗୋପୀମାନସମନ୍ଦିରଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୬ ।

କିରୀଟ ଯୁକ୍ତମସ୍ତୋ ବା ଶିଖଣ୍ଡାଙ୍କିତମସ୍ତକଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୭ ।

ସ୍ଥୂଦୂର୍ବାଦଳବର୍ଣ୍ଣୋ ବା ଶ୍ୟାମନୀଳସମପ୍ରଭଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦ୍ଧ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୮ ।

କୃପାମ୍ବୋଧ୍ୟଷ୍ଟକଂ ଦିବ୍ୟଂ ସର୍ବପାପ ପ୍ରଣାଶନଂ ।
ରଚିତଂ ବାଟିମେଶେନ ଶ୍ରୀବତ୍ସାଙ୍କେନ ଭକ୍ତିତଃ । ୯ ।

ଶ୍ରୀ ସନ୍ତତାଷ୍ଟକଂ

ଚିଦ୍ଘନାନନ୍ଦନାଗେଶୋ ବା ପୀତରକ୍ତିତନୁଚ୍ଛବିଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ତତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୧ ।

ଧୃତଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଚର୍ମୋ ବା କଣ୍ଠସର୍ପାଦିଭୂଷିତଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ତତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୨ ।

ବାଞ୍ଛିତନମ୍ରଦୋ ବା ଶୃଙ୍ଗିଧ୍ୱଜବାହନଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ତତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୩ ।

ଦର୍ପଚନ୍ଦ୍ରହସ୍ତୋ ବା କଣ୍ଠେବନବନ୍ଧକଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୪ ।

ଶୁଭ୍ରପୁଷ୍ପବସ୍ତ୍ରୋ ବା ନବୀନଘନଦ୍ୟୁତିଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୫ ।

କପାଳ ଶୂଳହସ୍ତୋ ବା ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାଧରଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୬ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁବହ୍ନିନେତ୍ରୋ ବା ପୁଣ୍ଡରୀକ ଦଳେକ୍ଷଣଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୭ ।

କୈଲାସ ନଗନାଥୋ ବା ବୈକୁଣ୍ଠପୁରନାୟକଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସହିତୋ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୮ ।

ଶ୍ରୀଶମ୍ଭାଷ୍ଟକଂ ପୁଣ୍ୟଂ ତାପତ୍ରୟନିବାରଣଂ ।
ରଚିତଂ ଭକ୍ତି ଭାବେନ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରେଣ ଶର୍ମଣା । ୯ ।

ଶ୍ରୀହରିକବଚ

ଶ୍ଳୋ—ଶିରେ ମେ ଶ୍ରୀବରାହଃ ପାତୁ ଲଲାଟଂ ଧରଣୀଧରଃ ।
ନେତ୍ରେ ମେ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷଃ ଶ୍ରବଣେ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରବାନ୍ ।
ନାସିକାଂ କେଶବଃ ପାତୁ କୃଷ୍ଣଶ୍ଚ ବଦନଂ ମମ ।
ଜିହ୍ୱାଂ ସର୍ବେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଧରୋ ଗଳଂ ।
ବାହୁ ପାତୁ ଚତୁର୍ବାହୁର୍ବକ୍ଷୋ ଯୌଶ୍ୟଧରଃ ହରିଃ ।
ଗର୍ଭଂ ଦାମୋଦରଃ ପାତୁ କଟିଂ ଶ୍ରୀବତ୍ସଲାଞ୍ଛନଃ ।
ନାଭିଂ ମେ ପଦ୍ମନାଭସ୍ତୁ ପୃଷ୍ଠଂ ମେ ପାତୁ ବାମନଃ ।
ଊରୂ ଶ୍ରୀ ହୃଷୀକେଶୋ ଜାନୁନେ ମଧୁସୂଦନଃ ।

ଅଧାସ୍ତୁରଧସ୍ତେ ଜଂଘେ ସୋମମହାଦେବୌ ନିତ୍ୟନମଃ ।
ସର୍ବାଂଗଂପାତୁମେ କୃଷ୍ଣଃ ଶ୍ରୀମତା ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭଃ ।
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵୟ ସ୍ଥଲେ ଜାତେ ପାତୁମାଂ ସର୍ବରୋଗତଃ ।
ଏବମେଷ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳଃ ସନ୍ଧୀ ଗ୍ରହି ଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରକଃ ।
ସନ୍ଧ୍ୟେସ୍ୱାବାସୁଦେବସ୍ତୁ ପାତୁମାଂ ସର୍ବଦାହରିଃ ।
ଯେ ଚେଦଂ କବଚଂ ଦିବ୍ୟଂ ପଠନ୍ତି ଭକ୍ତିଭାବତଃ ।
ତେ ଭବନ୍ତି ସୁଖେ ନୈବ ମହୋପଦ୍ରବଭାଗିନଂ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମା ବିରଚିତଂ ଶ୍ରୀହରି କବଚଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।

ନବଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରହ ସ୍ତବ

ନମସ୍ସୂର୍ଯ୍ୟାୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାୟ ନମଃ ଶୀତକରାୟତେ ।
ମଙ୍ଗଳାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ବୁଧାୟତେ ନମୋନମଃ ।
ଧୀଷଣାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଶୁକ୍ରାୟ କବୟେ ନମଃ ।
ନମୋଽର୍କଜାୟ ମନ୍ଦାୟ ନମୋ ରାହୁଶିଖାୟତେ ।
ନମୋଽସ୍ତୁ କେତବେ ତୁଭ୍ୟଂ ମିତସଂଗ୍ରହସଂସ୍ତବଃ ।
ଦୈନଂଦିନଂ ପଠେଦ୍ୟସ୍ତୁ ଗ୍ରହପ୍ରୀତିକରୋ ଭବେତ୍ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବିରଚିତୋ ନବଗ୍ରହସଂଗ୍ରହସ୍ତବଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ଗୀତ

ଶ୍ଳୋ । ଶୃଙ୍ଗାରଂଧରଣୀସୁତା ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣେଣ ବୀରଂଧନୁର୍ଭଞ୍ଜନେ ।
କାରୁଣ୍ୟଂରଷଭାବନେଭୃଗୁଭବଂ ସିନ୍ଧୌପଥଃକଲ୍ପନେ ।
ହାସ୍ୟଂଛଳସବ୍ୟାଶ୍ରୟେ ଭସ୍ମଭବଂ କବନ୍ଧମଭ୍ୟାଗତେ ।
ରୌଦ୍ରଂରାବଣ ସୁଧନଦ୍ୱିଜଜନେଶାନ୍ତଂବପୁଷ୍ପାତୁନଃ । ୧ ।

ଶୁଣ—ଶ୍ରୀରାମ କଥା ସୁଧାସ୍ନାନକୁ ।
ପାପାଳି ଘାଡ଼ାନ୍ଧକାରେ ଜନକୁ । ଘ ।
ଯେଥା ସୁରେଶ ରତ୍ନାକରେ ବଳି ।
ଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକୁ ଦେଲେ ଭଙ୍ଗ । ୧ ।
ଦେବଙ୍କୁ ବଳେ ଛଳେ କିଙ୍କର
ତାହାଙ୍କ ପ୍ରାଣହେଲା ଦୁର୍ଭର । ଶୁଣ । ୨ ।
ଦେବାଳି ଏକାନ୍ତରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ।
ଏମନ୍ତ ଜଣାଇଲେ ଦୁଃଖୀଙ୍କୁ । ୩ ।
ସର୍ବେଶ ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀବର ।
ଗୋବିନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ ଦାମୋଦର । ୪ ।
ଲଙ୍କେଶ-ଦେବାରି-ସେ ଦୁର୍ବାଣୀ ।
ତା ତାପ ଅନାଥ ନାରାୟଣ । ୫ ।
ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଅ ତାହା ଶୁଣି ।
ବୋଲେ ରମାକାନ୍ତ ଚିତ୍ତେ ଗୁଣି । ୬ ।
ମୁଁ ହେବି ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଦଶସ୍ୟନ୍ଦନ ।
ଭୂପାଳ କୌଶଲ୍ୟାସୁତା ନନ୍ଦନ । ୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ କପି ଗଣାବଳୀ ।
ରକ୍ଷୋଗଣେ ଦେବା ଅମ୍ଭେ ଦଳି । ୮ ।
ତାହା ଶୁଣି ମୋଦେ ଦେବେ ଗଲେ ।
ବନେ ପର୍ବତେ କପେ ଜନ୍ମିଲେ । ୯ ।
ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାମଭାବେ ସୃଜିତ ।
ସେ ରଜ ହେଲା କୈକେୟୀ ସୁତ । ୧୦ ।
ସର୍ପରୂପ ହୋଇଲା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ସେ ଶଙ୍ଖ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାମେ ଜେନ । ୧୧ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଥିଳାରେ ସୀତାକୃତ ।
ତେବେ ବାଲ୍ୟ କର୍ମ ଯେତେ ବ୍ରତ । ୧୨ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମ ସୌମିତ୍ରିଙ୍କୁ ।
ନେଲେ ଜଗିବାକୁ ତା ଯାଗକୁ । ୧୩ ।

ସୁବାହୁ ତା ମାତା ଶ୍ରୀରାମର ।
ବାଣେ ମରିଲେ ମାରୀଚ ସୁଦୂର ।୧୪।
ପ୍ରଥମ ପାଦ୍ୟାରେ ହୋଇଲ ।
ତେଁ ଯାଗ ରବିଷ୍ଟରେ ପ୍ରବଲ ।୧୫।
ପଚେ ମୁନି ଦେଖି ସ୍ତ୍ରୀତା ଭୂଲେ ।
ଗଲ ମିଥିଲାକୁ ଚୌଦ୍ଧୁଲେ ।୧୬।
ତାତେ ହରଧନୁ ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ ।
ଭିଲା ଭାଲା ଦେଖି ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ।୧୭।
ଶ୍ରୀରାମ ଭିଲଲ ବାଣାସନ ।
ମୃଣାଳ ପ୍ରାୟେ କଲ ଚୂର୍ଣ୍ଣନ ।୧୮।
ସୀତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ବରେଶଙ୍କୁ ।
ସେ ମାଣ୍ଡବୀ କୈକେୟୀ ସୁନୁଙ୍କୁ ।୧୯।
ସେ ଉର୍ମିଳା ଲକ୍ଷ୍ମଣାଖ୍ୟପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ।
କନ୍ୟା ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତି ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ।୨୦।
ଏମନ୍ତେ ବିବାହ ହୋଇଲ ପରେ ।
ଅଯୋଧ୍ୟା ସବେ ଗଲେ ମୋଦରେ ।୨୧।
ବାଟେ ଭୃଗୁରାମ ଗର୍ଜିଲ ।
ଶ୍ରୀରାମ ବକ୍ତ୍ରରେ ହେଲ ଦୂର ।୨୨।
କୈକେୟୀର କାମନା ପୂରଣେ ।
ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବଚନ ।୨୩।
ଶ୍ରୀରାମ ଚଳନ୍ତେ ତାତେ ଦୁଷ୍ଟ ।
ବିରାଧ କବନ୍ଧ ହୋଇଲେ ନଷ୍ଟ ।୨୪।
ସେ ସୂର୍ପଣଖାର ନାକ କାନ ।
ଦେଲ କାଟି ଉର୍ମିଳା-ରଞ୍ଜନ ।୨୫।
ମାରୀଚ ଲଙ୍କେଶ ପ୍ରୋତ୍ସାହେରେ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କୁରଙ୍ଗ ହୋଇଲ ତରେ ।୨୬।
ଶ୍ରୀରାମ ସୌମିତ୍ରି ସୀତା ବୋଲେ ।
କାହା ପଛେ ଖୋଜି ଗୋଡ଼ାଇଲେ ।୨୭।

ଲଙ୍କେଶ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ରୂପେ ଧରି ।
ନେଲା ଜାନକୀଙ୍କୁ ଲଙ୍କାପୁରୀ । ୨୮ ।
ମାରୀଚକୁ ମାରି ଭ୍ରାତା ଭୁଲେ ।
ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜେ ବୁଲେ । ୨୯ ।
ସୀତେଶ ସୁଗ୍ରୀବ ହେଲେ ମିତ୍ର ।
ଭ୍ରାତୃଜ ରାମବାଣେ ହତ । ୩୦ ।
ସୁଗ୍ରୀବ କିଷ୍କିନ୍ଧା ରାଜା ହୋଇ ।
ଚେଷ୍ଟା କଲା ସୀତା ଖୋଜା ପାଇଁ । ୩୧ ।
ବାତାତ୍ମଜ ଲଙ୍ଘି ପାରାବାର ।
ଲଙ୍କାପୁରେ ଖୋଜେ ସୀତାଙ୍କାର । ୩୨ ।
ସୀତାଙ୍କୁ ଅଶୋକାରଣ୍ୟେ ବନ୍ଦ ।
ରାମୋଦନ୍ତ କହି ଅତ୍ୟାନନ୍ଦୀ । ୩୩ ।
କେତେ ଦାନବଙ୍କୁ ସେ ନାଶିଲା ।
ଲଙ୍କାପୁରୀ ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଲା । ୩୪ ।
ତା ଠାରୁ ରାମ ବାର୍ତ୍ତା ଜାଣିଲେ ।
ସେନା ସହିତରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ୩୫ ।
ବିଭୀଷଣ ଅପି ସମାଶ୍ରିତ ।
ହୋଇଲା ସେତୁ ସାଗରେ ନିର୍ମିତ । ୩୬ ।
ସର୍ବେ ସିନ୍ଧୁ ପାରି ହେଲେ ଦଳେ ।
ଲଙ୍କାକୁ ପ୍ରତାପରେ ଧ୍ୱଂସିଲେ । ୩୭ ।
ଯୁଦ୍ଧେ ମେଘନାଦ ପ୍ରାଣବଳୀ ।
ସୁମିତ୍ରାଜ ବାଣେ ଦେଲା ଡାଳି । ୩୮ ।
ରାମାସ୍ତ୍ରେ ତେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣାସୁର ।
ଗଲା ଦେବଲୋକରେ ସତ୍ୱର । ୩୯ ।
ଲଙ୍କେଶ ପ୍ରାଣବଳୀ ମାନ୍ଦ୍ରକ ।
ରାମାସ୍ତ୍ର ସର୍ପରେ ଦଂଶିତ । ୪୦ ।
ଦୁଷ୍ଟାସୁରେ ସର୍ବେ ହେଲେ ହତ ।
ବିଭୀଷଣରେ ଲଙ୍କା ପାଳିତ । ୪୧ ।

ସମ୍ବୋଧିଲା ଜାନକୀ ରାଘବେ ।
ସବେଁ ବଧିଲେ ଦୁଷ୍ଟେ ମୁଷ୍ଟିକେ । ୭୨ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ତବେ ସାକେତରେ ।
ସବେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ଆନନ୍ଦରେ । ୭୩ ।
ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ ଶ୍ରୀରାମ ।
ଭଲେ ସୁଖି ମାନବାଳି କ୍ଷେମ । ୭୪ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଭଣିଅଛନ୍ତି ।
କୃପା କର ପ୍ରାଣେ ଏ ଈଶ୍ୱର । ୭୫ ।

ଶ୍ଳୋ । ଦୃଷ୍ଟୋଽୟଂ ଶକ୍ରପୁତ୍ର ! ବ୍ରହ୍ମସତେଣୀ କରସ୍ପୃଷ୍ଟପାଦାରବିନ୍ଦେ ।
କାରୁଣ୍ୟଂ ସ୍ୱଜନାବନେଽଭୁଦ୍ଭବଂ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧାରଣେ ।
ହାସ୍ୟଂ ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ପର୍ବବନ୍ଦେ ଭୟଙ୍କରଂ ବୀଭତ୍ସମ ଦ୍ୟାସୁରେ ।
ରୌଦ୍ରଂ ଦୁଷ୍ଟସମର୍ଦ୍ଦନେ ମୁନିଗଣେ ଶାନ୍ତଂ ବପୁଃ ପାତୁ ନଃ । ୦ ।

ଶ୍ରୀ କେଶବ ଷୋଡ଼ଶୀ

ରାଗ—କୌଶିକ ।

(ଘଧା ଧର ସଖିରଙ୍ଗ—ବୃତ୍ତ)

କମଳଦଳ ଲୋଚନ । ଭକ୍ତ ଭକ୍ତି ମୋଚନ ।
କମଳାସ୍ୟ ମୃଦୁହାସ୍ୟ । କେଶବ ଜୟ ଏ । ୧ ।
ଖଗାଧିପତି ବାହାନ । ଖଳବଳଶୀ ପାଳନ ।
ଖାନ୍ତି ମୂଢ଼ାନାସୃଖ । ଖଳ ନାଶକ ଏ । ୨ ।
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗୋତ୍ରଧର । ଗୋବାଳ ବଲ୍ଲଭାକର ।
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀକର । ଗୋଲୋକେଶ୍ୱର ଏ । ୩ ।

ଘନଭାନ୍ତି ଜ୍ଞାନଭାଲ । ଘନତମାଲେନ୍ଦ୍ରନୀଲ ।
ଘଟନାଦି ମୂଳଧ୍ୟେୟ । ଘଟନେଶ ଶ୍ରେୟ ଏ । ୪ ।

ନବନୀତାପହାରକ । ନରକାସୁରମାରକ ।
ନବନଳିନ ଲୋଚନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୫ ।

ଚଞ୍ଚଳା ମାନସ ହର । ଚକ୍ର ଶଙ୍ଖଗଦା ଧର ।
ଚତୁର୍ମୁଖାର୍ଚ୍ଚିତ ପଦ । ଚଉଦଶୋତ୍ତମ ଏ । ୬ ।

ଛଦ୍ମବଳି ବିଦାରଣ । ଛଦ୍ମାମୃଗଧର୍ଷଣ ।
ଛିନ୍ନକର ଦାନବ ମସ୍ତ । ଛେଦନ ହସ୍ତ ଏ । ୭ ।

ଜଳଜ ଦେହ ମୃଣାଳ । ଜବାକାନ୍ତି ପାଦତଳ ।
ଜନ ପ୍ରବର ରଞ୍ଜନ । ଜଗନ୍ମୋହନ ଏ । ୮ ।

ଝାଟ ଝାମ୍ବରଣ ବଙ୍କ । ଝଟପଟବେଣ୍ଟୁ ଭାଙ୍କ ।
ଝଞ୍ଜାନିଳତାପ ହର । ଝଷ ଶରୀର ଏ । ୯ ।

ଞିଷ୍କଳଙ୍କ ଞିର୍ବିକଳ୍ପ । ଞିରଞ୍ଜନ ସର୍ପତଳ୍ପ ।
ଞିର୍ବିକାର ହୃତପାପ । ଞିତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଏ । ୧୦ ।

ଟମ୍ବର ଗରୁଡ଼ ଘର । ଟୋକା ଲୀଳାମାନଙ୍କର ।
ଟଙ୍କଧର ବନ୍ଧୁବେଶ । ଟହକ ହାସ ଏ । ୧୧ ।

ଠାଣି ତୋ ଭଲ ସୁଭାବ । ଠକଙ୍କର ଅଗୋଚର ।
ଠିକଣା ନାହିଁ ତୋହର । ଠାକୁର ମୋର ଏ । ୧୨ ।

ଡିଣ୍ଡିର କଣା ଗାରଡ଼ । ଡୋଳି ପୂରଣ ମୂରଡ଼ ।
ଡମ୍ବରୁ ଧରି ମଧ୍ୟମ । ଡରର ଯମ ଏ । ୧୩ ।

ଢଳଢଳ ଦ୍ରୋଣଙ୍କର । ଢେମଣି ପୁଣି ତାଙ୍କର ।
ଢମାଳିରେ ତୁଷ୍ଟ ମନ । ଢମ ଗଞ୍ଜନ ଏ । ୧୪ ।

ଅପ୍ରମେୟ ଅଧୋକ୍ଷଜ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅନନ୍ତ ଅଜ ।
ଅଖିଳ ଜଗଦାଧାର । ଅନେକାକାର ଏ । ୧୫ ।

ତପନ ଚନ୍ଦ୍ର ନୟନ । ତପସ୍ୱୀ ପ୍ରତିପାଳନ ।
ତରଣୀକୁଳ ଭୂଷଣ । ତାପ ଶୋଷଣ ଏ । ୧୬ ।

ଥିଲେ ତୋ ପଦେ ମନ । ଥୟ ହୁଏ ଏ ସାଧନ ।
ଥକ୍କି ହେଉ ମୋ ମତି । ଥବିର ସ୍ଥିତ ଏ । ୧୭ ।

ଦାମୋଦର ବାସୁଦେବ । ଦମିତ କ୍ରୂର ଦାନବ ।
ଦର୍ପକ କୋଟି ସୁନ୍ଦର । ଦୟାସାଗର ଏ । ୧୮ ।
ଧୀରାଳି ଦୁର୍ଜ୍ଜେୟ କଣ୍ଠ । ଧାନ୍ୟ ଗୋଚର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଧୂର୍ତ୍ତ କଂସ ପ୍ରାଣହର । ଧରଣୀଧର ଏ । ୧୯ ।

ନାରସିଂହ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ନାଦେଶ ଭବ ଭଞ୍ଜନ ।
ନାଗାଧୀଶ୍ୱର ବରଦ । ନତ ନାରଦ ଏ । ୨୦ ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପରାତ୍ପର । ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ବଂଶାନ୍ତକର ।
ପରମ ପବିତ୍ର ନାମ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଏ । ୨୧ ।

ଫଣି ଫଣା ରଙ୍ଗସ୍ଥଳ । ଫୁଲ୍ଲାମ୍ବୁଜ ଦଳତଳ ।
ଫଗୁ ତୋ ଓଷ୍ଠ ନିକଟେ । ଫଳିତ ଅଟେ ଏ । ୨୨ ।
ବଳି ସର୍ବସ୍ୱ ହାରକ । ବୈକୁଣ୍ଠ ବିହାରକ ।
ବୁଦ୍ଧ ବୈନତେୟ ଧ୍ୱଜ । ବଳାବରଜ ଏ । ୨୩ ।

ଭକ୍ତପାଶ ବଦ୍ଧ ଚୋର । ଭକ୍ତ ନ ଛୁଟେ ଯମର ।
ଭର୍ଗପଦ୍ମସ୍ଥ ଶବଦ । ଭଜନ ମୋଦ ଏ । ୨୪ ।
ମଣି ଖଳଙ୍କୁ ଜଗନ୍ତି । ମାଧବାଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି ।
ମହାଭୂତ ନାଥ ତୋର । ମନ୍ଦରଧର ଏ । ୫ ।

ଯଦୁକୁଳାବ୍ଧି ତପନ । ଯମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ଭଞ୍ଜନ ।
ଯଜ୍ଞ ହୃଦୟ ସଦନ । ଯମୀ ବନ୍ଦନ ଏ । ୨୬ ।
ରାଧିକା ନୟନୋତ୍ପଳ । ରାକାସୁଧାଂଶୁମଣ୍ଡଳ ।
ରମ୍ୟ କୌସ୍ତୁଭ ଧାରକ । ରାସ ରସିକ ଏ । ୨୭ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀକ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଗାନ । ଲୋଲୁପ ମଧୁସୂଦନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବଳିତ ହୃଦୟ । ଲଙ୍କା ବିଳୟ ଏ । ୨୮ ।
ବାସସ୍ତନ୍ୟ ତୋଟେ ଦେଖି । ବାମା ମୁକୁତ ଲଭିଲି ।
ବାରିଜ ଭମ ତୋ ଶ୍ରୀତ । ବିଶ୍ୱାଶ୍ରିତ ଏ । ୨୯ ।

ଶିବ କାର୍ମ୍ମୁକ ଖଣ୍ଡନ । ଶିଖଣ୍ଡ ଶେଖର ଭୂଷଣ ।
ଶମାଶ୍ରମ ଲୋକାକୃତି । ଶେଷ ସେବିତ ଏ । ୩୦ ।
ଷଡଙ୍ଗ ସନ୍ଧ୍ୟାଗାମ । ଷଡ଼ଭକ୍ତି ରାଗିଗାମ ।
ଷଡ଼ିକ ଗୁଣ ମସ୍ତକ । ଷଡ଼ାସ୍ୟନ୍ନତ ଏ । ୩୧ ।

ସଙ୍କର୍ଷଣ ବେଣୁଧର । ସର୍ବଜ୍ଞ ପରଶୁ କର ।
ସନାତନ ମୂଳକନ୍ଦ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏ । ୩୨ ।

ହେମ କଶିପୁ ମାରଣ । ହତ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ପାପିଗଣ ।
ହୃତ କଂସର ଭୁଜନ । ହୃଷ୍ଟ ବଦନ ଏ । ୩୩ ।

କ୍ଷତ ଦନୁଜଙ୍କ ଗୋପ । କ୍ଷମାକର ହୃଷୀକେଶ ।
କ୍ଷୀର ସାଗର ମନ୍ଦିର । କ୍ଷୁମନୋହର ଏ । ୩୪ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା

ରାଗ ଶୁଳ୍କସ । ଭାଗବତ ବାଣୀ ।

ଜୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ । ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ମୋତେ ଦେନ । ୧ ।
ମହାଲାଶ୍ୱିନୀ ନିତ୍ୟନାମ । କାମ୍ୟବ୍ରଜିତ ଗୋଷ୍ଠ ଧାମ । ୨ ।
ଦୌମୁଖ୍ୟ ଭରଣୀ ମୁକୁନ୍ଦ । ଭର୍ମି ଏଳଦ ଅଗ୍ରକନ୍ଦ । ୩ ।
କୃତ୍ତିକା ଗୋଧାର ମଣ୍ଡନ । ପୁଲକିତ ତରୁଣୀ ନଳିନ । ୪ ।
ରୋହିଣୀ ନନ୍ଦନ ସମ୍ଭୃତ । ପକ୍ଷିନ୍ଦ ଗାପଗାନ ପ୍ରୀତ । ୫ ।
ମାନବ ମୃଗଶୀର୍ଷ ଧୃତ । ଶିଖଣ୍ଡ କଳାପେ ଅଚ୍ୟୁତ । ୬ ।
ଭକ୍ତଶାରସାର୍ଦ୍ର ପିଘନ । ବିକଚ କମଳ ଲୋଚନ । ୭ ।
କୁଟିଳ ପୁନର୍ବସୁ ପ୍ରଦ । ଜାହ୍ନବୀ ପଞ୍ଚିତ ଶ୍ରୀପଦ । ୮ ।
ଗାଂଭୂଷିତ ପୁଷ୍ୟ ଭଗ । ରଚିତ ପୀଡ଼ା ସ୍ତୁତ ନାଗ । ୯ ।
ବ୍ରଜବନିତା ଶ୍ଳେଷାଧର । ପଙ୍କଜ ନାଭି ଦାମୋଦର । ୧୦ ।
ଶ୍ୟାମ ଯାଜ୍ଞିକ ଜନପର । ଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଭୂଧର । ୧୧ ।
ସୁଭଦ୍ରା ପୂର୍ବ ଫାଲ୍ଗୁଣୀପ । ମୂଳସ୍ଥ ମନୋହର ରୂପ । ୧୨ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଅର୍ଥି ମାନ୍ୟବର । ମୁରଲୀ ଯୁକ୍ତ ବିମ୍ବାଧର । ୧୩ ।
ବନ୍ଧୁସହସ୍ତାଦି ରେବାସ୍ତୁତ । ଶୋଭିତ ସୁହସ୍ତାମ୍ବୁ ଜାତ । ୧୪ ।
ଚିତ୍ରାଢ୍ୟ ଲଳିତ ଦେହିତ । ସଜଳ ଜ୍ୱଳନ ପଦ୍ମାକ । ୧୫ ।
ପଦ୍ମନାଭନ ବନବଲ୍ଲି । ନିଷ୍କଳ ନିତ୍ୟ ନିର୍ବିକଳ୍ପ । ୧୬ ।

ଲଳିତା ବିଶାଖା ପ୍ରଭୃତି । ତାମ୍ବୁଳାସ୍ୱାଦାସକ୍ତ ଚିତ୍ତ । ୧୭ ।
ସୁଦାମ ଦୈନ୍ୟ ଦବନାଶ । ରାଧାସ୍ୟ ନାରଙ୍ଗ ଧନେଶ । ୧୮ ।
ସକଳ ନାଗର ଜନସ୍ତୁ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଦ୍ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ । ୧୯ ।
ଅନ୍ତରତର ମୂଳାଧାର । ଅଗାଧ ଜଳଧି ଗମ୍ଭୀର । ୨୦ ।
ପୂର୍ବାଷାଢାମ୍ବୁଦ ସମାନ । ନୀଳ ଶରୀର ଶୁଭମାନ । ୨୧ ।
ରଚିତ ବିଶ୍ୱ ଦେବଗଣୀ । ସମସ୍ତ କାରଣ କାରଣ । ୨୨ ।
ମୁଖାଭିଜିତ ସୁଧାକର । ଆବୃତ ଦିବ୍ୟ ପୀତାମ୍ବର । ୨୩ ।
ଶ୍ରବଣାଞ୍ଚିତ ସୁକୁଣ୍ଡଳ । ନିର୍ଜିତ ତପନ ମଣ୍ଡଳ । ୨୪ ।
ମୋକ୍ଷ ଧନଦ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ତପସ୍ୱିମାନସ ସଦନ । ୨୫ ।
ବନ୍ଧୁଜୀବାଳକ୍ଷ୍ମୀ ନାସିକ । ନିଃଶଙ୍କ ସଙ୍କଟ ହାରକ । ୨୬ ।
ଦେବ ଅପୂର୍ବ ସୁଖପ୍ରଦ । ବାରଣ ଶିର ମଙ୍ଗଳଦ । ୨୭ ।
ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କ ଲୋକେଶ୍ୱର । ସୁପ୍ରଦଧାରାକାର ଶ୍ରୀଧର । ୨୮ ।
ରେବତୀ ମନୋହରାନୁଜ । ଶମିତ ଦୁଷ୍ଟାସୁରବ୍ରଜ । ୨୯ ।
ଜୟ ବିକ୍ରମଦେବ ବର । ମାନସ ଷଟ୍ପଦ ଭ୍ରମର । ୩୦ ।

—○—

ଶ୍ରୀଧର ନବରତ୍ନମାଳା

ରାଗ ଭୈରବି । ମୁନିବର ବାଣୀ

(କୁସୁମ ରଞ୍ଜିତା କରେ—ପ୍ରଭୁ)

ପାଦପଦ୍ମ ସୁଗଜାତ । କାଳପଣ୍ଡିଣୀ ଦଣ୍ଡିତ ।
ମୁଖଜିତ ସୁଧାକର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୧ ।
ଦେବକୀ ଗର୍ଭ ଶାମ୍ବୁକ । ମୁକ୍ତାଫଳ ଶ୍ରୀନାଥକ ।
ଭ୍ରମନ୍ତିକ ଗୋଷ୍ଠ ପୁର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୨ ।
ମୁକ୍ତ ବାଘ ବାଳ ଜବ— । ଦାମ୍ଭିକ ଦେବାଧିଦେବ ।
ଗୋପୀ ରଞ୍ଜି ବାଞ୍ଛି ହର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୩ ।

ଧନରକ୍ଷିତ ଧଳ । ଅସୁର ସନ୍ତତି କାଳ ।
ପାଳିତ ମୁନି ପ୍ରକର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୪ ।

କାର୍ତ୍ତିକର ପୁଷ୍ପଶର । ରକ୍ଷିତ ମହାର୍ଣ୍ଣବ ନାଗ ।
ସବେଷ୍ଟିତ ପୀତାମ୍ବର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୫ ।

ବଜ୍ରଧର ଗଦାଧର । ଦୁଷ୍ଟ କାରଣ ଭଦ୍ଧୁର ।
ଧାଶ୍ୟ ଭଞ୍ଜି ଭ୍ରମର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୬ ।

ନୀଳ ବେଷ୍ଟିତ ବାସକ । ସାମବେଦ ଗାନ ରତି ।
ମୋହନ ମୁରଳୀଧର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୭ ।

ଶାସ୍ତ୍ର ଗୋମେଧ ରକ୍ଷକ । ଧର୍ମପାଳ ସୁଧାମୃକ ।
ବରଦ୍ଧୃତ ଧରାଧର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୮ ।

ପାପ ବିଧୁର ଜନକ । ସୃଷ୍ଟିକା ପ୍ରାଣି ନାଶକ ।
ବାନର ବାଚମେଶ୍ବର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୯ ।

ଗୋପାଳ ନବଗ୍ରହ ମାଳା

ରାଗ ଭଇରବି । ମୁଣ୍ଡବର ବାଣୀ

(ଯଥା ଧର ସଖିତର—ବୃତ୍ତି)

ଘୋରାସୁର ବିନାଶକ । ନିର୍ଜର ବୃନ୍ଦପାଳକ ।
ଜଟାର୍ଦ୍ଧ ସୁଧାଂଶୁ ଭାଲ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୧ ।
ନକେଶ ଶୀର୍ଷ ଛେଦକ । ହସ୍ତୀ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରଦାୟକ ।
କାନ୍ତି କୃତ ଶଶିଜାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୨ ।
କ୍ଷୀରୋଦ ଧୂର ସୁଜନ—। ଗଣି ହୃଦୟ ସଦନ ।
ଭକ୍ତ ଏକାନ୍ତିକ ଲୋଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୩ ।
ବନ୍ଧୁର ସମ୍ମୁଖ ଗୀତ । ପୂତନାମଃବଳୀ ଖ୍ୟାତ ।
ସନ୍ନିହିତ ଦାମ ଜାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୪ ।

ହୃଷୀକେଶ ସୁଧାକର । ଜୀବଞ୍ଜୀବ ଦାମୋଦର ।
ଧୃତ ରମ୍ୟ ପୀତଚେଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୫ ।
ସୁବଲ୍ଲିତ ବାହୁ ସ୍ତୁତ୍ୟ । କିଙ୍କିଣୀର ନାଦ୍ୟ ସତ୍ୟ ।
ମଣ୍ଡିତ ସୁଶ୍ରୋଣୀ ଶୀଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୬ ।
ମୁନୀଶଚିତ୍ତପାବନ । ପଦ୍ମଧୃଣି ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଶିଶୁପାଳ କାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୭ ।
ଦାନବତମୋ ଭାସ୍କର । ଭବାବ୍ଧି ନାବିକ ବର ।
ବଲକ୍ଷିତାର୍ଜ୍ଜୁନପାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୮ ।
ମକରକେତୁ ଜନକ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଦାୟକ ।
ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ ପାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୯ ।

ମତ୍ତକୋକିଳ ଶ୍ଲୋକ

ରାଗିଣୀ ହମ୍ଭୀରୀ ଭୈରବୀ ।

ଅଦ୍ଧତାଳ ।

ରାଧିକାମୁଖକଞ୍ଜଭାସ୍କର ବ୍ରଜଶୋଧର ପାହିମାଂ ।
ଭକ୍ତହୃତ୍କମଳାତିମନ୍ଦିର ଭବ୍ୟସୁନ୍ଦର ପାହିମାଂ । ୧ ।
ଗୋପିକାବସନାଭିତସ୍କର ଗୋପପୁଷ୍ଟକ ପାହିମାଂ ।
ପୂତନାଦିକରାକ୍ଷସାସୁର ପୂତନାକର ପାହିମାଂ । ୨ ।
ଶାରଦୀବରମଣ୍ଡଳାନନ ଶାନ୍ତିକେତନ ପାହିମାଂ ।
ପଙ୍କସମ୍ଭବପାଦଲୋଚନ ପଙ୍କମୋଚନ ପାହିମାଂ । ୩ ।
ରାସମଣ୍ଡଳମଧ୍ୟଶୋଭନ ଶ୍ରେଣୀଭୂଷଣ ପାହିମାଂ ।
ଦାନ୍ତଶାମକଦୈତ୍ୟସୂଦନ ଦାସପାଳକ ପାହିମାଂ । ୪ ।
କଞ୍ଜନାଭସୁଦେବସେବିତ କଷ୍ଟହାରକ ପାହିମାଂ ।
ଗୋପଦର୍ପିତଶୈଳଧାରକ ଗୋପବାଳକ ପାହିମାଂ । ୫ ।

ଯେ ପିତୈଷଣମୋଦଦାୟକ ଗୌଣଧାରକ ପାଦ୍ମମାଂ ।
ବିକ୍ରମେଶ୍ୱରଦୁଃଖନାଶକ ବାଣ୍ଯପୋତକ ପାଦ୍ମନଂ । ୭ ।

ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟପ୍ରଭୁ

ରାଗ ବରାଡ଼ି ।

ଅପାଡ଼ଶୁଦ୍ଧବାଣୀ ।

ହେ ନବଦ୍ୱୀପଶଶାଙ୍କ ଗୌରାଙ୍ଗ । ଭକ୍ତହୃଦୟ କାନନର ଭୃଙ୍ଗ ।
ତୁମ୍ଭ ସମେ କେଉଁ ଦେବ ଅଛନ୍ତି । ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିରେ ବିଷ୍ଣୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲନ୍ତି ।
ତାଙ୍କ ଅବତାର । ମାନଙ୍କେ ଗୁରୁ ରାମ ବେଣୁଧର । ୧ ।

ଶୁଣ ଶ୍ରୀରାମ ଯେତେ ଭିଆଇଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯଜ୍ଞକୁ ରଖିଲେ ।
ଶିଳାକୁ ସୁଶୀଳା ସ୍ୱରୂପ କଲ । ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଦେଲେ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାପୁରୀ ।
ପାଣିରେ ପଥର । ଭସାଇ ବାନ୍ଧିଲେ ଲଙ୍କାପୁର । ୨ ।

ବିଭୀଷଣକୁ ଲଙ୍କା ରାଜ୍ୟ ଦେଇ । ସୀତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା କରାଇ ।
ସହିଅଲ୍ଲ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇଁ ଗଲେ । ମାରୁତଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମା ହେବୁ ବୋଇଲେ ।
ଦେଇ ଭୂମିଧନ । ତୋଷିଲେ ବହୁ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ୩ ।

ଅବଧ ଅଯୋଧ୍ୟାବସତିଙ୍କୁ । ଦେଲେ ତାରଣ ବୈକୁଣ୍ଠଧାମକୁ ।
ଯେଁନା ବିରଜାନଦୀ କି ଛିଣ୍ଡି ଶ । ନ ପାରିଲେ ହେ ଚୈତନ୍ୟଗୋସାଇଁ
ସଂସ୍ପର୍ଶାନଳ । ଅଗ୍ନିଉପରିଜନଙ୍କୁ ପାଳ । ୪ ।

ଦ୍ୱାପରେ କୃଷ୍ଣ କଲ କାର୍ଯ୍ୟମାନ । ଦେଖିଣ ଥିଲେ ତୋଳନ୍ତି କାହିଁନ ।
ଯଶୋଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଆନନ୍ଦୀ ଭବ । ଗୋପୀଙ୍କି ତୋଷିଲେ ହେଳା ଅତେବ ।
କୁବ୍ଜାଙ୍କୁ ସ୍ୱଭ । କରୁଣାରେ କଲେ ରାଜ୍ୟସୁନ୍ଦରୀ । ୫ ।

ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମାତାପିତା ମୁକୁଳାଇ । ମଥୁରା ଉଗ୍ରସେନ କରେ ଦେଇ ।
ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କ ମଲା ସୁତ ଦେଲେ । ସୁଦାମାଦରିଦ୍ରକୁ ଧନୀକଲେ ।
ପାଣ୍ଡୁକୁମାରଙ୍କୁ । ଦେଲେ ହସ୍ତିନାପୁର ସମ୍ପଦକୁ । ୬ ।

ମୁନିବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ତପସ୍ୟା କରାଇ । ଭାମାବିରମାନ ବନ୍ଧୁରେ ଦେଇ ।
ବୃକ୍ଷବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ପଡ଼ନେ ସ୍ନାନ । କଲେ ଦୁଷ୍ଟନାଶ ଶିଷ୍ଟପାଳନ ।
ସେ ଭାବାକୁ ଦେଖିଲେ । ଗୋଲୋକେ ବାସ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ॥
'ନନ୍ଦ ଦେବ କୃଷ୍ଣର ଦାସଜନଙ୍କୁ । ଦେଖିଲେ ଦେଇଛ ଗୋଲୋକ ବାସକୁ
'ଶୁଣୁ ଅଛି ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଦେବେଶ । ତୁମ୍ଭ ପାଦପଦ୍ମେ ମୋହର ଆଶ ।
ରତ୍ନମ ବନ୍ଧନ । ମୋତେ କୃପାକର ଶତ୍ରୁ ଦୁଃଖ । ୮ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟି—ଆଦିତାଳ ।

(ଭଗମାନସ—ସ୍ତବ)

ଶ୍ଳୋ । ଶରଣାଗତଜନପାଳକ ଚରଣାବିନ୍ଦକଜଦେହ ।
ମରଣାଦିଭବଭୟପୂର୍ଣ୍ଣଦୁଷ୍କରଣାର୍ଣ୍ଣବପାରଦେହ ।
ଅଷ୍ଟୈଣାଧର ଘନଶ୍ୟାମ୍ବର ସ୍ଫୁରଣାପରଜନଦେହ ।
କରୁଣାଳଯୁତଭକ୍ତିପ୍ରିୟ ତରୁଣାକର ଧରଦେହ । ୦ ।

ରାଗିଣୀ ମୋହନା । ତାଳ ମିଶ୍ରରୂପ ।

ଧନ ତେଜର ସୁଖକୁ । ଶ୍ରବଣ ଚନ୍ଦନ ଦେହ ସୁଖକୁ । ଧନ ।
ମନକଲେ ତୁଷ୍ଟ ନାହିଁ ଭାନ୍ତିକୁ । ଧନ ।
କ୍ଷୀର ଶର୍କରାଳ ଭୋଜନ ସୁଖକୁ ।
ନାରଦାଦି ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ସୁଖକୁ । ଧନ । ୧ ।
ଦାରସୁତ ପୌତ୍ର ମେଳନ ସୁଖକୁ ।
ଶ୍ରବଣେଶ ଭକ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ସୁଖକୁ । ଧନ । ୨ ।
ଅଗ୍ନିର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସେବନ ସୁଖକୁ ।
ମୁକ୍ତିବଧୂଭାଗି ବନ୍ଦନ ସୁଖକୁ । ଧନ । ୩ ।
ଧନଲୋଭ ପଣ୍ଡିତ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ ସୁଖକୁ ।
ରାମାବିନ୍ଦେଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟନ ସୁଖକୁ । ଧନ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ନାଅନାମାରିସ୍ୱା—ଅଦ୍ଧାତାଳ

(ଐ ନବାନାଗରଭେଳ—ସ୍ୱର)

ନାହିଁ ନାହିଁ ଭଲେ | ମୁକ୍ତି ଖଦାଲେ | ପଦ |
ପ୍ରାତଃ ସମସ୍ତରେ | ଭାଳର ପାଟିରେ |
ଘାଣିକୁଅ ଘର ବୁଲୁଥିଲେ ହେଲେ | ନାହିଁ | ୧ |
ଘାଟିରେ ଧୂସର | ହୋଇ ବୃକ୍ଷ ଗର |
ଶୀତରେ ବର୍ଷାରେ ରହିଲେ ହେଲେ | ନାହିଁ | ୨ |
ନାମରେ ଭଲିକୁ | ସ୍ତୁପରେ ଦେହକୁ |
ପଣ୍ଡି ବାଘ ଘର ଧରିଲେ ହେଲେ | ନାହିଁ | ୩ |
କଣ୍ଠାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ | ଦାଡ଼ିକୁ ଓଠରେ |
ପୋତି ଭଲ ଘର ବୁଲିଲେ ହେଲେ | ନାହିଁ | ୪ |
ଗୋଟି ଗୋଟି ଧର | ମାଳା ଲେଖାହେବ |
ଗୋମୁଖେ ଝୋଲରେ ଜପିଲେ ହେଲେ | ନାହିଁ | ୫ |
ହୋଇ ଶୀନ ସୂତ | ବିକ୍ରମ ବଦତ |
ହୃଦରେ ଶରଣାପନ୍ନ ହୋଇଲେ | ନାହିଁ | ୬ |

ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ତାଣ୍ଡବନୃତ୍ୟ—ସ୍ୱର)

ଶ୍ରୀରଜନୀଭୃଦେହଂ | ଭୁଜଗାଧ୍ୟକ୍ଷଂ | ପଦ |
ମୌନିଗଣାର୍ଚ୍ଚିତଂ | ନିର୍ଜର ସେବିତଂ |
ବାରଣମୁଖ ଭାତଂ | ୧ |
ଗୋପତି ବାହନଂ | ପାବକ ଲୋଚନଂ |
ଭୂମିଧର ସୁତେଶଂ | ୨ |
ଭୁଜଗ ଭୂଷଣଂ | ପାତକ ଶୋଷଣଂ |
ମାରିତ ସୁମ ବାଣଂ | ୩ |

ତାଣ୍ଡବ ଶୂଳିନଂ । ଭୋମଳ ମାନସଂ

ଘାତ ଧର ନିବାସଂ । ୫ ।

ଅଷ୍ଟ ନାଗଭୂଷଂ । ଓକ୍ଷମ ପାଳକଂ ।

ପାଣିଧୃତ ପିନାକଂ । ବୃକାମ୍ୟଢଂ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର । ରୂପକ ତାଳ ।

(କାଳଭୈରବଂ—ସ୍ତୁତି)

ପାହି ଶଙ୍କର । ପାର୍ବତୀଧବ ।

ଯାହିମାଂ ସମସ୍ତ କର୍ମ୍ମ ଚିଶ୍ୱଙ୍କର । ପଦ ।

ଭକ୍ତ-ସେଚନ । ଉକ୍ତ-ମୋଚନ ।

ତ୍ରିଲୁଣୀରଦାମୃତାଭଣ୍ଡିବାନନ । ୧ ।

ସର୍ବ୍ୱମଙ୍ଗଳେ । ବିଶ୍ୱବତ୍ସଳେ ।

ମଞ୍ଜୁଲଗଙ୍ଗାଳ ଗାଳ ଧର୍ମ୍ୟ କୁଣ୍ଡଳେ । ୨ ।

ପାପହାରିଣୀ । ଶୂଳଧାରିଣୀ ।

ତ୍ରିବିଧାନଳ କାଳ-ଗର-ଦର-ଭାରିଣୀ । ୩ ।

ସିଂହବାହିନୀ । ଶମ୍ଭୁମୋହିନୀ ।

ରାଜମେଷ ଚାରି ଗୀତକାର ବାହିନୀ । ୪ ।

ପଲ୍ଲବୀ

ସୁର ଋଷଭ ଗାନ୍ଧାର ମଧ୍ୟମ ପଞ୍ଚମ ଧୈବତ ନିଷାଦ ।

ସ୍ୱରମତ ଶିଖିଣୀ ବନ୍ଦ୍ରଦାନ ଭାଷ ମୋକ୍ଷଦାୟକ ॥

ରାଗ ନାଟକୁରଙ୍ଗୀ । ଅଦ୍ଧ ତାଳ ।

(କ ଭ୍ରମରେ ଶୁଭାଙ୍ଗୀ—ପ୍ରଭ)

ଚେତ ଏବେ ମାନସ । ଭଜ ହୃଷୀକେଶଙ୍କୁ । ପଦ ।
ଦ୍ୱିଜରାଜ ଶ୍ରୀମୁଖୀ । ବ୍ରଜବଧୂଜାରଙ୍କୁ । ଚେତ ।
ଶ୍ରୀନାରଦ ମୁଖାଦ୍ୟ । ମୁନିସ୍ତୁତ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ ।
ଭାନୁ ନରେଶାତ୍ମଜା । ମନୋଧନ ହାରଙ୍କୁ । ୧ ।
ସ୍ୱଭକ୍ତର ମାନସ । ଧୀରଜ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତଙ୍କୁ ।
ଭକ୍ତବତ୍ସଳାର୍ଜିତ । ନୀରଜ ପ୍ରପାଦଙ୍କୁ । ୨ ।
ନନ୍ଦ ହୃଦୟାନନ୍ଦ । ସିନ୍ଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୋମଙ୍କୁ ।
ବୃନ୍ଦାବନ ବନ୍ଦନ । ବୃନ୍ଦା ବିପିନେଶଙ୍କୁ । ୩ ।
ନୀଳମଣି ଶ୍ୟାମଳ । ଲଳିତ ଶରୀରଙ୍କୁ ।
ଭକ୍ତାଭୀଷ୍ଟକାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରଳମ୍ବାସୁରନାଶଙ୍କୁ । ୪ ।
ସବୁ ଗୋପିକା ଗୃହ । ନବନୀତ ଚୋରଙ୍କୁ ।
ରଘୁକୁଳ ସମ୍ଭବ । ଶ୍ରୀ ବନମପାଳଙ୍କୁ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଭୂପାଳ । ଅଠତାଳ ।

(ସାମୀକେ ଅପ୍ସା—ସ୍ତବ)

ଦେବ ଜୟ ହେ । ପଦ ।
ଦେବଗଣାର୍ଚ୍ଚିତ । ଚମ୍ପାନନ୍ଦିତ ।
ନୀଳାମ୍ବରଶୋଭିତ । ଜୟ ହେ । ଦେବ ।
ଭୋଳେ ବାହୁଜିଲେ । ସାରଥେ ତେଜିଲେ
ସାରଙ୍ଗ ତ୍ରିମିଲେ ଜୟ ହେ । ୧ ।
ଭାବେ କି ଘଟିଲେ । ଭକ୍ତ ଧାଙ୍ଗଟିଲ
ସ୍ୱନ୍ଦ ପ୍ରକାଶିଲେ ଜୟ ହେ । ୨ ।

ଶ୍ରୀମତୀନାଥକ । ଗୋଗଣପାଳକ ।
ଗୋପବଧୂହାରକ ଜୟ ହେ ।
ଧାମପାଳାନିଜ । ବସୁଦେବ ସୁତ ।
ସ୍ୱର୍ଗସ୍ତ୍ରୀପୂଜ ଜୟ ହେ । ୨ ।
ପାତକଶୋଷଣ । କୌସ୍ତୁଭଭୂଷଣ ।
ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଦ୍ଭେଷଣ ଜୟ ହେ ।
ଶୀତଭସ୍ମନନ । ସଜ୍ଜନରଞ୍ଜନ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନରଞ୍ଜନ ଜୟ ହେ । ୩ ।
ଶିଶୁପାଳାନ୍ତକ । ଦାନବମାରକ ।
ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ଜୟ ହେ ।
କନକ କିଙ୍କର । ଚକ୍ରବିଭୂଧର ।
ଧୃତପୀତାମ୍ବର ଜୟ ହେ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଦେଶାଗ—ରୂପକତାଳ

(ଶୋଭାମାମୋହନଙ୍କ—ପ୍ରତି)

ଜମ୍ବୁ ଦ୍ୱୀପ ସୁଧାକର । ଶ୍ରୀକର । ପଦ ।
ବେଦଦ୍ବେଷ୍ଟ ଖଳ । ଶଙ୍ଖାସୁରକାଳ ।
ବରମୀନାବତାର । ଶ୍ରୀକର । ୧ ।
ସବତରୁଚର । ସ୍ୱପର୍ଣ୍ଣକଧର ।
ଧୃତକଚ୍ଛପାକାର । ଶ୍ରୀକର । ୨ ।
ସୁରପତିପର । ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷହର ।
ଆଦିପଙ୍କଶୂକର । ଶ୍ରୀକର । ୩ ।
ଭୂତଦେବଦସ୍ୟୁ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ।
ନୃକେଶରୀଶରୀର । ଶ୍ରୀକର । ୪ ।
ସ୍ୱୀକୃତାସୁରେନ । ଦାଶିରସାଧାନ ।
ତ୍ରିବିକ୍ରମାବତାର । ଶ୍ରୀକର । ୫ ।

କ୍ରୂର ନୃପକୁଳ— । ବନଦାବାନଳ ।
ଘୋରପରଶୁଧର । ଶ୍ରୀଧର । ୬ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦନୁଜ— । କଳମଞ୍ଜକ ।
ଜାନକୀପ୍ରାଣେଶ୍ୱର । ଶ୍ରୀଧର । ୭ ।
ରେବତୀ ଲୋଚନ— । ତଟଭାର ନାଶନ ।
ହଳମୂଷଳଧର । ଶ୍ରୀଧର । ୮ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃପିତ— । ଯଜ୍ଞପଶୁଘାତ ।
ଶ୍ରୀବୁଦ୍ଧ କଳେବର । ଶ୍ରୀଧର । ୯ ।
ମ୍ଲେଚ୍ଛଗଣ ଘନ— । ପ୍ରଳୟ ପବନ ।
ଭଲ୍ଲତୋମରଧର । ଶ୍ରୀଧର । ୧୦ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ।
ନନ୍ଦପୁରେଶ୍ୱର । ଶ୍ରୀଧର । ୧୧ ।

ରାଗ ନାଟକୁରଞ୍ଜି—ରୂପକତାଳ

(ଜାଦେବକାବ୍ୟ—ଛନ୍ଦ)

ଦେବଦେବ କୃଷ୍ଣ ବାସୁଦେବ ପାହିମାଂ ।
ଭୁବନାତତାତ ବଣ୍ଟପାଳ ପାହିମାଂ । ପଦ ।
ଅମଳକମଳପଦନେତ୍ର ପୀତାମ୍ବର ।
ଅମରସଂବନ୍ଦିତପାଦପଙ୍କଜ ଭୂଧର । ୧ ।
ଶ୍ରୀମତୀମୁଖାମ୍ବୁଜାଳିଙ୍ଗ କେଶବ ।
ଦୀନ ଲୋକଶୀରକଳପ୍ରଦାୟ ମାଧବ । ୨ ।
ଧାରଣିବରରତ ପତିବାଞ୍ଛ ବାମନ ।
ନୀଳପଦ୍ମାଭ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ପାପସୂଦନ । ୩ ।
ଚକ୍ରହସ୍ତ ପଦ୍ମନାଭ ଶଙ୍ଖଗଦାଯୁତ ।
ବିକ୍ରମେଶ ବରଦ ଗୌରୀକୃଷ୍ଣବଦନ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଦେଶାଖ—ରୂପକତାଳ

(ଭୋଗ୍ୟମା—ସ୍ତବ)

ଶ୍ରୀ ପାର୍ବ୍ବତୀନନ୍ଦନ ! ପାହି ! ଧ୍ରୁ ।

ବାଣୀ ବନ୍ଦିତ ! ପାପନାଶନ ! ଶ୍ରୀ !
ବୀଣା ନିଗାଧର— ! ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ।
ଦିବ୍ୟ ହେମକାନ୍ତି ସ୍ୱରବଦନାଦିକ । ୧ ।
ସିଦ୍ଧି ସହାୟକ— । ସୁଦାସ୍ମିତ ତେଜ ।
ବନ୍ଦକ ମାଧବ— ମାନସହାରିଣି । ୨ ।
ଭକ୍ତବତ୍ସଳେଶ୍ୱରଣ । ସର୍ବ୍ବସୁଲକ୍ଷଣେ ।
ଶୋଭନ ବାମଣି ପଙ୍କେରୁହପାଣି । ୩ ।
ଦିବ୍ୟନୀଳାମ୍ବର— । ଧାରିଣି ସୁନ୍ଦର ।
ରୂପିଣି ଶ୍ରୀବାର—ନନ୍ଦନଭବିଣି । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଙ୍କ ଜମାତ—ଆଡ଼ତାଳ

(ଦେବୀ ଗଜାନନ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ରୀହରି ତୋଷିଣି । ମଞ୍ଜୁଳ ଭାଷିଣି ।
ଦୀନାଳି ପୋଷିଣି । ନମସ୍ତୁତେ । ଧ୍ରୁ ।
ଦେବି ନାରାୟଣି ! କାରଣି ଭାରତି !
ଭବ-ଭୟମୋଚନି । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୧ ।
ପଙ୍କଜବାସନେ । ପଙ୍କଜାସନେ ।
ପଙ୍କଜଲୋଚନେ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୨ ।
ମଙ୍ଗଳ ଦେବତେ । ସୌଭାଗ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନେ ।
ସୁପ୍ରସନ୍ନମତେ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୩ ।
ସମ୍ପତ୍ତି-ଦାୟିନି । ସଙ୍କଟ ନାଶିନି ।
ସନ୍ତାପ-ହାରିଣି । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୪ ।

ଭଜନ ବଦନ । ସାଗର ନନ୍ଦନ ।
ଦାଡ଼ିମ ବର୍ଣ୍ଣିକ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ପୁଷ୍ପଭାମୋଦ—ଏକତାଳ ଉତ୍ତଗତ

ରାଧିକା ପ୍ରାଣେଶ । ଖଣ୍ଡ ମୋର କ୍ଳେଶ । ପଦ ।
ମାଧବ ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣ ହୃଷୀକେଶ । ରାଧିକା ।
ଜଳଜଲୋଚନ । ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ।
ଗୋପିକା ମାନସ ସାରସ ଦିନେଶ । ୧ ।
କଳୁଷଧ୍ୱଂସନ । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ।
କଂସବଂଶ ମୋର ଭାଜନ ଦୁରାଶ । ୨ ।
ଅମଳ ପ୍ରସାଦ । ଗୋବିନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ ।
ପୀତାମ୍ବର କୂର ବିଷୟ ବିନାଶ । ୩ ।
ଜନବାନ୍ଧିଧୀର— । ନୀଳାଦ୍ରି ସୁନ୍ଦର ।
ବିକ୍ରମପାଳକ ଖଣ୍ଡ ଭିବଶ । ୪ ।

ରାଗ ଦ୍ୱିଜାବନ୍ତୀ ଭୈରବୀ—ଅଡ଼ତାଳ

(କୁଞ୍ଜକୁ ଯାରେ ସଖୀ—ବୃତ୍ତ)

କରୁଣାକରେ କର । କରୁଣାରସାକର । ପଦ ।
ସୁଜନାଶ୍ରିତପାଳକ । ଗଜରାଜ ରକ୍ଷକ
ଅକଳଙ୍କବଦନାର୍ବିନ୍ଦ ସୁଖ ନାୟକ । ୧ ।
ନବନୀତ ହାରକ । ଧ୍ରୁବ କମଳ ଦାୟକ
ଭବଘୋର ସାଗର-ପାଣ୍ଡୁ କର୍ଣ୍ଣଧାରକ । ୨ ।
ସରସୀରୁହାମ୍ବକ । ସୁର ଶାସବାତ୍ରକ ।
ଶରଣାପ୍ତ ବିକ୍ରମ-ସକଳାଘମୋଚକ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମୁଖାରୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ବାଜାବେ ସଖି—ପ୍ରଭ)

ପାହି ଶ୍ରୀଧରେଶ । ହୃଷୀକେଶ । ପଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ । ଗୋପାଳ କେଶବ । ପାପ ସମୂହ ନାଶ । ୧ ।
ମୀନ ରୂପଧାରକ । ଦାନବ ମାରକ । ଧୃତଧରଜବାସ । ୨ ।
ଯଶୋମତୀ ବାଳ । ନିଶାଚର କାଳ । ବାମନ ଜଗଦୀଶ । ୩ ।
ବୃନ୍ଦାବନାନନ୍ଦ । ଗନ୍ଧ ଚର୍ଚ୍ଚିତାଙ୍ଗ । ବନ୍ଦିତ ଗିରିଜେଶ । ୪ ।
ମିତ୍ର କଲ୍ପସାର । ଶଙ୍ଖ ଭୂଷାକର । ବେଦାଭିଧ୍ୟାନବେଶ । ୫ ।
ବାସୁଦେବାଚ୍ୟୁତ । ବାସବ ପୂଜିତ । ଦାସ ବିକ୍ରମ ପୋଷ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ ପୂର୍ବ କଲ୍ୟାଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

ଧରଧର ହେ ଶ୍ରୀପ୍ରଭୁମା* । ପଦ ।
ବର ବ୍ରଜବନିତା ବଦନ କଞ୍ଜ- ତପନ ସେବିତବହେ । ଧ୍ରୁ ।
କଂଶ ବିଧ୍ୱଂସନ । କେଶୀ ସୁମର୍ଦ୍ଦନ । ଯଶୋଦାନନ୍ଦନ । ଦାସହୃଦନନ୍ଦନ ।
କେଶବ ସୁନ୍ଦରାଭାରଜିତ କୋଟି ମାର ହେ । ଧ୍ରୁ । ୧ ।
ମୀନାଦି ଅବତାର । ସୁନୀଳ ରୂପବାଣ । ଅନନ୍ତ ସେବେଶ । ମଦନାହର ବେଶ ।
ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦସୁତ ସଂସାରୋଦଧିକର୍ଣ୍ଣଧାର ହେ । ଧ୍ରୁ । ୩ ।
ଶଶାଙ୍କବଦନ । ଶକ୍ରସମାନନ । ନନ୍ଦ ବନାଗନ । ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ପାଳନ ।
ବିକ୍ରମଦେବାର୍ଚ୍ଚିତ-ଶ୍ରୀ କଳିତ ଶରୀର ହେ । ଧ୍ରୁ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟ । ମିଶ୍ରରୂପ ।

(ଜନ୍ମହେ ହେଲେ କେତେ—ବୃନ୍ଦ)

ଶ୍ରୀମନ୍ତାଣ ବଳ । ସ୍ୱୟମ୍ଭୂନୋଶକ ।
ଶ୍ୟାମ ପାହୁମାଂ ଗିରିଧର ହେ । ଶ୍ରୀ । ପଦ ।

ପୀତବାସଧର । ପୂତନାନ୍ତକର ।
ପୂତଦେହ ସାରସ ମୁଖ ହେ । ୧ ।
ଗୋପସ୍କନ୍ଧ ବହନ । ପାପକଞ୍ଜ ଗଜ ।
ଗୋପ ଗୋପିକା ପ୍ରିୟ କର ହେ । ୨ ।
ଧୀର ବେଣୁଧର । ଧୀର ଚାପ ହର ।
ବୀର କୃଷ୍ଣମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ପଦ ହେ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର । ଅଦ୍ଧାତାଳ ।

ମୋତେ କଳୁଷାବ୍ଧୁ କର ଶ୍ରୀଧର ।
ବାରେ ଭବସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧର । ପଦ ।
ଅଜ ହର ରଞ୍ଜନ । ଦ୍ୱିଜଗଣ ବାହନ ।
ଭୃଗୁ ବନିତାଗଣ । ଭକ୍ତକଲୁଷାରୁଣ । ୧ ।
ନାଗ ତନୟ ବର । କୁମାର ପଞ୍ଚ ଧର ।
କୁମାରବଦନ ଅର —। ବାମ ମୁଖ ଲୁଚର । ୨ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ମାରକ । ଭକ୍ତ ପତ ପାଳକ ।
ଗିରିବର ଧାରକ । ଦୁଃଖ ନିବାରକ । ୩ ।
ଷଣ୍ମୁଖ ବନ୍ଦ୍ୟ । ଚକ୍ର ବକ୍ଷ ସୁଖଦ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକର ମୁକୁନ୍ଦ । କୃଷ୍ଣମନୁତ ପଦ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଖମାଚ । ଅଦ୍ଧାତାଳି ।

(ଶ୍ୟାମଗୁଣ ଗଣ—ଗୁଚ୍ଛ)

ଶ୍ରୀମତୀ ମୁଖ ସରସିଜ ଭ୍ରମର । ଜୟ ଜୟ ଦାମୋଦର । ପଦ ।
ଶଙ୍ଖରାଗ ସୁରଞ୍ଜିତ । ମୁକୁଟମଣି ରଞ୍ଜିତ
କୋମଳପଦାମ୍ବୁଜ ଜାତ । ସୁଗଳ ନଖ ପ୍ରଭବ । ଶ୍ରୀମତୀ ॥

କୋଟି ଶଶଧରାନନ ନୀଳ ଜଳଜ ନୟନ

ତମାଳ [ଶ୍ୟାମଳ]

ସୁକୁମାର ତନୁବର । କାନ୍ତି ମଞ୍ଜୁଳ ।

ଶାରଦୀ ଚନ୍ଦ୍ରହାର ଜାଳ ଶୋଭିତ ହୃଦସ୍ଥଳ

ମୁରଲୀ ଗାନ ବିଲୋଳ ଭୂଷିତ ବସନ ଧର । ୧ ।

ନନ୍ଦ ନୃପତି ନନ୍ଦନ ରାଧା ହୃଦୟ ଚନ୍ଦନ

ଗୋବିନ୍ଦ । ମୁକୁନ୍ଦ । ସର୍ବଜଗଦାହ୍ଲାଦନ ପରମାନନ୍ଦ ।

ମୁନି ମାନସ ମାନସ ବ୍ରଜବନୀ ରାଜହଂସ

ଧୃତ ସମସ୍ତ ରସ ଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର । ୨ ।

ଭବଧ୍ୱାନ୍ତ ମୋହଜାଳ ଶ୍ରୀ ବଳଦେବାନୁଜ

କେଶବ । ମାଧବ । ବ୍ରଜ ବନିତା କୁମୁଦରଜନୀ ଧବ

କଂସ ବଂଶ ଘୋରବନ ଦାବ ପାବକ ସମାନ

ସୁପାଳିତ ସାଧୁଜନ ସ୍ଵଯ ଭକ୍ତିଦ ଶ୍ରୀଧର । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ବଙ୍ଗାଳମୋହା—ଅନ୍ଧତାଳ

(ଏମାନିଷ୍ଣୀ ରୋମନ୍ତ—ସ୍ତୁତ)

ଭଜାମି ଜନାର୍ଦ୍ଦନଂ । ଶଶିବିମ୍ବାନନଂ । ପଦ ।

ଶାର୍ଙ୍ଗଧାରିଣଂ ।ସାରସଲୋଚନଂ । ଶ୍ରୀନୃସିଂହଂ । ଶୁଭଦାୟକଂ । ଧ୍ରୁବ । ୧ ।

ନିଜଜନପାଳଂ । ଦାନବକାଳଂ । ମୁରଲୀଲୋଳଂ । କୁଟିଳାଳକଂ । ଧ୍ରୁବ । ୨ ।

ଚକ୍ରଧରଂ । ସିନ୍ଧୁ ଗମ୍ଭୀରଂ । ଜଗଦାଧାରଂ । କୁଞ୍ଜବିହାରଂ । ଧ୍ରୁବ । ୩ ।

ସୁନ୍ଦରବେଶଂ । କୌସ୍ତୁଭଭୂଷଂ । ଶାନ୍ତମନୋଜ୍ଞଂ । ଦୁଷ୍ଟଦଳନଂ । ଧ୍ରୁବ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର—ରୂପକତାଳ

(ଏହିଗୀତରେ ଭୂଷ ଷକାରମିଲ୍ଏ—ସ୍ତବ)

ମୁରଲୀଧର ଧୃଧାବର । ପଦ ।
ଦୁଃଖ ପାପୀବାବିକୁ ବମଃରେ ଧାଏକାର । ମୁରଲୀ ।
ନନ୍ଦନନ୍ଦନ । ମୁନିରଞ୍ଜନ ।
ସୁଦାମା ଦାରିଦ୍ର୍ୟଭଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀଧର । ୧ ।
କଂସପାଳନ । କଳକେଶିଣ ।
ପଞ୍ଚାଳୀ ସଂକଟ ନିବାରଣଧର । ୨ ।
ଶିବ ପୂଜିତ । ପଦାଙ୍କିତ ।
ବାରଣ ରକ୍ଷକ ଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀଧର । ୩ ।
ସୁର ସୁନ୍ଦର । ଧୃତକୁଣ୍ଡଳଧର ।
ପାଣ୍ଡବ ପାଳକ ଦାନବଦୋପହର । ୪ ।
କରୁଣାକର । ଭକ୍ତମନ୍ଦାର ।
ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଦେବ ଚିତ୍ତାମ୍ବୁଜ ସୁର । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ନାଟକୁରଞ୍ଜି—ଅଦ୍ଧାତାଳ

(ଗ୍ରାମଗ ଶ୍ରୀପଦ ବୃନ୍ଦା—ସ୍ତବ)

ଭଜମନ ମାଧବ ଗଜଗତିବେଣୀକୁ । ପଦ ।
ଅଗଣିକଣାଏବପାବେକ୍ଷି ରଥନକୁ । ଭଜ ।
କମଳଦଳ ଲୋଚନୀ । ବ୍ରଜକୁଳ କାମିନୀ ।
ରାଜହଂସପୁଞ୍ଜବାଣୀ ବଚନକୁ । ୧ ।
ଯାରଦ୍ୱାନ ସଂସ୍ତୁତ । ଘୋରକଃଗା ହର ।
ତାରଣ ତାରଣ ପ୍ରଧାନ ସାଧନକୁ । ୨ ।
ପ୍ରବଳାଘ ନାଶିନୀ । ଭୁବନାଦି ପାବନୀ ।
ଜବନାଶିନୀ ଗଙ୍ଗା ସମ୍ଭବ ଶ୍ରୀଜନକୁ । ୩ ।

ତରଣିକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଭଜ ବିକ୍ରମଦେବ ।
ପରମମନୋମ୍ବୁଜବାଳ ତପନକୁ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ହନୁମତ୍ତୋଡ଼ି । ଆଦି ତାଳ ।

(ଶ୍ରୀ ତ୍ରିପୁ ନେତ୍ରାବାସୀ—ପ୍ରତି)

ରାଧିକାନନ ଭକ୍ତି ସୁନ୍ଦର ନାସ୍ମାଂ ମୁରଳୀଧର । ପଦ ।
ଗୋପିକାଜନ ଲୋଲ ଭକ୍ତ ପାଦ୍ମାଂ ଜଗଦୀଶ୍ୱର । ରାଧିକା ।
ଚୋଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକରାନନ ସାରସେକ୍ଷଣ କେଶବ ।
ଭକ୍ତି ଜଳଦ ନୀଳ ନୀରଦ କାଞ୍ଚନାମ୍ବର ମାଧବ । ୧ ।
ସାମଗାନ ବିଲୋଳ ଶ୍ରୀକର ବିଶ୍ୱପାଳ ସନାତନ ।
ଦେବ ପୂଜିତ ପାଦ ପଙ୍କଜ ବାସୁଦେବ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ୨ ।
ପାପ ତାପ ସମୂହ ଭାଗନ ଦାମ ପାବନ ଶ୍ରୀଧର ।
ମୌନି ରଞ୍ଜନ ବିକ୍ରମେଶ୍ୱର ମାନସାମ୍ବୁଜ ମନ୍ଦର । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର—ରୂପକ ତାଳ

(ଗୋପାଳ ନାଗରୋ—ପ୍ରତି)

ଶ୍ରୀଶ କୃପା ମୋତେ କର । ପଦ ।
ଏ ଭବପାରାବାରୁଁ ମୋତେ ତାର । ଶ୍ରୀଶ ।
ଶ୍ରୀରାଧିକା ମୁଖାରବିନ୍ଦମଧୁପ । ନିର୍ଜିତ ମୀନକେତନ ଶରୀର ।।
ଲୋଚନନିନ୍ଦିତନୀଳ ସରୋଜ । ପ୍ରଣତମାନବାଳିକଳ୍ପଲତା ।।
ବାରଣେଶଦାବାରଣେ ଧୀର । ଦ୍ରୌପଦୀମାନ ସଂରକ୍ଷଣ ଧୀର ।।
ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ତ୍ୱ ଭୂମୀଶ୍ୱରରୂପ । ବିକ୍ରମଦେବ ମାନସ ବିହାର ।।

ରାଗିଣୀ ଚକ୍ରବାକ—ଅଦତାଳ

(ମାହିଷାମାସୁମିଦେବଙ୍କ—ଛନ୍ଦ)

ସୁଧାନନ ଶାରସଙ୍କୁର । ଜମ୍ବୁ ଶ୍ରୀଧର । ପଦ ।
ନନସୁତ । କଞ୍ଜନେତ୍ର । ଶ୍ରୀଲଗାତ୍ର । ପାର୍ଥମିତ୍ର । ସୁଧା । ୧ ।
ଶଙ୍କରମୁଖସୁର୍ଗ । ସଙ୍କଟହରପର । ପଙ୍କଜତସ୍ତୁଦ୍ଧର ।
କନ୍ଦରଶୁଭକର । ସୁଧା । ୨ ।
ବାମଦେବଙ୍କୁତ । ଶ୍ରୀକମ ବଦନ୍ତ । ଭାମଦେବ ସ୍ତୁତି ଭାଜ
ବ୍ୟୋମସୁର ନେତ୍ର । ମୌନି ସନ୍ନୁତ ।
ଶ୍ରୀ ମନୋହରସ୍ୱାମିଗିରିଜୀଜ । ସୁଧା । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ନାଥନାମକ୍ରିୟା—ମିଶ୍ରରୂପକ ତାଳ

ରାମ ରାଘବ । ରାମ ରାଘବ । ରାମ ରାଘବ । ପାହିମାଂ ।
କୃଷ୍ଣ କେଶବ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ । ପାହିମାଂ । ପଦ ।
କ୍ଲେଶ ଖଣ୍ଡନ । ଦୋଷ ନାଶନ । ଦାସ ପାଳନ ପାହିମାଂ ।
ପଙ୍କଜାନନ । ପଙ୍କଜେକ୍ଷଣ । ପଙ୍କମୋଚନ ପାହିମାଂ ॥
ଗୋପିକାଜନ- । ରଞ୍ଜନ । ମାର ମୋହନ ପାହିମାଂ ।
ଦେବତାବନ । ଦୈତ୍ୟସୂଦନ । ମୁକ୍ତିକାରଣ ପାହିମାଂ ॥
ଉଦଧିଧର । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର । ହାଟକାମ୍ବର ପାହିମାଂ ।
ବାଦମେଶ୍ୱର । ଚନ୍ଦ୍ରସାଗର । ତାରକାବର ପାହିମାଂ ॥

ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା—ରୂପକ—ତାଳ

ରାଧିକା ମୁଖାବ୍ଜଭାନ । ଜମ୍ବୁନାଦେ କାଞ୍ଚନସୂନ । ପଦ ।
କଙ୍କଣ ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଦ୍ଧନ । ଅଙ୍ଗୁଳଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ । ୧ ।
କୃଷ୍ଣବାଜନସ୍ଥଭବନ । ଯଶୋଦାନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ । ୨ ।

ଶ୍ୟାର ମାନସ ବୃତ୍ତିନ । ଦାନବଗର୍ବଚିତ୍ତଭଞ୍ଜନ ।୩।
ଶାରଦବିଧୁବଦନ ବୃନ୍ଦାବନ । ରାଜନମେଶ ଚିତ୍ତ ସଦନ ।୪।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟି—ରୂପକ ତାଳ

ଜମ୍ବୁ-ସରୋଜ ଦେବେଶ ନାଗାଙ୍ଗ ହେ ।
ବୃଧଃ ମୁଣୀନ୍ଦ୍ରକସାରଙ୍ଗ ହେ । ପଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସୀକୃତେଶାନ ହେ ।
ଗୋପୀଗଣପ୍ରେମସ୍ଫୁରାନ୍ତ ହେ ।୧।
ଦାସୀନୀରଞ୍ଜନ ଗୋପାଳ ହେ ।
ଶ୍ରୀ ରକ୍ଷମେଶତ୍ୟଶ୍ଲୀକ ହେ ।୨।

ରାଗ ଜନ୍ମସ୍ଥାନଭୈରବୀ—ଅଡ଼ତାଳ

ଯାଦବାନ୍ବୁଧି କ୍ଷୀରସାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମନୋହର । ପଦ ।
ଯାଦରେ ଏହୁ ଦୀନମାନବ ଠାବରେ ଭକ୍ତଶୀଳର । ଯାଦ ।
ଗୋପକାମିନୀନର୍ମଲୀଳାନନଦାରକାଚନ୍ଦ୍ରାକର ।
ପାପକୂପରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଲି ମୋତେ ଶୀଘ୍ରରେ ଉଦ୍ଧର ।୧।
କ୍ରୂରଦାନବସଙ୍କୁଳାତ୍ମବାଧୁଦାନନପାବକ ।
ମୋର ତାପ ବଦାର ବେଗରେ ସେବକାବଳୀକଳ୍ପକ ।୨।
ଅନୁଗ୍ରୀନ ଶ୍ରୀ ରକ୍ଟମେଶ୍ବରସନ୍ନୁରାଧ୍ୟସୁନ୍ଦର ।
ସନ୍ତତେ ମନ ମୋର ତୋହର ପାଦପଙ୍କଜରେ ଭ୍ରମ ।୩।

ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ରୂପକ ତାଳ

ସ୍ଵଧେ ଦେବାଳନ୍ଦରେ । ପାହିମାଂ ଶରଣଂ । ପଦ ।
ପାତକତାପବିନାଶିନି । ଭୁଜଦଣ୍ଡବର ନନ୍ଦନି ।

ସ୍ତବ ଗଳାୟ ବନମାଳୀ ! ସ୍ମରେ ।।
ଶାରଦଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ବଦନେ । ଲଳିତକୁନ୍ଦ ସୁରଦନେ ।
ଯୋଗିବୃନ୍ଦ ସଦା ଧ୍ୟାତ । ଭୃଙ୍ଗ ପଙ୍କ୍ତି ସଦନେ ।।
କେଶବ ମାନସହାରିଣି । କୁଞ୍ଜକୁଟିର ବିହାରିଣି ।
ସଂସୃତିସାଗର ତାରିଣି । ବିକ୍ରମ ହୃଦୟ ଧାରିଣି ! ସ୍ମରେ ।।

ରାଗିଣୀ କାମୋଦା—ଅଡ଼ାତାଳ

(ନନେନାମ୍ନି ନାନ୍ନି—ଯୁକ୍ତ)

ଏତିକି ମାଗଇ । ମାଗୁଣି ମୋହର । ଘୋ ।
କେଶବ ମାଧବ କୃଷ୍ଣ ଦାମୋଦର । ଏତିକି ।
ଜୀବ ଯିବାବେଳେ । ନାଚୁଁ ମୋ ଗଳେ ।
ରାଧାମୋହନନାମ ସ୍ଫୁରୁ ଚଞ୍ଚଳେ । ୧ ।
ବାରେ ନିଦ୍ରାରେ । ନୀଳସୁନ୍ଦରେ ।
ମୋତେ ଦେଖାଅ ଜୀବାନ୍ତ ଶେଷରେ । ୨ ।
ଶ୍ରୀଧର ତୋହର । ବେଣୁର ସ୍ୱର ।
ହେଉ ନିବାରଣ ମୋ ମୃତ୍ୟୁବାଧାର । ୩ ।
ତୀରରେ ଗଙ୍ଗାର । କିମ୍ବା କାଳିନ୍ଦୀର ।
ଲୀନକୁ ଯାଉ ଏ ମୋହର ଆକାର । ୪ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ । ଦେବଗଣାର୍ଚ୍ଚିତ ।
ମୋର ମନୋରଥ ହେଉ ସମ୍ପୂରିତ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଖାରବାଣୀ—ଅଡ଼ାତାଳ

ରାମ ଜେ ଜେ । ଭୃଗୁରାମ ଜେ ଜେ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀରବିନ୍ଦୁ ଶ୍ୟାମ ଜେ ଜେ । ଘୋ ।
ଦେବ ଜେ ଜେ । ବାସୁଦେବ ଜେ ଜେ ।
ଦାସୀକୃତ ତ୍ରିଭୁବନଦେବ ଜେ ଜେ । ୧ ।

ଶୁଭ ଜେ ଜେ । ଭୋଗଲୋଣ ଜେ ଜେ ।
ଆର୍ତ୍ତିନାଶନଦେଶଚନ୍ଦ୍ରଭାସ ଜେ ଜେ । ୨ ।
ସାଧୁ ଜେ ଜେ । ମେରୁଧୀର ଜେ ଜେ ।
ଶାନ୍ତମେଦ ଶାନ୍ତିକାନ୍ତିପୂର ଜେ ଜେ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ଦକ୍ଷିଣାମୋଦା—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଯବେଷାଂଶୋ—କୃତ)

ଘୋଷା । ଜୟ ଜୟ କେଶବ, ଧରଣୀଧୃତଧବ, କରଣୀକୁଲୋଦ୍ଭବ, ଜୟ ନୃହରେ ।
ଜୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ବ୍ରଜଜନଭାସ୍କର, ଜୟ କଳୁଷାଦଭବ, ଶର୍ଧଗରେ ॥
ଜୟ ସୁର ରଞ୍ଜନ, ଦାନବ ଭଞ୍ଜନ, ସରସିଜ ଲୋଚନ, ଶମନଭୟେ ।
ଜୟ ମୁନି ତୋଷଣ, ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ଭୂଷଣ, କଳୁଷ ବିଶୋଷଣ, ସୁକ୍ଷଣଧୟେ ॥

ରାଗିଣୀ ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜଗୃହବନ—କୃତ)

ଜୟ । ରାଧାମନୋହର । ଆନନ୍ଦସାଗର ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀଧର । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ପଦ ।
ସାନ୍ଦ୍ରମାଂ ଭବେ ବାନ୍ଧମାଂ । ଜୟ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ । ନୀରଜ ଲୋଚନ ।
ଗୋପୀଜନମୋହନ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୧ ।
ଦେବାଦିପାଳକ । ଦୈତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ନାଶକ ।
ବିଶ୍ୱାଧିନାୟକ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୨ ।
ଗୋପୀଗଣ ବନ୍ଦିତ । ମୌନୀଶ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।
ପୀତାମ୍ବରଭୂଷ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୩ ।

ଗୋପାଳ ଭୂଧର । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମେଶ୍ୱର ।
ଚରଣାମ୍ବୁଜସ୍ମର । ଜେ । ଜେ ।ଜେ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଖମାଚ । ଆଦି ତାଳ ।

(ଦେବ ଗଜାନନ—ସ୍ତବ)

ଶ୍ରୀ ଉମାନାତ୍ମଜ । ଶିବ ଶୁଭାତ୍ମଜ ।
ବାରଣ ବଦନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ ।ପଦ ।
ସୋମ ସୁନନ୍ଦନ । ସୋମସମାନନ ।
ସୋମକ ସୂଦନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୧ ।
ଭକ୍ତର ରଞ୍ଜନ । ପଙ୍କ ବିଶୋଷଣ ।
ପଙ୍କଜ ବିଲୋଚନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୨ ।
ଶକ୍ତି ପବିତ୍ରଜ । ନିତ୍ୟ ବିଚକ୍ଷଣ ।
ବିକ୍ରମ ପାଳକ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କାଦବାଣୀ । ଝୁମ୍ପା ତାଳ ।

(ଶ୍ରୀରାମ୍ଭ ଲେ ସାରି—ସ୍ତବ)

ଜୟ ଜୟ ଦୃଢବ୍ରତାନୁସୃତା ନନ୍ଦନୋତ୍ପଳ ଭାବେଶ । ପଦ ।
ଜନ୍ମପଥ ସଞ୍ଚାର ମନକୁ ଭସ୍ମ କରାଣ ଜଗଦଧୀଶ । ଜୟ ।
ସମର ଶମିତ ଦୁଷ୍ଟ ବଂଶ ଭମଳ ବଦନ ଶ୍ରୀନିବାସ ।
ଭମଳ ନୟନ ପୀତବାସ ବିମଳ ଚରିତ ଘୋଷଦେଶ ।୧।
ଦୂତ ସୁରଗଣ ରାଶି ତାପ ଧୃତ ଜଳଜଗଦାଦ୍ୟରୂପ ।
ରତ ସୁରବର ନୀଳରୂପ ନନ୍ଦପଦ୍ମଜନ ବିକ୍ରମେଶ । ୨ ।

ସାଗଣୀ ଝୋଞ୍ଚ । ଅଦ୍ଧା ତାଳ

(ଅଷ୍ଟଭୂଙ୍ଗ୍ରେଣୀଳ ବାଚିନାଂ—ସୁତ)

ଶ୍ରୀବ୍ରଜେଶ ନନ୍ଦ ତୋଷଣ । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ପଦ ।
ନୀଳଘନାଘନବୃନ୍ଦଶ୍ୟାର । ଶ୍ରୀଲଲିତାନନ ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ।
ଗୋପବଧୂଜନ ମାନସ ଚୋର । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ୧ ।
ଗୋପପସ୍ୱବର ଲାଳିତ ସୁନ୍ଦ । ନୂତନ ନୀରଜ ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର ।
ଭକ୍ତଜନ ମାନସ ସାରସ ମିତ୍ର । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ୨ ।

ଦଣ୍ଡକ

ଶ୍ରୀରଞ୍ଜି ଶ୍ରୀ ଭାମିନୀଭାର,   ପାଦାର, ଲୀଳାନନ୍ଦାକାର
ସୁବାମସ୍ତାଧାର,   ଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧାର
ବୃନ୍ଦାଟବୀଭୂର   ଦୀନାଳୀ ମନ୍ଦାର
ପାଥୋଧି ଗମ୍ଭୀର   ଗୋଧନ, ଗୋପାଳ
ଗୋପାଙ୍ଗନା ଲୋଳ   ଧୀରବଳୀ ପାଳ
ଭବୋପଣୀଭୂଳ   ଉଲ୍ଲୀଳ କାଳାମ୍ବୁଦଶ୍ୟାମ
ପୌଣାବ୍ଦବୃନ୍ଦାମ, ସୋମାସୁର ପ୍ରାଣ ବିଧ୍ୱଂସ,
ମଲ୍ଲାଚଳୋଦ୍ଧାର   କୃଷ୍ଣାବ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦ୍ୱିପାମିତ
ଦୈତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନ ଧ୍ୱଂସ
ଦୁଷ୍ଟାଦ୍ୱିଘାନାଥ ସଂହାର   ପୌଳସ୍ତ୍ୟପଙ୍କେଜମଣ୍ଡେଦ୍ଧ
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତଜାତେନ୍ଦ୍ର ଭୂଷାଣ   ନାଭୂତବାସ୍ତୁଦଭେଦନ
ଧାତ୍ରୀଶ୍ୱରେନ୍ଦ୍ରାଦିଦେବାଳି ସମ୍ପୂଜ୍ୟ,
ସଂସାର ଘୋରାର୍ଣ୍ଣବେ   ମଗ୍ନ ମୋ ଏବଂ ପାପାବ୍ଧି
ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପାଶେର ବୋଲ   ମୁଁ ପାପୀ ଅଟେ ଦେବ ।
କାହେ କୃପା ମୋହଠାବେ ତୁ ବସ୍ତାବ ।

କାରୁଣ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତୋଲ୍କଟ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ରମ୍ୟାସ୍ୟ
ଭାବାର୍ଦ୍ରକାନ୍ତାଙ୍ଗ ସର୍ବବିଦ୍ୟା ବାସ
ହେ ଭକ୍ତଦାନେ ରତେଲ୍ ଅଦ୍ୟ କାସ୍ତାର ମୋତେ
ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ନମଃ ।

ସବୁଠାରେ ଅପ, ପୂର୍ବଥିଲେ ଭୂପ, ହୁଏ ଯେତେ ଜପଯୁକ୍ତ ।
ଲକ୍ଷ୍ୟଦେଲେ ବୋଧ, ବ୍ରାହ୍ମଣର ବେଦ, ତସ୍ମୁ ଭେଦେ ଭପଯୁକ୍ତ ॥

ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ।

ବାସୁଦେବ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୂଜିତ ବଳଦେବ ।
ଅନ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ସେ ଅଟେ କେବଳ ମହାଦେବ ।
ସୁଭଦ୍ରା ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୂଜିତା ।
ପ୍ରାସାଦରେ ବ୍ରହ୍ମା ଅଟେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ବନିତା ।
ଗୋପାଳାଷ୍ଟାଦଶାକ୍ଷରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ପୂଜିତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଅଟେ ତ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବାମରେ ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତିବସ୍ତୁ ।
କମଳା ସର୍ବସ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ଥିତା କାସ୍ତୁ ।
ଏଣୁ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତ୍ୟାତ୍ମିକ ତ୍ରିଶକ୍ତ୍ୟାତ୍ମିକ ହୋଇ ।
ପୁଣ୍ୟ ବଜାର କ୍ଷେତ୍ରବର ନାମ ପାଇ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣି ଲୋକେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ।
କହୁ ଅଛନ୍ତି ନିଜ ନିଜ ମତାନୁସାରେ ॥

ଦେଉଳରହସ୍ୟ

ଜୟ ସକଳ ଲୋକନାଥ । ଶୁଦ୍ଧ ଗୁଣ ନିର୍ଗୁଣନାଥ । ୧ ।
ନିତ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମୟ । ମୁନିରଞ୍ଜନ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ୨ ।
ଆକାର ଶୂନ୍ୟ ସ୍ୱୟଂଜାତ । କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣଗଣ ଯୁତ । ୩ ।
କହିବା ଅନ୍ତର୍ଲକ୍ଷ ଯନ୍ତ୍ର । ଯହିଁରେ ବନ୍ଧ ଯୋଗିମନ । ୪ ।
ବାହ୍ୟ ଲକ୍ଷରେ ଯେ ଅଣ୍ଡାଣ୍ଡ । କହୁଛ ଏହି ଭୂମିଖଣ୍ଡ । ୫ ।
ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡ ସବଂରେଖକର । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅକାଣ୍ଡ ନିକର । ୬ ।
ଅନ୍ତର୍ଲକ୍ଷରେ ଯେ ଅଣ୍ଡାଣ୍ଡ । ସେ ଦେଉଳ ତୋଳା ଯେ ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡ । ୭ ।
ସେହି ପିତୁଳା ସେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ଏଥି ମଧ୍ୟ ରହିଲା ଅଖଣ୍ଡ । ୮ ।
କହିବା ତହିଁ ବିବରଣ । ଭୂତ ପଞ୍ଚକର ଲକ୍ଷଣ । ୯ ।
ଅଗ୍ନିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଯାଗ । ପଞ୍ଚମଭୂତ ଭୂମିଭାଗ । ୧୦ ।
ସଲିଳାଧାର ପୋତତୋଳା । ଅନଳରୂପ ଜଙ୍ଘାତୋଳା । ୧୧ ।
ମଧ୍ୟର ସୁଶୀଳ ପବନ । ଗଣ୍ଡିଛିଦ୍ରସ୍ଥ ଗଗନ । ୧୨ ।
ଅନ୍ତରର ଆତ୍ମରୂପ । ଅଖଣ୍ଡ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ରୂପ । ୧୩ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣେ ଯେଉଁ ଜନ । ସେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ । ୧୪ ।
ନାଭିଚକ୍ର ତ୍ରିବେଣୀର । ପ୍ରକାଶ କହିବା ଏଥର । ୧୫ ।
ଅଗ୍ନିର ତୋଳା ଜହ୍ନୁକନ୍ୟା । ମଧ୍ୟର ସୁନୀଳ ଯମୁନା । ୧୬ ।
ମଧ୍ୟେ ଯେ ଶୁଦ୍ଧସ୍ଥିତା ସ୍ୱତ । ଶୋଭିଲେ ସେହୁ ସରସ୍ୱତୀ । ୧୭ ।
ସେ ଧାତ୍ରିମଧ୍ୟେ ସ୍ୱୟମାନ । ନିଷ୍କଳବ୍ରହ୍ମ ନିରଞ୍ଜନ । ୧୮ ।
ମାୟାରେ ସମୋହିତ ହୋଇ । ନର ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣଇ । ୧୯ ।
ଜଗମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଆକାର । ରହସ୍ୟ କହିବା ପ୍ରଚୁର । ୨୦ ।
ଶ୍ରୀନାଥ ଚତୁର୍ଦ୍ଧିଗ ଅବସ୍ଥା । ଅକାରରୂପି ବ୍ରହ୍ମା ସତ । ୨୧ ।
ଧବଳ ହୋଇ ସେ ଉକାର । ସ୍ୱରୂପି-ବିଷ୍ଣୁ ସର୍ବେଶ୍ୱର । ୨୨ ।
କଳାହୋଇ ମକାର ରୂପୀ । ରୁଦ୍ର ଭବତରିବ ଗୁପ୍ତି । ୨୩ ।
ଶକ୍ତି ପ୍ରଣବ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଲାଗି ନ ଲାଗି ପଞ୍ଚଭୂତେ । ୨୪ ।
ନିଦ୍ରା ସପନ ଆଦି ଜାଣି । ସେଠାରୁ ସୁଅନ୍ତି ଜନନୀ । ୨୫ ।
କହିବା ଶକ୍ତି ପଞ୍ଚକର । ତାହାଙ୍କୁ ଏଥି ଅନନ୍ତର । ୨ ।
ପାର୍ଶ୍ୱ ଭ ସଳ୍ପ ନିସ୍ତାରିଣୀ । ଧବଳା ମାତ ଶିବଶକ୍ତି । ୨୬ ।

କଳା କଣ୍ଠରେ ଉଠ୍ଠା ଶକ୍ତି । ସତେ ମୃଣାଳ ଅଗ୍ର ଶକ୍ତି । ୨୮ ।

ତନ୍ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରଥିତ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତି । ଆଘାତେ ଯେହ୍ନ ଦହ ଶକ୍ତି । ୨୯ ।

ମଣ୍ଡଳ ନିଷ୍ଠୁର ରହସ୍ୟ । ଏଥର ଭଣିବା ପ୍ରକାଶ । ୩୦ ।

ବହ୍ନିମଣ୍ଡଳ କଳାତୋଳା । ଶଶାଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ ପିଣ୍ଡୁଳା । ୩୧ ।

ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପ ଶିରୋଧର । ଭାସ୍କର ମଣ୍ଡଳ ନାଶକ । ୩୨ ।

ସେହି ଜ୍ୟୋତି ମଧ୍ୟେ ଛନ ଖ୍ୟାତ । ଯହିଁରୁ ସତ୍ତ୍ୱ ହୁଏ ଜାତ । ୩୩ ।

ସଦାସଦା-ନିତ୍ୟ ଚିଦାନନ୍ଦ । ଯଦ୍ଦ୍ୱାରୁ ଭଣିବ ବିଶଦ । ୩୪ ।

ଭିତରେ ଥିବା ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି । ସଦ୍ରୂପ ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତି । ୩୫ ।

ଅପର ଜଡ଼ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ । ଜଗତେ ହୁଅନ୍ତି ନାଶନ । ୩୬ ।

ତେବେଳୁ ବିଶ୍ୱନ ବୋଲନ୍ତି । ଅଚେତ ଭ୍ରାନ୍ତି ଯେ ପ୍ରକୃତି । ୩୭ ।

ଘଟପଟାଦି ଜଡ଼ଭ୍ରାନ୍ତି । କେବଳ ମୁଁ ସଚ୍ଚିଦାକୃତି । ୩୮ ।

ବୋଲି ଚେତନ୍ତେ ଯେଉଁ ମୋଦ । କେବଳ ସେହି ଚିଦାନନ୍ଦ । ୩୯ ।

ଯେ ମହାବାକ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱମସି । ତାହାକୁ ଭଣିବ ପ୍ରକାଶି । ୪୦ ।

ତତ୍ପଦ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ବାଚକ । ତ୍ୱଂପଦ ଜୀବ ପ୍ରକାଶକ । ୪୧ ।

ପ୍ରଜ୍ଞାନେ ମନ ନିଯୁକ୍ତିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅସି ପଦ ଭଲେ । ୪୨ ।

ସେହି ନାଦ ବିନ୍ଦୁ କଳା ପଦ । ଏଥିକୁ ଭଣିବ ବିଶଦ । ୪୩ ।

ନାଦ କଳାତୋଳା କେବଳ । ବିନ୍ଦୁ ଅତ୍ୟନ୍ତର ମୃଣାଳ । ୪୪ ।

ତାର ଭିତରେ ଥିବା ଜ୍ୟୋତି । କଳା ନାମରେ ପାଏ ଖ୍ୟାତି । ୪୫ ।

ସେହି କଳା ମଧ୍ୟର ନିଷ୍କଳା । ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ସେ ଏକଲା । ୪୬ ।

ଇଡ଼ା ପିଙ୍ଗଳା ସୁଷୁମ୍ନାର । ଗୁହ୍ୟତା ଭଣିବା ପ୍ରଚୁର । ୪୭ ।

ସାଧାରଣରେ ବାମନାଡ଼ୀ । କଥିତ ହୁଏ ଇଡ଼ା ବୋଲି । ୪୮ ।

ପିଙ୍ଗଳା ଦକ୍ଷିଣର ନାଡ଼ୀ । ସୁଷୁମ୍ନା ମଧ୍ୟଗତ ନାଡ଼ୀ । ୪୯ ।

ମୂଳରେ ଭ୍ରୂଚକ୍ରେ ଇଡ଼ା । ନାସିକେ ଥିବା କଳାତୋଳା । ୫୦ ।

ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ୀ ତନ୍ମଧ୍ୟର । ବିନ୍ଦୁ ସେ ମୃଣାଳ ଆକାର । ୫୧ ।

ନାଭାରନ୍ଧ୍ରକୁ ପଶି ତହିଁ । ମଧ୍ୟରେ ଛିଦ୍ରକୁ ରଚଇ । ୫୨ ।

ସେହି ସୁଷୁମ୍ନା ସେହି ମେରୁ । ଶିଖରେ ସେ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର ଗୁରୁ । ୫୩ ।

ସେହି ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତି ଆତ୍ମଜ୍ୟୋତି । ନାଦାନ୍ତର୍ଗତେ ମହାଜ୍ୟୋତି । ୫୪ ।

ଗୁରୁପ୍ରସାଦେ ମୁକ୍ତିସ୍ଥାନ । ମର୍ମକୁ ଭଣିବ ଆଖ୍ୟାନ । ୫୫ ।

ସାଲୋକ୍ୟ ଯେ ଧବଳ ଦୋଳା । ସାମୀପ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଯେଉଁ କଳା । ୫୬ ।

ସାରୂପ୍ୟ ସୁନାଳି ମଧ୍ୟର । ସାଯୁଜ୍ୟ ଯେ ପୁଷ୍ପରବର । ୫୭ ।
ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ରହସ୍ୟ ବିଧାନ । ଏଥିର ହୋଇବ ଭଜନ । ୫୮ ।
ଭଣନ୍ତି ସବଂଧାଧାରଣେ । ମୂଳାଧାରକୁ ଗୁହ୍ୟସ୍ଥାନେ । ୫୯ ।
ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନକୁ ଯେ ଲିଙ୍ଗରେ । ମଣିପୁରକୁ ସୁନାଭିରେ । ୬୦ ।
ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ଅନାହତ । ତହିଁ ତ୍ରିଅଷ୍ଟ ବିରାଜିତ । ୬୧ ।
କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ବିଶୁଦ୍ଧକୁ । ଭ୍ରୂମଧ୍ୟଦେଶେ ଅଜ୍ଞେୟକୁ । ୬୨ ।
ବୋଲନ୍ତି ପୁଣି ସହସ୍ରାର । କମଳଶିର ରେ ସୁନ୍ଦର । ୬୩ ।
ଏହା ଅନଙ୍ଗବର ଲକ୍ଷ୍ୟ । କହୁଛି ଅନଙ୍ଗର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ୬୪ ।
ନସୂନସ୍ଥାନ ମୂଳାଧାର । ଯେ ଅଟେ ଭୂମିର ଆଧାର । ୬୫ ।
ସେହି କାରଣ ନାସିକାର । ଚତୁଃସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ତାର । ୬୬ ।
ସେ ଚକ୍ରବରର ନାୟକ । ଯେ ମହାପ୍ରଭୁ ବିନାୟକ । ୬୭ ।
ଅଣିର ଜଳସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନ । ଅଟଇ ସେ ଜଳର ସ୍ଥାନ । ୬୮ ।
ସେ ଅଟେ ଜିହ୍ୱାର କାରଣ । ତାହାର ଷଡ୍‌ଦଳ ପ୍ରମାଣ । ୬୯ ।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିନେତା । ସୃଷ୍ଟିକାରକ ଯେ ବିଧାତା । ୭୦ ।
ଧବଳତୋଳା ମଣିପୁର । ସ୍ଥାନ ଅଟଇ ସେ ଅଗ୍ନିର । ୭୧ ।
ସେହି କାରଣ ନୟନର । ଦଶସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ତାର । ୭୨ ।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିକାରୀ । ସୃଷ୍ଟି ପାଳକ ଦେବ ହରି । ୭୩ ।
କଳା ତୋଳାଟି ଅନାହତ । ପଦ୍ମ ନିବାସ ପବନ ବାତ । ୭୪ ।
ସେ ଅଟେ କାରଣ ଚର୍ମର । ଦ୍ୱାଦଶଦଳଟି ତାହାର । ୭୫ ।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିପତି । ସୃଷ୍ଟିକାରକ ପଶୁପତି । ୭୬ ।
ସୁନୀଳ ବିନ୍ଦୁଟି ବିଶୁଦ୍ଧ । ସେହି ଗଗନର ଆସ୍ପଦ । ୭୭ ।
ସେହି କାରଣ ଶ୍ରବଣର । ଷୋଡ଼ଶ ଦଳରେ ସୁନ୍ଦର । ୭୮ ।
ସେ ଚକ୍ରବରର ଅଧିପ । ଜୀବ ସେ ଈଶ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ । ୭୯ ।
ମଧ୍ୟର ସ୍ଥିତିଟି ଅଜ୍ଞେୟ । ଅନ୍ତଃକରଣର ନିଳୟ । ୮୦ ।
ଭଦ୍ରସ୍ଥ ବ୍ୟାପାର କାରଣ । ଦୁଇ ଦଳରେ ସୁଷମାନ । ୮୧ ।
ସେ ଚକ୍ର ସ୍ଥିତସ୍ତର ଧବ । ପରମାତ୍ମା ଯେ ସଦାଶିବ । ୮୨ ।
ଅନ୍ତର ଜ୍ୟୋତି ସହସ୍ରାର । କମଳ ବାଙ୍ମନଗୋଚର । ୮୩ ।
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଣବ ସ୍ୱରୂପ । ଅଖଣ୍ଡ ପରଂବ୍ରହ୍ମରୂପ । ୮୪ ।
ସଦ୍‌ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦରୁ ପ୍ରାଣୀ । ଏହା ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣି । ୮୫ ।

ଶମଦମାଦି ଗୁଣ ବନ୍ଧୁ । କାମାଦି ଶତ୍ରୁକୁଳ ଦନ୍ଧୁ । ୮୬ ।
ଦଣ୍ଡୀ ସୁକୃତ ଶୌଚ ଆଦି । ସୁଗୁଣଗଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗାଦି । ୭ ।
ଅସ୍ଥାନାସ୍ଥାନ୍କୁ ଜାନ ଭର । ଭଅତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନୁସର । ୮୮ ।
ନିଜ ମନଙ୍କୁ ଲୀନ କଲେ । ହୁଅଇ ଅମନସ୍କ ଭଲେ । ୮୯ ।
ହୁଅନ୍ତି ମାନସ ରହିତ । ନର ହୁଅଇ କୃତକୃତ୍ୟ । ୯୦ ।
ମାନସଲୀନ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ମାନସବ୍ୟାପକଙ୍କ ବନ୍ଧ । ୯୧ ।
ଯୋଗ ଶାସ୍ତ୍ରେ ମନ ଲୀନ । କଦାପି ନ ହୁଏ ପ୍ରମାଣ । ୯୨ ।
ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି ତତ୍ତ୍ୱମସି । ପ୍ରଭୃତ ମହାବାକ୍ୟ ରାଶି । ୯୩ ।
ଯେତେ ଘୋଷିଲେ ଜାଣି ନାହିଁ । ଯୋଗାଭ୍ୟାସଙ୍କୁ ଦୂରେ ଥୋଇ । ୯୪ ।
ଯୋଗଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଧାନ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ନୟନ । ୯୫ ।
ପ୍ରସାଦ୍ର ନେଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ । 'ଅଶ୍ୱିନୀ ଦେବତା ଏ ଶୋକେ । ୯୬ ।
ନୟନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜାଣ କଲେ । ଜୀବବନ୍ଧଙ୍କୁ ଦୂରେ ଦେଲେ । ୯୭ ।
ମହର୍ଷି ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ପ୍ରୋକ୍ତ । ନେତ୍ର ରହସ୍ୟ ସମାପତ । ୯୮ ।
ଶ୍ରୀଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ର ଜାତ । ଯଜିସ୍ନୂ କାତେଉଳ ସମ୍ଭୂତ । ୯୯ ।
ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ସୁତ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବିରଚିତ । ୧୦୦ ।

ଏହି ଶ୍ରୀ ମହର୍ଷିଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ପ୍ରୋକ୍ତ ନେତ୍ର ରହସ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଖାଇ ପନି ଗାଈ । 'ପୋଷିବାକୁ ମାଂସ ।
ମୃଗ ଛଦାଛଦାଙ୍ଗିନ ।
ମାଂସ ଖାଇ ଭଲେ । ମାଂସ ବଢାଇଲେ ।
କିସ ଶ୍ରେଷ୍ଠିବନ୍ତ ଜନ ॥

ଜ୍ୟୋତିଷ କବିତା

ଅର୍କ ଦଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶା ଦିବସର ଜନାଦନ ବାସ୍ତବର ।
ଧ୍ରୁବ ଭାଙ୍ଗୁ ଖଣ୍ଡ ଦଶାରେ ଗୁଣିଲେ ଲବ୍ଧ ହୁଏ ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ॥

୭	୯	୪	୧୪
୨	୧୬	୫	୧୧
୧୩	୩	୧୦	୮
୧୨	୬	୧୫	୧

ଗିରବର୍ଗ୍ରହାଯୁର୍ଲୋକାଃ
ନେତ୍ରଂ ଭୂପାଃ ଶରାଃ ଶିବାଃ ।
ତ୍ରୟୋଦଶସ୍ତ୍ରୀଦିଗ୍ନାଗାଃ
ସୂର୍ଯ୍ୟାଋତୁସ୍ତିଥିଃ ଶଶୀ ॥

ତାରିନାଥ ଜଳ ଖାପର ଅନଳ
ଭୂମଣ୍ଡଳା ଗ୍ରସ୍ତାଭନ ।
ସୋଡ଼ାନ୍ତ୍ର ଲବଣ ଧାରେଣ ଶଣ୍ଢିକ
ଲୁବ୍ଧାଶ୍ରିତଣେ ନମୁନ ॥

ତପଞ୍ଜିର ସ୍ଥିର ଲୁପ୍ତଭ ଦାସର
ବକାର ସ୍ୱଦର୍ଶିଣରେ ।
ଭରଙ୍ଗ ଗ୍ରହଙ୍କ ନଷ୍ଟଗ୍ରହମାନଙ୍କ
ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର ସଜ୍ଜପରେ ॥

ଅର୍ଥବୋଧ :—

ଶ୍ଳୋଃ—ତପଞ୍ଜିରଃ ସ୍ଥିରଃ ଲୁପ୍ତେ ବାକ୍ୟଭାଷ୍ୟଭୂଷ୍ୟା ଶ୍ରୀଗ ଦୈବବିଦୌ ।
ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରମସ୍ତ୍ରୋ ସଂସାଦସ୍ୟ ଗ୍ରହନକ୍ଷତାଣାଂ । ୦ ।

ଅର୍ଥଭଙ୍ଗ :—

ଶ୍ଳୋଃ—ଚନ୍ଦ୍ରୋକଳମର୍କୋଽଗ୍ନି ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନି ସ୍ଥାପ୍ୟାତ୍ମମସ୍ତକେ ।
ସ୍ଥାପସ୍ତଦ୍ଭଶରୀରୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ ଶରୀରଂ ମନ୍ତ୍ରଗତେଲ୍ଲସ୍ୟା । ୦

ଯଦେବ୍ରଯଦସ୍ତ ଜନନ ଢାଳ ଦଣ୍ଡ ଲୋଚା ।
ଷଣ୍ଡୁପିନ୍ଦ୍ରନରେ ଦେଖୁ ସବୁ କଲ ଲୋଡ଼ା ॥
ଯେ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଦୁଇଶହ ପଚାଶରେ ହର ।
ଶେଷକୁ ଗୁଣିଣ କର ଲବ୍ଧ ସହିତର ॥
ଛାଡ଼ା ପନ୍ଦରକୁ ଗୁଣା ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଶଦାନ ।
ଚବିଶିକୁ ଗୁଣା ହେଲେ ନର ବୋଲି ଜାଣି ॥
ପଞ୍ଚାଳିଶଁ ଗୁଣା ହେଲେ ନାରୀର ଜଣୁଛି ।
ଷାଠିଏକୁ ଗୁଣା ହେଲେ ପ୍ରକୃତ ସନ୍ତାନ ॥
ଯଶୋସ୍ତୁତିରୁ ଶଙ୍କର ହୋଇଲେ ରମଣୀ ।
ବୋଲି ଶ୍ରୀଯନୋହେ କହ ଅଛେ ଧୀରମଣି ॥

କୌଣସି ଅଙ୍କକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ କର ।
ଦଶକୁ ମିଶାଇ ଦୁଇରେ ହର ॥
ଲବ୍ଧକୁ ପୂର୍ବର ଅଙ୍କ ଫେଡ଼ିଲେ ।
ଶେଷ ପାଞ୍ଚ ମାତ୍ର ଧ୍ରୁବ ଦେଖିଲେ ॥

ଶୂନ୍ୟ ତେଇଶକୁ ଆଦିକର ଗଣି ।
ଗତମାସ ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇରେ ଗୁଣି ।

ତହିଁ ଗତ ଧନ ସଖ୍ୟା ମିଶାଇ ।
ଶଙ୍ଖାକୁ ପ୍ରାବସ୍ଥି ଗଣନ୍ତେ ଖାଇ ।
ଅଭକ୍ଷ ଧନର ।
ନଷ୍ଟ ପ୍ରାପ୍ତସ୍ଥ ଭୂପ ଗୋଚର । ୭ ।

ସଦୁଗ୍ଧଂପୁଷ୍ପାଙ୍କଂଧୌପୈଦୀପୈର୍ନୈବେଦ୍ୟସମନ୍ୱିତଂ ।
ଭୁବନେଶାସ୍ୟଯୋଦଦ୍ୟାସ୍ତସ୍ୟଧାମସବାପ୍ନୁୟାତ୍ । ଇତି ।

ଶ୍ଳୋ । ବର୍ହାପୀଡାଭିରାମଂ ମୃଗମଦତିଲକଂ କୁଣ୍ଡଳାକ୍ରାନ୍ତଗଣ୍ଡଂ ।
କଞ୍ଜାକ୍ଷଂ କମ୍ବୁକଣ୍ଠଂ ଶକ୍ତିତବଦନଂ ସାଦରଂ ନ୍ୟସ୍ତବେଣୁଂ ।
ଶ୍ୟାମଂଶାନ୍ତଂ ତ୍ରିଭଙ୍ଗଂ ସଦାରୁଣିବାଦନଂ ଭୂଷିତଂବୈଜୟନ୍ତ୍ୟା ।
ବନ୍ଦେ ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥଂ ଯୁବତିଶତବୃତଂ ବ୍ରହ୍ମଗୋପାଳରୂପଂ ।।

ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ

ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ
୪।୪।୧୯୨୬

ପାଠକେ,

ସଂସ୍କୃତାଦି ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଏକବଚନ 'ଏବ' ବହୁବଚନ ନିୟମିତରୂପେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେହେଁ ଉତ୍କଳବାସୀମାନେ ନିଜ ସ୍ୱଦ-ସୂତ୍ରେ "ପୂଜ୍ୟତ୍ୱାଦ୍ ବହୁବଚନଂ" ଲଗି ବନ୍ଧିବାରୁ ପରା ଏକବଚନ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟଶଃ ବହୁବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ! ସେମାନେ "ଏକମେବାଦ୍ୱିତୀୟଂ ବ୍ରହ୍ମ"ଠାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁବଚନ ବ୍ୟବହାର କରି ତଦ୍‌ଗୌରବକୁ ହ୍ରାସ କରି ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ-ଭାଷାରେ ବହୁବଚନ ବର୍ଜିତ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାକୁ କୁହାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । "ଦୁଷ୍ଟ ବିନାଶି ସନ୍ଥ ପାଳ । ତୁ ନାଥ ପରମ ଦୟାଳ ।" "ତୁମ୍ଭେ ରାମ ନମ ରାମନେତା ସେନି ବନେ" "ଶରୋଧରେ ସର୍ଗେ ସେନି ଭରେ ଦୀନବନ୍ଧୁ" "ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭ" "ଅଶେଷଶାସ୍ତ୍ର-ସେବଙ୍କସେବ୍ୟ ଏକା ତୁମ୍ଭ" ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟାଦିମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାଚୀନ କବିବରେ ଏକବଚନ ସମ୍ଭୋଧନରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେହେଁ ଅର୍ବାଚୀନ କବିମାନେ ସେ ପ୍ରଥାକୁ କାହିଁକିରେ ଅବଲମ୍ବନ କରୁ ନ ଥିବା ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟେ । ଏବେ ତାକୁ ବଦଳାଇଲେ, ଏ ସବୁକୁ ଥିବା ଅଭ୍ୟାସ-ଦୋଷରୁ ଓଳଟା କାନ ସୁଖ ନ ପାଇବା ତଥ୍ୟ । ତଥାପି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ବଚନ ରହିବା ଉଚିତ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସେହି ବଚନ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ ରଚିତ । ଅତଏବ ଏଥି ବଚନମାତ୍ର ସଂଶୋଧିତ ନୋହୁ । ଇତି ।

ବିବୁଧବିଧେୟ,
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବିଜ୍ଞାପନ

ତୁଳସୀ—ବିକ୍ରମ ସଂଗୀତରେ । ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ॥
ତୁଳସୀ ଦାସ ରାମାୟଣ । ଅନୁବାଦକୁ ମୁଁ ରଚନ ॥
କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପି ଅଧା— । କାର୍ଯ୍ୟ ରହିଲା ହୋଇ ବୋଧା ॥
ଦୋହଟିଏ ନଷ୍ଟ ସେ କାଳରେ । ଘଟିଲା ମୋର ଜୀବନରେ ॥
ତା ପରେ ସ୍ୱପନର ପାଳି । ତେଣୁ ରଚନା ବନ୍ଦ କଲି ॥
ତା ଅନୁବାଦିତ ଅଧର । ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଲା ଖବର ॥
ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରବେଶି ଜାଣିଲି । ଉତର କାର୍ଯ୍ୟ ନ ରହିଲି ॥
ମାଜ ଯା ହୋଇଛି ରଚିତ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲୁ ବିଦିତ ॥
କରିବା ବାଞ୍ଛାରେ ମୁଦ୍ରଣ । କରାଇ କଲି ପ୍ରକଟନ ॥
ସୁଧୀବିଜ୍ଞଜନ ହେଲେ ସିନା । ଜିଇବ ମୋ ପଦ ରଚନା ॥
ଏପରି ବୋଲେ ସାଧୁକର୍ମୀ । ଶ୍ରୀର—ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ॥

ତୁଳସୀ ବିକ୍ରମ ରାମାୟଣ

ଆଦିକାଣ୍ଡ

ଜୟ ଜୟ ଶ୍ରୀମଗଣ ନିଷ୍କଳ ସାକାର ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜଗଦୀଶ ଚରାଚରାଧାର । ୧ ।
ସର୍ବମୟ ସର୍ବଶକ୍ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ନିର୍ଗୁଣ ।
ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିର୍ବିକାର ନିତ୍ୟ ନିରଞ୍ଜନ । ୨ ।
ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ଅଜର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ । ୩ ।
ଅପର ବାଲ୍ମୀକି-ତୁଳସୀ ଦାସ କୃତ ।
ରାମାୟଣ ଭୂମଣ୍ଡଳେ ହୋଇଛି ପ୍ରକାଶିତ । ୪ ।
ମୋର ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟଙ୍କ ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ।
ତାର ଅନୁବାଦ କରି ନାହାନ୍ତି ସାଦରେ । ୫ ।
ତଦନୁବାଦ ମୁଁ କରି ସରଳ ଭାଷାରେ ।
ତୋ ପଦ- ପଙ୍କଜେ ସମର୍ପିବାକୁ ଚାହୁଁଛେଁ । ୬ ।
ହେ କୃପାସାଗର ମୋ ଏ ବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ।
ମୋର ଅନୁବାଦ ପାଉ ସର୍ବଜନାଦର । ୭ ।
ଭାରତ ଦକ୍ଷିଣାପଥେ ଅଛି ଦେଶବର ।
ଯାର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲା ନନ୍ଦପୁର । ୮ ।
ଯାର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର ।
ଯେଉଁ ଅଟେ ସର୍ବଶସ୍ୟମାନଙ୍କ ଆକର । ୯ ।
ତାର ପ୍ରଥମାଧିପତି ଦେବ ବିନାୟକ ।
ଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ରଜ ଭାନୁବଂଶସ୍ଥାପକ । ୧୦ ।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ନୃପେ ଜନ୍ମେ ତାଙ୍କ ସନ୍ତତିରେ ।
ଧର୍ମମାର୍ଗେ ପ୍ରଜା ପାଳି ରାଜୁଥିଲେ ଶାନ୍ତିରେ । ୧୧ ।
ତାଂପୁରେ ଜନ୍ମିଲେ ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।
ଯାହାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତି କଳାଯୁଗ ରାମଚନ୍ଦ୍ର । ୧୨ ।

ତାଙ୍କ ସୁତ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ନୃପମଣି ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୁଣମାନଙ୍କର ଖଣି ।୧୩।
ଜୟପୁରକ ମାନ ସ୍ଥାପଣ କଲା ପର ।
ଜାତ୍ୟାପୁରଙ୍କୁ ଯେ ଥିଲେ ସ୍ଥାପଣ କର ।୧୪।
ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ଭେ ଦେବୀ ସୁତା ତିନି ସୁତ ।
ଜନମି ପଦ୍ମମଣ୍ଡଳେ ହେଲେ ପ୍ରକାଶିତ ।୧୫।
ପ୍ରଥମେ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ନନ୍ଦନ ବୀର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।୧୬।
ବୀର ବାଘମ୍ବର ଦେବ ତୃତୀୟ ତନୟ ।
ସୁନ୍ଦରମଣି ଶ୍ରୀ ଗୁଣମଣି ସୁତାଦ୍ୱୟ ।୧୭।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ପତ୍ନୀ ରେଖାଦେବୀ ।
ଶଶିବଂଶଜାତା ସମା ଗୁଣେ ଭୂଦେବୀ ।୧୮।
ତାଙ୍କ ଗର୍ଭ ଶୁକ୍ତିରେ ଜନ୍ମିଲେ ମୁକ୍ତା ପର ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଈଶ୍ୱରୀ ।୧୯।
ତତ୍ପରେ ଶାଳିବାହାନ ଶକ ସତରଶ ।
ଏକାଶୀତି ସୁଭ୍ରମାସ ପଞ୍ଚମ ଦିବସ ।୨୦।
ଭୃଗୁବାର ରାତ୍ରି ମେଷଲଗ୍ନରେ ଜନ୍ମିଲ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମ ନାମକୁ ଲଭିଲ ।୨୧।
ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରଚନ୍ତ ହୋମଙ୍ଗଳଜାଳେର ।
ଓଁଶ୍ରୀ ଓଁଶ୍ରୀ ଜୟ ଜୟ ବାଣୀ ଗଣେଶ୍ୱର ।୨୨।
ଶ୍ରଦ୍ଧାରୂପିଣୀ ଶିବାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ୱରୂପ ।
ଶିବଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଭାବରେ ବନ୍ଦଇଁ ଅପାର ।୨୩।
ଯେ ଦେବୀ ଦେବଙ୍କ କୃପା ବିନା ସ୍ୱହୃଦସ୍ଥ ।
ସ୍ଥିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖି ନ ପାରେ ସିଦ୍ଧଚୟ ।୨୪।
ଜୟ ଜ୍ଞାନମୟ ନିତ୍ୟ ଗୁରୁରୂପ ସୋମ ।
ବକ୍ର ହେଲେହେଁ ଯାର ଆଶ୍ରୟେ ବନ୍ଦ୍ୟ ସୋମ ।୨୫।
ସୀତା ରାମ ଗୁଣଗଣ ପୁଣ୍ୟ ବନେ ଗତ ।
କବୀଶ କପୀଶ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ମୋ ନତ ।୨୬।

ଜୟ ଶୁଭଙ୍କରୀ ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତିଅନ୍ତକାରିଣୀ ।
କ୍ଳେଶନାଶିନୀ ସୀତା ରାମମନୋହାରିଣୀ । ୨୭ ।
ଯାହାର ମାୟାରେ ବଶ୍ୟ ଅଖିଳ ଜଗତ ।
ପିତାମହ ପ୍ରଭୃତି ଦେବତା ଏ ସତତ । ୨୮ ।
ଯାର ସତ୍ତ୍ୱରୁ ରଜ୍ଜୁରେ ସର୍ପଭ୍ରମ ପରି ।
ସକଳ ସତ୍ୟ ହୋଇ ହୁଏ ପ୍ରତୀତ ସତ୍ତ୍ୱର । ୨୯ ।
ଯାର ଚରଣ କେବଳ ସଂସାର-ସାଗର ।
ତରଣେଚ୍ଛୁ ଭକ୍ତଙ୍କର ଅଟଇ ନାବବର । ୩୦ ।
ଯେ ସର୍ବକାରଣ ପର ଯେ ଈଶ ଯେ ହରି ।
ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମୋହର । ୩୧ ।
ନିଖିଳ ପୁରାଣ ନିଗମାଗମ ସମ୍ମତ ।
ରାମାୟଣୋକ୍ତ ପୁଣି ଅନ୍ୟଠାରୁ ସଞ୍ଚିତ । ୩୨ ।
ରାମ କଥାକୁ ସ୍ୱାନ୍ତ ସୁଖ ପାଇଁ ହୃଦରେ ।
ତୁଳସୀ ଦାସ ରଚିଲ ଅତି ମନୋହରେ । ୩୩ ।
କୃପା କରନ୍ତୁ ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିଦ ଗଣେଶ ।
ବୁଦ୍ଧିରାଶି ଶୁଭଗୁଣନିଧି ବାରଣାସ୍ୟ । ୩୪ ।
ଯାହାର କୃପାରେ ମୂକ ହୁଅଇ ବାଚାଳ ।
ପଙ୍ଗୁ ହେଲେ ଚଢ଼ିଯାଏ ଗିରିବରଶୋଳ । ୩୫ ।
ସେହି କୃପାକର ସର୍ବକଳିମଳହର ।
ରାମ କରୁଣା ମୋତେ ପ୍ରସନ୍ନ ନିରନ୍ତର । ୩୬ ।
ନୀଳାମ୍ବୁଜଶ୍ୟାମ ନବକଞ୍ଜନୟନ ।
କ୍ଷୀରାବ୍ଧିଶୟନ କରନ୍ତୁ ମୋ ହୃଦସଦନ । ୩୭ ।
ମୋତେ କୃପା କରନ୍ତୁ ଦୀନପାଳ କୃପାକର ।
କୁନ୍ଦେନ୍ଦୁ ସମ ଦେହ ଗୌରୀଶ ପୁରହର । ୩୮ ।
ଯା ବଚନ-ରବିକର ନାଶେ ମୋହତମ ।
ସେ କୃପାବ୍ଧି ସେ ନରରୂପ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ । ୩୯ ।
ମୁଁ ଗୁରୁ ଚରଣ ବର ନୀରଜଯୁଗଳକୁ ।
ବନ୍ଦଇଁ ଏକାଗ୍ର କରି ମୋର ମାନସକୁ । ୪୦ ।

ବନ୍ଦଇଁ ଗୁରୁଦେବପାଦାମ୍ବୁଜପରାଗ ।
ଧୂତ ସୁରୁଚି ସୁବାସ ସରସାନୁରାଗ । ୪୧ ।
ଅମୃତମୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ସାଧନ ।
ଜନଙ୍କର ସକଳ ଭବରୋଗଶମନ । ୪୨ ।
ସୁଶୀଳସ୍ୱ ଶମ୍ଭୁଦେହ ବିଭୂତି ସମାନ ।
ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ଆନନ୍ଦନିଧାନ । ୪୩ ।
ଯେ ଜନରେ ଶିଷ୍ୟାଳିରୂପୀ ମୁକୁର ସଦ୍ଗୁଣ ।
ଯାର ଉଜ୍ଜଳତାରେ ଗୁଣଗଣ ହୁଏ ବଶ । ୪୪ ।
ଶ୍ରୀଗୁରୁପଦନଖମଣିକାନ୍ତି ଭାସ୍କର ।
ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିପ୍ରଦ ମହାମୋହତମୋହର । ୪୫ ।
ତାହା ଦିବ୍ୟାଞ୍ଜନ ଚକ୍ଷୁ ସାଧକଙ୍କୁ ଦିଅ ।
ବନଭୂଗର୍ଭ ନିଧାନ ଦେଖାଇବା ପଥ । ୪୬ ।
ରାମଚରିତ ଗୁପ୍ତନିଧି ଗୋଚର ଭବେ ।
ଜାଣନ୍ତି ଯେମନ୍ତେ ଭବତମିର ଦୁଃଖ ହରେ । ୪୭ ।
ବିବେକ ଦୃଷ୍ଟି ତାହାଦ୍ୱାରା ତବ ନିର୍ମଳ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବି ରାମ ଚରିତ ଭବ ଭୂଲାନଳ । ୪୮ ।
ମୋହ ଜନିତ ସଂଶୟ ହରଣ ନିମିତ୍ତ ।
ମହୀସୁର ପଦରେ ନମଇଁ ସନ୍ତତ । ୪୯ ।
ସାଧୁ ଚରିତ୍ର ମଙ୍ଗଳ କାର୍ପାସ ସଦୃଶ ।
ବିଶଦ ଗୁଣମୟ ଫଳଯୁତ ନୀରସ । ୫୦ ।
ଦୁଃଖ ସହନ୍ତି ପରଛିଦ୍ରାଚ୍ଛାଦନକର ।
ଅତଏବ ବାଞ୍ଛନୀୟ ସମସ୍ତ ଜନଙ୍କର । ୫୧ ।
ମଙ୍ଗଳ ଗୁଣଖଣି ସୁଜନ ସମାଜକୁ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ମୁଁ ସଦ୍ଭାବ ମନସୁକୁ । ୫୨ ।
ତାହା ଅଟେ ଜଙ୍ଗମ ତୀର୍ଥରାଜ ପ୍ରୟାଗ ।
ଯହିଁ ଭକ୍ତି ଜାହ୍ନବୀ କର୍ମ ଯମୁନା ଯୋଗ । ୫୩ ।
ବ୍ରହ୍ମ ବିଚାର ସରସ୍ୱତୀ ଅନ୍ତର୍ବାହିନୀ ।
ବିଧି ନିଷେଧ ପାତକ ଧ୍ୱଂସିନୀ । ୫୪ ।

ଜଥିତ ଭବ ଭୟ ଦଳିତ ସୁଭଜନ ।
ଜନ ସୁଲଭ ସୁଦର୍ଶ୍ୟ ଭଜନାନନ୍ଦର । ୫୫ ।
ଅକଥନୀୟ ସ୍ଵଭାବ ସମାଦରଣୀୟ ।
କ୍ଲେଶ ଖଣ୍ଡନ ଚତୁର୍ବର୍ଗଦ ବନ୍ଦନୀୟ । ୫୬ ।
ସ୍ଵସ୍ନାରେ କାକ ବକ ହୁଅନ୍ତି ପିକ ହଂସ ।
ସନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଭାବେ ଖଳ ହୁଏ ସାଧୁହଂସ । ୫୭ ।
ସନ୍ତଙ୍କୁ ବାଲ୍ମୀକି ନାରଦ ଘଟଜ ଜନିତ ।
ଜ୍ଞାନଜନ୍ମ ଲଭି ମଧ୍ୟ ହେଲେ ଋଷିରାଜ । ୫୮ ।
ସନ୍ତଙ୍କ ବିନା ଉପଲାଭିତା ମତିଗତି ।
ଭୁକ୍ତି ଭଗତି ପାଏ ନାହିଁ କେବେ ପ୍ରାଣିଜାତି । ୫୯ ।
ସୁଜନ ସଙ୍ଗ ବିନା ବିବେକ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ।
ସନ୍ଯୋଗ ବିନା ତାହା ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ୬୦ ।
ଶୁଭମୂଳ ସନ୍ତଙ୍କ ସିଦ୍ଧି ଫଳାଧାର ।
ଇତର ସାଧନଯାକ ଫୁଲ ପରକାର । ୬୧ ।
ଶଠ ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗରୁ ହୁଅଇ ସୁଜନ ।
ଯେସନେ ଲଭେ ସ୍ପର୍ଶମଣିଯୋଗରୁ କାଞ୍ଚନ । ୬୨ ।
ବିଧିବଶେ ସୁଜନ କଲେହେଁ କୁସଙ୍ଗକୁ ।
ଫଣିମଣି ପରି ଅନୁସରେ ସ୍ଵଗୁଣକୁ । ୬୩ ।
ସାଧୁଜନ ମହିମାକୁ ବେଦ ସ୍ମୃତି ।
ବାଣୀ ବ୍ରହ୍ମା ହରି ହର ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାରନ୍ତି । ୬୪ ।
ଯାବଶ୍ୟକ ମୂଲ୍ୟକୁ ଶାକବଣିକ ପରି ।
ତାଙ୍କୁ କହି ପାରିବା କି ଅଜ୍ଞ ମୋର ମତି । ୬୫ ।
ସଜ୍ଜନ ସମ ଚିତ୍ତକୁ ବନ୍ଦିବି ଭାବରେ ।
ଯାର ସଦ୍ଵାଦର ଭେଦ ଲେଶ କେବେହେଲେ ନାହିଁ । ୬୬ ।
ଯେସନେ ଅଞ୍ଜଳିସ୍ଥିତ ସୁମ ପାଶୁଲି ଦୁଇ ।
ସମାନ ଭାବରେ ମାତ୍ର ବାସିତ କରଇ । ୬୭ ।
ସୁଜନ ମନ ସରଳ ଜଳଧିର ପରି ।
ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଳକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଭଜି ଯାଏ । ୬୮ ।

ଶତବାର ବାନ୍ଧଇଁ ଖଳରସଣକୁ ଯେହ୍ନେ ।
ନାସ୍ତି ପ୍ରୟୋଜନରେ ଛୁଏ ଅବ ଗୁଣ ସ୍ନେହ । ୬୯ ।
ପରଦୁଃଖେ ସୁଖୀ ପରସୁଖେ ଦୁଃଖୀ ଯାକି ।
ମଣେ ପର ହାନିଲାଭ ନିଜ ଲାଭହାନି । ୭୦ ।
ଶ୍ରୀଧର ଶଙ୍କର କାର୍ତ୍ତି ସୁଧାଚନ୍ଦ୍ର ରାହୁ ।
ପରଅର୍ଥନାଶନରେ ସାକ୍ଷାତ୍‌ସହସ୍ରବାହୁ । ୭୧ ।
ଅନ୍ୟ ଦୋଷ ଦର୍ଶନେ ନିଷ୍ଟେ ସହସ୍ର ନେତ୍ର ।
ଘୃତର ନ ରହିତ ଘଟ ମକ୍ଷିକା ଯାହା । ୭୨ ।
ତେଜରେ ଅଗ୍ନିସମ କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରେତପତି ।
ଅବଗୁଣଧାତୁ ଧନର ଧନପତି । ୭୩ ।
ପରଅର୍ଥପୂରଣେ ତାହାର ଭୁଲିବା ଠାରୁ ।
କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ପରି ଶୋଭେ ରହିବା ସୁଖରୁ । ୭୪ ।
ପରଦୋଷ ଶ୍ରବଣେ ବାଟେଁ ଅଯୁତ କାନ ।
କଥା କହେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଜ୍ରର ସମାନ । ୭୫ ।
ଶତ୍ରୁ ଜାଣି ମିଳିବା କରନ୍ତି ଦ୍ରୋହେ ।
ପରହାନି କରି ନିଜେ ବିନାଶକୁ ପାଏ । ୭୬ ।
ଅନ୍ୟର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତେ ସହସ୍ର ବଦନ ।
ଖଳଦୁର୍ଗୁଣ କିଏ କରି ପାରେ କଥନ । ୭୭ ।
ଶତ୍ରୁମିତ୍ର ବାଛି ଉତ୍ତମ—ଉଦାସୀ ନର ।
ତେବେ ଶୁଣିଲେ କହେ ହୃଦୟ ଖଳର । ୭୮ ।
ସ୍ନେହରେ ପାଳିତ ହେଲେ ମଧ ଧଳାଖିଆ ।
ମାଂସାଶନ ଛାଡେ ନାହିଁ ଏବା ଠିକ । ୭୯ ।
ସେପରି ମୁଁ ଭାଳି ହେବି ସତ୍ତ୍ୱ-ବାନ୍ଧବ ।
ମୋର ଅଶୁଭ ସାଧନେ ନତ ଖଳଗଣ । ୮୦ ।
ସଦାସଜ୍ଜନଙ୍କୁ ମୁଁ ନମଇଁ ପାଦ ମୁଦ ।
ଏବେ ପାଦେ ପ୍ରଥମ ଯୋଗେ କ୍ରିଷ୍ଟାୟୁ ଖୋଦା । ୮୧ ।
ଜଗତରେ ଜଣି ଜୋଡ ସଂଗ୍ରହେ ସୁଧାସର ।
ପର-ଏକ-ଗର୍ଭଶଙ୍କୋ ଜଳ ଦୁଃଖର । ୮୨ ।

ଗଙ୍ଗା କର୍ମନାଶା ମଦ ଚନ୍ଦ୍ର ବହ୍ନି ସବୁ ।
ଅମୃତ ଗରଳ ପ୍ରାପ୍ତେ ଭଲ୍ ମନ୍ଦ ଭବୁ ।୮୩।
ସୁଜନ ଖଳଙ୍କର ଯାତ ହୋଇ ଏ ଜଗତେ ।
ଲଭନ୍ତି ଯଶ ଅପଯଶ ସଭଙ୍କୁ ସତେ ।୮୪।
ଦୁହେଁ ଗୁଣାଗୁଣ ଭଲ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।
ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ବାସନାବଶରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ୍ତି ।୮୫।
ସନ୍ତ ସୁଗୁଣଖଣି ଖଳ ଦୁର୍ଗୁଣରାଶି ।
ଯେ ଉଭୟେ ଅଗାଧ ଅପାର ଜଳରାଶି ।୮୬।
ସେମାନଙ୍କ ସଂଗ୍ରହ ପରିତ୍ୟାଗ ନିମିତ୍ତ ।
ତଦ୍ଗୁଣ ସ୍ୱଭାବ କିଛି ଜାଣିବା ଉଚିତ ।୮୭।
ବିଶ୍ୱ ଅଟେ ଗୁଣ ଦୋଷ ମିଶ୍ରିତ ନିକର ।
ଗୁଣାଧିକ ଅମର ଦୋଷାଧିକ ଅସୁର ।୮୮।
ଭଲମନ୍ଦ ବେନି ସେମେ ବିଧିକୃତ ବୋଲି ।
ବେଦପୁରାଣେତିହାସମାନଙ୍କର ବୋଲି ।୮୯।
ପୁଣ୍ୟ ପାପ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସୁଜନ ଦୁର୍ଜନ ।
ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଦିନ ରାତ୍ର ଜନନ ମରଣ ।୯୦।
ବ୍ରହ୍ମମାୟା ଈଶ୍ୱର ଜୀବ ଅମୃତ ଗର ।
ନିଜଜାତି ନୀଚଜାତି ବିବୁଧ ଅସୁର ।୯୧।
ଭାଗ୍ୟ ହତଭାଗ୍ୟ କାଶିକା ମଗଧ ଦେଶ ।
ଗଙ୍ଗା କର୍ମନାଶା ମାଳବ ମରୁ ପ୍ରଦେଶ ।୯୨।
ବୈରାଗ୍ୟ ବିଷୟାସକ୍ତି ସାଧୁ ବ୍ୟାଧ ଭଣ୍ଡ ।
ନୃପତି ଭିକାରି ସ୍ୱର୍ଗ ନରକ ପ୍ରଭୃତି ।୯୩।
ସକଳ ସଂସାରର ଗୁଣାବଗୁଣ ଯୁକ୍ତ ।
ଗୁଣାଗୁଣ ବିଭାଗ ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କରେ କଥିତ ।୯୪।
ନୀରକୁ ଛାଡ଼ି ହଂସ କ୍ଷୀର ପିଇବା ମତ ।
ଦୋଷକୁ ଛାଡ଼ି ସନ୍ତ ଘେନନ୍ତି ଗୁଣତତ ।୯୫।
ବିଧିଦତ୍ତ ବିବେକୁଁ ଗୁଣ ଦୋଷ ଗୋଚର ।
ତେବେହେଁ [illegible] ମାୟାବଶ୍ୟ ହେଲେ ନିକର ।୯୬।

ଭାଳ ଧର୍ମ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରେରଣରେ ସୁକୃତ ।
ତ୍ୟାଗ କର ଏକଦା ଅଟଳ ଦୁଷ୍କୃତ ॥ ୯୭ ॥
ଯେପରି ଦୋଷକୁ ହରିଭକ୍ତି ହେଲେ ନାଶେ ।
ଯତ୍ନବନ୍ତ ହୋଇ ସାଧ୍ୟାଭରେ ପ୍ରକାଶେ ॥ ୯୮ ॥
ସଜ୍ଜନଙ୍କ ଭଳି ହେଲେ ସୁକୃତଙ୍କୁ ଦୁର୍ଜନ ।
ତାହାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼େ ନାହିଁ ସହଜାତ ଦୁର୍ଗୁଣ ॥ ୯୯ ॥
ସଜ୍ଜନ ବେଶରେ ଠକ ହେଲେହେଁ ପୂଜିତ ।
ସ୍ୱରୂପ ଜାଣି ପରେ ନ ହୁଏ ଶଙ୍କାହତ ॥ ୧୦୦ ॥
ଅବସ୍ଥା ସାଧୁ ସ୍ୱଭାବ କାଳନେମିଙ୍କର ।
ଜଣାଇ ଶାକପଣରେ ପ୍ରକୃତି ଶାକର ॥ ୧୦୧ ॥
ସୁଜନ କୁତ୍ସିତ ବେଶେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରପୂଜିତ ।
ମାଣିକ ଲୁଚିଲେ ଦେହଦଳୁ ବାଧିତ ॥ ୧୦୨ ॥
ମହାଜନ ସଙ୍ଗରେ ଲଭିଲି ଲଘୁଙ୍କୁ ।
ନୀଚ ଜନର ସଙ୍ଗୀ ପାଏ ଅପଶଯ୍ୟଙ୍କୁ ॥ ୧୦୩ ॥
ଧୂଳି ଉଡ଼ଇ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତି ପବନ ସଙ୍ଗେ ।
ତଳେ ପଡ଼ି କାଦୁଅ ନୀଚଗ ନୀର ସଙ୍ଗେ ॥ ୧୦୪ ॥
ସୁଜନ ସ୍ୱଚ୍ଛ ସୁଭ ଗ୍ରାମ ଧର କଳିଲ ।
ଦୁର୍ଜନ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ଗାଳି ପାଅଇ ॥ ୧୦୫ ॥
ଧୂମକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରେ ଅଙ୍ଗାର ଆକାର ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କାଳି ହୋଇ ହେଉଛି ଛାଡ଼ି ନେଣାର ॥ ୧୦୬ ॥
ସେହିପରି କାଳାଗ୍ନି ବାତ ଦୋଷେ ଦେହ ହୁଏ ।
ଜଗତକୁ ପୋଷଣ କର ଅତି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦିଏ ॥ ୧୦୭ ॥
ସଙ୍ଗାନୁରୂପରେ ଗୁଣ ଦୋଷୌଷଧ ପଦ ।
ଜଳ ହୁଅନ୍ତି ବାଲି ମଧ୍ୟ ଏଥା ପ୍ରକଟ ॥ ୧୦୮ ॥
ଶୁଦ୍ଧ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ପକ୍ଷ ଭଗର ନାମରେ ।
ଭେଦ ଥିଲେହେଁ ତାହା ନାହିଁ ପରମାଣରେ ॥ ୧୦୯ ॥
ମାନ ଶଶି ପୋଷଣକୁ ପ୍ରଥମକ ବଦ୍ଧ ।
ତଦାନ୍ତୁ ଶୋଷଣଙ୍କୁ ଦ୍ୱିତୀୟକ ଗାଥା ॥ ୧୧୦ ॥

ଚରାଚର ସର୍ବ ରାମମୟ ବୋଲି ଜାଣି ।
ଉଦ୍ଭିଦାଳଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇଁ ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି । ୧୧୧ ।
ଦେବ ଦାନବ ଗନ୍ଧର୍ବ ନାଗ ଖଗ ନର ।
ପିତୃ ପ୍ରେତ କିନ୍ନର ନମଇଁ କୃପାକର । ୧୧୨ ।
ଜାଣୁ ରାମମୟ ବିଶ୍ୱ ସଙ୍ଗରେ ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟଶୀ ।
ଲକ୍ଷ ଜୀବଗଣ ଭୂତଳାକାଶନୀରବାସୀ । ୧୧୩ ।
ନତ କରେଁ ବଳବୁଦ୍ଧିହୀନ ମୁଁ କିଙ୍କର ।
ଦୟାକର ମୋତେ ସର୍ବେ ସଦ୍ଭାବେ କୃପାକର । ୧୧୪ ।
ରାମଗୁଣ ଅଗାଧ ଅବାଙ୍ମନୋଗୋଚର ।
ମୁଁ ବୁଦ୍ଧିହୀନ କରେଁ ବାଞ୍ଛା ତଦ୍ବର୍ଣ୍ଣନର । ୧୧୫ ।
ମୋ ମତ ରଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୋ ଇଚ୍ଛା ଭଲ ବଡ଼ ।
କୃଷି ଶସ୍ତ୍ରୁ ହେଲି ମୁହିଁ ଯାଚ୍ଛୀ ଗଡ଼ । ୧୧୬ ।
ଗୁଡ଼ ନ ପାଇବା ଲୋକ ସୁଧା ପିଇବାକୁ ।
ଇଚ୍ଛା କରିବା ପରି ମୁଁ ପାରେ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ । ୧୧୭ ।
ଏଣୁ ଦୋଷକୁ ସନ୍ଥ ଧୀରେ କ୍ଷମନ୍ତୁ ବଚନ ।
ସମାନ ତମ ବର୍ଣ୍ଣନକୁ କରନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ । ୧୧୮ ।
ଶିଶୁବାଣୀ ଶୁଣି ମା ବାପ ସୁଖ ଲଭନ୍ତି ।
କୁଟିଳ କ୍ରୂର ମୂର୍ଖ ଶଠ ଜନେ ହସନ୍ତି । ୧୧୯ ।
ସରସ ହେଉ ବା ନୋହୁ କବିତ୍ୱ ନିଜର ।
ଦିଅନ୍ତି ଆନନ୍ଦକର ଆପଣା ମନର । ୧୨୦ ।
ପର କବିତ୍ୱ ଶୁଣି ମୁଦିତ ହେବା ନରେ ।
ଅଛନ୍ତି ଜଗତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାମାନ୍ୟରେ । ୧୨୧ ।
ନିଜ ବଢ଼ିଲେ ବଢ଼ିବା ତଟିନୀ ତଡ଼ାଗ ।
ସମ ଜନତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିଭାଗ । ୧୨୨ ।
ମାତ୍ର ଇନ୍ଦୁ ବୃଦ୍ଧି ଦେଖି ବଢ଼ିବା ସାଗର ।
ସମାନ ଜନ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟନ୍ତି ନିକର । ୧୨୩ ।
ଭାଗ୍ୟହୀନ ମୁଁ କରାଇ ଅଛି ଅଭିଳାଷ ।
ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ଚରିତ୍ର କହିବାକୁ ପ୍ରକାଶ । ୧୨୪ ।

ମୋର ଭ୍ରାନ୍ତି ଶୁଣି ଥିଲେ ଭଲେ ଉପହାସ ।
ସୁଜନେ ସନ୍ତୋଷୀ ହେବେ ଏହା ମୋ ଭରସା । ୧୨୫ ।
ଭାଷ ପିଙ୍ଗଳାଦିଙ୍କୁ ବଡ ବଂଶବଲ୍ଲଙ୍କୁ ।
ଦେଭ ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ସବିଶ ନାମବାଙ୍କୁ । ୧୨୬ ।
ଶେଷେ ସହାବାଂଙ୍କୁ ଭଗ୍ନି ନାନା ଗୀଲେ ।
ତେଣୁ ଡର୍ଣ୍ଣିରେ ମୋର ଲଜ୍ୟା ନାହିଁଟି ଭଲେ । ୧୨୭ ।
ରାମଭକ୍ତିସ୍ଥାନ ଦାଦିବରଙ୍କ ମୋହର ।
କୁଭତାଭା ହସାଇବ ହାସ୍ୟରସ ପଦ । ୧୨୮ ।
ମୋ ଭାବ୍ୟ ଅଛିକି ଭକ୍ତିସ୍ଥାନଙ୍କୁ ଗାରଵ ।
ସୁମନାଙ୍କୁ ହରିହରଭକ୍ତଙ୍କୁ ସରସ । ୧୨୯ ।
ହେଲେହେଁ ମୁଁ ଅଜ୍ଞ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନହୀନ ।
ଶ୍ରମ ଜଥା ଯୋଗୁଁ ମୋ ଭାବ୍ୟ ଶୋଭିତ ହଞ୍ଚ । ୧୩୦ ।
ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଥ ଛନ୍ଦୋଭାବ ଦୋଷଗୁଣାଳଙ୍କାର ।
ବୈଳୀରସଜ୍ଞାନ କାଙ୍କ୍ଷେ ବେଦ୍ଧ୍ୟା ଭଣ୍ଡାର । ୧୩୧ ।
ଏହାଙ୍କୁ କିଛିହିଁ ମୁହିଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ।
ଶାଲି ଭାଗରେ ଲେଖି ଭଣ୍ଡିବ ବାଡ଼ୁ କୋଳି । ୧୩୨ ।
ମୋ ଭବ୍ୟର ଗୁଣସ୍ଥାନ ହେଲେହେଁ ଦର୍ଶିବ ।
ଲେଖସ୍ତମ୍ଭ ଏକ ଗୁଣ ମାତ୍ର ସ୍ମରେ । ୧୩୩ ।
ତେଣୁ ଶାମଳ ବିବେଚ ସମ୍ପତ୍ତ ସୁଜନେ ।
ତାଙ୍କୁ ଶୁଣିବା ଇଚ୍ଛା ଭରିବେ ନିଜ ମନେ । ୧୩୪ ।
ସେହି ଗୁଣଟି ରଘୁନାଥ ନାମ ମାତ୍ର ଯାହା ।
ଇଦାର ପୂତ ଶୁଭଦ ମୁକ୍ତିଦ ରାହା । ୧୩୫ ।
ବେଦ ପୁରାଣଙ୍କ ସାର ଅମଙ୍ଗଳହର ।
ଯାହାଙ୍କୁ ଜପନ୍ତି ସଦା ପାର୍ବତୀ ଶଙ୍କର । ୧୩୬ ।
ଯେପରି ଭାନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସବାଳଙ୍କୃତା ।
ବସନ ବିନା କଦାପି ନୁହଇ ଶୋଭିତା । ୧୩୭ ।
କେପରି କବିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣଯୁକ୍ତା ।
ରାମନାମସ୍ଥାନେ ହେବେ ନୁହେ ପ୍ରଶଂସିତା । ୧୩୮ ।

ନିର୍ଗୁଣ ଭକ୍ତ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ରାମଗୁଣେ ।
ତାଙ୍କୁ ପ୍ରୀତିରେ ପଢ଼ନ୍ତି ସୁଣନ୍ତି ସୁଜନେ । ୧୩୯ ।
ମୁମୁକ୍ଷବରେ ମାନ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରୀତି ହେବା ମତ ।
ଭକ୍ତି ରସରେ ପରିପ୍ଳୁତ ସୁଜନଚିତ୍ତ । ୧୪୦ ।
ଏହାରେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କବିତାନ୍ୟଗୁଣ ।
ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତାପ ତ ହୋଇଅଛି ବର୍ଣ୍ଣନ । ୧୪୧ ।
ଏଣୁ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଅଇ ସୁଧୀଙ୍କୁ ଏଥୁ ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ଲଭିବ ଜଗତରେ ବଡ଼ାଇ । ୧୪୨ ।
ଧୂଆଁ ସ୍ୱଭାବେ କଳୁଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁ ।
ବାସନାରେ ମନ ମୋହେ ଅଗୁରୁ ସଙ୍ଗରୁ । ୧୪୩ ।
ଯେତେକେ ଅଛି କବିଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ମଙ୍ଗଳ ।
ରାମଚରିତ୍ର ସଂଯୋଗୁ ହୁଅଇ ମଞ୍ଜୁଳ । ୧୪୪ ।
ତୁଳସୀଦାସ କୃତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚରିତ ।
ସୁବୁଦ୍ଧି କଳିଦୁଃଖୋଦ୍ଧାର ଅତି ପବିତ୍ର । ୧୪୫ ।
ଯେତେକେ ଶୀତାଂଶୁ ଶିବଦେହ ଯୋଗୁଁ ଶେଷ ।
ବକ୍ର ସ୍ତ୍ରୋତଜଳ ନଦୀ ହେଉ ଗହଣୀୟ । ୧୪୬ ।
ତେତେକେ ମୋର ନୀରସ ନିରଳଙ୍କାର ହେୟ ।
କବିଙ୍କ ହୃଦୟଥାଇ ବୁଧବର୍ଣ୍ଣପ୍ରେୟ । ୧୪୭ ।
ମଳୟେ ଚନ୍ଦନ ସହ ଆନ ବୃକ୍ଷମାନ ।
ଚନ୍ଦନ ହୋଇଣ ଲଭନ୍ତି ସୁଜନ ସମ୍ମାନ । ୧୪୮ ।
ସେପରି ଶ୍ରୀରାମ କୀର୍ତ୍ତି ସହିତେ ମୋହର ।
କବିଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ପାଇବ ବୁଧାଦର । ୧୪୯ ।
ଯେମନ୍ତ କ୍ଷୀରପାନ ସମୟରେ ଗାଭୀର ।
ଅଭାବ ବର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ହୁଏ ନାହିଁ ବିଚାର । ୧୫୦ ।
[illegible] ରାମଚରିତ୍ର ଶ୍ରବଣେ କଥନେ ।
ଭକ୍ତିଭାବ ଛଡ଼ା ଲୋଡ଼େ ନାହିଁ ସାଧୁମନେ । ୧୫୧ ।
ସର୍ପମଣି ଶଙ୍ଖରତ୍ନ ଗଜମୁକ୍ତାହାର ।
ମୁକୁଟେ ରାଜାଦେହେ ଲଭନ୍ତି ଅତି ଶୋଭା । ୧୫୨ ।

ଦେଦେବ ସୁଭକ୍ତ ଭକ୍ତଙ୍କ ସୁଜନ ଲପନ ।
ଶ୍ରବଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ପାଏ ଅଧିକ ଶୋଭନ । ୧୫୩ ।
ଭବ ପ୍ରୀତିବର୍ଷ୍ଣ ବର୍ଦ୍ଧନବନକୁ ଧାଇଁ ।
ଅଛିବା ବାଗ୍‌ଦେବୀ ଶ୍ରମ ନିବାରଣ ପାଇଁ । ୧୫୪ ।
ଶ୍ରମ ତରଙ୍ଗ ଶମିଳ ଉଠାଇ ବାହୁରେ ।
ଅନ ସାଧନ କାର୍ଣ୍ଣି ଶୋଭିଲେ ଏ ଭୁବନେ । ୧୫୫ ।
ଏଣୁ କବି ଭୂପେ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ମାତ୍ର ଶାନ୍ତି ।
ନିରଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନେ ବାଣୀ ପାଏ ଅଶାନ୍ତି । ୧୫୬ ।
ଭବ ହୃଦୟ ସାଗର ମନ୍ଥି ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ।
ନିଜେ ପ୍ରାପ୍ତ ଲକ୍ଷ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଷଣ । ୧୫୭ ।
ଏ ଯୋଗେ ଭବଙ୍କୁ ମୋକ୍ଷ କଲି ଭବଗୁଣି ।
ସୁତେ ହୋଇ ଭାବ ହୁଏ ସଲ୍ଲକ୍ଷଣଭୂଷଣ । ୧୫୮ ।
ଯେ ଭକ୍ତଜାତି ଯେ ହଂସରୂପ ବିହଙ୍ଗକ ।
ଭଗତ ଭକ୍ତି ହୋଇ ଭାଗିବ ପ୍ରଚାରକ । ୧୫୯ ।
ବେଦମାର୍ଗ ତ୍ୟାଗ କାବ୍ୟ ପନ୍ଥାର ପଥିକ ।
ଭକ୍ତର ଅଟେ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ନାୟକ । ୧୬୦ ।
ଭାଗ ଦୋଷ ଦାସ ଭକ୍ତମନପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର ।
ଭାଷ୍ଣ ନମଇଁ ପଢ଼ିଲେ ନିଅଁଇ ମୋ ଗାତ୍ର । ୧୬୧ ।
ଭାବ ଦୁର୍ଗ୍ରାଣି ତ୍ୟୁ ଏ ବର୍ଣ୍ଣନାଭାବ ।
ଅଳ୍ପ ଭକ୍ତିଲି ଏଥୁ ଦେବେଶ ଶକ୍ତିଭାବ । ୧୬୨ ।
ସ୍ତବର୍କ ଶୁଣି ମୋ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଦନ୍ତି ବଚନେ ।
ଛନ୍ଦିକୁ ଶିଖିବ ନାହିଁ ଥିବ ହେଉଁ କବି । ୧୬୩ ।
ଅଥବା କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଭଜ ନିଷ୍ଠାରେ ହେତୁ ।
କ୍ଷମାରତାକୁ ଭକ୍ତି ସ୍ଥାନ ଅଟେ ନିଶ୍ଚେ ହେତୁ । ୧୬୪ ।
ଭବ ମୁଁ ନିଦେଁ ବଜ୍ଞ ନାରେ ନାହିଁ ମୋ ବାଞ୍ଛା ।
ସ୍ୱମତର ବର୍ଣ୍ଣିବ ଯେମନ୍ତେ ମୋ ଇଚ୍ଛା । ୧୬୫ ।
ଅପାର ବାସ୍ତବ ସ୍ୱମ ତରଙ୍ଗ କୁଠାରେ ।
ସଂସାରବୃକ୍ଷମଗ୍ନ ମୋ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି ଧାରାରେ । ୧୬୬ ।

ଯେଉଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାତ ଉଡ଼ାଏ ମେରୁ ଧର ।
ତା ସମ୍ମୁଖେ ତୁଳା ଦଶା ଦେଖେତେଣୁ ମାନବ । ୧୬୭ ।
ତେମନ୍ତ ରାମ ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ।
ମୋ ମାନସ ପାଉଅଛି ଅଧିକ ଦବାକୁ । ୧୬୮ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଗୁଣଙ୍କୁ ବାଣୀ ଶେଷ ଜିନସ୍ତୁନ ।
ଶେଷ ନିଗମାଗମ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣଗଣ । ୧୬୯ ।
ଏ ନୁହେ ଏ ନୁହେ ବୋଲି ମାନି ଶକ୍ତି ପାଏ ।
ସଦା ଗାନ କରନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମା ନନ୍ଦନେ ପୁରୁ । ୧୭୦ ।
ମନକୁ ବଚନକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାତ୍ମ୍ୟ ।
ଗୋଚର ହେବା ଅତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଏହା ସତ୍ୟ । ୧୭୧ ।
ଅଥବା ଗୋଚର ହେଲେ ତହିଁ ବାଣୀଙ୍କ ।
ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହନ୍ତି ଲଭି ଅମ୍ବୁସ୍ତୁତ । ୧୭୨ ।
ଏକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନାମରୂପ ରହିତ ।
ଅଜ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ବାକ୍ୟରୂପ ଅତୀତ । ୧୭୩ ।
ନିରାକାର ପରମାତ୍ମା ଭଗବାନ ଶରୀର ।
ଧରି ଜଗତେ କଲେ ଲୀଳା ନାନାପ୍ରକାର । ୧୭୪ ।
ସେ ଲୀଳା କେବଳ ଭକ୍ତଗଣ ହିତ ଲାଗି ।
ରାମ ପରମ କୃପାଳୁ ଦାସେ ଅନୁରାଗୀ । ୧୭୫ ।
ଯେ ନୁଅନ୍ତି ଶ୍ରୀହରି ଶରଣାପନ୍ନ ଥରେ ।
ତାହାର ପତନ ଆଉ ନାହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ । ୧୭୬ ।
ସର୍ବଜ୍ଞ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଧ୍ୟାନିଜନବାଞ୍ଛିତ ।
ସରଳ ସ୍ୱଭାବ ସୀତାଦେବୀ ପ୍ରାଣଧବ । ୧୭୭ ।
ଉଦ୍ଧୈବ୍ୟାତଶଙ୍କୁ ଧୀର ଜନେ ବନ୍ଦନ୍ତି ।
ନିଜ ବଚନତତ୍ତ୍ୱକୁ ପରାଗ କରନ୍ତି । ୧୭୮ ।
ତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ରାମପାଦାବ୍ଜେ ମୋ ମଥା ।
ଲେଖି ବରଣେ ସୀତାରାମଙ୍କ ପୁଣ୍ୟକଥା । ୧୭୯ ।
ରାମାୟଣ ରଚୟିତା ମୁନିମାନଙ୍କର ।
ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରିବା-ସୁଲଭ ମୋହର । ୧୮୦ ।

ଯଥା ରହିଁଲେ ଶଙ୍ଖ ମହାନଦୀ କୂପରେ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ପିପୀଲିକାଗଣ ମଧ୍ୟ ହେଲେ ତରେ ।୧୮୧।
ଏପରି ଭାବି ନିଜ ମନର ସମାଧାନ ।
କରିବି ମନୋହର ରଘୁବରାଖ୍ୟାନେ ।୧୮୨।
ପୂରିବାକୁ ମୋ ମନୋବାଞ୍ଛା ସୁରତରୁ ।
ରଘେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବ୍ୟାସାଦି ମୁନିପାଦେ ମୁଁ ନତ ।୧୮୩।
କଳାସ୍ତରେ ଜାଣି ରାମଗୁଣାଳି ବର୍ଣ୍ଣନ ।
କରିଥିବା କବିଙ୍କି ମଧ୍ୟ କରେଁ ନମନ ।୧୮୪।
ଦେଶଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀରାମ କଥାର ।
ଭୂତାଧୁନିକ ଗ୍ରନ୍ଥ କବିଙ୍କି ନତି ମୋର ।୧୮୫।
ସେମାନେ କୃପାଭରେ ଦିଅନ୍ତୁ ମୋତେ ବର ।
ଯେମନ୍ତେ ଲଭିବ ମୋ ଗ୍ରନ୍ଥ ସୁଜନାଦର ।୧୮୬।
ସଜ୍ଜନାଦର ନୋହୁଲେ କବିଶ୍ରମ ବୃଥା ।
କବିତା ବାଳରଚନା ସମାନେ ଗଣିତା ।୧୮୭।
କାହ୍ନୁର ପଦ କୃତ କୁଣ୍ଡ ଲାଗି ସବୁରି ।
ଦୁତ କନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଥା ମନୋହରା ।୧୮୮।
ମୋର କବିତାହିଁ ଅସୁନ୍ଦରୀ ଏଣୁ ଯଦି ।
ତୁଲ୍ୟସ୍ଥାନ ମୈତ୍ରୀ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ମୋହର ।୧୮୯।
ସବୁ ଭଲ ହୁଏ ସଜ୍ଜନାଳି କଲେ ଦୟା ।
ଶାଣଭାବେ ମଧ୍ୟ ରମ୍ୟ ପାଟସୂତା ସିଅଁ ।୧୯୦।
ହେ ସୁଜନେ କୃପା କର କବିଙ୍କୁ ମୋହର ।
ଅଜ୍ଞାନ୍ତର ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯଶ ପର ।୧୯୧।
ସୁଜନଗଣ କବିଙ୍କ ସକଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।
ଶତ୍ରୁର ମନରେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମାଏ ସନ୍ତୋଷ ।୧୯୨।
ନ ଥିବାରୁ ମୋ କବିଙ୍କ ସେସବୁ ଗୁଣଗଣ ।
ସଜ୍ଜନ କୃପାଭିକ୍ଷା କରେଁ ମୁଁ ପୁଣ ପୁଣ ।୧୯୩।
ଭକ୍ତ ବୁଧମାନସ ମାନସସରୋବର ।
ସୀତାରାମ ପଙ୍କଜ ଚରଣ ହଂସବର ।୧୯୪।

ସୁଜନେ କୃପା କଲେ ସେହୁ ମହାଜଗଉ ।
ମୋ ତାଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରେ ବଢୁଥିବ ଥାଉ । ୧୯୫ ।
ଯେ ବଣାଲ୍ଲ ଗ୍ରନ୍ଥପୂଣେ କାଠିନ୍ୟ ଖଣ୍ଡିବେ ।
ଦୋଷ ଦୂଷଣରେ ମାତ୍ର ବାଦ୍ୟମାନ କରେ । ୧୯୬ ।
ସେ ଆଦ୍ୟ ଭକ୍ତ ବାଲ୍ମୀକି ପାଦାବ୍ଜଯୁଗଳକୁ ।
ନମେଁ ଯୋଡ଼ି ମୋ କରକମଳ ଯୁଗଳକୁ । ୧୯୭ ।
ଯେ ମଧ୍ୟ ରାମଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ଲିପିକାର ।
ଯେ ଏ ସଂସାର ନୀରନିଧିର ପୋତାଧାର । ୧୯୮ ।
ସେ ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ନତଦେହ ।
ନମଇଁ ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶାଇ ଭକ୍ତି ସ୍ନେହ । ୧୯୯ ।
ଯାହା ଯଶ ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କ୍ଷୀର ରତ୍ନାକର ।
ସଜ୍ଜନେ ଯହିଁ ଭାସେଥନ୍ତି ସୁଧା ଚନ୍ଦର । ୨୦୦ ।
ଦୁଷ୍ଟ ସନ୍ତତ ଯହିଁରେ ହୁଏ ହଳାହଳ ।
ସେ ଋଷିଙ୍କ ବନ୍ଦେଁ ମୁଁ ଯୋଡ଼ି କରକମଳ । ୨୦୧ ।
ବିବୁଧ ବୁଧ ବିପ୍ର ଗ୍ରହଗଣଙ୍କୁ ମୁହିଁ ।
ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଭକ୍ତିରେ ନମଇଁ । ୨୦୨ ।
ସ୍ମରେ ପାତେ ପାପଙ୍କୁ କଥନେ ଶ୍ରବଣରେ ।
ନାଶ୍ୟଙ୍କୁ ନାଶିବା ଗଙ୍ଗାବାଣୀଙ୍କି ମୁଁ ସ୍ତବେ । ୨୦୩ ।
ମୋ ବାଞ୍ଛାଫଳଦ ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ରୂପ ।
ସୀତା ରାମଙ୍କ ଦାସ ମିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ସ୍ୱରୂପ । ୨୦୪ ।
ଦାସବତ୍ସଳ ଦୀନଜନ ବାନ୍ଧବ ହେବା ।
ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀଶଙ୍କୁ ଭଜେଁ ମୁହିଁ ସଦା ସେବା । ୨୦୫ ।
ବର୍ଣ୍ଣମେଳନଶୂନ୍ୟଂ କାଦମ୍ବସୁମସ୍ଥାନ ।
ଅବୋଧାର୍ଥ ହେଲେହେଁ ପ୍ରଭୁବେ ଅପମାନ । ୨୦୬ ।
ହେବା ଶାରଦମଣିଙ୍କୁ କ୍ଷମାହର ଭଜେଲି ।
ଭକ୍ତସୁରଜାତ ସୂତ ନିମିତ୍ତ ରଚିଲେ । ୨୦୭ ।
ସେ ଶିବା-ଶିବଙ୍କୁ ନମି ଶୁଭ ମୋଦାକର ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିରଚିବି ଏଥର । ୨୦୮ ।

ଯେ ଦେବାଦେବ କୃପାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୋହର ।
ବଶୀକର ଜଡ଼ ଶିଷ୍ୟତା ଶକ୍ତି ଦିଅ । ୨୦୯ ।
ଯେ ମୋ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପଢେ ଶୁଣେ କାନେ ଯେ ଜ୍ଞାନ ।
ଲଭଇ ପାପ ନାଶି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ହୁଏ ଜାଣ । ୨୧୦ ।
ମୋ ସ୍ୱପ୍ନେ ଜାଗରଣେ ପ୍ରସନ୍ନ ଗୌରୀହର ।
ଏଣୁ ମୁଁ ଯାହା କହେ ତାହା ସତ୍ୟ ନିକର । ୨୧୧ ।
ସ୍ୱମାତୃ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପହରା ସରସ୍ୱତୀ ।
ସାକେତକୁ ଉଦ୍ଧାରିଛି ଜନେ ମୁଁ ବନ୍ଦୁଛି । ୨୧୨ ।
ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ମାତ୍ରେ ପ୍ରାଣୀ ନିତ୍ୟ ନାରକା ।
ସୀତା ସମ୍ପଦେ ମଧ୍ୟ ପାପସ୍ଥାନା ରଜକା । ୨୧୩ ।
ବିଶ୍ୱମୁଗ୍ଧଦ ଶଳ ପଙ୍କଜ ଭ୍ରମସ୍ୱିନି ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରାବର୍ତ୍ତୀବ ପ୍ରାଚୀ କୁଟିଳକେଶୀ । ୨୧୪ ।
ସାକେତେଶ୍ୱର ପ୍ରଥମ ମହିଷୀ ଯେ ବାଳା ।
ଯାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ବ୍ରହ୍ମା ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲେ । ୨୧୫ ।
ସେହି କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇଁ ସେ ଦେବୀ ପ୍ରସୂତ ।
ଦାସ ବୋଲି ମୋତେ କୃପା କରିବ ଏ ଅତ । ୨୧୬ ।
ରାମବାତ୍ସଲ୍ୟଦ ହେଲୁ ମାତେ ପ୍ରିୟଦେହକୁ ।
ତେଜି ଯେ ଦେଖାଇଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ । ୨୧୭ ।
ଯେ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ସେ ଦଶରଥର ପାଦ—
ଯୁଗଳକୁ ପ୍ରଣମଇଁ ମୁଁ ଲଭି ପ୍ରମୋଦ । ୨୧୮ ।
ଯେ ମହାଯୋଗୀ ଯାର ଗୃହ ବତ୍ସକ ରାମ ।
ଦର୍ଶନ ପ୍ରକାଶିଲେ ସେହି ଅବାପ୍ତକାମ । ୨୧୯ ।
ସେ ସୁଦେହ ନୃପଙ୍କୁ ତାହା ପରିବାରକୁ ।
ବାରମ୍ବାର ନମଇଁ ଦେଖାଇ ମୋ ପ୍ରେମକୁ । ୨୨୦ ।
ମୁଁ ବନ୍ଦଇ ଭରତଙ୍କୁ ଯାହାର ମାନସ ।
ଲେଶ ହେଁ ନ ତେଜେ ରାମପାଦପାଶ । ୨୨୧ ।
ପୁଣି ଯା ତ୍ରିଭୁବନସୁନ୍ଦରବରଣୀଗୀତ ।
ଯାହାର ପ୍ରଶଂସା କରେ ମହାମୁନିବ୍ରାତ । ୨୨୨ ।

ସୁମିତ୍ରାସୁତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶକ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧକ ।
ଶେଷାବତାର ମେଘନାଦର ନିବାରକ । ୨୨୩ ।

ଭକ୍ତଗଣ ସୁଖପ୍ରଦ ସୁଗୁଣ ସଦନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣର ପାଦାବ୍ଜକୁ ମୋହର ନମନ । ୨୨୪ ।

ଭରତାନୁଜ ସୁମିତ୍ରା ଦ୍ୱିତୀୟ ନନ୍ଦନ ।
ବୀର ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ମୁହିଁ କରଇଁ ବନ୍ଦନ । ୨୨୫ ।

ଯେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସ ଲବଣାସୁରଙ୍କ ଦମନ ।
ଯାହାର ଯଶକୁ ରାମ ନିଜେ କଲେ ଗାନ । ୨୨୬ ।

ଯାହାର ହୃଦୟେ ସତତ ରାମନିବାସ ।
ଯାହାର ନାମ ପିଶାଚଗଣ ମହାତ୍ରାସ । ୨୨୭ ।

ସେ ବାରାଣସୀ ରାଜସୁତର ପ୍ରସାଦକୁ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ମୁହିଁ ଲଭି ପ୍ରମୋଦକୁ । ୨୨୮ ।

ବିଭୀଷଣ ସୁଷେଣ-ସୁଗ୍ରୀବ ଜାମ୍ବବଙ୍କୁ ।
ନମଇଁ ଅଙ୍ଗଦାଦ୍ୟ କପି ଭୂଷଣମାନଙ୍କୁ । ୨୨୯ ।

ଅହୋ ! ସେମାନେ କେତେକ ପୁଣ୍ୟକୁ ଆଚରିଲେ ।
ଯାତ ଦେହେ ଥାଇ ରାମଦର୍ଶନ ପାଇଲେ । ୨୩୦ ।

ନିଷାଦ ଶ୍ରୀରାମ-ଭକ୍ତଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁଧୀର ।
ନର ନାଗ ମୁଖଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମୋହର । ୨୩୧ ।

ମୋ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର ଜ୍ଞାନପ୍ରଦଙ୍କୁ ।
ଶୁକ ସନକ ନାରଦ ପ୍ରମୁଖ ମୁନିଙ୍କୁ । ୨୩୨ ।

ଜଗନ୍ମାତା ଜନକସୁତା ଶ୍ରୀରାମପତ୍ନୀ ।
ସୀତାପାଦେ ବନ୍ଦଇଁ ଲଭିବାକୁ ସଦ୍ବୁଦ୍ଧି । ୨୩୩ ।

ଭକ୍ତ ଦୁଃଖାନ୍ତ ନିମିତ୍ତ ଭାର୍ଗବ ମାର୍ଗଣି ।
ଭକ୍ତସୁଖଦାନେ ପାଇଁ କୃପା ଶାନ୍ତି ଗୁଣି । ୨୩୪ ।

ଧାରଣ କରିଥିବା ରାମପାଦଯୁଗକୁ ।
ହିତକରଣରେ ପୁଣି କରେଁ ମୁଁ ନମନକୁ । ୨୩୫ ।

ବାଗର୍ଥ ସ୍ଥିତ ବାକ୍ୟ ବାଣୀ ପଦ ନାମରେ ।
ମାତ୍ର ଭେଦ ହୋଇ ଯାନକୀନଙ୍କୁ ମୁଦରେ । ୨୩୬ ।

ପାଳୁଥିବା ଜାନକୀ ରାମଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ।
ହୋଇ ମୁହିଁ ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ଶତ ଶତ ।୨୩୭।
ଅଗ୍ନି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣ କାରଣ ନିର୍ଗୁଣ ।
ପ୍ରଣବାକାର ମୂର୍ତ୍ତି ହୃଦୟସ୍ଥ ସଗୁଣ ।୨୩୮।
ଅନୁପମ ବାଗୀଶଙ୍କ ଶ୍ରୀରାମ ନାମକୁ ।
ବାରମ୍ବାର କରେ ମୁଁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମକୁ ।୨୩୯।
ରାମନାମ ମହାମନ୍ତ୍ର ଶଙ୍କର ଜପନ୍ତ ।
କାଶୀରେ ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତ ।୨୪୦।
ଯେ ମହାମନ୍ତ୍ରକୁ ସଦା ଜପି ଗଣେଶ୍ୱର ।
ଅଗ୍ରପୂଜ୍ୟ ହୋଇ ଲୋକେ ପାଇଲେ ଆଦର ।୨୪୧।
ଯେ ନାମକୁ ଭୁଲରେ ତ ଓଲଟାଇ ଜପି ।
ଆଦି କବି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ହେଲେ ବଡ଼ ତପୀ ।୨୪୨।
ସହସ୍ରନାମ ସମାନ ବୋଲି ପଶୁପତି—
ମୁହିଁ ଶୁଣି ଯେ ନାମ ସଦା ଜପେ ପାର୍ବତୀ ।୨୪୩।
ଜାଣି ଅଛି ହୃଦୟ ଭାବକୁ ଶିବେଶ ।
ଯେ ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନକୁ କଲେ ଅପଣା ଅର୍ଦ୍ଧଗାତ୍ର ।୨୪୪।
ରାମନାମ ପ୍ରଭାବେ ଶଙ୍କର ବିଷପାନ ।
ଯତ୍ନ କଲେ ନ କରି ହେଲା ସୁଧା ସମାନ ।୨୪୫।
ଜଳଦବର୍ଣ୍ଣୀ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଟେ ଶାଳିଗ୍ରାମ ।
ରାମ ବେଣୀ ଅଟଇ ଶ୍ରାବଣ ଜଳଦ ।୨୪୬।
ଯେ ବେଣୀ ବର୍ଣ୍ଣ ଅତି ମଧୁର ସୁଶୋଭନ ।
ଭକ୍ତଜୀବନ ଅଭିରାମାଳାର ଲୋଚନ ।୨୪୭।
ସଂସ୍ମରଣ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ଭକ୍ତ ଧର ।
ଲୋକ ହୃଦୟେ ସକଳବାଧ ମଙ୍ଗଳକର ।୨୪୮।
ସ୍ମରଣରେ ମନନର କଥନର ଯୋଗ୍ୟ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପଦ୍ମଜନ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ ।୨୪୯।
ଭୁକ୍ତି ଜୀବଙ୍କ ପରଯୋଗ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଲୋକବାଣୀରେ ନବନାରାୟଣ ସାକ୍ଷାତ ।୨୫୦।

ଲୋକଦୃଷ୍ଟ କରନ୍ତେ ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତୁଲ୍ ।
ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେଶ୍ୱର ଧାଇଁଛି ଆନ ଫୁଲ୍ । ୨୫୧ ।
ସୁଗନ୍ଧ ପୀୟୂଷର ସ୍ୱାଦୁ ତୋଷ ସମାନ ।
ଧନ୍ୟ ଧରଣୀରେ କୂର୍ମ ଶେଷ ସ୍ୱତ ଜାଣ । ୨୫୨ ।
ବିଭ୍ରତାଖି ନିର୍ମଳ ଭକ୍ତଙ୍କ ଯୁଗଳ ।
ଅଥବା ଯଶୋମତୀର ଦାମୋଦର ବଳ । ୨୫୩ ।
ଛନ୍ଦମୁକୁଟମଣି ପ୍ରାପ୍ତେ ଅପରନ୍ତେ ।
ପରେ ବିବିଜର ସେହ୍ନ ଧାତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିଦ୍ୱୟ । ୨୫୪ ।
ବାଗୁରଲେ ନାମ ରୂପ ବେଣି ବଦ୍ୱର ।
ସ୍ୱାମୀ ଦାସଙ୍କ ପର ସୁପ୍ରୀତି ପରସ୍ପର । ୨୫୫ ।
ଅନାଦି ଦାସତାର ଅନଗମ୍ୟ ଅଦ୍ୱୟ ।
ପରମାତ୍ମାର ଉପାଧି ନାମରୂପ ଦ୍ୱୟ । ୨୫୬ ।
ତେଜ ବଡ଼ ତେଜ ଯାନ ତର୍ହିଁ ସ୍ୱବସ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତେ ।
ନାମାଧୀନ ରୂପ ରୂପାଧୀନ ନାମ ଯେତେ । ୨୫୭ ।
ନାମକୁ ନ ଜାଣିଲେ ନିଜ କରତଳର ।
ପଦାର୍ଥ ଜଳରୂପେ ହୁଏ ନାହିଁ ଗୋଚର । ୨୫୮ ।
ରୂପକୁ ନ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସୁମରିଲେ ନାମକୁ ।
ପଦାର୍ଥ ସ୍ୱହୃଦର୍ପଣରେ ଦିଶଇ ମନକୁ । ୨୫୯ ।
ନାମ ରୂପ ଯୁଗଳ ବାଚ୍ୟର ଅଗୋଚର ।
ମାତ୍ର ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ମାନସ ସୁଖକର । ୨୬୦ ।
ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ସାକ୍ଷୀ ନାମଟି ନାଗର ।
ସେ ଶବ୍ଦବସ୍ତୁବୋଧକ ଦ୍ୱିଭାଷୀ ପ୍ରବର । ୨୬୧ ।
ରାମନାମ ମଣିଦୀପ ଦେଲେ ଦେହଦ୍ୱାସ ।
ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରେ ଭିତର ବାହାର ପରକାଶ । ୨୬୨ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟସୁଖକୁ ଦମି ବିଷୟ ବିରାଗୀ ।
ହୋଇଥିବା ଯୋଗୀ ମଧ୍ୟ ନାମ ଜପି ଜାଗି । ୨୬୩ ।
ଅବାଙ୍ମନୋଗୋଚର ନାମରୂପ ରହିତ ।
ନିରୂପମ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଲଭଇ ସନ୍ତତ । ୨୬୪ ।

ନାମ ଜପରେ ମାୟା ସୂତ୍ରଗତ ହୁଏତ ।
ପୁଣି ଅଣିମାଦି ସିଦ୍ଧି ନିଜସ୍ୱ ସ୍ୱତଃ । ୧୬୫ ।
ନାମ ଜପି ଅର୍ଥୀକି ଅର୍ଥ ଲଭଇ ପୂର ।
ମୁକ୍ତିପଥ ଭକ୍ତଙ୍କର ନାମଟି ଆଧାର । ୧୬୬ ।
ସର୍ବ ବେଦେ ଗୂଢ ସୂତ୍ରେ ନାମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ।
ଅନ୍ୟ ଗତି ବାଞ୍ଛନ୍ତି ଲୋକେ ଅଜ୍ଞ ମାନ୍ୟ । ୧୬୭ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରରସପାନାସକ୍ତ ମନୋମୀନ ।
ମଗ୍ନ ନାମ ପ୍ରେମସୁଧା ହ୍ରଦେ ମଜ୍ଜ୍ୟମାନ । ୧୬୮ ।
ନାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟଇ ଯେଣୁ ତାର ବଶଗ ।
ପରବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ରୂପ ଯୁଗ । ୧୬୯ ।
ସୁଜନ ମାନେ ଜାଣେ ଭକ୍ତିର ଭାବନାକୁ ।
କହେଁ ମୁହିଁ ଏବେ ନିଜ ବିବେଚନାକୁ । ୧୭୦ ।
ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କି ପର ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ରୂପ ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବର୍ତ୍ତି ପରି ତା ସଗୁଣ ସ୍ୱରୂପ । ୧୭୧ ।
ସେ ରୂପଦ୍ୱୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଜସ୍ୱଗୋଚର ।
ସେ ସୁଗୋଚର ହୁଏ ନାମଦ୍ୱାରା ମାତର । ୧୭୨ ।
ବ୍ରହ୍ମ ରାମଙ୍କଠାରୁ ନାମଟି ବଡ଼ ବୋଲି ।
ଏଣୁକରି କହିଲି ମୋ ମାନସରେ ଭଲି । ୧୭୩ ।
ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟାପକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦାତ୍ମକ ।
ସର୍ବକାରଣ କାରଣ ନିରାକାରବନ୍ଧକ । ୧୭୪ ।
ବ୍ରହ୍ମ ବିରାଜୁଥିଲେହେଁ ସର୍ବ ହୃଦାକାଶେ ।
ଅଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରାଣୀ ଦୀନ ହୁଏ ଦୁଃଖେ ଭାସେ । ୧୭୫ ।
ନାମରେ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ନିରୂପିତ ।
ରତ୍ନଦ୍ୱାର ମୂଲ୍ୟ ପରି ସେହୁ ପ୍ରକଟିତ । ୧୭୬ ।
ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ ନାମ ବଡ଼ ଏ ଭାବେ ।
ସଗୁଣ ରାମ ଠାରୁ ବଡ଼ କହିବା ଏବେ । ୧୭୭ ।
ରାମ ଯେ କଷ୍ଟୀ ହୋଇ କରିଲେ ସୁଖ ଦ୍ରୁତ ।
ନାମ ଅନାୟାସେ କରଇ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖିତ । ୧୭୮ ।

ରାମଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତା ଏକ ମୁନିର ସୁଶ୍ରୋଣୀ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ସାଧୁ ହୋଇ ମୁକ୍ତ ଖଳଶ୍ରେଣୀ । ୧୭୯ ।
ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନିର ।
ଜନସ୍ଥଦେଶେ ଦମନ କଲ୍ଲ ରଘୁବୀର । ୧୮୦ ।
ଦାସଙ୍କର କାମାଦି ରିପୁଙ୍କୁ ନାମ ନାଶେ ।
ଯେମନ୍ତେ ତମିସ୍ରକୁ ପ୍ରଭାକର ବିନାଶେ । ୧୮୧ ।
ଶ୍ରୀରାମ କେବଳ ଭବଭୀମୂର୍ତ୍ତି ଖଣ୍ଡନ ।
ନାମ ଅଟଇଁ ଘୋର ଭବବନ୍ଧଭଞ୍ଜନ । ୧୮୨ ।
ଦଣ୍ଡକ କାନନ ହେଲା ରାମରେ ପବିତ୍ର ।
ପାପିଗଣ ହୁଅନ୍ତି ନାମେ ପବିତ୍ରୀକୃତ । ୧୮୩ ।
ରାମଦ୍ୱାରା ମର୍ଦ୍ଦିତ ନିଶାଚର ସମସ୍ତ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିତ କଳିକଳୁଷତତ । ୧୮୪ ।
ଶ୍ରୀରାମଦ୍ୱାରା ଶବରୀ ଜଟାୟୁ ମୁକତ ।
ସୁସେବକମାନେ ନାମ ପାଇଲେ ମୁକତ । ୧୮୫ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ଅସଂଖ୍ୟ ଶଠ ଖଳ ମାନବ—
ନିତ୍ୟ ହୋଇଲେ ମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ଏହା ଧ୍ରୁବ । ୧୮୬ ।
ରାମ ଶରଣ୍ୟ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଭୀଷଣଙ୍କର ।
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାମ ଶରଣ୍ୟ ଦୀନସମୂହର । ୧୮୭ ।
ବୃହଦ୍ବାନରଗଣଦ୍ୱାରା ଅତି ଶ୍ରମରେ ।
ସେତୁ ବନ୍ଧାଇଲେ ରାମ ଲବଣସାଗରେ । ୧୮୮ ।
ସୁଜନମାନେ ନାମ ସ୍ମରଣ ଦ୍ୱାରା ଘୋର—
ସଂସାରସିନ୍ଧୁକି ଧୀରେ । ତାରନ୍ତ୍ୟ ଶାନ୍ତ୍ବର । ୧୮୯ ।
ସକୁଳ ରାବଣଙ୍କୁ ରାମ ନାଶି ଥିଲା—
ସତେ ଅଛି ସ୍ୱତେଜ୍ୟ ପାଦକରେ ହେଲା ରାଜା । ୧୯୦ ।
ନାମ ପାଠକ ସେ ନାସ୍ତି ମାୟାକୁ ତରେ ।
ଜିଣି ବସେ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସିଂହାସନରେ । ୧୯୧ ।
ନାମ ଅଟେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବରଦ ବରଦ ।
ଏ ହେତୁରୁ ଶଙ୍କର ସ୍ମରନ୍ତି ରାମପଦ । ୧୯୨ ।

ରାମ ନାମ ସଦା ଜପି ଉମେଶ ଅମର ।
ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶରେ ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳାକର । ୨୯୩ ।
ଶୁକ ସନକାଦି ସିଦ୍ଧେ ନାମ ପ୍ରସାଦରେ ।
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦକୁ ଭୋଗ କରନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ । ୨୯୪ ।
ନାମଗାନେ ଜଗତ୍‌ପ୍ରିୟ ହରିହରଙ୍କର ।
ପ୍ରିୟରୂପେ ବିଦିତ ନାରଦ ମୁନିବର । ୨୯୫ ।
ନାମପ୍ରଭାବେ ହରିକୃପାକୁ ଲଭି ବଳି ।
ଭକ୍ତଗଣପ୍ରବର ହେଲା ପ୍ରହ୍ଲାଦାସୁର । ୨୯୬ ।
ନାମ ଜପି ଧ୍ରୁବ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ପାଇଲା ।
ନାମ ଜପି ମାରୁତି ରାମଙ୍କୁ ବଶ୍ୟ କଲା । ୨୯୭ ।
ଅଜାମିଳ ପିଙ୍ଗଳା ଗଣିକା ଗଜପତି ।
ହରିନାମ ମହିମାରୁ ଲଭିଲେ ମୁକତି । ୨୯୮ ।
ମୁହିଁ କହି ପାରିବି କି ନାମର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ସ୍ୱୟଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣେ ନାହିଁ ତାର ତତ୍ତ୍ୱ । ୨୯୯ ।
ରାମନାମ କଳିକଲ୍ମଷକୁ ଶୁଷ୍କିବାଏ ।
ଯାଙ୍କୁ ଜପି ତୁଳସୀ ହେଲା ତୁଳସୀଦାସ । ୩୦୦ ।
ଦୁର୍ଯୁଗେ ଉଠିବାକେ ଶୋଇବେଳେ, ଦୁଃଖୀ ।
ହରିନାମକୁ ଜପିବା ମାତ୍ରେ ହୁଏ ସୁଖୀ । ୩୦୧ ।
ନାମ ଜପ ସର୍ବପୁଣ୍ୟଫଳଦ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ପ୍ରୀତିକର ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତ । ୩୦୨ ।
କୃତରେ ଧ୍ୟାନେ ତ୍ରେତାଯୁଗେ ମଖେ ଦ୍ୱାପରେ ।
ଅର୍ଚ୍ଚନେ କଳିରେ ନାମ ଜପେ ନର ତରେ । ୩୦୩ ।
କଳିଯୁଗେ କେବଳ ହରିନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ।
କଳୁଷାବ୍ଧି ସନ୍ତରଣୀ ପ୍ରଧାନ ସାଧନ । ୩୦୪ ।
ରାମନାମ ମାତୃପିତୃ ରୂପରେ ନରଙ୍କୁ ।
ଲୋକତ୍ରୟରେ ରକ୍ଷା କରେ ଦେଇ ସୁଖକୁ । ୩୦୫ ।
କଳିଯୁଗେ ଧର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନାବଲମ୍ବନ ।
ନୋହିବାରୁ ଶ୍ରୀହରି ନାମ ମାତ୍ର ଶରଣ । ୩୦୬ ।

ଧନ୍ୟ ଅଜ ଉପଟୀ ଭାଲବେଣି ସନ୍ଧାନ ।
ହରିନାମ ସ୍ମରଣ ସମର୍ଥ ହନୁମାନ । ୩୦୭ ।
ଧନ୍ୟ ହେମକଶିପୁ ହରିନାମ ନିନ୍ଦକ ।
ଜାପକ ରକ୍ଷିତ ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପର । ୩୦ ।
ମାୟାର ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ଅଟଇ ଶାନ୍ତିମୟ ।
ରଜୋଗୁଣ ଅଟେ ନାନା କାମନାନିଳୟ । ୩୦୯ ।
ତମୋଗୁଣ କ୍ରୋଧାଳସ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ତିନିଗୁଣ ।
ମିଶିଥିବାରୁ ଅସୁଖୀ ମାୟାବଦ୍ଧ ଜନ । ୩୧୦ ।
ଯେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜପଇ ହରିନାମ ।
ସେହି ସର୍ବଦା ସୁଖୀ ଲଭଇ ଚୈତନ୍ୟଧାମ । ୩୧୧ ।
ରାମନାମ ସ୍ମର ନମି ଶ୍ରୀପାଦପଙ୍କଜେ ।
ରାମଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବ ସହଜେ । ୩୧୨ ।
ରାମ ଅନୁପମ କୃପାମ୍ବୁଧି ଗୁଣାକର ।
ଏଣୁ ମୁଁ କୁସେବକ ହେଲେହେଁ ମନ ମୋହର । ୩୧୩ ।
ସକଳ ଦୋଷମାନ ମାର୍ଜିତ ନଷ୍ଟ ହେବ ।
ଲୋକଶୋକ ବାଧାଭ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ୱଭାବ । ୩୧୪ ।
ଧର୍ମଗୁଣଶାଳୀ ଶିବଦେବସ୍ତୁତ ନରବର ।
ଲୋକପାଳଙ୍କର ଅଂଶ ନିର୍ମିତ ନରବର । ୩୧୫ ।
ଧନ୍ୟ ଦାଶରଥି ସୁନ୍ଦର ରୂପମତ ନାଗର ।
ରାମଙ୍କ ସୁକର୍ମ କୃପାର ଧୀର ସାଗର । ୩୧୬ ।
ସକଳ ନାରୀ ନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ।
ଅନୁରୂପେ ଭୂମିପ ସମ୍ମାନକୁ ଲଭନ୍ତି । ୩୧୭ ।
ସାକେତପତି ରାମ ଅପ୍ରାକୃତ ପୁରୁଷ ।
ଜନପ୍ରାଣ ସେବକ ମୁଁ ଭକ୍ତି ସାହସ । ୩୧୮ ।
ସତ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ଦୃଢ଼ କରିବ ମନ୍ତ୍ରୀ ଭଳି ।
ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେତୁକୁ ବନ୍ଧାଇ ଅଛି ହରି । ୩୧୯ ।
ଏଣୁ କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ରାମ ମୋର ଅଭିଳାଷ ।
କଣ୍ଠସ୍ୱରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକର ବୋଲି ମୋ ବିଶ୍ୱାସ । ୩୨୦ ।

ଜଗତେ ରାମଦାସ ମୋତେ ବୋଲନ୍ତି ନରେ ।
ମୁହିଁ ନଥ ପ୍ରକଟିବି ସେହି ପଣ୍ଡିତରେ । ୩୨୧ ।
ମାତ୍ର ତେଣିଁଠାରେ ସୀତାନାଥଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ।
ସେଉଁଠାରେ ସ୍ମର ତୁଳସୀଦାସ ଦାସତ୍ୱ । ୩୨୨ ।
ମୋ ବଡ଼ ଅଳ ଦୋଷୁଁ ରାମ 'ମୋତେ ଜବଳ—
ଶୁଣିକ୍ରିଁ ଅତି ଘୃଣାକରେ ବୋଲି ମୋର ଭଳ । ୩୨୩ ।
ମାତ୍ର କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ମୃତିଙ୍କରେ ।
ମୋର ଅପରାଧକୁ ଚେତେବ ହେଲେ ନ ସୁରେ । ୩୨୪ ।
ଜନର ମନୋଭାବକୁ ମାତ୍ର ରାମ ଦେଖେ ।
ସଦା ଶୁଦ୍ଧ ଚଳଣିକି ସେ ତ ନ ଲେଖେ । ୩୨୫ ।
ଶ୍ରୀରାମ ହୃଦୟେ କର୍ମଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ଗାଢ଼ ଭକ୍ତିରସମାତ୍ର ଲାଗଇ ଗାଠାଇ । ୩୨୬ ।
ଯେଉଁ କୁକର୍ମ କରି ବାଲି ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଲା ।
ସେହି କୁକର୍ମକୁ ତ ସୁଗ୍ରୀବ ଆଚରିଲା । ୩୨୭ ।
ତାଙ୍କୁ ବିଭୀଷଣ ମଧ୍ୟ କଲା ଦୁହେଁ ଭଲେ ।
ଭରତ ପୂଜିତ ହୋଇ ସଭାରେ ବସିଲେ । ୩୨୮ ।
ରାମ ଗଛର ମୂଳେ ବାନରେ ତା ଉପରେ ।
ବାସ କରୁଥିଲେ କାଳେ ଥିଲା ସମସ୍ତରେ । ୩୨୯ ।
ରାମ ସମ ଅମାନିଆ ସଦ୍‌ଗୁଣ ସାଗର ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଅନ୍ୟ କେ ନାହିଁ ଏହା ନାଗର । ୩୩୦ ।
ରାମ ! ତୁ ନିଜେ ପୁଣି ସବୁଙ୍କଠାରେ ଭଲ ।
ବୋଲିବା କଥା ହେଲେ 'ଜନ ମୋର 'ମଙ୍ଗଳ । ୩୩୧ ।
ଏହିପରେ ନିଜ ଗୁଣ ଦୋଷଙ୍କୁ ବଖାଣି ।
ସକଳ ଜନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ମୋର ବେନି ପାଣି । ୩୩୨ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବି ନିର୍ମଳ ଯଶ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରର ।
ଶୁଣି ଘୋର କଳି ପାପତମ ନାଶ କର । ୩୩୩ ।
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନୀଶଙ୍କୁ ଯାହା ।
ପୂର୍ବେ କହିଥିଲେ ଏବେ ବର୍ଣ୍ଣିବି ମୁଁ ତାହା । ୩୩୪ ।

ଅହେ ସୁଜନେ ! ଏ ରଚନାଙ୍କର ସ୍ୱାଦକୁ ।
ଲଭନ୍ତୁ ମୁଖେ ପାନ କରି ନିତ୍ୟ ଆନନ୍ଦକୁ । ୬।୩୫ ।
ପ୍ରଥମରେ ଏ ଦିବ୍ୟ କଥାକୁ ରଚି ହର ।
ଗିରିଜାକୁ ଶୁଣାଇଲେ ହୋଇ କୃପାକର । ୬।୩୬ ।
ଭୁଶୁଣ୍ଡି କାକଠାରେ ଦେଖି ରାମଭକ୍ତିକୁ ।
ପରେ ତାକୁ କହିଲେ ସିଏ ଏ ଚରିତକୁ । ୬।୩୭ ।
ସେ କାକଠାରୁ ତାକୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଶୁଣିଲେ ।
ସପ୍ରେମରେ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କି କହିଲେ । ୬।୩୮ ।
ସେ ବକ୍ତା ଶ୍ରୋତା ମୁନିଦ୍ୱୟ ସମାନଶୀଳ ।
ସମଦର୍ଶୀ ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣଗଣଶୀଳବାନ । ୬।୩୯ ।
ଯେ ଲୋକେ ଜାଣେ କରତଳାମଳକ ପରି ।
କାଳତ୍ରୟକୁ ଯେହୁ ମୁକ୍ତ ଭକ୍ତ ବେଶେ । ୬।୪୦ ।
ସେମାନେ ରାମକଥାକୁ କହନ୍ତି ପ୍ରଚୁରେ ।
ଶୁଣନ୍ତି ମନ ଦେଇ ବୁଝନ୍ତି ଭକ୍ତିମତେ । ୬।୪୧ ।
ବାରାହକ୍ଷେତ୍ରେ ସ୍ୱଗୁରୁ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲି ।
ମାତ୍ର ବାଲ୍ୟ ବେଳେ ତାକୁ ବୁଝିଲି ନ ଜାଣିଲି । ୬।୪୨ ।
ବକ୍ତା ଅବର ଶ୍ରୋତା ଅଟନ୍ତି ଜ୍ଞାନାକର ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚରିତ ଅଟଇ ଗୂଢତର । ୬।୪୩ ।
କେମନ୍ତେ ତାକୁ ଜାଣିବ ଜୀବ ତ ଅଜ୍ଞ ।
କଳିମଳଗ୍ରସନରୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଅଜ୍ଞ । ୬।୪୪ ।
ତଥାପି ଗୁରୁମୁଖରୁ ବାରମ୍ବାର ଶୁଣି ।
ଯା କିଛି ମୁଁ ବୁଝିଅଛି ତାକୁ ମନେ ଗୁଣି । ୬।୪୫ ।
ଦେଶ ଭାଷା ପ୍ରବନ୍ଧ ରୂପରେ ବାନ୍ଧିବି ।
ନିଜ ବନ୍ଧୁ ମାନଙ୍କୁ କରିଲି ପ୍ରବୋଧିବି । ୬।୪୬ ।
ମୋର ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧିକି ଜ୍ଞାନକୁ ଅନୁସରି ।
ପୁଣି ରାମ ପ୍ରେରଣା ହୃଦେ ଭରିବା ଦେବ । ୬।୪୭ ।
ରଚିବି କଥାକୁ ଯେ ଦିବ୍ୟାମୃତବର୍ଷଣୀ ।
ଅବର ଭ୍ରମମୋହସନ୍ଦେହନିବାରିଣୀ । ୬।୪୮ ।

ଅଛୁ ସେ ତଥା ଅଟେ ବୁଦ୍ଧି ଆକର୍ଷିଣୀ ।
ସର୍ବଜନରଞ୍ଜିନୀ କଳିତାପହାରିଣୀ । ୩୪୯ ।
ସେହି ଅଟଇ ଜ୍ଞାନ-ପାବକର ଅରଣୀ ।
ପାପ-ସର୍ପ-ଗରଳ ହରଣ ଦିବ୍ୟ ମଣି । ୩୫୦ ।
ପୁଣି କଳି-କାମଧେନୁ ସଞ୍ଜୀବନୀ ।
ଭୂମ ଦେହ ସର୍ପୀଧର ସୁଧାତରଙ୍ଗିଣୀ । ୩୫୧ ।
ଅସୁରଙ୍କ ଯମ ନରକଭୟନାଶିନୀ ।
ଗୁପ୍ତଧନ ଭରଣେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାଗ୍ୟଶ୍ରିଣୀ । ୩୫୨ ।
ସଜ୍ଜନସମାଜ-ପଦ୍ମୋଲ୍ଲାସିର ଉଦୟ ।
ଭବଭଞ୍ଜିନୀ ବଣ୍ଣୁଭୀର ବଦନଦିନ ଧନ୍ୟ । ୩୫୩ ।
ସମସ୍ତୁତମୂଳ ସ୍ନାନ ତରଣେ ଯମୁନା ।
ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାୟିନୀ ବନାରସ ପାଟଣା । ୩୫୪ ।
ସୀତା ମନୋହର ମୋଦଦାନରେ ତୁଳସୀ ।
ଦାସମାନସମଲ୍ଲୀ ମାନସସରସୀ । ୩୫୫ ।
ଶିବପ୍ରିୟତରଣେ ସେ ହିମଗିରିସୁତୀ ।
ସର୍ବସମନ୍ୱୟିନୀ ସକଳ ସିଦ୍ଧିଦାତ୍ରୀ । ୩୫୬ ।
ସକଳ ସଦ୍‌ଗୁଣୀ ବୃନ୍ଦାବନ ବୃନ୍ଦାଦେବୀ ।
ଭୂମିସୁତା ଦାଶରଥି ସଙ୍ଗେ ଶୋଭିତା । ୩୫୭ ।
ରକ୍ତବୁଦ୍ଧି ରମଣୀମଣ୍ଡନ ରତ୍ନମଣି ।
ଭକ୍ତଙ୍କ ଧର୍ମାର୍ଥକାମମୋକ୍ଷପ୍ରଦାୟିନୀ । ୩୫୮ ।
କର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟ ଖଣି ।
ଭୁବନସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସଂକଳ୍ପ ରୂପିଣୀ । ୩୫୯ ।
ଭକ୍ତିରାଜି ବନଗଜ ପାପେ ସିଂହିକା ।
କାମକ୍ରୋଧଲୋଭାଦି କୁବର୍ଣ୍ଣସଂଘାତିକା । ୩୬୦ ।
ଘୋର ସନ୍ତାପ ତମିର ପ୍ରଭାକର ପ୍ରଭା ।
ଭବାବ୍ଧି ତରିବାର ଶୀଘ୍ରଦାୟିନୀ ନୌକା । ୩୬୧ ।
ପତିତଙ୍କୁ ପାବନ କରଣେ ଜଗନ୍ମାତା ।
କର୍ମବନ୍ଧ ଛେଦନରେ ଦାତ୍ରୁଣୀ ସିଦ୍ଧୁଭା । ୩୬୨ ।

ସଜ୍ଜନଚକୋରପ୍ରିୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
ଭକ୍ତ ଜନନୀ ଅତୁଳା କମଳା ସଫଳା । ୩୬୩ ।
କୁତର୍କ କୁମାର୍ଗଗ ଶଠ ପାଷଣ୍ଡତମ ।
ଦହନ କରଣେ ବହ୍ନିଶିଖା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥମ୍ । ୩୬୪ ।
ଏପରି ଅଲୌକିକ କଥା ଯେ ଶୁଣି ନାହିଁ ।
ଏବେ ଶୁଣି ସେ ବିସ୍ମିତ ହେବ ମନେ ଭ୍ରାନ୍ତି । ୩୬୫ ।
ରାମାବତାର ବିଷୟକ ରାମାୟଣ ଶତ ।
କୋଟିଏ ହେଉଛନ୍ତି ଜାଣ କୋଟିକ ଚରିତ । ୩୬୬ ।
ବେଦ ପୁରାଣ ସମୁଦ୍ର ରାମକୀର୍ତ୍ତି ଜଳ ।
ମୁନିଗଣ ମେଘି ଭକ୍ତି ବୀଜ ବୃକ୍ଷ ଫଳ । ୩୬୭ ।
ଅନେକ ମୁନିଏ ତ କଲେ ତାଙ୍କୁ ସମାନ ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କରୁଅଛନ୍ତି ଗାନ । ୩୬୮ ।
ଏମନ୍ତ ଭାବ ତୁମ୍ଭର ଏଥି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ।
ଅନାଦର କରିବା ଅନୁଚିତ ହେ ଧୀରେ । ୩୬୯ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଅନନ୍ତ ତଦ୍ଗୁଣଗଣ ଅନନ୍ତ
ତତହିଁ ପ୍ରତ୍ୟୂହ ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଅଦ୍ଭୁତ । ୩୭୦ ।
ଏ ପ୍ରକାରେ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କର ।
ଗୁରୁପାଦପଦ୍ମରେ ନିତି ଭକ୍ତିକୁ ଧର । ୩୭୧ ।
ଦୋଷ ଛାଡ଼ି ଗୁଣ ମାତ୍ର ଘେନ-ବୋଲି ମୁହିଁ ।
ପୁଣି ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ଓଳଗି ଏଥାକୁ ବର୍ଣ୍ଣଇଁ । ୩୭୨ ।
ସାକେତେ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ କୁଜବାର ।
ସ୍ୱମୋଦସ୍ଥ କାଳ ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନତ ମୋର । ୩୭୩ ।
ପ୍ରଥମେ ଶଙ୍କର ଭକ୍ତ ଏଥି ଦେଖିକୁ ।
ଧ୍ୟାନ କଲା ମାନସ ରାମାୟଣ ନାମକୁ । ୩୭୪ ।
କଳିଦୁଦାବାନଳକୃତା ମତି-ଭକ୍ତିନୀ ।
ରାମାୟଣ ମାନସପ୍ରାପ୍ତି ହେଲେ ସୁଖିନୀ । ୩୭୫ ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ରାମାୟଣ ଅଟଇ ମାନସ ।
ସପ୍ତକାଣ୍ଡ ଯାଁ ସୋପାନ ରାମକୀର୍ତ୍ତି ରସ । ୩୭୬ ।

ପଦ୍ୟାଳି ନାନାପୁର ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗ ।
ଧ୍ୱନି ବୋଧନଦ ଗୁଣ ବାଣୀ ଧାରଙ୍ଗ । ୩୭୭ ।
ଶୈଳୀ ନାନାଜାତି ଶଯ୍ୟା ଅସ୍ତ୍ର କୁଟିଳ ।
ଜାତି ଶୁକ୍ଳ କୁବଳୟ ସ୍ୱତ ନୀଳୋତ୍ପଳ । ୩୭୮ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ଉଦ୍ଭବ ଭକ୍ତମନୋହରଙ୍କ ।
ଅଳିମାଳକଷମନୋଜ୍ଞ ଏହା ତହିଁ ଏଙ୍କ । ୩୭୯ ।
ନବରସ ଜଳଚରଚୟ ଅଛି ତହିଁ ।
ଦୁଷ୍ଟଜନାନ୍ଦର୍ଦ୍ଦନ ଦୁଷ୍ଟ ଯୋଏ ଅଛନ୍ତି । ୩୮୦ ।
ସେ ମନଙ୍କୁ ଏହି ସରୋବରରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ।
ସୀତାରାମପଦାମ୍ବୁଜ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଯାଇ । ୩୮୧ ।
ଶିବାଶିବଙ୍କୁ ନମି ବେନି ଉପସ୍ଥିତର ।
ସମ୍ବାଦଙ୍କୁ କହଇ ଶୁଣ ଜନନାଥର । ୩୮୨ ।

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ୱାଜ ସମ୍ବାଦ

ଦସ୍ତ୍ରାଣମଦମଣ୍ଡିଧି ସମପଦଦାଏ ।
ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନି ଥରେ ପ୍ରୟାଗରେ ବାସ । ୩୮୩ ।
ସୁରାସୁର ନରର ସିଦ୍ଧ ଗନ୍ଧର୍ବ ନରେ ।
ମକରଗତ ରବି ମାଘରେ ପ୍ରୟାଗରେ । ୩୮୪ ।
କରନ୍ତି ତ୍ରିବେଣୀ ସ୍ନାନ ମାଧବ ଦର୍ଶନ ।
ବଟସ୍ପର୍ଶନ ଭରଦ୍ୱାଜାଶ୍ରମ ଲୋଚନ । ୩୮୫ ।
ତେବେ ସେଠାରେ ଥାଏ ଯୋଗୀ ମୁନି ମେଳନ ।
ତହିଁ କଥାଏ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିରୂପଣ । ୩୮୬ ।
ପୁଣି ଧର୍ମକର୍ମ ଏଣଗୁଣ ବିବାଦନ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ କଥନ । ୩୮୭ ।
ପ୍ରୟାଗେ ମାଘକୁ ଏପରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।
ନିଜ ନିଜ ନିବାସକୁ ସମସ୍ତେ ଚଳନ୍ତି । ୩୮୮ ।
ଏକଦାକାଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ମାଘ ନିୟମକୁ ।
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଗମିଲେ ଭରଦ୍ୱାଜାଶ୍ରମକୁ । ୩୮୯ ।

ସେ ମୁନିଙ୍କୁ ଭରଦ୍ୱାଜ ନମି ପୂଜା କରି ।
ସୁବ୍ରତରେ ବସି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଏହିପରି ।୩୯୦ ।
ଅହେ ବେଦତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ମୋହର ମାନସକୁ ।
ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଦେଉଅଛି ସନ୍ତାପକୁ ।୩୯୧ ।
ତାକୁ କହିବାକୁ ମୋର ମାନଇ ଲଜ୍ଜିତ ।
ନ କହିଲେ ତ ଅନ୍ତଃକରଣ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ।୩୯୨ ।
ବୁଧେ କହନ୍ତି ଗୁରୁଙ୍କଠାରେ ଗୋପନ କଲେ ।
ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ଲଭ୍ୟ ହୁଅଇ ନାହିଁ ତଳେ ।୩୯୩ ।
ଏଣୁ ମୋର ସଂଶୟକୁ କରିବା ପ୍ରକାଶ ।
ମୋତେ କୃପା କରି ତଥ୍ୟ କହି ତାକୁ ନାଶ ।୩୯୪ ।
ପୁରାଣେତିହାସପଦାବଳୀରେ ପ୍ରକଟିତ ।
ଏ ରାମନାମ ପ୍ରଭାବ ଅଟେ ଅପରିମିତ ।୩୯୫ ।
ସେ ନାମକୁ ସଦା ଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣମୟୀ ନିତ୍ୟ ।
ସଦାଶିବ ଜପ କରି ହୁଏ କୃତକୃତ୍ୟ ।୩୯୬ ।
ମରଣ ସମୟେ ତାକୁ ହୋଇ ଉପଦିଷ୍ଟ ।
କାଶୀରେ ପ୍ରାଣୀଗଣ ମୁକ୍ତିରାଜ୍ୟେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ।୩୯୭ ।
ସେ ନାମବାଚ୍ୟ ରାମ କିଏ ମୋତେ କହ ତ ।
ଜଣେକ ରାମ ଅଟଇ ମୋହରେ ବାଧିତ ।୩୯୮ ।
ଏ ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ଦଶରଥପୁତ୍ର ।
ଜାୟା ବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ଅତି ଶୋକାନ୍ୱିତ ।୩୯୯ ।
ରଣେ କରି ସକୁଳ ରାବଣକୁ ନାଶିଲେ ।
ପତ୍ନୀ ସୀତା ସାଙ୍ଗରେ ନଗରକୁ ଫେରିଲ ।୪୦୦ ।
ସେହି ଏହି ରାମ କି ? କହିବା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ।
ଏ ସନ୍ଦେହ କି ମୋହର ମନରୁ ନ ତୁଟେ ।୪୦୧ ।
ବିପ୍ରବର ! ସାକଲ୍ୟେ କହ ସେ ବିଷୟକୁ ।
ଦୂର କର ମୋହର ମାନସ ସଂଶୟକୁ ।୪୦୨ ।
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମନ୍ଦ-ହାସରେ ।
ବୋଇଲେ ଶ୍ରମ ଜାତ ତ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଶ୍ନରେ ।୪୦୩ ।

ନିବାରଣରେ ତୁମ୍ଭେ ସମର୍ଥଜଳଦ ।
ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁମ୍ଭର ଭବଜଳାମଳଦ । ୪୦୪ ।
ତଦ୍‌ଗୁହ୍ୟ କଥା ମୋ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଈହା ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଙ୍କୁ କଲ ତୁମ୍ଭେ କଲ୍ୟାଣା । ୪୦୫ ।
ମନଦେଇ ଶୁଣ ମୁଁ କହିବଁ ରାମକୀର୍ତ୍ତି ।
ମହାମୋହ-ମତ୍ତଦନୁଜ-ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି । ୪୦୬ ।
ଶୁଣି ମୁନି ମାନସ ଚକୋର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
ଯାହା ପୂର୍ବେ ଶିବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ୪୦୭ ।
ଏଥ ଶିବାଶିବସମ୍ବାଦରୂପ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ।
ପଢ଼ାଇବୁ ପଢ଼ଇ ବିଚାରିବୁ ନିତ । ୪୦୮ ।
ତ୍ରେତାଯୁଗେ ଏକଦାକେ ଭବାନୀ ମହେଶ ।
ଯାଇ ଅଗସ୍ତି ଆଶ୍ରମେ କଲେକ ପ୍ରବେଶ । ୪୦୯ ।
ସେ ଦେବଦେବଙ୍କୁ କାଶ୍ୟାସ୍ତ କୁମ୍ଭସୁତ ।
ପ୍ରଣମି ପୂଜନ କଲେ ହୋଇ ପ୍ରମୋଦିତ । ୪୧୦ ।
ରାମକଥାକୁ ସ୍ୱଭକ୍ତିକି ପରସ୍ତାବ ।
"କଥନ ଶ୍ରବଣ କଲ ତୁଷ୍ଟ ମୁନି ହର । ୪୧୧ ।
ଏମନ୍ତେ କେତେକାଳ କାଟି ସେ ଆଶ୍ରମରେ ।
କୈଳାସକୁ ଗଲେ ଶମ୍ଭୁ ଉମା ସହିତରେ । ୪୧୨ ।
ସେ ସମୟେ ଧରାଭାର ହରିବାକୁ ହରି ।
ତପନକୁଳେ ରାମରୂପରେ ଅବତରି । ୪୧୩ ।
ପିତୃବାକ୍ୟ ପାଳିବାକୁ ଦଣ୍ଡକକାନ୍ତାରର ।
ବୁଲୁଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ତେଜି ବୈରାଗୀ ପ୍ରକାରେ । ୪୧୪ ।
ହର ଭାବିଲେ ରାମ କି ଗୁପ୍ତରୂପ ଧରି ।
ଭ୍ରମେ ବନେ ତଦ୍ଦର୍ଶନ ଲଭିବ କପରି । ୪୧୫ ।
ମୁଁ ଗଲେ ସେଠାକୁ ଜନେ ହେବେ ଅବଗତ ।
ଅପ୍ରକଟିତ ଭାବ ହୋଇବ ପ୍ରକଟିତ । ୪୧୬ ।
ଏମନ୍ତ ଚିନ୍ତାକୁ ମହାଦେବ ମାନସର ।
ସତୀଦେବୀ ଜାଣେ କାହିଁ ଯୋଗବିତ୍ ମାତର । ୪୧୭ ।

ଏକାଳରେ ମାରୀଚ ରାବଣ ପ୍ରେରଣରେ ।
ଗଲା ଦଣ୍ଡକକୁ ହେମହରିଣାକୃତିରେ । ୪୧୮ ।
ତାକୁ ମାରିବାକୁ ରାମ ସୀତା ନିୟୋଗରେ ।
କାଣ୍ଡ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି ଗମିଲେ ତା ପଛରେ । ୪୧୯ ।
ସେତେବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମମାର୍ଗ ଅନୁସରିଲେ ।
ତେତେବେ ରାବଣ ସୀତାକୁ ଘେନି ଲଙ୍କା ଗଲା । ୪୨୦ ।
ହରିଣକୁ ମାରି ଫେରି ଆସି ବେନି ଭାଇ ।
ସୀତାକୁ ନ ଦେଖି ସାନଜନ ସମ ହୋଇ । ୪୨୧ ।
ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଗିରି ବନସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଖୋଜି ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ କାତର ଚିତ୍ତରେ । ୪୨୨ ।
ସଂଯୋଗ ବିୟୋଗ ଯାର ନାହିଁ କେବେ ।
ସେ ରାମ ରାମାବତାରେ ଦୁଃଖୀ ହେଲେ ଏବେ । ୪୨୩ ।
ରାମ ଚରିତ ବିଚିତ୍ର ତାକୁ ଜାଣେ ସୁଧୀ ।
ମୋହବଶେ ଭ୍ରମଗ୍ରସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି । ୪୨୪ ।
ସେ ନିର୍ଜନ କାଳେ ଉମାଯୁତ ପଶୁପତି ।
ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋଦେ ସ୍ତୁତି କଲେ ଏମନ୍ତ । ୪୨୫ ।
ଜୟ ଜଗତ୍ପାବନ ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ।
ଜୟ ଜୟ ସନାତନ ଜୟ ଆନନ୍ଦକନ୍ଦ । ୪୨୬ ।
ତା ପରେ ରାମାନୁରକ୍ତ ହୋଇ ମହେଶ୍ୱର ।
ମୋଦପୁଲକିତ ଗାତ୍ରେ ଗଲେ ନିଜ ପୁର । ୪୨୭ ।

ସତୀମୋହ

ନିଜ ପତି ଶମ୍ଭୁଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରୁ ଦେଖି ସତୀ ।
ଏମନ୍ତେ ଭାବିଲେ ହୋଇ ସନ୍ଦିହାନମତି । ୪୨୮ ।
ଯେ ସ୍ୱାମୀ ସୁରାସୁରମୁନିଜନବନ୍ଦିତ ।
ମହେଶ ତ୍ରିଲୋକଙ୍କ ଅତି ପୂଜିତ ଦେବ । ୪୨୯ ।
ସେ ଯାଇ ରାଜ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ବୋଲି ଏକ ରାଜସୁତଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଣମି କଲେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ସ୍ତୁତିକୁ । ୪୩୦ ।

ଶୁଣି ତାର ରୂପ ଦେଖି ହୋଇଲେ ମୋହିତ ।
ପୁରେ ପ୍ରବେଶି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତି ମୋହିତ ।୪୭୧।
ତୁମ୍ଭେ ତ ଅଜ ନିତ୍ୟ ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ବିକାର ।
ପ୍ରକାଶିଲ କେଁ କପଟ ଧରିବ ନରାକାର ।୪୭୨।
ଅଥବା ବସ୍ତୁ ସ୍ୱଭାବ ନିମିତ୍ତ ନର ।
ହୋଇଛି ପରା ହୋଇଲେ ସେହୁ ତ ଶ୍ରୀଧର ।୪୭୩।
ସର୍ବଜ୍ଞ ଶତ୍ରୁସୂଦନ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନିଧାନ ।
ସକଳ କଲ୍ୟାଣଙ୍କ ଅଟନ୍ତି ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ।୪୭୪।
ଏ ତ ଅଜ୍ଞାନୀ ସର୍ବଙ୍କୁ ଜାଣିଲୁ ହରାମ ।
ଭାବ ଭାବ ଭାବନେ ଭୁଲେ ବାତୁଳ ହୋଇ ।୪୭୫।
ମୋ ଧରିତ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅପୋଧ ତାଙ୍କ ଶିର ।
କିସ ଏଥି ତମାକାର ନୂତନ ମୋ ଶୋଚନ ।୪୭୬।
ଏପରି ଖଳ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଅତି ପଣ୍ଡିତା ।
ନାଥଙ୍କୁ ପୁଚ୍ଛିବାକୁ ଅତି ସ୍ତୁତା ଲଜ୍ଜିତା ।୪୭୭।
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଶିବ ଶିବା-ମନୋଭାବ ଜାଣି ।
ମଧୁର ହସି ଆଦ୍ୟାଦରେ ଭାଷିଲୁ ଏ ବାଣୀ ।୪୭୮।
ଦେବି ! ତେବେ ସନ୍ଦେହ ଭର୍ତ୍ସନା ଅନୁଚିତ ।
ସର୍ବସ୍ୱାଭାବ ମଙ୍ଗଳ ତୁଏ ନାହିଁ ସତ ।୪୭୯।
ତାର ତେବେତଙ୍କୁ ମୋତେ ଅଶଙ୍କି କହିଲ ।
ଯା ଭକ୍ତିକି ମୋଠାରୁ ତେଁ ମୁନୀଶ ଶୁଣିଲୁ ।୪୮୦।
ସେ ମୁନୀଶ ସେବନ୍ତି ସେ ତତ୍ତ୍ୱବୋଧାର ।
ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଟନ୍ତି ଇଷ୍ଟଦେବ ମୋର ।୪୮୧।
ଯାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଯୋଗୀ ଧୀରଗଣ କରେ ଧ୍ୟାନ ।
ଯାଙ୍କ ଶକ୍ତି ଜେଣ ବୋଲି ବେଦ କରେ ଗାନ ।୪୮୨।
ଯାର ବଶୀଭୂତା ମାୟା ଯେ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ।
ସେ ଭୁବନଜନାଙ୍କୁ ନାସ୍ତିକାଦ୍ଧ୍ୟନାୟକ ।୪୮୩।
ସେ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପାଇଁ ବଶୁ କୁଳରେ ।
ଅବତାର ପ୍ରକଟି ଭକ୍ତ ହାମ୍ଭକରେ ।୪୮୪।

ଏମନ୍ତ ତୁମ୍ଭର ଯେତେ ବନ୍ଧୁବର୍ଗେ ଶିବ ।
ତୁମ୍ଭେ ନାହିଁ ଯିବା ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ନବ । ୪୪୫ ।
ବନ୍ଧୁ ଦାସୀ ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ମନେ ଭାବି ।
ଶମ୍ଭୁ ତୋଷଣ ପ୍ରେମେ ଶୁଣ ଦୟା ମହାଲକ୍ଷ୍ମି । ୪୪୬ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଲଜ୍ଜେ ଯାଇ ପର୍ବତାକୁ ଭଲ ।
ଯେପର ଯିବ ସନ୍ଦେହ ତୁମ୍ଭ ମାନସର । ୪୪୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଦେହ
ଉକ୍ତ ସ୍ଥଳରେ ବସିଥିବ ଏକା ଶଙ୍କର । ୪୪୮ ।
ଏପରି ଲଭି ନିଜ ପତିର-ଅନୁଜ୍ଞାକୁ ।
ଶୈଳ ଗଲେ ସ୍ୱମନ ପଶ୍ଚାତ ଚଳିବାକୁ । ୪୪୯ ।
ଶିବ ମନେ ଭାବନ୍ତି ବନ୍ଧାଣୀ ମୋ ବଚନ ।
ପ୍ରତେ ଭଲ ନାହିଁ ଏ ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚନ । ୪୫୦ ।
ସାଧ୍ୱୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ତାହାର ତୁଳି ବାମ ।
ଅହୋ ! ପଣ୍ଡିତ ହେବ ତାହାରେ ସଂଗ୍ରାମ । ୪୫୧ ।
ସେ ପାଳବ ନିଜ ଧର୍ମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ପତିଙ୍କୁ ।
ଏବେ ବାଳା କପିଙ୍କ ଶିବ ସ୍ୱମାନଙ୍କୁ । ୪୫୨ ।
ତେଣେ ଶ୍ୟାମା ସ୍ୱୟଂ ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଦନ ।
ସୀତାର ସ୍ୱରୂପକୁ କଲେ ଧନ୍ୟ ଛାୟାଣୀ । ୪୫୩ ।
ଯେ ପଥେ ଗଲେ ଦେବୀ ଶୁଭ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ।
ଆସୁଥିଲେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଦୁଃଖରେ । ୪୫୪ ।
ତାଙ୍କୁ ଆଗେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚଳିଲେ ଅଦମ୍ଭିତ ।
ସ୍ୱଭାବ ରୂପ ପ୍ରସ୍ୱଦ ନୁହଁଇ ତ ଶାନ୍ତ । ୪୫୫ ।
ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମ-ମୋହ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ନ୍ତି ।
ଅହା ! ବୋଲି ଶତ୍ରୁ ଯେ ଧୀର ତୁଳା ହୋଇଣ । ୪୫୬ ।
ଯା ନାମ ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରେ ତୁଟଇ ଅଜ୍ଞାନ ।
ସେ ସକଳାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ । ୪୫୭ ।
ସେ ରୂପ ଦେଖି ସତୀର ବଢ଼ଇ କୁତୁକୁ ।
ମନେ ଭାବି ଭକ୍ତ ପିତୃନାମ ସ୍ୱନାମଙ୍କୁ । ୪୫୮ ।

ପ୍ରଣମି ମୃଦୁ ବଚନେ ପୁଚ୍ଛିଲା ଏମନ୍ତ ।
ଦେବ ! ଏବେ ତୋତାରେ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ କାନ୍ତ ? ।୪୫୯।
ଜାଣିଣ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ଭାଙ୍ଗିବ କାନ୍ତାରେ ।
ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛ କହ ମୋତେ କୃପାରେ । ୪୬୦ ।
ଏ ବାଣୀ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣି ସତୀ ମୌନରେ ।
ସ୍ଥିତ ଲଜ୍ଜା ଖେଦ ସମ୍ଭ୍ରମ ନିଜ ମନରେ । ୪୬୧ ।
ଶବଳ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ ପତି ବୋଲି ଚେଲି ।
ଅଣ୍ଟରେ ଏଠାକୁ ଅସି ପରାଭୂତା ହେଲି । ୪୬୨ ।
ଏବେ ଯାଇ ପତି ମୁଖ କିପରି ଦେଖିବି ?
ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ କିସ ମୁହିଁ କହିବି । ୪୬୩ ।
ଏମନ୍ତେ ଚିନ୍ତା ଚିନ୍ତି ସତୀ ବାହୁଡ଼ି ଗଲା ।
ତା ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ରାମ ମନ ତରଳିଲା । ୪୬୪ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାକୁ ନିଜ ମହିମା ଲବ ।
ସୀତା ସୌମିତ୍ରୀ ସହିତେ ଦାଶରଥି ଭବ । ୪୬୫ ।
ଦେଖା ଦେଲେ ତାର ଅଗେ ତା ଦେଖି ଭବାନୀ ।
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ ବୁଲି ଦେଖିଲା ପଛେ ସେହି ବେଶ । ୪୬୬ ।
ପୁଣି ବୁଲି ଦେଖିଲା ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ଯହିଁ ଯେଣେ ଦେଖେ ତେଣେ ସେହୁ ତିନିଜଣ । ୪୬୭ ।
ସର୍ବତ୍ର ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମାନରେ ।
ସେବନ୍ତି ବିଭୂତି ମିଶନ୍ତୁ ଦେବଗଣରେ । ୪୬୮ ।
ଏ କୃତଣେ ସ୍ଥିତା ସତୀର ଶରୀର କମ୍ପିଲା ।
ଦେଖି ନୟନ ବୁଜି ସେ ବାଟରେ ବସିଲା । ୪୬୯ ।
କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ସେହୁ ମେଲିଲା ନୟନ ।
ଅଉ ଦିଶିଲେ ନାହିଁ ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ୪୭୦ ।
ଧୀରେ ଉଠି ଧୀରେ ଚିନ୍ତି ରାଘବ ମହିମା ।
ନିଜ ନାଥ ନିକଟକୁ ଗଲେ କଲି ଉମା । ୪୭୧ ।
ପ୍ରିୟାକୁ ଦେଖି ସାଦରେ ପୁଚ୍ଛିଲେ ଈଶାନ ।
ଅତେ ଯେମନ୍ତ ପଚେ ପରୀକ୍ଷା ବିଧାନ । ୪୭୨ ।

ଶୁଣେ ଭବାନୀ ଏତେ ମାତର ବୋଇଲେ ।
ସନକାଦିମାନେ ମୋ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହିଲେ । ୪୭୩ ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ନ ପାଇ ସନ୍ଧାନ ।
ଯୋଗୀମାନେ ସବୁ ଛାଡ଼ି ପାଉଛନ୍ତି ଏସନ । ୪୭୪ ।
ସତୀ ତ ଧରିଲେ ସୀତା ଦେହର ଆକାର ।
ତେଣୁ ଆଉ ଶଙ୍କର ଏହା ସହେ ସହାର । ୪୭୫ ।
ଭଲେ ହେବ ବିଶ୍ୱାସନ ଆଦର ପାଇବା ।
ଏ ଭାବନାରୁ ତେଣୁ ମୁହଁ ବନ୍ଦି ପାରିବ କି ? ୪୭୬ ।
ଏ ଦେହେ ଏ ମୋ ସେବା ନୁହେଁ ଶଙ୍କର ଭବ ।
ବୋଲି ଶିବ ଧ୍ୟାଏ ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ-ସାରସ । ୪୭୭ ।
ସତୀଙ୍କୁ କିଛି ନ କହି ଅତି ଶିର ହୋଇ ।
ଆପଣାର ମନରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଯାଇଁ । ୪୭୮ ।
ତେବେ ଶୁଭିଲା ଏହିପରି ଆକାଶ ଗିର ।
ଜୟ ମହାବ୍ରତଧର ଜୟ ଯୋଗୀଶ୍ୱର । ୪୭୯ ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାଙ୍କୁ କେତେ କେ ସଦାଶିବ ।
ତୋହର ବିନା ଆଉ ଭିଏ କିଏ ପାରିବ । ୪୮୦ ।
ଏ ବଚନକୁ ସତୀ ଶୁଣି ହୋଇ ଚକିତା ।
ଶିବ ସମୀପକୁ ଯାଇ ଦେଖାଇ ନମ୍ରତା । ୪୮୧ ।
ବୋଇଲା, ହେ ନାଥ ! ତୁମ୍ଭେ କି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲ ।
କୃପାକରି କହ ମୋ ମନ ଟଳଟଳ । ୪୮୨ ।
ଏପରି ପଚାରି ପତି ମୁଖୁଁ ପ୍ରତିବାଣୀ ।
କିଛିହିଁ ନ ପାଇ ହୋଇ ଭାବିଲେ ଭବାନୀ । ୪୮୩ ।
ଶଙ୍କର ଅନ୍ତରେ ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ମୋ ସ୍ୱାମୀ ।
ଜାଣିଲେଣି ସମସ୍ତେ ମୋ ଅପରାଧ ଦେଖି । ୪୮୪ ।
ଛି ଛି ଅଜ୍ଞାନେ ମୁଁ କେତେ ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କଲି ।
ପତିଠାରେ କପଟକୁ କିମ୍ପା ଆଚରିଲି । ୪୮୫ ।
ସେ ବଳରେ ନାରୀ ଧୀର ହୋଇ ଏମନ୍ତ ।
ସମାଜସ୍ଥରେ ପ୍ରବୃତ୍ତିରେ ପ୍ରତିଫଳ । ୪୮୬ ।

ଯେବେ କପଟରୂପୀ ଶଠା ଭର୍ତ୍ତି ମିଶଇ ।
ତେବେ ସଂଲଗ୍ନ ପଲ୍ଲବ ଅଲଗା ହୁଅଇ । ୪୮୭ ।
ଏଣେ ଧବ ବଚନକୁ ସତେ ମୁଁ ନ କଲି ।
ତେଣେ ରାମପାଦେ ଅପରାଧକୁ ଲଭିଲି । ୪୮୮ ।
ଅହା ! ମୋର ପଣ ଦେବେ ଦାସୀଙ୍କୁ ଗମ୍ଭୀର ।
କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅଇବାକୁ ଅପରାଧ ମୋର । ୪୮୯ ।
ଏମନ୍ତ ସ୍ୱାମୀ-ବାକ୍ୟାପଘାତୀ ମୁଁ ହୋଇଲି ।
ସ୍ୱକର୍ମ ଦୋଷରେ ଦୁଃଖ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲି । ୪୯୦ ।
ଏମନ୍ତେ ଭାଳୁଥିଲେ ସତୀଙ୍କ ନ ବେଳେକ ।
ପ୍ରେମେ ପୁଣି ଭଜିବାକୁ ପାଇଁ ପିନାକୀ । ୪୯୧ ।
ଏକ ବଟମୂଳେ ବସି କମଳାସନରେ ।
ଚିତ୍ତକୁ ନିବେଶିଲେ ଅଖଣ୍ଡ ସମାଧିରେ । ୪୯୨ ।
ତା ଦେଖି ଶିବା ସତୀ ମନକୁ ସ୍ଥିର ପଥ—
ମଣି ରହିଲେ ଦେଖିଲାବେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ୱର । ୪୯୩ ।
ଏ ବାଟରୁ ନିଷେଧବାଣୀକ ଅଗୋଚର ।
ଏମନ୍ତେ ଗଲା ସହାଣୀ ସହସ୍ର ବତ୍ସର । ୪୯୪ ।
ତେବେ ଶିବ ସମାଧି ତେଜି ରାମ ସ୍ମରିଲେ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବା ମୋଦେ ପଡ଼ ଭଜନ ଗଲେ । ୪୯୫ ।
ପ୍ରଣତା ଦେଖି ବାଳିକାକୁ ଆଦରେ ଆସନ ।
ଦେଇ ସମୀପରେ ବସାଇଲେ ପଞ୍ଚାନନ । ୪୯୬ ।
ମୃଦୁ ମଧୁର ବଚନେ କହୁ ହରି କଥା ।
ହରି ବିଭୁ ହରିଲେ ସତୀ ମାନସ ବ୍ୟଥା । ୪୯୭ ।
ସେ ସମୟରେ ଏବଂ ଘୋର ଦୁଷ୍ପାଠ ।
କହୁଥିଲ ଦକ୍ଷକୁ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପଦ । ୪୯୮ ।
ଗର୍ବରେ ଆପଣ ପଞ୍ଚ-ଭୋଗ ଅଧିକାର ।
ଅଧିକାର ନ କରେ କାହାରେ ଅବକାଶ । ୪୯୯ ।
କପର୍ଦ୍ଦୀଙ୍କି ବିବାଦ ସେ ଅବଜ୍ଞା ଯଜ୍ଞକୁ ।
ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲା ସେ ନିର୍ଜ୍ଜର ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ୫୦୦ ।

ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ହେଲା ସର୍ବ ଦେବ ମିଶ୍ର କୁଳର ।
ଗନ୍ଧର୍ବ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସହିତେ ହୋଇ-ନିଜର । ୫୦୧ ।
ଅଦ୍ୱୈତ ମୁନିଙ୍କ ସମ୍ମୋହନ ଗୀତ ଗାନ ।
ଯା ପାଇଁ ଚଳିଲେ ମୋହେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଚେତନ । ୫୦୨ ।
ଚାଳର ଶତପୁତ୍ର ଗଙ୍ଗର ମୂର୍ଚ୍ଛା ଜାଣି ।
ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମ ମନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭବାନୀ । ୫୦୩ ।
ପଞ୍ଚ ଅଶ୍ୱ ବେଦରେ ଯାଇ ଯାଗ ଦେଖି ମୂର୍ଚ୍ଛି ।
ଅଗସ୍ତ୍ୟ ବେଦବେଦାଙ୍ଗ ଜଗନ୍ନାଥରେ ରସ୍ତୁ । ୫୦୪ ।
ପନ ନଦୀ ହୋଇ ପିତା ସମାଜୀ ଜନ ।
ହେଲେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥସ୍ୱରୂପ ଭାଗ୍ୟବାନ । ୫୦୫ ।
ଦୂରଦର୍ଶୀ ହୋଇ ସଖା ପଞ୍ଚ ସହଚରେ ।
ନିଜ ଦୋଷ ସ୍ମରଣ ଯଜ୍ଞ ଥାଏ ମୌନରେ । ୫୦୬ ।
ତେବେ ଜଗତ ସୁଖ ଗାନାଇଲାଣ୍ଟି ।
ବସନ୍ତେ ଯେ ଜଣାଇଲ ମୃଦୁଲେ ମିଳିଲୁ । ୫୦୭ ।
ତା ଶୁଣି ହର ବୋଇଲ ତୁମ୍ଭ ବାନ୍ଧି ହସ ।
ମାଝ ତୁମ୍ଭର ପିତା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷିଲ । ୫୦୮ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ସବୁ ଦିଅନ୍ତୁ ଦେଖାଇଲ ।
ମୋଠାରେ ଥିବା ଦ୍ୱୈତ ତୁମ୍ଭରେ ଦେଖାଇଲ । ୫୦୯ ।
ପୂର୍ବେ ଦକ୍ଷ ଶରୀରେ ସମ୍ମୁଖେ ମୋହର ବୈର—
ଭଗ୍ନ ଅଙ୍ଗ ଯାଏ ଭବେ ସେହି ବାଁଧିବାର । ୫୧୦ ।
ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ହୋଇ ଜନନୀ ହେଲା ।
ସ୍ମରଣି ସମୂହେ ଭ-ମ ଭବ ଶରେଣ । ୫୧୧ ।
ପିତ … ମିଳେଣ ଯାଗ ସ୍ଥାନ ଗମନେ ।
ଅନ୍ତରଣି ପୁଷ୍ପ କ୍ରୀଡ଼ା ହୋଇଲେ ପୂଜନେ । ୫୧୨ ।
ମାତ୍ର ସାଙ୍ଗେ ଥିଲେ ଯେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଅସଫଳ ଅଦୃଶ୍ୟ ଘଟିଲ ଗମନରେ । ୫୧୩ ।
ଏମନ୍ତେ ବେଳେ ସତେ ଭସ୍ମଲେ ହେଲେ ପଣ ।
କ୍ଷଣିକ ସୁତ୍ର ଗୋପାଳ ଅନ୍ୟ କାହିଁ ଘନା । ୫୧୪ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଫଳକୁ ଅନୁସରି ପ୍ରାଣୀର ।
ବୁଝି ପ୍ରସନ୍ନ ଥାଏ ଏହା ଅଟେ ଆତୁର । ୫୧୫ ।
ତେବେ ଶଙ୍କର ଛାଡ଼ି ଭକ୍ତ ମୁଖ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ।
ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ ଭଲ ସଜୀବ ବାଦ୍ୟକୁ । ୫୧୬ ।
ପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ମୁଦେ ଅରୋହି ବିମାନ ।
ପ୍ରମଥଗଣ ସଙ୍ଗେ ଦେବୀ କଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ୫୧୭ ।
ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିର ଦ୍ୱାରେ ଯାଇ ସତୀର ।
ସବୁ ଲୋକେ ଭବାନୀଙ୍କୁ କଲେ ଅନାଦର । ୫୧୮ ।
ଭଗ୍ନୀମାନେ ମଧ୍ୟ କଲେ ତିରସ୍କାର ତାଙ୍କୁ ।
ମାତା ମାତ୍ର ଦେଖାଇଲା ସ୍ୱବତ୍ସଳତାକୁ । ୫୧୯ ।
ଜନକ ବଦନୁଁ କଥା ପଦେ ହେଲେ ଶୁଣି ।
ନ ଶୁଣି ଯାଗଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶିଲା ଯାଇ । ୫୨୦ ।
ତହୁଁ ସ୍ୱ-ଧବ ଭାଗର ଅଭାବ ଦେଖିଲା ।
ନାଥ କହିଥିଲେ କଥାମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରିଲା । ୫୨୧ ।
ଆପଣା ଅବଜ୍ଞାଠାରୁ ପତିର ଅବଜ୍ଞା ।
ଗୁରୁତର ଅଟେ ବୋଲି ଭାବିଲା ସେ ପ୍ରାଜ୍ଞା । ୫୨୨ ।
କ୍ରୋଧାପମାନ-ବାଡ଼ବ ତା ଚିତ୍ତ ଦହିଲା ।
ମାତୃସାନ୍ତ୍ୱନା-ତୁଷାରେ ଶୀତଳ ହୋଇଲା ? ୫୨୩ ।
ସଭା ଅଡ଼ କୋପଭରେ ସତ୍ୟା ବୋଇଲା ।
ହେ ସଦସ୍ୟେ ! ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆବୋରିଲା ? ୫୨୪ ।
ଶିବଙ୍କ ତିରସ୍କାର ଫଳ ତୁମ୍ଭେ ବୁଝିବ ।
ମୋର ପିତାଙ୍କୁ ସନ୍ତାପ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇବ । ୫୨୫ ।
ଶୂନ୍ୟ ହେଲେ ହବିଷର ଯାଗାଧାରର ।
ନିନ୍ଦା ଶ୍ରବଣ ଉଚିତ ନୁହେଁ ଜନର । ୫୨୬ ।
ପୁଣି ଅଟନ୍ତି ଜଗତ୍ପିତା ଧୂର୍ଜ୍ଜଟିର ।
ପରମାତ୍ମା ମହାଦେବ ଶଶାଙ୍କ ଶେଖର । ୫୨୭ ।
ତାହାଙ୍କର ଅପମାନ କରି ଯେ ଜନକ ।
ଜନସ୍ଥାନେ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଅପାୟ ପାତକ । ୫୨୮ ।

ଏମନ୍ତ ପାପୀ ଯେଉଁଙ୍କୁ ଜାତ ମୋ ଶରୀର ।
ଅନୁଚିତ ଅଟଇ ଏହୁ ଧାରଣ ଏହାର । ୫୨୯ ।
ଏତେ କହି ସତୀ କରି ଶଙ୍କର ସ୍ମରଣ ।
ଯୋଗାନଳେ ଭସ୍ମ କଲେ ସ୍ୱକାୟାପବନ । ୫୩୦ ।
ସତୀର ଏ ଗତି ଦେଖି ଯଜ୍ଞଶାଳାର ।
ସମସ୍ତେ ଏକନାଦରେ କଲେ ହାହାକାର । ୫୩୧ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବଗଣ କରନ୍ତେ ଯଜ୍ଞ ନାଶ ।
ଯଜ୍ଞର ରକ୍ଷଣେ କଲ ଭୃଗୁମୁନୀଶ । ୫୩୨ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତାକୁ ଶୁଣି ରୁଦ୍ର ଅତ ରୌଦ୍ର ହୋଇ ।
ପଠାନ୍ତେ ବୀରଭଦ୍ରଙ୍କୁ ସେ କୁଣ୍ଡରେ ଥାଇ । ୫୩୩ ।
ଯଜ୍ଞକୁ ବିଧ୍ୱଂସିଲେ ନାଶିଲେ ନିର୍ଜରଙ୍କୁ ।
ବନ୍ଧିଲେ ବନ୍ଧୁଣଧ ପାର୍ଷଦମାନଙ୍କୁ । ୫୩୪ ।
ଦକ୍ଷ ପରିଭୂତ ହୋଇ ଦୁର୍ଗତି ପାଇଲେ ।
ସେ ଯଜ୍ଞ ସମାପ୍ତର ଶେଷେ ଶୋଧ ହୋଇଲେ । ୫୩୫ ।

ପାର୍ବତୀ ଜନ୍ମ

ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଶିବପତ୍ନୀ ହେବି ବୋଲି ମତ ।
ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦନ୍ତି ବର ମାଗିଥିଲେ ସତୀ । ୫୩୬ ।
ତେଣୁ ହିମାଳୟର ଆଳୟରେ ସେ ଜାତା ।
ହୋଇ ପାର୍ବତୀ ନାମେ ଜଗତରେ ଖ୍ୟାତା । ୫୩୭ ।
ସେହି ଅବତରନ୍ତେ ହିମାଳୟ ଧାମକୁ ।
ସମସ୍ତରେ ଛବିଶିରେ ଶୋଭାଧାମ ପ୍ରକଟ । ୫୩୮ ।
ଋଷିମାନେ ପୁଲକମାନସ ହୋଇ ରହିଲେ ।
ଦକ୍ଷ ଯାଇ ଯୋଗାଗ୍ନୀରେ ତପ ଆଚରିଲେ । ୫୩୯ ।
ଭୂଲୋକ ସମସ୍ତ ସଦା ପୁଷ୍ପଫଳଯୁତ ।
ବୃକ୍ଷ ଲତା କାନନରେ ପବନ ସହିତ । ୫୪୦ ।
ଭାଗୀରଥୀ ନିର୍ମଳ ସଲିଳ ପୂରିତ ।
ହେଲେ ଦେବ ଖଗ ମୃଗ ହିମାଳୟ ପୂରିତ । ୫୪୧ ।

ସେ ଧବଳର ହେଲା ନାନାମଙ୍ଗଳଯୁକ୍ତ ।
ଉଦଧିବାସୀ ନରେ ହେଲେ ଈଶ୍ୱର-ଭକ୍ତ ।୫୪୨।
ହିମାଳୟର ଅଶ୍ୟାନ ଅନନ୍ତ ବାଢ଼ିଲେ ।
ଦେବ ଗନ୍ଧର୍ବ ସାଧ୍ୟ ଚାରଣେ ଗାନ କଲେ ।୫୪୩।
କୃଷ୍ଣଙ୍କେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲା ନାରଦଙ୍କୁ ।
ଗିରିରାଜ ଭବ ବନ୍ଧୁବଧ ପୂଜନଙ୍କୁ ।୫୪୪।
ମୁନି ପାଦୋଦକ ନିଜ ମସ୍ତକେ ସିଞ୍ଚିଲା ।
ପତ୍ନୀ ସୁତା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମାଇଲା ।୫୪୫।
କହନ୍ତି ମୁନି ସ୍ୱୟଂରେ ସେ କନ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶ ।
ସୁଶୀଳ ଗୁଣ ଦୋଷ ଶୁଣିବା ଅଭିଳାଷ ।୫୪୬।
ନାରଦ ମନେ ହସି ବୋଇଲୁ ତୋ ନନ୍ଦନା ।
ସୁଦଶ୍ୟ ପତିଷ୍ଠିତା ମାତୃ ପିତୃ ବନ୍ଦନା ।୫୪୭।
ପତିବ୍ରତାଲଲାମା ସୁରନର ପୂଜିତା ।
ଅମ୍ବା ସର୍ବମଙ୍ଗଳା ଗୌରୀଆଦି ନାମଯୁତା ।୫୪୮।
ସୁଶୀଳା ସୁଲକ୍ଷଣା ସୁଗୁଣଗଣଶାଳି ।
ମାତ୍ର ଏହାର ଧବ ମାନସ୍ଥାନ ଅଗ୍ରଣୀ ।୫୪୯।
ଅମଙ୍ଗଳ ଭୂଷଣ ଜଟିଳ ଦିଗମ୍ବର ।
କାମ ଶୂନ୍ୟ ଯୋଗୀ ଭୂତ ପ୍ରେତ ସହଚର ।୫୫୦।
ଏ ଅନ୍ତ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣି ଦମ୍ପତି ଦୁଃଖିତ ।
ପାର୍ବତୀ ମାନସ ହେଲା ସନ୍ତୋଷ ପୂରିତ ।୫୫୧।
ଗିରିଜା ହୃଦୟେ ଶିବ ପ୍ରୀତି ଅଙ୍କୁରିଲା ।
ନୟନଯୁଗ ଲୋତକେ ତନୁ ପୁଲକିଲା ।୫୫୨।
ଲଜ୍ଜେ ସେ ସବୁ ଲୁଚାଇ ସେ ସ୍ଥାନେ ନ ରହି ।
ଯାଇ ସଖୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବସିଲା ଚନ୍ଦ୍ରମୁହିଁ ।୫୫୩।
ସେ ଦମ୍ପତି ଗଦଗଦସ୍ୱରେ ଯୋଡ଼ି କରତଳ ।
ବୋଇଲେ କହନ୍ତୁ କିସ ? ହେ ମୁନିନାୟକ ।୫୫୪।
ଏପର ଅମ୍ଭ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ସେପର ବରଙ୍କୁ ।
କପର ଦେବୁ ? କହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନଙ୍କୁ ।୫୫୫।

ତା ଶୁଣି ବୃତି ସ୍ଥିତିଙ୍କୁ ନୁହେ ଆନ କାହା ।
ପ୍ରାଣୀ-ସ୍କନ୍ଧପଞ୍ଚରେ ସ୍ଥ-ଲକ୍ଷିତ ଯାହା । ୫୫୬ ।
ସେବେହେଁ ଭକ୍ତର ମୂର୍ଦ୍ଧ ଯୋଗଏ କ୍ଷପାସ୍ତ ।
ତାହା ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ ଦୈବର ସହାସ୍ତ । ୫୫୭ ।
ତୁମ୍ଭ ସୁତାଙ୍କୁ ମୂର୍ଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣିଲ ଯଦି ବର ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ସଂଶୟ ନ କର । ୫୫୮ ।
ଶିବରେ ଖଦ୍ୟମାନ ଦଅଛ ଦୋଷ ଗୁଣ ।
ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦାନ କଲେ ସବୁ ହେବ ଗୁଣ । ୫୫୯ ।
ସର୍ପେ ଶୟନ କର ଶମ୍ଭୁ ହୁଏ ସକଳ ।
ସଦାସ୍ବୟ ନେଲ ସୂର୍ଯ୍ୟାଗ୍ନି ଅନାଦର । ୫୬୦ ।
ବହୁଲେହେଁ ଜଳ ମଦ ପାଣି ଗଙ୍ଗା ସୁତା ।
ବଳୀଙ୍କ ଦୋଷାବଳୀ ହୁଏ ନାହିଁ ଶୁଦ୍ଧତା । ୫୬୧ ।
ଗୃହାନଳ କଳୁଷିତ ହେଲେହେଁ ପବିତ୍ର ।
ମଦ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ ହେଲେ ଘଟ ଅଟେ ଅପବିତ୍ର । ୫୬୨ ।
ଦୋଷକରଣ ଅଟେ ଜଗର ଅନୁଚିତ ।
ସମର୍ଥଙ୍କି ହୋଇ କଲେ ନରକେ ପତିତ । ୫୬୩ ।
ଜନ ନିଜ ମନେ ସଦା ଲକ୍ଷିବା ଉଚିତ ।
ଜୀବ ଈଶ୍ୱର ସମ ନୁହଇ କଦାଚିତ । ୫୬୪ ।
ହର ଅଟେ ସମର୍ଥ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖହର ।
ବନ୍ଧୁସ୍ଥଳୀର ଶିବ ଭଗବାନ ଶଙ୍କର । ୫୬୫ ।
ଲୋକମନେ ତା ଏସରେ ନାହିଁ ଆଉ ବର ।
ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦେଲେ ହେବ ମଙ୍ଗଳ ତୁମ୍ଭର । ୫୬୬ ।
ପାର୍ବତୀ ତପ କଲେ ଜିଣିବ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ।
ଏତେ ବୋଲି ତାହାଙ୍କୁ ଦେଇ ଆଶୀର୍ବାଦଙ୍କୁ । ୫୬୭ ।
ନାରଦ ହର ସ୍ମର ବ୍ରହ୍ମଲୋକଙ୍କୁ ଗଲେ ।
ଶୈଳପତି ନିଜ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ ଏମନ୍ତ କହିଲେ । ୫୬୮ ।
ଦୁହେଁ ଯାଇ ଏହେ ମାଗ ଶବ୍ଦାଙ୍କ ବିବାଦ ।
ହିମାଳୟ ବୋଇଲେ ଉପଜେ ଅଛି କି ପ୍ରବାଦ । ୫୬୯ ।

କନ୍ୟା ବରଙ୍କ କୁଳ ଶୀଳ ରୂପ ବୟସ ।
ସବୁ ଦେଖି ଏଥିକୁ କରିବା ସମଞ୍ଜସ । ୫୭୦ ।
ଏଣୁ ଅମ୍ଭ ସୁତା ପାଇଁ ଅନୁରୂପ ବର ।
ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ସମ୍ପ୍ରତି ଭୂପବର । ୫୭୧ ।
ତା ଶୁଣି ବୋଇଲେ ଗିରିରାଜ କାନ୍ତାରେ ।
ଦେବଦେବଙ୍କେ ପାବତ ସମ୍ଭବ ହୋଇଯାରେ । ୫୭୨ ।
ମାତ୍ର ନାରଦ ବଚନ ହୁଏ ନାହିଁ ଆନ ।
ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ କର ଜପଯାଗ ଧ୍ୟାନ । ୫୭୩ ।
ଯେ ଦେଖନ୍ତି ଜଗତେ ପାର୍ବତୀର ଜନ୍ମକୁ ।
ସେ ଅବଶ୍ୟ କରିବ ତାହାର କଲ୍ୟାଣକୁ । ୫୭୪ ।
ଚିନ୍ତା ଛାଡ଼ି ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ସୁତାଠାକୁ ଯାଅ ।
କହ ତାହାର ନିଷ୍ଠାରେ ତପକୁ କରାଅ । ୫୭୫ ।
ତପସ୍ୟାରେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ ହର ।
ଆଉ କେଉଁ ଉପାୟ ନୁହେ ସମ୍ଭବପର । ୫୭୬ ।
ନାରଦ ବଚନ ଅଟେ ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ସମ୍ପୃକ୍ତ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ଝିଅକୁ କର ସଂସ୍କାରଧୃତ । ୫୭୭ ।
ହର ଅଟେ ସୁଗୁଣାକର ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
କଳଙ୍କ ରହିତ ଅଜ ଅଜର ଅମର । ୫୭୮ ।
ପତିବାଣୀ ଶୁଣି ମୋଦେ ମେନକା ସତ୍ୱରେ ।
ଯାଇଁ ପ୍ରିୟ ନନ୍ଦନୀକୁ ବସାଇ କୋଳରେ । ୫୭୯ ।
ମୋଦଯୋଗେ ମୁକ୍ତା ହୋଇ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ।
ନାରଦ ଭାବେ ତପ କରିବାକୁ କହିଲେ । ୫୮୦ ।
ତପ ଦୁଃଖ ଦୋଷହର ଅତି ସୁଖକର ।
ଅଧାର ଅଟଇ ଏ ସମସ୍ତ ଜଗତର । ୫୮୧ ।
ତପେ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ କରନ୍ତି ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ।
ତପେ ଶିବଙ୍କୁ ମନାଇ ପାଅ ତୁ ସୁକୀର୍ତ୍ତି । ୫୮୨ ।
ମୋ ଚିନ୍ତା ଏତେକ ମାତ୍ର ତୋ ମୃଦୁ ଶରୀର ।
ସହୁ ପାରିବ କେମନ୍ତ କଠୋର ତପୋଭାର । ୫୮୩ ।

ତାହା ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ ବୋଇଲେ ମାତା ! ଶୁଣ ।
ତପରେ କରିବ ଶମ୍ଭୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ । ୫୮୪ ।
ଏତେକ କଷ୍ଟ ହେଲେ ସିଦ୍ଧ ପାଇବ ବୋଲି ।
ମାତୃ ପିତୃ ପାଦଧୂଳି ନିଜ ଦେହେ ବୋଳି । ୫୮୫ ।
ବେଦାଭିଜ୍ଞ ମୁନିସ୍ତାଙ୍କ ହୋଇ ସୁଶିକ୍ଷିତା ।
ତପ ପାଇଁ କାନନକୁ ଗଲେ ଗିରିସୁତା । ୫୮୬ ।

ପାର୍ବତୀ ତପସ୍ୟା ।

ସେ ସୁକୁମାରୀ ସକଳ ସୁଖ ତ୍ୟାଗ କରି ।
ପ୍ରାଣପତି ପାଦପଦ୍ମ ହୃଦୟରେ ଧରି । ୫୮୭ ।
ଏକାଗ୍ରମାନସା ହୋଇ ତପକୁ ଆଦରି ।
ସହସ୍ରେ ବତ୍ସର ଫଳମୂଳ ଭୋଜନ କରି । ୫୮୮ ।
ଶାକାହାରରେ ଶତାବ୍ଦ ଶୁଷ୍କ ବଲ୍କଳନ୍ତ ।
ମାତ୍ର ବାୟୁ ପିଇଥିବ୍ରୁ ବର୍ଷ କଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୫୮୯ ।
ତାପରେ ପର୍ଣ୍ଣକୁ ତେଜି ଅପର୍ଣ୍ଣା ନାମରେ ।
ଖ୍ୟାତା ହୋଇ କେତେକାଳ ସଲିଳ ପାନରେ । ୫୯୦ ।
ତତ୍ପରେ କେତେକାଳ ବାତାହାରେ କାଟିଲେ ।
ପରିଶେଷରେ ନିରାହାର ବ୍ରତକୁ କଲେ । ୫୯୧ ।
ଅତଶୀର୍ଣ୍ଣା ଅପର୍ଣ୍ଣାକୁ ଅନାଇଁ ଗଗନେ ।
ଧୀରା ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀ ପ୍ରକାଶିଲ ଏମନେ । ୫୯୨ ।
ଗିରିରାଜକୁମାରି ! ତପ ଆଉ ନ କର ।
ତୋ ତପ ଦେଖି ତପ ଡରଇ ଅନ୍ତରେ । ୫୯୩ ।
ତୋ ମନୋରଥ ସଫଳ ହେଲା ନିଶ୍ଚୟରେ ।
ବରଇବୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଶିବ ସ୍ୱହସ୍ତରେ । ୫୯୪ ।
ମୁହିଁ କହୁ, ସ୍ମରେ ଭବ ମୋହର ଉଦରୁ ।
ପିତା ଡାକିବା ମାତ୍ରେ ଯାଅ ନିଜ ପୁରକୁ । ୫୯୫ ।
ସେବେ ତୋ ଦୁଃଖେ ଏକ ତପସ୍ୱୀ ଦେଖାଦେବ ।
ସେତେବେ ତୋହର ମନୋରଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ୫୯୬ ।

ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ ଚିତ୍ତ ପ୍ରମୋଦିତ ।
ଏବେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ମହେଶ ଚରିତ । ୪୯୭ ।
ସେତେବେ ସତୀ କୋପରେ ତନୁକୁ କଲେ ତ୍ୟାଗ ।
ତେବେ ଶଙ୍କର ଚିତ୍ତକୁ ଘୋଟିଲା ବଇରାଗ । ୪୯୮ ।
ସଦାଶିବ ସଦା ଜପେ ରଘୁପତି ନାମ ।
ଶୁଣଇ ମାତ ସୀତା-ନାୟକ-ଗୁଣଗ୍ରାମ । ୪୯୯ ।
ଧରଣୀରେ ତୁମି ଗତ ମଦ ମୋହ କାମ ।
ବାମଦେବ ସଦାନନ୍ଦ ଗୁଣଗୁଣଧାମ । ୫୦୦ ।
କେଉଁଠାରେ ଜ୍ଞାନଦାନ କରନ୍ତି ଯୋଗୀଙ୍କୁ ।
କେଉଁଠାରେ ରାମ କଥା କହନ୍ତି ମୁନିଙ୍କୁ । ୫୦୧ ।
ଯଦ ଯଦ୍ୟପିହେଁ ସଦାନନ୍ଦ ଭାବନାରହିତ ।
ଭକ୍ତ ବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ହୁଅନ୍ତି ଦୁଃଖିତ । ୫୦୨ ।
ରାମ ଭକ୍ତି ନିର୍ବାହେ ଏମନ୍ତେ ବିତିଲା ।
ଏ ରୂପରେ ବହୁତ ସମୟ ବିତେଗଲା । ୫୦୩ ।
ଜାଣି ମହାଦେବ ଗାଢ଼ ଭକ୍ତି ସାଧୁ ବ୍ରତ ।
ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ । ୫୦୪ ।
ତୁମ୍ଭ ଧନ୍ୟ ଧରିଲ ଅଲୌକିକ ବ୍ରତ ।
ସୃଷ୍ଟିଦୀପାଳଙ୍କୁ ହୁଅ ଏବେ ବିଦିତ । ୫୦୫ ।
ସତୀ ହିମବନ୍ତ ଘରେ ଜନ୍ମିଛି, ତାହାର ।
ପାଣିଗ୍ରହଣ କର ହର ସନ୍ତାପ ଭବ । ୫୦୬ ।
ତା ଶୁଣି ହର କହିଲେ ଆଦେଶ ତୋହର ।
ପାଳନ ଧର୍ମ ଅବଶ୍ୟ କରିବା ମୋହର । ୫୦୭ ।
ମାତ ପିତ ଗୁରୁ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଦେଶକୁ ।
ଶାସ୍ତ୍ରେ ପାଳିବାକୁ ହେବ ନ କରି ପାରିଲୁ । ୫୦୮ ।
ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର ମାତା ପିତା ଗୁରୁଦେବ ।
ତୋର ଆଜ୍ଞା ଉପର ଲିପିବାକୁ ହେବ । ୫୦୯ ।
ଏମନ୍ତ କହିଲେ ଧର୍ମ ଯୁକ୍ତ ବଚନ ।
ଶିବ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ହେଲେ ତୋଷିଣ । ୫୧୦ ।

ହୋଇବୁ ଫଳିବ ତ ଏବେ ତୋହର ପଣ ।
ସକଳ ଅଟୁ ନ ଭଙ୍ଗ ପାଳ ମୋ ବଚନ । ୫୧୧ ।
ଏତେ କହି ଶ୍ରୀହର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲେ ।
ଜଗତେ ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ଗମନ ହୋଇଲା । ୫୧୨ ।

ପାର୍ବତୀ ପରୀକ୍ଷା

ପରେଶ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଏବେ ବୁଝେ ଯାଇ ।
ଭାଲୁ ପୁରେ ସପ୍ତଋଷି ପିତାଙ୍କୁ ପଠାଇ । ୫୧୩ ।
ହିମାଳୟ ଗୃହେ ଜାତ ହେଲେ ସମସ୍ତ ।
ନିବାରଣ କଲ ଉଗ୍ର ସୁରବାଣୀରେ । ୫୧୪ ।
ଏପରି ଶିବାନ୍ୱିତ ହୋଇ ମୁନିମାନେ ।
ଯାଇ ପୁଚ୍ଛିଲେ ଗୌରୀଙ୍କ ଦେଖି ତପସ୍ଥାନେ । ୫୧୫ ।
କୁମାରି, ଏତ ତପ ଲଗା କର କାହାକୁ ।
କିସ ବାଞ୍ଛି କମା କରୁ ଘୋରେ ତପସ୍ୟାକୁ । ୫୧୬ ।
ତା ଶୁଣି ଗୌରୀ କହିଲେ ମୁଁ କହିବ ସତ ।
ମାଗ ମୋ ଜାତ୍ୟ ଶୁଣି ହସିବା ଅନୁଚିତ । ୫୧୭ ।
ହୃଦୟ ମୋ ଚାହିଁ ଶୁଦ୍ଧେ ସଲିଳ ଉପରେ ।
ଲଗିଛି ଚାହିବାକୁ ନାରଦ ବଚନରେ । ୫୧୮ ।
ମୁଁ ଚାହିଁବି ତେଣୁ ନ ଥାଇ ଚଢ଼ିବାକୁ ।
ବାଞ୍ଛିଲି ସମସ୍ତେ ଶିବଙ୍କୁ ବରିବାକୁ । ୫୧୯ ।
ମୁନିଏ ହସେ ହସି ହୋଇଲେ ତାହା ଶୁଣି ।
ବୁଝି ତ ସ୍ୱଭାବେ ଚିତ୍ତକାର ଅଟୁ ପୁଣି । ୫୨୦ ।
ନାରଦ କହିଲ ଜିଣ୍ଡ କଥାରେ ବିଭୁଲି ।
ତାହା ମନରେ ମଣ୍ଡିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲ ? ୫୨୧ ।
ସେ ମୁନିବାଣୀ ଶୁଣି କଥା ବାପଙ୍କୁ ।
ଯାଇ ପ୍ରେମ ଅଭିଳ ନାହିଁ ପଦ ଶମ୍ଭୁଙ୍କୁ । ୫୨୨ ।
ଶାଦିବେଲୁ ଚରଣ ଗଣ୍ଡିରୁ ନୃପ ହୃଦ ।
ତାହା ରଥାକୁ ମାନି ଲଭିଲେ ଅପରେ । ୫୨୩ ।

ତାହାରେ ଲିଖିତ ହେବା ନବ ନବା-ନାସ୍ୱ ।
ଘର ସ୍ଥୂଳ କୁଳର ଦାଣ୍ଡେ ହୋଇ ଉଦାସ୍ୱ । ୬୨୪ ।
ତାର ରୂପ ସାଧୁମନ ଜପନ୍ତିର ସ୍ତୁତି ।
ସବୁଙ୍କୁ ତ: ଘର ଭରିବାକୁ ତାର ପାଖେ । ୬୨୫ ।
ବୃଦ୍ଧ ଅଜଣା ଏରଳା ଦ୍ୱାଲା ଘା ବଚନ ।
ଶୁଣେ ଭବ ଭୂମି ଶିବେ ବଳାଇଲ ମନ । ୬୨୬ ।
ଶିବ ଅଟେ ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସର୍ପଧର ।
କୁବେଶ କୁଳ ସ୍ଥିତସ୍ଥାନ କପାଳଧର । ୬୨୭ ।
ଅବର ବହୁପାଶ ଧୀଶମ୍ବର ଏମନ୍ତ ।
ବରକୁ ବର ସୁଭିକା ହୋଇବୁ କେମନ୍ତ ? ୬୨୮ ।
ତପସ୍ୱି ମୁନି ବଚନ ଶ୍ରମରେ ପଡ଼ିଲ ।
ତୋ ମୃଦୁ ତନୁକୁ ବୃଥା କଷଣ ବାଢ଼ିଲ । ୬୨୯ ।
ଶିବ ସଙ୍ଗେ ଅତ ଚଷ୍ଟ ଦେଇ ଅନ୍ତରେ ।
ଅନ୍ୟ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜଗତରେ । ୬୩୦ ।
ଏହାକୁ ହୋଇ ଶଙ୍କର ଖାଏ ଭିକ ମାଗି ।
ଶୋଏ ଶ୍ମଶାନେ ଚିତାଗ୍ନି ଭାଗ୍ୟରେ ଅନୁରାଗୀ । ୬୩୧ ।
ଏବେ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ଗ୍ରହ ମାନ ଥିବ ଶିବ ।
ଅମ୍ଭେ ତୋତେ ଆଣି ଦେବୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବର । ୬୩୨ ।
ସେ ଅନନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ବେଦବେଦ୍ୟ ଜଣନ୍ତ ।
ସୁଗୁଣୀ ସୁଶୀଳ ଶ୍ରୀପତି ଅତ ସମ୍ପନ୍ତ । ୬୩୩ ।
ଦୋଷହୀନ ସୁନ୍ଦର ବୈକୁଣ୍ଠ ପତିର ।
ସବୁଠାରେ ଅଟେ ସେ ଅନୁରୂପ ତୋହର । ୬୩୪ ।
ମୁନିଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନେ ହସି ପାର୍ବତୀ ।
ବୋଇଲା ସତ୍ୟ ଅଟଇ ତୁମ୍ଭର ଭାରତୀ । ୬୩୫ ।
ଏ ମୋ ତନୁ ଶୈଳଜ ଅଟେ ମାତ୍ର ଏ ସକଳେ ।
ମୋ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱଭାବକୁ ଟେକିବା ନାହିଁ ବଳେ । ୬୩୬ ।
ଶିଳାଜାତ କନକ ଦେଖିଲେ କଷ୍ଟିକଳିତ ।
ନିଜ କାନ୍ତିକୁ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ତ । ୬୩୭ ।

ଉପେକ୍ଷିବ ନାହିଁ ମୁଁ ନାରଦୋପଦେଶକୁ ।
ମୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁଲ ନାହିଁ ଏ ତ୍ରିବାସକୁ । ୨୩୮ ।
ଗୁରୁବଚନେ ଲଙ୍ଘିଏ ନାହିଁଃ ଯାହାର ।
ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ସୁଖ ସିଦ୍ଧି ନାହିଁ ତାହାର । ୨୩୯ ।
ହର ଗୁଣବନ୍ତ ହର ସୁଗୁଣାକର ।
ମାହି ଛଡ଼ ଯର୍ଣ୍ଣି ରଖେ ତାର ସେ ମନୋହର । ୨୪୦ ।
ପ୍ରଥମରେ ଉପଦେଶ ତୁମ୍ଭେ କହିଥିଲ ।
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଶ୍ରୁ ପାଶେ ଥାନ୍ତି ଭଲେ । ୨୪୧ ।
ଜଳିଣି ମୋ ମାନସକୁ ଭିତ୍ତର ମର୍ପିଣି ।
ବର୍ଷ ଏବେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଦୋଷ ଉତ୍ପୂରଣ । ୨୪୨ ।
ବରଗର୍ଭନ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲେ ।
ଧନ୍ୱନ୍ତର ଅନେକ ଜନ୍ୟା ଲଭ୍ୟ ହେବେ ହେଲେ । ୨୪୩ ।
ଶତବାର ମୁଁ କହେ ଏ ଭରେ ମାହି ନୁହେଁ ।
ଭୋଳଜନେ ମଧ୍ୟ ଯନ୍ତ ଜଣିଲୁ ମୁଁ କହେ । ୨୪୪ ।
କହନ୍ତେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ମାତର ବଚନ ।
ନୋହିଲେ ଏରୂପଣ ଜନ୍ୟା ହୋଇଥାନ୍ତ । ୨୪୫ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଣାମ ହେଉଣି ଉତ୍ତର ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ଥାନ କର । ୨୪୬ ।
ଶିବଙ୍କା ହୃଦୟେ ଶିବ ପ୍ରୀତିଭ ଜନାଇ ।
ମୁନିଏ ବୋଲନ୍ତି ସତ୍ୟ ସ୍ୱାନ୍ତ୍ରୟଙ୍କ ହୋଇ । ୨୪୭ ।
ଜୟ ଜଗତ୍ପାଳନ ଜୟ ଜୟ ଭବାନୀ ।
ଜୟ ତ୍ରିପୁରନାଶନ ଜୟ ଜୟ ମୃଡ଼ାନୀ । ୨୪୮ ।
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରକୃତ ଶିବ ପୁରୁଷ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣ ।
ଜଗତର ଜନନୀ ଜନକ ଏତେ ଦୁହେଁ । ୨୪୯ ।
ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସେମାନେ ପ୍ରଣମି ତହୁଁ ଗଲେ ।
ତଣ୍ଡି ହୁଙ୍କାର ଗିରିରାଜଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ୨୫୦ ।
ସେ ଥାଇ ପ୍ରତିବାଦ୍ ନିଜ ପ୍ରିୟ କୁମାରୀଙ୍କ ।
ଅଣିଲ ଅନନ୍ତରେ ଅପଣା ନଗରକୁ । ୨୫୧ ।

ଶିବ ଜାଣି ମୁନିଙ୍କ ମୁଖୁଁ ସୌମ୍ୟଭାବକୁ ।
ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଲେ ଘର ସମାଧାନକୁ ।୬୫୨।

ମଦନ ଦହନ

ସେହିକାଳେ ତାରକାସୁର ପ୍ରତାପୀ ବଳିଷ୍ଠ ।
ଲୋକଙ୍କୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଜିଣିଲା ସେ ପାପିଷ୍ଠ ।୬୫୩।
ଦେବେ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ରୀ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଯାଇ ।
ନିଜ ଗତି ଜଣାଇଲେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମନାଇ ।୬୫୪।
ବିଧି କହିଲେ ବୋଲଣ ଶୁଣ ହେ ଯୋଗଭାବ—
ସୁତ ମାତ୍ର ସେ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ସଂହାରି ପାରିବ ।୬୫୫।
ତହିଁ ପାଇଁ ଅଛି ଏକ ଉପାୟ ମାତର ।
ସିଦ୍ଧ ହେବ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଲେ ଶଙ୍କର ।୬୫୬।
ଦକ୍ଷପୂରେ ସତୀ ତେଜି ନିଜ ଶରୀରକୁ ।
ଏବେ ଜନ୍ମିଛି ସୁତା ହୋଇ ହିମାଳୟକୁ ।୬୫୭।
ଶିବାନୁରାଗରେ ସେ ବହୁତ ତପ କଲା ।
ମାତ୍ର ଶିବ ଯୋଗାସନେ ଧ୍ୟାନରେ ବସିଲା ।୬୫୮।
ମୋ ବୋଲି ଶୁଣି ତୁମ୍ଭେ ପଠାଅ ମନ୍ମଥକୁ ।
ସେ ଯାଇ ବାଧା ଦେଇ ଭଙ୍ଗୁ ଶିବ ଯୋଗକୁ ।୬୫୯।
ତେବେ ଅମ୍ଭମାନେ ଯାଇ ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧି ।
ଗୌରୀ ହର ବିବାହ କରିବା ନିର୍ବାଧି ।୬୬୦।
ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ଦୁଃଖ ହୋଇବ ଘାତିତ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଦେବତାଏ ହୋଇ ଆନନ୍ଦିତ ।୬୬୧।
ପୁଣି କହନ୍ତେ ତପନ କାମ ଉପରେ ।
ହୋଇ ସକଳ ଏକତ୍ର ହେଲେ ଅବତରି ।୬୬୨।
ମାନସେ ଚଳିଲେ ଯାଇ ସେ ହୋଇଲା ଏକାନ୍ତ ।
ଶଙ୍କର ବିରୋଧ କରିବେଁ ମଦନ ବୋଲନ୍ତ ।୬୬୩।
ତଥାପି ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ କରିବି ଏହି ମୁହିଁ ।
ପରୋପକାର ପୁଣ୍ୟର ଅସ୍ଥାନ ଅଟଇ ।୬୬୪।

ପରନ୍ତୁ ପାର୍ଶ୍ୱେ ଯେ ତେଜେ ନିଜ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ।
ପଣ୍ଡିତେ ସଦା ଭଜନ୍ତି ତାହାର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ୬୬୫ ।
ଏହୁ ରୂପେ କହୁ ଥିବ ସେନା ସହିତରେ ।
ଜଣାଇ ପୁଷ୍ପବାଣ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି କରେ । ୬୬୬ ।
ବାଟରେ ସେହୁ ସୁନ୍ଦର ମହେଶ୍ୱର ନୈର ।
ଶୀଘ୍ରମେରୁରେ ଭ୍ରମର ଶବ୍ଦଙ୍କୁ ଘୋର । ୬୬୭ ।
ତେବେହେଁ ଭର୍ତ୍ତ୍ୟା ଭାର୍ଯ୍ୟା ଭକ୍ତ ଯୋଗୀରେ ।
କୋକିଳ ପ୍ରକଟିଲେ ନିଜ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରବୃତ୍ତରେ । ୬୬୮ ।
ସେ କ୍ଷଣି କାମବଶୀଭୂତ ହେଲ ଜଗତ ।
ସୁରାସୁର ମୁନିଗଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରହିତ । ୬୬୯ ।
ଭୁଜଙ୍ଗେ ପଦ୍ମ ଯୋଗେ ବୈରାଗ୍ୟ ଜପ ।
ସଦାଚାର କୁଳ ଯେତେ ଧର୍ମ କର୍ମ ତପ । ୬୭୦ ।
ଦୃଢେ ରମଣୀ ହୋଇ ଭଜନ୍ତେ ଧାବନ ।
ନିଜ ସେନା ଶକ୍ତ ଦେଖି ଆନନ୍ଦମନା । ୬୭୧ ।
ଅତ ଶୀଘ୍ରେ ପଳାଇ ସଦ୍‌ବୃଦ୍ଧି ଭଗବନ୍ତେ ।
ଲଜ୍ଜା ବହୁଳ ଲୁଚିଲ ବୈକଲ୍ୟମାନସରେ । ୬୭୨ ।
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମଗଣେ ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ।
ସ୍ତନାଗ୍ରମଙ୍କୁ ଗ୍ରହି ମାଡନ୍ତେ ରାଗ ବଶେ । ୬୭୩ ।
ଲତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବୃକ୍ଷେ ଶାଖାଙ୍କୁ ପ୍ରସାରିଲେ ।
ସରସୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଭ୍ରମମାନ ଉଚ୍ଛୁଳିଲେ । ୬୭୪ ।
ନଦୀଙ୍କୁ ଦେଖି ସମୁଦ୍ର ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲା ।
ଷଡ଼ଜ ସ୍ୱରରେ ଗୀତ କି ଭଜୁଥିବ ଉଭା । ୬୭୫ ।
ସକଳ ପ୍ରାଣୀମାନେ ନିମ୍ନେ କାମାନ୍ଧ ହୋଇ ।
ରଜନୀ ଦିନ ଅନ୍ତ ବାଛି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ୬୭୬ ।
ପୁରୁଷମାନେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ରୂପେ ବୃଦ୍ଧମାନେ ।
କାମ ଚେଷ୍ଟିତ ଯୋଗୀନି ହୋଇଲେ ପ୍ରକାଶ । ୬୭୭ ।
ଘାମଶ୍ରୀ ପାନଭଙ୍ଗର ମାନସ ବିକାର ।
କ ଯେଉଁଠାରେ ଥିବ ତାଙ୍କୁ ଭୂଷଣ ବସ୍ତ୍ର । ୬୭୮ ।

ଶ୍ରମ-କୃପାପାଙ୍ଗ କଟେକ ମାତ୍ର ଯେ ଭାଳରେ ।
ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ନିର୍ବିକାର ମାନସରେ । ୬୭୯ ।
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର ଅଟଇ ଭାମଯାତ୍ରା ସମସ୍ତ ।
ତେବେ ତ୍ରିପୁରାରି ପୂର୍ବ ଚରିତ ବାସ୍ତୁସ୍ତୁ । ୬୮୦ ।
ହର କଳଙ୍କବର୍ଣ୍ଣୀ ହୋଇ ମାର ତ୍ୱରଣ ।
ଯେ ଶୁଣି ପ୍ରପଞ୍ଚ ପୂର୍ବ ରୂପକୁ ଧରିଲା । ୬୮୧ ।
ମଧ୍ୟାହ୍ନମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତି ତ ମାନସ ପର୍ବତେ ।
ପୁଣି ସୁସ୍ଥିରବସ୍ଥାକୁ ଲଭିଲେ ପ୍ରାଣୀଏ । ୬୮୨ ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ଦୁର୍ଗମ ରୁଦ୍ର ରୂପକୁ ଲକ୍ଷାକୁ ।
ଦ୍ରବ ମନ୍ମଥ ଶଙ୍କିତ ଥିବାକୁ ପିବାକୁ । ୬୮୩ ।
ଅତ୍ରେ ଯେ ମଦବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଭର ରଙ୍ଗ ।
ନିଜକୁ ଉଚ୍ଛାସରେ ବସନ୍ତକୁ ଭଙ୍ଗ । ୬୮୪ ।
ତରୁ ପ୍ରକର ପଲ୍ଲବ କୁସୁମ ଭରିତ ।
ଶୁକ ପିକ ସାରିକା ଛୁଟ ସ୍ତୁତ ରଞ୍ଜିତ । ୬୮୫ ।
ସରସୀଚୟ ନିର୍ମଳ ସଲିଳ ପୂରିତ ।
ଭଞ୍ଜ କୁବଳୟ କୋକନଦ ଶୋଭିତ । ୬୮୬ ।
ଚାରୁ ମନ୍ଦିର କୁଞ୍ଜ-କାନନ ପ୍ରକଟିତ ।
ଦୃଶ୍ୟ ହୃଦୟେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରାଗ ଭିଉତ । ୬୮୭ ।
ତାମାଙ୍କୁ ମିଶ ସୁଗନ୍ଧ ମଳୟ ମାରୁତ ।
ମନୋ ବନ୍ଧ ମାନସକୁ ଭରେ ହର୍ଷିତ । ୬୮୮ ।
ଏମନ୍ତ ମାଦକତା କୋଲାହଳ କରିଲୁ ।
ସାଧ ତାହାଙ୍କର ଶିବ ଯୋଗ ନ ଟଳିଲୁ । ୬୮୯ ।
ତା ଦେଖି ମନୋଜ ଅତି କୁପିତ ହୋଇଲା ।
ଏତେ ବାଳ ରସାଳ-ଶାଖିରେ ବସିଲା । ୬୯୦ ।
ନିଜ ସୁମ ଧନୁରେ ମୋହନ ବାଣ ଯୋଖି ।
ସ୍ତବଣ ଯାଏ ଟାଣି ଛାଡ଼ିଲା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଖି । ୬୯୧ ।
ଶର ଶିବଙ୍କୁ ଦେହ ବାଜି ଯଥାର୍ଥ ନାଶିଲା ।
ତେବେ ହର ଯୋଗରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଫୁରିଲା । ୬୯୨ ।

ଅମୃତର ତାଳଘରେ ଦେଖି ମଦନଙ୍କୁ ।
ରୁଦ୍ର ବହ୍ନି ବିଶେଷ ବଧ୍ୟଲେ କୋପରୁ । ୫୯୩ ।
ନିଜ ଦୃଗାଗ୍ନି ନେବଙ୍କୁ ମେଲି ଅନାଇଲ ।
ସେ କ୍ଷଣି ଋତୁପତି ଜଳା ଛାଇ ହୋଇଲ । ୫୯୪ ।
ଏଇ ସମସ୍ତେ ହାହାକାର କଲିଲୁ ଭୂତଳେ ।
ଦେବେ ଭୟଲେ ଦାନବେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଲଭିଲେ । ୫୯୫ ।
ତ୍ରିଭୁବନଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଯୋଗୀମାନେ ଖାଇଲେ ।
ଯୋଗୀଏ ତପସ୍ୱୀଏ ଅଚେତନ ହୋଇଲେ । ୫୯୬ ।
ନିଜ ପ୍ରାଣପତିର ଦୁର୍ଗତି ଶୁଣି ରତି ।
ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ଦେଉ ନିଦାନ ଭବ ଅତି । ୫୯୭ ।
ଯାଇ ତ୍ରିପୁରାନ୍ତକ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ି ।
ବହୁତ ବିଳାପ କଲା ଗୋଡାଙ୍ଗିଲେ ଗୁଡ଼ି । ୫୯୮ ।
ତା ଦଶା ଦେଖି ଅନୁତୋଷ କୃପାଳୁ ଶିବ ।
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ କହିଲେ ଶୁଣ ତୋର ଧବ । ୫୯୯ ।
ଅନଙ୍ଗନାମେ ସଂଜ୍ଞା ହୋଇ ଅଙ୍ଗହୀନରେ ।
ବାସ କରିବ ସର୍ବପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମାନସରେ । ୬୦୦ ।
ଧର୍ମାଧର୍ମ ନାଶିବାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବତାର ।
ଦ୍ୱାପର ଯୁଗେ ହୋଇବ ତେବେ ସତ ତୋର । ୬୦୧ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତନୟ ହୋଇ ସମ୍ଭବ ତାଙ୍କୁ ।
ବର ଦେଇବୁ ରୁଦ୍ର ଏ ବରଦାନ ସ୍ଥାନଙ୍କୁ । ୬୦୨ ।
ଏ ବର ପାଇ ରତି ନିଜ ପୁରକୁ ଗଲା ।
ତେବେ ହର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟିର ଅଧିକ । ୬୦୩ ।
ଅଦ୍ରି ମହେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନାନା ସ୍ତୁତି କରନ୍ତେ ।
ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଉଦାରେ ଦେଲୁ ଯେ ସୁରନ୍ତେ । ୬୦୪ ।
ଉଷତ୍ତି ଜାତି ଦେଖ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ଦୂରୁ ।
ତେବେବର୍ତ୍ତି ଅମ୍ବ ବାନ୍ଧି ଏବେ କରନ୍ତ ସ୍ଥିତି । ୬୦୫ ।
ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗ୍ୟ ବସନ୍ତି ପାଣି ଗ୍ରହଣ କର ।
କର ମାନସ ନେଶ ପଟ ଅମ୍ବ ସକ୍ତିରେ । ୬୦୬ ।

ଦଣ୍ଡ୍ୟବାମଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡି ବରଦାନ ତ ଭଲ ।
ତପ କଲ ପାର୍ବତୀର କମା ଜଣେପେଷିଲ ? ୨୦୭ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବ ବୋଲେ ତୁମ୍ଭ ବୋଲ ପାଳିବା ।
ଗିରିସୁତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ବିବାହ ହୋଇବା । ୨୦୮ ।
ଏ ବଚନ ଶୁଣି ଦେବେ ମୁଦିତ ହୋଇଲେ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଜୟଧ୍ୱନି କଲେ । ୨୦୯ ।

ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ବିବାହ

ପିତାମହ ପ୍ରେରଣେ ସପ୍ତଋଷି ସତ୍ୱରେ ।
ଯାଇ ପରବେଶିଲେ ହିମାଳୟ ମନ୍ଦିରେ । ୨୧୦ ।
ତହିଁ ଗୌରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋଦ ଲଭି ମନରେ ।
ଏମନ୍ତ ଛଳବଚନ ଭାଷିଲେ ମଧୁରେ । ୨୧୧ ।
ନାରଦ ଶିକ୍ଷାକୁ ଅମ୍ଭ ବୋଲ ନ ଶୁଣିଲ ।
ତପସ୍ୟା କରି ବୃଥା ଶ୍ରମ ମାତ୍ର ପାଇଲ । ୨୧୨ ।
ତୋ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଛି କପର୍ଦ୍ଦୀ ପତି ଲଭିବ ?
କାମଙ୍କୁ ତ ଭସ୍ମ କଲେ ସେହି ବାମଦେବ । ୨୧୩ ।
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନେ ହସି ବୋଇଲେ ଗୌରୀ ।
ତୁମ୍ଭ ମତରେ ପୂର୍ବେ ସକାମ ତ୍ରିପୁରାରି । ୨୧୪ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଷ୍କାମ ହେଲେ କାମଙ୍କୁ ଦହି ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ବଡ଼ ଋଷି ବୋଲାଉ ମୁହିଁ । ୨୧୫ ।
ସେ ସ୍ଥିର ମତ ଶୁଣି ଶିବ ସଦା ସଦ୍ୟୋଗ ।
ନିଷ୍କାମ ନିରଞ୍ଜନ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଭକ୍ତଯୋଗ । ୨୧୬ ।
ଯାଇ ଋଷିଙ୍କୁ ଲଭି ପାର୍ଶ୍ୱ ହେବା ପଦ ।
କାମ ଭସ୍ମ ହେଲା ଚିନ୍ତାକୁ ସନ୍ତୋଷ । ୨୧୭ ।
ଏହା ଶୁଣି ଋଷିମାନେ ଦେଖି ଶିବ ସ୍ନେହଙ୍କୁ ।
ମୁନିଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଭେଟି ତା ତାତଙ୍କୁ । ୨୧୮ ।
ସର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହି ବୋଲେ ତାର ସମ୍ମତ ।
ସ୍ଥିର କଲେ ଭଲ ଲଗ୍ନ ଗୋଟିଏ ଶୁଭେ । ୨୧୯ ।

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ନାରାୟଣ ପଦ ତାହାଠାରୁ ଦେଖ ।
ହରଷରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ଯାଇ । ୭୭୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବେ ସେ.ଦେ ସ୍ତୁତି କଲେ ।
ଦଶଦିଶାରେ ମଙ୍ଗଳ କଳଶ ସ୍ଥାପିଲେ । ୭୭୧ ।
ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲା ଅପ୍ସରଙ୍କ ଗୀତ ।
ସ୍ତବନ୍ତି ଋଷି ତତ-ଗାନ ବାହାନ-ବ୍ରାତ । ୭୭୨ ।
ନିଜ ଗଣଭୂତ ବରବେଶେ ଶୋଭେ ହର ।
ଜଟାରେ ଶଶିକଳା ମୁକୁଟ ପ୍ରବର । ୭୭୩ ।
ଶିରେ ଗଙ୍ଗା ସର୍ପ ଭୂଷା ଶ୍ରବଣରେ ବ୍ୟାଳ ।
କୁଣ୍ଡଳି ହସ୍ତେ ଅଛି ଭୀଷଣ ଅଙ୍ଗେ ଭସ୍ମ । ୭୭୪ ।
ତ୍ରିପତ୍ର ନାଗ ଲେପ ଚର୍ମ ଭସ୍ମ ଦେଶେ ।
ମୁଣ୍ଡମାଳା ଗଳେ ଶୂଳ ଡମରୁ ପ୍ରକାଶେ । ୭୭୫ ।
ଏମନ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶେ ବୃଷବାହନ ।
ହୋଇ ମଙ୍ଗଳାଳୟ ଶିବ କଲେ ଗମନ । ୭୭୬ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମନେ ହସି ଦେବନାରୀମାନେ ।
ବୋଇଲେ ଲୋକେ ଧନ୍ୟ, ନାହିଁ ଏହା ସମାନେ । ୭୭୭ ।
ହର ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁରେ ନିଜ ନିଜ ବାହାନ ।
ଅରୋହି ଆନନ୍ଦରେ କଲେ ଅନୁଗମନ । ୭୭୮ ।
ଦେବତାମାନେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ ଜଣେ ହର ତୁଲ୍ୟ ବର । ୭୭୯ ।
ସୁଶୋଭେଣ ନନ୍ଦୀଶ୍ୱର ପ୍ରମଥଗଣ ।
ତାଙ୍କୁ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ନିଜ ପରିଜନ । ୭୮୦ ।
ଭୃଙ୍ଗୀ ପ୍ରମୁଖ ରୁଦ୍ରଗଣ କଲେ ଗମନ ।
ଜନନ ଭଳି ଦେବଗଣାଦିଙ୍କ ଭଜନ । ୭୮୧ ।
ତାହାର ମୁଖ ନାହିଁ କେଏ ବହୁବଦନ ।
କେ ହସ୍ତାଙ୍ଘ୍ରିହୀନ କେ ବହୁ-ଚରଣ । ୭୮୨ ।
କେଏ ଲୋଚନ ହୀନ କେ ଅନେକ ନୟନ ।
କାହାର ସ୍ଥୂଳ ଆସ୍ୟ କେଏ ଶୀର୍ଣ୍ଣାସନ । ୭୮୩ ।

କେ ଦୁର୍ବଳ କେ ବଳୀ କେ ଅଦ୍ଭୁତରେ ଯୁତ ।
କାଁଏ ହୁଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଣ୍ଡି ଅଛିଗ୍ରାମ । ୭୩୪ ।
କାଏ ଶରୀର ଧରି ଆସେ ଭକ୍ତ ସେବନ ।
କାଏ ଶରଲପନ ଧାର ଶ୍ୱାନବଦନ । ୭୩୫ ।
କେ କଟମୁଣ୍ଡ କେହ୍ନି ବିବାର୍ଯ୍ୟ ଘନହସ୍ତ ଭ ।
ଭୂତ ପ୍ରେତ-ପିଶାଚ-ଯୋଗିନୀ-ଯୋଗି-ଭାବ । ୭୩୬ ।
ବହୁବହୁରୂପେ ନାନା ବେଶେ ଶୋଭି ଆଣି ।
ଭଣି ଗାଇ ନାଚନ୍ତି ଅନନ୍ତ ତାଙ୍କ ଠାଣି । ୭୩୭ ।
କେତେଣେ ହିମାଳୟ ଉଚ୍ଚ ରମ୍ୟ ମଣ୍ଡପରୁ ।
ସବୁ ନଦୀ ପ୍ରବାହି ଗିରି-ବନ ଦେଶରୁ । ୭୩୮ ।
ନାମକରି ଯେ, ଯେମାନେ ହୋଇ ସପରିଜନ ।
ଗଲେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରୂପ ଧରି ଯା ଭବନ । ୭୩୯ ।
ତ.ହା ପୁରର ମଣ୍ଡଳୀ ଅତ୍ୟଦ୍ଭୁତ ଭୂରି ।
ବାଟଘାଟର ପିତାମହ ନିର୍ମାଣଠାରୁ । ୭୪୦ ।
ଉପବନ ବନ କୂପ ତଡ଼ାଗ ଭଡ଼ାଭ ।
ଭଗନ୍ତି ଦର୍ଶନଗଣି ପ୍ରମୋଦାବିରେଭ । ୭୪୧ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହ ପତାକା ତୋରଣ-ଶୋଭିତ ।
ମୁନିମୋହନରୂପେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ବିରାଜିତ । ୭୪୨ ।
ସର୍ଗୁ ଜଗଦମ୍ବାର ହୋଇଛି ଅବତାର ।
ସେ ସ୍ଥାନ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି କାର । ୭୪୩ ।
ସେହିଠାରେ ସକଳ ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ମିଳି ।
ନିତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ହେଉଥାନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି । ୭୪୪ ।
ନିଜ ପୁର ସମୀପରୁ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କର ।
ଆଗମନ ସମାଚାର ଜାଣି ଗିରିବର । ୭୪୫ ।
ସବାହନ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ତହିଁ ।
ପାଛୋଟିବାକୁ ଗଲେ ଅତି ସମାରୋହରେ । ୭୪୬ ।
ସବେ ଦେବଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି ହେଲେ ମୁଦିତ ।
ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ପ୍ରମୁଦିତ । ୭୪୭ ।

ଏହାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର-ବସ୍ତ୍ରି-ଦଣ୍ଡ ଭୂଷଣକୁ ।
ଗୃହି ସ୍ଥାପନ ପାଇ ଯତ ଭଲ୍ଲ ପଡନ୍ତୁ । ୨୪୮ ।
ବାଳକେ ତଥ ଶୁଣି ଦରବ ଦନ୍ତୁଣର ।
ଅନୁଭବେଶ ରୂପଙ୍କୁ ଦର୍ଶିଲେ ସନ୍ଧ୍ୟର । ୨୪୯ ।
ତା ଶୁଣି ତାଙ୍କ ଜନନୀ ତାତ ଶ୍ରବଣେ ।
ବର ଭକ୍ତ ଭଲେ ତାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ନିବାରଣେ । ୨୫୦ ।
ଅଣି ସମସ୍ତ ବାଳ୍କଙ୍କ ବଧା ସଣା ଦେଲ ।
ସମ୍ମାନ ଭଲ ଗିରିରାଜ ମୁଦିତ ହୋଇ । ୨୫୧ ।
ଏଜନାମାନେ ଯାଇ ମେନକାର ଅଦେଶ ।
ଗିରିଜା ତାଙ୍କୁ ଭଲେ ଶିବାବିବାହିତ ବେଶ । ୨୫୨ ।
ମେନକା ଦେବେ ବର ସୁନ୍ଦର ବେଶକୁ ।
ବାମାଙ୍କ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଲଭି ଅତି ଦୁଃଖକୁ । ୨୫୩ ।
ନୟନ ନୀଳୋତ୍ପଳ-ଯୁଗଳେ ଅଶ୍ରୁ ଝର ।
ବୋଲନ୍ତି ଲୁହ ଗାଲ ବେହୁତେର ବୋଲେ ଧର । ୨୫୪ ।
ଏଥି ଦେଲ ତୋତେ ଏତେ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ।
ଯାଇଁ ସମର୍ପିବାକୁ ଭକ୍ତ ବରକୁ । ୨୫୫ ।
ଭଲପାଦପ ଯୋଗ୍ୟ ଫଳକୁ ଦେଲେ ନେଲ ।
ଲଗାଇବାକୁ କଣ୍ଠରେ ଯାଦେ ସେ ବାଇ । ୨୫୬ ।
ଘରବୁଡ଼ା ନାରଦର କଥାରେ ଭୁଲିଲ ।
ଏ ବାଉଳ ବର ପାଇଁ କର୍ପା ତପ ଭଲ । ୨୫୭ ।
ତୁଷର ବାଧକୁ ବନ୍ଧ୍ୟା ପଶୁ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ ।
ସେ ବୁଝଇ ନ ସହଜ ନ ଜାଣେ ମନକୁ । ୨୫୮ ।
ତୁମ ବୋଲଇ ଶୁଣି ମାତୃ ବଡଳ କଥା ।
ବଧୂ ଲଜ୍ଜାରୁ ଦେବେର୍ଦ୍ଦେ ନିଜେ ଅନ୍ୟଥା । ୨୫୯ ।
ଲିଙ୍ଗବାକୁ ବାଉଳ-ପତିକି ଶୁଣିଲେ ମୋର ।
ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଅଛି ଏଥିରେ ଦୋଷ ଭାର । ୨୬୦ ।
ସେ ଲେଖା ଲିଖିବା କେହୁ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭର ।
ଅଭାଗଣେ ମୁକ୍ତି କଷ୍ଟ ବା ଅସୁନ୍ଦର । ୨୬୧ ।

ତର୍ପଣରୂପେ ମୁଖ ଦୁଃଖେ ଭୁଞ୍ଜିବ ସତ ।
ଜନନୀ! ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ କରିବା ଅନୁଚିତ । ୭୬୨ ।
ଏପରି ଗିରିଜା ସ୍ୱପୁତ୍ରଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ।
ନାରଦ ଋଷି ପ୍ରବେଶି ବୋଲନ୍ତି ମୋଦରେ । ୭୬୩ ।
ରତ୍ନ ଅଟେ ମୋ ବାଣୀ ଶୁଣ ଅଗୋ ମେନକା ।
ତୋ ଦୁହିତା ଜଗନ୍ମାତା ନିତ୍ୟା ଅମ୍ବିକା । ୭୬୪ ।
ଶିବାର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ଅନାଦିଶକ୍ତି ଅଜା ଅକ୍ଷୋଭା ।
ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତ୍ୟନ୍ତକାରିଣୀ ଲୀଳାତନୁଧରା । ୭୬୫ ।
ସତୀ ନାମରେ ଦକ୍ଷଙ୍କ ଜନମି ପୂର୍ବରେ ।
ଶିବପତ୍ନୀ ହୋଇ ଥିଲା ଖ୍ୟାତ ଜଗତରେ । ୭୬୬ ।
ପତିବାଣୀ ନ ମାନି ସେ ମନ ଇଚ୍ଛା ପାଇଁ ।
ଯାଇ ପିତାକୃତଯଜ୍ଞ ଅବଲୋକି ମୋହ ପାଇ । ୭୬୭ ।
ସେ ଦୋଷରୁ ପତିତ୍ୟକ୍ତା ହୋଇ ବଡ଼ କୋହ ।
ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞେ ଯୋଗାଗ୍ନିରେ ଜାଳିଲା ସ୍ୱଦେହ । ୭୬୮ ।
ଏବେ ତୋ ପୁତ୍ରୀରୂପେ ଜାତ ଶିବ ନିମନ୍ତେ ।
ଘୋର ତପ କଲା ଏ ଶିବପତ୍ନୀ ହେବତେ । ୭୬୯ ।
ଏମନ୍ତ ନାରଦୋକ୍ତି ଶୁଣି ହୋଇ ତୁଷ୍ଟିକା ।
ଖେଦକୁ ତେଜି ମୋଦକୁ ଲଭିଲା ମେନକା । ୭୭୦ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତା ନଗରେ ବେଗେ ହେଲା ପ୍ରକଟିତ ।
ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦ ଭରିତ । ୭୭୧ ।
ସଜନେ ବସ୍ତ୍ରାଙ୍ଗୀ ହୋଇ କଲେ ମହୋତ୍ସବ ।
ବେଣୁଜବ ପଟହ ତଏ ବଜାଣି ପାର୍ଶ୍ୱବ । ୭୭୨ ।
ଯେଉଁ ପୁରେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ମାତା ବାସ କରେ ।
କିସ ଊଣା ହୋଇଥିବ ସେ ପୁର ଲୋକଙ୍କରେ । ୭୭୩ ।
ଷଡ଼ରସୋପେତ ଭକ୍ଷ୍ୟ ଭୋଜ୍ୟ ଲେହ୍ୟ ପେୟାଦି
ଖାଇ ସବୁକୁ ହୋଇ ପ୍ରସାଦ ହେଲେ ଶେଷ । ୭୭୪ ।
ମୁନିଙ୍କ ଅନୁଜ୍ଞାରେ ସେ ମହେନ୍ଦ୍ର ବେଳରେ ।
ସର୍ବଦେବଙ୍କ ବିଧାନ ବନ୍ଧୁଭାବନରେ । ୭୭୫ ।

ରତ୍ନ ନିର୍ମିତ ବେଦୀରେ ମଣ୍ଡିତ ପୀଠକୁ

ଦେଖାଇଲେ ଆନନ୍ଦରେ ମହାଦେବଙ୍କୁ । ୭୭୬ ।

ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଫଟିକ ଶ୍ରୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ।

ଯତ୍ନେ ଧ୍ୟାଇ ଶଙ୍କର ସେ ପୀଠେ ବସିଲ । ୭୭୭ ।

ଭୂଷିତ ଚିତ୍ରେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶୋଭିତ ଅଛିଲେ ।

ତା ଦିବ୍ୟ ରୂପ ଦେଖି ଦେବେ ମୋଦ ପାଇଲେ । ୭୭୮ ।

ପଛେ ନିଜ ଭୁଜଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ସ୍ତୁତି ମନରେ ।

ନମିଲେ ଜଗନ୍ମାତା—ଭବାନୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ । ୭୭୯ ।

ସେ ତ୍ରିଲୋକସୁନ୍ଦରଙ୍କ ତାହା ସୁନ୍ଦରପଣ ।

ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଜଗତେ କେ ସୁଜନ । ୭୮୦ ।

ଋଷି-ମାତା ଗିରିଜା ପଦ ଭକତ ଶିର ।

ମାତ୍ର ଲଜ୍ଜାରେ ତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଦ୍ଧ ନ ପାରନ୍ତି । ୭୮୧ ।

ତେବେହେଁ ତାହା ମାନସ ଭ୍ରମର ପରି—

ଚରଣ ପାଇବେ ଲଗି ରହିଲା ନିଜର । ୭୮୨ ।

ଦ୍ୱାରା ମହେଶ ଦୂରେହିଁ ମୁନିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ।

ପ୍ରଥମେ ଗଣେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପୂଜିଲେ ପ୍ରୀତିରେ । ୭୮୩ ।

ପଞ୍ଚଦେବତା ଏକ ହୋଇଥିବା କାରଣୁ ।

ସେ ପୂଜନରେ ସମସ୍ତ ଭଜ ନାହିଁ ଅଣୁ । ୭୮୪ ।

ପରେ ବେଦ-ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କଲେ ମୁନିବରେ ।

ଗିରି ସମର୍ପିଲ କନ୍ୟା ହର କର ଧରେ । ୭୮୫ ।

ପାଣିଗ୍ରହଣ ଶଙ୍କର କଲେ ମାତେ ଦେବେ ।

ଭୂ-ନଭୋତ୍ସବ ପୂରିଲେ ଉତ୍ସବେ । ୭୮୬ ।

ବହୁଧ ବାଦ୍ୟ-ନାଦ ମାନଙ୍କୁ ଶୋଭିଲ ।

ପୁଷ୍ପ-ବୃଷ୍ଟି ଦେବେ କଲେ ମଙ୍ଗଳ ହୋଇଲ । ୭୮୭ ।

ଏହି ପ୍ରକାରେ ବିବାହ ହୋଇଲ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଦେବତା ହିମାଳୟ ହୋଇଲେ ଆନନ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୭୮୮ ।

ଅଳକା ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ସମର୍ପି ଶିବଙ୍କୁ ।

ପ୍ରଣମି ହିମାଳୟ କଣ୍ଠ କଲେ ଏ ଶିବଙ୍କୁ । ୭୮୯ ।

ଏ ବାଳିକା ଅମ୍ଭର ପ୍ରାଣାଧିକା, ଏହାଙ୍କୁ—
ସମର୍ପିଲୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଚରଣେ ଶରଣାକୁ । ୭୯୦ ।
ଅଛୁ ତେଣିକଠାରେ ହୋଇ କରୁଣାକର ।
ଏ ବଳବା ଅପରାଧ ସବୁ କ୍ଷମା କର । ୭୯୧ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ବାଣୀ ଶାଶୁ ଶଶୁରଙ୍କର ।
ଅଶ୍ରୁ ବହନରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଥିର । ୭୯୨ ।
ପରେ ପ୍ରିୟ ସୁତାଙ୍କୁ ମେନକା କୋଳ କରି ।
ଚୁମ୍ବନ କରିଲା ମୃଦୁ ସ୍ୱରରେ ଏପରି । ୭୯୩ ।
ପତି ଏକା ଦେବତା ଅଟଇ ବନିତାର ।
ପତିଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ତାର । ୭୯୪ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ସଦା ପତି ପଦ ସେବା କର ।
ପତି-ମତାନୁସାରେ ଧର୍ମ ଆଚର । ୭୯୫ ।
ବନିତା ସ୍ୱଭାବ ହୋଇ ଅଧୀନା ପରର ।
ଏଣୁ ବାଲ୍ୟକୁ ଜଗିବ ରଖି ଯତନ ତୋହର । ୭୯୬ ।
ଏତେକ ଗଦ୍ଗଦେ କହି ସେ ସୁତା-ବତ୍ସଳା ।
ବିଯୋଗ-ଦୁଃଖରେ ମଞ୍ଜି ବସିଲେ କାନ୍ଦିଲା । ୭୯୭ ।
ତା ଦେଖି ସକଳ ସଖୀ ସେବକାଦି ଜନ ।
କଲେ ଅଶ୍ରୁଜଳ ବିଷାଦରେ ରୋଦନ । ୭୯୮ ।
ଯୋଗାତ୍ମ ପୁର ହେଲା ଶୋକର ଆପ୍ଲୁତ ।
ଅହୋ ! ସଂସାର ସୁଖ ଅଳୀକ ଅଟଇ ତ । ୭୯୯ ।
ଗୌରୀ ଶୋକାକୁଳେ କିଛି କହି ନ ପାରିଲା ।
ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରେ ମାତାଙ୍କୁ ନମିଲା । ୮୦୦ ।
ମେନକାଦି କରେ ନାନା ମୌନ ପାତ୍ରୀକାଙ୍କୁ ।
ଶୋକ ସମ୍ଭାଳି ଦେଲେ ଅଶିଷ ଶିବଙ୍କାଙ୍କୁ । ୮୦୧ ।
ପଛକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ମାଆଙ୍କୁ ବୁଲି ଥିଲା ।
ଶିବଙ୍କାଙ୍କୁ ସେନା ସଖୀ ସମାଜ ଚଳିଲା । ୮୦୨ ।
ଚୌଦିଗେ ବାଜେ ବାଦ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ଭାରେ ଧୁଧୁରୁ ।
ଶିବାଙ୍କୁ ନେଇ ଶିବ ଗଲେ କୈଳାସକୁ । ୮୦୩ ।

ମୋଦେ ଦେବଗଣ କରି ପୁଷ୍ପବର୍ଷଣକୁ ।
ପ୍ରତିପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ସ୍ୱକୀୟ ସଦନକୁ ।୮୦୪।
ସ୍ୱ-ସୁତା-ଜାମାତାଙ୍କୁ କୈଳାସେ ପହୁଞ୍ଚାଇ ।
ବାହୁଡ଼ିଲେ ଗିରିରାଜ ଦୁଃଖୀ ସୁଖୀ ହୋଇ ।୮୦୫।
ହିମାଳୟାର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ବହୁ ମୁନିମାନେ ।
ପ୍ରମୋଦରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନେ ।୮୦୬।
ଶିବା-ଶିବ ରହସ୍ୟ ଭୂମିରେ କୈଳାସରେ ।
କେତେକ କାଳ ଯାଏ ବିହାର କଲେ ପରେ ।୮୦୭।
ସୁର-ସେନାନୀ-ଷଣ୍ମୁଖ ଜନ୍ମି ତାରକକୁ ।
ନାଶିଲେ ଦଇତ୍ୟ ସୁବିଦିତ ଜଗତକୁ ।୮୦୮।

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଭରଦ୍ୱାଜ ସମ୍ବାଦ

ଯେବେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁଖୁ ଶିବ-ଚରିତ ।
ଶୁଣି ଭରଦ୍ୱାଜ ହେଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁଦିତ ।୮୦୯।
ତା ରୋମାଞ୍ଚିତ ଗାତ୍ର ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନ ।
ଦେଖି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି ବୋଇଲେ ବଚନ ।୮୧୦।
ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ଶିବଭକ୍ତ ।
ଶିବତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ବିନୁ ନୁହେ ରାମଭକ୍ତ ।୮୧୧।
ରାମ ଗୌରବେ ବିନା ଦୋଷେ ସତୀଜାୟାଙ୍କୁ ।
ତେଜି ଶିବ ଦେଖାଇଲେ ଭକ୍ତି-ଦୃଢ଼ତାକୁ ।୮୧୨।
ତାଙ୍କ ସମ ରାମଭକ୍ତ ବଳିଷ୍ଠ ଏହି ।
ଅନେକର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ନାହିଁ ଅଛି କେହି ।୮୧୩।
ଯତେଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଶଙ୍କର ଚରିତ ।
ଜାଣିଲି ତୁମ୍ଭ ରତି ରାମଚନ୍ଦ୍ରରେ ସତ ।୮୧୪।
ଏଣୁ ମୁହିଁ ଆନନ୍ଦେ ରାମକଥାକୁ ଏବେ ।
କହିବି, ଶ୍ରବଣ କର ଅତି ହୃଷ୍ଟଭାବେ ।୮୧୫।
ଶ୍ରୀରାମ ସୁଧା ଚରିତ ଅଟଇ ଅନନ୍ତ ।
କୋଟିଏ ଶେଷେ କହିଲେ ତା ନୋହିବ ଶେଷ ।୮୧୬।

ତେବେବ ହେଲେ ଯେବେ ମୁଁ ଶୁଣିଛି ସେଥର ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଓଷ୍ଠର ଶିବ ଶବ୍ଦଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ।୮୧୭।
ସୁମନ୍ତ୍ରି ସୂତ୍ରଧାର ଅତି କୁତୂହଳେ ।
ନିଜ ଭକ୍ତି ଭାବର ହୃଦୟ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳେ ।୮୧୮।
ସାରଙ୍ଗ ପୁତ୍ତଳିକାକୁ ସ୍ନେହଲ୍ଲାନି ରୂପରେ ।
ନଚାଏ ସୁଜନ ହିତ ପାଇଁ ଅରେ ଅରେ ।୮୧୯।
ସ୍ୱାମଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି ନମି ଭଣେ ମୁଁ ତତ୍ପର ।
ଶିବା ଶିବଙ୍କ ନିତ୍ୟ ନିବାସ କୈଳାସ ତ ।୮୨୦।
ଯେ ପର୍ବତ ଅତି ରମ୍ୟ ଯହିଁ ନିର୍ଝର ।
ସିଦ୍ଧ-ଯୋଗିଯକ୍ଷିଣୀ-ମୁନି-କିନ୍ନର-ନିକର ।୮୨୧।
ବସି ଶିବାଶିବଙ୍କୁ ସେବନ୍ତି ମୋଦ ଲଭି ।
ହରିହର ସମ୍ମୁଖ ଯେ ତାହା ନ ଦେଖିଲ ।୮୨୨।
ସେ ଶିଖରିଶିଖରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ।
ଶୋଭେ ଏକ ବଟବୃକ୍ଷ ଅତି ବିଶାଳରେ ।୮୨୩।
ଯହିଁ ବହେ ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ବାତ ।
ତାର ଅନାତପ ଭରେ ଶୀତଳକୁ ଜାତ ।୮୨୪।
ତା ମୂଳ ଭେଦେବ ହେଲେ ଶିବ ବସିବା ସ୍ଥଳ ।
ଯେତେ ଯହିଁ ମିଳେ ଶମ୍ଭୁ ଲଭି କୁତୂହଳ ।୮୨୫।
ଆପଣେ କୃତ୍ତିବ ବାଘଛାଲକୁ ବସିଲ ।
ମୁନିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଆସନ ପିନ୍ଧିଥିଲ ।୮୨୬।
ସେ ତ କୃପାଳୁ ଜଗତ୍ଗୁରୁଦେବ ଦେବରାଜ ।
ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ସାରସ ନେତ୍ର ।୮୨୭।
ଚନ୍ଦ୍ରଶୀର୍ଷ ଭୂଷଣାମୃତଚରଣ ପ୍ରଭୁ ହର ।
ଜଟା ବନ୍ଧା ସୁର ତ୍ରିଭୁବନ ଭ୍ରମିର ।୮୨୮।
ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ ଅଙ୍ଗେ ଭୂଷେଖର ।
ଭୁଜଙ୍ଗଭୂଷଣଭୂଷଣୀ କଣ୍ଠ ଗଙ୍ଗାଧର ।୮୨୯।
ନୀଳକଣ୍ଠ ଭାମାଭୂତ ଏମନ୍ତ ଦିଶିଲ ।
କି ଅବା ଶାନ୍ତରସ ଅଦ୍ଭୁତ ଧଇଲ ।୮୩୦।

ଏମନ୍ତ ସୁଜନଙ୍କୁ ଜାଣି ନିନ୍ଦୁଚା ।
ପର ସମୀପକୁ ଯାଇ ହୋଇ ସନ୍ତୁ ନତା । ୩୧ ।
ଉଦ୍‌ବାସନରେ ବସି ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ କଥାକୁ ।
ସ୍ମର ପୁଣି ଚରଣ ସମ୍ପଣି ସ୍ୱଜନାଙ୍କୁ । ୩୨ ।
ମନେ ଭାବି ସକଳ ସେବକହୃତ ଦଥାକୁ ।
ପୂଜିବ ପ୍ରଭାତ ଭର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଶିରଙ୍କୁ । ୩୩ ।

ଜୀବ-ଶିବ-ସମ୍ବାଦ

ନମାମି ଜଗନ୍ନାଥ ସକଳ ଗୁଣଧାମ ।
ଯୋଗ-ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟ-ଗଣ ଅଭିରାମ । ୩୪ ।
ତ୍ରିଭୁବନ ଜନକ ମନ୍ମଥ ଗୁରୁ ହର ।
ଦାସ ଜନାଶ୍ରୟ ଶିବ ସର୍ବଜ୍ଞ ସର୍ବେଶ୍ୱର । ୩୫ ।
ସୁରାସୁର-ନର-ନାଗ-ପୂଜିତ ଚରଣ ।
ପାପ ତାପୀ ମୁହିଁ ମୋତେ ହୋଇ ସକରୁଣ । ୩୬ ।
ମୋ ଦୋଷମାନଙ୍କୁ ବାହୁଡ଼ ଶ୍ରୀସମ୍ପତେ ।
ଭକ୍ତ ମୋର ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଘେନାସ ତ୍ୱରତେ । ୩୭ ।
ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ବୋଲି ଥାଏ ମହର ଯାର ।
ନ ଥାଏ ଭେଦେ ହେଲେ ଦାସଦ୍ରୋହ ଦୁଃଖ ଭାର । ୩୮ ।
ସେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦିକେଶ ! ତୁମ୍ଭ ଦାସୀ ମୁଁ ତ ।
ମୋ ହେଳେ ଅଙ୍କନ ତଥା ସ୍ମିତ ଅନୁଚିତ । ୩୯ ।
ଯମଙ୍କୁ ତ୍ରିତ୍ତ୍ୱବାଦୀଙ୍କେ ବୁଦ୍ଧ ବୋଲନ୍ତି ।
ତାଙ୍କୁ ବେଦେ ପୁରାଣେ ବାଣୀ ସେଠ ଯୋଡନ୍ତି । ୪୦ ।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ସୃଜେ ସଦା ଜପ ତା ନାମକୁ ।
ସେହୁ ଜନ୍ମିଥିଲ କି ଶାକ୍ତେୟ-ଭୂନାଥଙ୍କୁ ? ୪୧ ।
ତାହା ହେଲେ ସେ ତ ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ଦର୍ଶାଇ ।
ତୁମ୍ଭେ ଜନ୍ମି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବଦଳ । ୪୨ ।
ତା ମହିମା ଶୁଣିଛି ବଚନ ଦେଖିଛି ମୁହିଁ ।
ମାତ୍ର ସେବେହେଁ ଅଦ୍ୟାପି ମନ୍ଦୁନ ଛଡ଼ଇ । ୪୩ ।

ଯତ୍ର ଯେ ଅନାଦି ବିଭୁ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ।
ତାଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ଅଜ୍ଞାନୀ ପାରିବ ଅଜ୍ଞାନ । ୮୪୪ ।
ମୁହିଁ ଜ୍ଞାନହୀନା କିଛି ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।
ତୁମ୍ଭେ କ୍ରୋଧୀ ନୋହି ତତ୍ତ୍ୱ ମୋତେ ସମଜାଇ । ୮୪୫ ।
ଯେ ରହସ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନଧିକାରିଣୀ ।
ବୋଲ କାହିଁ ମୁହିଁ ତ ତୁମ୍ଭ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ପୁଣି । ୮୪୬ ।
ତୁମ୍ଭ ପାଦସେବାରେ ସର୍ବଦା ମୁଁ ରତା ।
ବିଶେଷରେ ଯେ ତଥ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତା । ୮୪୭ ।
ମୋହର ପ୍ରଣତି ଦେଖି କୃପାଭରେ ହରେ ।
ରାମ ଚରିତକୁ ମୋତେ କହ ସମସ୍ତରେ । ୮୪୮ ।
ମୁକତେଶୁ ରାମଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନକର୍ମଯୋଗ ।
ବୈରାଗ୍ୟକୁ ବଖାଣ ଏବେ ଭକ୍ତି ଅନୁରାଗ । ୮୪୯ ।
ହେ ସର୍ବଜ୍ଞ ! ତୁମ୍ଭେ ତ୍ରିଲୋକ ଗୁରୁ ଯେ ସାର ।
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରକାଶି କର ସନ୍ଦେହାଂଶ ମୋର । ୮୫୦ ।
ଏମନ୍ତେ ଜାନକୀ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ମହେଶ୍ୱର ।
ପ୍ରମୋଦ ପାରାବାରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ଶଙ୍କର । ୮୫୧ ।
ତା ହୃଦୟେ ହେଲା ରାମ ଚରିତ ଜାଗ୍ରତ ।
ଅପଘନ ହୋଇଲା ହୋଇ ପୁଲକିତ । ୮୫୨ ।
ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣନେତ୍ର ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଲା ।
ମନ ସଙ୍ଗେ ଧାଏ ରାମ ଧ୍ୟାନେ ଲାଗିଲା । ୮୫୩ ।
ପରେ ଚେତ ଯେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଗିରିଜାଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଶଂସି କହିଲେ ଏବେ ଶ୍ରୀରାମ କଥାକୁ । ୮୫୪ ।
ଯାହାକୁ ନ ଜାଣିଲେ ରଜ୍ଜୁ ଭୁଜଙ୍ଗ ସନ୍ଦେହେ ।
ଅଳୀକ ବିଶ୍ୱ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ୮୫୫ ।
ଯାହାକୁ ଜାଣିଲେ ଭ୍ରମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ନ ଥାଏ ।
ଚେତନା ପରେ ସ୍ୱପ୍ନକୃତ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାୟେ । ୮୫୬ ।
ଯେ ଦଶରଥାଜିରକ୍ରୀଡାକର ବାଳକ ।
ଯେ ମଙ୍ଗଳାଳୟ ଯେ ଅମଙ୍ଗଳହାରକ । ୮୫୭ ।

ଯା ନାମ ଜପିବା ମାତ୍ରେ ମୁକ୍ତି ସମ୍ଭବ ।
ସେ ରାମଙ୍କୁ ସଦା ମୁଁ ଆତ୍ମାରେ ପ୍ରଣମଇଁ ।୫୮।
ଗିରିରାଜକୁମାରି ! ଧନ୍ୟ ମନ ତୁମ୍ଭର ।
ଯେଣୁ ରାମଲୀଳା ଶୁଣିବାକୁ ସେ ତତ୍ପର ।୫୯।
ଭବଲୀଳାମୃତ ପାନ ନ କରିବା କାନ ।
ଘୋରପଙ୍କ ଗର୍ଭବାସ କଲ୍ପ ସମାନ ।୬୦।
କେଶବଦାସ ଦର୍ଶନ ନ କରିବା ନେତ୍ର ।
ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା ତୁଲ୍ୟ ପୁଣି ଅପବିତ୍ର ।୬୧।
ଯୋଗୀଶଙ୍କୁ ଗୁରୁଙ୍କୁ ନ ପ୍ରଣମିବା ଶିର ।
ଶିର ନୁହେ ସେ କେବଳ ତୁମ୍ବୀର-ଖର୍ପର ।୬୨।
ସୀତା-ରାମ-ଗୁଣଙ୍କୁ ନ ଗାଇବା ରସନା ।
କରୁଥାଏ ଭେକ-ଜିହ୍ୱା ସଦୃଶ ଗଣନା ।୬୩।
ରାମ ଲୀଳା-ରସେ ନ ଭିଜିଲିବା ମାନସ ।
ଅଟଇ ଅଶ୍ମ କଠୋର କୁଲିଶ ସଦୃଶ ।୬୪।
ମାଧବ-ବସ୍ତ୍ର-ଘ୍ରାଣ ହୋଇଥିବା ମାନବ ।
ନାସ୍ତିକରେ ଗଣାଗଣ କରୁଥିବା ଶବ ।୬୫।
ଜଗତର ହିତ ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନକଲ ଯାହା ।
ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ଏବେ କହଇ ମୁଁ ତାହା ।୬୬।
ବହୁଧାରେ ପଣ୍ଡିତ ଜାଣନ୍ତେ ସଙ୍କେତେ ।
ବହୁଧାରେ ରାମକଥା ବାଖି ପ୍ରଭୁଏ ।୬୭।
ନରେଶ ଉଦ୍ଧାରିବାକୁ ସଦେବ-ବନମାଳି ।
ସୁନ୍ଦର ରାମ-ଚରିତ ଅଟଇ କରତାଳି ।୬୮।
ସେ ପୁଣି କଳି-କଲ୍ମଷ-ପାଦପ କୁଠାର ।
ତାପତ୍ରୟ-ତୁଳରାଶି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସମୀର ।୬୯।
ସ୍ୱୟଂ ଯେମନ୍ତ ତାହାର ଚରିତ ତେମନ୍ତ ।
ଅଗାଧ ଅବୋଧ ଶୁଦ୍ଧ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ ।୭୦।
ତେବେ ହେଁ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ କହଇ ତା କଥା ।
ଯେତେକ ମୋ ବୁଦ୍ଧି କରିପାରିବ ଗ୍ରହଣ ।୭୧।

ଯେମନ୍ତ ଅନ୍ଧ ଦେଖି ନ ପାରି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ।
ମଳିନ ବୋଲି ନିନ୍ଦା କରଇ ମୁକୁରକୁ । ୭୨ ।
ତେମନ୍ତ ମୋହାନ୍ଧ ନ ବୁଝି ରାମ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ।
ନିରର୍ଥକ ବୋଲି ତ୍ୟାଗ କରଇ ବେଦକୁ । ୭୩ ।
ତାମଃଧ୍ୱରୂପ ଶକ୍ତିକୁ କରେ ରାମର—
ଅଜ୍ଞାର୍ଦ୍ଧସ୍ତ ନିର୍ମଳ ତତ୍ତ୍ୱ ଦେଖିବ କେଉଁରେ ? ୭୪ ।
ମୋହ-ମଦ୍ୟ ମତ୍ତ ନର ଅହଂଭାବଯୁକ୍ତ ।
ତା ପ୍ରଳାପ ଶ୍ରବଣ କରିବା ଅନୁଚିତ । ୭୫ ।
ନିର୍ଗୁଣର ସଗୁଣର ନାହିଁ କିଛି ଭେଦ ।
ଏ କଥା ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷିଛି ବେଦ । ୭୬ ।
ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ରୂପଧାରୀ ବ୍ରହ୍ମ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।
ଭକ୍ତ ପାଇଁ ସଗୁଣରେ ହୁଏ ଗୁଣଯୁକ୍ତ । ୭୭ ।
ହିମଜଳ ଭଳିଆ ହେବା ପରି ନିର୍ଗୁଣ ।
ବ୍ରହ୍ମ ସଗୁଣ ହୋଇ କରେ ଭକ୍ତୋଦ୍ଧାରଣ । ୭୮ ।
ଭ୍ରମ-ତିମିର-ଭଞ୍ଜ ଅଟଇ ରାମନାମ ।
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ତାଙ୍କୁ ଜପିଲେ ଭ୍ରମ ହୁଏ ବାମ । ୭୯ ।
ରାମ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱପ୍ରକାଶ ନିରୀହ ।
ତାହାରେ କେହ୍ନେ ଥିବ ଅଜ୍ଞାନ କିବା ମୋହ । ୮୦ ।
ଅହଙ୍କାର ଆମୋଦ ଖେଦ ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନ ।
ଏମାନ ଜୀବର ଗୁଣ ବୋଲି ମନେ ଘେନ । ୮୧ ।
ରାମ ବ୍ରହ୍ମ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ପୁରୁଷ ରଘୁନାଥ ।
ସର୍ବମୟ ସର୍ବେଶ୍ୱର ପରେଶ ସେ ନାଥ । ୮୨ ।
ଯେମନ୍ତ ମେଘ ଢାଙ୍କେ ଶିଶୁ ଦେଖି ନ ପାରେ ।
ଭାବଇ ଅସ୍ତମିତ ହୋଇଲା କୁମୁଦାରି । ୮୩ ।
ତେମନ୍ତ ମୋହବଶେ ଅଜ୍ଞ ଜାଣି ନ ପାରେ ।
ସର୍ବେଶ ନାହିଁ ବୋଲିଣ କହୁଥାଏ ବାହାରେ । ୮୪ ।
ନେତ୍ରପଟଳାଚ୍ଛାଦିତ ଶିଶୁର ଏଣେ ।
ରାମ ଲଭିଲେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ମୋହବଶେ । ୮୫ ।

ଅକାଳେ ତପୋଧନ ଧୂଳି ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ।
ପରବ୍ରହ୍ମରେ ନିର୍ଗୁଣସ୍ୱରୂପ ମାୟା ଆଏ । ୮୬ ।
ସତ୍ୟ ଭାବ୍ୟ ଦେବତା ଜାଣ ତୁମ୍ଭ ।
ଏହାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଅଛି କେଉଁଠାରେ ଭଣ । ୮୭ ।
ଏ ସବୁରେ ଜଗତ ପ୍ରମାଣ ଶୁଣ ।
ସାତେଦେଶ ମାୟାଧୀନ ଗୁଣ-ତ୍ରୟ ଧାର । ୮୮ ।
ତନ୍ମାତ୍ରାର ମାୟା ସନ୍ନିଧାନରେ ଶୋଭେ ।
ସୂତ୍ରରେ ରୌପ୍ୟ ମରୀଚିକାରେ ଜଳ ପ୍ରାୟେ । ୮୯ ।
ମରୀଚିକାର ଜଳ ସୂତ୍ରର ସର୍ପ ।
ନିଦାନ ମିଥ୍ୟା ହେଲେହେଁ ସେ ଭ୍ରମ ଅଦ୍ଭୁତ । ୯୦ ।
ମାୟା ସଂସାର ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ପ୍ରମାଣିତ ।
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମରୁ ଦୁଃଖ ଭୋଗର ସତ୍ତା । ୯୧ ।
ସ୍ୱପ୍ନରେ ଜାଗି ଶିର ଛେଦନ ହେଲେ ନର ।
ଜାଗିବା ଯାଏ ଦୁଃଖେ ଥାଏ ସେ କାତର । ୯୨ ।
ଯେ ବୁଝିଲା, ଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଦ ନ ଜାଣନ୍ତି ।
ସେ ସ୍ୱପ୍ନର କୃପା ବିନା ଭ୍ରମ ନ ତୁଟଇ । ୯୩ ।
ଯେ ତ କର୍ଣ୍ଣ ବିନା ଶୁଣେ, ପାଦ ବିନା ଚଳେ ।
ଚକ୍ଷୁ ବିନା ରସ ସ୍ୱାଦେ, ଜିହ୍ୱା ବିନା ବୋଲେ । ୯୪ ।
ନାସା ବିନା ଶୁଙ୍ଘଇ, ତନୁ ବିନା ସ୍ପର୍ଶଇ ।
ନେତ୍ର ବିନା ଦେଖଇ, କର ବିନା କରଇ । ୯୫ ।
ଏହି ସବୁ ତାହାର ଅଲୌକିକ ଧର୍ମ ।
କିଏ ଜାଣି ପାରିବ ତା ମହିମାର ମର୍ମ । ୯୬ ।
ସେହୁ ବେଦ-ସ୍ତୁତ୍ୟ ମୂଳଧ୍ୟେୟ ଭଗବାନ ।
ଭକ୍ତହିତ ପାଇଁ ହେଲେ ଦଶରଥନନ୍ଦନ । ୯୭ ।
କାଶୀର ମରଣ କାଳେ ଯାହା ନାମ ଜପି ।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସଂସାରୁ ମୁକ୍ତ କରନ୍ତି ମୁକ୍ତି । ୯୮ ।
ସେହି ସକଳାନ୍ତର୍ଯାମୀ ରଘୁକୁଳ-ବର ।
ଶ୍ରୀ ଭାଗବତର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଟେ ମୋର । ୯୯ ।

ତା ନାମକୁ ସ୍ମରଣରେ ଉଚ୍ଚାରିବା ଜନ ।
ବହୁଜନ୍ମାର୍ଜିତ ପାପକୁ କରଇ ଦହନ । ୯୦୦ ।
ଯାହାରେ ସ୍ମରିବା ନର ଗୋଷ୍ପଦକୁ ପରି ।
ଘୋର-ଭବ-ସାଗରକୁ ଯାଏ ଖେଳେ ତରି । ୯୦୧ ।
ରାମ ତ ପରମାତ୍ମା ତାହେ ସନ୍ଦେହ କଲେ ।
ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣରାଶି ତେଲେ । ୯୦୨ ।
ମନ୍ତ୍ର ଭବହର-ଶିବ ଶିବ ମୁଖରୁ—
ଶୁଣି ଭବାନୀ ଉନ୍ମୁକ୍ତା ହୋଇ ସନ୍ଦେହରୁ । ୯୦୩ ।
ରାମପାଦ-ପଦ୍ମ ହୋଇ ପ୍ରଣମି ନାଥଙ୍କୁ ।
ପ୍ରକାଶିଲ ଏହି ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନକୁ । ୯୦୪ ।
ସଂଶୟ ଶାରଦାତପ ତାପକୁ ମୋହର ।
ହରିଲା ତୁମ୍ଭ ବଚନ-ସୁଧାକର-କର । ୯୦୫ ।
ରାମ-ରୂପ-ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଏବେ ଜାଣି ପାରିଲି ।
ତୁମ୍ଭ ଅପାର କୃପାରୁ ଧନ୍ୟା ମୁଁ ହୋଇଲି । ୯୦୬ ।
ପାଇ ମୁଁ ବାଞ୍ଛିବ ତାହା କଥା ଶୁଣିବାକୁ ।
ପୂରୁଅ ମୋ ବାଞ୍ଛାକୁ କହୁ ସମସ୍ତେ ତାକୁ । ୯୦୭ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଶଙ୍କର ମଞ୍ଜୁ ବନ୍ଧୁ-ବଚରେ ।
ଉମା ମୁଖକୁ ଦେଖି କହିଲ ଏ ସ୍ୱରରେ । ୯୦୮ ।

ଅବତାର କାରଣ

ଯେବେ ଦୁଷ୍ଟେ ପ୍ରବଳ କରନ୍ତି ଧର୍ମହାନି ।
ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ବାଧନ୍ତି ହୋଇ ଅଭିମାନୀ । ୯୦୯ ।
ତେବେ ହରି ଅବତରି ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ସଂହାରି ।
ପାପକୁ ନାଶି ସୁଜନ କଷ୍ଟକୁ ନିବାରି । ୯୧୦ ।
କରଇ ଶୁଭ ଧର୍ମକୁ ପୁଣି ସଂସ୍ଥାପନ ।
ଏ ପଦ୍ଧତି ଜଗତରେ ଅଟେ ସନାତନ । ୯୧୧ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରାବତାରର କାରଣ କହୁଛି ।
ଏଥିକୁ ଅପର ଅଟେ ବହୁ ଅଚିହ୍ନିତ । ୯୧୨ ।

କହୁଁ ଏକ ଦୂର ଦୁର୍ଦ୍ଦ ଅସୁର ବର୍ଣ୍ଣନ ।
ଧରଣୀଧରସୁଶ୍ରୀ ! ଏବେ ସାବଧାନେ ଶୁଣ । ୧୧୩ ।
ହରିଙ୍କ ଶ୍ୟାମ-ଦ୍ୱାରପାଳ ଜୟ ବିଜୟ ।
ବ୍ରହ୍ମ ଶାପରୁ ଜନ୍ମିଲେ ହୋଇ ଦିତି ତନୟ । ୧୧୪ ।
ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ନାମ ବହିଲେ ।
ପ୍ରତାପେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଦେବଙ୍କୁ ବାଧିଲେ । ୧୧୫ ।
ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ନାନାବିଧ କଷ୍ଟ ।
ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଧର୍ମ ହେଲା ନଷ୍ଟ । ୧୧୬ ।
ଶ୍ୱେତ ବରାହରୂପେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷଙ୍କୁ ମାରିଲ ।
ନୃସିଂହ ହୋଇ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁକୁ ଚିରିଲ । ୧୧୭ ।
ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ-ସୁତ ପରମ ଭାଗବତ ।
ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାମେ ଖ୍ୟାତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯା ଜଗତ । ୧୧୮ ।
ପରେ ସେ ସହୋଦର ଦ୍ୱୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ।
ଜନମିଲେ ପୁଣି ବହୁ ଦୁଷ୍ଟ ଶରୀର । ୧୧୯ ।
ରାବଣ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନାମେ ହୋଇ ବିଖ୍ୟାତ ।
ବଳରେ ପ୍ରବଳ ଯୁଦ୍ଧେ ଜିଣି ସୁରବ୍ରାତ । ୧୨୦ ।
ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ବହୁତ ବାଧା ଦିଅନ୍ତିଲେ ।
ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମକୁ ସମୂଳେ ଲୋପାଇଲେ । ୧୨୧ ।
ଜନ୍ମତ୍ରୟ ପରେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଯେ ହେଳ ।
ଶାପାବସାନ ହେତୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ ସେ ପେଳ । ୧୨୨ ।
ଦ୍ୱାପ-ରରେ ଯେତ ହୋଇଥିଲେ ହେଲେ ଚେଦେ ।
ମୁକ୍ତିକ ଲଭି ନ ପାଇ ସମ୍ଭବିଲେ ଏବେ । ୧୨୩ ।
କୃପାଳ ପ୍ରେମ ବାନ୍ଧିରେ ପୁଣି ଅବତରେ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଦମିବାକୁ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ହେତୁ ଏବେ । ୧୨୪ ।
ଏ ପଞ୍ଚଶାଖାବତାରର ଜନନୀ ଜନକ ।
କୌଶଲ୍ୟା ଦେବୀ ଦଶରଥ ନରନାୟକ । ୧୨୫ ।
ସେ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଅଦିତି କଶ୍ୟପ ।
ଏ ଅବତାରେ ହୋଇଲେ ଗୋଟିଏ ଦମ୍ପତି । ୧୨୬ ।

ଅନ୍ୟ କହନ୍ତି ଜଳଧର ନାମକ ହୁଅଇ ।
ଜନ୍ମାଇଲୁ ଦେବଙ୍କ ମନେ ଅତି ସାଧ୍ୱସ । ୧୨୭ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମା ହୋଇ ରହୁ ତା ଉଦେ ।
ସୁହିଁ ତାଙ୍କୁ ଲିଙ୍ଗ ନ ପାରନ୍ତି ଲଣାଦେନେ । ୧୨୮ ।
ତା ପଚ୍ଛିକ ସଜାଡ଼ ପ୍ରଷ୍ଟୁଁ ଦେଇ ଅସୁର ।
ହୋଇଥିଲୁ ଅତଳ ଅତିର ଅମର । ୧୨୯ ।
ଦୂର କରାଇଲେ ଯେ ଘଟାର ଯଚାହୁଁ—
ଦୂର ଅତେଶ ସୁରସମୂହ ହୃଦୁଁ । ୧୩୦ ।
ପଢିଲେ ଯେ କମଣୀ ତାଣି ସମସ୍ତ ଦର୍ଶିତୁ ।
ମୋତେ ଭଜିବ ଭଜିବ ଶାପ ଦେଇ ଦୈଶିକୁ । ୧୩୧ ।
ତା ଶାପ ପ୍ରଭାବ ବଦ୍ଧବାକୁ ନିରେ ଭୃଗୁ ।
ହୃଦ ହୋଇ ହରଣ ତଳପ୍ରସୁ ମାତୃ । ୧୩୨ ।
ଜର ଦର ତାକୁ କଣ୍ଟନ ସହାନରେ ।
ଭାଇ ଦେଇ ଅଣ୍ଣାର ପଦ୍ମ ପଦରେ । ୧୩୩ ।
ଆସ କରନ୍ତି ନାରଦ ମୁନି ଶାପ ଦେଇ ।
ତେଣୁ ନେଇଁ ଗ୍ରହ ସମ୍ବଳବାକୁ ଦେଇ । ୧୩୪ ।
ଶୁଣି ଯେ ଅତିକାଳି ନାନାଦେଶ ଭାରଣା ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜତୁବଶେ ମୁନି ଜନଗଣ । ୧୩୫ ।
ଏବେ ଶୁଣି ବିଚିତ୍ର ଏତ ଚରିତ୍ର ।
ଦେବି ଅଶ୍ୱାପକୁ ମଧୁର ଅତିଶୟ । ୧୩୬ ।
କ ଦେବତୁ ନ ସହ ମୁନି ଦେଇ ଶାପକୁ ।
ଶୁଣିବାକୁ ମୁଁ କ ଦିକ ମୁନିର ଚୋହନ୍ତୁ । ୧୩୭ ।

ନାରଦ ଉକ୍ତି

ଗୌରବ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ବିଧି ବୋଲନ୍ତି ।
ଦୁଃସଙ୍ଗିରେ ଏ ମୁନି ଜାଣ ଥିଲ । ୧୩୮ ।
ତାଙ୍କୁ ଅତି ବିକଳ ଦେଖି ମୁଁ ନିକଟେ ।
ତପସ୍ୱୀ ପ୍ରତିରୂପ ପ୍ରକଟ ପ୍ରକଟେ । ୧୩୯ ।

ସେ ଶୃଙ୍ଗାର ରମଣୀଙ୍କୁ ଦେଖିଣ ନାରଦ ।
ଭର୍ତ୍ସି କହେ ଶ୍ୟାମ ଚୂତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପବନ । ୯୪୦ ।
ଏକାନ୍ତ ସମାଧିରେ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇ ସ୍ଥିର ।
ଯେ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଅନ୍ୟ ଋଷି ସକଳ । ୯୪୧ ।
ବୃନ୍ଦେ ସେ ଅପାର ଶିବ ପଦପଙ୍କଜଙ୍କୁ ।
ମୁନି ଭଣ କହେ 'ବୋଲି ଭୂମେ ପ୍ରଣମିଲୁ । ୯୪୨ ।
କାମସେନା ଯନ୍ତ୍ର ଜପ ଏଥୁ ଦୂରତରେ ।
ଲୁଚିଲେ ଗାଣ୍ଡିବ ଦିବ ସର୍ବସ୍ୱ ତୂଳରେ । ୯୪୩ ।
ଏ ନ ଶୁଣିଲ ବାଡ଼ ଗଣ୍ଡେ ସ୍ନେହାଶ୍ରୁ ଆସି ।
ସେ'ମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭରେ ଅଭିଳାଷ ବାଣ୍ଟ ପାଇଁ । ୯୪୪ ।
ସେସବୁ କାନ୍ତ ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ ଲତାଙ୍କୁ ମେଳିଲ ।
ବାଟେଣି ବୋଲି ସ୍ପନ୍ଦନ ଲଦ୍ଧ ବୋଲି ଅଙ୍ଗ । ୯୪୫ ।
ପାଣି ସେ ପଥେ ଉପାସକ ଅବୈରୀ ଦର୍ପଣଙ୍କୁ ।
ବୃଷ୍ଟିବାକୁ ସଫଳ ନାରଦଙ୍କ ଉପରୁ । ୯୪୬ ।
ସୁର ସେ ଅପ୍ସରାଙ୍କୁ ସାଥ ସାଥ୍ୟା ବସେଇ ।
ଯେମନ୍ତି ପ୍ରକୃତିରେ ବସନ୍ତ ବିରାଜିଲ । ୯୪୭ ।
ନାନା ଲତା ତରୁବରେ କୁସୁମ ବିକଶିତ ।
ଶ୍ୟାମ-ପୀତ-ଶ୍ୱେତ-ନାଦେ ମାନସ ମୋହିତ । ୯୪୮ ।
ମୁରଲୀ ମଧୁ ପୂରିତ ଶୀତଳ ପବନ ।
ବସନ୍ତ-ବାଦକଙ୍କୁ କଲା ଉଦ୍ଦୀପନ । ୯୪୯ ।
ବାଦକଳ-ଚୁମ୍ବନେ ବସ୍ତୁ ଦେବାଦିକ ।
ଯାହାଙ୍କ ଶୁଣିବ ସାଗେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ । ୯୫୦ ।
ଏହି ସବୁ ଦେଖି ଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ମଦନ ।
ବିଚାର ଦର୍ପେ ମୁନି-ବଞ୍ଚନା-ସାଧନ । ୯୫୧ ।
ବାମ-ଭ୍ରମର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ନ ଦେଲେ କ୍ଷମା ବୁଦ୍ଧି ।
ପଞ୍ଚୀ ସକଳେ ଉଚ୍ଚାଟନ ସ୍ତବ ପଢ଼ । ୯୫୨ ।
ଆଦ ସେ ତେବେ ଦେବର୍ଷି ଦର୍ପ-ପତିତ ଧାତ୍ରୁ ।
ସମ୍ମୁଖେ ତୁଚ୍ଛ ଭାବି, ଯା'ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଭାବୁ । ୯୫୩ ।

ସର୍ବୈନୋ ପଦ୍ମଜ ହୋଇଥାଇ ମଦନ ।
ମୂଳକ ନମିଲ୍ଲ ଭଲୁ ବଳଦୁ ବଦନ । ୯୫୪ ।
ଲୁଣ୍ଠ କର୍ଣ୍ଣ ନୋହୁ ଯେ ଅଗ୍ନିଶିଖି ।
ପୁଷ୍ପ କଲ ମାରକୁ ପ୍ରିୟବାଣୀ ଭାଷି । ୯୫୫ ।
କର୍ଣ୍ଣ ନାରଦକୁ ପୁଣି ପ୍ରଣାମ କରି ।
ବିଦା ହେଲା ଚଳନା ସବୁ ଭଲ୍ଲ ନଜପୁର । ୯୫୬ ।

ନାରଦାଭିମାନ

ଭକ୍ତ ନାରଦ ସ୍ୱର୍ଗ ଯାଇ ସଂକ୍ଷୋଭୁ ।
ସ୍ୱ-ଚରଣକୁ ଭକ୍ତିର ଲମ୍ବାଦ ସୂତ୍ରକୁ । ୯୫୭ ।
ଶୁଣି ଭକ୍ତଙ୍କ ହୋଇ ଯେମାନେ ମୁନିକି ।
ଯଥାବିଧି ପ୍ରଣାମ କରିଲେ ସ୍ନେହରେ ବହନ୍ତି । ୯୫୮ ।
ଯେଉଁ ନାରଦ ଶିବ ଏମାନଙ୍କୁ ପାଇ ।
ଭକ୍ତିର ଦର୍ପକୁ ଭଣି ଥିବା ବଡ଼ାଇ । ୯୫୯ ।
ଯେ ବାଣୀ ଶୁଣି ହୋଇଲେ ଉଦାର ଏଥନ ।
ନାରଦ । ପଚାରେ କେବନ ପେ ଗୁଣ ବଚନ । ୯୬୦ ।
ଜଡ଼ିପି ବସି ନ କର ହୃଦ ସ୍ମୃତିରେ ।
ପ୍ରିୟଙ୍କ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଶୁଣ ଗୋପନରେ । ୯୬୧ ।
ସ୍ତୁତିକ ନ କହିଲେ ହର ଦୃଢ଼-ସ୍ମୃତି ।
ହରହାନର ଶଗ୍ନା ଅନେ ଭ ଦୟକଣା । ୯୬୨ ।
ଭକ୍ତର ଯାଇ ବାଣ୍ଟି ଭାବା ସାଧୁ ଭୂଏ ।
ଭାଗ୍ୟ ଅନ୍ତଃକରଣେ ଭକ୍ତ ନ ଥାଏ ଜଏ । ୯୬୩ ।
ସ୍ତୁତି କି ଜାଣ ସେ ଦେବର କୋରଣ ।
ପେଲ୍ଲୀ ସେବନର ନିଜ ପିତୃଭୁବନ । ୯୬୪ ।
ଯେବେ ଯେ ବିଶାଳିଣୀ ହୋଇ ଦୟାଶିଳ୍ପୀ ।
ଭଗ ଭବ ଭବ ଭବ ଶିବ ସାଗରକୁ । ୯୬୫ ।
ଯେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଓ ଅଧର ଗତିବାର—
ଦେବାଦେବୀଙ୍କର ମନୋହର ନବୀନ । ୯୬୬ ।

ମୁନିଙ୍କି ଦେଖି ସାଦରେ ଉଠି ତା ସମ୍ମୁଖେ ।
ଏକାନ୍ତେ କହି କଥା ତୋଷିଲ ଏମନ୍ତେ । ୧୬୭ ।
ମୁନିବର ! ତୁମ୍ଭର ଚରଣଦର୍ଶନ ।
ଦେଲା ଅଦ୍ୟ ମୋହର ମୋଦକୁ ବର୍ଦ୍ଧନ । ୧୬୮ ।
ତେବେ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ମୁନି ଜାଣିଥାନ୍ତୁ ।
କନ୍ୟାଙ୍କୁ ନ ଥାଇ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନାନ୍ତୁ । ୧୬୯ ।
ଶୁଣର ମାତ୍ର ଅତି ଦାରୁଣ ଅଟଇ ତ ।
ତର୍କରେ ଅବା କିଏ ନୋହିବ ଖଣ୍ଡିତ । ୧୭୦ ।
କିନ୍ତୁ କଟାକ୍ଷେ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୋହର ପାଠକ ।
ତୋର ସୁନ୍ଦରୀ ମୋହ ଜାଲ ମନ ଲୁଟିବ । ୧୭୧ ।
ଅତଃର ହୃଦୟସ୍ଥ ଜ୍ଞାନବୈରାଗ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
ତା ମନ ମାତ୍ର ମୋହକୁଟ୍ଟ ହେ ଭଗମାନ୍ୟ । ୧୭୨ ।
ତୋର ପଦ ନୂପୁରସ୍ୱନ ତଦ ଟାଣ ।
ତାଙ୍କୁ ବାହ୍ୟପଦାର୍ଥ କି ଲୁବ ପୁଷ୍ପବାଣ । ୧୭୩ ।
ଏହି ବାଣୀ ଶୁଣି ମୌନୀ ହୋଇ ଅନ୍ୟମନା ।
ହୋଇଲ ସନ୍ଧ୍ୟା ତବ ଦୃପ ସେ ସମାଗାଣ । ୧୭୪ ।
ସାକ୍ଷ ତା ମନକୁ ଜାଣି କୃପାନିଧି ହର ।
ହରଷ ଏହା କହେ ଗର୍ଭ-ଚକ୍ରୁ ଅନ୍ତର । ୧୭୫ ।
ବସିଅଛି ଦେବତ ମୁଁ ତାର ଉଦ୍ଧାରନ ।
ମୋ ଦୁଇ ଅଟଇ ତ ବ୍ରତ ପୂତସାଧନ । ୧୭୬ ।
ନାରଦର ହୃଦ ପୁଣି ମୋର କୁତୂହଳ ।
ସାହସ ଦେବା କୃପାଶ୍ରୁ ଦଶ୍ତ ସଫଳ । ୧୭୭ ।
ଏବେ ମୁନି ନାରଦ ପ୍ରଣମି ଅବସାନ—
ସଙ୍ଗୁଣ୍ଡ ମନସେ ତହ୍ରୁ ନାରଦ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ୧୭୮ ।

ବିଶ୍ୱମୋହିନୀ-ସ୍ୱୟମ୍ବର

ତେବେ ନିଜ ମାୟାରୁ ଶ୍ରୀହରି ଦାମୋଦର ।
ଅଟଇ ନଗରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ନଗର । ୧୭୯ ।

ଯାର ବିସ୍ତାର ଅଟଇ ଏକଶତ ଯୋଜନ ।
ବୈକୁଣ୍ଠନଗରଠାରୁ ଯେ ଅତି ଶୋଭନ । ୧୮୦ ।
ଯେ ପୁରର ନାରୀ ନର ସବୁ କାମ ସମ ।
ବସ୍ତୁ ବସ୍ତୀ ବୈଭବ ଅଗଣିତ ଅନୁପମ । ୧୮୧ ।
ସେଠା ଶୀଳ-ସଖ୍ୟ-ଗୀତ-ରୂପ-ତେଜୋବଳ—
ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି, ସ୍ନେହରେ ସକଳେ ଶତ ଶଶିଙ୍କ ତୁଲ । ୧୮୨ ।
ଶୁଭ-ମୋହନା ନାମ୍ନୀ ଅଟଇ ତା ଦୁହିତା ।
ତା ରୂପକୁ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ବିମୋହିତା । ୧୮୩ ।
ପୁଣି ଯେ ଗୁଣସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣା ତା ସ୍ୱୟମ୍ବର ପାଇଁ ।
ସେ ସ୍ଥାନେ ନୃପଗଣ ଉପସ୍ଥିତ ନରସାଇଁ । ୧୮୪ ।
ମୁନି ଦୁହେଁ ଯେ ପୁରେ ମିଳି ଦ୍ୱିଜନ୍ତରୁ ।
ପ୍ରଜା ମୁହଁ ଶୁଣି ଗଲେ ନୃପ ଶୀଳାନ୍ତିକୁ । ୧୮୫ ।
ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ରାଜା ଦେଖାଇ କନ୍ୟାକୁ ।
ନିବେଦନ କଲେ ଭଲ ମନ୍ଦ କହିବାକୁ । ୧୮୬ ।
ମୁନି ତା ରୂପ ଦେଖି ଭୁଲି ସ୍ୱ-ବିଷୟକୁ ।
ବଢ଼ିଗଲା ଶରୀରେ ସ୍ପୃହା ତା ଭୋଗିବାକୁ । ୧୮୭ ।
ପୁଣି ତା ଲକ୍ଷଣେ ଅତି-ବିସ୍ମିତ ହୋଇଲେ ।
ଜାଣି ନିଜ ମନୋରଥ ଲଗ୍ନର ବରିଲେ । ୧୮୮ ।
ପରେ ସୁଚେ ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଅପାର ।
ସମସ୍ତଜଗତ ଜନକ ସର୍ବ ଉଦ୍ଭବ । ୧୮୯ ।
ତା ବରକାରୁ ନ କଲ୍ପ ପ୍ରସର୍ତି କନ୍ୟାକୁ ।
ମିଳାଇବୁ ଯେପରି ଯେ ଧନ୍ୟ ଦେହ ଧାତାରୁ । ୧୯୦ ।
ଏଥି ପାଇଁ ଯେ ପଢ଼ିଲେ ଏ ଗୁଣ୍ଡ ବଦନ ।
ନଷ୍ଟକର ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନିଜେ ! । ୧୯୧ ।
ନାଶେ ଦର୍ପ ଆତଙ୍କ ନ ଧର ସେଠାକୁ ।
ଜନ୍ମା ଯେତେ ବଦନ ଦର୍ପ ଶେଷକୁ । ୧୯୨ ।
ଯେ ସେତେ ତେଜିବା ସାଥେ ସେ ତଳାରେ ଦାର ।
ଦେବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୌରୀ ସେହିର ତବଗ୍ର । ୧୯୩ ।

ସାଧବକୁ ସାରିବ ମୂର୍ଖ ମୂଢ଼ଭାବକୁ ।
ଯାଇ ଜନ୍ମ ହେବ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଯିବାକୁ । ୯୯୪ ।
ତୁମ୍ଭ ପଦ ସେ ଭକତି ଆନ ଜଗେ ନାହିଁ ।
ଏମନ୍ତ ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ ଯିବା ହେବ ସେହି । ୯୯୫ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବନ୍ଧୁବଯେ ସ୍ତୁତି କରନ୍ତେ ।
ତୁଷାକୁ ବୌଦ୍ଧଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରଶଂସ ଦିଅନ୍ତେ । ୯୯୬ ।
ମୂଳ ଅନ୍ଧରେ ଏକଇ ବିଶ୍ୱନ୍ତ ଭଣାଇ ।
ହୋଇଲ ତୋର ରୂପ ଏଥ ମୋତେ ଗୋସାଇଁ । ୯୯୭ ।
ନୋହିଲେ ସେ କଣାକୁ ଲକ୍ଷ ଯୋଜନ ନାହିଁ ।
ମୋ-ଭୂତ ସାଧନ କରେ କର ଯୋଗସ୍ଥାପ୍ୟ । ୯୯୮ ।
ତା ଶୁଣି ରଷେ ସ୍ତୁ-ମାୟା ଜଳକୁ ପ୍ରଶଂସି ।
ଯଦାକାଳ୍ପ ଏମନ୍ତ ହୋଇଲ ଯେବେ ବୋଲି । ୯୯୯ ।
ନାରଦ ! ତୋ ପରମ ପୂଜ ହେବ ଯେମନ୍ତ ।
ନାଗଦେବରେ ମୂର୍ଖ ଅବଧୂତ ଯେମନ୍ତ । ୧୦୦୦ ।
ଅଯଥା ପଦାର୍ଥକୁ ଯୋଗୀ ମାରିଲେ ହେଲେ ।
ଦକ୍ଷ ବୈଦ୍ୟ ଏଣେ ନାହିଁ କେଉଁଠାରି ଭାଳେ । ୧୦୦୧ ।
ଏତେ ବଳୁ ଯୋଗ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲ ।
ମାୟା-ଶରୀରକୁ ତ ତପସ୍ୱୀ ହୋଇଥିଲ । ୧୦୦୨ ।
ବଦ୍ରବାଣୀ ଗୁହାର୍ଥ ରେଣୁ ଜାଣି ନ ପାର ।
ସ୍ୱସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦେଶକୁ ହେତେ ଶାଳ ପେର । ୧୦୦୩ ।
ସେ ଶବଦଁଳ ଘିଦର-ବରସ୍ତୁ ନିକର ।
ଅକାର ହେ:ମସ୍ତି ଅମୃତ ମନୋହର । ୧୦୦୪ ।
ସେ ଆଦଣ୍ଡ ଡାକୁ ତେଜ ନବଘନ-ବାଳା ।
ଅନଳ ଏଣ୍ଡୁ ଦେବ ନାହିଁ ଭୂଷଣମାଳା । ୧୦୦୫ ।
ମାତ ମୂଷକ ମଗଳ କମିଙ୍କ ଗହଳ ।
ତାକୁ ଅବଧାଯ୍ୟ ଭୂଷଣୀ ଥିଲ ଏକ । ୧୦୦୬ ।
ବୃନ୍ଦ ବନସ୍ଥାନରେ ମନ୍ଦ୍ରାଠାରେ ।
ଭଣିଥିଲ ଶବଦାର ସବ ଧର୍ମରେ । ୧୦୦୭ ।

ଜାଣିଣ ଜାଣି ନ ପାରି ରହି ନାରଦଙ୍କୁ ।
ନମିଲେ ଚିତ୍ତରେ ଜାଣ ଶିର ମସ୍ତକଙ୍କୁ । ୧୦୦୮ ।
ବର୍ଷ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ପୂଜ ଶିବଗଣେ ଥିଲେ ।
ସେ ସାଙ୍ଗ ମୁନି ଚରିତ୍ର ଜାଣିଥିଲେ ଭଲେ । ୧୦୦୯ ।
ସେ ଦୁର୍ବେ ମୁନିଙ୍କ ପୀଠପାଶ୍ବେ ଦୃଷ୍ଟେ ବସି ।
ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଏମନ୍ତ ସମ୍ଭାଷିଲେ ହସି । ୧୦୧୦ ।
ଏ ତ ଦର୍ଶନୁଅଛି ଦେବଙ୍କ ହର ଘର ।
ଏହାଙ୍କୁ କନ୍ୟାସ୍ନେହରେ ବନ୍ଧନ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ । ୧୦୧୧ ।
ଏହା ଶୁଣି ମାୟାମୁଗ୍ଧ ମୁନି ଭ୍ରମିଗଲେ ।
ତାଙ୍କ ବଚନାସ୍ତ୍ର-ଶରକୁ ବୁଝି ନ ପାରିଲେ । ୧୦୧୨ ।
ତେବେ ମାଳା ଧରି ହଂସଗତି ନୃପସୁତା ।
ସଭାମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିଲା ହୋଇ ସଙ୍କୋଚିତା । ୧୦୧୩ ।
ସେ ନାରଦର କପିମୁଖକୁ ବିଧିବଶ ।
ମୁଖକମଳକୁ ଦେଖି ଚାହିଁ ଗଲା ସତ୍ୱର । ୧୦୧୪ ।
ଅନାଇଁ ଭ୍ରୂ-ଅଗ୍ରକୁ ଚଳାଇ ଚାଲି ଗଲା ।
ଏଣେ ନୃପତିଙ୍କ ଗଳାରେ ଦେଲା ମାଳା ଲମ୍ବାଇ । ୧୦୧୫ ।
ସେ ରୂପ ସ୍ଵରୂପ ହରି ସେଠାରୁ ଆସିଥିଲେ ।
ଜନ୍ମ ଦେଇ ସେ ଭଦ୍ରିଣୀ ସେଠାରୁ ଚଳିଲେ । ୧୦୧୬ ।
ତାହା ଦେଖି ନରେନ୍ଦ୍ରଗଣ ହୋଇ ନିରାଶ ।
ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ତେଜି ସ୍ୱୟଂବର ଆଶ । ୧୦୧୭ ।

ନାରଦ ମୋହ

ମୁନି ଅତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ମୋହବଶରେ ।
ହୃଦୟ ଭର୍ତ୍ସନ କରନ୍ତି ମନେ ମନେରେ । ୧୦୧୮ ।
ତେଣେ ଦୈତ୍ୟ ପଥେ ହରି ସ୍ୱରୂପ ମୁଖରେ—
ଦେଖିବାକୁ ମୁନିଙ୍କ ବଦନ କହିଲେ ଭରେ । ୧୦୧୯ ।
ନାରଦ ସ୍ୱବଦନକୁ ଦର୍ପଣେ ଦେଖିଲେ ।
ବୈକୁଣ୍ଠ ଯାଇ ଶାପ ଦେଲେ କ୍ରୋଧରେ । ୧୦୨୦ ।

ତୁମ୍ଭେ ତୁହେଁ କପଟୀ ପାପୀ ଦୁଷ୍ଟ ଦାନବ ।
ମୋତେ ଦାବୀ କଲୁ ଫଳ କର ଅନୁଭବ ।୧୦୬୧।
ମୋ ଶାପ ଫଳରୁ ତୁମ୍ଭେ ବୁଲିବ ଏଣିକି—
ଅନ୍ଧ ଅଛ ଗଉରବ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ମୁକତି ।୧୦୬୨।
ଏତେ ବୋଲି ପୁଣି ଚଳେ ନାରଦ ମହନ୍ତ ।
ତୁମକୁ ଦେଖିଲେ ହେଲେ, ସେ ଦୋଷୁ ମୁକତ ।୧୦୬୩।
କ୍ରୋଧେ ଅଭଶର ହୋଇ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଗଲେ ।
ପାଉ ଥାଉ ପାଇବ ଏମନ୍ତ ପ୍ରମାଣରେ ।୧୦୬୪।
ବଚନ ଶାପ ଦେଲା କଦା ମୂର୍ଦ୍ଧ ମଣ୍ଡନ ।
ଦୁଃଖର ସେବାନନ୍ଦକୁ କଲେ ସନ୍ତାପ ।୧୦୬୫।
ତେବେ ସେଥି ଭିକାରୀ ନଗରୀ ଅନ୍ଧକାରେ ।
ଦାନବାର ବେଶ ଦେଇ ପ୍ରତିଭା ଫଳରେ ।୧୦୬୬।
ମୁନିବର । କେଉଁଠାରୁ ଆସୁଛ ଏମନ ?
କାହିଁକି ତୋ ମୁଖ ଦେଖି ହୋଇଛି ମଳିନ ? ।୧୦୬୭।
ସେମନ୍ତ ବଚନ ଦେଖି, ତାର ବାଣୀ ଶୁଣି ।
ରୋଷରେ ଅଗ୍ନି ହୋଇ ନାସାଗ୍ର ମୁନି ।୧୦୬୮।
ବୋଇଲେ ମୋହର ଧର୍ମ ପଠାଇ ପଦ୍ମୁକ୍ତ ।
ଲୁଣ୍ଠି ଅଛୁ ଅବଶେଷ ଗୁଣ-ସମ୍ପନ୍ନ ।୧୦୬୯।
ସିଦ୍ଧ-ମହିମ ଜାଣେ ବାଇ କର ବସନ୍ତ ।
ପାନ କରାଇବ ତା ମୁଖେ ଦଣ୍ଡାଇଲନ୍ତୁ ।୧୦୭୦।
ଦେବ ପୁତ୍ର ଅସୁରଙ୍କୁ, ଭରତ ଦଇନ୍ତ୍ୟ ।
ଅପେ ଅପଦର, ଭଗାକୁ ବୋଳୁଅନ୍ତୁ ।୧୦୭୧।
ତୁଚ୍ଛ ସ୍ୱାର୍ଥୀ କୁଳେ ବଡ଼ ନଦ ଚୋରାଣ୍ଟ ।
ନ ଥିବାକୁ ସୁଖର ହୋଇ ଚଣ୍ଡ ଯା ପାଣ୍ଟୁ ।୧୦୭୨।
ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ତୃଷ୍ଣ ଜଳ ହେଉଥିଲେ ।
ଯେତନା ନ କର ତୁଚ୍ଛ ମୋହ ପାଇ ଚଳେ ।୧୦୭୩।
ତୋର ସବଳତା ନାହିଁ ଜାହାଠାରେ ହେଲେ ।
କେଉଁ ଧର୍ମ ଯଥା ଚୋରେ ଜାଣେ ନାହିଁ ଭଲେ ।୧୦୭୪।

ତୁମ୍ଭ ଏବେ କଲେ ଭଲ ମୋର ନିବାରିଲୁ ।
ଆ ପ୍ରତାପନିରୂପେ ଦେଇ ମୋ ଏ ଶାପକୁ । ୧୦୩୫ ।
ଯେଉଁ ଦେହ ବନ୍ଧୁ ଯେତେ ଭଲ ପ୍ରତାରଣା ।
ଭଲ ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ସେଥି ଦେହକୁ ଧାରଣା । ୧୦୩୬ ।
ତୁମ୍ଭ ମୋତେ କହିଥିଲ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ।
ତେଣୁ ତୋର ଶାପ ହେଉ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ କଲାପ । ୧୦୩୭ ।
ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମକୁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଅନନ୍ତ ।
ଯେ ଅରଣ୍ୟକୁ ପାଇ ଛାୟା ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ କଷ୍ଟ । ୧୦୩୮ ।
ଯେ ଶାପ ଦିଅ ଯେତେ ଦେବ ଦେବୀ-ପୂଜନ ।
ପାଇଁକୁ ଏହା ଅଟେ ପୁଣ୍ୟ-ପୂତ ସାଧନ । ୧୦୩୯ ।
ତେବେ ଯେ ଶତ ସମ୍ପାକୁ ସନ୍ତୋଷ କରନ୍ତେ ।
ବିଚିତ୍ରତା ଚିତ୍ରତା ଅଭୁଣା କୁଅନ୍ତେ । ୧୦୪୦ ।
ନାରଦ ସ୍ୱୟଂ ହୋଇ ଜଗି ଜନ୍ମ ଘେନିବୁ ।
ଏମନ୍ତ ବୋଲିଲୁ ସ୍ୱୟଂ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲୁ । ୧୦୪୧ ।
ହେ ପ୍ରଣୟିନୀ ଶର ! ମୋରେ କରୁଣା କର ।
ନର୍ତ୍ତକ ହୋଇ ଯାଇ ସେହି ଶାପ ଖାଲ । ୧୦୪୨ ।
ପାପୀ-ପାପ-ହରଣେରେ ପାପ ଅଛି ବୋଲି ।
ଖଣ୍ଡିବା ପାପୀର ପାପ-ସ୍ୱର ନୂତନ ବୋଲି । ୧୦୪୩ ।
ଅନ୍ତାବରଣେ ତୋତେ ସ ଲ ଦେଲ ମୂର୍ଦ୍ଧ ଦ୍ରୋଣ ।
ଅଭିନ୍ନ ଦୋଷକୁ ବଧ ହେବ ସାଧୁ । ୧୦୪୪ ।
ମା ଶୁଣି ସବୁ ବୋଲିଲ ତୋ ଶାପ ସାର୍ଥକ—
ହେବ, ତେଣୁ ଯେ ଅଟେ ଦେବତ୍ୱସାଧକ । ୧୦୪୫ ।
ତୁମ୍ଭ କହୁଥିଲ ଦର୍ପ ଶିବ ନାମ ଶତକୁ ।
ସେ ନରକ-ପତନକୁ ରକ୍ଷା ଯୋଚନକୁ । ୧୦୪୬ ।
ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ଲୋକରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ।
ଡଉ ଦର୍ଶନ ପେଇ ଚିତ୍ର ସଦାଶିବ କଳା । ୧୦୪୭ ।
ସଂସାରେ ରୂପ ଏ ଦେବ ଚିତ୍ରଭାବ ଖାଇଁ ।
ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଶେଷ କଡ଼ଙ୍କ ପଦପଦେ କାର୍ଦ୍ଦ । ୧୦୪୮ ।

ସେକ ସେ ତବ ସୋତେ ବନ୍ଧୁ ଭକ୍ତ ଭୂଷଣ ।
ମୋ ମାୟା-ଜାଲରେ ଅନ୍ଧ କାହିଁ ତୋ ଭଜନ ।୧୦୪୯।
ଏତେ କହି ଭଗବାନ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।
ମୁନି ସହାଏଲେକ ପାଶ୍ୱ ଭକ୍ତ ତବ ଧ୍ୟାନ ।୧୦୫୦।
ବାଟରେ ଦେଖିଲେ ସେ ସିଦ୍ଧ ସଣ୍ଢପୁଙ୍କୁ ।
ସେ ପୂର୍ବେ ଜଣାଇଲେ ପ୍ରଣମି ନାରଦଙ୍କୁ ।୧୦୫୧।
ଅମ୍ଭେ ବହୁ ଦୋଷ ଅଛୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶ ।
ଅମ୍ଭ ଅପରାଧକୁ କୃପାରେ କ୍ଷମା କର ।୧୦୫୨।
ତାଙ୍କୁ କୃପାଳୁ ମୁନି କହିଲେ ସତ୍ୱର ।
ମାୟା'ଯୋଗେ ମୁଁ କରିଲି ଅଜ୍ଞ ତୁମ୍ଭର ।୧୦୫୩।
ମୋ ଶାପାନୁସାରେ ତୁମ୍ଭେ ଗନ୍ଧର୍ବ ହୋଇବ ।
ମାତ୍ର ଅନ୍ତ ସମୟେ ହରିଦର୍ଶନ ପାଇବ ।୧୦୫୪।
ଗନ୍ଧର୍ବଦେହୀ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଯିବକୁ ।
ତତ୍ପରେ ଜଣାଇବ ବୃନ୍ଦାବନ-ବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ।୧୦୫୫।
ତେବେ ତବ ମନ୍ଦିର ହୋଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦର୍ଶନେ ।
ବଧ କର ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ଦେବ ସଜ୍ଜନେ ।୧୦୫୬।
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ଦେବ ନମି ମୁନିଙ୍କ ପାଦ ।
ଚଳିଲେ କେତେବାଗ ପରେ ସ୍ୱର୍ଗ ହୋଇ ।୧୦୫୭।
ତବ ନର ସେବାକୁ ଏହି ଏକ କାରଣ ।
ଏସବୁ କହିଲେ କହିଲେ ସମ୍ଭବ ନାରାୟଣ ।୧୦୫୮।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାର ତବ ବସୁନ୍ଧରା-ଭକ୍ତଙ୍କୁ ।
ଯୋଗ ଜ୍ଞାନ ମୁକ୍ତି ସୁଜନ ସମ୍ମୁଖଙ୍କୁ ।୧୦୫୯।
ମୋ ଭକ୍ତ ହେବାକୁ ଦୁର୍ଲଭ ଏଣୁ ।
ନାରଦ ପଦ ଭଜ ମନ ମାୟା-ମୋହିତ ।୧୦୬୦।
ଶୁଣି ସତ ତବ ଚନ୍ଦ୍ରଦିତ୍ୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ।
ଦୈତ୍ୟକୁ ସେବାପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମାଶୀର୍ବାଦ ।୧୦୬୧।
ମାୟାରେ ମୋହିତ ସେହୁ ସୁଖ ନର—
କିଏବେ ଜାଣେ କାହିଁ ? ସର୍ବେ ମାୟା-ବଶ ।୧୦୬୨।

ଆତ୍ମା ମୁକ୍ତ ବାହ୍ରିଲା ପ୍ରାଣୀର ଅଙ୍ଗୁ ।
ଯେସନେ ମହାମାୟା-ନାଥ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପ୍ରିୟ । ୧୦୬୩ ।

ଷଷ୍ଠଲୟ ମନ୍ତ୍ର ଭବ

ଅବ ଏବେ କାରଣରୁ କହିବ ଶୁଣନ—
କରିବାରୁ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବମୋକ୍ଷ-ଯୋଗ । ୧୦୬୪ ।
ଯେ ଶୁଣ ସବେ ଜନେ ତାର ଏହି ଭୂମିକା ।
ଯା ରୂପେ ସ୍ଥଳରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ସଭ ଭୂମିରେ । ୧୦୬୫ ।
ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ରୂପେ ଥାଇ ମାୟାମୋହପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଏହ ବ୍ରହ୍ମ ତଥା ଶୁଣି ପୁଣ ଯାସ୍ୱାମୂର୍ତ୍ତି । ୧୦୬୬ ।
ପୃଥିବୀ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୂ-ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନୁ ।
ତାହେ ସ୍ୱମ୍ଭୁବ ଷଷ୍ଠରୂପ ନାମ୍ନୀ ମୁକନ୍ଦ । ୧୦୬୭ ।
ତାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ହେଲନ୍ତି ପାଳକ ପତ୍ନୀ ।
ନାମ୍ନୁର ହୋଇଲ ଭବନର ସବୁ । ୧୦୬୮ ।
ଏହ ଦମନ ନନ୍ଦନର ଧର୍ମପ୍ରାଣ ।
ମନ୍ତ୍ର ସ୍ଥ ଭ ଅଟଇ ଏହ ମନ୍ତ୍ର ଗଢନ । ୧୦୬୯ ।
ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ନୃପ ଆହାଙ୍କ ହୋଇପୁତ୍ର ।
ପ୍ରିୟବ୍ରତ ଉତ୍ତାନ ଅଟେ ନାମ ପ୍ରିୟବ୍ରତ । ୧୦୭୦ ।
ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ନୃପ ପୁତ୍ର ଧ୍ରୁବ ନାମର ।
ଯେ ବାଲ୍ୟରୁ ହୋଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତ-ନାମ୍ବର । ୧୦୭୧ ।
ମିତ୍ରଙ୍କ ନୃପତିର ଭଗାଇ ଭକତ ।
ହେବା-ପୁଷ୍କଣୀ ପ୍ରଭବେ ହୋଇଛନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣିତ । ୧୦୭୨ ।
ଏହ ଦମନଙ୍କ ନନ୍ଦନା ଦେବହୂତି ସୁତା ।
କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଜାପତିର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟବନ୍ଧା । ୧୦୭୩ ।
ତାହାର ଉଦର ଶୁଭେ ମୂର୍ତ୍ତି ଏଣ ଏହ ।
କପିଳ ମୁନିରୂପେ ଅବତରଣ ହେ । ୧୦୭୪ ।
ଏ ମୁନିଙ୍କ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର—
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଜଗତ ଭୁଜ-ଭକ୍ତି ଯୋଗିକା । ୧୦୭୫ ।

ମନ୍ଦ ଉରଦାଳ ପ୍ରସ୍ତ ଅନିଦାର୍ଦ୍ଦେ ଗାଲ ।
ଧୂଳିର ସକଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେହସ-ବଜାଳି । ୧୦୭୬ ।
ଦାନେ ଯେ ମନେ ଖୁସିଲ ମଦନ୍ତୁ ଧନ ।
ଅପଣାର ଗାତକ ଦେଖଲ ବାର୍ଦ୍ଧ ସିନା । ୧୦୭୭ ।
ଯେ ସଖି ଯେ କାଗା ହେଉଛି ଗୁଣ୍ୟ ମୁଣ୍ଡୁ ।
ଦେଖ ପତ୍ନୀ ସବୁ ଗଲ ଚୈଦିଷ ଦନ୍ତୁ । ୧୦୭୮ ।
ଯେ ଧନ ତ ପଙ୍କଜ ବିଭ୍ରିତ ବିଷ୍ଠାବାଇ ।
ଗୋପୀଙ୍କ ପ୍ରଭୃତ ପୂଣ୍ୟତୀର୍ଥଙ୍କ ଶାଣାଇ । ୧୦୭୯ ।
ଯେଠାରେ ଯେ ମିଥୁନ ପ୍ରବେଶି ବସୁଛାଇ ।
ପିଣ୍ଡ ସ୍ପର୍ଶ ଦର ସର୍ପଣୁ କୁଣ୍ଡଳେଣ । ୧୦୮୦ ।
ଚନ୍ଦ୍ରୀଙ୍କ ଦେଖିଲ ହୋଇ ତାର୍ଯୋଦୟ ସ୍ନାନ ।
ସକଳ ବଦନରୁ ଶୁଣି ପୁରାଣ-ଭୂମି । ୧୦୮୧ ।
ବାସୁଦେବ-ମୁଖାରବିନ୍ଦ-ପରବଶ ହୋଇ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରୂପକୁ ମାନସରେ ଧ୍ୟାଇ । ୧୦୮୨ ।
ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରଜପକୁ ଜପକଲେ ।
ନବ୍ରୀଣୀ-ଭୃଙ୍ଗ-ଦର୍ଶନେ ମନ ବଳାଇଲେ । ୧୦୮୩ ।
ବେଦ ପ୍ରମାଣୀ ପାଣି ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତିରେ ।
ସାହାର ଅଂଶ ମାତ୍ର ବସ୍ତୁ ବସ୍ତୁ ସନ୍ଦେହ । ୧୦୮୪ ।
ଯେ ଅଜ ଶରୀରର ହେଉଦର୍ଶେ ଶରୀରାର ।
ପୁରୀକୃତ କାମିନୀ ହୃଦୟ ସାଗର । ୧୦୮୫ ।
ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମତପସ୍ୟୁ ତପ୍ତ ନ ଦଶ ମନେ ।
ନେନେ ଦେବତାର ପଦ-ମୂଳ-ଶାଖାଯନେ । ୧୦୮୬ ।
ଧରି ଚକ୍ରପାଣେ ସୁ ହରାଇ ବସୁଧା ।
ପଦନାଭରେ ଶାନ୍ତ ଗଡ଼ାର ସମ୍ପୁଣ୍ଡ । ୧୦୮୭ ।
ପୂର୍ବର ଶରୀରର ଭୂତଳ ଅଦ୍ଭୁତ ସମ ।
ଏଣୁପଦେ କ୍ଷଣ ହେବେ ଯେ ଦର୍ଶନ ମିଳ । ୧୦୮୮
ଭାଙ୍କ ହୋମକଳପ ଦେଖି ଲଣ୍ଡ ବସ୍ତୁ ଧର ।
ତହୁଁ ପଦାପଦ୍ମ ଶାଣ ବନ୍ଧୁଳ ଥଣ । ୧୦୮୯ ।

ସେବକ ଦେଖାଇ ବଳଦେବଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତେ ।
ଯାହା ଭାଗ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ନ ପାଇଲେ । ୧୦୯୦ ।
ସେ ସୁଖ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରିମେ ଥାଇ ।
ପୀଡ଼ା-ଜର୍ଜ୍ଜର ନାରୀଙ୍କ ମାନସ ତାଳର । ୧୦୯୧ ।
ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଲାଗି ଭାବ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ।
"ଜୟ ମାଆ, ଜୟ ମାଆ" ବୋଲିବା ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୦୯୨ ।
ରୂପ-ଗୁଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବ ଅଚ୍ୟୁତ ସମ୍ପୁଟେ ।
ପଦ୍ମଭଣ୍ଡ ଶ୍ରୀଗୁରୁ ଗୁଣର ପ୍ରଭାବେ । ୧୦୯୩ ।
ସେ ବାଣୀ-ସୁଧାକୁ କର୍ଣ୍ଣ ସୁଖେ ପାନ କର ।
ଏହି ଦୁର୍ଲଭ ରୂପସୁଖ ହୋଇଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦ । ୧୦୯୪ ।
ସୁବୃତ୍ତ-କମଳ ପୁଷ୍କର ସରୋବରେ ।
ବାଳ୍ୟରେ ପ୍ରଣମି ଭଣାଇଲ ଏ ସ୍ୱରରେ । ୧୦୯୫ ।
ଦାଓଚାଳକ ପ୍ରଣାମ-ପାଳ ଭଗବାନ ।
ସଦାନନ୍ଦମୟ ଜନ ରସ ବଚନ । ୧୦୯୬ ।
ଶୋଭନ ଦେବଙ୍କ ରୂପ ଦେଖ ତାଙ୍କ ନୟନେ ।
ସେ ଲାବଣ୍ୟର ମାଧୁରୀ ମାନସ-ଭବନେ । ୧୦୯୭ ।
ତାହା ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ଅନନ୍ତ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ଭଜେ ।
ଯାକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରଣ ବୋଲି ବେଦ ଭଜେ । । ୧୦୯୮ ।
ସେ ରୂପକୁ ଅନୁ ଜନ୍ମ ସ୍ମରଣ ଦେଖାଇ ।
ଭୂପରେ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି ଭଜ ସର୍ବଗୁଣ । ୧୦୯୯ ।
ଏବେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ବୋଲି ଜଗତ ବନ୍ଦ୍ୟ ।
ଭୂମି-ସମ୍ପଦର ଶ୍ରୀବୃନ୍ଦ ହେଲ ବାସ୍ତୁ । ୧୧୦୦ ।
ଭାନ୍ତି ଜିତ-କାମାନ୍ଧ ଗଣ ଦଳାନ୍ତକ ।
ଅତାଳ ଚରିତ ସୋଈ ହୋଇ ପଦପଙ୍କଜ । ୧୧୦୧ ।
ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର-ମୁଖ ଅର୍ଦ୍ଧମୁ ଜଗ ।
ଚିତ-ପ୍ରବାହାଧିକ ସ୍ମରଣ-ଚନ୍ଦ୍ରମାଳ । ୧୧୦୨ ।
ସୁପ୍ରଭାତ ଜନ-ମଙ୍ଗଳ-ପ୍ରଦାୟକ ।
ଜିନା ପ୍ରଣମି ନିଜ ଚରଣର ଶରଣ । ୧୧୦୩ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଧନ ମକରାଗ ଗୁଳ୍ଫ ଲଳିତ ।
ଦନ୍ତ ଦଣ୍ଡ ସୁବଶାଳ ସୁଦସ୍ଫଟିକ । ୧୧୦୪ ।
ସ୍ତନଦ୍ୱ ଚୌମ୍ବକଣି ଦନମାଳା:ଜନ ।
ନବୋଦ୍ଭବଦଳାମ୍ବୁଜଦଳସୁଧର । ୧୧୦୫ ।
ଧର୍ମ ଦଣ୍ଡ ଭୂଷଣ ଚେମ୍ବୁ ସୁଲଭ ।
ଦକ୍ଷ'ବସ୍ତୁଳଖଙ୍ଗ ପୀତ-ଚେଲ ଶୋଭିତ । ୧୧୦୬ ।
ଅଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ ଶତ ଦଣ୍ଡ ଦର ।
ଶସ୍ତୁନାଡ଼ିଜ୍ଞ ଲୁପ ସମ ନାଭିଦର । ୧୧୦୭ ।
ମଧ୍ୟ ଭଙ୍ଗ-ଦଣ୍ଡ ଦଳପତ୍ରସୁଚୋଦର ।
ପାଦ ଲୁଣ୍ଠାଲୁ ଲୁଞ୍ଚ ମୁଣ୍ଡ-ଶିଖି-ଭ୍ରମର । ୧୧୦୮ ।
ବାମ ଭାଗେ ସ୍ଥିତା ଅଧରସୁ ତ୍ରିଗୁଣ-ଶଳା ।
ଦକ୍ଷଭୃଙ୍ଗିକାଙ୍କଶୀ ଶକ୍ତି ଶଙ୍ଖ ତନୟା । ୧୧୦୯ ।
ଏମନ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତନ ଶିଶା-ଶ୍ୟାମ-ରୂପ ।
ଦେଖି ଅଶ୍ରୁଯେଁ ନଚେତ୍ର ତୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ରୂପ । ୧୧୧୦ ।
ଚେଚେଲଷ୍ଣ ଯଉ ଚେଷ ପ୍ରଭୁ ଚେତନାପାଦ ।
ଭୂମି ଖାଣ୍ଡେ ନମିଲେ ଲକ୍ଷ ଅଣ ଯୋଗ । ୧୧୧୧ ।
ତାହ୍ନ ସ୍ତବର କଲେ ଚୋଳ କୃପାସାଗର ।
ଚୋଲନ୍ତ ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୟକ ଯାଉ ବାଞ୍ଛିତ ବର । ୧୧୧୨ ।
ତାହା ଶୁଣି ମନ୍ ଧାତ ଯୋଡ଼ ଯୋଗୀ ଧର ।
ଉଦଯ୍ୟରେ ଧୀରେ ଭଣି ଦକ୍ଷ ଏକ୍ଷୁପର । ୧୧୧୩ ।
ହେ ନାଥ ! ତୋର ଭଣ୍ଡ-ଶାଭର ଦର୍ଶନେ ।
ମୋର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଯତନେ । ୧୧୧୪ ।
ତଥାପି ଅଛି ଏକ ସ୍ପୃହା ମନ ମଧ୍ୟେ ।
ତଣାଇବାକୁ ମୋ ମନ ଲୁବ୍ଧିତ ହେଉଛି । ୧୧୧୫ ।
ନିର୍ଜନ ଭକ୍ତ ଯାଉ ଚନ୍ଦ୍ରଦୁଦ୍ଧକୁ ।
ସା ସନ୍ତ ନ ଭାଣ୍ଡି ମାତେ ଅନ୍ୟ ଧନକୁ । ୧୧୧୬ ।
ଭୁବ ଦାନାଥ, ତୋର ଅନୁଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ ଲକ୍ଷ ।
ଚେଚେବେଁ ସନେକ ଯେ ଭକ୍ତ ଆଣୁଛି । ୧୧୧୭ ।

ତୁ ଧର୍ମ ସ୍ୱରୂପ ସଂଶୋଧିତ ବସ୍ତୁ ।
ମୁଁ ନ ଜାଣେ ମୋ ସ୍ତୁତି ସ୍ତୁତ୍ୟ ଭବ ଅସ୍ତୁ । ୧୧୧୮ ।
ଏମନ୍ତ ସଂସ୍ଥାପକ ବସ୍ତୁକୁ ଅନାଇ ।
ମୁଖରେ ବୋଲଇ ଯୀଶାଦେବଙ୍କ ସାଇଁ । ୧୧୧୯ ।
ଏଥିକୁ ଏଦେବଙ୍କୁ ଜଗତ ସାର ଭାବ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ତ ମୋର ବାନ୍ଧିଲୁ ଏ ଜଗତ । ୧୧୨୦ ।
ଯୁଦ୍ଧବାଣୀରେ ଯୌଷି ଭକ୍ତ ବୋଲଇ ମନୁ ।
ଶୁଣ ଏବେ ପ୍ରଭାତରେ ମୋ ବାନ୍ଧିଲୁ ମନୁ । ୧୧୨୧ ।
ମୋ ଏ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖି ମୋ ଯଦି ନଜନ ।
ବିଶ୍ୱବାସୀ ଅଛିଲାସ ଭବନ ମୋ ମନ । ୧୧୨୨ ।
ମନୁର ଏ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନକୁ ଶୁଣ ।
ଜାଣି ସ୍ୱରୂପ ବାଣୀ ପ୍ରଭୁ 'ତଥାସ୍ତୁ' ଭଣି । ୧୧୨୩ ।
ପୁଣି ବୋଲଇ ଏବେ ମୋ ସମ ଜଏ ନାହିଁ ।
ଅଥବା ସମ୍ଭବ ମୋର ତନୟ ହୋଇ । ୧୧୨୪ ।
ଘଟେ ଜନ୍ମପୋଷ୍ୟ ଧର୍ମ ସୃଷ୍ଟିର ଅନାଇ ।
ହୋଇବ ଭଲ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ । ୧୧୨୫ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ଜଣକଙ୍କ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ।
ପଶ୍ଚିମଦିଗ ଭଲେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ମତ । ୧୧୨୬ ।
ମାତ୍ର ତୁ ତ ସ୍ୱର୍ଗ ଭୂଷଣ ହୃଦୟଠ ।
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଯୌନ୍ତ ପ୍ରଭାତ-ଜନକ । ୧୧୨୭ ।
ସ୍ୱପ୍ନେ ଭାଇ ହେବେ ଜଣା ହୋଇ କିଛିଟା ।
ଶିବ ଅସୁର ପୁତ୍ର ହେବୁ ଦେଖି ସ୍ୱଭାବେ । ୧୧୨୮ ।
ଏ ସମ୍ପ୍ର ସେ ମନକୁ ଅନନ୍ତ ବଧକ ।
ପୁଣି ମୁଁ ଜାଣେ ମୋ ବାଣୀ ଅନଥା ନୁହଇ । ୧୧୨୯ ।
ମୋ ଭଳ ଆନନ୍ଦରେ ହେବୁ ଅସ୍ତୁ ପୁତ୍ର ।
ତେତେକ ଶତ ତେ ବାନ୍ଧି ନିଜ ସଭାରେ । ୧୧୩୦ ।
ମୋ ଏବୁ ନିଶ୍ଚୟ ହେବୁ ପୁତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣ—
ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ, ରୋଗକୁ ଭବ ସେତେ ପ୍ରଧାନ । ୧୧୩୧ ।

ଏଣୁ ତା ମୃଦୁ ଶୁଭ ଭୁଜର ବଚନ ।
ଶୁଣି କୃପାରେ ଉଥାପୁ ଭୃତ୍ତି ନିରଞ୍ଜନ । ୧୧୩୨ ।
ପୁଣି କହୁଛ ଜନକ! ମୋ ଅନୁଭବରୁ ।
କେବେ ନ ଶିବ ଅଶୁଭ ତୋର ଭକ୍ତିରୁ । ୧୧୩୩ ।
ମନୁ ପୁଣି ପଶାରି କହାରେ ଏଣୁ ।
ଯେ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ କୃପା କର ସୀତାକାନ୍ତ । ୧୧୩୪ ।
ତୋ ପାଦାମ୍ବୁଜଯୁଗଳୁ ପ୍ରଭାତେ ଦେଖିଲି ।
ତେବେଠାରୁ ସୁଦୃଷ୍ଟି ପାଇଲୁ ସମସ୍ତ କୋଟିଲି । ୧୧୩୫ ।
ଏ ସମ୍ବାଦ ଶ୍ରବଣ କରିବା ଜନପ୍ରୁ ।
ମୋତେ ଅନେକ ବୋଲି ଶୁଣିବେ ସଂପ୍ରୁ । ୧୧୩୬ ।
ମଣି ବିନା ଫଣି-ଫଣା ଜଳ ବିନା ମୀନ ।
ପରସ୍ପରେ ତୋହ ବିନା ମୋର ଜୀବନ ପ୍ରାଣ । ୧୧୩୭ ।
ଏତେ କହି ଉରପାଦ-ପଦ୍ମଯୁଗଳରୁ ।
ଧରି ମନୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା ହେଲ ସେଠିକୁ । ୧୧୩୮ ।
ତେବେ କୃପାଳୁ ପ୍ରଭୁ ବୋଲନ୍ତି ତୋଳି ତାଙ୍କୁ ।
ଜନକ ! ପୂରବ ତୋ ବାଞ୍ଛା ମଧ ମୁଦକୁ । ୧୧୩୯ ।
ଏବେ ଯାଅ ଯମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନୃତ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ ।
କେତେକାଳ ପରେ ନୃପ ହୁଅ ଯାକେତରେ । ୧୧୪୦ ।
ତୋ ବାଞ୍ଛାନୁସାରେ ତେବେ ନନ୍ଦନ ଧରିବ ।
ତୋ ସୁତ ହୋଇ ବିଷ୍ଣୁ-ପ୍ରଭୁ-ଲୀଳା କରିବ । ୧୧୪୧ ।
ଯେ ଯେ ଲୀଳାକୁ ଭକ୍ତରେ ଶ୍ରବଣ କରିବ ।
ସେ ମୋହରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇ ଉଦ୍ଧାରିବ । ୧୧୪୨ ।
ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଜଗନ୍ମୋହିନୀ ମାୟା ମୋର ।
ଏ ମଧ୍ୟ ଧରଣୀରେ କରିବ ଉଦ୍ଧାର । ୧୧୪୩ ।
ଏହା ଏତେ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଦେଖାଇ ।
ଯାଇଅନ୍ତୁ ସମ୍ଭବରେ ହେଲ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ । ୧୧୪୪ ।
ସେ ଦେଶ କରନ୍ତି ହୋଇ ସେଥୁ ଭୂତେ ।
ଦେବେଦେବାଳ ସନ୍ଧି ତନୁ ତେଜ ତୁଷ ଗଲେ । ୧୧୪୫ ।

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର-ଚରିତ

ଏବେ ଶୁଣ ଆନ କଥା କେବଳ ନାମର ।
ଦେଶ ତ ଉତ୍କଳ ପରାକ୍ରମେ ତା ନାଦୁର । ୧୧୭୬ ।
ଯେତୁ ଧର୍ମପୁରର ସୁନ୍ଦର ନଗର ।
ରାଜା ପ୍ରତାପ ରୁଦ୍ର ଅତି ବଳବାନ । ୧୧୭୭ ।
ଲୀଳ କେଶରୀ ପାଶ, ସେ ଦୁର୍ଗେ ଭଳତ—
ସନ୍ଧ୍ୟ ଏକଲ ପ୍ରଜ ଗୁଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୧୭୮ ।
ତେଣୁ ଉତ୍କଳକୁ ରଜା ଅର୍ପଣ କଲ ।
ସେ ଦ୍ବୀପର ଦାନଶୂର ହେଲା ବଳ ଧୀର । ୧୧୭୯ ।
ପ୍ରଥମ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ ରାଜନ ।
ବଳଶାଳି ଦିଗନ୍ତ ଧୂଳି ଅର୍ଜ୍ଜନ । ୧୧୮୦ ।
ନରତ୍ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଖ୍ୟାତକେଳ ସାହସ ।
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳନ୍ତି ଧର୍ମରେ । ୧୧୮୧ ।
କେ ଏ ମହୀ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଧର୍ମ ଶୁଣ ଦାସ ।
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଗୋସାଇଁ ଦର୍ଶନ ଲଭ । ୧୧୮୨ ।
ନରକ ପ୍ରକଣ୍ଡ କେଳେ ହେଲ ଦେବ ।
ତତ୍ତ୍ଵ ଜ୍ଞାନ ନିତ୍ୟେ ହଣ ଯେ ଭୂମିଭାଗ । ୧୧୮୩ ।
ଅମର ବୃନ୍ଦରେ ଭଣୀ, ସ୍ତଭାବେ ଭୂପ—
ଦାନ ପ୍ରସାଦ ଦାନ ଏକାଗ୍ର ଦର୍ଶନ । ୧୧୮୪ ।
ଏବେ ସେ ରାଜାଙ୍କ ନୋହ ନିଜ ନଗରେ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଧର୍ମାଙ୍ଗକୁ ସେବନ୍ତି ନଗରେ । ୧୧୮୫ ।
ଦେ ପାଳନେ ଧର୍ମ ଜ୍ଞାନଙ୍କ ଦେବ ଶତ ।
ସେ ଦର୍ଶନରେ ସଦା ଭୂମି ଧର୍ମରତ । ୧୧୮୬ ।
ଦାନଶୀଳ ଧର୍ମଶୀଳ ମହୀ ନୃପତେ ।
ସଦା ଦାନଶୀଳ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ ରତେ । ୧୧୮୭ ।
ସେ ଧର୍ମ-ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୁତି-ସ୍ମୃତି-ବିଦ୍ବତ୍—
ଦାନ ସେବା କରେ ଦାନ ଦରିଦ୍ରକୁ ଅଧ । ୧୧୮୮ ।

ଶୁଣି ବେଦ କଥିତ ସବୁ ଧର୍ମ କରଇ ।
ନାମ ଦାନ ତପ, ବେଦ ପୁରାଣ ଶୁଣଇ ।୧୧୫୯।
ନାନାପ୍ରକାର ବାପୀ, ତଡ଼ାଗ, କୂପ,
ପୁଷ୍କରିଣୀ, ଦେବାଳୟ କରଇ ଭୂପ ।୧୧୬୦।
ଯେତେ ବେଦପୁରାଣୋକ୍ତ ପ୍ରତୋଷ ଅଛନ୍ତି ।
ସବୁରେ ଭାବ ଜଳ ସବୁ ଅନୁସରନ୍ତି ।୧୧୬୧।
ସେ ଦେଶର ସବୁ ଧର୍ମ, କର୍ମ ନ୍ୟାୟରେ ।
ଅତଏବ ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ସମର୍ପଣ କରେ ।୧୧୬୨।
ଏକେ ଯେ ମୃଗୟା ପାଇଁ ଅରଣ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।
ତହିଁ ମୃଗ-ଶୂକର ସେନା ସଙ୍ଗ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି ।୧୧୬୩।
ସେ ବନେ ଅନେକ ମୃଗ ପାଖ ପଶେ ଯେତେ ।
ବେଢ଼ିଲେ ଏକ ବୋଲିଣ୍ଡ ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସନ୍ତେ ।୧୧୬୪।
କନ୍ଦରୁ ଛାଡ଼ି ଧନୁ ଧରି ଦେବାକୁ ଗଲା—
ଯାଇଁ ନାହିଁ ବସନ୍ତ ନାହିଁ କୋଉଠେ ଗଲା ।୧୧୬୫।
ତାର ଚକ୍ରନାଭ ଚିହ୍ନ ଅନ୍ତ୍ୟ କରିଲ ।
ଶାଳଗ୍ରାମ-ଶିଳାରୂପ ଧରି ତେବେ ଜାଣିଲ ।୧୧୬୬।
ତା ସୋର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବନାଦେ ଅରଣ୍ୟ ଦର୍ଶନ ।
ନୃପ ବସୁଦେବ ଏଣି ଆଣିଲେ ସୂରିଙ୍କ ।୧୧୬୭।
ସର୍ବେ ରୂପ ଭାଗ ଶୁଦ୍ଧ ଭୂତେ ଧରଣ ।
ବେଦ କହନ୍ତି ବୋଲିଲେ ଅନନ୍ତ ଆସନ ।୧୧୬୮।
ତାହା ନ ସନ୍ଧ ଯୋଗୀଙ୍କ ଠେଲି ଦୂର ଦାନ ।
ଅଳ୍ପର ସୁଶୋଭିତେ ବୋଲଇ ଧାବମାନ ।୧୧୬୯।
ତା ଦେଖି ବନସ୍ଥ ବାସୁଦେବରେ ସ୍ମରିଲ ।
ଶତ୍ରି ଭିନ୍ନରୂପ ରୂପ ତା ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇଲ ।୧୧୭୦।
ବାଣାଘାତ କରିଲୁ ଜଣ ବଦ୍ଧତ ଭୂମି ।
ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଇ ଅରଣ୍ୟେ ସେ ଭୂଦାର ।୧୧୭୧।
ଏକ ଶିଳ ଗୁହାରେ ପଶିଲ, ଯାଇ ତାକୁ ।
ଦେଖି ନ ପାଇ ଖୋଜା ଜଣ ଅନ୍ବେଷନ୍ତି ।୧୧୭୨।

ବାଜୁଛି ଶଙ୍ଖ-ଘଣ୍ଟାଦି କାହାଳୀ ବେଣୁ ।
ବହୁ ଅଙ୍ଗରେ ଅଛେ ସୁଧାକୁମ୍ଭ ପାଖ । ୧୧୭୩ ।
ପାଣି ପାଇଁ ଗୌରାଙ୍ଗେ ଦୁଇ ଦୁଇ କେ—
ଅଷ୍ଟମ ବେଶ କରିଛି ଯେ ଗୋପାଙ୍ଗନେ । ୧୧୭୪ ।
ପୂର୍ବେ ଭାବେ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଯୋଗୀ ବେଶ ।
ବିବିଧ ବେଶରେ ଥିବ ମୁନିବେଶ । ୧୧୭୫ ।
ପ୍ରଭାତସ୍ନାନ ଘାଟ ବାନ୍ଧି ତର୍ପଣ ଭାବ ।
ବସ୍ତ୍ର ସେଦିନ ଆଣି ଦେବଦେବ । ୧୧୭୬ ।
ଭାଲୁ ଭଲ୍ଲୁକ ମୁନି ବେଶିଷ୍ଟ ପାଇ ସେହୁ ।
ଭାବି ନ ରହି ନମିଲ ଅସୁରୁ ଉଦ୍ଧାର । ୧୧୭୭ ।
ଭଗତ ମୁନି ଦର୍ଶନ କେ ସତ୍ତ୍ୱରେ ।
ମଙ୍ଗଳ ଘାଟ ଭକ୍ତ ସେ ବହୁ ଅଦ୍ଭୁତରେ । ୧୧୭୮ ।
ଶ୍ରୀମ ଭକ୍ତ ମୁନି ହୋଇ ଏକ ଅସ୍ତମନ୍ତୁ ।
ଏକ୍ ଶକ୍ତି ଦେଖି କରିଲ ଅସ୍ତୁତି । ୧୧୭୯ ।
ସେ ମୁନି ଦେଖି ଆସନ ନିପଟ ଗୁଣିଲ ।
ସେ କୃଷ୍ଣ କହି ବନେ ଦୁଇ ହୋଇ ଏକ । ୧୧୮୦ ।
ନୃପ ଭଜିବ ପ୍ରଭାତସ୍ନାନ ନିଶ୍ଚୟରେ ।
ମନୀ ଅଟେ ମୂର୍ଦ୍ଧ, ହୋଇ ଅପୋଷେ ଭଜିବ । ୧୧୮୧ ।
ତପନେ ଦୁଇ ଦୁଇ କାହାଳୀ ହୋଇଲ ।
ଯେ ଭକ୍ତକୁ କୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶନ କରିଲ । ୧୧୮୨ ।
ମୁନି ବେଶଧାରୀ କେତେ ଅସ୍ତ୍ର ବେଣୁ ତପନ ।
ଏହାକୁ କୃଷ୍ଣ ନଗର ଶବର ଗୋପନ । ୧୧୮୩ ।
ବୃକ୍ଷ ଓ ଅଙ୍ଗ, ବଣ ଲଟି, ଭାବ ନୃତ୍ୟ ।
ଏହି ସ୍ନେହବନ୍ତ ପଥ ଭକ୍ତରେ ଭୂପ । ୧୧୮୪ ।
ସେ ଅଙ୍ଗ ଅନନ୍ତ କୋଟେ ଭବ ଦର୍ଶଣ ।
ଏ କଥା ଏ ଅଷ୍ଟରେ ମୁରେ ଭକ୍ତ ଶ୍ରବଣ । ୧୧୮୫ ।
କେତେ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରୀତି ହୋଇ ସେ ଏକ ଉତ୍ସବେ ।
ସେହିକୁ ଭାଷ ଥିଲି ଭକ୍ତିର ସମ୍ପନ୍ନରେ । ୧୧୮୬ ।

ସୁବାଂଶାନୁସାରେ ଜନ ଲଭନ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ ।
ଏ ଭାଉଙ୍କୁ ନ ଗଣିଲେହେଁ ସେ ଜାଣ ଏହାଙ୍କୁ । ୧୧୮୭ ।
ମୁନି ତ ଭେଟୀ ଦେଖି ଉଠିଣ ନୃପତି ।
ଗୃହୁଁ ଯାଇଁ ଦ୍ୱାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣେ ବନ୍ଦିଲେ ଭକତି । ୧୧୮୮ ।
ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ ଗଣ୍ଡ, ଦେଖି ଅନ୍ତୁର ସ୍ନେହ ।
ଭାବ ହୃଦୟେ ଭକ୍ତ ପଦ କମଳ ଅଣ୍ଡ । ୧୧୮୯ ।
ବସେ ଜୋଡ଼ିଲେ ହସେ ବୈଷ୍ଣବ ପଦଯୋଗ
କରବାକୁ ଚମ୍ପକର କା ଗନ୍ଧରେ ସାଧ । ୧୧୯୦ ।
ନୃପ କହେ ଚମ୍ପକ ଅହେ ଭକ୍ତଗାମୀ !
ତୁମ୍ଭ ସୁନାମେ ଧନ୍ୟ ହେଲି ଅଟଇଲି ? । ୧୧୯୧ ।
ଯେ ହୋଇବ ସାର୍ଥ ଅଟେ ମୋ ସ୍ୱଭାବ କାମ ।
ଯେ ହେତୁ ନାହିଁ ମୋର ଧନ ଜନ ଧାମ । ୧୧୯୨ ।
ସେବା କରିବ ତୁମ୍ଭେ ସଜ୍ଜନସମାଜ ।
ଅସାଧନ ବୈଷ୍ଣବପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରଜନ । ୧୧୯୩ ।
ତୁମ୍ଭ ପଦ ଧନ ଧାମ ସ୍ଥାନ ହେବା ସର୍ବ ।
ଶନ୍ତୁ ଭୃତ୍ୟମୁ ସଦା ଅଟନ୍ତ୍ର ଅନୁରାଗୀ । ୧୧୯୪ ।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭ ପଦ ଜଳ ତୃପ୍ତି ଦେଇବେ ।
ଜନଙ୍କୁ ତୃଷାର ଅନୁଯୋଗନ କରେ । ୧୧୯୫ ।
ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟରୁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ଦର୍ଶନ କଲି ।
ମୁନିବର ! ମୁହିଁ ଏବେ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଲି । ୧୧୯୬ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ନୃପର ବଚନ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ।
ଅଧିକତର ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ କରିବାକୁ । ୧୧୯୭ ।
ସେ ଭେଟି ହୋଇଲ କର୍ଣ୍ଣଭାଷାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ଦେଖି ହୋଇ ଅଷ୍ଟାରେ ବାଣ କରନ୍ତ । ୧୧୯୮ ।
ଜଗୋପଦଜନ ଘଟନ ଅଟେ ସମସ୍ତା ।
ଏଣୁ ଜନ ଜର୍ଣ୍ଣରେ ଦେଖାଏ କିର୍ତ୍ତିଗତା । ୧୧୯୯ ।
ଜନତ ପଦପଦ ଶିବପଦ ରେଣୁ ।
ଜାଣ ଜାଣିଲି ମୁହିଁ ନଗରନେ ମହି । ୧୨୦୦ ।

ତୁମ୍ଭେ ସଂଖ୍ୟ ରଖ ପୁଣି ମୋତେ ଦ୍ୱେଷସୂତ୍ର ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ହେଉ ଅଳପ ଅସତ୍ୟ । ୧୨୦୧ ।
ଗଣ୍ଡେଶ ସଦାଳାପ କରିବାକୁ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ।
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭଠାରେ ଏତ ବୋଧେ ହେଉ ଦେଶର୍ଶ । ୧୨୦୨ ।
ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷ ପୂଜକ ହେତୁ ମଦ୍ଦ ଚିତ୍ତ ।
ଲଙ୍କେଶ୍ୱର ଅନୁଭିନ ଅଟେ ନୃପବର । ୧୨୦୩ ।
ଭଗୋନ୍ମୁଖମାନ୍ଧୁ ଅଛି ମୋର ଏକା ବୃଦ୍ଧି ।
ଭଗୋବିନ୍ଦ-ଚଣା ଅଛି ଏ ସମସ୍ତ ବୃଦ୍ଧି । ୧୨୦୪ ।
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭାପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଟ ସତ୍ୟବେଣ୍ଡୁକ ।
ଅଗ୍ରଜପାଦଣି-ଭକ୍ତି-ବଳସଂଯୁକ୍ତ । ୧୨୦୫ ।
ଏବେ ଶୁଣ ନୃପ ଅତି ଚିନ୍ତ ହୋଇଲୁ
ଯେ ଦେବୁ ତରଣି ଶପା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲୁ । ୧୨୦୬ ।
ଚେତିର ବାଣୁ ସୁହଣ, ଭୂତ ଶୁଦ୍ଧିପୁ ।
ମାତ୍ର ଯେ ସ୍ଥାଣ ଭବନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ । ୧୨୦୭ ।
ଜନକ ଯଜ୍ଞଭୂମି ଏତା ସତ୍ୟବ୍ରତ ।
ଚେତନ୍ତୁ ବଚନ୍ତୁ ମିଳେ ଦାର୍ଢ଼୍ୟ ଲଭୁ । ୧୨୦୮ ।
ରାଜ ମାନ୍ୟ-ଦାନ-ଭକ୍ତ ନୃତତ୍ତ୍ୱ ଗୃଦ୍ଧି ।
ପଠ ମୁଣି ମାନସରେ ସମ୍ଭୂମ ହୋଇ । ୧୨୦୯ ।
ହୃଦାନ୍ତୁ ଅଶ୍ୱାସି ଧୀରେ ଚୋଷଣ୍ଟ ଏତେ ।
ହେ ନୃପ ! ତୁମ୍ଭ ହୃଦା ଦୁଃଖ ଅତି ଗଭୀର । ୧୨୧୦ ।
ଏବେଳେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ଦେବେ ସତ୍ପାତ୍ରେ ।
ଅମୃତ ଅର୍ଣ୍ଣବ ଘଟେ ବୋଲିଅନ୍ତି ଧୀରେ । ୧୨୧୧ ।
ତୁମ୍ଭେ ନିଜକ ପ୍ରକୃତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୋ ମାନସ ଅନୁରକ୍ତ । ୧୨୧୨ ।
ଏବେ ବୋଲ୍ ଯେ ସତ୍ୟ ଚେତନ ଧର୍ମ ଦର୍ଶ ।
ସୂତ ଦେଖି ଚେଷ୍ଟା ଉତ୍ସବର ପର୍ଶ । ୧୨୧୩ ।
ହେଷିବ, ହେ ନୃପାଳ ! ସତେଷ ସବୁ ଜାଣ ।
ପାତ୍ର ତୁମ୍ଭର ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱାଧ୍ୟା ଭୋଗରେ ସତ । ୧୨୧୪ ।

ତା ଶୁଣି ଯେ ଜନ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇବେ ମୁନିରେ ।
ଚତୁର୍ବର୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ମୁକ୍ତ ଦର୍ଶନରେ । ୧୨୧୫ ।
ଏବେ ଯେ ସୁଶ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ ଏଥୁ—
ଦୁର୍ଲଭ ଜନ୍ମ ପାଇ ଜନ ଯେବେ ଯୋଗ୍ୟଙ୍କ । ୧୨୧୬ ।
ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ଦୁଃଖ-ଶୂନ୍ୟ ହେବେ ଜନ୍ତୁ ଏତେ ।
ଶରୀରେ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇଥାନ୍ତି ପୁଣି ତ । ୧୨୧୭ ।
ତା ଶୁଣି 'ଭରତ' ବୋଲି ଯେ ଜଗତ ସୃଷ୍ଟି ।
ସେ ଜନ ଅଯୋଧ ଅଟେ ଏବେ ନୃପମଣି । ୧୨୧୮ ।
ମାତ୍ର ଏବେ ବ୍ରାହ୍ମଣିଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇବ ।
ଜଗତେ ଯାଇଣ ସବୁ ଶାନ୍ତି କରିବ । ୧୨୧୯ ।
ହେବେ ଜଡ଼ ଭରତଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗତ୍‌ଭାର ।
ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଅଟେ ପ୍ରସାଦ ବୋଧ ଭାବ । ୧୨୨୦ ।
ଜନ୍ମ ଜାତକ ପାଇ ବଡ଼ ଜନ୍ମ ପାଇଲେ ।
ଏହି ଜଗତର ଜନ ହୋଇଣ ରହିଲେ । ୧୨୨୧ ।
ଏଥି ପୁଣି ଜନ୍ମ ନିଜ ହୋଇଲି ।
ଏହାପରେ ଜନକ ସୁଁ ଦୂରହୋଇ ଗଲା । ୧୨୨୨ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସୋଧପାଇ ମାତ୍ର ଭୁଲେ ଗୋଡ଼ିଲେ ।
ଜାଣିଲି ସମସ୍ତ ଭୂମି ଶୂନ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ୧୨୨୩ ।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ହୋଇଲ ଏବେ ଦୁଃଖ ନ ହେ ।
ସର୍ବ ଜଗେ ଏବେ ଦୁଃଖ ସବୁ ସାଧୁଙ୍କ । ୧୨୨୪ ।
ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ତୁମେ କେତେ ଜନ ଜାଣ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଦର୍ଶନ-ପ୍ରଣାମ ଭାବ । ୧୨୨୫ ।
ଏହିକ୍ଷଣି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ-ଜନଙ୍କ ଦୂରେ—
ସବୁ ଜାଣି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଯେ ଭୁଲେ । ୧୨୨୬ ।
ହୋଇବ ଭୁଲେ ଜାଣିଣ ହୋଇ ଏଠାକୁ ।
ଅର୍ଥ ସେବେ ହେବା ଜନ ନାହିଁ ଜଗତ୍‌କୁ । ୧୨୨୭ ।
ଏମନ୍ତ ବେଳେ ସେଠାରେ ପ୍ରକାଶ ହେବେ ।
ଜଣେ ଭଜନ ଭୁଲିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପ ହେବେ । ୧୨୨୮ ।

ଜନ୍ମୟୁରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ତୁମ୍ଭର ଅପାୟ ।
ଏଣୁ ଏ ଜଗତ୍ ଦୃଶ୍ୟେ ସାବଧାନେ ଥାଅ । ୧୨୨୯ ।
ଏ ଶୁଣି ଜନନ୍ତେ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ଦେବ ।
ମୁହିଁ ଜାଣେ ସୃଷ୍ଟି-ସ୍ଥିତି-ଲୟ-ପ୍ରଭବ । ୧୨୩୦ ।
ବନ୍ଧୁ ଲୋକ ବନ୍ଧୁରେ ସୃଷ୍ଟ ଅଜ୍ଞ ଧାତା ।
ସୃଷ୍ଟି ଦୂଷିତ ହୋଇଲେ ନାହିଁ ନାହିଁ ତ୍ରାତା । ୧୨୩୧ ।
ଅନ୍ୟ ମିଳନ ଏଥୁ ସୃଷ୍ଟ୍ରେ ରହିଁ ପାରବ ।
ସାଧୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରୁ ତେଣୁ ରକ୍ଷା ପାଇବ । ୧୨୩୨ ।
ଏମନ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟ-ନୃପ-ବଚନକୁ ଶୁଣି ।
ଛିନ୍ନାଙ୍ଗନଙ୍କୁ ଜଣେ ହୋଇଲେ ପ୍ରଚାରିଣୀ । ୧୨୩୩ ।
ତାହାଙ୍କ ଅଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଗୋଟିଏ ସକଳ ।
ସାଧୁ ତାହା ଦେଖି ଦୈବ ନିଦ୍ରାନ ସେ ଦୂର । ୧୨୩୪ ।
ମୁହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ନରରେ ଦେଖିଲା ।
ଦାସ ବଦବାକୁ ହେବ ଅଛେ ମନ୍ତ୍ରପାଠ । ୧୨୩୫ ।
ଯୌବନଙ୍କର ତୁଷ୍ଟ ଗମନ ଜନ୍ମ କଣୀକୃତ ।
ଜ୍ଞାନ ତେଜ ନିବେଶ ଜନ୍ମ ସୃଷ୍ଟି ଦ୍ରୁତ । ୧୨୩୬ ।
ଏତେ ଶୁଣି ନନ୍ଦାଣ ବନ ଅନନ୍ତକୁ ।
ଜନନ୍ତେ କରାଇଲ ବଧ ମୁକ୍ତାଗନ୍ତକୁ । ୧୨୩୭ ।
ଏକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ମିଳନେ ଧରଣ ଦୁଃଖକୁ ।
ଆସନ୍ନ ଅପଣା ପରେ ବଦନ ରୋଦନ୍ତୁ । ୧୨୩୮ ।
ଧରଣୀ ଜନେ କପରେ ଧୂଳି ପାଣି ।
ଲଭେ ସନ୍ତାନାଦେ ନୂତନ ନୂତନ । ୧୨୩୯ ।
ଆହା ଶୁଣ ହେ ସତୀ ଜୋଇନ୍ଦ୍ର, ଜଗତେ—
ଜେମ ଅଗାଧ ହୋଇ ରତ୍ନ ନାହିଁ ଜଗାତରେ । ୧୨୪୦ ।
ଯେତ ଏ ଜନ୍ମ ଜଗ ଯୋଗ ବନ୍ଦନୀୟରେ ।
ଦିନ ଦୁଏ ଏଣୁ ପ୍ରଭୁ ତର୍କିବା ତୁରନ୍ତେ । ୧୨୪୧ ।
ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସ୍ୱରେ ତୁଳେ ଜନ୍ମଧର ସକଳ ।
ସୃଷ୍ଟି ହୃଦୟ ଜ୍ଞାନ ଅଭ ହେବଦର୍ଶୀ । ୧୨୪୨ ।

ସେ ଅନ୍ତ ବୁଝିବା ଜନ ପୁଣି ଆଉ ନାହେଁ ।
ବୁଝିବା ନର ସମ୍ଭବ ତୁମ୍ଭ ଅଧୀନରେ ।୧୨୪୩।
ଜଡ ତୁଚ୍ଛ ସହିତେ କହେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ପଠାଇ ଖୁଜାଇବାକୁ ଦେଲେ ସକଳଙ୍କୁ ।୧୨୪୪।
ପଦ୍ମ ଆଦି ସ୍ତବେ ଅଛନ୍ତି ସମ୍ମୁଖେ ।
ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରେ କହନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ଗୁଣରେ ।୧୨୪୫।
ବ୍ରହ୍ମ ଜନ ହୋଇ ଯଶ ସୃଷ୍ଟି ଦେବତା ।
ଅନ୍ତେ ପଣେ ହୋଇବ ତୁମ୍ଭର ବଶୀଭୂତ ।୧୨୪୬।
ଜନଙ୍କୁ ଯେ ଦିଅ ବାଞ୍ଛା ତୁମ୍ଭ ନରଙ୍କୁ ।
ତେଣୁ ଧରମ ତୁମ୍ଭ ପୁଜିବେ ଭୂପଙ୍କୁ ।୧୨୪୭।
ତାଙ୍କୁ ଯେ ତପୋବଳେ ହର ଅଣି ସେ ସ୍ତବେ ।
ଭଣିବ ଏଭ ଦର୍ପ ଯୋଗ୍ୟ ଏ ଅଷ୍ଟମେ ।୧୨୪୮।
ଏବେ ପୁତ୍ର ଦେବ ତେଜ ଶୁଭେ ନିତ୍ୟ ଜନ ।
ଏ କଥିରେ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣି ତୁମ୍ଭ ସମ୍ପଦ ।୧୨୪୯।
ସେ କପୋଦନୀମାନଙ୍କୁ ଜନ ପୂରନ୍ତୁ ଦିବ ।
ତୁମ୍ଭ ଠାରୁ ଜନ ପୁଣି ଅମ୍ଭ ବେଶ ହୋଇବ ।୧୨୫୦।
ମୃତ୍ୟୁଧା ପଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦେବ ସହିତ ।
ପାଇବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଭକ୍ତ ପୋଷି ତତ୍ତ୍ୱ ।୧୨୫୧।
ପରେ ତା ଅଣି ମନ ନୃପ ସମ୍ମାନ ଭଲ ।
ସେ ଏଠ ଶଙ୍କା କିଛି ଅଟେ ନ ବହିଲ ।୧୨୫୨।
ଶୁଣି ନୃପ ଶୀଘ୍ରେ ନାରାୟଣ ହୋଇଲ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଲ ଜନ ନ ଅଛିନ୍ତ ।୧୨୫୩।
ସେ ଶୁଭର ରୂପ ଧର ବୁଝର ନୃପଙ୍କୁ ।
ଅଣିଥିଲ ଦକ୍ଷରେ ସେବ ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ ।୧୨୫୪।
ସେ ଧର୍ମାଜର ସେ ଏଠ ପୁତ୍ର ମିତ ।
ସେ ବାଳକେଙ୍କୁ ତେଜି ତେବେ ହେଲ ଅଭ ।୧୨୫୫।
ସା ଦଶ ଶୋଧରେ ଏକ ପୁତ୍ର ହୋଇ ତୁଷ୍ଟ ।
ଉଦେବାଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲେ ଏକ ଦଣ୍ଡ ।୧୨୫୬।

ସିଦ୍ଧ ପ୍ରଭାତସ୍ନାନ ନୃପେ ଏହି ସମାଧ ।
ଅଦେଖିଣ ଭଣିଲ ବିପ୍ର ସୁପଠାଣ । ୧୨୫୭ ।
ଏଠ ମୂଳ ନବ ମିଳି ଯେ ପୁଣ୍ୟ ଦୈବଜ୍ଞ ।
ବାଖୁଣାରୁ ସେ ଦୈବୀ ଅଭିଷ ଯେ ସ୍ଥାନରୁ । ୧୨୫୮ ।
ତେଜସ୍ୱୀ ବପୁ ଏଥୁ ଦେଖେ ନାଶ ଭେଦ ।
ତ୍ରିଗ ଗୋଷ୍ଠ ସେବେବେ ଲଭବ ସ୍ଥିତ ବାର୍ଦ୍ଧ । ୧୨୫୯ ।
ଦୃଢ଼ ମନ୍ତ୍ରପାଠେ ଦେଶ ଅବଧୂତ ।
ଅଜପାଏ ଦେଖିଲି ଭ ଭକ୍ତପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତ । ୧୨୬୦ ।
ଯେ ଏଠ ଶବ ମିଳନ୍ତି ଦେଖି ଦୂଶୀ ଭୋଗ ।
ଲୁଚ୍ଛ ସଙ୍ଗ ସମଗ୍ରୀଷ ଦଦିଷ ପ୍ରିୟାଧ । ୧୨୬୧ ।
ନା ଶୁଣି ଦୈତ୍ୟ ବୋଇଲା, ମୋ କଷ୍ଟ ଲଭେଇ ।
ନୃପକୁ ଲୁଟେ ବଣୀ ଭଣ ଭ ଭୌତିକରେ । ୧୨୬୨ ।
ଏବେ ପୂଷାକୁ ଏହି ପୂତେ ଭବ ଶବ୍ଦ ।
ଧାରା ଭଣ ଉଲଖ ବନା ଗୋପ ମୋଚନ । ୧୨୬୩ ।
ଶତ୍ରୁଳ ଶତ୍ରୁକୁ ନାଶି ଭତ୍ସ୍ୟ ସବଶେ ।
ଅଭିମ ଦେବ ମିଳନ୍ତି ଦଶମ ଦଶତେ । ୧୨୬୪ ।
ନୃପାଙ୍କରେ ଯେ ତେଜ ଦଶୀତାଶେ ନବଭୁ ।
ଶୁଣାଣ ସନ୍ଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷ ବିଧୁବଦନ୍ତି । ୧୨୬୫ ।
ଭବ ସାତ-ପୂତ୍ରେଥାଷ ତେଶ-ପ୍ରିୟଜାକୁ ।
ଏ ପିତ-ପୁଷ୍ଟଙ୍କ ଶବୀକ ଅଣି ଭାଲୁ । ୧୨୬୬ ।
ପରେ ପ୍ରତ୍ତେଷ ପ୍ରୋତ ଯାଏ ବିଶାଳ ।
ପାଣ୍ଡବେ ଶୁକଳ ଭବ ଯେ ଦୁଷିତ୍ରୁଣ । ୧୨୬୭ ।
ଛତ୍ର ଧାରେ ଘୃଣା କହି ଦେଖି ସ୍ୱପ୍ନବନ୍ତୁ ।
ଭବିଷ୍ୟ ଦେବ ଭାଙ୍ଗେ ମୂଳ ପଶ୍ଚବନ୍ତୁ । ୧୨୬୮ ।
ଭାବ ବୃକ୍ଷିରେ ନ ପଡ଼ ଯେ ଯୋଗାଙ୍କୁ ଭିତି ।
ବନ ଯାଷ ଉନ୍ମତ୍ତ ଅଭିଷ ଦାଣ୍ଡକ । ୧୨୬୯ ।
ନରପତ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଗୋଦେଷ ଶାଳ ।
ଦୋକ୍ଷ ସ୍ନାନ ଶବ ନିବନ ବ୍ରୈବେ ସଦନଦଶ । ୧୨୭୦ ।

ଏତମ୍ଭିତେ ନୃପତ ଗୃର୍ଦ୍ଧ ସୁବ୍ରେହ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ନିଜ ପାଳଙ୍କରେ ଶୁଭ ଓର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦାଖିଲୁ । ୧୨୭୧ ।
ମୁନିର ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ ଯେ ପ୍ରଣାମ କରି ।
ଦନ୍ତିତ୍ରଙ୍କୁ ଘଟିଲ୍ଲ ସୁଖ ଶମ୍ଭୁ ସଦ । ୧୨୭୨ ।
ପରେ ସମ୍ଭ୍ର ଜାଣି ଯେ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ରେଙ୍କ ।
ସ୍ନେହାଙ୍କୁ ଗୃହେ ବନ୍ଧୁଗ ସଜଳ କରନ୍ତ । ୧୨୭୩ ।
ବୃନ୍ଦା ତାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି ଶୁଭ ଧନେଶ ପ୍ରମାଦେ ।
ଲଭନ୍ତି ନ୍ଦ ବସେ କୃଷ୍ଣ ଭୂତ୍ୟଦ୍ଧ ମୋଦେ । ୧୨୭୪ ।
ସୁବ୍ରେଧା ଚତୁର୍ବିଧ ଖାଦ୍ୟ ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନେ ।
ଭୋଜନ କଲେ ତହେଁ ନିଜ ଅଭ୍ୟାସକାରେ । ୧୨୭୫ ।
ବହୁବିଧ ମୃଗନାଂଶ ଦ୍ୟାନ୍ତନ ରୂପରେ ।
ତର୍ପଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାଂସ ଯେ ତୁଷ୍ଟ ଘେରେ । ୧୨୭୬ ।
ନୃପ ତତ୍ସଙ୍ଗ ଶ୍ରୀ ପଦେ ଭାବ ପାଦ ।
ଘିଓ ଦଧି ଅଲ୍ପ ବାଢ଼ିଲ ନଦୀ ମୋଦ । ୧୨୭୭ ।
ଯେ ସମ୍ଭ୍ରେ ଅତାଙ୍କୁ ଲୁଚଣ ଏହେ—
ଶୁଣ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ! ଶୁଠ ଶୁଠ ଭୋଜନ ନ କର । ୧୨୭୮ ।
ଏ ପଦକ ବ୍ରାହ୍ମଣର ମାଂସରେ କ୍ଷିତ ।
ଏଣୁ ଏହାଙ୍କୁ ଛୁଇଁବା ଅଟେ ଅନୁଚିତ । ୧୨୭୯ ।
ତାହା ଶୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉଠିଲ ବହନ ।
ଚଉଦେଶ ଶୁଦ୍ଧାତରେ କରଣ ମହନ । ୧୨୮୦ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଭକ୍ଷି ବସ୍ତୁର ନ କର ସ୍ୱାଦ ।
ଏତେ ଶାପ ଦେଲେ ହେ-ମ କ୍ଷୁଦ୍ରିତଭ । ୧୨୮୧ ।
ଅରେ ପାପର ନୃପ ! କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି ଧର ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱେଷକର ଦାନବ-ଦେହ ଧର । ୧୨୮୨ ।
ତୁ ଏଡ଼ ଦୃଷ୍ଟ ଅମୃତ୍‌ ବର ଆମନ୍ତ୍ରଣ ।
ଧର୍ମ ନିଷ୍ଠାଙ୍କୁ କଲୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ତାଡ଼ନ । ୧୨୮୩ ।
ଭଣାଯା କଲା ଭଲ ଧର୍ମଙ୍କୁ ଅନୁର ।
କୁବ୍ୟାସକେ ଅବଧାଣ ଧନ ନଷ୍ଟ କର । ୧୨୮୪ ।

ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କ ନାଶ ଏବେ ମଧ୍ୟେ ହେବ ।
ପାଣି ଦେବାକୁ କେଏ ମୋ ବଂଶରେ ନ ଥିବେ । ୧୨୮୫ ।
ଏମନ୍ତ ଶମ୍ବରର ଶୋକବଚନ ଶୁଣି ।
ଦୁଃଖରେ ଅତ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ ନୃପମଣି । ୧୨୮୬ ।
ତେବେ ପୁଣି ଶୁଭିଲା ଆକାଶବାଣୀ ଏହି ।
ହେ ଭୂପମଣି ! ଏଥି ହେତୁ ବିସ୍ମୟ ନ କର । ୧୨୮୭ ।
ନୃପତ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟ ଅପରାଧୀ ।
ତାହାରେ ଭୃତ୍ୟମାନେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଲେ ଦୋଷୀ । ୧୨୮୮ ।
ତା ଶୁଣି ଶମ୍ବର କହିଲା ସମ୍ଭୁଙ୍କୁ ।
ଘେନି ନୃପତି ଗଲେ ନିଜ ମହାନଗରକୁ । ୧୨୮୯ ।
ଘରେ ପଦାର୍ଥ କମ୍ବା ଘାତକ ସେ ଦୁଃଖେ ।
ନ ଥିବା କାରଣ ଦେଖି ବହୁତ ଅଳ୍ପକାଳେ । ୧୨୯୦ ।
ଦେଖି ଅତି ଦୁଃଖରୁ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।
କହି ମନରେ ବହୁତ ବୋଧ ଶୋଚାମାନନ୍ତ । ୧୨୯୧ ।
କହେ ବୋଲନ୍ତେ ହେ ନୃପ ! ତୁମ୍ଭେ ଦୋଷଗ୍ରସ୍ତ ।
ହେଲେହେଁ ଦକ୍ଷଦାତା ଦୋଷୀଙ୍କ କି ଅନ । ୧୨୯୨ ।
ଭବିଷ୍ଣୁ ଏଥି ଅତଏବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାରୁଣ ।
ହେବଟାଏବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲ ନୃପତି ସ୍ୱଜନ । ୧୨୯୩ ।
ଏବେ କରୁ ତପ୍ତ ସେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଧାନ କରିବ ।
ସେ ସମ୍ପଦକୁ ଶୁଣି ପୁଣ୍ୟବାଣୀ ସତତେ । ୧୨୯୪ ।
ଦୁଃଖାକୁଳ ହୋଇ ନୃପ ମନେ ସେ ଚିନ୍ତିଲେ ।
ସେ ସମ୍ପଦକୁ ଅଲକ୍ଷି ରହିଲ ବାଳକୁ । ୧୨୯୫ ।
ବାଳକକୁ ଯତ୍ନେ ଅତି ପୁତ୍ରେ ପୁଷ୍ପୋଦାକୁ ।
ସମସ୍ତ ବିଷ୍ଣୁ ବଳର ଛାମୁ ରଖାକୁ । ୧୨୯୬ ।
ସେ ଦୁଃଖ ଶୋକ ଘେନି ପକ୍ଷୀ ଚଢ଼ି ଜାଣି ।
ଦଣ୍ଡକର ସୈନ୍ୟ ସହ ଅତି ରାଜଶ୍ରେଣୀ । ୧୨୯୭ ।
ନଗରକୁ ଦେଖି ବନ୍ଦୀଲୋକ ସୁଖ ଲଭ ।
ଦଣ୍ଡ ସମେତ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲ । ୧୨୯୮ ।

ପରେ ସେ ବର୍ଷେ ଏକ ବାହୁକ ନୃପବର ।
ବାହୁକ ଘେନି ଯେବେ ଭୀମ୍ବ ଲକ୍ଷ୍ମୀକି ଧର । ୧୨୯୯ ।
ଧନ୍ୟପର ବ୍ରହ୍ମର ଶାପ ମନ୍ତ୍ରମାନେ ।
ଋଷିଙ୍କ ନାହିଁ ସଭ୍ୟଶୈଳ୍ପ-ବଂଶ ଧର୍ମରେ । ୧୩୦୦ ।
ବଂଶ ନାମ ହୋଇଲେ ଭଜନ ରୂପ ଯନ ।
ଦେଶୁ ରୂପ ଗିର, ଶତ୍ରୁ ରୂପ ସ୍ୱଜନ । ୧୩୦୧ ।
ବାଳକ ସନ୍ତତେ ପ୍ରଜାପତିନୁ ନୃପ ।
କାଳକ୍ରମେ ଜନ୍ମିଲ୍ଲ ନରେଶ ହୋଇ କୌଣସ । ୧୩୦୨ ।
ଦଶ ମସ୍ତକ ବଂଶଜ ଲୁଣ୍ଠ ସୁପ୍ତ ସେହୁ ।
ରାବଣୀ ନାମେ ଖ୍ୟାତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଳ ହୋଇ । ୧୩୦୩ ।
ତାହା ଅନୁଜ ଅନ୍ୟ ମର୍ଦନ, କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ—
ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଦେଶ ହୋଇ ବଳପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୩୦୪ ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ତାଙ୍କ ବିମାତାର ସୁତ ।
ବିଭୀଷଣ ନାମେ ଖ୍ୟାତ ହରିଭକ୍ତ-ରତ । ୧୩୦୫ ।
ନୃପବର ବଂଶରେ ବହୁମାନେ ଜନ୍ମିଲେ ।
ଜନ୍ମିଲେ ହୋଇ ଅଜାଣ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଯାନ୍ତିଲେ । ୧୩୦୬ ।
ସବେ ତାମସୀ ପାପୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ଖଳ ।
ମୂଢ଼ ନୃପାଧମ ହିଂସ୍ର ଅଜ୍ଞାନୀ ଭୂଇଁଲ । ୧୩୦୭ ।
ଜାତ ହେଲେହେଁ ପୂର୍ବସ୍ତ୍ରୀ ପୂତ-ପବିତ୍ରରେ ।
ବନ-ଗାମିଙ୍କ ଯେତେକେ ସମ୍ମିଷ୍ଟ ହୋଇଲେ । ୧୩୦୮ ।
ରାବଣି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବିଭୀଷଣ ତିନି—
ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ତ୍ରୁଟିଣି । ୧୩୦୯ ।
ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟରୁ ଯାଇ ପାଶେ ବର ।
ତାହା ଶ୍ରୀ ଯେତେକ ମାଗିଲ୍ଲ ପରଶିର । ୧୩୧୦ ।
ତେଣୁ ପିତାମହ ! ମର ବାଳକଙ୍କୁ ଘୋଷକ ।
ମାନବରେ କେବଳ ହେଲେ ନାହିଁ ଭୟ । ୧୩୧୧ ।
ସକଳ ସୁରପୁର ପ୍ରକମ୍ପର ବାଳକ ।
ମୋ ମୃତ୍ୟୁ ନୋହୁବା କାଳ ବର ଏଥ ମୋତେ । ୧୩୧୨ ।

'ତଥାସ୍ତୁ' ବୋଲି ସ୍ୱପ୍ନେ ଦେଖି କୃଷ୍ଣଭକ୍ତିରୁ ।
ଶଙ୍କର ଏ ସେହୁ ନିଜ ଭଲେ ଯୋଗନକୁ । ୧୩୧୩ ।
ଏ ସବୁ ସମ୍ପେଶ ଦେବ ଅନ୍ୟ ଭାଗେ ସେଣୁ ।
ଏହାର ବର୍ଷରେ ଦୁଇ ଶାଖା ସ୍ଥିର ହେଣୁ । ୧୨୧୪ ।
ତେବେ ପାଇଁ ଧଂଶା ବାଣୀ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭାବା ଶଙ୍କ ।
ବଡଲୀକର ଯେହୁ ଭାବଣନ୍ତୁ ଯେ ପନ୍ଥି । ୧୨୧୫ ।
ସଦା ଶୋଭ ବଢ଼ୁ ସୁ ମାସରେ ଏକ ଥର ।
ଛୁଟି ଶାଳଗ୍ରାମଙ୍କୁ ମାଗି ପାଇଲୁ ବର । ୧୩୧୬ ।
ଭକ୍ତମଣି ମଧ୍ୟାହ୍ନୁ ତୀର୍ଥରେ ଭମିଲୁ ।
ଦୟରସଶୈଳାନ୍ତରସ୍ଥ-ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଲୁ । ୧୩୧୭ ।
ବାର୍ଦ୍ଧିକ୍ୟ ବଳପାଳେ ଭଲେଇ ଦୃଷ୍ଟ ଶିବ ।
ଶାଳକାଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗମିଲୁ ନିଜ ପୁର । ୧୩୧୮ ।
ଜନକର ଅନ୍ତଃପୁରେ ଗଲେ ନିଜ ପୁର ।
ସବଣିକୁ ଦେଇ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ରାନ୍ତୁ ସମ୍ମାପ୍ତର । ୧୩୧୯ ।
ସେ ଅତି ପୂର୍ବର ଘରୋଦର ଜାନକୀ ।
ତାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚଶୀ ଭରି ଦାନଦାଦ୍ୟତନ । ୧୩୨୦ ।
ଏବେ ସେ ସ୍ୱଦେଶ୍ୟ ଜନାମାନଙ୍କୁ ଆଣି ।
ସ୍ୱଳ୍ପ ସ୍ୱଙ୍ଗ ଭଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ପଦ ଭାଣ୍ଡି । ୧୩୨୧ ।
ସିନ୍ଧୁ ପଯୋ ଅଦ୍ଭୁତ ସିନ୍ଧୁଟ ଦେଖ ।
ଅଟେର ତ ଅସ୍ଥାତ ଦୁର୍ଗମ ଅଟବୀରୁ । ୧୩୨୨ ।
ଭାର ଚିତ୍ତରେ ପଶି-ଲାଳସ ହୋଇସ୍ଥ—
ସ୍ୱଦେଶଙ୍କୁ ଧର୍ମ-ବୋଧ ବଢ଼ାଇଲେ ଧ୍ୟୁ । ୧୩୨୩ ।
ସେ ପୁଣ ଅତି ପୁଣ୍ୟ, ଭାବ ଶାସ ଲିଭା ।
ସେ ଅବେ ଶାସ୍ତ୍ରବତୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠବତୀ ବଳା । ୧୩୨୪ ।
ତାକୁ ଭକ୍ତି-ସାଧନ ଭା ତୁଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ।
ସଙ୍ଗୀ ଶିଷ୍ଟ ଅତି ସନ୍ତୋଷ ପାଉଥାଉ । ୧୩୨୫ ।
ବର ପ୍ରେମରେ ଦେବ ଭକ୍ତ ଦେଇ ଅନୁର ।
ଦୃଢ଼ ପ୍ରୀତି ଭକ୍ତ ହୋଇ ଉତ୍ତମର । ୧୨୨୬ ।

ପୂର୍ବ ଭୂପ ସେ ସୁମାଳୀ ବୈରୀ ଭୟରେ ।
ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଏ ସେ ଲଙ୍କା ନଗରେ । ୧୩୨୭ ।
ଦର୍ପି ଦାନବ ସୁକେଶ ବାସ କରୁଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ଦେବତାମାନେ ସମରେ ସହାୟିଥିଲେ । ୧୩୨୮ ।
ପରେ ରତ୍ନଶ୍ରବାରେ କୁବେରର ଜୋର ।
ସଦେ ଭୁଜବଳେ କରିଲେ ଘୋର ଶୋର । ୧୩୨୯ ।

ରାବଣ-ବିଭବ

ସେ ଅବନ୍ତୁ ରାବଣ ଶୁଣି ବୈରୀ ସଙ୍ଗତେ ।
ଯାଇ ସେ ଲଙ୍କା ଦୁର୍ଗକୁ ନେଇଲା ଜୟରେ । ୧୩୩୦ ।
ଦାନ୍ତିକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖି ଭାଗ ଜାଣ ସର୍ବ ।
ସଙ୍କେଶ ପତାକାର ଜନ ପ୍ରାଣ ଧର । ୧୩୩୧ ।
ଦେଖି ସେ ପୁର ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ଶା ସୁନ୍ଦର ପଣ ।
ଆଦ୍ଭୁ ଜନ ରାଜଧାନୀ କଲା ରାବଣ । ୧୩୩୨ ।
ସେ ପୁରୀ-ବିଭବ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପଦରେ ।
ଦାଣ୍ଡି ସୁନ୍ଦର ଦେଖି ସେ ଅତି ପ୍ରୀତିରେ । ୧୩୩୩ ।
ପରେ ଦାନବେଶ୍ୱର ପୁଂଭ ସମାନକୁ ।
ଅଣାଇ ଦାସ୍ତବକରେ ଜିଣି କୁବେରକୁ । ୧୩୩୪ ।
ଅନେକ ସେ କୁତୂହଳେ ନେଇ ଦେଲା ଯମକୁ ।
ଜାତ ଏକ ଦଳ ଭାଣି ସବୁର ମୋଦକୁ । ୧୩୩୫ ।
ଦେବ ନର ଜଳର ସମର ଏକ ନାଶ—
ପ୍ରକୃତି ଧରରେ ଜଣି ଦେବାର ସମ୍ଭ୍ରମ । ୧୩୩୬ ।
ସେମାନଙ୍କ ରୂପବତୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଣି ।
ଦଳେ ଜନର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଜଲ୍ପ ସଂସାଧଣି । ୧୩୩୭ ।
ତା' ଜନ୍ମ ସହାସ୍ର ସୁଖ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭାର ।
ବୈରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତାପ ସହସ୍ର ନାନାରୂପ । [illegible] ।
ପ୍ରତାପ ସହେ ଲୋକ ସବୁ ଧନକୁ ଧନ ।
ତୁଷ୍ଟିଲ ପାଇଥାଏ ତୋଷ ଜଣା ନୂତନ । ୧୩୩୯ ।

ତାର ସୁତା ସ୍ୱୟମ୍ଭୂଙ୍କ ଅତି ବଳବାନ ।
ଜେତେକ ଯୁଦ୍ଧେ କିଏ ନାହିଁ ହଣେ ଯା ସମାନ । ୧୩୪୦ ।
ଯେ ଧନକ ଖାଇ ମଦ ପିଇ ତୁ ମାରି ଯାଏ ।
ତେଷ୍ଟାଗ୍ନି ହୋଇ ଘରେ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରାଣେ ଶୋଏ । ୧୩୪୧ ।
ଏଥି ସେ ଦନୁଜ ନିତ ଭୋଜନ କରନ୍ତା ।
ଏ ଶରୀରର ଶସ୍ତ୍ର ଜାଳକାର କୃତାନ୍ତା । ୧୩୪୨ ।
ଯେ ଦୁଷ୍ଟ ସଙ୍ଗେତ ହୋଇ ବାହୁବା ଏକରେ ।
ଲୋକତିନି ଅବଧାର ତୁଅନ୍ତ ଜୟରେ । ୧୩୪୩ ।
ସ୍ୱର୍ଗଣର ଭୋଗସୁଖ ମେଘନାଦ ହାର ।
ସମରେ ଅତି ନିପୁଣ ଜଗଦୋଳ ଶୂର । ୧୩୪୪ ।
ତାହା ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧିବାକୁ ଯୋଦ୍ଧା କେହୁ ନାହିଁ ।
ତା ନାମ ଶୁଣିଲେ ସୁରପୁର କମ୍ପଥାଏ । ୧୩୪୫ ।
ସ୍ୱୟମ୍ଭୂଙ୍କ ଧନ୍ୟ ତେହୁ ଅତୀବ ଅଙ୍ଗନ ।
ବନ୍ଦୁତୁମ୍ଭେ ସୁନ୍ଦରି କହିଁ ଅସଣେ । ୧୩୪୬ ।
ଜଣେ ଜଣେ ଅନାଇବେ ଜଗ ସହାୟକୁ ।
ଜୟ ଜୟ ଧର୍ମ୍ମ ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ । ୧୩୪୭ ।
ସବେ ମାତ୍ରାକ ଭାମରୂପୀ ତାଙ୍କ ମନରେ ।
ଦେଖା ଦେବା ଧର୍ମ ଯୁଦ୍ଧେ ମଧ୍ୟ ନ ସହିବେ । ୧୩୪୮ ।
ଏକେକ ଦ୍ୱେଷୀ ହିଂସାପାପୀଙ୍କ ହୋଇ ।
ନରର ଅଧର୍ମିତ ପୁତପୌତ୍ରସୈନ୍ୟ । ୧୩୪୯ ।
ଜନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁ ପଦକମଳଙ୍କୁ ସେବେ ।
ସବେ ଲୋଭେ ଏକା ଜୀବନ ଭାବୁ ତାହା । ୧୩୫୦ ।
ଦେଖ ଦ ନନ୍ଦ କହେ ! ଶୁଣ ଅନୁମାନରେ ।
ସତ୍ୟ ଏହୁ ଅଣ୍ଟିଲ ନିର୍ଜର ନିତ୍ୟ । ୧୩୫୧ ।
ଯେଣେ ଅନୁନ୍ତ ଦେଖି ଦଶାଣ ନବୟରେ ।
କେତେକେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାହିଁ ଶବ୍ଦ ଏହୁ ରଥରେ । ୧୩୫୨ ।
ଯେ ଜେଉଁକି ସତ୍ୟ ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ ନିଧନ ।
ଏ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଏବେ ସବୁ ଅବଶ୍ୟନ । ୧୩୫୩ ।

ଏହି ଯାଏ ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ ଶ୍ରବଣ ।
ଧନ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଜଗତେ ସୁମନ । ୧୩୫୪ ।
ଯେଉଁ ଭକ୍ତେ ଶ୍ରଦ୍ଧେ ଶୁଣି ଶ୍ରୋତା ଯେମାନେ ।
ଅଚିରେ ମୋର ସୃଷ୍ଟି ଅନାସକ୍ତରେ । ୧୩୫୫ ।
ତେବେ ତାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କରି ପ୍ରାଣେ ରଖିବ ।
ମୋର ସକଳକ୍ରିୟାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରତ । ୧୩୫୬ ।
ସେ ପୁଣ ମେଘନାଦ ! ସାବଧରେ ଶୁଣିବ ।
ସମ୍ପୃକ୍ତିତ ଧ୍ରୁବ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର । ୧୩୫୭ ।
ରାବଣ ବଧ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କୁ ବଧ କର ।
ସେ ସମ୍ମୁଖ ଆଣି ଶତ୍ରୁ ଦଣ୍ଡାକୁ ନ ଥିବ । ୧୩୫୮ ।
ଏବେ ଅନ୍ୟ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଯତ୍ନ ଦେବୁ ।
ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତେ ସେନା ନାଶ ରଣେ ଯୁଦ୍ଧ ଦେବୁ । ୧୩୫୯ ।
ଅତିଶୀଘ୍ର ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ବାହାରନ୍ତେ ସଙ୍ଗ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କର ବୈଦୀପିତ ନ ଥିବ । ୧୩୬୦ ।
ବ୍ରହ୍ମା ବାଣକର ଯୋଗ ସିଂହନାଦରେ ।
ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଗର୍ଜ୍ଜନ ହେଲା ପୂର୍ଣ୍ଣପୁରେ । ୧୩୬୧ ।
ରାବଣର ଅଗ୍ରଜ କୁମ୍ଭ ସୈନ୍ୟରେ ।
ବିଶ୍ୱ ଯୋଦ୍ଧା ରାବଣେ ସେନା ଭଗ୍ନରେ । ୧୩୬୨ ।
ଦଶମୁଖ ଭ୍ରମଣ କରି ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ।
ଲକ୍ଷଣଙ୍କ ନାଶ ହେଲା ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ । ୧୩୬୩ ।
ସିଂହନାଦ କରି ଦଣ୍ଡଧରେ ଶାଳ ଦେଇ ।
ମାତ୍ର ପ୍ରହାରଣୀ ଶୁଣି ନ ପାଇଲ । ୧୩୬୪ ।
ସୁଷେଣଙ୍କ ଭିତରେ କହେ ଯାଅ ସେ ବୁଦ୍ଧିମ ।
ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମୋର ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖିଲ । ୧୩୬୫ ।
ବନ୍ଦୁ ବାଲ୍ମୀକି ଖଣ୍ଡ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହୁଣି—
ଧର୍ମତଃ ପ୍ରଭୃତ ଦୈବାଧିକାରଣୀ । ୧୩୬୬ ।
ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ର ଏକର ଯକ୍ଷ ଶିକ୍ଷ କରେ ।
ସତେ ସ୍ୱର୍ଗ ସର୍ବସ୍ୱ ଧର୍ମ ଦେବଙ୍କ ଉଚ୍ଚ । ୧୩୬୭ ।

ପରବେଷ୍ଟି ପୂଜିବ ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରକୃତେ ।
ଦଶ କନକ ଭଣ୍ଡା ହୋଇ ଅତି ଉତ୍ସବେ । ୧୩୬୮ ।
ତା ଉପରେ ପ୍ରଣମି, ତା ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ପର୍ଶରେ ।
ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତିଲେ ସବୁ ସମସ୍ତରେ । ୧୩୬୯ ।
ମହାଭକ୍ତ ପୂଜନ କରିଣ ଭକତଙ୍କୁ ।
ଭଣାଇବ ଅବ୍ରତ ଭାଗ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ୧୩୭୦ ।
ପୁରୋହିତ ଦାନ ଦେବେ ଆପଣାର ମନ ।
ସେସ୍ନେହ ଭକ୍ତ ସକଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ୧୩୭୧ ।
ତାହା ଅବଶେଷ ଯେତେ ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେବେ ।
ଅସଙ୍ଖ୍ୟ ଦାନକି ଅନେକ ବର୍ଷରେ । ୧୩୭୨ ।
ପୁଣି ଧର୍ମ ସ୍ଥାପିବାକୁ ନାନାରୂପ ଧର ।
ପ୍ରକାଶିଲ ହେତ ଭକ୍ତି ଧର୍ମମନ ଦର । ୧୩୭୩ ।
ହେ ବ୍ରହ୍ମ-ନିତ-ମଙ୍ଗଳ-ସ୍ତବ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ।
ଆଜ ଭିଟି ଦେବେ ଲଗାଇ ଧନଷ୍ଟ । ୧୩୭୪ ।
ତୈତ୍ରେୟ ଭକ୍ତ ଦେବ- ବ୍ରହ୍ମ-ସ୍ତୁତି-କମଳ ।
ଯୋଗ ମୁଦ୍ରେ ଦେବେ ନାହିଁ ଭକ୍ତ ସଦାଚରଣ । ୧୩୭୫ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ନାହିଁ କୃଷ୍ଣ ଏକ ଭପ ଦାନ ।
ଶ୍ରବଣ ନାହିଁ ଭକ୍ତ ହେତ ଭବ ପୁରାଣ । ୧୩୭୬ ।
ଗଣେଶ-ଜନ୍ମ ଯୋଗସୂତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରବଣ ମାତ୍ରେ ତୈଳୋଚନ । ୧୩୭୭ ।
ଅତ ଏ ବ୍ରହ୍ମ ନନ୍ଦ ପର ସନ୍ତ ଦର କୃଷ୍ଣ ।
ସଂହାର ଗ୍ରନ୍ଥ କରିବ ଦେବ ନଷ୍ଟ । ୧୩୭୮ ।
ବେଦଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣ-ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣି ବ ।
ଦେଖ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଦେବ ଭାଷା ନାନାପ୍ରକାର । ୧୩୭୯ ।
ତୈତ୍ରେୟ ତ ଧର୍ମ ପ୍ରତ୍ତ ପ୍ରକୃତିକାରଣ ।
ତାଙ୍କ ପଦପଦ୍ମ ଅତିଶ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୩୮୦ ।
ଏବେ କହିବା ଏକ ଶୈବ ବ୍ରତକଥା—
ପରମାତ୍ମା ପରବ୍ରହ୍ମ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଭାବ । ୧୩୮୧ ।

ତେବ ମତ୍ତ ଚିତ୍ତ ଗୁରୁ କୃଷ୍ଣ ନ ଧରନ୍ତି ।
ଭଜେ ସ୍ତ୍ରୀଜନଙ୍କଠାରୁ ସେବକ ଯେମନ୍ତ । ୧୮୨ ।

ଏମନ୍ତ ନରଗଣ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୁଷ୍ଟ ତ ।
ଏଣୁ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ ସମସ୍ତ ଭକତ । ୧୮୩ ।

ଏବଂବିଧ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସୁରଠାରୁ ଭଣେ—
ହେ ସ୍ୱାମୀ ଶୁଣୁଥିବ ବୋଲି କମ୍ପିଲା ମନେ । ୧୮୪ ।

ଶୁଣ ଦୂଷିତ ଅଧ୍ୟ ଚକ୍ର ମୋ ବୁଦ୍ଧିପନ୍ଥ ।
ଯାର ମୂଢ଼ଲୋକ ଭଳିବ ଗୁଣ-ଶତ୍ରୁ । ୧୮୫ ।

ଶୁଣି ଦେଖ ଦେଶ ଦୁଃଖ ପ୍ରକଟ ମାତ୍ର ଭଲେ ।
ପ୍ରଭୋର କଥି ହେବେ ଭକ୍ତ ନ ପାରିଲେ । ୧୮୬ ।

ପାଇ ସମସ୍ତେ ମିଶି ସପେ ଯେତେ ଲୁଷିତ ।
ଉତ୍ସବେ ଗମନ କଲେ ନରହରି ଭକ୍ତେ । ୧୮୭ ।

ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଶତ୍ରୁ ଜାଣି ବୋଲନ୍ତି ଦୈତ୍ୟେ ।
ମୂର୍ଖ ହୋଇ ପାଦକୁ ଭାଙ୍ଗି ଧରଣୀ-ତଳା । ୧୮୮ ।

ଅହୋ ପ୍ରଭୁ ! କେତେକାଳ ଯାଏ ହୋଇଥାଅ ।
ଭକ୍ତଦାସ ପାଇଁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହାୟ । ୧୮୯ ।

ତେଣୁ ନାଥଙ୍କ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
ଯେ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ ତୋହର ଦୁଃଖଦ । ୧୯୦ ।

ଏବେ ଅମ୍ଭେ ସବେ ଯେ ସର୍ବସ୍ୱ-ଚରଣ—
ଆଜିଠାରେ ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ିବା ଶରଣ । ୧୯୧ ।

ଏମନ୍ତେ ଦୁରଣାବର୍ତ୍ତ କରନ୍ତି ଶୁଣି ।
ଯେତିକି ଅବକର୍ମ ସବେ ଜଣ ଭଲ୍ଲି । ୧୯୨ ।

କେତେ ଦଣ୍ଡାଧ ହୋଇବେ ପିଢ଼ା ତୈନିଶୁଣୁ ।
ଅନେକ ହୋଇବେ ଚିହ୍ନା ସ୍ୱାମୀପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ୧୯୩ ।

କେ କବିତା ଯେ ସପରେ ମୂର୍ଖ ପଥ ଧରି ।
ଅମ୍ଭ ଜାଣି ଏମନ୍ତ ଉପଦେଶ କଲି । ୧୯୪ ।

କେବ ଅନ୍ତଃକରଣ ପ୍ରଭୁ ସ୍ୱରୂପ ଜାଣିବେ ।
ତାଙ୍କୁଦ୍ୱାରେ ସେ ଏବେ ଭକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରେମରେ । ୧୯୫ ।

ତହୁଁ କି ନା ଯେତେବେଳେ କାଳ ହେବ ଶେଷ ।
ସର୍ବେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବେ ନାହିଁ ଅବଶେଷ । ୧୩୯୬ ।
ସବୁରେ ସେ ନେଉଥିବ ବର୍ଷେ ସପ୍ତ ବର୍ଷ ।
ଅଲିଙ୍ଗି ଅଙ୍କେ ଘର ପ୍ରେମେ ପ୍ରକାଶ । ୧୩୯୭ ।
ଏ ମୋ ବଂଶୀରେ ଯନ୍ତ୍ର ପାଳିବା ପାଇଁ ।
ଯାଇ ଯାଇ ହୋଇ ଛନ୍ଦ ମୋତେ ସୁଖଂଦିବ । ୧୩୯୮ ।
ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନେଇ ସୃଷ୍ଟି କାଳ ।
ହୋଇ ସେ ଭଗବାନ୍ ଭକ୍ତ ଏମନ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ର । ୧୩୯୯ ।
ଜୟ ସୁରନାଥ ଜଗ ମୁଖ ପାଦୁକ ।
ମୋ ଜନ୍ମ ସଂହାର ଭୂଷଣ ଭାଗ୍ୟ । ୧୪୦୦ ।
ଦଶଦିଗର ଶୀର୍ଷ ମୂଳ ଧର ।
ପାଳକ ଜନ୍ମ ପ୍ରଭୁ ଅପ୍ରମେୟ । ୧୪୦୧ ।
ନରଦାନ ଦୃପଦ ପାଳକ ।
ମୋ ସଦା ଭକ୍ତରେ ଅମୃତ ସିଞ୍ଚ । ୧୪୦୨ ।
ଜୟ ଦାମୋଦର ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ।
ଜୟ ସନାତନ ଜୟ ଜୟ ମୁକୁନ୍ଦ । ୧୪୦୩ ।
ଅନାଦ୍ୟ ଦେବତାରେ ଅନନ୍ତ-ରୂପ ।
ପାପହାରି ପଦ୍ମ ଅନନ୍ତ ପଦ । ୧୪୦୪ ।
ଚକ୍ରୀ ଶଙ୍ଖୀ ଗଦା ମୋରେ ଦୟା ।
ଭକ୍ତି ସନ୍ତୋଷୀ ମୋତେ ଦେବ ମୋ ଗୁଣ ଗାନ । ୧୪୦୫ ।
କୁ ଜନ୍ମ ଆଜ ସାରା କିଆ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୟ ।
ଦେବର ବୃନ୍ଦ ପାଳନ ଅଚଳ ପ୍ରଭୁ । ୧୪୦୬ ।
ମୋ ଉଦ୍ଧାର ପର ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ।
ମୁଁ ମୋହ-ଅନ୍ଧକାର ନ ଜାଣେ ମୋ ପୂଜନ । ୧୪୦୭ ।
ଏ ମୂଢ଼େ କରୁଣା କରି ମୋ ପାପ ହରଣ ।
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ! ଏହାକୁ ଅଦ୍ୟ ରକ୍ଷଣ । ୧୪୦୮ ।
ଅଜ୍ଞାନ ନେତ୍ରତେଜ ସନ୍ଦର୍ଶନ ।
ମୋତେ ଜାଣନ୍ତୁ ନାହିଁ ଏହା କରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ୧୪୦୯ ।

ମାଝ ବେଦ ଦେବ ଲୁହ ସଲମିତ୍ର ବୋଲ ।
ସେ ବଳାଙ୍କି ମନ୍ଦର-ଧୃତ ସପ୍ତସୁଣପାଲ । ୧୪୧୦ ।

ସେ ସୁଗ-ପ୍ରବଳ ସଂହାରକ ସୁଦର ।
ବସୁ-ଲୁ ସୁଭ ଦିଲ୍ଲ ସୁରଦ୍ଧି ରକ୍ଷ ଭଲ । ୧୪୧୧ ।

ଭା ଶୁଣି ସଂହ ଦର ଅଧାଶୁ ଏକ ।
ଗମ୍ଭୀରେ ଲୁଟିଲ୍ଲ ଅପେ କୋଧ୍ୱ ପ୍ରତାପ । ୧୪୧୨ ।

ସେ ସୁର-ସିଦ୍ଧ ସୁଳ ପ୍ରବଳ । ଲୁମ୍ବ ପର୍ଶ—
ପ୍ରଭୃତ ମିଶ୍ରଂଧରେ ନନ୍ଦପଣ ହେଉ । ୧୪୧୩ ।

ଅଦଳନ ଦଧାଂଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ଲକ୍ଷଣ ।
ଅଧିକ ଜଣାପନ୍ତୁ ଭ ମୁଁ ଦେଖିଲି ବଳ । ୧୪୧୪ ।

ଯେ ସୁର୍ଦ୍ଦେ ଶାଦେବତରେ ଦୌଷିଲା ଦଶରଥ—
ଲୁପେ ଜନ୍ମିଅନ୍ତୁ ମୁଁ ହେବ ଆଜ ସୁତ । ୧୪୧୫ ।

ନାରଦ-ଦଳନ ଯଥା ପାଳକ ହୋଇବ ।
ଅଧିକ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଲୁମ୍ବ ଦମ୍ଭ ଚିତ୍ତ । ୧୪୧୬ ।

ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ଦେବ ଶ୍ରେଣୀ ।
ମହାନନ୍ଦରୁ ଲୁଣ ଗଲେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଭୁବନ । ୧୪୧୭ ।

ବଳୁଳ ଅଲ୍ପଜ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂଦେବେ ।
ଲୁପ୍ତ ଧାନର ହୋଇ ପଶେ ଜନ୍ମିଲେ ବୈଦେହୀ । ୧୪୧୮ ।

ଯୋଗରେ ଦଳଶାଣୀ ମହାବଳ ଭଲ୍ଲୁକ ।
ଭାଙ୍କ ଅଧୂଷ୍ୟ ଭେଦକ ଲୁହ୍ମଦ ପ୍ରତ୍ତୁ । ୧୪୧୯ ।

ବାନର ଅବତାରରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମରେ ।
ଦା ଶ ଭଲ୍ଲୁ ବଧ ବଟିକ ଗିରିପୁରେ । ୧୪୨୦ ।

ଶ୍ରୀରାମାବତାର

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଦଶରଥ ନାମକ ନୃପତି ।
ରଘୁବଂଶ-ଜାତ ହୋଇ ବିଦେଶ ଖ୍ୟାତି । ୧୪୨୧ ।

ସେ ଧର୍ମ ପ୍ରବନ୍ଧକ ପୁତ୍ରକାମ ଯଜ୍ଞ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର-ବଶିଷ୍ଠ-ଆଦିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା । ୧୪୨୨ ।

ତାର ପତ୍ନୀ କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରକୃତ ଭାଗ୍ୟବତ ।
ସବେ ପରମ ଜନନୀ ପ୍ରକୃତ୍ତ୍ୱା ସତୀ । ୧୯୨୩ ।
ପୃଥ୍ୱୀରେ ନୃପତି ଅନେକ ସୁଶୋଭିତ ।
ସ୍ଥୂଳରେ ମିଳ ତାଙ୍କୁ କମି ରାଜନ ପଦ । ୧୯୨୪ ।
କଣ୍ଠେ ଜନ୍ମ ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ବୋଲନ୍ତେ ନନ୍ଦନ ।
ଜଗ ଜାଣି, ସମ୍ଭବେ ଗୁରୁ ନନ୍ଦନ । ୧୯୨୫ ।
ଏତେ ଜନ୍ମ ଦଶରଥ ଦର୍ଶନ ଦେଖିବ ।
ସେ ତାହାରେ କରୁଣାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇବ । ୧୯୨୬ ।
ଯାଇ ଦୁକ୍ଷେ ପୁତ୍ର-ଯଜ୍ଞ ଅବ ସାଧନ ।
ପ୍ରକାଶ ହୋଇବ ବେଦଶାସ୍ତ୍ରେ ଭୂମିଜାସୁତ । ୧୯୨୭ ।
ଏହା ଜନେ ବାହିରେ ତୋ ପତ୍ନୀଗଣଙ୍କୁ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଯାଉନ୍ତୁ ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରବଣ ଶୁଣନ୍ତୁ । ୧୯୨୮ ।
ଏବେ ଜନ୍ମ ନୃପଙ୍କୁ ଦେବ ପୁତ୍ର-ଯଜ୍ଞ ।
ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ହୋଇବ ନନ୍ଦହୋଇ । ୧୯୨୯ ।
ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ନାହିଁ ରୂପ ପ୍ରଯୋଜନ ହୋଇ ।
ଜନ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ରେ ସ୍ନାନଙ୍କୁ ଅଣାଇ । ୧୯୩୦ ।
ସ୍ନାନରେ କୌଶଲ୍ୟାକୁ ଦେବ ପାୟସ ଅର୍ଦ୍ଧ ।
କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଦାନ କରୁ ଅପରକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ । ୧୯୩୧ ।
ପରେ ବଂଶ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଜଗ ସ୍ୱର ହେବ ।
ପୁଣି ରେ ଦୁହିଁ ଜନ୍ମ ଦେବ ଭୂମିଜାଳ । ୧୯୩୨ ।
ଯେ ପୂର୍ବେ ରେ ସମସ୍ତ ଏହା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ।
ଭୂମିଜାଳ ଜନ୍ମ ଦେବେ ସମାନ ପ୍ରେମରେ । ୧୯୩୩ ।
ତା ପରେ ଜନନୀ ଗର୍ଭଧାରଣ କଲେ ।
ଶୁଣ ଶୀଘ୍ର ଗର୍ଭରେ ଅନ୍ତରେ ବଢ଼ିଲେ । ୧୯୩୪ ।
ତା'ର ଗର୍ଭ ଅଭୁତ ଜଗତ ପ୍ରକାଶ ।
ଜଣି ସକଳ ସ୍ଥାନ ସତ୍ତ୍ୱ ସ ପ୍ରକାଶ । ୧୯୩୫ ।
ନବମ ଦିନେ ଜନମ ନକ୍ଷତ୍ର ଶୁଭ ।
ପ୍ରକଟ ଜନ୍ମ ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତ୍ର ପ୍ରକଟ । ୧୯୩୬ ।

ଚଇତ୍ର ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳନବମୀ ଦିନରେ ।
ପୁନର୍ବସୁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଅଭିଜିତ କାଳରେ । ୧୪୩୭ ।
ସୁକ୍ଷ୍ମ ହୃଦୟରେ ଦର୍ଶଃ ଲଗ୍ନର ।
ଶୁଭଯୋଗେ ପୂଜ୍ୟଗଣେ ମହେନ୍ଦ୍ରଗଣେ । ୧୪୩୮ ।
ରମଣୀକୋଷ୍ଠ ସମସ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭୂତା ।
ସେତମହାନଙ୍କର କ୍ଷମାଦିକ୍ଷ ପାଇଲା । ୧୪୩୯ ।
କେବେ ତନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟକୃତ ହୋଇଲା ।
ଦର୍ଶନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଙ୍ଗଳରେ ଶୋଭିଲା । ୧୪୪୦ ।
ମହେ ସୁରଜ ଶାନ୍ତିରେ ପବନ ବହିଲା ।
ନିର୍ମଳ ସଲିଳେ ନଦୀସମୂହ ଶୋଭିଲା । ୧୪୪୧ ।
ସୁରମ୍ଯସବ ଛନ୍ଦିଗନ୍ତରେ ବହିଲା ।
ଅମଳ ହଇ ଅନଳଧାରରେ ଜଳିଲା । ୧୪୪୨ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ଦେବେ ବଜି ନଭ ନଭ ଶମନ ।
ଯାଇ ଶୁଦ୍ଧେ ବନ୍ଧୁ କଲେ ବହୁଗୁଣ ଗାନ । ୧୪୪୩ ।
କାଠେ ମୌନକ ଭଲେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସ୍ତୁତ ।
ଉପରେ ନାଚିନ କଲେ ଅପ୍ସରାଗଣ । ୧୪୪୪ ।
ଗନ୍ଧର୍ବେ ଭଲରେ ଗୀତ ସୁତାନେ ଗାଇଲେ ।
ଅନେକ ପାଦକାଳ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । ୧୪୪୫ ।
ଦୁର୍ବାସାଦି ଋଷିଙ୍କେ ପୁଲକିତ ଧ୍ୟାନରେ ।
ଅଗ୍ନିକାଳ ମଧ୍ୟ ହେଲ ପୁଲକ ସାମ୍ରତେ । ୧୪୪୬ ।
ଏହେ ଦେବଗଣ୍ଡ ସର୍ବେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।
ଅନେକ ନଭ ନଭ ଶବ୍ଦରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟିଲେ । ୧୪୪୭ ।
ଚୌଦଶ୍ୟାଳ ଭୁବନ ସକଳ-ସୁନ୍ଦର ।
ବେଦୋକ୍ତିମୂଳିକର ଧାନଦାଶ୍ମୀରର । ୧୪୪୮ ।
ସୁନ୍ଦର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମ ତନୁଧର ।
ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାପଦ୍ମଧର ଚତୁର୍ଭୁଜ । ୧୪୪୯ ।
ଚୌବ୍ରହ୍ମରଦ୍ଧୃତିଶ ସୁକୁମାରମେଚକ ।
ସର୍ବଲୋକନାଥ:ନ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଦେବ । ୧୪୫୦ ।

ଏହ ନନ୍ଦନକୁ ଦେଖି ହୋଇ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ।
କରଯୋଡ଼ି ଏମନ୍ତ ସ୍ତୁତି କଲା ଜନନୀ । ୧୪୧୧ ।
ତୁ ତ ନିତ୍ୟଗୁଣାତୀତ ଅଟୁ, ତୋର ରୂପ ।
ବେଦ୍ୟ କର ପାଇବା, ମୂର୍ତ୍ତି ତ ମହତ । ୧୪୧୨ ।
ସେ ଭଜନରୂପ ଦେଖିଲ ସାକ୍ଷୀ ନାସ୍ତିତ ।
ଅନନ୍ତ ଅହଙ୍କାର-ବର୍ଜିତ ନିର୍ଗୁଣାତ୍ମ । ୧୪୧୩ ।
ତୁହି କମଳାବର କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣାକର ।
ମୋ ହିତ ଲାଗି ଜନ୍ମିଲୁ ହୋଇ ମୋ ଉଦର । ୧୪୧୪ ।
ତୋହ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋମକୂପେ ମାୟା ନିର୍ମିତ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଗଣ ସଦା ହେଉଥାଏ ସୃଷ୍ଟି । ୧୪୧୫ ।
ସେମନ୍ତ ତୁହି ମୋ ଗର୍ଭେ ପ୍ରାପ୍ତ ଦଶମାସ ।
ଜାଣଇଲୁ, ଲୋକଙ୍କେ ତେ କହିବ ହସାଇ । ୧୪୧୬ ।
ପରେ ତାର ଅନୁଶୟ ଶୁଣି ଶ୍ରୀବେଦଜ୍ଞନ ।
ଜାଣି ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପରେ କହି ବଚନ । ୧୪୧୭ ।
ମାତୁ ବସୁ ତୁମ୍ଭେ ଆ ପୂର୍ବେ ତାପସଙ୍କୁ—
ତପେ ପ୍ରଶ୍ନି ଦଳ ତା ଅଦେବଦନଙ୍କୁ । ୧୪୧୮ ।
ପ୍ରାକୃତ ଶିଶୁ ରୂପକୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ହୋଇ ।
ମନରେ ନନ୍ଦନ କଲ ଦେବେ କମଳାଳି । ୧୪୧୯ ।
ଶଙ୍କ ଶକ୍ତ ରେ ମାୟା ଶୁଣେସ୍ତି ସ୍ୱପନ ।
ଗୋ-ଦ୍ୱିଜ-ସାଧୁ-ସୁର-ଧର୍ମାର୍ଥେ ହେଲ ଜନ । ୧୪୨୦ ।
ଏଥି କଥନ ଶୁଣି ଦୈବକୀଙ୍କ ପଛକୁ ।
ପ୍ରଣିପାତେ ଅର୍ପିଲେ ଲଭ ଅତ ପୋଇତୁ । ୧୪୨୧ ।
ତାର ଧର୍ମିଷ୍ଠ ବଚନ ଅମୃତ ହୋଇଲ ।
ଶୁକଦେବଙ୍କ ପ୍ରବୋଧ ଶାସ୍ତ୍ର ନ ଜାଣୁଲ । ୧୪୨୨ ।
ଏବେଠ ଶୁଣି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ଦିନକୁ ।
ମହାନନ୍ଦେ କଲାଯଶ ବନ୍ଧୁ ରସ୍ତୁଲୁ । ୧୪୨୩ ।
ସୁନନ୍ଦର ଯଶୋଦା ଯତ୍ନ ଅମିଷ ।
ଜଗଧ ଦାଖାନାବେ ନବର ଭକ୍ତିକର । ୧୪୨୪ ।

ଶୁଭ୍ରା ଜାହ୍ନବୀପ୍ରାଏ ପରେ ଏକ ଛାଡ଼ର୍ମ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେଖି ତହୁଁ ଗୋଷ୍ପଦାମ୍ବୁବର୍ଣ୍ଣ । ୧୪୬୫ ।
ରଙ୍ଗକୁ ପାଣ୍ଡୁରାଭ ସୁକ୍ଷ୍ମ ବୃଷ୍ଟି ହୋଇଲ ।
ଧ୍ୱଜ-ତୋରଣ-ସ୍ତମ୍ଭରେ ଶୁଭ ଶୋଭିଲ । ୧୪୬୬ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦନ କୁଙ୍କୁମ ଦେଖି—
ପ୍ରଭୃତ ସୁଗନ୍ଧରେ ଚର୍ଚ୍ଚିଲେ ନଗର । ୧୪୬୭ ।
ପୁଷ୍ପର ନାଗ ନଗର ଏବେ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ।
ରତ୍ନସମାନଙ୍କ ଭଳେ ଅନେକ ଯଥାରେ । ୧୪୬୮ ।
ସଉର ବୈଦେହୀ ଏକ, ସୁମିତ୍ରା ଦେବୀଯୁତ ।
ପାରବାକୁ ଦେଖ ପୁର-ମେଦ ଚର୍ଚ୍ଚିତ । ୧୪୬୯ ।
ନଗ-ତୋରଣ ଝୁଲୁଥିଲା ହୋଇ ଏକ୍ସରେ ।
ସଜ୍ଜା ଦନିନାଥରୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜାହରେ । ୧୪୭୦ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ହୋଇ ସଜ୍ଜା-କୁମ୍ଭ ଧରିଲ ପଥ ।
ସେ କାଳେ ପ୍ରଗ୍ରହମାନ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗର । ୧୪୭୧ ।
ଅସଳ-ପୁଷ୍ପ ବର୍ଦ୍ଧି ନଗରପଥ-ଗମିଲ ।
ଅବଳ ଉଠିଲୁ ଉତ୍ସବ ବାଦ୍ୟ ସମ୍ପୂର । ୧୪୭୨ ।
ସଦସତ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରରତ୍ନ ଅଭରଣ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନଇ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚାନ୍ଦ୍ରା-ପ୍ରମଣି । ୧୪୭୩ ।
ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଦାସ୍ୟବ ସ୍ୱବାନ ସର୍ବନ ।
ନାନାଜାତ ଚନ୍ଦନ ପ୍ରଜଳ କୁଙ୍କନ । ୧୪୭୪ ।
ଏମନ୍ତ କୌତୁକ ଦେଖି ସୁର ନରଗଣ ।
ଏକାଳେ ଯାଏ ଅଷ୍ଟ ନ ଭଲ ଜନ । ୧୪୭୫ ।
ନବସୁନ୍ଦରୁ ଧୂଳ ଅଭି ଧାଇଲ ନାହିଁ ।
ମାଏ ଦୂର ଦେଖ ଶୋଭେ ନ ଜାଣିଲୁ କେହୁ । ୧୪୭୬ ।
ଘରେ ନବୟସରେ ଦ୍ୱିଜ ଏକ ଗ୍ରାମ ।
ପ୍ରଭାତେ ତୁଷାର ଜଳ ଯନ୍ତ୍ର-ଧାର । ୧୪୭୭ ।
ବଧୂଜନେ ଲୁଚି ଦେଖି ସବୁ ଚମତ୍କାର ।
ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି ନର୍ତ୍ତକ-ମୃଦଙ୍ଗ-ନାଦ-ଦୃଶ୍ୟ । ୧୪୭୮ ।

ହେ ନୃପାଳ ! ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ବାସ୍ତବ ସମରେ ।
ନକୁଳେ ଶାତେତର ଭଜ ଏକାସରେ । ୧୪୭୯ ।
ମଧ୍ୟ ତୁଲ ତୁଲ ଯେ ମହେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦେଖି ।
କରକାର୍ଯ୍ୟ କରଥିଲୁ ଝରେ ମୋର ଆଖି । ୧୪୮୦ ।

ତେବେ ଏଭୁଲି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭଗ୍ନ ନୃପବର ।
ଦେଖ ତୋ ସଖାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଭଳି ହୋଇସ୍ୱର । ୧୪୮୧ ।
କୁଳଗୁରୁ ପୂଜେ ଚକ୍ରୀବା ହୃଷ୍ଟେ ବୋଲି ।
ଏବେ ଯେତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ଭକ୍ତ ବୋଲି । ୧୪୮୨ ।
ଦେବେ ଜନ ଯଉଁ ଅଣିଷ ଦର୍ଶିବାକୁ ।
କୃପ ଭକ୍ତଙ୍କ ପୂଜ ନାମ ଭଣଣ୍ଟୁ । ୧୪୮୩ ।
ମୃଣ ବୋଲିଲ ହେ ଭୂପ ! ତୋ ହୋଷ୍ଟ ପୂତର ।
ଅନେକ ନାମ ଭକତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାତର । ୧୪୮୪ ।
ଏ ତ ଦେବଯୂଗଳ ଅଜାନୁଦାର ।
ଏହି ଦେବଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି ସାର ନାମ ଏହାର । ୧୪୮୫ ।
ତଥ୍ୟ କ୍ଷଣି ଯୋଷଣା କାରଣୁ ହେତ—
ନାମତେ ତୋ ହ୍ରିଷାଦୁ ପୂଜ ହେଲ ଏହାତ । ୧୪୮୬ ।
ଜଗଦାଧାର-ଲମ୍ବିତସ୍ୱରଣ ତଳ ।
ଏଣୁ କ୍ଷତ୍ରିଣ ନାମ ତୋ ହୃଦୟାବରଣ । ୧୪୮୭ ।
ଏକୁଟିକ ଦେବାଙ୍କୁ ତୋ ଶକ୍ତି ନନନ ।
ଏହ୍ୟୁ ନାମରେ ହେଲ ମିତ୍ରଭଞ୍ଜନ । ୧୪୮୮ ।
ଏଣେ ନାମକରଣ ଭଳ ପୂଜବର ।
ବୋଲନ୍ତ ଅଜଗ ଧେନୁ ହେ ଦଣ୍ଡଧର । ୧୪୮୯ ।
ତୋ ଗୃହ ପୂଜେ ଅନନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମଦେବଙ୍କ ।
ମୃତ୍ତକ ଅବଶ୍ୟ ଏହିର ପ୍ରାଣାଧାର । ୧୪୯୦ ।
ଦେଖ ଶ୍ରୀ ନୃପ ଯେତେ ପୂଜନ୍ତ ଜମିର ।
'ଶତ୍ରୁ ଭୂମ୍ୟ ଅଭିଷେକ, ସ୍ୱସ୍ତି' ବୋଲନ୍ତ । ୧୪୯୧ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର-ସୁଧାକର ପ୍ରଭାବେ ।
ଜଗଦମ୍ବାଙ୍କ ସିଦ୍ଧ ବଢ଼ିବେ ଭୂପରେ । ୧୪୯୨ ।

ନଖର ଧ୍ୱଜ ଶ୍ରେଣୀ ପଦ୍ମ ପଦ୍ମେ ଭାତ ।
କଣ୍ଠଣ ମୁକ୍ତା ଧ୍ୱଏ ଲଭ ସମ୍ପୁ ଶୋଭ । ୧୪୯୩ ।
କରଭ ଶରୀରୁ ପ୍ରବେଶିଳ ସ୍ୱଭାବେ ।
ପଦ୍ମୁର ଶୋଭ-ସାରେ ବନ୍ଧ ନିବନ୍ଧେ । ୧୪୯୪ ।
ବେନି ଗୋଡ଼ଙ୍କ ଶୋଭା ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବଢେଇବ ।
ଶୋଭ-ଶୋଭନ-ମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍ଗ ମନୋହର । ୧୪୯୫ ।
ଜାନୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମାଆମାନେ ଭୁଲନ୍ତି ।
ଛୁଣ୍ଡାଇ ଚିହ୍ନନ୍ତୁ ଶୁ-ଦୃଷ୍ଟି ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି । ୧୪୯୬ ।
ସୁକ ଦଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ପୂର୍ଣ୍ଣାଭବ ।
ପାଦ ଶର୍ମ ଅଙ୍ଗୁଳ ଅଷ୍ଟ ଅନ୍ତରତର । ୧୪୯୭ ।
ଭୁଜ ହୃଦୟେ ସଦା ଭାବୁଣା ବନ୍ଧ ଆଏ ।
ଭାବ ଚରଣ ମନ୍ଦିରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ୧୪୯୮ ।
ସେ ଅଙ୍ଗୁଳର ନଖ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁଜୁ ନବଖିଳ ।
ବଳୟ-ଏନୋଦ ଜନ୍ମ ଅଙ୍ଗ ସନାତନ । ୧୪୯୯ ।
ବେଦ ଭାବୁକା ବନ୍ଧ ବଦେ ମଞ୍ଜିରେ ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଶୋଭେ ଶୋଭର ଭାବଭାବତରେ । ୧୫୦୦ ।
ବ'ଲାବୁଧ ନାଭୀମୂଳ-ଶାସ-ବଢେଇବ ।
ପଦାବ ଶୋଭ-ଏତୋଭୋଜ୍ଞାସବ । ୧୫୦୧ ।
ଭୁଜଙ୍ଗ-ପ୍ରଭାବଶାଳ ଶୋଭାଙ୍କିତ ପଦ ।
ଚରଣ ଚ-ପଦ୍ମ ଦ୍ୱୟଶ୍ରୀ-ଶୋଭନ । ୧୫୦୨ ।
ଜଙ୍ଘ ନାଭି-କଣ୍ଠ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ।
ଜନ୍ମ-ନୂପୁର କାଳ ଶୋଭତ ମୁକ୍ତାଭ । ୧୫୦୩ ।
କିଙ୍କିଣୀ ଯୁକ୍ତ ଜଇ, କିଙ୍କଣସ୍ୱରୋଦର ।
ସନ୍ଧର କାଞ୍ଚି ଶିଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁପମର । ୧୫୦୪ ।
ଅଙ୍ଗ ବୈକୁଣ୍ଠ-ଶ୍ରୀ ପାଦ କମ୍ପେ ।
ଅଙ୍ଗଯଦାନନ୍ଦ ଶୋଭି ହୃଦୟ । ୧୫୦୫ ।
ଉର୍ଦ୍ଧ ଜଘ ଯୁଗଳ ପଦର ସ୍ୱରୂପ ।
ଜଙ୍ଘମୁଳୀ ନବନ୍ଧ ହାଲି-ଶୋଭୁଛିଜ । ୧୫୦୬ ।

ଦନ୍ତ ଦ୍ୱାର ଦେଇ, ସରୋବର ତୀରେ ।
ମୃଗ ଲତା-ଗାଛଦଗ୍ଧା-ଲତାଗାଛରେ । ୧୫୦୭ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ପୂ-ପୁଷ୍ପ ପୂରିତ ପ୍ରଦେଶ ।
ଅରୁଣୋଦୟ, ଦାନ୍ତ କଟିତ-ପ୍ରଭାଳେ । ୧୫ ୮ ।
କମ୍ରୂପର ଦେଇ ଯାଇ ଲତା ଭଳିଯୁଗ ।
ମାଂସଳ ଉପୋଲ ହେଲ ସମୁଦାୟୋପମ । ୧୫୦୯ ।
ଅଙ୍କୁଶ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁଦ୍ଗର ଶୂଳଚୂଳ ।
ମନୋହର ନବଳ ଗାଳାଗ୍ନିକଳ୍ପଲ । ୧୫୧୦ ।
ଏମନ୍ତେ ଶିଶୁ ଭ୍ରମ ବାହୁରେ ଭୂଷିଣରେ ।
ଶୋଭେ ଭିଜାଇଥିବା ଜଳଧାଶ ବାହୁରେ । ୧୫୧୧ ।
ଏ ମନୋହର୍‌ଭାବ ବେଦସେବାରୋଚନ ।
ଯେ ସ୍ୱପ୍ନେ ଦେଖିଅଛି, ତାଙ୍କର ସେ ମାନସ । ୧୫୧୨ ।
ଦୁଖାନ୍ତି ପ୍ରାନ୍ତେ ମାଧୁରୀ ମୋହ ହର ହର ।
ଦ୍ୱାରୀ ଦ୍ୱାର ପ୍ରେମ ଶୀତଳ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଧର । ୧୫୧୩ ।
ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କପଦ୍ମପୂର ସ୍ତବ ସତର ।
ଗାତେଚେଷ୍ଟାକି ଭବେ ଅନନ୍ତ ବାହୁଳ । ୧୫୧୪ ।
ମେହ୍ଲ ସ୍ୱାଦ ରେ ଦେହ ଭବେ ରାଜ ପଡ଼ ।
ସେବୁ ଅବଶ୍ୟ କରିବ ବେଦପଥ ଗଢ଼ । ୧୫୧୫ ।
ହୃଦ-ପଦ-ପଦ୍ମ ଦେଖେ ହେବେ ଏ ଦେହ ।
ଯଂଗାଙ୍କ-ଲକ୍ଷଣ ହ୍ନ ହେଲା ନ ପାରେ ସହ । ୧୫୧୬ ।
ଏବେ ଅକ୍ଷରବନ୍ଧ ଦାନ୍ତା ହର—
ବଶ ହେଉ ନାହିଁ ବା ଗୁରୁ ବଳ ଅନୁପମ । ୧୫୧୭ ।
ସେ ସ୍ୱପ୍ନରୂପ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚିନ୍ତନୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ।
ପାଞ୍ଚ ଦଶ, ତାହାରେ ପାଇ ଦୁଇଭେଦ । ୧୫୧୮ ।
ଜନମାନେ ଧ୍ୟାନ୍ତି ଯୋଗେ ଦଶ ଦୋଷରେ ।
ଦୋଷ ଗଭୀର ବା ଦେବ ଦଣ୍ଡପରେ । ୧୫୧୯ ।
ସୂତ୍ରଧୂମା ତୌଳିକା ଦଣ୍ଡି ନ ପାରନ୍ତି ।
ଦେବେ ଏକ ଅଷ୍ଟ ଦେହ ସହସ୍ର ହୃଦୟ । ୧୫୨୦ ।

ବିଷ୍ଣୁରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନ

ଧ୍ୟେୟ ପଦ୍ମା ହାତରୁ ମାନଣ୍ଡା ଭଗ୍ୟ ।
ରେଖ ଦଶ ଶରଦନ୍ତ-ତୋମାରେ ଶୁଣ । ୧୫୨୧ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବତା ପୂଜା ଲମ୍ଭିଛି କାନ୍ତ ଶରେ ।
ନାନାଧିଧ ଚିହ୍ନ ଦଶ ବିସ୍ତାରିବରେ । ୧୫୨୨ ।

ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା ପଦ ଶୋଭାକୁ ଭମିଲୁ ।
ସେଠାରେ ହୃଷ୍ଟ ହୃଦ ପୂଜିବୁ ଶରଣଣ । ୧୫୨୩ ।

ସେ ଶକତା ହୋଇ ତୋ.ନ ମହେ ଭଜନ ।
ଶବ୍ଦ ଅକାଶର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସେ.ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନନ୍ଦନ । ୧୫୨୪ ।

ଯେବଥାଇ ଦେଖିଲ୍ ସ୍ୱରୂପ ଏ ଠାବରେ ।
ଚିହ୍ନତ ସ୍ମରଣ ଭକ୍ତିଅଛି ଅନଘରେ । ୧୫୨୫ ।

ଏମନ୍ତ ସେ ସ୍ଥାନସ୍ଥରେ ତତ୍ତ୍ୱସ୍ୱରୂପକୁ ।
ଦେଖି ପାଦଶ୍ରୁ ବିସ୍ତୃ ପୁଣି ଶବ୍ଦଙ୍କୁ । ୧୫୨୬ ।

ଏମା ଶବା ଭୁଞ୍ଜି ଶବା ମଧୁମା ଭାଷାର ।
ଶକ୍ତି ନ ଜାଣି ପଦ ଅତୁଳ ତଥି ଭାର । ୧୫୨୭ ।

ମାଡାର ଏନ୍ତୁମ ଜାଣି ମନଜାଏ ଶବ୍ଦ ।
ଅଖଣ୍ଡାକୃତି ରୂପକୁ ପ୍ରକାଶିଲ୍ ସବୁ । ୧୫୨୮ ।

ତୋହ ତୋହ ଭୁବନ୍ତ୍ର ପ୍ରବୋଧ ସ୍ୱେମରୂପେ ।
ଘନଭୂଷଣ ଶରନ୍ତ ଅଶୁଭ ସ୍ୱରୂପେ । ୧୫୨୯ ।

ଅନନ୍ତ ସବୁ ଶଶୀ ଚିବ ଭକ୍ତିପାଳକ,
ଶିଗ୍ର ଦେହବାର ଅସ୍ଥାର ଭାଜନ । ୧୫୩୦ ।

ଦେଖ ଭାଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅମନ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିପାତ ।
ଯାହା ସ୍ମୃତରେ ମଧ ହୋଇ ନ ଥିଲ୍ ସ୍ଥିତି । ୧୫୩୧ ।

ଭଗବାନ୍ଦ୍ରଜ୍ଞା ପାଶ୍ୱା କେତେ ପୋଷ୍ଟି ଘାତ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ ମାଥ୍ୱା-କହିଛି ଲକ୍ଷ୍ମୀଜାତ ୧୫୩୨ ।

ଲବ-ମୃତ୍ୟୁ-ଦାତା ମନ୍ତ୍ର ଦେବା ଶବେ ସ୍ତୁତ ।
ସେ ଏଥୁ ଦେଖି ଭୋଗ ଜୋଗଦ୍ଧାର ସତ । ୧୫୩୩ ।

ଯେ ଅବଳା କଷ୍ଟରେ ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି ।
ପୁଲକିତଗାତ୍ରେ ହୋଇ ଗଦଗଦବାଣୀ ।୧୫୩୪।
ନେତ୍ରଯୁଗଳକୁ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱାମୀ ଚରଣରେ ।
ପ୍ରଣମିଲା ତନୁ-ମନ-ପ୍ରାଣ ସାନନ୍ଦରେ ।୧୫୩୫।
ଚନ୍ଦ୍ରିକା ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖି କରୁଣାରେ ଧନ ।
କରାମାନ ପୂର୍ବ ନିଷ୍ଠ-ଶରୀରକୁ ଧନ ।୧୫୩୬।
ମାତା ସୁତ ବର ନ ପାଇ ସ୍ୱଜନ ତଳେ ।
ତପସ୍ୱିନୀଙ୍କୁ ମୁଁ ତ ଘେଣି ସୁଖ ସ୍ଥଳରେ ।୧୫୩୭।
ହେ ପରମେଶ ! ମୋହଠାରେ କରୁଣା କର ।
ପାପ୍ମାନୁର୍ଣ୍ଣିକୁ ମୋତେ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଅ ।୧୫୩୮।
ଯଦି ସ୍ୱାମ ମତାକୁ ବନ୍ଧୁର ପ୍ରବୋଧିଲ ।
ଦେଇ ବହୁବା ପ୍ରକାର ବଚନ ଶିବୋଧିଲ ।୧୫୩୯।
ଏପରି ବାଳୀକା ବଚନରେ ବର ।
ବାଲେତପୂରିତାବୀଜି ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାମ ଧନ ।୧୫୪୦।
ରବିଷ୍ଣୁ ମୁନିଏ ଅଛି ବେଦେବାଳ ଘରେ ।
ଦୃଢ଼ବ୍ରତକ ଭୂତାକର୍ଣ୍ଣି ଲକ୍ଷ ନମରେ ।୧୫୪୧।
ଭ୍ରାତୃବନ୍ଧୁଏ ବନ-ପକାଇ-କନ୍ଧନ—
ଶତ୍ରୋଘନ, ଦେଖିଲେ କରି ଭାରିଯାପନ ।୧୫୪୨।
ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦ୍ରୁତ ସକଳାବଜାରୋପଣ ।
ଦେଇ ବେଶ ଦେଶଗ-ଚକ୍ରରେ କୀଡ଼ାପାର ।୧୫୪୩।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପାର୍ଶ୍ୱେ ଜନନୀ ଜନକ ଭାଇରେ ।
ସ୍ୱମ ପଦାଶ୍ରମ ବଳେ ବାଳକଙ୍କ ଭୂଲେ ।୧୫୪୪।
ଯାକୁ ସଂହେତ ଭଜ ଦେବ ଭାରଣି ଗାର୍ଣ୍ଣି ।
ତାଙ୍କୁ ଅଲସ ଭଗନ ଯେ-ଭାର ଯୋଡ଼ାଇ ।୧୫୪୫।
କରେ ପ ଦୃଷ୍ଟି ରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱକ ଯୁଦ୍ଧେ—
କିମ୍ପଶର୍ଣ୍ଣ ଲେଖଙ୍କୁ ଧାଇଁ ଚଳିଲେ ।୧୫୪୬।
ଏମ ପୂର୍ବେ କରୁଣ ସେବ ତାର ବଳ ।
ତା ଦେଖ ତ ଅଗମ ପୁଲକ ଶରୀର ।୧୫୪୭।

ସେ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ଭାବାଭାବ ଦେଖି ।
ତାହାରେ ହେଲେ ତେତେବେଳେ ବିହ୍ୱଳ ଚିତ୍ତ । ୧୫୪୮ ।
ତାଙ୍କ ସଖ୍ୟ ଭାବେ ଚୁମ୍ବନକର ।
ଜ୍ଞାନଦେବ ଙ୍କ ଅଶେଷାମୃତଧାର । ୧୫୪୯ ।
ମୁକ୍ତାହାର ବହିଲା ଅଶ୍ରୁଧାର ।
ସଦ୍ୟୋବାସ ତେଜି ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧାପ୍ରଣ୍ଡ ହୋଇ । ୧୫୫୦ ।
ଯାହାଙ୍କ ଆଶ୍ରାରମ୍ଭ ଲଗନ ଚନ୍ଦନ ।
ସେ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଗଛିତା ଦୃଷ୍ଟେ କି ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୫୫୧ ।
ଏତେ ବୁଲି ଖଡ୍ଗରେ ଯେଣୁ ଗୁରୁଙ୍କର ।
ଚଢ଼ିଲେ ସକଳ ସଦ୍ୟୋଜାତଶିଶୁ ହୋଇ । ୧୫୫୨ ।
ତାଙ୍କ ଚୋଦଣ୍ଡ ଧନୁ ଯେମାନେ ଧରିଲେ ।
ଏଥିରୁ ସର୍ବେ ଭଗବାନଙ୍କ ଦେଖିଲେ । ୧୫୫୩ ।
ତାଙ୍କ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ।
ମୋହ-ପାଶବାଦଲେ ଭୂତେ ହୋଇ ଅନ୍ଧ । ୧୫୫୪ ।
ଗୁପ୍ତ ଭୋଜନର ପଥର ଦେଖ-ନରେ ।
ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ଅତି ପ୍ରେମରେ । ୧୫୫୫ ।
ତେବେ ତେବେ ଅନନ୍ତ ସିଦ୍ଧ ଏଣେ ଗ୍ରାମ ।
ବନକୁ ଆନନ୍ଦ ଭବ ପାଦ ମୁଖସ୍ତମ୍ଭ । ୧୫୫୬ ।
ସେ ପାଂଶୁ ତଳେ ଗ୍ରାମ୍ୟବିଶେଷ ସେବକ ।
ଯାଇ ସେବା ଜନନୀ-ଜନକ-ଚରଣ । ୧୫୫୭ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଦେବ ପୂଜା ପାଦ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ।
ଗ୍ରାମ ସଦା ତଳେ ସେବାବ୍ରତସାଧନକୁ । ୧୫୫୮ ।
ନିଜ ସଂସାରେ ହରି ସନ୍ତୋଷକୁ ନିରନ୍ତର ।
ତୁଳସୀ ସେ ସେବା ଅନ୍ନ ପାଦୋଦକେ । ୧୫୫୯ ।
ସୁନ୍ଦ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖ ସେବକଙ୍କୁ ଶୁଣି ।
କୃଷ୍ଣ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଭକତରେ ରଖି । ୧୫୬୦ ।
ଏତେ ଗୁରୁଭକ୍ତ ଯତ୍ନଶାବେଣି ।
ମୁକ୍ତ ସଂସ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ପଣ । ୧୫୬୧ ।

ସେ ଜଳ-ସ୍ଥଳ-ଜାତ ସ୍ନେହ ସର୍ବ୍ବତ ।
ଭୂଷି ଶୋଭିତ କମଳ କର୍ଣ୍ଣିକ ଅଟନ୍ତି । ୧୫୨୨ ।
ସେ ମର୍ଯ୍ୟାଦାଭଙ୍ଗ କର୍ମ ଜାଣ ନିକ୍ଷତ୍ରଣି ।
ଦାରୁଣି ଦାରୁଣି ବିସ୍ମ ବିସ୍ମୟକାରିଣୀ । ୧୫୨୩ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରାଗମନ

ଶୁଣି ଅନ୍ୟ ଦିବସ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରାଶ୍ରମରୁ ।
ଯାଉଥିଲେ ଅଣ୍ଡ ପାଖରେ ସୁବାହୁ ମାରୀଚକୁ । ୧୫୨୪ ।
ସେ ବିନାଶକଙ୍କ ଭୟେ ତେଜା ମୂଳମୂଳ ।
ଯଜ୍ଞଥାନ ଦେଇ ନ ପାରି ହୋଇ ଅକୁଳ । ୧୫୨୫ ।
ଯାଇ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏବେ ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷିବାକୁ ।
ଦାଶରଥି ପ୍ରଥମ ସେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ନେବାକୁ । ୧୫୨୬ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତା କହିବାକୁ ସମୟ ଜାଣି ଦେଖୁ ।
ସ୍ୱର୍ଗ ନୃପେ ଦେଲି ସୁଖସମୃଦ୍ଧି ଦେଖାଇ । ୧୫୨୭ ।
ଘୋର ନୃପଙ୍କୁ ନେବାକୁ ସେ ମୁନୀଶ ।
ଦଶରଥ-ସିଂହଦ୍ୱାରେ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରବେଶ । ୧୫୨୮ ।
ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ନୃପ ଆସି ନମି ସେ ଋଷିଙ୍କୁ ।
ନେଇ ନିଜ ପୀଠ ଦେଇ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚିଲେ ପଦକୁ । ୧୫୨୯ ।
ଋଷି ଶୁଭ ପୂଜା ଦେଖି ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନରେ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ ଦୂରେ ମୋ ମନାସରେ । ୧୫୩୦ ।
ସେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଅଣି ଦେବୁ ପ୍ରସନ୍ନମନ ।
ରାମ ମୁଖ ଦେଖି ମୁନି ହୃଦେ ହରଷିତ । ୧୫୩୧ ।
ସମାନନ-ସ୍ୱଭାବରୁ ଅଟେ ସେ ଯୌବନ ।
ବହିବ୍ରତ-ବଳେ ହୋଇଥିଲେ ଦେବେ । ୧୫୩୨ ।
ରାଜା ହୋଇଲେ ଭଲ ରୀତି ଦେହେ ଉପୋଷିତ ।
ଏଥି ଅର୍ଦ୍ଧେ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହନ । ୧୫୩୩ ।
ଦେଖି ଏଥକୁ ମୁଁ ଧଳ ଅଟେ ।
ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି ପୃଥ୍ୱୀ ଶାସନ । ୧୫୩୪ ।

ଏ ଶୁଣି ମୁନି ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ନରବର ।
ଏବେ ଯିବି ତପସ୍ୟାକୁ ସକଳ ଯୋଗର । ୧୫୭୫ ।
କ୍ରୁଦ୍ଧ ଶିବାଙ୍କୁ ସେ ଶବନନ୍ଦଣୀକୁ ।
ମୋ ହୃଦରେ ପଡ଼ିଥିଲା ଶକ୍ତିହୁଣ୍ଡି ଶାପକୁ । ୧୫୭୬ ।
ଏଣୁ ତେଣୁ, ମିଥ୍ୟା ପାପୁ ଯୋଗ ଭଲ ଦୂର ।
ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମ ନାଶ ହେବ ନିଷ୍ଠୁର । ୧୫୭୭ ।
ଶୁଣି ତୁମ୍ଭ ନନ୍ଦନଙ୍କ ପାଇଁ ବୋଲନ୍ତି ।
ଯୋଗର ପଣ୍ଡିତ ଶୁଣ ଯଥା ଧର୍ମ । ୧୫୭୮ ।
ଏମନ୍ତ ଆଶୀର୍ବାଣୀ ଶୁଣନ୍ତେ ନୃପବର ।
ହୃଦୟ ଭାଇର ମୁଖ ହେଲା ଅଧୀର । ୧୫୭୯ ।
ସେ ବୋଲନ୍ତି ହେ ମୁନିଏ ! ଦୁଃଖ ସମୁଦ୍ରେ ।
ନିକଟ ଏ ମୃତ୍ୟୋ ସ୍ତ୍ରୀ ତନୁ ଯନ୍ତ୍ରରେ । ୧୫୮୦ ।
ସେ ପୃଥ୍ୱୀ ଭିକ୍ଷାଟନ କରିବି ନ ଦେଇ ।
ତୁମ୍ଭେ ଜଣାଇ ଶିବ ଯାଚନା ଦେବ । ୧୫୮୧ ।
ମନ ଯୋ, ପୃଥ୍ୱୀ ଭୋଗ ଶକ୍ତି ଦେହ ପ୍ରାଣ ।
ଏଣିକି ପ୍ରମୋଦ କରେ କରେଁ ମୁଁ ଧ୍ୟାନ । ୧୫୮୨ ।
ମୋ ପ୍ରାଣୋଦ୍ଧ ସକଳ ଯୁଗେ ଉଦ୍ଧରିବ ।
• ତାଙ୍କୁ ଦେବ ଧନ୍ୟ ଦାର୍ଢ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଶିବପଦ । ୧୫୮୩ ।
ପୁଣି ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଯୋଗ ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷ ।
ବୈକୁଣ୍ଠରେ ମୁକୁନ୍ଦ ନୃପେର ନେ.ଦ । ୧୫୮୪ ।
ଏବେ ଶୁଣି ନୃପଙ୍କର ବାକ୍ୟମାନ ଗୁରୁ ।
କହିଲେ ତବ ମୁନି ନିଷ୍ଠା ଯୋଗକୁ । ୧୫୮୫ ।
ତେବେ ବସିଷ୍ଠ ସ୍ୱାମୀ ଅନୁକମ୍ପରେ ।
ନୃପତିର ଯଜ୍ଞ ଉଦ୍ଧର ନିବାରଣ କରେ । ୧୫୮୬ ।
ତେବେ ନୃପ ବୋଲନ୍ତି ସ୍ୱାମୀ ନୃସିଂହଙ୍କୁ ।
ବିଷ୍ଣୁଦେବ ଯୋଗ ଦେଖି ସନ୍ତୋଷିଲ୍ଲୁ । ୧୫୮୭ ।
ବନ୍ଧୁର ଏ ମୋ ପ୍ରାଣଠାରୁ ଜନନ ଦୂର ।
ଏମ ଶୁଦ୍ଧିକର ପ୍ରକାଶ କୃଷ୍ଣ ସମସ୍ତ । ୧୫୮୮ ।

ଏତେ ବୋଲି ସୁହିତର ବେଳା ଦଣ୍ଡକ ।
ମୁନି ଭବେ ସମର୍ପଣ ଭଲ୍ଲ ନରବର । ୧୫୮୯ ।
ପରେ ଯେ ଦୁଇ ଭ୍ରାତ ଜନକଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ।
ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶି ଜନନୀଙ୍କି ନମି । ୧୫୯୦ ।
ମସ୍ତକରେ ନବେଶ ତାହାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ଲଭି ଅତି ମୋଦ । ୧୫୯୧ ।
ଦୀର୍ଘ ପୁଚ୍ଛଟ ତ୍ରିଂଶ ଭୁଜ ଅତ୍ୟୁଣ ବେତନ ।
ନାନାସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରଭାଣ୍ଡ ସୁଶୋଭନ । ୧୫୯୨ ।
ଗୋଧାଙ୍ଗୁଳିତ୍ରାଣଧର ଧନୁଦ୍ଧର-ବର ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନିଙ୍କର ଚରଣ ଅନୁଗ । ୧୫୯୩ ।
ଯେ ଭାବେ ଯାଇ ସେହି ବନ ପ୍ରଦେଶରେ ।
ଜନ୍ମବଶ୍ୟ ମତ୍ତଭାବ୍ରୁ ଦେଖିଲେ ତାହାରେ । ୧୫୯୪ ।
ମୁନି ପ୍ରେରଣେ ଏବେ ସର୍ପଣେ ତାଙ୍କୁ ଦେନ ।
ଜଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଜଳ ଧାର । ୧୫୯୫ ।
ଯେଉଁମାନେ ବଳାତିବଳା ବିଦ୍ୟା ଅଟନ୍ତି ।
ମୁନି ବୋଲେ ଦେଲେ ସ୍ୱୟଂ ବିଦ୍ୟା ତତ୍ତ୍ୱଙ୍କୁ । ୧୫୯୬ ।
ତା ପ୍ରଭାବେ କ୍ଷୁଧାତୃଷା ନୋହେ ନ ସତତ ।
ବଳ ବଢ଼ାଇ ପ୍ରତାପ ଦେଖୀ ପ୍ରଭାବର । ୧୫୯୭ ।
ପରେ ଯେ ଦୁହିଁଙ୍କି ଯେ ନଦୀର ଅଗ୍ରଭାଗ ।
ରହିଲ ଦାନ ଭର ଯଦା ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରସେବଙ୍କୁ । ୧୫୯୮ ।
ପୁଣି ଭଗବଦ୍‌ଧ୍ୟାନ ସ୍ନେହରେ ଭକ୍ତ ଯେ ।
ଶକ୍ତି ଭର ଅତି ପ୍ରେମସୁତ୍ର ମାନରେ । ୧୫୯୯ ।
ପରଦିନେ ମୁନିଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରେଷିତ ବୋଲ ।
ଦେଶ ଭରନ୍ତେ ଭକ୍ତି ସହିତେ ଚଳେ ତାର । ୧୬୦୦ ।
ଏତେ ଦୂରେ ଯାଇ ପୁଣି ଗଙ୍ଗାତୀରେ ।
ଦେଖି ପ୍ରସନ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଗତେ ତତ୍ର । ୧୬୦୧ ।
ଦୁଇ ଅସ୍ତ୍ରାର୍ଥ ଏବେ ବାଣ ସମ୍ଭାଳିବ ।
ଶରତ୍କାଳ ବିହ୍ୱଳ ଶିଶିର ଉତ୍ତର । ୧୬୦୨ ।

ପୁଣି ସେ ପରଭାବେଷ୍ଟ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଜାଣିବ ।
ଅବିଶ୍ୱ ବେଦିଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ସମ୍ଭାଷିବ । ୧୬୦୩ ।
ବେଦିକୋ ମନ୍ତ୍ରେ ଋଷିଏ ଜନ୍ମ ବି ହୋଇଲେ ।
ବେଦଗୁରୁଙ୍କି ଦେବେ ମୂଳଏ ସୁଖ ଭଲେ । ୧୯୦୪ ।
ଶୁଣତୁ ନୃପ ଏବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କରେ ।
ତେବେ ଭାଳ ନବାଗ ଏକୁ ସେ ଅଶ୍ୱମଧ୍ୟ । ୧୬୦୫ ।
ସେ ଅବଶ୍ୟ ହେବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଏହୁ ପାଳ ।
କଣ୍ଠରେ ଶୁଣାଇଲ ପୁରାଣଦେବଗାଳା । ୧୬୦୬ ।
ଏବେକ ବୈଷ୍ଣବିତ ମିଶ୍ର-ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ—
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷେ ଧ୍ୟାନ ହୋଇ ସଜ୍ଜ । ୧୬୦୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସଙ୍ଗେ ।
ମୁନିବର ପ୍ରଣାମରେ ରମିଲ ହୃଦୟ । ୧୬୦୮ ।
ଭଗବାନ ଧ୍ୟାନ ଏକ ଅନ୍ତରେ ।
ମାର୍ଗରେ ଦେଖି ଧ୍ୟାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷେ ମା ଦେଖିଲୁ । ୧୬୦୯ ।
ମୁନୀଏ ସେ ଭାବଣାକୁ ବଖାଣି ହୋଇଲ ।
ଏସ ଦେଖିଲୁ ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ହୋଇ ଥିଲା । ୧୬୧୦ ।
ତୋ ପାଦ-ପଦ୍ମକୁ ବାନ୍ଧି ଅଛି କେତେବେ ।
କେ କୃପାକର ! ଏବେ କୃପା କର ତାହାରେ । ୧୬୧୧ ।

ଅହଲ୍ୟା-ଶାପୋଦ୍ଧାର

ତା ଶୁଣି ନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଦ ବନ୍ଦଣି ।
ତୁର୍ଣ୍ଣେ ଥିଲା ଅହଲ୍ୟା ହୋଇ ସୋଦ୍ଧାଣି । ୧୬୧୨ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପାଦକୁ ସ୍ପର୍ଶ ଅଳନ ।
ତେଣ ତତକାଳ ଯୋଡ଼ି କରପୁଷ୍ଟା ହୋଇ । ୧୬୧୩ ।
ପୁନର୍ବାର ସ୍ତୁତିରେ ଗଦ୍‌ଗଦ ଭାଷାରେ ।
ପ୍ରଣମି ପଦାନ୍ତରେ ତ ପାଦ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରେ । ୧୬୧୪ ।
ଏକଂ ଦେବ-ତୃପ ପତ୍ନୀ ହୋଇ ଯୌଁଣି ଥର୍ ।
ପତ୍ନୀ ବଚନରେ ସୁଖ ଏକ ଏହ । ୧୬୧୫ ।

ଜୟ ସନାତନ ରାମ ! ଅପୂର୍ବ ସ୍ତ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ଅଲୌକିକ ପବିତ୍ର ଚରଣ ଅଛି ଭୂମି । ୧୨୧୬ ।
ହେ ଦୁଷ୍ଟ-ଦୁର୍ବଳ-ବନ ଦାବ-ପାବକ !
ନିତ୍ୟ ତପୋବ୍ରତ-ଧ୍ୱଂସ-ନାଶକ । ୧୨୧୭ ।
ହେ କରୁଣା କଲ୍ପ ! ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ।
ତୋ ଚରଣ ମୋ ଶରଣ, ମୋତେ ଦୟା କର । ୧୨୧୮ ।
ମୁନି ଶାପ ଦେଇ ଦେଲେ ମୋ ଅପକାର ।
ତେଣୁ ଦେଖି ପାରିଲି ହେଲି ତୋ ଉପକାର । ୧୨୧୯ ।
ତୋ ଦର୍ଶନ ଅଟଇ ନିର୍ବାଣ-ମୋଚନ ।
ତା ସଙ୍ଗମାନ୍ତୁ କରେ ଶେଷ ବିମୋଚନ । ୧୨୨୦ ।
ମୋ ହୃଦୟ ତୋ ପଦ-ପଦ୍ମ-ପରାଗ !
ସଦା ହେଉ, ଏହା ମାଗ ବର ଦେ ସୁବୃତ୍ତି ! ୧୨୨୧ ।
ଯେଉଁ ପଦ ରାଜାଙ୍କୁ ଶିବ ଶିରେ ଧରେ ।
ଯାହାକୁ ବ୍ରହ୍ମା ପୂଜା ଯତ୍ନରେ କରେ । ୧୨୨୨ ।
ସେ ପଦେ ମୋ ଭକ୍ତି ଶିବ ଲଗାଇ ପାରିଲି ।
ଅଛି କେଉଁ ଭାଗ୍ୟ ଅଛି ଏ ତୋତାକୁ ଦୟା ? ୧୨୨୩ ।
ଏହା ବୋଲି ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ପୁଣି ସାଧ୍ୱୀ—
ଚରଣ ତଳ ଲାଗି ପ୍ରେମେ କଲ ପ୍ରଣାମ । ୧୨୨୪ ।
ରଘୁବରଙ୍କୁ କର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପାଦ ।
ଲଭି ପଦ-ସନ୍ନିଧିକ ଗଲା ପ୍ରୀତି ହୋଇ । ୧୨୨୫ ।
ଏହା ଯେ କେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖିଲେ ।
ତାର ସେ ଭକ୍ତି ଭାବରେ ପଦ୍ମରେ । ୧୨୨୬ ।
ପୂଜନୀୟ ଜନଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କର ।
ଅନନ୍ତ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପାଦରେ ପ୍ରଣାମ । ୧୨୨୭ ।
ମୁନି ମୂର୍ତ୍ତି ଯେ ଜପ ସତ୍ୟ ହେତୁ ।
ଶ୍ରବଣ କର ବେଦବ୍ୟାସ ହେବେ ମୁକ୍ତ । ୧୨୨୮ ।
ଏହା ଯେ କେଉଁ ଯେ ଜଗତ-ମଙ୍ଗଳରେ ।
ଶୁଣାଇ ଶିବ ବଚନ ପାଦ ଦେଇ । ୧୨୨୯ ।

ମିଥିଳାପ୍ରବେଶ

ସେଠାରୁ ଗମନ କରି ମିଥିଳା ନଗରେ ।
          ଅନାୟାସେ ପ୍ରବେଶିଲେ ସଖା ସମସ୍ତରେ । ୧୨୩୦ ।
ସେ ପୁରବର-ଶୋଭା ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—
          ଆନନ୍ଦରୁ ଅବଲୋକେ କଲେ ଅର୍ଜ୍ଜଣ । ୧୨୩୧ ।
ବହୁବିଧ ବାପୀକୂପତଡ଼ାଗ ବେଷ୍ଟିତ ।
          ସୁଧାସମ ଜଳେ ମଣି-ସୋପାନେ ପୂରିତ । ୧୨୩୨ ।
ପୁଣି ବହୁବିଧ କମଳକହ୍ଲାରେ ଶୋଭିତ ।
          ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ଭୃଙ୍ଗ-ଝଙ୍କାରେ ମୁଖରିତ । ୧୨୩୩ ।
ପୁରର ଚତୁପାଶେ ଉପବନ ଶୋଭେ ।
          ମନୋହର ଫୁଲ ପୁଷ୍ପ ଫଳ ଭରିତ । ୧୨୩୪ ।
ବହୁ ବିବିଧ-ବୃକ୍ଷ ଦେଖି କର୍ଣ୍ଣିକାର ।
          ବକୁଳ ଶୋଭା ଅଶୋକ ପାଟଳ ଚନ୍ଦନ । ୧୨୩୫ ।
ଘଣ୍ଟା ବାଦ୍ୟ ବେଦ ଧ୍ୱନି ଉଦ୍ଘୋଷଣ ।
          ନୃତ୍ୟ ଗୀତମନୋରଞ୍ଜନ ବାଦନ । ୧୨୩୬ ।
ପଣ୍ୟାଗାରେ ସଜ୍ଜିତ ସର୍ବଦ୍ରବ୍ୟ ।
          ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଭୂଷ ଜନ୍ମ ଶକ୍ତି । ୧୨୩୭ ।
ଏବେ ନଗରେ ମଧ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ—
          ବେଶ ସାଜେ ପ୍ରଭୁ ଚୌଦିଗ କରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ୧୨୩୮ ।
ସକଳ ନାଗରିକେ ପଚାରି ଶୁଣିବନ୍ତି ।
          ଧାଇଁଲେ ଯଜ୍ଞାଗାର ଶୀଘ୍ର ଯୁଜ୍ଞେଶ୍ୱରନ୍ତି । ୧୨୩୯ ।
ପୁର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ଉତ୍ସବ-ଦଳ-ସକଳ ।
          ବର୍ଣ୍ଣି ଦେଖିଲ ପାଖ ଧ୍ରୁବ ଶୋଭାଜଳ । ୧୨୪୦ ।
କାହାର ଗୃହରେ ରତ୍ନ ଶୁଭବଦନ ।
          ଭାଗ୍ୟବାନ ଗୃହେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଶୋଭନ । ୧୨୪୧ ।
ଗଣିତ ଜନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାସାଦ-ସୌଧ-ସ୍ତମ୍ଭ ।
          ସେ ସକଳର ସକଳ ଶୋଭା ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୨୪୨ ।

ଦେଖି ସାରଥିର ଉଦଗ୍ର ଭାବ ।
ଯାହାଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରେ ଅଭିଳାଷ । ୧୬୪୩ ।
ତାଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ କବି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ ।
ବାଣୀ ପାରିବ ନାହିଁ ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲେଶ । ୧୬୪୪ ।
ରାଜବର୍ମ୍ମନନ୍ଦନ ଏହା ଭାବି ମନ ।
ଧାବମାନ ହୋଇ ଛୁଟି ରଥକୁ ପ୍ରମାଣ । ୧୬୪୫ ।
ତତ୍ପରା-ଚିତ୍ତରେ ଦେଇ ପ୍ରଗ୍ରହ ଏକାଥରେ ।
ଅଶ୍ୱଙ୍କ ନୃପଙ୍କ ଇଚ୍ଛାମାନ ଜଣାଏ । ୧୬୪୬ ।
ସେ ଭଳିଏଁ ଯାଇ ଯାଇ ଏକ ଅରଣ୍ୟ ।
ଶୀତଳ ବୃକ୍ଷଲତାଦ୍ୟାନ-କରେ କଲେ ବିଶ୍ରାମ । ୧୬୪୭ ।
ତପସ୍ୱୀ ମୁନିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଜାଣି ।
ରଥୀ ପ୍ରବେଶକାଳେ ପଦଗମନକୁ ନେଲା । ୧୬୪୮ ।
ମହର୍ଷି-ଭବନେ ଯାଇ ତା ପାଦକୁ ।
ପ୍ରଣମି ଲଭିଣ ଭଲ ତା ଆଶୀର୍ବାଦକୁ । ୧୬୪୯ ।
ପରେ ମୁନୀଶ ନବେଷ ବସି ଆସନରେ ।
ପରସ୍ପର କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ-କଲେ ସାଦରେ । ୧୬୫୦ ।
ତେବେ ନୃପତି-ଦୃଷ୍ଟି ତହିଁ ଅର୍ପଣ ।
ମୁନିଙ୍କ ଶାନ୍ତ-ଗୌର-ମୂର୍ତ୍ତି-ସୁନ୍ଦର ବଦନ । ୧୬୫୧ ।
ଦେଖି ସେ ବେନି ରୂପ ତା ମାନସ ତୃପ୍ତ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣଲତେ ମନ୍ତ୍ର ସଗର ପୁତ୍ର । ୧୬୫୨ ।
ତେଣୁ ସେ ଦମ୍ପତି ହୋଇବା ଅତି ମୁନିବର ।
ଏ କଥା ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛାର ତୁଳସ । ୧୬୫୩ ।
ମୁନି-ତନୟ ତହ ସମ୍ବନ୍ଧ-ସୂଚକ ।
ତହ ସ୍ୱ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୁସମ୍ଭାବନା । ୧୬୫୪ ।
ଏଣୁ ସୁକୋମଳ ଦେଖି ଭ୍ରମିଲା ।
ଲୋକ ସମ୍ପ୍ରତି ସାରଥି-ସହିତାକୁ । ୧୬୫୫ ।
ଏତେ ଶୁଣି ହୋଇଲେ ମୁନି ଋଷି ମନରେ ।
ଏ ସୁରୀ ସ୍ୱୟଂ ଉର୍ବ୍ବିଶ୍ୱ-ସେବାମୁଖେ । ୧୬୫୬ ।

ରତ୍ନ-ଭୂଷା-ବସ୍ତ୍ର ଦେଇଅଛୁ ଯେତେ ତ ।
ଏ ବେଳେ ତୁମରେ ଫେରୁ ନୃପବଂଶ-ସୁତ ।୧୬୫୭।
ଯେ ମୋରେ ସଦୟ ହୋଇ ମୋ ଅଙ୍ଗରକ୍ଷଣ ।
ଶମନ୍ତେ ଏହାକୁ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଦିଅ ପ୍ରେରଣ ।୧୬୫୮।
ଏ ସ୍ତ୍ରୀଗଣ ଯେ ନିର୍ଗୁଣ ଏ ଭୂପ ଭୂପର ।
ଦୟା-ବଳ-ଶୀଳ-ରୂପ-ପ୍ରତାପ-ସାଗର ।୧୬୫୯।
ଏ ପୂର୍ବେ ତପାରେ ଭବେ ମୋ ମନ ରକ୍ଷଣ ।
ହେତେତ ଅନାଥ ତବ ସୋଦ୍ୟ ସ୍ୱୟଂରାଣୀ ।୧୬୬୦।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ହୋଇଲେ ସେ ତୁଷ୍ଟ ମନ ।
ଧନ୍ୟ ହେଲୁ ଦର୍ଶନ ତବ ପାଦ ତୁମ୍ଭର ।୧୬୬୧।
ଏ ପୂର୍ବେ ଭ ଅନନ୍ତର ଅନଳ ଅଶ୍ରୁ ।
ଇନ୍ଦ୍ର ଭବ ପଦ୍ମଜ ଦେବଗଣ ପୂଜ୍ୟନ୍ତ ।୧୬୬୨।
ତୁମ୍ଭେ ତପେଁ ସେଥିରେ ହୋଇ କୃପାବନ୍ତ ।
ଆଜି ଏବେ ପତନ ତବ ମୋର ସମ୍ପଦ ।୧୬୬୩।
ଏବେ ତହୁ ଯେ ସବୁ ଦେଖ ଦିନା ବଦନେ ।
ତଥି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତବ ବଦୂଙ୍କ ପୂଜନେ ।୧୬୬୪।
ଅନନ୍ତର ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଶମଣ୍ଡେ ହେଲାଯାଇ ।
ନଗରେ ଭ୍ରମଣ କଲେ ପୁନ ଆଣି ଘର ।୧୬୬୫।
ସୁଦକ୍ଷୀଏ ତାଙ୍କ ସୋଣ୍ଣ ଦେଖିବା ଘର୍ଷ ।
ଜଳ ଖାଦ୍ୟାବଳୀ ହେଲା ଆଜି ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ।୧୬୬୬।
ଏବଳୁ ଅନେକ ସୁଚେ ଭୂଷାଭୂଷ ହୋଇ ।
ତାଙ୍କ ଚୌକିଏଁ ଏସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିବେ କିପରି ।୧୬୬୭।
ଖାପଚୂଡ଼ାମଣି, ମୁଖ ଅତି-ସୁନ୍ଦର ।
ଗଳାରୁ କରେଣ ଭୂମି ଦେଇ ହୋଇ ସାନ୍ତ୍ର ।୧୬୬୮।
ତତକ ଯେ.ବେ ଅନୂକୂଳ ସମନ ହୃଦୟେ ।
ତଦା ଏସା ପ୍ରଣତେଷୁ ମଣି-ମୁକ୍ତାକରେ ।୧୬୬୯।
ନବାନାଯଦନଙ୍କୁ ଲଗାଇବେ ଶୟନ ।
ସ୍ଥାପନ କଲେ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଯୋଜନ ।୧୬୭୦।

ନାନା ଛନ୍ଦ-ଚଉପଦ, ଚତୁଷ୍ପଦୀ ।
ରଚନ ଅତୁଳ ପ୍ରତିଭାବର୍ଦ୍ଧନର । ୧୬୭୦ ।
ବିଶାଳ ହୃଦୟ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ।
ଗ୍ରନ୍ଥ ବାନ୍ଧି ସଦା ଧର୍ମ-ଧନ ପ୍ରଚାର । ୧୬୭୧ ।
ଶ୍ରୀ'ଙ୍କ ସମ ସଙ୍ଗ ଗୀତ-ଶ୍ଳୋକ-କଥନ—
ଦେଖିଲ ଅତୀବ ସଂକୀର୍ତ୍ତି-ଗମନ । ୧୬୭୨ ।
ତନୁ ବର୍ଣ୍ଣ କାଞ୍ଚନ-ଗାତ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ—
ଭୂଷଣ ଭଙ୍ଗୀରେ ଦିଶିଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୬୭୩ ।
ଏଥିରୁ ଅନେକ ଲୋକେ ବନ୍ଦିଲ ସ୍ଥଳରେ ।
ଭାବୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣି ଭାଷେ ପଦରେ ଗମିଲେ । ୧୬୭୪ ।
ସେ ସମୟେ ନାମ ଏ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ।
ଦେଖି ଅନାଦର ଭୁଞ୍ଜିଲେ ନିଜ ଅସୁଖୁ । ୧୬୭୫ ।
ଭକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି, ବିଷ୍ଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ, ଶିବ,
ଗୌରୀ ଶଙ୍କରପଦ, ମାଧବ ଭଗବାନ୍ । ୧୬୭୬ ।
ନନ୍ଦ ସୁତ ପୁତ୍ର, ଅନ୍ୟ ସୁର ନର ନାମ ।
ଅବଶ୍ୟ ଦୃଢ଼ ସେ ନାହିଁ ଏହାର ସମ । ୧୬୭୭ ।
ତଥ ଏହି ! ସେ ଅବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ଏହାର ।
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ-ଦୁର୍ଲଭ ଏ ସୋହନାଦାର । ୧୬୭୮ ।
ନିଗମ ଶ୍ରେଣିଥିବା ଏତେ ନାମ ଗୋରସ ।
ଏ ଦୂର ଭକ୍ତ ଅବଧେୟ ନିଶ୍ଚରେ ଭଳା । ୧୬୭୯ ।
ରାମ କୃଷ୍ଣ ନାମ ବଳ ପ୍ରତାପ ଜାଣି ।
ଅତି ଦଶ ବଳିବାକୁ ଚଳାଇଥିବା ମୁକ୍ତି । ୧୬୮୦ ।
ଏଥିରୁ ଅନ୍ତର, ଏ ଦୂରେ ରାକ୍ଷସଗଣ ।
ନାମ ଏକ ଭକ୍ତେ ମୁକ୍ତ-ପଦ ସଂପ୍ରେଶ । ୧୬୮୧ ।
ରାମ-ଭକ୍ତି-ରସ ଭକ୍ତି ଅନ୍ୟ-ଚିନ୍ତା ।
କୃଷ୍ଣପଦେ ବନ୍ଦନ ପୁଣ୍ୟବତୀ ଲୋକର । ୧୬୮୨ ।
ଧର୍ମହୀନ ପଶୁପ୍ରକୃତ ଲୋକଙ୍କ ନିଦାନ ।
ଏ ଲୋକ ଭକ୍ତ ଏକ ଅଭିନ୍ନ ଯୋଗୁ । ୧୬୮୩ ।

ତ୍ରିବେଣୀ ଭଳି ଶୋଭିଲ, ଏ ରୂପ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ଗଙ୍ଗାଯମୁନା ସିନ୍ଧୁର ଅନୁରୂପ ଦର । ୧୬୮୫ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନୂପୁରର ଅନୁରୂପ ଗୁଣ ।
ଅଛନ୍ତି ଏ ସୁଲକ୍ଷଣା-ସମ୍ପନ୍ନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ୧୬୮୬ ।
ବ୍ରହ୍ମା ପାର୍ଥିବ, ଏ ହେଲା ମନୋହର ।
ତେଣୁ କାମାନ୍ତ ନ ନୃପ-ନନ୍ଦନ ଯୋଗର ? । ୧୬୮୭ ।
ସୁଧନା କହିଲ, ଏ ଦୁହେଁ ମୂଳ ମହତ ।
ଏହାପରେ ଅଛନ୍ତି ନୃପ ହୋଇ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୬୮୮ ।
ତ୍ରିଭାର୍ଯ୍ୟା ବୋଇଲା, ତା ଦେଖିଲୁ ରୂପ ଏବେ ।
ସୁଦାମ ବନ୍ଧୁ ଜାଣ ଚିତ୍ତ ଧୃଷ୍ଟିକାକୁ । ୧୬୮୯ ।
ଶଙ୍ଖା ଶୁଣନ ଲଳ ବା, ଦେବେ ଦେବ ଗାଞ୍ଚି ।
କାହିଁକେ ନାରଦ ଅବହେଳ ହୋଇ । ୧୬୯୦ ।
ଯୋଗ ପ୍ରଶ୍ନ ଦର ତାକୁ ଅଳ ବନିଛି ।
ଏଣେ ମୁଖାଙ୍କ ତରୁଣ ସମସ୍ତ ଯାଉଛି । ୧୬୯୧ ।
ତ୍ରିଭାର୍ଯ୍ୟା ବୋଇଲ, ସୁନ୍ଦରପଦ ଦେବ ।
ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ଏହୁ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବ । ୧୬୯୨ ।
ତୋମାଙ୍କର ଏହାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣ ସହିତରେ ।
ହେବେ ସବେ ମନ୍ତ୍ରି ବେ ଅନନ୍ତ ପୁଷ୍ପାଘରେ । ୧୬୯୩ ।
ଶୁଣି ଅମ୍ଭ ଏ ବେଳନ ମନୋହାରୁଭାବ ।
ଦର୍ଶନ ଅବସ୍ଥା ଏତେବେ ଜାଗ୍ରତର । ୧୬୯୪ ।
ଏହା ଅମୃତଙ୍କ ସ୍ତୁତି-ଫଳ ଅଟ ।
ଏ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରେ ଅଜଣା ହୋଇବ । ୧୬୯୫ ।
ଅଙ୍ଗ ବୋଇଲ, ସର୍ବଂ ତୋଷା ତୋ ବଚନ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ହେଲେ ଏ ମିଳନ । ୧୬୯୬ ।
ସାବ୍ଧ ବାମଦେବ-ରୂପ ଅନ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ର ।
ଏହୁ ସମ୍ପନ୍ନ ବୋଇଲ ଶକ୍ତି ଭଗେ ର । ୧୬୯୭ ।
ନନ୍ଦ ବୋଇଲ, ସୁହଁ ଶୁଣିଛ ଏ ସାର ।
ସ୍ତୁତିକର ହେଲେହେଁ ଏହା ଦଳ ଅପାର । ୧୬୯୮ ।

ଦେଇଁ ଧାତା ଧୀରାଙ୍କୁ ଦେଲନ୍ତି ଜନମ ।
ସେ ବନ୍ଧୁର ଭବ୍ୟଙ୍କ ଏହାର ଭରତ । ୧୬୯୯ ।
ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଲେ ।
ତଥାପୁ ତତ୍ତ୍ୱୈଦାସ୍ତୁ ବଚନ ପ୍ରକାଶିଲେ । ୧୭୦୦ ।
ସରଣୀରେ ଦେଶଙ୍କର ଯାଇଁ ନାଶ କରେ ।
ଲୁଣ୍ଠନ-ବୃତ୍ତି ଓ ଭଙ୍ଗ ଥାନ୍ତି ପ୍ରମୋଦରେ । ୧୭୦୧ ।
ଏଥେନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦେଇଁ ପୂର୍ବମୁଖେ ଯାଇ ଯାଇ ।
ଶୁଣ୍ଡି ଦେଖିଲେ ଧର୍ମଚକ୍ର-ମଣ୍ଡପ ଅନାଇଁ । ୧୭୦୨ ।
ସେ ଉଚ୍ଚରେ ଅଛ ଧୂଳାଳ ସୁଧାଂଶୁ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଶୀଭୂତ ରଶ୍ମିରଶ୍ମ । ୧୭୦୩ ।
ତାର ଚୂଡ଼ାପାଶେ ହେମକାନ୍ତିର ପଟାଳ ।
ପ୍ରାପିତ, ବସିବା ପାଇଁ କଳ୍ପପାଦପାଳ । ୧୭୦୪ ।
ତା ପଛରେ ଅକାଯ ଭଜରେ ସଜାଣି ।
ରହିତ ଧରିବା ପାଇଁ ସର୍ବସାଧାରଣ । ୧୭୦୫ ।
ତା ପଛେ ବେଦୀ ହୁଏ ଥିବା ବନସ୍ଥାନ ।
ଶ୍ୱେତକୁମାନସ୍ତୁପେ ଜାସ ସମ୍ପୁଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ । ୧୭୦୬ ।
ଦେବ ଭୂବନ ସଙ୍ଗେ ପାଇଥିବା ହାଲରେ ।
ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁ ଦେଖାଇଲେ ପୃଥକେ ପୃଥକେ । ୧୭୦୭ ।
ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବସିଛି ସେ ବାଳକମାନେ ।
ତାଙ୍କୁ ଲଗାଇ ଭବ ବୃଦ୍ଧାନ୍ତ ଏଣେ ତେଣେ । ୧୭୦୮ ।
ଯା ଅଗ୍ରରେ ସାଧ୍ୱୀ ହେବେ ସଙ୍ଗେ ବସନ୍ତି ।
ସେ ହେଉ ସ୍ୱର୍ଗେ ବାଳେ ଦେଖାଇଲେ ସ୍ଥଳକୁ । ୧୭୦୯ ।
ଯା ତଳେ ଭବ ସ୍ୱର୍ଗ ତଳେ ସେ ସ୍ଥାନ ତଳେ ।
ଗୋପୁର ଦେଶ ଦେବ ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭ ତଳେ । ୧୭୧୦ ।
ବାଳକଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଅଛ ଚୈତ୍ୟର ଦେବ ।
ଯାର ସମ୍ପୁଟିଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଦେଶାଦୂର । ୧୭୧୧ ।
ତା ଆଗରେ ଆଉର ସାଧୁ ସଜ୍ଜନଗଣ ।
ଅଳିକ ହୋଇ ଭବ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରକରଣ । ୧୭୧୨ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶିନ୍ତ୍ର ତାର ଚରଣ ସମ୍ବୋଜନ ।
ସବ ତା ଅନୁଗ୍ରହେ ଶ୍ରମ କର ଶୋଧନ । ୧୭୧୩ ।
ଯାଙ୍କ ପଦ୍ମାସନ ପାଇଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କରେ ।
ଯୋଗାଦି ବହୁ ସାଧନ କରନ୍ତି ସତତେ । ୧୭୧୪ ।
ସେ ଦେବ ସ୍ୱୟଂ ଶୁଦ୍ଧେ ଏକ ନାଥ ।
ପାଦ ମନ୍ଦାକିନ୍ତି ହୋଇ ଅବତରିଲେ । ୧୭୧୫ ।
ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହି ଶ୍ରୀରାମ ଚରଣ ।
ତା ଅନୁସରଣେ ସେ ଯାଉ ବନ ଶୋଭନ । ୧୭୧୬ ।
ପ୍ରଥମେ ସୌମିତ୍ରୀ ପରେ ସୀତାସ ତା ପଛେ ।
ମୁନିଙ୍କ ଷଟି ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରୀ କରେ ସତ୍ୱରେ । ୧୭୧୭ ।
ବେଦବ୍ୟାସ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ତା ଆଦେଶ ।
ପାଇ ତାହାଙ୍କ କୁଟୀର ପଶିଲା ଅବାଧ । ୧୭୧୮ ।
ଯାହା ଦେଖିଲେ ନୟନ ଶୂନ୍ୟରୁ ଶୋଭାନ ।
ସର୍ବ ସ୍ୱରୂପ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ । ୧୭୧୯ ।
ଶୂନ୍ୟ-ଫଳ-ପୁଷ୍ପ ନାନା ଚନ୍ଦ୍ର-ବିତା-ଗୁଚ୍ଛ ।
ବେଷ ବେ ଅବାଧୀ ଅନନ୍ତ ବଳିତ । ୧୭୨୦ ।
ତହିଁ ଶୁଭ ଦିବ୍ୟ ଦୀପ ଶୁଭ ବେଦୀର ।
ପଶ୍ଚିମ ଦ୍ୱାର ମନୋହର ଶୁଭ ପ୍ରଚୁର । ୧୭୨୧ ।
ତା ମଧ୍ୟ ସରସ-ସୋପାନ-ବାଣ୍ଟିକା ।
ନିର୍ମଳ ଜଳ ଭରା ଜଳଜ ଶୋଭିତ । ୧୭୨୨ ।
ସେ ତ୍ରିଭୁବନେ ପ୍ରବେଶି ବେଦବ୍ୟାସ ।
ସୋମଙ୍କୁ ଆସନେ ବା ସେବାରେ ବସ ହୋଇ । ୧୭୨୩ ।
ପରେ ସେ ପୂର୍ବେ ବହୁ ଭୂମି ପରେ ।
ସୀତା ତହିଁ ମିଳିଲୁ ଋଷିଙ୍କ-ପୂଜନରୁ । ୧୭୨୪ ।
ସେ ଋଷି-ପତ୍ନୀ ଅତିଥି ସେବା ବାଲ୍ମୀକି ।
ଜନକଦେବେ ଅତି ସେବା ବର୍ଣ୍ଣିଲେ । ୧୭୨୫ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକରସ୍ପର୍ଶ ସୀତା ଯାଇ ପୂଜନ ।
ଶୁଭ ଅଧିଷ୍ଠ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପୂଜନ । ୧୭୨୬ ।

ପୁଲକ ସ୍ଥଳରେ ଯେ କ୍ଷମାକୁ ପୂଜନ ।
ଜଣ୍ଡ ମାଡିଲୁ ଶିଙ୍ଗ ସମ ରୂପା ରମଣୀ । ୧୭୨୭ ।
ଏଥୋଲେ ଏକ ସର୍ଣ୍ଣୀ ସୁଦୀର୍ଘନ ବିଲୋଚନ ।
ଭଲ୍ଲୁ ଭୁଞ୍ଜ ଦେଖି ହେଲା ସ୍ମରଣ ଶୋଚନ । ୧୭୨୮ ।
ଲଭି ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ବାଦ୍ଧ ବାମଦକ୍ଷ:ଶ୍ରେଣୀ ।
ଚେହ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ସର୍ଣ୍ଣୀଏ ସୃଷ୍ଟିଲେ ଭାରଣ । ୧୭୨୯ ।
ଯେ ପୂଭ୍ୟା ହୋଇଲୁ, ଏ ବଚନ ହେଲା ସ୍ମୃତ ।
ଶାପ ଯୌବାଭାବେ ହୋଇ ଗଣ୍ଡକରଞ୍ଜିତ । ୧୭୩୦ ।
ପ୍ରାଣ୍ଡ ତୋଳୁଥିବ ମୂର୍ଚ୍ଛ ଭାଙ୍ଗ ଶବ୍ଦିତ ।
ଭୂକ୍ଷ୍ମ ଦେଖିବା ପାଣେ ପାଶଲ ଏ ସଙ୍ଗତ । ୧୭୩୧ ।
ତାହା ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କ ସକଳେ ଲଭି ତ ।
ଘେନ ସ୍ମୃତିଲ ଏନ୍ଦେହ ଏକ ବନିତା । ୧୭୩୨ ।
ଭାଳ ବସ୍ତ୍ରାମିକ ବଳେ ନୃପସୁତସ୍ୱ ।
ଅପିତ୍ର ଭାଙ୍ଗୁ ଦେଖି ନାସ୍ତିକ ସ୍ତଦ୍ଧ । ୧୭୩୩ ।
ଯୋହ ପାଇ ତାହାଙ୍କ ଅଲୌକିକ ଶୋଭନ ।
ଭରନ୍ତ ଅନବରତ ଲୋଧ ଭର୍ତ୍ସନ । ୧୭୩୪ ।
ବୋଧକୁ ଏ ଯେତୁ ହେଲା ହୋଇବେ ଏହୁ ।
ବାରେ ବନ୍ଦୁକିବା ଯୋଗୀ ଯେଉଁକ ପୂରାଇ । ୧୭୩୫ ।
ଏ ବଚନ ଭାନକର ମନକୁ ପାଇଲ ।
ଯେଉଁକ ଯେଉଁନସ୍ତ୍ର ଭୂବର ହୋଇଲା । ୧୭୩୬ ।
ନାସ୍ତିପୂଣ ବଚନ ମନରେ ପଶିଲ ।
ସୁଦୀର୍ଘ ଲୋଚନେ ଶୁଭ ଘୃତ ଉଦ୍ଭବ । ୧୭୩୭ ।
ପୂର୍ବ ଘୃତ ଢାଳିବାକୁ ସଙ୍ଗ ଅଗ୍ରରେ ।
ଭାରାଣ ସ୍ମୃତ ଲଭିଣ ଲାଜସୁଧରେ । ୧୭୩୮ ।
ଏଣେ ତେଣେ ଦେଖି ଦେଖି ମନ ସନନରେ ।
ସୀତା ଭସ୍ମ ନିଜାଙ୍କୁମୋଦେହ ପଶରେ । ୧୭୩୯ ।
ସା ଭବଲ ଲଭିଣ ନୃପୁବଧୂ ଶୁଣି ।
ଭୂକଳ ଭଙ୍ଗୁର ଭାଜ ସଜନ ଚୁମ୍ବି ଚୁମ୍ବି । ୧୭୪୦ ।

ଏକା ଏଥି ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାରେ ନାହିଁ ଲେଖ ।
ଭଣିବୁଁ କିପାଁ ଏବେ ତୋର ଅଧିକ ।୧୭୪୧।
ଏତେ ବୋଲି ଅନେ ସୀତା ମୃଗନୟନା ।
ଦୟନ୍ତେ ତା ସ୍ୱପ୍ନ-ଲେଖାର ଦେବ ଛିନ୍ନ ।୧୭୪୨।
ଭ୍ରମ ତେଜ ତୁମ୍ଭ ବଳ ଲଭିତ ବିଜ୍ଞାନ ।
ନିଜର ଜନମିତହି ଜଳ ପ୍ରଦାନ ।୧୭୪୩।
ସୀତାଚରଣରେ ଶୁଣ ଭାବଗ୍ରାହୀ ହୋଇବ ।
ନାହିଁ ଜଣେ ଏଥି ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିପାରିବ ।୧୭୪୪।
ସେହୁ ଏଥିକି ଯୋଗ୍ୟ ବହିଣ ଅଧିକ ।
ସମସ୍ତ କୈଳାସ ରାଜ ପାଏବ ପ୍ରଭୁର ।୧୭୪୫।
ଏ ବାଳ-ସ୍ୱପ୍ନବୃନ୍ଦଯୋଗିନୀ ସ୍ୱପ୍ନ—
ମନର କଳ୍ପନା ଅବଶ ଲଭନ ।୧୭୪୬।
ଶ୍ୟାମଳ ସହଜ ଚ ପରସ୍ତୁ ଯୋଗେ ।
ଏ ସ୍ୱପ୍ନ-ଲୀଳାକୁ ମୁଁ ଜାଣ ବର୍ଣ୍ଣିପାରେ ।୧୭୪୭।
ଏବେ ଶୁଣ ସ୍ୱପ୍ନାକୁ ତତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନ ।
ସୁଖରେ ନିଦ୍ରାକୁ ଲଭୁଛ ଏ ଜିବ ।୧୭୪୮।
ଶୁଣ ! ଏ ଜନକସୁତା-ସ୍ୱାମୀ, ଯୋଗ—
ନିମନ୍ତେ ସଜନ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ସମ୍ଭାବ ।୧୭୪୯।
ଏମିତି ଲେଖ ଏ ଅଟେ ଗୌରୀପୂଜା ଭଳ ।
ଭଗବାନ-ଶୋଭା କିପାଁ ଏକାବେ ଶତକ ।୧୭୫୦।
ଦେଖି ଯେ ଅଲୌକିକ ସ୍ୱାମୀଶ୍ରୀକୁ !
ଶଙ୍କର ଉଠି ଯେ ମନ ଲାଗେ ତୋଳନ୍ତୁ ।୧୭୫୧।
ଏବେ ତ୍ରିଭୁବନ ର ଦେଖିଣ ଲୁଚ ଯୋଗ ।
ତାର ମାରଣ ଭଣା ଶୋକ ଅଧାରୁ ।୧୭୫୨।
ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ଧରି ଉଠି ତେଜେ ବେଳେ ।
ଅଯୋଗ୍ୟ ଅବଧି ଦୁଃଖରେ ନ ଗୁଣେ ।୧୭୫୩।
ସେ ମନୋଗତରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ।
ସେ ଉ ସୁଖେ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ନ ଦେବ ।୧୭୫୪।

ସେ ନନ୍ଦ ସୂନୁ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ ଯୁବତିଙ୍କି ।
ସେ ଗୋପୀ ଚାହିନ୍ତି ନାହିଁ ଯମୁନାକୂଳି । ୧୭୫୫ ।
ନିଜ ସମ୍ମୁଖିତ ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ, କ ବୋଲନ୍ତି ।
ଯେ ଏ ଜଗତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ଅଛନ୍ତି । ୧୭୫୬ ।
ସ୍ନେହ ଭୃଙ୍ଗ ସ୍ୱଭାବ ଭବର ଏଣେ ।
ମାତ୍ର ମାନସ ସ୍ନେହପ ଦେଖି ପୀତାମ୍ବର । ୧୭୫୭ ।
ଯେ ତ ସ୍ୱରୂପ ପଦ୍ମ ଜାନକାର ନୟନ ।
ସାନ୍ଦ୍ର ଘନଶ୍ୟାମର ଭବନ ଲୋଚନ । ୧୭୫୮ ।
ନନ୍ଦନନ୍ଦନଙ୍କ ଲୀଳା ଦେଖିବା ପାଇଁ ।
ଏ ଧରେ ଯେ ଏବେ ଗୃହେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱାରକ । ୧୭୫୯ ।
ଯେଉଁ ଏବକୁ ମୁରାରୀ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତ ।
ସେ ଏବେ ମୃଣ୍ମୟଲକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି କରନ୍ତ । ୧୭୬୦ ।
ତେବେ ଲୀଳା ବିହାରିଙ୍କ ଯଶୀ ମନୋହର ।
ଶ୍ୟାମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ୱର ଦେଖାନ୍ତେ ସୁନ୍ଦର । ୧୭୬୧ ।
ନନ୍ଦଙ୍କୁ ସେ ଗୀତାର ଅର୍ଥ କହି ଦେଲେ ।
ଶୁଣି ସୁନ୍ଦ ପାଞ୍ଚ ମନ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ । ୧୭୬୨ ।
ସ୍ନେହରେ ଦେଖି ଜଳ ଯାଉଥ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ।
ଦେଖିଲେ ଭକ୍ତର ପଦ ନଖର ଶୋଭାକୁ । ୧୭୬୩ ।
ଅବନ୍ତୁ ଲୋଚନ ଶବ ସ୍ଥଳ ଅଛି ଧାଇଁ ।
ଝଣି ଅଣି ନୂପୁର-ସ୍ୱରେ ଦୃଷ୍ଟି ଲାଗୁଛେ । ୧୭୬୪ ।
ତାହା ପୁଣି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା କେ ଜନ ।
ନେତ୍ରକୁଟ-ଭଙ୍ଗୀ ଦୃଷ୍ଟିର ଯେ ଭଲ୍ଲୀ । ୧୭୬୫ ।
ତେବେ ସଖୀମାନଙ୍କ ବେଶ ଭୂଷ ବାନ୍ଧିଲେ ।
ଶ୍ରୀରାଧେ ଅର୍ଦ୍ଧ ବସ୍ତ୍ର ପର ବାନ୍ଧିଲେ । ୧୭୬୬ ।
ନୀଳ-ପୀତ-ଲୋହିତ ମନୋହର ଏକାର ।
କର ବସ୍ତ୍ର ଭଲଭ ଦ୍ୱାରାସ୍ତ୍ରୀ ଆଧାର । ୧୭୬୭ ।
ବିଚିତ୍ର ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ-ଚୋଳନ-ଖୋଇଲେ ।
ଓଗାଳ ଝୁଲ-ଲୋଚନ ସର୍ବଭୂଷଣ । ୧୭୬୮ ।

ସମା ନିକଟ ବନ୍ଧୁ ଦୁର୍ଲଭ ସ୍ୱଜନ ।

ଭଲାଙ୍କୁ ମାନିଲ ବୋଲି ଶୁଣ ସଜ୍ଜନ । ୧୬୬୯ ।

ନଳିନ ଲୋଚନ ଗଦ୍‌ଗଦ ଭାଷଣ ।

ଭକ୍ତି ଭାବେ ବାଣୀ କହନ୍ତି କରୁଣ । ୧୬୭୦ ।

ସୁନ୍ଦର କପୋଳ ପଶ୍ଚିମ ମୁଖୁଁ ନିଶୁଣ ।

ମନୋହର ଦୃଷ୍ଟି ଭାନ ଲୀଳା ଧରଣ । ୧୬୭୧ ।

ପାଦ ପଦ୍ମରେ ଦାନ କରିବି ଭୂମିଁ ସ୍ତୁତି ।

ଦେଇ ବଦନ-ସମାନ୍ତ ଅଟେ ସର୍ବଭାବ । ୧୬୭୨ ।

ସ୍ୱରୂପ ସତ୍ୟ, ମହିମାର ନାହିଁ ଅନ୍ତ ।

ଦୟାଳର ଦାସ ଭକ୍ତ ସୁଖ ଦେଖନ୍ତି । ୧୬୭୩ ।

ଦାନବର ଦର୍ପ ଧ୍ୱଂସ କରନ୍ତି ସୁଖେ ।

ଭକ୍ତଙ୍କ ଭୌତିକ ସମା ଅନ୍ତରେ । ୧୬୭୪ ।

ଗୋପୀଙ୍କ ପରିବାର ଦରଶନ ।

ଶୀଘ୍ର ସାଧନ ଜନକ ଦେବା ଆନନ୍ଦ । ୧୬୭୫ ।

ଭାଙ୍ଗୁ ଦେଖି ସଖୀମାନେ ସ୍ତୁତି କଲେ ।

ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖିଲା ହୋଇଲେ । ୧୬୭୬ ।

ଏହି ଭକ୍ତିର ପଣ୍ଡିତ ଦର୍ଶନ ଭାବ ।

ଏଥିରୁ ହୋଇଲ ସୀତା-ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଦ । ୧୬୭୭ ।

ଅହୋ ସଖୀ । ଏଥି ଭକ୍ତ ଗୌରବ ଜାଣନ୍ତୁ ।

ଏହି କଥା ଶୁଣି ଏ ଦୁଃଖ ସହନ୍ତୁ । ୧୬୭୮ ।

ଏ ଶୁଣି ସଙ୍କଟ ସୀତା ଅଶ୍ରୁ ପୂରଣ ।

ଦେହ ଭୂଷଣ ତ୍ୟାଗି ଭୌତିକ ଅନ୍ତର । ୧୬୭୯ ।

ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗରୁ ଅଳଙ୍କାର ଦାସ ।

ଦେବ ଦର୍ଶନ ଦେଖି ନିଜର ସନ୍ତାପ । ୧୬୮୦ ।

ସୀତା ସ୍ନାନ କରିଥିଲା ଦେଖ ବସ୍ତ୍ରକୁ ।

ସଙ୍ଗୀମାନେ ଭାଙ୍ଗି ପାଣି ଧରି ଦେଖନ୍ତୁ । ୧୬୮୧ ।

ସଦ୍‌ଭାବ ଲକ୍ଷଣେ ଯୁଗଳ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପାଇଁ ।

ଆଜ ଭକ୍ତି ଦେଖ ଭାଙ୍ଗି ନାମ ଗାଆନ୍ତୁ । ୧୬୮୨ ।

ଶ୍ୟାମ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଧନ୍ୟ ନନ୍ଦରାଣୀ ।
ଗଗନରେ ଭୁଲ ଭୁଲ ସମସ୍ତ ଦେଖି ଦେଖି । ୧୬୮୩ ।
ସଖୀଙ୍କ ନେଇଲେ ଚଳ ପୁଣି ଯମୁନାପୁରେ ।
ପ୍ରବେଶି ଧୀରେ ସୁନ୍ଦର ବନ ଏ ସମୟରେ । ୧୬୮୪ ।
ଜୟ ଜୟ ଧରଣୀଧର ସୁତକୁମାରୀ ।
ଜୟ ଶ୍ରୀବର ନୟନ ଶଶାଙ୍କ ଚକୋରୀ । ୧୬୮୫ ।
ଜୟ ଶରଦଦନ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ଜନନୀ !
ଜଗଜ୍ଜନସ୍ୱିନି ! ଜାନ୍ତୁ ଘନ-ସୌଦାମିନୀ । ୧୬୮୬ ।
ତୁମ୍ଭ ନ ଅନନ୍ତ ଧ୍ୟାନବନ୍ଦନା, ତୋହର—
ମହାମହିମା ଅଟେ ବେଦଙ୍କ ଅଗୋଚର । ୧୬୮୭ ।
ତୁମ୍ଭ ସର୍ଜନ-ପାଳନ-ନାଶନ କାରିଣୀ ।
ତୁମ୍ଭ ଜଗଜ୍ଜନନୀ ଜଗତରକ୍ଷାକାରିଣୀ । ୧୬୮୮ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାଦେବୀ ପରମ ଦେବତା ।
ତୋହର ଗୁଣାବଳୀ ନ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣିତା । ୧୬୮୯ ।
ତୋହର ପାଦ ସେବା କରି ପୂର୍ବ ମୁନି ଜନେ ।
ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦ ଲଭନ୍ତି ଭୁବନେ । ୧୬୯୦ ।
ସର୍ବପ୍ରାଣୀ-ହୃଦୟବାସିନୀ ଅଟ ତୁମ୍ଭ ।
ଏଣୁ ମୋ ବାଞ୍ଛିତ ଜଣା ଅଛୁ ତାହୁଁ ମୁହିଁ । ୧୬୯୧ ।
ମୋ ମନୋରଥ ପୂରଣ ଯୋଗେ କର ଦୟା ।
ଏବେ ହୋଇ ଦେବକ ନମିବୁ ଶ୍ରୀ-ତନୟା । ୧୬୯୨ ।
ଶୌରି ସୀତା-ଚରଣ-ପ୍ରଣିପାତ ହୋଇଲେ ।
ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରାଣନାଥ ଅଛି ନୟନ । ୧୬୯୩ ।
ତାଙ୍କୁ ନେତ୍ରରେ ଧ୍ୟାନ ହୃଦୟରେ ଧରନ୍ତି ।
ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରଭାତ ସକାଳ ଏକେ ଶୁଣିଲ । ୧୬୯୪ ।
ସୀତା ! ମୋ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ।
ତୋର ଏ ଅଲୌକିକ ଚରଣ ଧରି ଦେଇ । ୧୬୯୫ ।
ଦେଖ ପୁଣି ସମର୍ପି ଦାସତ୍ୱ ଯାଇ ।
'ପୁଣି ମୋ ମନ କରିବ ସବୁ ସେବାକୁ ଦାଇ । ୧୬୯୬ ।

ଶଶୀ ମୁଖ-ଶୀତା ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୋଦରେ ।
ଚେତନେ ପୁଣି ପ୍ରଣମି ପ୍ରବେଶିଲ ପୁରେ ।୧୭୯୭।
ଗ୍ରାମ ଜନ ସୁଦଶ୍ୟ କହେଇ ଶୀତାରୂପ ।
ଗଲ ସୁରତ ସେନ ବ୍ୟାମିତ ସମୀପ ।୧୭୯୮।
ପାଉ ସକଳ ସୁଖର ପ୍ରକାଶ ସମସ୍ତ ।
ଦୈତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ବଳବନ୍ତେ ଶୁଣି ଏ ସୁନ ପ୍ରଶସ୍ତ ।୧୭୯୯।
ଅନନ୍ତେ ପୂଜ ସୁଖଙ୍କି ଅଶୀର୍ବାଦ ଦଶ ।
ପ୍ରଭୁ ପାଦ ପଙ୍କଜେ କିମ୍ବା ଅଟନ୍ତି ।୧୮୦୦।
ମଞ୍ଜନ ଉଠର ଦେବ ଭୂଷ ଘୃତ ଭକ୍ଷ ।
ଗୁରୁ ମଙ୍ଗୁ ଶ୍ରୀ ହୋମି ଅଜର ଦୂତ ।୧୮୦୧।
ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଳେ ସର୍ବ ବିଦନ୍ତି ।
ବେଦର ଅନୁବାଦ ଭାଳି ଜାଣନ୍ତି ।୧୮୦୨।
ଅନ୍ୟ ଶାଳ ନ ପାରିବା ବିପକ୍ଷ ବଳ ।
ଦୁଷ୍ଟଜନ ଶାଳ ନ ପାରିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠବର୍ଣ୍ଣା ।୧୮୦୩।
ଖେଳେ ବନ୍ଧୁ ସ୍ୱଜନେ ଶ୍ରୀରାମ ଗନ୍ତବ୍ୟ ।
ଡାକୁ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ସୁଖ ଶୀତା କହନ୍ତି ।୧୮୦୪।
ସ୍ୱଜନ ଏ ଜାମୁତା ଭ ସାଗର ଭଜନ ।
ଶ୍ରୀ ସକଳ ଭଳଙ୍କୀ ଦେବୀ ମଙ୍ଗଳ ।୧୮୦୫।
ଯୋଗସ୍ଥ ସ୍ୱୟଂ ଧ୍ୟଂଶଳ ଭୋଜ ଯୋଗ ଭଜ ।
ବୁଦ୍ଧି-ଶୀଳ-ଶ୍ରୀ ଭୂଷ-ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜଣାଏ ।୧୮୦୬।
ତୋଷାଚ୍ଛକ ସଦ୍ଭୁ ଦୁଷ୍ଟେ ଏ ଜନନ ।
ହେଜ ଶୀତାଙ୍କ ଅନୁଭ ସ୍ୱାମୀ ମୁଖ ଶକ୍ତ ।୧୮୦୭।
ପୁଣି ଭେଟେ ଭାଳ ଶୀତା ସୋଦରୁ ଯାଏ ।
ମୁନି ଲୁଣୁଡ଼ୁ ଘର ଭ ରେ ଅନନ୍ତ ହୋଇ ।୧୮୦୮।
ସ୍ୱପ ଏବେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମନ ମହ ଭଳ ।
ଶୀତା ଜନନୀଙ୍କୁ ଭାଳୁ ଶଶୀ ନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।୧୮୦୯।
ତପେ ଜଣାନ୍ତେ ଦେବ ଶୀତା ନିଜ ବନ୍ଧୁ ।
ଦ୍ରୁପଦଙ୍କ ମୁଦ ଭର ଅକ୍ଷୟ ଧର୍ମ ।୧୮୧୦।

ହସ ଅଧରେ ଦଶନ ମୁକ୍ତା ତେଜ ଘନ ।
ମଲୟଜାକୁ ବନ୍ଧୁଲେ ଗୁରୁଚୋଷ୍ୟ ଭଣ । ୧୮୧୧ ।
ଭୁଜ ଶୁଣ୍ଡ ଚିକ୍କଣ ଶଳଶଳ ଦିଶିଲା ।
ଭଙ୍ଗ ବୋଲ ଲେଖି ମୁଖ ଭରେ ନ ଶୋଭିଲା । ୧୮୧୨ ।
ବେଣୀସୁର ରୁଚି ପ୍ରାଂଶୁରୂପ ପ୍ରସ୍ଥ ଭଲେ ।
ଯଉ ଶୃଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚଳେ ନିତମ୍ବେ ପ୍ରଶମିଲେ । ୧୮୧୩ ।
ତେବେ କନକ ପ୍ରତିମା ଗୋପନୀୟା ଅଛି ।
ଅମଳିନ ରୂପ ତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାଶି । ୧୮୧୪ ।
ମୂଳ ବେଶ ଶୁଣିବି ବୋଲିଲୁ ତୃପ୍ତି ହିବା ।
ସୀତା ସ୍ୱୟମ୍ବର ଯେ କହୁଁ ଦେବ ଦେଖିବା । ୧୮୧୫ ।
ତାହା ଶୁଣି କହଁଣି ବୋଲିଲୁ ଯା ଆବରେ ।
ତୁମ୍ଭ ରୂପ ଦେବ ଯେ ତୁମେ ସ୍ୱୟମ୍ବରେ । ୧୮୧୬ ।
ତା ଶୁଣି ମୂଳ ଶଚ୍ଛି ବୋଲେ ଶୁଣିମନ ।
ଦେଖି ହସିଲି ତଣ ଆଶୀର୍ବାଦ ବଚନେ । ୧୮୧୭ ।
ତାଙ୍କ ଲେଖ ଦୋଳନ ଲଭିଛି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ।
ଯାଉ ପ୍ରବେଶିଲୁ ସ୍ୱୟମ୍ବର ପ୍ରଦେଶରେ । ୧୮୧୮ ।
ସୁଖର ସଞ୍ଚାର ନ ଘେନରେ କ୍ରନ୍ଦନେ ।
ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ଲୁଚି ଭିନ୍ନ ପତ୍ର ଯୋଡ଼ାଇଲେ । ୧୮୧୯ ।

ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ

ଜନକ ନୃପତିର ଅଦେଶରେ ସୂତରେ ।
ଏଣେ ଭୂପତି ଚେତା ବସିଆଛନ୍ତି ଦେଶେ । ୧୮୨୦ ।
ଦେଖି ଭୂପ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱୟମ୍ବରରେ ।
ବେଶ ପ୍ରବେଶ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାଳ ରତ୍ନାସନରେ । ୧୮୨୧ ।
ଚୋଳ ଲଜ୍ଜରେ ନୃପ ସକଳ ଭୂପ ।
ଯେତେକ ରାଜାରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଲଭିଲା । ୧୮୨୨ ।
ଧଣି ଧନୁ ନୃପଙ୍କ ଅଗ୍ରତେ ଥୁଇଲେ ।
ସୁନ୍ଦର ଧରିଣ ଷଷ୍ଠୀ ଧନୁଙ୍କ ଆଗରେ । ୧୮୨୩ ।

ଧାର ଏକ ନୃପାକୃତେର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ।
ସରୋବର ମୁକତ ପଦ ମୁକ୍ତକକୁ । ୧୮୨୪ ।
ସୁଂଦେଶି ଧାର ଲୁହା ଶଳି ଉଦକ ।
ବିଷ୍ଣୁଦେଶ-ପଦସ୍ତ ଷଡ଼ଙ୍କ ଘାସ୍ୱେତ । ୧୮୨୫ ।
ଦକଟକୁ ଟେଦୁଣ୍ଡି ଜଗନ ଷବ୍ରେ ।
ଜଂଦ ଧାତବମାନଙ୍କୁ ତ୍ରିମୁଦ୍ରଞ୍ଜ ଗାସ୍ୱେ । ୧୮୨୬ ।
ଗୋପିନି ଲାମ୍ବଳଙ୍କ ପଶ୍ଚଂତ୍ରୁ ଧଧରେ ।
ଷଡ୍ଭ ଅପୂର୍ବକୁ ପଥ ଦେଦକ୍ଷିଂପତରେ । ୧୮୨୭ ।
ଭାଳରା ଗସୂଳକୁ ଧେ ଧ୍ରୁତିଯୁ ଜେସନ୍ତୁ ।
ତାହା ତ ଅଷ୍ଟରା ଦର ଷଷ୍ଠିର ଜେସନ୍ତୁ । ୧୮୨୮ ।

ଷଷ୍ଟିଶ ପଣ୍ଡ ତଳଙ୍କ ସ୍ୱତଜାନ୍ତୁ ଲୁପେ ।
ମୁତସ୍ୱପାଳ ବୈପାଲୁ ଷଡ଼୍ଭୁପଥଲୁଥେ । ୧୮୨୯ ।
ଏପରେ ବେଦ ସ୍ୱର ଖାଗଳ ବୈରୀଶଦେ ।
ଷଡ୍କର ତୁଣ୍ଡିଦସ ଷୋଡ଼ଶରେ ଶେ ପ୍ରାଳବେ । ୧୮୩୦ ।
ବେତେବ ଷଣ୍ଣାମିତକୁ ତଳଣ ନମି ଷଡ଼ଙ୍ଗ ।
ଷଡ୍କୁ ବୋଧଳ ନୃପମୂର୍ତ୍ତିକୁ ବେଳ ଷଡେ । ୧୮୩୧ ।

ଲୁଳ ଷପସ୍ତ ସ୍ତ୍ରାଳ ଦେଶାତ୍ରେ ଷଳତ୍ରୁ ।
ବେଳ ଲୁପତି ଲବେଷି ପାଦଲ୍ଲ ଷତ୍ରୁ । ୧୮୩୨ ।
ଶେ ଷଳବେଁ ଷତଳା ଷଡ୍ବ ଦେଷି ପୋଦବେ ।
ଯ.ଷ ତପ୍ତିବେ ଧଣ ଷଦେଳାତଳ ଷସ୍ତବେ । ୧୮୩୩ ।
ଦଶାଉ ତଦିଷ୍ଣୁ ଷଲ୍ଲଷଦଙ୍କ ଷଳବେ ।
ଧଳ୍ପ ଲଷ୍ମୁପ୍ତ ଳତ ଦେହ ସ୍ତ୍ରୀପ ଷଡେ । ୧୮୩୪ ।
ଏଷ ନୃପ ବୋଧଷ୍ଣ ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଦଳାଦ ।
ଧନ୍ୟ ଳ ନୃପଁ ଷଙ୍କଳ ଷଷ ଲୁତଚ୍ଛୁପସ୍ତ । ୧୮୩୫ ।

ଦ୍ୱିସନ୍ତୁ ଲବେଷ୍ଠ ଷଦବ, ଏଣ୍ଣୁ ଷତ ତିଦ ।
ଧଳ ବୋଧି ଷଙ୍ଗ ଷଦ ଷସା ଏବେ ଖୁଣ୍ଡ ? ୧୮୩୬ ।
ତା ଶୁଣି ଷତ୍ରି ଏହ ଷୁର୍ଦ୍ଧ ଷତ୍ରିଦ୍ୱୃତ୍ତ ।
ଷଡିଷ୍ଣୁ ବେଦେହ ଲେଦୋଦ୍ଧ ଷ୍ଣୁଦିଷ୍ଣୁ ଦେଧ ସ୍ତୁତ । ୧୮୩୭ ।

ଧନୁ ଦିଅଁ ଏବେ ଯାଅ କେମାନ୍ତୁ ତେ ମୋର ।
ପାଇବ ନାହିଁ କେମନ୍ତେ ନେବ ନ ଦିଅଁଇ । ୧୮୩୮ ।
ଚେତ୍ତିଲାକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା ବାଳ ହୋଇଛି ।
ରଣରେ କଦାପି ବି ଗୁରୁଣ ପଡ଼ିବ । ୧୮୩୯ ।
ତା ଶୁଣି ଏ ପନ୍ତ୍ରୀ ନୃପ ଦାନରେ ।
କରି ଶୂଳ ସୀତା ନାମ ନେବ ସ୍ଥାନରେ । ୧୮୪୦ ।
ବାଣରେ ନ ଯନ୍ତ୍ରେ ସମ୍ପୁର୍ଣରେ ।
ଉଗ୍ର ହେବା ଯେଉଁ ନାହିଁ ବୋଲେ ଲୋକରେ । ୧୮୪୧ ।
ବର୍ଷିବେ ତୁମ୍ଭେ ମଧ ନାହିଁ କହୁଅ ହେଲ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲିବା ପାତେ ଯେତେ ପାଏ ନାହିଁ । ୧୮୪୨ ।
କାହିଁର କଥାରେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଧର ।
ସୀତାଦେବୀ ଅଟେ ମାତା ଜଗତର । ୧୮୪୩ ।
ସ୍ୱପ ଅଟେ ଉପଦ୍ରିତା ଯୌବନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ।
ପୃଥ୍ୱୀଧାତା ସତତ ସ୍ତ୍ରୀଣ ବଧାନ । ୧୮୪୪ ।
ଏ କେଶ ଭୂମ ଯଦା ଦଂଶୁଷ ଧରେ ।
ନୀତିସ୍ତ୍ର ସଦାଶିବ-ମାନସ ମାନସରେ । ୧୮୪୫ ।
କାତଃସ୍ମିତ ସୁଧା-ସିନ୍ଧୁ ଦେବଙ୍କ ।
ବଧ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଅନୁସର ? ୧୮୪୬ ।
ଜାନନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ଦଶାନନ ଜେନ୍ତ୍ର ଧର ।
ଧନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଅଭ ପାଏ ପଦ କରାଇ । ୧୧୪୭ ।
ଚେ ଏତେ ବୋଲି ଯେଣ ହରକି ଶୁର୍ପ ଧନ୍ୱ ।
ସୁନନ୍ଦ ସୁଖ-ବର୍ଣ୍ଣ ସୁମ-କ୍ଷିତି ହୋଇଲ । ୧୮୪୮ ।
ଜନକ ସୁତର୍ଯ୍ୟ ବାଣି ଅସ୍ତ୍ର ଧନୁର ।
ସର୍ବ-ବେଷ୍ଟିତା ଶିତା ସକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ । ୧୮୪୯ ।
ସୀତା ଉଗ୍ରଜନ୍ମ ଦେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣା ।
ଆ ଭୂପ ଦେହ୍ରି ହୋଇ ପାଇବ ଦେବ ? ୧୮୫୦ ।
ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥାନ ସ୍ୱପ୍ନକାଳ ଦେବ ।
ବସ୍ତୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ନାଦ ବଦନ ଦେବ । ୪୮୫୧ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା ହୋଇବେ ପଥ ତାଙ୍କ ଅପମାନେ ।
ଏଣେ ତେଣୁ ସୁଦୃଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ବିଭା ପ୍ରମାଣେ ।୧୮୫୨ ।
ବଣୀ ବାନ୍ଧୁଛି ସମାଜ ଭରି ଜଳ-ଦର୍ପଣ ।
ଦିବ୍ୟଜାତା ଅଙ୍ଗୀ ଦେଖେ ଦୃଷ୍ଟିଶ ।୧୮୫୩ ।
କେମନ୍ତେ ନିବୃତ୍ତି ତ ଜାଣିବ ଭୂଷଣ ।
ତାଙ୍କ ସ୍ୱ ଅଛି ବସିବା ଜଳନ୍ତ ଅଣୋନ୍ତ ? ୧୮୫୪ ।
ଶୋଭା-ସୁଧା-ସିନ୍ଧୁରେ ଜନକ ମୁର୍ଚ୍ଛିତେ ।
ଭୂଷା ଦେଲ ଦଶି ଗାତ୍ରି ଅର୍ପି ବହୁ ରୂପେ ।୧୮୫୫ ।
ବୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ଘଟେ ମଙ୍ଗଳ କଳସ ଭାରେ ।
କସ୍ତୁରିକା ସୁମ ଗୋପୀ ଲଣ୍ଡି ରଣେ ଦେବେ ।୧୮୫୬ ।
ଜନକ-ନନ୍ଦନୀ-ଶେଷ ପ୍ରମାଦ ନିବଳ ।
ସେହୁ ଦେବଳ ଭାବର ଭୂଷଣ ଅଚଳ ।୧୮୫୭ ।
ସୀମନ୍ତିଣୀ-ଭୂଷିତା ଜଗତ ଦେଖାଇଲା ।
ହୋଇ ପଦ୍ମବନ୍ଧୁ ଉଦୟରେ ଭୂମିସୁତା ।୧୮୫୮ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଜାନକୀରେ ପୋଷିତ ହୋଇଲେ ।
ଦେବେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରି ସତ୍ତରେ ଗାଇଲେ ।୧୮୫୯ ।
ସୀତା ଧରି ଜଳ-ଘଟେ ବରଣମାଳାନ୍ତୁ ।
ଚାଲ ଚାଲ ବୁଲି ବୁଲି ନୂପୁର ବଜନ୍ତୁ ।୧୮୬୦ ।
ମୂଳ-ପାଶ୍ୱ ସ୍ଥିତ ସ୍ନାତକମାନେ ଗାଆନ୍ତୁ ।
ଦେଖି ମୁରିମା ବେଳେ ନିଅନ୍ତି ନମନ୍ତୁ ।୧୮୬୧ ।
ଚଳେ ଲଭେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରେ ରଘୁ ନନ୍ଦନ ।
ନିଜ ସଙ୍ଗିନୀ ମୁଖ ଦେଖି ଲଜ୍ଜାବତୀ ।୧୮୬୨ ।
ସଚଳେ ସ୍ମରି ସୀତା ଦ୍ୱିତ ସୁଦେଶଶନ୍ତୁ ।
ବେଣୀ ସ୍ତନେ କରି ଅଳଙ୍କରନ୍ତୁ ।୧୮୬୩ ।
ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟା ଜନ୍ମ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଦୋଳନ୍ତୁ ।
ଜନକ ସୁଖ ନିଜ ଜଗତର ପ୍ରକାଶନ୍ତୁ ।୧୮୬୪ ।
ସେ ବଳେ ଜନକ ଦେବ ପାଦ ଦର୍ଶନ ।
ସଙ୍ଗଚନ୍ଦ୍ର ସୁଖଦ ହୋଇଲ ଶୋଭନ ।୧୮୬୫ ।

ହେ ସୁରନାଗର୍ଭ ! ଦେଖ ଏ ସିନ୍ଧୁଜନ୍ମକୁ ।
ପଦେ ଶୁଣ ମିଥିଳେଶ-ପ୍ରେମ-ଭାବାକୁ ।୧୮୬୬।
ଏ ଧନକୁ ନ ତୋଳି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭାଣ୍ଡାରରେ ।
ଲକ୍ଷିତ ହେଉ ଚଳନ୍ତେ ନବ ବଦନରେ ।୧୮୬୭।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦାନ୍ତବନ୍ତ ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସମ ।
ଏ ଭଉଁରି ଧନ୍ୟ ନିଶ୍ଚେ ଅଟେ ଏହୁଜନ ।୧୮୬୮।
ତେବେ ଏହାକୁ ଦେଇ ନବ ଭବ ପାବକ ।
ଉଲାରେ ମାଳା ଦେଇ କାଳୁ ତେଜା ବଢ଼ିବ ।୧୮୬୯।
ଏହା ମାନି ଶଚୀ ସତୀ ପୁଣି ଶଚୀ ବୋଲେ ।
ମହାବୀର ଭାଗ୍ୟ ଅଟେ ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବାଲା ।୧୮୭୦।
ଏ ବଚନ ଶୁଣିଣ ବିଳାସମନ୍ତ୍ରୀ କୋପେ ।
କହି ବସ୍ତ୍ରଧରଣ ହୋଇ ଜାନୁଆନ୍ତେ ।୧୮୭୧।
ମନ୍ତ୍ର ଦେବତାଙ୍କ ଶୁଣି ଭଗଣୀ ଭଗଣୀ ପାଇ ।
ତେ ଏହା ଶିଶୁଜନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ବୁଝାଇ ।୧୮୭୨।
ଅତି ଦୁଃଖ ପାଇ ତଣ୍ଟା ହେଉ ବାହୁବଳେ ।
ବେଶ୍ୟା ହେଲେ ଧନକୁ ଦେଖ ନ ପାଇଲେ ।୧୮୭୩।
ପାଳୁ ଭଗବତେ ଅନେକ କୃପେ ଏ ହେଉ ।
ଏଣା ନବ ପତ୍ର ଧନ ହୋଇଲାଣି ଜାଣୁ ।୧୮୭୪।
ଯେମାନେ ବେଦିଷ୍ଟୋତ୍ସବ ସକାଶେ ଉଠିଲେ ।
କୁପଡ଼ିଶିର ହୋଇ ବସିଲେ ସ୍ଥାନରେ ।୧୮୭୫।
ତସ୍କର ବ୍ରୁତେ ନ ପାଇ ଧର୍ମ ପାଶକୁ ।
ଦ୍ୱିଜ ଅନାଇଁଲେ ସର୍ବ ପରସ୍ପରକୁ ।୧୮୭୬।
ବ୍ରହ୍ମଣତ ଦେଇ ଶବ୍ଦ ଅତି ।
କନକ ବୋଇଲା କନ୍ୟା ଦୋହନ୍ତୁ ହେଉ ।୧୮୭୭।
ସବ ଦେଶବାସୀ ଶୁଣି କ୍ରୂର ରୂପ ଧର ।
ପ୍ରଭୁ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଶୁଣି ଯେ ପ୍ରେମେ ରହ ।୧୮୭୮।
ଏତାକୁ ସମ୍ଭେ ପାଇ ଭଗାକୁ ସହକୁ ।
ନୃପଦାକର ରାଜା ମନ ଦୁଃଖ କହନ୍ତୁ ।୧୮୭୯।

ଧନ୍ୟରୁ ନହିଁ ଧନ୍ୟ ବଣ୍ଣୁ ଥାଉ କୂଳେ ।
ଆଜ୍ଞା ସ୍ମରି ଧନ୍ୟ ବାଣୀ ନାହିଁ ତ ଏ ଠାରେ ।୧୮୦।
ଏବେ ତାହାଙ୍କ ଧନ୍ୟ କଲ୍ୟାଣ ହୋଇବ ।
ଉପାୟରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ ସେ ପୂଜା କରିବ ।୧୮୧।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ତୁତି କେବେ ନାହିଁ ଧନ୍ୟଜନ ।
ଏଣୁ ଏବେ ସ୍ତୁ ସ୍ତୁ ସ୍ତୁବେ ଜଗତ କହନ୍ତି ।୧୮୨।
ଏମନ୍ତ ନୃପତି ବାଣୀ ଶୁଣି ସେ ସ୍ତୁତିକର ।
ନାସ୍ତିକର ସୀତା-ଦଶ ତନ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗକର ।୧୮୩।
ଜନକର ବାଣୀ-ବାଣବାହୁ ଶୁଣି ।
ହୋଇଥିବେ ସ୍ୱର୍ଗେ ତ ନୃପ ଜନ୍ମ ଧନ୍ଧୁଣି ।୧୮୪।
ସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ଦେଖି ଧନ୍ୟ କରିଲ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନମି ସେ ଶୁଣେ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲ ।୧୮୫।
ତେଜ୍ଞ ସମାନରେ ଉପ୍ତ୍ୱକାଳ ଥାଏ ।
ତୁ ସମାନେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବାଣୀ କହି ନ ଯାଏ ।୧୮୬।
ଏଠାରେ ରହିବ ବହୁ ଥିବା ଜାଣି ଜାଣି ।
ଜଗତ ମୂର୍ଖ ନର୍ତ୍ତକ ଅନୁଭବ ବାଣୀ ।୧୮୭।
ହେ ! ପ୍ରଭୁ ଦେବ-ଦେବ-ଈଶ୍ୱର ଦେବେଶ ।
ଏମା ମୁଁ ତୁମ୍ଭେ ଏଠା ନାହିଁ ଭବ କ୍ଲେଶ ।୧୮୮।
ତୁମ୍ଭ ଆଦେଶ ହେବେ ମୁହିଁ ଏ ଭୂଭାରକୁ ।
ଉପରେ ପଦ ହେଲେ ଚେତନ ଭୂପତିକୁ ।୧୮୯।
ପୁଣି ଭାଷି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଜଗତ ପ୍ରଭୁ ।
ପୂଜନ ସ୍ତବେ ସେଣ୍ଟୁଣିବନ୍ଧ ଜଗାଇବ ।୧୯୦।
ତୁମ୍ଭ ମହାପ୍ରସାଦ ଆସରେ ମିଳାଇବ ।
ଏ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମର ତ ଧୂବ ।୧୯୧।
ହେ ବ୍ରହ୍ମବଳଭ ! ତୁମ୍ଭ ଆଶ ହେବେ ।
ଏ ସତ୍ୟ ତେଣୁ ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ହୋମ ହେଲେ ।୧୯୨।
ମୂର୍ଖଙ୍କ ସମ ହେବା ଏ ଭୂପେ ଶୁଣି ଦେବ ।
ଏଣିକୁ ଚକ୍ର ଚିତ୍ତ ସବ ଭୋଜନ ପ୍ରାର୍ଥେ ।୧୯୩।

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତାପ ବଳେ ଏହାଙ୍କୁ ଶତଦଣ୍ଡ ।
ଯତ୍ନେ ଅନାୟାସେ ଭଙ୍ଗିବ ତେନ ଖଣ୍ଡ ।୧୮୯୪।
ସେପରି ନ କଲେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହାଣ ।
ତେବେ ଅଛି ଧନୁ ନର୍ତ୍ତି ବାର୍ଣ୍ଣ ବାଣ ।୧୮୯୫।
ଏମନ୍ତେ ଅନନ୍ତ କୋପେ ଭ୍ରାତେନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ଧରି ଅଛନ୍ତି ଭୀଷଣ ଧନୁର୍ବାଣରାଣି ।୧୮୯୬।
ଶଙ୍କିତ ନୃପେ ପୁଣି ଏହା ନାଶ କରେ ।
ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହୋଇଲେ ଅତି ନମ୍ରରେ ।୧୮୯୭।
ଶୀଘ୍ର ମୃଦୁ ହେଲ, ଜନକ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମ ମୁନିଗଣ ଅନନ୍ତ ।୧୮୯୮।
ତେବେ ରାମ ଅନୁଜଙ୍କୁ ନେଲେ ପାଖରେ ।
ସ୍ନେହରେ ବସାଇଲେ ନିଜ ନିକଟରେ ।୧୮୯୯।
ପରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସୌମ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ଜାଣି ।
ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ ଏହି ସ୍ନେହମୟ ବାଣୀ ।୧୯୦୦।
ବାବୁ ! ନ କର ମନ ଭୟ ତୁମି ଶୁଭନ୍ତୁ ।
ଖଣ୍ଡ କରିବ ତୁମେ ଏହି ଧନୁଷ୍କୁ ।୧୯୦୧।
ମା ଶୁଣି ଆଜ୍ଞା ରାମ ଉଠି ଆସନରୁ ।
ଗଲେ ଧନୁ ପାଶେ ମୃଦୁ-ମନ୍ଦ ଗମନରେ ।୧୯୦୨।
ସନ୍ତୋଷପ୍ରାପ୍ତେ ରାମ ଆରମ୍ଭିଲେ ଯୋଜନା ।
ସୁଜନଙ୍କ ମନ-ଆଶା ପୂରିଲା ।୧୯୦୩।
ମୁଣ୍ଡି ତାଙ୍କ ନେତ୍ରାକର୍ଷକ ରୂପ ଦେଖିଲେ ।
ତୁଳନାରହିତ ଶୋଭା-ରୂପ ମନକାର ।୧୯୦୪।
ନୃପଙ୍କ ଆଶା-ନିଶା ଜାଣିଲୁ ପାରିଲୁ ।
ତାଳ ବଜାଇ ଶୁଣିଲେ ସକଳ ଦେଖିଲେ ।୧୯୦୫।
ଅନ୍ୟମାନେ ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟେ ।
ସୁନ୍ଦର ତନୁ ଦେଖି ଅନେକ ଭକ୍ତେ ।୧୯୦୬।
ପୁଣ୍ୟ ନାଗରେ ଏହି ସମୟେ ସ୍ୱଭାବେ ।
ରାମ ଧନୁକୁ ନମସ୍କାର ପ୍ରଣାମେ ।୧୯୦୭।

ସୀତା ମାତା ସ୍ନିଗ୍ଧ ନେତ୍ରେ ସଦେବଙ୍କୁ ଚାହିଁ ।
ଏମନ୍ତ ପତ୍ନୀବର୍ଗ ସଙ୍ଗତ ଜଣାଇଁ । ୧୯୦୮ ।
ଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହଂସପୋତ ରୂପ ସହଚରୁ ।
ଚୋରିବା ପାଇଁ ତମେ କରୁଛ ସାହାସନ୍ତୁ ? । ୧୯୦୯ ।
ଶାଳୁ ସଖୀ ଯାନଦେଶେ ଯେଉଁ ଶଣ୍ଟ କଣା ।
ଦେବ ! ଜେଜନ୍ମୀଠାରେ ସଖୀର ଗବ୍ୟ ଯଣୀ । ୧୯୧୦ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ସମୁଦ୍ର ଭେଦେ, ଦେଖୁ ଏହା ଜଳଦେ ।
ପାଦ ଭଲୁ କ ମହାସମୁଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣେ । ୧୯୧୧ ।
ଦେଖିବାକୁ ତପନମଣ୍ଡଳ ଅଟେ ଯାନ ।
ସେ ଯୋଗ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଜାଣି ଭଜେ ସଂଯୁକ୍ତ । ୧୯୧୨ ।
ଲୁପ୍ତସନ୍ଧ୍ୟବନ୍ଦା ଯଥା ଦଶଦିଗ ସୂତ୍ରେ ।
ସଦାନନ୍ଦ ମାତଙ୍ଗ ଅଙ୍କୁଶ ଦେଖି ଡରେ । ୧୯୧୩ ।
ଅନଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀପଦ୍ମଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ—
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନିକାଶିଳି ଭରେ ଅନୁକୂଳ । ୧୯୧୪ ।
ଏଣୁ ଦେବ ! ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାରୁ ହୃଦ ଭଲ ।
ଅଳିଙ୍କୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଏ ଦିବସରେ । ୧୯୧୫ ।
ଜନକ-ନନ୍ଦିନୀ ଏଣି ବାଣୀ ଶ୍ରବଣରେ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କୁଞ୍ଜଲରେ । ୧୯୧୬ ।
ଭେଦେ ସୀତା ପ୍ରୀତିରେ ସମ୍ବୋଧି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ।
ଏମନ୍ତ କହନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସନ୍ତୋଷକୁ । ୧୯୧୭ ।
ତୋହର ଜନ୍ମ ଏଥୁ କରୋଷ ଧନ୍ୟ ଦେବୁ ।
ବିଶ୍ୱେ ପୂର୍ବେ ଗଣିତ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ଦେବୁ ! । ୧୯୧୮ ।
କରନ୍ତୁ ତୃଷ୍ଣ ବୈଚିତ୍ର୍ୟଦର୍ଶନାସୁଖ ।
ସମ୍ପଦବନ୍ଦା ଦେଖ ସେ ପଦ୍ମାଙ୍ଗୁଳି । ୧୯୧୯ ।
ସେ ପଦାବିନ୍ଦୁ ଏମନ୍ତ ଅନେକ କଥନେ ।
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସୁକୁନେତ୍ରେ ଅନ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ରାଖିଲେ । ୧୯୨୦ ।
ସୀତା ସମ୍ଭୁ ପଦ୍ମଙ୍କୁ ଧର୍ମଙ୍କୁ ସତ୍ତ୍ୱୁ ।
ବାସଣ ବ ସ୍ତୁତି ବଳ ପ୍ରେମଙ୍କୁ ସନ୍ତୁ । ୧୯୨୧ ।

ତା ଚହଲାଷିପୁର ପାଶ ଗାଁର ସୁଗମ ।
ଡମ୍ଫସ୍ତୁରେ ଖୋଳିବା ଘଣ୍ଟ ପଣ୍ଡିକ । ୧୯୪୨ ।
ତା ନିକଟ ନଗରଙ୍କ ଭୂଷଣଭଳିକାଙ୍କରେ ।
ବଡନ-ମଧୁପଦବ୍ ବଧୀ ହେଲ୍ ଭରେ । ୧୯୪୩ ।
ମହାଲେକ୍ଷ୍ମ ଲଙ୍କାଧ୍ରିତ ଶାଠକ ପ୍ରାୟତ ।
ତା ଜନପଦ ଏକ ବେଳଣେ ଅଦ୍ଭୁତ କୌତୁକ । ୧୯୪୪ ।
ମନେ ଯେ ଗ୍ରିଷ୍ମ ଭଗ ଏକାନ୍ତର୍ଯାମୀ ଭବ ।
ସତଳଭକ ଭୂପଦବ୍ୟ ଅଦ୍ଭୁତ ଲ ପୂର୍ବ । ୧୯୪୫ ।
ଯେ ପ୍ରଭୁ ମୋ ଶିତଳଣ ଶୁଣି ନ ଜାଣିବ ।
ସେତେବେ ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ ଦାସୀ ନଷ୍ଟ ଭବବ । ୧୯୪୬ ।
ସେ ଯାହାରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରୀତି ଭବଭ ।
ଯେ ଯାହାକୁ ଭାଲିପିଏ ଅଦ୍ଧା ଲକ୍ଷ୍ଣ । ୧୯୪୭ ।
ଏମନ୍ତ ଏକାନ୍ତବନ୍ଧୁ ଜାଣି ପ୍ରୀତିକରେ ।
ରାମ ଭାଇ ସୁନ୍ଦର ମୁଖକୁ ଚୁମ୍ବି ଘରେ । ୧୯୪୮ ।
ଭଲ୍ଲୁକ ଶିଶୁ ଶର୍ବଙ୍କୁ ଦେଖିବା ସ୍ଥଳରେ ।
ଧନକୁ ଦେଖି ଭ୍ରମିଲ ମନ୍ଦିର ଗଳରେ । ୧୯୪୯ ।
ରାମ ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯାଇ ଧନକୁ ଚୁମ୍ବି ।
ସ୍ୱରଲ ଏହାକୁ ନିତ ଭବନ୍ତେ ମୋ ସ୍ୱାମ । ୧୯୫୦ ।
ଚରଣାମୃତ ନ ଖଣ୍ଡ ଭୂମି ବୃଷ୍ଟିକର ।
ଭାବାବେଦେଳି ଭକତର ଅନନ୍ତ ସାଇଁ । ୧୯୫୧ ।
ଏତେ ପାଇ ଯେ ଦଶ ପୁର୍ବତ ଭାବରେ ।
ଏହି ପ୍ରକାରେ ଭକ୍ତଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ । ୧୯୫୨ ।
ହେ ଭକ୍ତ ! ହେ ବନ୍ଧୁ ! ହେ ଦୟାଳ ।
ହେ ଦେବ ! ଭକ୍ତମାନେ ମୋ ଅନ୍ତରକୁ ପଣ । ୧୯୫୩ ।
କହୁଛନ୍ତି ଭକ୍ତ—ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରଭୁ—
ସୁଖ ନିତ ଭବତାକୁ ବେଳକେ ଅନ୍ତର । ୧୯୫୪ ।
ଏଣୁ ଭକ୍ତମାନେ ଚେତ ହେଲ ଧୀରକୁ ହେ ।
ଧରଣୀକି ଧନ୍ୟ ଯଶ ଅନ୍ତ ଦୁଃଖରେ । ୧୯୫୫ ।

ଏବେତ ମନର ସନ୍ଦେହ ଅବଶ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।
ଭୁଲିଗଲା ଧରଣୀପତିଙ୍କ ଅଭିମାନ । ୧୯୭୬ ।
ପରଶ୍ରୀଙ୍କର ସଙ୍ଗ ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟର ।
ଆଜିଠାରୁ ଏଣୁ ଏହା ଜଗତ ନିଧର । ୧୯୭୭ ।
ଋଣୀମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଯାହା ଶୋଚନ୍ତିର ।
ଏ ସବୁ ଶୁଣିଲେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଅନୁମାନର । ୧୯୭୮ ।
ବସିବାକୁ ଦୂର ହେଲେ ଦେବଗୃହ ନାହିଁ ।
ଯାଇ କଣ୍ଠଧାର ଭେଟୁ ନାହିଁ ଭେଟ ପାଇଁ । ୧୯୭୯ ।
ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସବୁ ଜନଙ୍କୁ ଦେଖି ।
ପରେ ଭାବ ଶୁଣିଥିବା ସୀତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷି । ୧୯୮୦ ।
ସ୍ୱପନ ଦେଖିଛ ଭାବ ବଳ ହେଲେ ମୃତ ।
ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସୁଧା-ସମ୍ଭବର ବାର୍ତ୍ତା । ୧୯୮୧ ।
ସଂଶୟ ଶୁଣିବା ଇଚ୍ଛାରୁ ଦର୍ଶନ ଦେଲ ।
ଏକେ ପାତ୍ର ସେ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଏତ ଭଲ । ୧୯୮୨ ।
ଅତି ଦୂରରେ ଭବେ ଗ୍ରହଣୀ ଭଲ ହେଲେ ।
ନୃପ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେତେ ତପସ୍ୟା ନେଇଗଲେ । ୧୯୮୩ ।
ଯାହାର ମନ ଭଲ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱଜନ—
ସର୍ବଭୂତ ପର ଧର୍ମର ଭେଦୁ ସଜ୍ଜନ । ୧୯୮୪ ।
ସେବକେ ବ୍ରହ୍ମାଜନ ଭଲ ଶୁଣ ଯାଇ ।
ଅନନ୍ତ ସ୍ୱରୂପେ ଅନନ୍ତରେ ଥାଇ । ୧୯୮୫ ।
ସେ ଶୁଣି ନାହିଁ ଦ୍ୱାର ଖାଳି ଯାଇଣ ।
ଶ୍ରୀଗୋଲକ ମୁନି ଆଇଁଲ ବେଳ । ୧୯୮୬ ।
ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ଏଣୁ ଦେବ ଗୃହ ବସି ।
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦୁର୍ଗା ବିଷ୍ଣୁ ଏ ଶୋଭ ନାମରେ । ୧୯୮୭ ।
ଶୁଣିବ ଦାନବଣ ହେଲେ ପ୍ରଜାପତି ।
ଭୁଲିବର ପାଇବ ଏ ପୂର୍ବ ଆଣ୍ଡ । ୧୯୮୮ ।
ଶ୍ରୀର ସହିତ ଦେବ ପୃଥ୍ୱୀର ସ୍ୱପନ ।
ବୃନ୍ଦାବନ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଦୁଃଖର ଶେଷ । ୧୯୮୯ ।

ଯୋଡ଼ବସେ ସିନ୍ଧୁ-ଗୃହ-କାନ୍ତେ ଚଢ଼ିଥିଲା ।
ସମାଜ ସମ୍ବାଦୁବନାବ୍ଧିରେ ବୁଡ଼ିଲା । ୧୯୫୦ ।
ଏମ ପଖାନ୍ତେ ଭୂବେ ଗୃହଖଣ୍ଡ ଦୁଃଖୁ ।
ଦେଖି ସକଳ ଜନେ ଲଭିଲେ ଆନନ୍ଦକୁ । ୧୯୫୧ ।
ଘନଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚୌଷିଦ ।
ପଦ୍ମୋଦ୍ଧରେ ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କୁ ପୂତ ପ୍ରେମୋଦକ । ୧୯୫୨ ।
ନାନାବେଧ ସଜନରେ ବାଜଣା ବାଜିଲା ।
ଅପୂର୍ବବାଣୀ-ଗାନନର୍ତ୍ତନ ପ୍ରାରମ୍ଭିଲା । ୧୯୫୩ ।
ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବେ ମିଳେ ମୁନିଏ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ।
ପୂଜ ଜୟ ବଲେ ଧାଆଁ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷିଣଙ୍କୁ । ୧୯୫୪ ।
ଜୟ ଜୟ ନାଦରେ ଭରିଲା ପୃଥ୍ୱୀ ।
ବାମମାରଥମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ପୂତ ପ୍ରଚରିଲା । ୧୯୫୫ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖେ ଜନେ ମଣି ଯାଇନ ।
ଦେବ ଯୋଡ଼ିଶ ପାଶର ବଲେ କାର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞ । ୧୯୫୬ ।
ବାଜଣ ବଜରୋଡି ମୃଦଙ୍ଗ ବେଣୁ ଢୋଲ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ଡାକିଲି ଏଣ ବେଣୁ ବଜାଇ । ୧୯୫୭ ।
ପ୍ରସାଦଲବ୍ଧ ହୋଇ ଭକ୍ତସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଜନେ ।
ସ୍ତୁତିରେ ମଗ୍ନ ଗାନ ବଲେ ନାନା ସ୍ଥାନେ । ୧୯୫୮ ।
ସ୍ତ୍ରୀ ସେବକ ଏଥୀ ଦୃଷ୍ଟି କଲା ପଣ ।
ଦେଖି ସର୍ବେ ଅଦ୍ଭୁତ ହେଲେ ସୁଚକିତ । ୧୯୫୯ ।
ଜନକ ସୁତ ହେଲ ଚେତାଙ୍କୁ ଭୂଷ ଜଣ ।
ପୁର ଯୁକ୍ତ ମାନବ ଅଳ ପାଇବା ପଣ । ୧୯୬୦ ।
ଗୃହାନ୍ତକ ଦେଖି ସକଳ ପଦ୍ମପେ ।
ଧନ୍ୟଯ ପାପ ପଦ ପବିତ୍ରନ ହେବେ । ୧୯୬୧ ।
ଯୋଜନ ସ୍ଥାନ-ନାନା ପ୍ର ଭ୍ରୁ ସ୍ତୁତିଙ୍କର ।
ଜୋଗ ଧନ୍ୟ ପୂଜ ତ ଧନ୍ୟମନ୍ଦ । ୧୯୬୨ ।
ଗଣ ଜନେ [illegible] ଦେଖିବା ଶ୍ରୀଗେ ।
ଦ୍ୱାଦଶଙ୍କୁ [illegible] ପ୍ରାପ୍ତେ । ୧୯୬୩ ।

ଏଆନନ୍ଦର ବୋଲନ୍ତି ମଣ ମନ୍ଦାକୁଆ ।
ସୁମ ଭଗତ ସଙ୍ଗ ହୋଇ ସର୍ବୋବେଶିଆ । ୧୯୬୪ ।
ରମା ପ୍ରଭାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁକ୍ତା ପ୍ରଭା ।
ଗ୍ରାଏ ସଖୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ରାଧା ଲକ୍ଷ ଶୁଭା । ୧୯୬୫ ।
ଉତରେ ନନ୍ଦୀର ଶିଶୁବାଳପାଳ ।
କେଶବ ପୂର୍ବ ଭବ ବନ୍ଦଣାମ । ୧୯୬୬ ।
ତନ୍ତ୍ର ଏବେ ଯେ ଯାତ ମନ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲିତ ।
ଅନୁଭବ ଗ୍ରାମ ଅନାୟାସ ଦା ଲଭତ । ୧୯୬୭ ।
ଏମନ୍ତେ ହେ ଶ୍ରୀପ୍ରେମ ଭକ୍ତ ଗଣ ବନ୍ଧ ।
ଉଦ୍ଧତ ଶରଣ ଲଭ ହେବ ସୁଖ ଚନ୍ଦ ୧୯୬୮ ।
ଯଶ ବଳଭ ସଖୀ ଶକତା ହୋଇ ବାଳା ।
ବଳବାନ୍ତ ଚେତନ ଭରମିତ ମାଳା । ୧୯୬୯ ।
ମାତ୍ର ପ୍ରେମତଦ୍ଗତ ହୋଇ ଦେହ ଧରନ୍ତ ।
ଗ୍ରାମରେ ପିଷ୍ଟ ଯଦବ ଗାର୍ଣ୍ଣି ସନ୍ତ । ୧୯୭୦ ।
ଧୀରା ଲୁଣ ଦେଶତ ସନାଥ ଭାବ ।
ସୁଦଣ୍ଡତୈନ୍ଦ କନ୍ଦ୍ରେ ହୋଇ ଅଚ୍ୟୁତନ୍ଦ୍ରଭ । ୧୯୭୧ ।
ଭକ୍ତମାଳା ଭଜନ ଭକ୍ତମାନ୍ତ ପ୍ରଧାନ—
ଭକ୍ତିଣ ପଥ ହୋଇ ଦେଖ ପ୍ରଣାଧିଧାନ । ୧୯୭୨ ।
ତେତେ ସଖୀଙ୍କ ଯୂଥ ସ୍ୱକାଳ ସ୍ୱଭାବ ।
ଧୀରା-ଦୃଷ୍ଟି ଭାବ ସୁମ ହୃଦରେ ଶୋଭନ୍ତ । ୧୯୭୩ ।
ନର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦେଖ ରସ ନନ୍ଦିନୀ ।
ଭୂଗୁଦ ପଦ ନୃପାଧର୍ମ ସମ୍ପତ୍ତି । ୧୯୭୪ ।
ଖଗନରେ ନଖଦରେ ଦାରୁଣ ଦାରୁଣା ।
ଦୂରେ ଧାନ୍ଦୂରେ ଚିତ୍ତ ହୋଇରେ ପ୍ରଭୁଣା । ୧୯୭୫ ।
ଦ୍ୱିମାତ୍ର ଭଜନ ନନ୍ଦ ଯାଜନ ପୂଜା ।
ସୁଖ ଦର୍ଶନ ଦେଖ ଭକ୍ତ ଭକ୍ତ ଧୃତ । ୧୯୭୬ ।
ଅତ୍ୟୁଗ୍ରନେ ଦାନରେ, ଉକ୍ତ ଗାଧନେ ।
ପୁଣି ଦାନମାନ ଯଦମାଜ ନୃତ୍ୟ ଭଜେ । ୧୯୭୭ ।

ବଂଶାବଳୀକି ବଶିଷ୍ଠ ଆଗେ ଶୁଣାଇଲେ ।
ଜନ୍ମ ଦେବ ପଢିଲେ ନାମୁଁ ବଧାଇଲେ । ୧୯୭୮ ।
ଶିବଧନୁକୁ ଭାଙ୍ଗି ସୀତା ଗ୍ରହଣ କଲ ।
ଶ୍ରୀରାମ-ଶ୍ୟାମ ତ ଭୁବନବିଜୟେ ପ୍ରବଳ । ୧୯୭୯ ।
ସୀତା ହେମ ଏବେ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଖି ଶୃଙ୍ଗାର ।
ମେଳନ ପଛ ଭଲେ ଜନକ ଚାହିଁଥାଉ । ୧୯୮୦ ।
ସମୀପରେ ଶ୍ରୀପାଦ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ।
ଅଳ୍ପଲେଖେଁ ସୀତା ସୁଖ ଉତ୍ତମା ପଣାକୁ । ୧୯୮୧ ।
ନ ଭୁଲିବା ଜାଣି ତା ଅସାଧାରଣ ପ୍ରୀତି ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାଇଁଲୁ ମନେ ମନେ କୌଶଲ୍ୟା ସୁତ । ୧୯୮୨ ।
ସୀତାକୁ ଦେଖି ତେବେ ଯତନ ମୁକ୍ତ ସୁଖ ।
ନୃପତିମାନେ ଏବେ ହୋଇ ରହ ବାହୁଙ୍କ । ୧୯୮୩ ।
କୁଟି ପଛ ହୋଇ ବସେ ଭାଗିଲେ ଏମନ୍ତେ ।
ଦେଖନ୍ତି ଭରତ ଏଥୁ ଅତେ ଅବନୀମାନେ । ୧୯୮୪ ।
ଦନ୍ତାଳୁ ଧର ଧୂନିଗଣକି ବାଣ ଭୁଜୁ ।
ନୃପ କନ୍ୟାରେ ତ ଆସି ହୋଇ ନାହିଁ ସ୍ପଷ୍ଟ । ୧୯୮୫ ।
ଥିଲେ ଆମ୍ଭ ଆପଣମନେ ଲୋଚନ ।
ତେ ଅବଧାରିବ ଏ କନ୍ୟା-ପାଣି-ପୀଡ଼ନ । ୧୯୮୬ ।
ଚଉଦ-ଭୁବନର ବଳେ ତାକି ସାଥୀକୁ ।
ପାରିବା କିଷ୍ଟେ ଦୂର କୁଳେ ସଙ୍ଗେ ଭାଲୁ । ୧୯୮୭ ।
ଏବେ ଶୁଣି ରାଧୁ ନୃପେ କହିଲେ ଏମତ ।
ଏ ଗିର ଅବଶ ଜନ୍ମ ସକଳୁ କହିଓ । ୧୯୮୮ ।
ଭୁଜ ଘର୍ଷଣ ପୋଷି ଶୋଭି ବନ ପ୍ରତାପ ।
ଧନୁ ତ ସଜାନ ଧର ପାଦର ଲୋପ । ୧୯୮୯ ।
ସେ ଧନୁ ପୁଣି ଭାଗ୍ୟେ ଦେଖିଥାନ୍ତୁ ମନର !
ଏବେ ପ୍ରାଣେ ମୁଖେ କରିବ କଷ୍ଟ । ୧୯୯୦ ।
ସର୍ବ ଦେବ ମତ ତେଜ ଧନୁ ଅନାଥ ।
ନିଶ୍ଚୟ ତୋଷଣରେ କେବଳ ଦୂର ନାହିଁ । ୧୯୯୧ ।

ତା'ର ସନ୍ମୁଖଂକୁ ସେ ବିଂଶ ସୁତକୁ ।
ଅବଲୋକି ଦେଖାଇଲ ନିଜ ସମାଜକୁ । ୯୯୨ ।
ଯକ୍ଷେନ୍ଦ୍ର ସୁଖକୁ ସୁଧୀ ଅର୍ପିଲୁ ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଣକୁ ଭାସୀ କାଂଚନକୁ । ୯୯୩ ।
ମହାବିଦ୍ରୁମମାନ ତଦ ମୁକୁତାକୁ ।
ବାଘ୍ରଚର୍ମ ପଟ ଲୁପ୍ତ ବାଘ୍ରଚର୍ମ ସୀତାକୁ । ୯୯୪ ।
ଏମନ୍ତ ଦେଖାଇଲ କୁଣି ସୀତା କହିଲେ ।
ସଖୀ ଏଥର ଭଜ ଏକାଂ ସୁନ୍ଦରେ । ୯୯୫ ।
ଦ୍ୱାରୀ ସମୂହ ଏହ ଶୁଭାଗ୍ର ନାସ୍ତି ଜଣେ ।
ସେଠାରୁ ଧ୍ୟାନ କଲେ ଅତ୍ୟାନ୍ତିକମନେ । ୯୯୬ ।
ସାଧୁସୁଜଳ ରୂପ ଜାଳଯାଣ ସେଥକୁ ।
ଏବେ ଅଜ ଜଳ ନାକ ସ୍ତୁତି ସମୀପକୁ । ୯୯୭ ।
କହିଣ ନୂଅ ଯୁଅନ୍ତେ ତା ମୁଖ ଅଣ୍ଟଣି ।
ନେବେ ଲୁଣିଳ ଭୂଷଣେ ଏଣିକ ସ୍ପର୍ଶଣି । ୯୯୮ ।
ଏଓ କଣନିବ ଚୌନ ଦୋଷ ସ୍ପ କହିବେ ।
ନୃପନାରୀପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗୁର୍ବିଣୀ କହନ୍ତେ । ୯୯୯ ।
ନଗରର ନାରୀ ନରେ ଯଶ ଦେଖିବାକୁ ।
ନାନା କରିବେ ଗାଲି ଦେଖିଲେ ଲୁପ୍ତପଣକୁ । ୧୦୦୦ ।

ପରଶୁରାମାଗମନ

ସେଠାରୁ କହନ୍ତି ଜାନକୀଙ୍କୁ ସୁଧୀ ।
ତେବେ ଯାଇବ ଉଗ୍ରକୁଳ-ତପସ୍ୱୀ । ୧୦୦୧ ।
କୁନ୍ତଳକୁଞ୍ଚିତ ରୌଦ୍ରତାରୁ ଭୟଙ୍କର ।
ତେଜ ଜନ ମୁଖ କୋପେ କୋପାଗ୍ନି ଭାବ । ୧୦୦୨ ।
କୁଟିଳ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀରେ ରକ୍ତନେତ୍ର ।
ଜଟାଜୁଟ ବନ୍ଧନ ଶରୀର ମନ୍ଦୁର । ୧୦୦୩ ।
ଚର୍ମାଙ୍ଗ ଧନୁର୍ଦ୍ଧ, କାନ୍ଧ କିଣକଣ ।
ଦକ୍ଷିଣ ହାତେ ଦୃଢ଼ୁଖଡ୍ଗଧର । ୧୦୦୪ ।

ତ୍ରିଶୃଙ୍ଗ ସ୍ଥୂଳାମୋଳା ପକ୍ଷପ୍ରସ୍ତର ।
ତୃଣବାଣ ବାଣାସନ କୁଠାର ଶୋଭିତ । ୧୦୦୫ ।
ସାଧନରୂପେ ଯୋର କର୍ମେ ଯେ ମହାନୁଭବ ।
ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଅଟେ ତାହାର ସ୍ୱଭାବ । ୧୦୦୬ ।
ଏମନ୍ତ ବୃତ୍ତିରେ ତବେ ସେ ଦେବ ପ୍ରବେଶ ।
ଧରଅଛି ବିଦ୍ୟା ନାରଦ ମୁନିବେଶ । ୧୦୦୭ ।
ରମଣୀଙ୍କୁ ଦେଖିବା କପୋତ ପକ୍ଷୀରୂପେ ।
ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଯାଉଥିଲେ ରୂପେ । ୧୦୦୮ ।
ପୁଣି ବନମୃଗରେ ନିଭାଇଁ ଦେଇଲେ ।
ପିତୃନାମ ପ୍ରକାଶ କରୁ ତାଙ୍କୁ ବଢ଼ଲେ । ୧୦୦୯ ।
ଯେ ଯାହାର ବଦନକୁ ଅଳପେ ଗୃହିଲ ।
ସେ ବାଣ୍ଡ ନିକଟରେ ମନ୍ ହୋଇ ଭ୍ରମିଲ । ୧୦୧୦ ।
କନକ ଭୂଷଣ ଅନ୍ତରେ ପ୍ରଣମିଲ ।
ସ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟ କଥାରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସମାଧିଲ । ୧୦୧୧ ।
ଜାନକୀ ନାଥ ସ୍ୱର୍ଗତ ଶୁଦ୍ଧଶୀଳାଦିକୁ ।
ଯଶୀମଳେ ଯେଉଁକଲ ମାତାର ଗ୍ରୀବାକୁ । ୧୦୧୨ ।
ବିସ୍ମିତ ମୁଖ ହାଏ ତାହାକୁ ଦେଖିଲେ ।
ସ୍ୱଳ୍ପପ୍ରଣାମରେ ପ୍ରଣାମ କରିଲେ । ୧୦୧୩ ।
ବିସ୍ମିତ ଭକ୍ତେ ଭୂମ ସ୍ପର୍ଶି ଜାଣି ।
ବନ୍ଧୁତ ଆଶୀର୍ବାଦ କରେ ପରଶୁପାଣି । ୧୦୧୪ ।
ବିଷ୍ଣୁ ବାଳ ରୂପ ତହୁଁ ଗୃହିଁ ଜନକଙ୍କୁ ।
ପଶୁବଳ ଭଗେ ମୂଳ ହେମ ବାରଣକୁ । ୧୦୧୫ ।
କନକ ପୁତ୍ରେଙ୍କୁ ପୁଣି ବନ୍ଧୁ ସମ୍ପାଦିଲୁ ।
ଦେଖି ଭୂମିପତିତ ବୃକ୍ଷଖଣ୍ଡ ସ୍ୱୟଂକୁ । ୧୦୧୬ ।
ସେ ଅନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏପରି ହୋଇଲ ।
ଉଭେ ଜନକ ! ଦେଖ ଏ ଧନୁକୁ ଭାଙ୍ଗିଲ । ୧୦୧୭ ।
ତାକୁ ଆଣି ଏବେ ଯୋଗେ ଯଜ୍ଞ ଦର୍ଶନ ।
ଗୋଟିଏରେ ହୋଇ ମଙ୍ଗଳ କରିବ ସ୍ୱାମିନ । ୧୦୧୮ ।

ତାହା ଶୁଣି କନକ ବର୍ଣ୍ଣ ଭୂଷ ଦେବ ରସ ।
ଦୁଷ୍ଟ ନରପତିଙ୍କର ଅନେକ ହରିଷ । ୧୦୦୯ ।
ଦେବେ କାଳେ ସୂନ୍ୟ ସୂଚକ ନାସ୍ତିକର ।
ପାଇବେ ବୋଧଚନ୍ଦ୍ର କେଉଁ ଅତ ସ୍ମରେ । ୧୦୧୦ ।
ଶୁଭାନ୍ତ ଜଳାନ୍ତ ଦେଖା-ଯାଉଛି ଭୂଦର ।
ସର୍ବ ଗୁଣ ଶୁଣି ଶୀଘ୍ର ଗ୍ରାମ ହୋଇଲା । ୧୦୧୧ ।
ଏକନ୍ତୁକ ବନ୍ଧୁ ଶୀଘ୍ର-ଶେଖରକୁ ଜାଣି ।
ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଭାସିଲ ସ୍ଥାନ ଏକନ୍ତ ବାଣୀ । ୧୦୧୨ ।
ହେ ନାଥ ! ବୃନ୍ଦାବନ-ଚନ୍ଦ୍ରନନ୍ଦନ ।
ଅଛି ଭୂମି ସାଧାରଣ କରିବି ଚେତନ । ୧୦୧୩ ।
ତା ଶୁଣି ଯେ ହୋଇଲା ଯେତୁ ଦେଖା କରନ୍ତ ।
ଯେ ମାନ ଯେତକ ନ ଜାଣ କପ୍ତ ଦୂରନ୍ତ । ୧୦୧୪ ।
ସକୃ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖା ଦେଖ ଅଛନ୍ତି ପଥ ।
ତାହା ଏହ ଜନକ ଦୂଏ ସମ୍ପଦପଥ । ୧୦୧୫ ।
ଯେତ ଏହି କାର୍ତ୍ତିକକୁ ଭୂଇଁଲ ଯେ ପାଇବ ।
ଏବଂ ବାଳ୍ପ ସଙ୍ଗ ଅଛି ବନ୍ଧୁ ଯୋଗର । ୧୦୧୬ ।
ଯେ ଏବେ ଏ ସ୍ଥାନରୁ ଭଳ ଦେଖା ଭଲେ ।
କୋଟିରେ ଶତଳ ଧର୍ମଠାରେ ଦେବେ ମୃତ । ୧୦୧୭ ।
ଏବେ ଶୁଣି ମନେ ଦୁଃଖି ସୁମିତ୍ରାନନ୍ଦନ ।
ଅକ୍ରମ ନ ଦୁଃଖେ ହେବ ଦେବଙ୍କ ଏଥନ । ୧୦୧୮ ।
ମୂର୍ଚ୍ଛି ବାନ୍ଧବ ଅନେକ ଧନ୍ୟ ଭୂମିରେ ।
ହେ ପୁତ୍ର ! କେତେ ଭବ ନାହିଁ ଚୋର ବସ୍ତୁ । ୧୦୧୯ ।
ଏବେ ଏ ଧନ୍ୟାସେ ବୃଦ୍ଧ ଏବେ ଦଶା ।
ତା ଶୁଣି ସେଥି ବନ୍ଧୁ ପାଇ ବିସ୍ମୟ । ୧୦୨୦ ।
ଅଛି ନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିଧନପଣ ।
ତୋର ଦେହ ଶରୀରୁ ସମ୍ଭାଳ କରନ୍ତି । ୧୦୨୧ ।
ସକଳ ପ୍ରୀତି ଦୟା ଭୁଦ ଅଙ୍ଗଦ ।
ଶାଖାମୃଗ ବୃନ୍ଦ ଭୂଷଣ ଅନୁଭବ । ୧୦୨୨ ।

ତା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହି ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ଦେବ ।
ଶତ୍ରୁ ପତ୍ନୀ ଶଙ୍କା ବୋଲି ମୋ ମନୋଭାବ । ୨୦୬୩ ।
ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରେ ନିନ୍ଦ୍ୟ ଶୁଣନ୍ତୁ ତାହାର ।
ଯେତେ ଦୋଷମାତ୍ର ହେଲେ ନାହିଁ ତ ବିଚାର । ୨୦୬୪ ।
ଏହାକୁ ନୂତନ ଭାବ ଭାବ ଅବର୍ଣ୍ଣଣା ।
ତରନ୍ତେ ହେବ ଖଣ୍ଡ ହେବ ଏ ରାମାୟଣ । ୨୦୬୫ ।
ଯେଉଁଠେ ଶତ୍ରୁ-ଦୋଷ ଦେଖ ହେଲେ ନାହିଁ ।
ତାହାରଣରେ ତୁମ୍ଭେ ଦୋଷଭାବ କାହିଁ ? ୨୦୬୬ ।
ତେବେ ରଘୁନାଥ ଦେଖି ଅଶ୍ରୁଧାର ।
ବୋଇଲେ ଶୁଣି ନାହିଁ ଲଭେ ପ୍ରଶ୍ନର ମୋର ? ୨୦୬୭ ।
ଅରେ ସଠ ! ତୁ ବାଳକ, ତେଣୁ ତୋର ପ୍ରାଣ—
ଦେଖିବାକୁ ମୋର ମନ ବଳୁ ନାହିଁ ଜାଣି । ୨୦୬୮ ।
ନକ୍ଷତ୍ରୁକ ବୋଲି ମୋତେ ଭାବଅଛୁ ତୁହି ?
ପାଶ ଶୁଣ ତ୍ରିଲୋକ୍ୟ ଅତେନେୀ ସ୍ନୃହି । ୨୦୬୯ ।
ପୁଣି ଉଚ୍ଚେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ-ସଙ୍ଗେ ବୋଲି ।
ସୁବାହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କଣ୍ଠେ ଦେଖାଇ ହେଲ । ୨୦୭୦ ।
ବାହୁବଳେ ବନ୍ଧୁଭାବ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣ ।
ତ୍ରିପୁରାସୁର ଦାନ ଭଲ ଶତ୍ରୁ ଅଦର । ୨୦୭୧ ।
ଅରେ ନୃପସୁତ ! ଶୁଣେ ଦେଖ ଏ କୁଠାର ।
ଛେଦିଅଛି ସହସ୍ରବାହୁ-ବାହୁ-ଆଗ୍ରାର । ୨୦୭୨ ।
ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଦୁଃଖୀ କରୁ ନ ଦୁଷ୍ଟ ।
ଏ କଠୋର କୁଠାର ଗର୍ଭ ବିଦାରକ । ୨୦୭୩ ।
ତା ଶୁଣି କହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧୁର ମୃଦୁରେ ।
ଅହୋ ମହାଶୟ ବୋଲି ଶୁଣନ୍ତୁ ମନରେ । ୨୦୭୪ ।
ଦେବତା ବ ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଦେଖ ଦେଖାଇ ।
ଉଚ୍ଚ ନ ଉଠି ଉଠ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ? ୨୦୭୫ ।
ଫୁଙ୍କି ଉଡ଼ିବା ପରେ ହିଁ ଉଡ଼ାଇବାକୁ ।
ଲାଗୁଛି ବଜ୍ର ଗିରି ଅଛି କିଏ ଯାହାକୁ । ୨୦୭୬ ।

ତୁମ୍ଭ ଚରଣ ରୂପ ପଦ୍ମକୁ ଭଜେ ଯେହି ।
ସଂସାର ତ ସିନ୍ଧୁ ସହଜେ ତରେସି । ୧୦୩୭ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀ ପଦ-ପଦ୍ମକୁ ଦେଖିଲି ।
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରସନ୍ନରେ ଜନ୍ମଧନ୍ୟ ମାଣିଲି । ୧୦୩୮ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ପାଦ ପଦ୍ମ ଦେଖା ଦେଉଥିଲେ ।
ଯଦ୍ୟପି ନିଷ୍ଠାରେ ସିନ୍ଧୁ ଯୋଗୀ ନୋହୁ ଭଲେ । ୧୦୩୯ ।
ସୁରସ୍ତୁତିବନ୍ଦ ବନ୍ଦିତୋଷଣୀରେ ।
ଜନ୍ମଅନ୍ତ ବନ୍ଦି ଅଧୁ କଣ୍ଠ ଧରେ । ୧୦୪୦ ।
ଯେମାନଙ୍କ ପାଦରେ ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ପାପ ।
ଭାବିଲେ ହୃଦୟ ନଳ ଦଶାଗଣ-ସନ୍ତାପ । ୧୦୪୧ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ସନ୍ତେ ଦେଖେ ସୋଭେ ଭାଗ୍ୟ ।
ସମ୍ଭବ ଅଟେ ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ମୋ ପ୍ରତ୍ୟ । ୧୦୪୨ ।
ମୋର କୁଳର ସମାନ ଅଟେ ତୁମ୍ଭ ପାପ ।
ବର୍ଣ୍ଣେ ଅନନ୍ତ ପରମ୍ ପର ସ୍ତୁଥି । ୧୦୪୩ ।
ହେ ମୁନି ! ମୁହିଁ ଦେଖି ତୁମ୍ଭ ଜାଣିଅଛୁ ।
ଅତୋ ସ୍ତୁତିର ସେତେ ଅଶ୍ରୁ ବହଇଛୁ । ୧୦୪୪ ।
ଯେଥି ପାଇଁ ତୁମ୍ଭକୁ ମୁଁ ଏସ କରେ ଦେବ ।
ଏବେ ଶୁଣି ସ୍ମର୍ଣ୍ଣର ହେ ଧନ୍ୟ ଗୋପଚନ୍ଦ୍ରରେ । ୧୦୪୫ ।
ହେ ଗୋବିନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେ ନିଜ ଏ ମନ ଧାମ ।
ସ୍ଥିତି ନନ୍ଦେର ନନ୍ଦୁମପାଦଂ । ୧୦୪୬ ।
କୃଷ୍ଣର ପାଦପଦ୍ମା-ଅନୁଗମ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତୁଳସୀ ମଣ୍ଡଳତେ ନାଚେ । ୧୦୪୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ ଭଜନ ଏହି ଯୋଗେଶ ଦାମୋଦର ।
ଭଲେ ପବନ ଏତେ ନେତ୍ର ଲାଗି ସେବକ । ୧୦୪୮ ।
ଏବେ ଦେଖାଇବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ବାଞ୍ଛା କରେ ।
ମୋ ଲାଗ ଦୁଃଖ ଏହା ତୁମ୍ଭ ଦୂର କରେ । ୧୦୪୯ ।
ଭାବ ଶୁଣି କୃଷ୍ଣ ଗୋପଣ ପ୍ରଭୁକ !
ତୁମ୍ଭ ଦେଖେ ସେ ଭକ୍ତିପାରେ-ଯେ ତୁମ୍ଭର । ୧୦୫୦ ।

ସୁଦୀର୍ଘାଳର ବଡ଼ୁବାର ଶତ ମୁଖରେ ।
ବଖାଣି ଅନ୍ତ ନ ଲଭେ ଅନେକ ଯୁଗରେ । ୨୦୬୧ ।
ତର୍କରେ ଲୁଣ୍ଠ ନ ହେଲେ ଅସ୍ତ୍ର କଷ୍ଟି ବଳ ।
ସେମନ୍ତେ ଦେଖି ଦୁର୍ଭେଦ ଦୁର୍ଗେଣ୍ଡ ନ ଥିବ । ୨୦୬୨ ।
ଲୁପ୍ତ ହୋଇଛି ତ ଧର୍ମ ଭେଷ ସମ୍ପଦା ।
ପାଳ ଦେବାରେ ଯେଉଁ ହେବ ନାହିଁ ଶୋଭିତା । ୨୦୬୩ ।
ପରିଖାରେ ଦେଖାନ୍ତି ପୂର୍ବାଙ୍କୁ ସମରେ ।
ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣର ବର୍ଣ୍ଣି ନାହିଁ ନାନାଜନରେ । ୨୦୬୪ ।
ସ୍ମରେ ସକୁ ସମ୍ପ୍ରତୀକ ହେଲେ ଲୁପ୍ତ ଭବେ !
ଭାଳି ଯେପରି ବସନ୍ତ ପ୍ରତାପ-ବଚନେ । ୨୦୬୫ ।
ଅହା ! ମୁନାଥ ! ତୁମ୍ଭେ ସେ ନାମିଂ ଭାଗନ୍ତୁ !
ତାଙ୍କ ଭାବ ପାଇଲ ଦୁଷ୍ଟ ଯଶମନ୍ତ୍ରୁ । ୨୦୬୬ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ବଚନ ଭକ୍ତ ବନ୍ଦନକୁ ।
ବୋଲିଲ ସେ ବୋଧେ ଧର୍ମ ଯୋଗ ପରସ୍ତୁ । ୨୦୬୭ ।
ଅହଃ ଭଗେ ! ନାହିଁ କ୍ଷିତି ତୋଷ ଗୋବର ।
ଏ ବାସ୍ତୁନି ବାଳକ ଯୋଗ ଅଟେ ବଧର । ୨୦୬୮ ।
ଏ ଧର୍ମ ବୋଲି ସବେ ସମ୍ଭାଳିଲ ଦୋଷକୁ ।
ଆଜ ଏବେ କିଷେ ନେବ ଏହାର ଜାବକୁ । ୨୦୬୯ ।
ତେବେ ବୌଦ୍ଧିକ ଧର୍ମ ସୃଷ୍ଟି ଏମା କର ।
ଷାଠିଏକେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟ ନାହିଁ ତୋଷ କ୍ଷମର । ୨୦୭୦ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ବୋଲିଲ ମୁହିଁ ଅଜାଣରେ ।
ଲୁପ୍ତ ହେବା ବଡ଼ତ ସବଳ ଲୋକରେ । ୨୦୭୧ ।
ଅପରାଧୀ ଶୁଦ୍ରଲୋକ୍ଷି ଛିଦ୍ର ଅଟେ ମୋର ।
ସ୍ଵେ ବୌଦ୍ଧେ ! ହେଉଛ ତ ଉଠୋଇ ଲୁଚାଇ । ୨୦୭୨ ।
ସେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ମାର ଏହାକୁ ।
ଯଦି ମୁଁ କହିଲେ ନାଳ ଲୁପ୍ତ ଭଗାକୁ । ୨୦୭୩ ।
ତା ଶୁଣି ସାମିଜ ସତେ ଦେଇ ଲୁହକ ।
ସଙ୍ଗ ! ମୁନିଙ୍କ ବଳ ଘର ଘର ବନ୍ଧିର । ୨୦୭୪ ।

ଅସୁନ୍ଦ୍ରୀ ପ୍ରେ ଶିବ ପାର୍ବତି ଶୁଣିଲା ।
ଦେଖିଥିଲେ ତେବେ ଏ କାଶିପକୁ ଜାଣିତ । ୧୦୭୫ ।
ତେବେ ଲକ୍ଷେ ବୋଲଇ ଅବେ ମୁନିବର ।
କପଟେ ଧଇଲ ତୁମ୍ଭ ପଦ୍ମନାଭବର । ୧୦୭୬ ।
ଜନନୀ ଜନକ ସ୍ଵଣି ଶୁଣିହ ତ ଲେ ।
ଗୃହିଣୀ ପାର୍ଶେ ଥାଇ ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ଦେଲେ । ୧୦୭୭ ।
ତା.ପା ପୁତ୍ର ଦୁହିତା ଶେଷଦେବ ସେହି ଶିବ ।
ଥାଇ ଏକ ବଳ ବଢ଼ିଅଛୁ ଗୋବିନ୍ଦ । ୧୦୭୮ ।
ସ୍ଵାମୀ ଗଣେଙ୍କୁ ଥିବେ ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ ।
ମୁଣ୍ଡକୁ ପଠାଇ ଲଭେ ତେଣୁ ଲେଖା ଦେଖ । ୧୦୭୯ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୁଣ୍ଡେ ଏଣୁ ଗଜାନନ ଶୁଣି ।
ତ୍ରିପୁରକୁ ନେଇଥିବେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟେ ସେ ପୁଣ । ୧୦୮୦ ।
ଏହିକ ନାସ୍ତିକେ ଜଗତେ ଧାମଧାର ।
ଏତେ ବୋଲଇ ପୁଣି ସେ ସମ୍ବିଧାନ । ୧୦୮୧ ।
ମୋ ସୁତରେ ବନ୍ଧୁବାକ୍ ଘୃଣ୍ଣ ପିଣ୍ଡରେ ।
ହେ ସ୍ଵର୍ଗ ! ତୁମ୍ଭେ ଏଥ ଦେବାକୁ ଦୁଷ୍ଟ । ୧୦୮୨ ।
ଅଙ୍ଗ ନୃପଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଶୁଣ ଏ ତୁମ୍ଭ ଦେହେ ।
ଦେଖି ନାହିଁ ସ୍ଵ ସେହୁ ପ୍ରଶଂସେ । ୧୦୮୩ ।
ଭାର୍ଗବୀ ଦେଖି ଏହେ ଥାଇ ଏଡ଼ ଦୁଃଖ ।
ଏତେ ସମ୍ପନ୍ନେ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି । ୧୦୮୪ ।
ଏବେ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ବୋଲିବେ ଏକ ଥରେ ।
ହେ ଦେବ ! ତୁ ଗୁଣ ଅସ୍ତୁ ସମ୍ବାଦେ । ୧୦୮୫ ।
ତେବେ ସ୍ଵୟ ପାଇବେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ।
ଗୌରକୁ ନଷ୍ଟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁନିଶ୍ରେଷ୍ଠନନ୍ଦନ । ୧୦୮୬ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଶିବ-ଦୁର୍ଗ-ପଦ୍ମ-ଲକ୍ଷ ସର୍ବତ ।
ଦେବ-ପଦ୍ମ-ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ । ୧୦୮୭ ।
ସୁଖସ୍ଥ ମୁକୁନ୍ଦ-ଶୀତଳ ସନ୍ତାନ ।
ତେବେ ସର୍ବ ଏଣୁ ଦେବ ଶୋଭ ଲକ୍ଷଣ । ୧୦୮୮ ।

ହେ ଦେବ ! ମୋତେ ଏବେ ତୁମ୍ଭ କୃପା ରଖ ।
ଏ ଦୃଶ୍ୟର ଅନ୍ତ କେବଳ ଶାନ୍ତିସୁଖ । ୨୦୮୯ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାତତ୍ତ୍ୱକୁ ଯେ ଜାଣିଛନ୍ତି ।
ମୃତ୍ୟୁମୁଖିରେ ଭୟନ୍ତି ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ଭୁଲେ । ୨୦୯୦ ।
ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ଏ ଦୃଶ୍ୟର ଅନୁଚିତ—
କୃପାଙ୍କୁ ମାନି ଭଜନ୍ତି ହୋଇ ଅବନତ । ୨୦୯୧ ।
ତୁମ୍ଭ ସତ ଶୀଳଶାଳୀ ମନ ଏକା ଧୀରେ ।
ଶିଷ୍ଟ ଦେବକ ଦୋଷ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ଧୀରେ । ୨୦୯୨ ।
ଏମନ୍ତ ଦ୍ୱମତନ୍ତ୍ର ବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କର ।
ଅଲ୍ପଜ୍ଞାନୀକ ବଳ ହୋଇବ ଯେ ଏପରି । ୨୦୯୩ ।
ହେ ସ୍ୱାମ ! ମହାପାତକୀ ଅଟେ ସ୍ୱୟଂ ତୋର ।
ଭା ଦେହ ଶୋଷ୍ୟ ହେଲେହେଁ ମନ ଭକ୍ତ ଭାବ । ୨୦୯୪ ।
ଯେ ପଦ୍ମୋମୁଖ ନିତ୍ୟ ମାତ୍ର ଶାନ୍ତ-ବଚନ ।
ଯେ ତୋ ଅନୁଜ ନୁହେଁ, ଭା ସ୍ୱଭାବ କଠିନ । ୨୦୯୫ ।
ତଳେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଭଜବା ସ୍ୱତରେ ।
ଯେ ଗତ ବାଳକ ଯେତେ ଅନ ତୁଲ୍ୟ କରେ । ୨୦୯୬ ।
ତା ଶୁଣି ଭୂମିଶଃସ୍ପୃଷ୍ଟ ହେଉଥିବ ହେ ଧୀର ।
ଦୋଷ ଅନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟେ ପାତକର ଦେଖ । ୨୦୯୭ ।
ଅହୋ ପ୍ରକାଶ ଶାସ୍ତ୍ର ଅର୍ଥ୍ୟ ବାଧି କରେ ।
ପୁଣି ଉତ୍ତରେ ପ୍ରତିକୂଳରେ ଯଜରେ । ୨୦୯୮ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଠେଇ, ମୋତେ କୃପା କର ।
ଅବତ ଶୁଣ । ମୁଁ ଅଟେ ତ ତୁମ୍ଭ ଅନୁଚର । ୨୦୯୯ ।
ଜଣ ମୋ:ପଥିକାକୁ ତୁମ୍ଭ ଦେଖ ଦେଖି—
ଦୂର ସ୍ୱୀକାର, ତେଣୁ ଜଣ ଧୀର ଭ୍ରମଣ । ୨୧୦୦ ।
ଜଣ ନ୍ୟୂନଙ୍କୁ ପୁଣ ମୋ ଧରେ ସମ୍ଭି—
ହେତ ନାହିଁ କହିବେ ତୁମ୍ଭ ହେବକ ଅନ୍ତ । ୨୧୦୧ ।
ଜନ ମଃଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଣର ଧର୍ମଭକ୍ତ ।
ସ୍ୱପେଷଣ ଶାନ୍ତି ହୃଦୟ ଯତ୍ନ କର । ୨୧୦୨ ।

ତେବେ ତୁମ୍ଭ ଭଜନ ହେଉଥିବ କହିଣାକୁ ।
ଲୁବ୍ଧ ଅଛୁ ନ ଦେଖ ଅଶ୍ରୁ ବଦନକୁ । ୨୧୦୩ ।
ଏହା ଶାସ୍ତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସାଧୁ ଭାଷ ମୋର ହୋଇ ।
ଲୁଭ ଯାଉ ନାଶ୍ତି-ନରେ ହେଉଛି ହୋଇ ହୋଇ । ୧୦୪ ।
ସୁଖି ସୁଖି ଲୁବ୍ଧମାନ ବଚନ ଶୁଣୁଥ ।
ହୋଇନାଗରେ ଭଣୁଥ ଗୁର୍ଜ୍ଜର ଦେଶ । ୨୧୦୫ ।
ବଳଦ୍‌ଦେବ ତୁ ଧୁ ଦେଖ ବେଶ୍ଯ ଦେଇ ସ୍ଥାନକୁ ।
ଏହି ରୂପରେ ଦର୍ଶ ଯାଏ ବଦନକୁ । ୨୧୦୬ ।
ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ମନ ଭବ ଯାନ ଶୁଭଦ ହୋଇ ।
ଯେ ସ୍ତୁତିର ନ ଦେବ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳିଚର୍ଯ୍ୟର । ୨୧୦୭ ।
ତାହା ଦେବ ସୁଧର ମଣି ଯନ ମନନ ।
ହେମନ୍ତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କରି ଅତିଶୂନ୍ୟ । ୨୧୦୮ ।
ଏବେ ଶୁଣି କହିଣି ବନ୍ଧନ ପାଳ ଭାଳୁ ।
ସ୍ୱାମୀ ଦାନନ୍ତେ ଯେ ନୈତିକ ଜଗ ସ୍ତୁତି ପାଳୁ । ୨୧୦୯ ।
ପରବ ତୁମ ଦେହ ଯାଉ ବେଦନ ମୁଦ୍ରେଣ ।
ହେ ପୁଷ ! ତ୍ରିଭୁବନୀ ହୃଦ ଦାର୍ଢ୍ୟ ସ୍ତୁତିରେ । ୨୧୧୦ ।
ଦାଳନ ମନ ଯମ ତୁଛିନ ଅଟନ୍ତି ।
ତେଣୁ ଭକ୍ତ ହୋଇ ତ୍ରିପଥ ଜନେ ନ ଥାନ୍ତି । ୨୧୧୧ ।
ପୁଣି ନେଇ ସ୍ୱାମୀ ଦେଖ ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ।
ଲୁବ୍ଧ ଅଜ୍ଞାନୀ ପୂର୍ବ ଜ୍ଞାନ ଦେବ ମୁକତ । ୨୧୧୨ ।
ତୃପ ତେଜ ବନ୍ଧ ବଳ ଏ ଶୁଦ୍ଧ ଲାଗୁଥି ।
ଯେ ମା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲାଭ ଦେଖ ରାମ ଅଟେ ତ ସ୍ୱୀ । ୨୧୧୩ ।
ଦେବ ଲୁବ୍ଧ ରୂପ ଦିନ ତେଇଁ ଦୟାନରେ ।
ଯେବେ ରୂପଧୁରି ସ୍ୱର୍ଗ ଅବନତ ଜନେ । ୨୧୧୪ ।
ଏବେ ଶୁଣି ଯେ ଦେଖନ୍ତି ଦେବ ଧ୍ୟାନ ! ତେଜ ସ୍ୱାମୀ ।
ଏହି ମା ଦର୍ଶନି ଜୀବେ ବନ୍ଦେ ଅନାଦି । ୨୧୧୫ ।
ତା ଦର୍ଶନକୁ ଯେ ଏହି ରୂପରେ ନ ଦେଖନ୍ତି ।
ସେ ତୈଯାରି ଦର୍ଶ ଦ ଦର୍ଶନ ଦର୍ଶ ଜନ୍ମ । ୨୧୧୬ ।

ଦେଖି ପରସ୍ପର ସୋଧ ଧର୍ମ ଶ୍ରୁତ ହେଲେ ।
ଧନବନ୍ତମାନଙ୍କ ଗର୍ବିତ ଦୂର ହେଲେ । ୨୧୧୭ ।
ସେ ପରଶ୍ରୀରୁ ଧନ୍ୟ ଏବେ ଏସ୍ଥୂଳେ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ନୃପ-ବାଳକ ଶକ୍ତିରୁ ଜନ୍ମନ ଦେଖି । ୨୧୧୮ ।
ଦେଖ ସେ ଦୂତ ଜଳେ ମାହ ସ୍ଥିର ଭବ ମୋର ।
ବିସ୍ମିତ ହେଲ ପଶୁ ନୃପାଜ୍ଞାରେ ଛୁଟାଇ । ୨୧୧୯ ।
ଭବା ଦେବ ଦୁର୍ବିପାକ୍ଷ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲ ।
ଦୂରେ ଦୃଷ୍ଟି ଏହୁ କୃପାଶ୍ରିତ ହୋଇଲ । ୨୧୨୦ ।
ଏଥେ ଶୁଣି କହେ ଦୁଇଁ ସୁମିତାନନ୍ଦ ।
ହେ ଭକ୍ତ ଅବେ ଭକ୍ତମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଲଭାବନ । ୨୧୨୧ ।
କୃଷ୍ଣ ସ୍ମରଣ ଏହି ଦାରୁଣୀ-ବାଳ ।
ସ୍ୱାନ୍ତେ ଦେଖୁଅଛି ଭ ବଦନସୁନ୍ଦର । ୨୧୨୨ ।
ଦେଖି ଭାଗ୍ୟର ଘାତ ଦାରୁଣାରେ ଭଳର ।
ସେବେଷେ ତଳିବା ହେଲେ ଅଣ୍ଟୁ ବନ୍ଧୁ ଲଗାଇ । ୨୧୨୩ ।
ତାହା ଶୁଣି ଗର୍ବିତ ହୋଇଲ ସେ ନନ୍ଦ ।
ଦେଖ ସେ କୁଳେ ସ୍ୱଗତ ଦେବ ଏ ବାଳକ । ୨୧୨୪ ।
ଏ ଘଟିଲ ଜନ୍ମରେ ଭାବ ଭବାଙ୍କୁ ।
ତବେ ମୋ ନେଇଗଲୁ ଦୂର ଭବ ଏହାଙ୍କୁ । ୨୧୨୫ ।
ତା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦଶି ହୋଇଲ ବ୍ରହ୍ମର ।
ଦେବ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦୂର ଦଣ୍ଡି ନୋହୁବ ସୋଦର । ୨୧୨୬ ।
ଯାହୁ ବଡ଼ ନ ଭବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଳେନ୍ଦ୍ର ।
ଗର୍ବିତ ହେଉଛୁ ସେବେଷେ ଧରେନ୍ଦ୍ର ଗାନ୍ଧୁ । ୨୧୨୭ ।
ପରେ ଶଠ । ତୁ ସ୍ୱାମୀ ଦେବ-ସମ୍ମାନ ।
ଭକ୍ତଙ୍କୁ ଦର୍ଶିବ ଶଠଭଳ ଭାବ-ଭବନ । ୨୧୨୮ ।
ତୋ ସନ୍ଧୁରେ ଦୂର ଦାଣ୍ଡ ଦେବ ନିଜ ।
କୃଷ୍ଣ ଭଗତ ବନ୍ଧୁ ଭକ୍ତ ସୋହ୍ନ ଭଲ । ୨୧୨୯ ।
ସେବେ ତୁ ନେଇ ଏବେ ତୋ ବ୍ରହ୍ମ ସୁନ୍ଦର ।
ଦେଖିବେ ଭାବ ଦିବ୍ୟଙ୍କୁ ଦେବବ । ୨୧୩୦ ।

ଅରେ ଶିବଦ୍ରୋହୀ ! ଶୁଣ ସୁକ୍ଷ୍ମ ସୁଖ ତବ ।
ନୋହୁଣେ ଛେଦନ୍ତ ତୁମ୍ଭ କେଶବର ଶିର । ୨୧୬୨ ।
ଏବେ ବନ୍ଧୁ କୋପେ ସେ ଯବଣ୍ଡ ହରିଲେ ।
ମନେ ଭଜି ଅପ ପୋଡ ସୃଷ୍ଟିକ କେବଳେ । ୨୧୬୩ ।
କୃଷ୍ଣ ଦନ୍ତ ପୋଷ୍ଟିଁ ତୁମ୍ଭେ ତୁପିଲ ଗୋଟେ ।
ସବଳଛାଲେ ପୋଷ ବସ୍ତ୍ର ଚୌଶିରିଠାରେ । ୨୧୬୪ ।
ତୁହିଁ ବ'ନ୍ଦଠାରେ ଦ୍ୱିପ ସତ୍ତ୍ୱ ଏଣ ।
ଗାଧି ସୁତେ ନାହିଁ ତତ୍ତ୍ୱ କୋରଅଛେ କଥା । ୨୧୬୫ ।
ଭୋଗ ବେଦ, ତୁମ୍ଭ ବିପ୍ରେ ଅଛି ତ ତୁଠାର ।
ତୁମ୍ଭ ସସ୍ତ୍ରଣର ନେଇ ଭୂତିଗଣ ଗୋଟ । ୨୧୬୬ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ଅବନାଶ ପରତାରେ ଭବ ।
ହେ ମୂଢ଼ ! ମୁଁହି ଅଟେ ତୁମ୍ଭର ଭବନ । ୨୧୬୭ ।
ସ୍ୱ୍ୱ-ବେଦବନ୍ଧନ ସମର ଅନ୍ତରେ ।
ତୁମ୍ଭ ନନ୍ଦନେ ଦେଖି ମୋ ଶୁଭ ବଂଶ । ୨୧୬୮ ।
ଦେଖି ତୁମ୍ଭଠାରେ ଦାଣ୍ଡା ପ୍ରଶସ୍ତ ଭାର୍ଗ୍ଗବ ।
ବହୁଣ ବଞ୍ଜେଶର ବଳନ ସେ ବାଳକ । ୨୧୬୯ ।
ତୁମ୍ଭ ଏକା ନାମରୁ ଶୁଣିଲି ଧାଇ ସେତୁ ।
ହେ ଭ୍ରୁଗୁବଂଶଜ ! ତୁମ୍ଭକୁ ପର୍କି ନାହିଁ । ୨୧୭୦ ।
ସବ ଦେଖିଅଛେ ତୁମ୍ଭକୁ ସର୍ବ୍ବ ଦେଉଛି ।
ତୁମ୍ଭ ସପ୍ତୁଲ କୋଳଆସ୍ତା ଶାଚ ଶିରେ । ୨୧୭୧ ।
ଏଣୁ ମା ଅଜଳନ୍ତ ପୋଷ ଶମ ଭବ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ଥିତସ୍ୱ ମ ନୃପରେ ଭବନ । ୨୧୭୨ ।
ତୁମ୍ଭ ସବେ ମୁର୍ଦ୍ଧି ସ୍ୱଗ ବୋଧକ ଦେଶ ।
ଦସ୍ତୁଣ ତୁଣେ ସଦା ଦୁଧ ଭ କେଣା ? ୨୧୭୩ ।
ହୃଦ ବୋଲ ଅନ୍ୟ ସୂତ୍ର ନାମ ଗୋଚର ।
ପରସ୍ତ୍ର ମିଶି ଦୃତ କଥା ଅଶଖ ତୁମ୍ଭର । ୨୧୭୪ ।
ମୁର୍ଦ୍ଧି ଭ ଏବଂଶ୍ୱ-ବେଦଗଣ-ବସୁଭ ।
ତୁମ୍ଭେ ଭବସୂର୍ଯ୍ୟ-ଦଶଭୁଜେ ଏବଂଭବ । ୨୧୭୫ ।

ତୁମ୍ଭଠାରୁ ମୁହିଁ ଦୂର ଅଛୁ ପଦଭାବେ ।
ହେ ଜଗ ! ମୋ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର କୃପାବେ । ୨୧୪୫ ।
ବାରମ୍ବାର ମୁନି ଜଗ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ ।
ସ୍ଥିର ମୂର୍ତ୍ତି ଶୁଣି ଯେ ହୋଇ ଅତି ଚୋପନ । ୨୧୪୬ ।
ବୋଇଲେ ତୁ ମଧ୍ୟ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁଖ ପାଅ ।
ତୁମ୍ଭେ ଶୁଦ୍ଧ ସୋଡେ ସାମାନ୍ୟ ଜଗ କର । ୨୧୪୭ ।
ମୁଁ ଜଗ ଅଟଇ ସତେ ମାତ୍ର ମୋ ଡଅ ଶୁଣି ।
ଶୁଦ୍ଧ ମୋର ଭମାପୁଣି, ଶୁଦ୍ଧ ମୋ ପାର୍ଶ୍ୱଣି । ୨୧୪୮ ।
ଅର୍ଦ୍ଧ ମୋ ଶୋଧ-ସମିଧ ଉତ୍ତରାଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ।
ପଶୁଗଣ ଅଟଇ ଧର୍ମଧନଣ ଭୁଲ । ୨୧୪୯ ।
ଅଷ୍ଟ ବେଦ ଉଣାଙ୍ଗନ, ଏ ସର୍ବସ୍ଥର ।
ଦୃଢ଼ ଅସ୍ଥି-ପ୍ରାଣ-ବାୟୁ-ଭାଳି-ଭାବୋଦର । ୨୧୫୦ ।
ଜଗତେ ଏମନ୍ତ ହୋଇ ପଣ୍ଡିତ ମୁହିଁ ।
ବେଦଜଗ ବୋଲି ମୋତେ ତୁମ୍ଭ କରୁ ତୁହି । ୨୧୫୧ ।
ପାର୍ଶ୍ୱୁଭନ୍ତୁ ଲାଗି ତୁମ୍ଭ ଦୂରସ୍ଥାନରେ ।
ବଶ୍ୱରୂପ ଭଲ ଦାତେ ଗ୍ରହନ୍ତୁ ମନରେ । ୨୧୫୨ ।
କେବେ ହୀନ ବୋଇଲ ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ନିକ ସ୍ଥଳ ।
ଶୁଣନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ହୋଇ ଅନଘ ମୋ ଦୋଷ । ୨୧୫୩ ।
ଛାଡିଲୁ ଛଣେ ସ୍ଥିତିରେ ସୁଭୁଣା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ।
ସେଥିର ପର୍ବୀ ହେଲ ଭର୍ଗା ମୂଳନାଦୁଭ । ୨୧୫୪ ।
ତୁମ୍ଭକୁ ଜଗ ଭୂତ ଜଗପଣ୍ଡ ବନ୍ଦନେ ।
ପ୍ରଣାମ ଭରସ ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ । ୨୧୫୫ ।
ମୁହିଁ ବସ୍ତୁରେ ଜଣ ଭକ୍ତ ଲଭ ସର ।
ଭଗତେ କେନ୍ଦ୍ର ଗାଢ଼ି ସର୍ଗ ଏ ଭାଗ୍ୟ ମୋର । ୨୧୫୬ ।
ମୋ ଏମନ୍ତ ଭକ୍ତ ଅତି ତଳାସ୍ଥି ।
ଦେବ ଦାନବ ଲୁଧବ ପୂର ଭକ୍ତ ଭାଳି । ୨୧୫୭ ।
ଜଗ ବାର୍ଷିକ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ଭବ ।
ଭାଗ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସୁଭଗ ସୁଭ ଭକ୍ତ ଜନକ । ୨୧୫୮ ।

ସେ ଶରୀର-ତେଜ ଧର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବରଣ ।
ଯେ ରୂପ ଦେଖିକି ଲଜ୍ଜେ ପାଏଣ ଅତନୁ । ୨୧୫୯ ।
ସୁଷମ ମୁ ଖରେ କର୍ଣ୍ଣ ଶୁକ୍ତପର ଶୋଭ ।
ସମରେ ଲାଗିଛି ପଦ୍ମ ପ୍ରସବ କର୍ଣ୍ଣିକ । ୨୧୬୦ ।
ଭୁଜଦଣ୍ଡୁଲ ପ୍ରାନ୍ତେ ଅଟେ ଲମ୍ବେ ଯେ ।
ଯେ ବେଶେ ବଧୂଙ୍କ ଚିତ୍ତ କୁମୁଦ୍ଦ ଚାନ୍ଦ୍ର । ୨୧୬୧ ।
ସ୍ୱର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସେନ୍ଦ୍ର ମୃଦୁ ସୃଷ୍ଟି କରନ ।
ପ୍ରବେଶି ଚିତ୍ତେ କ୍ଷୁଦ୍ରଭ ସଙ୍କେତଣି । ୨୧୬୨ ।
ଶେ ବେ ସଖୀ ବେ ପ୍ରେ । ଏ ବୈଷ୍ଣବ ଧନ୍ୟ ।
ନେଇ ହାର କର ମୋ ଏଥେବ ବିଳନ୍ତୁ । ୨୧୬୩ ।
ସେବେ ଲସ୍ଥ ଶେ ସୁନ୍ଦ୍ର ସୃଷ୍ଟି ବହାଇଲ ।
ଶାନ୍ତି ପ୍ରେ ଧଇନ୍ତ୍ରେ ସ୍ତୁଣି ଲସ୍ଥ ବେଢିଲ । ୨୧୬୪ ।
ଅହା ତେଣି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ବସ୍ତ୍ରାଭୂଷଣ ।
ପ୍ରେ ପ୍ରଭାବ ଷତେ ଭା ଶସ ପୁଲକେ । ୨୧୬୫ ।
ତେବେ ନୃତ୍ୟ ଲଭେଥାକୁ ଲସ ଅନେକ ସୁଖ ।
ଲସ୍ଥ ସ୍ୱସ୍ତ୍ରୁକ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ଦାନଘ । ୨୧୬୬ ।
ଲସ୍ଥ ବିଶାଖଭ ଗୋ-ବତ୍ସ ବୃନ୍ଦାପାଳ ।
ଜନ୍ମଣ୍ଡୁରେଜ ସ୍ୱଦିନ-ଦେବନ-ପଲ୍ଲବ । ୨୧୬୭ ।
ଲସ୍ଥ ଲସ୍ଥ ସଦ-କୃଷ୍ଣ-ତେଜୁ ନେ ଧବଳ ।
ଲଗସ୍ୱଧୀଳ ବୃଷଧ ସୁଶୁଣି ଆସନ୍ତ । ୨୧୬୮ ।
ପ୍ରେକ୍ଷକାଶ୍ରୀ ତେଜିତ ଜନ୍ମଯ ପ୍ରଭବ ।
ସୁନ୍ଦର ପଙ୍କ୍ତି ଲକ୍ଷ-ତୋରଣ-ସୂତ୍ରଧର । ୨୧୬୯ ।
ମହାଦେବ ମାନସ-ମାନସ ପ୍ରେମରେ ।
ଦାଶରଥି ସୁଷଠ ମହାପ୍ରଭୁ ସ୍ନାନ । ୨୧୭୦ ।
ଦେଖି ଲଭନ୍ତ ଏବେ ସୁନେ ସୁଖ ଲୁଣ୍ଠନ !
ଯାହା ଅଶାୟ ଅଟେ ବସ୍ତୁ ଦେଖାଇଲେ । ୨୧୭୧ ।
ଅକ୍ଷନେ ପୁଁ ଶଙ୍ଖ ଅନ୍ୟେକ ଦେଖନ ।
ଭଗିନୀ, ଲୁଣ୍ଠେ ଦେଖ ଷଷ ଅଭୀ-ଲେଖନ । ୨୧୭୨ ।

ଏଣ୍ଟେ ମୋ ଭୃତ୍ୟ ଅପତ୍ୟ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ।
ସର୍ବଦା ମୋରଠାରେ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ କୃପା କର । ୨୧୭୩ ।

ସର୍ବଜ୍ଞ ଶମ୍ଭୁ ଏମନ୍ତ କହି ବଚନକୁ ।
କପି ନମନ୍ତେ ଶମ୍ଭୁ ଗର୍ଜନ ଭାଜନକୁ । ୨୧୭୪ ।

ଧୂମ୍ର ନୃପଜନେ ଭାବୁରେ ଅବୋଲିଲେ ।
ସ୍ତ୍ରୀ ଦ ଭୂଲୋକେ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇଲେ । ୨୧୭୫ ।

ତେବେ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କଲେ ।
ସୁର-କିନ୍ନରେ ଅତି ମୋଦକୁ ଲଭିଲେ । ୨୧୭୬ ।

ଏଣେତ ମଙ୍ଗଳ ଘଡ଼ି ବାଜିଲେ ବାଜଣା ।
ସୁନ୍ଦରୀ କଳକଣ୍ଠିଙ୍କ ଗାନ ପ୍ରବନ୍ଧ । ୨୧୭୭ ।

ଶମ୍ଭୁ ନୃପେ କନକ ସନ୍ତୋଷ ପଦ୍ମାଣି ।
କନକ ଦଣ୍ଡ ଛତ୍ରା ବିଜୟ ନିଶାଣ । ୨୧୭୮ ।

ଶମ୍ଭୁ ଭେଟି ଭାଜିଣ ଏଥିତୋପେ ତେଜା ।
ନେଉଛି ଧନ୍ୟ ଅତି ମେଦନୀପତି ତେଜ । ୨୧୭୯ ।

ସେତେବେ କନକ ଜନି ଜୌଣିଙ୍କୁ ଅଙ୍କ ।
ଭୂମି ପ୍ରସାଦୁଁ ଗଣ୍ଡ ଭୂପତିଙ୍କୁ ବୋଇଲ । ୨୧୮୦ ।

ମୁହିଁ କୃତକୃତ୍ୟା ହେଲି ଏ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ।
ଅଦ୍ୟ କରିଣ୍ଠିକୁ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅଣ୍ଡ ଏଥ କଲେ । ୨୧୮୧ ।

ତା ଶୁଣି ମୁନି ବୋଇଲେ ଶମ୍ଭୁ ନରେଶ ! ଜାଣି ।
ବନ୍ଦାପରଣକୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଭୂପାଧିକ । ୨୧୮୨

ଭୂପତିଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଜନ୍ତେ ପଦ୍ମଣକୁ କରିଣ ।
ଜାତର ପୁର ଶତ୍ରୁ ଦଦଣ ଦେଇଣ । ୨୧୮୩

ତଥାପି ସୁଜନ୍ମୁ ନୃପ ଧର୍ମକୁ ରକ୍ଷଣ ।
ହେଉଥିବ ଭୂପତେଶ ଭବ ବୃନ୍ଦଦ୍ଦୁ ପ୍ରଭୁର । ୨୧୮୪

ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ କାନ୍ଥିଣି ପଦ୍ମ ଅଦୋଷକୁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀର ସମୃଦ୍ଧି ଫେଣିବାକୁ ଏଠାକୁ । ୨୧୮୫ ।

ବିବାହ

ତା ଶୁଣି ନୃପ ହୋଇଣ ଉତ୍ସବେ ସାଦରେ ।
ସେହି ଦୂତଙ୍କୁ ଦେଇ ଜାଣିଣ ପଠାଇ । ୨୧୮୬ ।
ଦେବଙ୍କୁ ଅଣ ଦେଇ ସମ୍ମାନ ସୁଦ୍ଧ ।
କର୍ଣ୍ଣଧରା କରନ୍ତେ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ । ୨୧୮୭ ।
ଅବନ୍ତୀଦେଶରେ ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ।
ଅତି ଯୌବନରେ ଦୟା ମଣ୍ଡପ ରଚନ । ୨୧୮୮ ।
ତା ଅନୁସାର ହେମ-ସ୍ୱାତି ନାରିଭି ।
ଯା ଭୂଷଣ ପଦ୍ମରାଗ, ପଡି ମରକତ । ୨୧୮୯ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶୀ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ ରଚିତ ଖଚିତ ।
ମରକତ-ରଚିତ ଉଦୟାଚଳେ ଯେଝେ । ୨୧୯୦ ।
ରତ୍ନ ସ୍ତମ୍ଭ ନାରବଖୀଘଟେ ।
ଝୌରନ୍ଧ୍ର ଦେଇ ଦେବ ଦୃଷ୍ଟି ଅବୁ । ୨୧୯୧ ।
ମୁକ୍ତା-ଦାମ-ହୀର ବର୍ଦ୍ଧ-ଅମ୍ବର ତୋରଣୀ ।
ତହିଁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ମଣିଦୀପ-ମାଲା ସୁଦ୍ଧ ଯୋଜନ । ୨୧୯୨ ।
ପୁଣି ତହିଁ ଜାଣି ଉଦୟ ଶତକ୍ରତୁ ।
ବାନ୍ଧୁ ଭରିତେ ପଶ ଗୃହ ଭିତରେ ଯୁଗେ । ୨୧୯୩ ।
ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ଶୋଭି ଦେଖି ପ୍ରଯଳ ।
ତର ଚଢ଼ିତ ନାନା ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଥାଳ । ୨୧୯୪ ।
କୁଙ୍କୁମ ଅନ୍ଯା ସଡ଼ଚୌଦ୍ଧି ସଜଳ ।
ଦେଇ ଭଳେ ଦର୍ଶ-ଚୈଦନ୍ୟ ଅନାଗତ । ୨୧୯୫ ।
ମଣ୍ଡଳ ପର ନଳ ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟରତ ।
ଭଣାଇ ସୁଦ୍ଧରୁ ଗଙ୍ଗଳୁ ଶିନ୍ଧି । ୨୧୯୬ ।
ଦ୍ୱାରଦେଶ୍ରିତ ସହ-ପତିବ୍ରତା ।
ଦର୍ଶ-ଜୀ-ଭରନ ପାନବେଲ୍ଲଭାଳ । ୨୧୯୭
ଏହିଠ ଉତ୍ତାନ ସୁଦ୍ଧ ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଧୂତରେ ମଣି ପ୍ରଦୀପ ମନୋହର । ୨୧୯୮ ।

ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପେ ବୈଦେହୀ-ବିବାହ ହୋଇବ ।
ତାହାର ବୈଚିତ୍ର କେଉଁ ବଖାଣି ପାରିବ ? ୧୦୯୯ ।
ବରଜାତେ ନାନନ୍ତେ କଳ୍ପ ବସାଇବ ।
ଅତ ଶତାଧ ଶ୍ରେଭବସ୍ଥିର ଅଗୋଚର ! ୧୧୦୦ ।
ଅନୁଗ୍ରହ ନୃପତ ପ୍ରାସାଦ-ମଣ୍ଡନଙ୍କୁ ।
ପୁରବାସୀଙ୍କ ମଣ୍ଡିବେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଭବନଙ୍କୁ । ୧୧୦୧ ।
ସେ କାଳେ ଜନକପୁର-ଦର୍ଶନର ଫଳ ।
ଅପାର ବୋଲି ଭାଷିବ ସହିତ ସୁଜନ । ୧୧୦୨ ।
ପଦ୍ମଗୃହ-ବଦନ ଏକତ୍ରସଂଯୋଜନ ।
ବଡ଼ ସବୁ କଥା ଅବି ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣ । ୧୧୦୩ ।
ଯେ ପୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ରିତା ବରମାଲ୍ୟ ଧରେ ।
ତାହା ବର୍ଣ୍ଣିବ କୋଉବ ବାଣୀରେ କେଉଁଠାରେ । ୧୧୦୪ ।
ତେଣେ ଜନକ-ପୁରେ ପ୍ରବେଶି ଯାଉଁକରେ ।
ଭୂମିକାପ୍ତଙ୍କୁ ରୋହ ଧ୍ୱଣାମି ବସ୍ତ୍ରରେ । ୧୧୦୫ ।
ପତ ଏଥନ୍ତେ ଆର୍ଦ୍ର ତନୁ ପଦୃପର ।
ଜନନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୋଇବ ସାଙ୍ଗ ପୁଲକର । ୧୧୦୬ ।
ଶ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ପୁଣେ ଡାକିବୁ ଭରେ ।
ଧନ୍ୟ ନୃପତ ବୃନ୍ଦାବନ୍ଦୋବସରେ । ୧୧୦୭ ।
ଦେଖିକ ସଣ ପ୍ରସୂଚିତ ଦେଶ ବର୍ଷର ।
ଦେଖିଣି ଦେବକଙ୍କୁ ଅଦ୍ଭୁ କ ପାରିଲ । ୧୧୦୮ ।
ପରେ ଯୌବନ ଧନ୍ୟ ପତ ପୁଷ୍ପରେ ପଡ଼ିଲ ।
ତା ଶୁଣି ସବୁପରି ପାଣିପତ୍ତ ହୋଇଲୁ । ୧୧୦୯ ।
ସେ ଦର୍ପ ଜୋଗାଡ଼ର ଶୁଣି ତେଜ ଦେଲୁ ।
ବୃଦ୍ଧ ସନ୍ଧ୍ୟ ଦୂର୍ବେ ଥାଇ ସ୍ତ୍ରାନଙ୍କୁ । ୧୧୧୦ ।
ଚିତ୍ରକୁ ପୁଛିବେ ଯମ୍ବ ଚିତ୍ର ଦ୍ରାଦାଶବ ।
ଯେଉଁ ଯମାବ୍ଧି ଏବେ ଦେଖି କ ଯୋଗେ ? ୧୧୧୧ ।
ଯେ କେତ ଅନ୍ଧାନ ଭନ୍ତ୍ର ଦେଖ ପୁଜିବେ ।
ଯୋତେ ପ୍ରଚେଷ୍ଟିବେ ଅଙ୍କ ଦେବେ ଧନେ ? ୧୧୧୨ ।

ଏଣୁ ତାଙ୍କ ବାଣୀ ସାତେଷ-ପଦ ଶୁଣି ।
ଜାନକୀପତିଙ୍କୁ ପଡ଼ିଲ ସ୍ଫୁଟେ ପୁଣି । ୨୨୧୩ ।
ତା' ଶୁଣନ୍ତେ ତାଙ୍କ ହର୍ଷ ନ ଲଭ ହୃଦରେ ।
ବାହାରକୁ ଝଟକଲ ରୋମାଞ୍ଚ ରୂପରେ । ୨୨୧୪ ।
ତାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟକୁ ଜାଣି ଅଙ୍ଗଦେ ।
ରଘବର ସବୁଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ମୋଦେ । ୨୨୧୫ ।
ତେବେ ଦୂତଙ୍କୁ ନୃପତ ଦଶାଦ ଅପ୍ରଦେ ?
ପୁଚ୍ଛିଲ ସେ ଦେଖ ମୁଖେ ଅନ୍ତନ୍ତ୍ର ଯୋଗେ ? ୨୨୧୬ ।
ତାଙ୍କୁ କହେ ଜାଣ କ ? ଶୁଣ ତାଙ୍କ ତେଜେନ୍ଦ୍ର—
ତେଷ୍ଟ ଶାମଳକାନ୍ତି, ଜନ୍ମ-ଦେବ ଯୋଗ୍ୟ । ୨୨୧୭ ।
ସେ ଦୁର୍ବେ କଣୋଳ ସର-ସମ୍ବଳପଲ ।
ଅନନ୍ତ ସ୍ୱାମିତ ମୁନଙ୍କ ସଦଳ । ୨୨୧୮ ।
ସଦେବେ ଯେମାନେ ସତ ହୋଇଲେ ତେଜନ୍ତୁ ?
ତା' ଶୁଣି ମୁଖୀ ଦୂତ କଣିଲୁ ଏଣୁ । ୨୨୧୯ ।
ଜେ ନୃପତ ହ୍ରୋସ୍ନୀ । ଜୁଟେ ଅତ ପଣା !
ସେ ଦେବୁଷ୍ଣ ଅଛି ଜ୍ଞାନ ଲୋକଙ୍କ ବଣା । ୨୨୨୦ ।
ସେ ଦୁର୍ବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଳବୀର୍ଯ୍ୟାବଲ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତାନ ଶିବୁର ମନୋହର । ୨୨୨୧ ।
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗି ପ୍ରତାପ ଅତ୍ରୁଷେ ଲବାବର ।
ଗଲଦ ଅଟେ, ଦଶାନନ ଦୂଏ ଭାବର । ୨୨୨୨ ।
ତଥନ ଲକ୍ଷ୍ୟୋଜନ ଅଙ୍କ ଜାଣିବାକୁ ।
ଯାଦ ଲେଖା ଦୂଏ କ ଷତ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ? ୨୨୨୩ ।
ଅନ୍ନ ସାନ୍ଧ୍ୟନସ-ବ୍ରଜ୍ଞନ-ସଙ୍ଗେ ।
ଲ୍ଲିଗ୍ନ ଅବତାର ହୋଇଲ୍ ତ ନୃପେ । ୨୨୨୪ ।
ରାଙ୍ଗ ଋଷି ଶିବ-ପାନ ଅଶିବା ଅଙ୍ଗରେ ।
ବନ୍ଦ୍ନ ନୃପ ଦୂଷ ଦେବେ ଅନ୍ନ ନପଣାରେ । ୨୨୨୫ ।
ହାଣିବା ତେଜେଣି ଅଙ୍କ ରାଙ୍ଗ ତାଡ଼ିଣାକୁ ।
ଭୋଜନ ବଳୀ ଜଣେ ନ ଦେଖି ଜେଗରୁ । ୨୨୨୬ ।

ମେଘବପୁ-ବରଙ୍କ ବଳ ପ୍ରେରି ପାବନ ।
ସଙ୍ଗ-ସ୍ତୂପ ଖଣ୍ଡ କଲେ ହୋଇଲେ ପାର୍ଶ୍ୱ । ୧୧୧୭ ।
ମନଉଧାରକୁ ଛେଡ଼ିଥିଲେ ସୁଦୂରରେ ।
ଭାବିଲେ ମନ୍ଦାଧାନୁ ଛେଡ଼ ନ ପାରୁ ଭରେ । ୧୧୧୮ ।
ଯେ କୌତୁକେ କୈଳାସ ନଗରୁ ଛେଡ଼ିଥିଲେ ।
ସେହୁ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚତ୍ୱ ହୋଇ ପଳାଇଲେ । ୧୧୧୯ ।
ପରେ ମୁଣାଳକୁ ଗଜ ସ୍ପର୍ଶିବା ସ୍ୱରରେ ।
ସେ ଧନୁକୁ ସ୍ପର୍ଶିଲେ ନୃପ ଅନାୟାସରେ । ୧୧୨୦ ।
ଘନଧ୍ୱାନ ଶୁଣି ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କ-ନାଦକୁ ।
ଯିବି ପରସ୍ପା ଭଣ୍ଡ ଭୂପ ପଶ୍ଚିମକୁ । ୧୧୨୧ ।
ଶିବ ଧନୁ ସ୍ୱନକୁ ଦେବ ଶୁଣି ଶିବକୁ ।
ଭଣ୍ଡ ତପସ୍ୱୀ ସାଧନ୍ତେ ଗଲେ ଭାଗ୍ୟାବନ୍ତୁ । ୧୧୨୨ ।
ବଳ-ଧାରୀବାର ଧୀର ସ୍ତମ୍ଭ ଦେଖନ୍ତେ ।
ଘନାଘନ୍ଦୋଷ ପ୍ରଭ ଲଭିଣ ତେଜନ୍ତେ । ୧୧୨୩ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣଶିଳ୍ପ ଦେଖିବା ପଣ୍ଡୁଚ୍ଛ ଯଶ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭିତ ସବୁଜନ ଦେଶ । ୧୧୨୪ ।
ହୁଆଁ ଜନସ୍ତୁପକୁ ଦେଖିବା ମାନବ ।
ଅନ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ମନ ଥାଇ ନ ବଳାଇବ । ୧୧୨୫ ।
ଏଣୁ ସଦରଦସ୍ତୁ ଶିବ ବଚନ ।
ହୃଦ ମୂର୍ଚ୍ଛି ଶୁଣି ଦୂରୁ ନୃପ ରଘୁନନ୍ଦନ । ୧୧୨୬ ।
ସୁଖଦାର ଦାଢ଼-ନୃପ ହୃଷ୍ଟନ୍ତେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ।
ହୁରେ ଭକ୍ତେ ଭଲ ନୃପ ବୋଲିଲେ ଅଶ୍ରୁ । ୧୧୨୭ ।
ତ.ଦାଙ୍କ ଧର୍ମସୂତ୍ର ଦାଦା ପ୍ରିୟ ଜନରେ ।
ସୁଜନଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ପ୍ରଶଂସିଲେ । ୧୧୨୮ ।
ତେବେ ନୃପଗ ସର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ଭଳେ ସାଧ ।
ପଡ଼ ଦେଖାଇବ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଜାର । ୧୧୨୯ ।
ବୋଇଲେ ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ହୋଇ ଆନନ୍ଦ ।
ସୁଣାଇବାକୁ ଜଗତ ହୃଦ ସୁଖାଇବ । ୧୧୩୦ ।

ସେପରି ଶିଶୁର ବାଲ୍ୟ ବିନା କଣ ଜ୍ଞାନ ।
ତନ୍ତ୍ରେ ଯାଇ ତର୍କରେ ଭଜନ ଉତ୍ତାପ । ୨୨୪୧ ।
ସେପରି ଧର୍ମ୍ମର ବାଡ଼ି ବିନା ଅଙ୍ଗ ।
ଜଙ୍ଗମ ଯତେ ଯାଇଁ ଚଳାଇବ କୁପ ଦୂର । ୨୨୪୨ ।
ଭୁଲେ ଆଉ ଯୋନି-ଦେହ-ଦ୍ୱାର-ଗୃହ ଚିନ୍ତା ।
ଭୁଲିବ ଅନୁଭବ କରେ ଜୈବିକ ଦେହ । ୨୨୪୩ ।
ଭୁଲି କେବଳ ଭୁଲୀ ମୁକୁତୀ ପରଚରେ ।
ନ ଥିଲେ ନିଜର ଆଶ୍ର ନ ଥିବେ ନରେ । ୨୨୪୪ ।
ଶିଶୁ ଅପ ମୁଖରୁ ନିକଟ ଧାରିଣ ।
ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଦେହୁ ନର୍ତ୍ତି ଆରେ ଭୁଜାଙ୍ଗ । ୨୨୪୫ ।
ଭୁଲି ଗୁଣ ପୂର୍ବରେ ମୁକ୍ତି-ଆଗର ।
ପର ଜନ୍ମଶାପ ଧର୍ମ୍ମଚ୍ୟୁତର । ୨୨୪୬ ।
ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖେ ଭୁଲ ଭୁଲିବ ଜାଣଣୀ ।
ଦୁଃଖର ଯତନର ଦ୍ୱାର ନିରାଶୀ । ୨୨୪୭ ।
ଯେତେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖ ପଡ଼ ଧରଣୀର ।
ଶୀଘ୍ରେ ଜଳ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖ ଦୁଃଖଭୋଗ । ୨୨୪୮ ।
ସ୍ୱର୍ଗ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାର୍ଥି ସଂସାରରି ନିତ୍ୟ ।
ନାରାୟଣ ପରିଚାଳୁ ଜେ ଅଭିମୂର୍ତ୍ତ । ୨୨୪୯ ।
ଧାନ ନକ୍ଷତ୍ର ବକ୍ଷୁତା ବ୍ୟାମିନି ।
ପ୍ରସାଦ ପୃଥିବୀର ଜନ୍ମ ଧନ-ଜଳଧି । ୨୨୫୦ ।
ସେପରି ଭାଗ ବିଦ-ନାଦ ଦର୍ଶ ଚିନ୍ତା ।
ଆଉ ଯୋନିରୁ ନିଜର ଗାଭଦ୍ୱାରଣ । ୨୨୫୧ ।
ସେପରି ନିପୁଣୀ ଧୂଳି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିରରେ ।
ପଙ୍କଜ ଅଭ୍ରରେ ମଙ୍ଗଳ ଦେଶେ । ୨୨୫୨ ।
ପୃଥିବୀରେ ତେଜୁ ଜଳେ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ।
ଦେବତାମାନେ ଜନ୍ମ ନିଜପ୍ରସାଦରେ । ୨୨୫୩ ।
ନିପଦେଶରେ ଦେଶୁ ଭାଗରେ ସନ୍ଧାନ ।
ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ନର ପୂର୍ବସଂଶୁ ନର । ୨୨୫୪ ।

ସୀତା-ରାମ-ବିବାହ-ସମ୍ବାଦ ନଗରରେ ।
ପ୍ରଚାରେ ହୁଅନ୍ତେ ସମସ୍ତ ନାଗରିକରେ । ୧୧୫୫ ।
ମହାନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ସ୍ୱାମି-ଭକ୍ତିରେ ।
ନିଜ ନିଜ ମନ୍ଦିରକୁ ମଣ୍ଡିଲେ ସତ୍ୱରେ । ୧୧୫୬ ।
ଧ୍ୱଜ ପଟ ସାଢ଼ି ଫଳ ରମ୍ଭାଏ ମଣ୍ଡିଲ ।
ଆଳେଖ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାନ ହୋଇ ଶୋଭନାଙ୍କୁର । ୧୧୫୭ ।
ପତାକା ଶୃଙ୍ଗାଗ୍ରରେ ପକ୍ଷୀ ସୁଶୋଭିତ ।
ଅଙ୍ଗନ ପଥ ସୁବାସ-ସଲିଳ-ସେଚିତ । ୧୧୫୮ ।
ହେମକୁମ୍ଭତୋରଣ ଦ୍ୱାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭିତ ।
ଦଧିମାଲ୍ୟାଦି ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଜ୍ଜିତ । ୧୧୫୯ ।
ଶୋଭିଲା ଦ୍ୱାରେ ନାଟ୍ୟଶାଳା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ।
କସ୍ତୁରୀ ଚନ୍ଦନ ପିଚକାରେ ସୁଗନ୍ଧାନେ । ୧୧୬୦ ।
ସେ ନଗରବର ଅଟେ ସର୍ବଦା ସୁନ୍ଦର ।
ହେବାରୁ ସଜ୍ଜିତେ ହେଲା ସୁନ୍ଦରତର । ୧୧୬୧ ।
ସୁସଜ୍ଜିତମଣ୍ଡପ ଅଟେ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ସେ ତ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ଭୃତ । ୧୧୬୨ ।
ସମ୍ଭାରିତ ହୋଇଲା ଘଣ୍ଟା ତୋରଣ ।
ପଞ୍ଚତୋଟିକ ଶୃଙ୍ଗାର କରେ ଯୋଜନ । ୧୧୬୩ ।
ବେଦଧ୍ୱନି ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ମଙ୍ଗଳଗାନ ।
ଉତ୍କଳ ବାଦ୍ୟନାଦ ତହିଁ ଶୋଭାମାନ । ୧୧୬୪ ।
ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନ ସଜ୍ଜିତ ।
ପ୍ରାସାଦ ଶ୍ରେଣୀ ଅଟେ ସଜ୍ଜିତ । ୧୧୬୫ ।
ତେଣୁ ତାହା ତହିଁ ଲେଖ ନ ପାରୁ ବର୍ଣ୍ଣିଲୁ ।
ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରଭୃତି ଏଥୁ ସ୍ୱୟଂ ଯୋଗୀକୁ । ୧୧୬୬ ।
ସେ ଶୁଭ-ନକ୍ଷତ୍ର ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ତହିଁ ଦୁନ୍ଦୁଭି-ଭେରୀ-ଶଙ୍ଖ ଧ୍ୱନି ଭାତ । ୧୧୬୭ ।
ତେବେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଶୋଭା ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ।
କବିଙ୍କ ବଳ ନାହିଁ କିବା ଦେବେଙ୍କୁ । ୧୧୬୮ ।

ତ ଦ୍ୱା ଶ୍ରୀ ଦେଖି ଭୁଜ ଦେବେ ଅନନ୍ତ ।
ବ୍ରହ୍ମାଦେଶରେ ଯୋଗୀ ହେଲ ପ୍ରକୃତି । ୨୨୬୯ ।
ଦକ୍ଷପକ୍ଷ୍ମ ଦୋଷରେ ନୃତ୍ୟାବରରେ ।
ଧନୁ ଅହଂକାର ଭୂର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ସ୍ୱ ପୁରେ । ୨୨୭୦ ।
ଚେମନ ତନ୍ତ୍ର ଦେବପଦରେ ଗତ ଦଶ—
ପଞ୍ଚ ପର୍ବତର ଦସାଶ ହେଉଅଛି । ୨୨୭୧ ।
ଧାବନ ଶପଥ ଯେ ଭୁବନପ ପ୍ରଭୁ ।
ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବେଗରୁ ବେଶ ଗାର୍ଥ୍ୟ ସାଗର । ୨୨୭୨ ।
ଅଶ୍ୱାରୋହ ଗଜପୃଷ୍ଠେ ପୌରବନ୍ଦିତ ।
ବହୁଲକାର-ଧୂଳି ଦାଣ-ବର୍ଣ୍ଣ-ପୂତ । ୨୨୭୩ ।
ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଦ୍ରୋଣ ଯଜ୍ଞରେ ଅଗ୍ନିଶିଖା ।
ପ୍ରାଣ ପଦ ଦେବପ୍ର ଗମନ ଦଶ । ୨୨୭୪ ।
ଗଣ ଦଣ୍ଡ-ଭୁବନ-ଯୋଜନ ବଖାଣ ।
ଧୃତ କଳିଣୀ ଗୁମର ଧ୍ୱଜାଦ ଭୂଷଣ । ୨୨୭୫ ।
ପଞ୍ଚ ବସୁ ଏକାଦଶ ହୋଇ ଦ୍ୱାର—
ବହୁରୂ ନବ-ଦୋଷରେ ମନ ପୁରନ୍ଦର । ୨୨୭୬ ।
ଭୂମି ସ୍ୱର୍ଗ ବଳଧ ସପ୍ତ-ସ୍ୱ ଦ୍ୱୀପ ।
ବେଦାର ଦେହ ସ୍ୱହ୍ୱନ-ଯନର ଦେଶ ହୃତ । ୨୨୭୭ ।
ଯେ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ପଦ୍ମରେ ଧ୍ୱଜ ଦେଖେ ।
ବିଷ୍ଣୁ ଦେହ ଭାଗ ଦ୍ରୁତ ନ ପ୍ରକଟ ଭଣେ । ୨୨୭୮ ।
ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଉଦୟ ହୋଇ ବଳଧ ଦୂତ ।
ସୁନା ଅବଧରେ ବସୁମତିରେ ଧନୁ । ୨୨୭୯ ।
ଯୋଗିନୀ-ପ୍ରକଟ-ଧୂତ ଗଜ ଭଣତ ।
ଭକ୍ତେ ଦାସ ହୋଇଲେ ନବନଦୀରେ । ୨୨୮୦ ।
ତିଳଭା ପ୍ରଭୃତ ଜୀବଧର ସଞ୍ଜଣେ ।
ପ୍ରାଣୀ ବଶ ତପସ୍ୱୀ ଦୂଷରେ ଭାସୁରେଣ । ୨୨୮୧ ।
ପ୍ରମୋଦଣ ଦେବଦ୍ୱ ବଶ ଦକ୍ଷିଣ—
ଯଦୃଚ୍ଛ ଦକ୍ଷନରେ ଦେବଗଣ ସ୍ୱରୂପ । ୨୨୮୨ ।

ଗାନଗାୟ ଉଦ୍ଭୂଷକ ମାଗଧ ପ୍ରଭୃତ ।
ଗଣେ ଲବ୍ଧୁଷ୍ଟ ଦାନ ତହିଁ ଭଲେ ଗତ । ୨୨୮୩ ।
ଭୂଷିତ ପଦାତିକ ହୋଇ ଗଣନାଗତ ।
ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କରେ ଗମିଲେ ଧରି ଅସ୍ତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ । ୨୨୮୪ ।
ଚଳ ଚଳ ହୋଇ ଜୁଟେ ବଳଦେ ଖଡ଼ୁରେ ।
ଧଡ଼ ଘଡ଼ ଘ୍ରୂଲ୍ଲେ ବୋଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ ପିଠିରେ । ୨୨୮୫ ।
ବେଶ୍ଚ ଢକ୍କା ଝଞ୍ଜାର ନାନା ବାଦ୍ୟଘୋଷ ।
ପୂରିତ ହେଲା ଧାତ୍ରୀ ଗଗନ-ମଧ୍ୟଦେଶ । ୨୨୮୬ ।
କେ ଯୋଗେ ରଥଯୋଡ଼ ବସ୍ତ୍ର-ଭୂଷା ସିନ୍ଧୁର ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ମିଶି ଚଳୁ ମାନବଙ୍କ ବଧିର । ୨୨୮୭ ।
ପଦ୍ମିନୀ ସେନାଙ୍କରେ ପ୍ରବେଶ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ।
ଶ୍ରେଣୀ ଶୃଙ୍ଖଳ ଯୋଡ଼ାଙ୍କୁ ସାଜୁରେ । ୨୨୮୮ ।
ଅଶ୍ୱାରୋହୀଙ୍କରେ ପୃଥ୍ୱୀ ଲୁଚିଲେ ।
ଅର୍ଦ୍ଧଖଣ୍ଡା କମାନ ଧରି ଜୁଡ଼ ହୋଇଥିଲେ । ୨୨୮୯ ।
ତେବେ ନୃପଙ୍କ ଦେବଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠ ।
ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମର୍ଦ୍ଦେ ପାଞ୍ଚ ଭାଗ ଦର୍ପ ଦଣ୍ଡ । ୨୨୯୦ ।
ମୂଲ୍ୟାଜାତ ରତ୍ନସମୂହ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ।
ଲୋଭୀ ଦେଲ ଦ୍ୱାରେ ବଳ ସେନାପତ୍ତି । ୨୨୯୧ ।
ରୌପ୍ୟ-ଶଙ୍ଖ-କଣେଶ ଗୁଛିକ ବୃନ୍ଦ ।
ଯଥେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଅଞ୍ଜନବରରେ ବସିଲ । ୨୨୯୨ ।
ବସିଲୁ ଜଳଖ୍ରୁ ଦେଶଅ ଭୁକ୍ତର ।
ଲବ ଯଂଗ୍ରହିତ ଏକ ପଦ ଲକ୍ଷ୍ମୀର । ୨୨୯୩ ।
ଗଜେନ ଅଶ୍ୱଙ୍କର, ପୃଥେ ନାଗେଙ୍କର ।
ମଦଗଜାନ ଶୁକ୍ଳ ହୋଇ ମନଜାତର । ୨୨୯୪ ।
ଅଗାସ୍ତ୍ୟ ଦିବ୍ୟ ପୂର୍ବଦର୍ପଣ ଦେଲ ।
ଅଳିକ ପ୍ରବେଶ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ପଦ୍ମନ ଦହିଲ । ୨୨୯୫ ।
ଦହିଲ ଗଗନର୍ଷ୍ଣ ତୃଷ୍ଣ ଧରି ତାପରେ ।
ଭାସୁର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜଳ୍ପକ ତାହାଙ୍କ ବନରେ । ୨୨୯୬ ।

ମଳ ସୁରଭି ଶୀତଳ ପବନ ବହିଲା ।
ଜଳ-ସଦ୍ମ ଶିଖି ସବ ଶୋଭା ଶ୍ରୀ ଧରିଲା । ୨୨୯୭ ।
ଏବେ ଶୃଗାଳ ପୁଣି ପୁଣି ଦେଖେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ।
ଶାଖି ନବ ପଲ୍ଲବ ଭୂଷ ଦିଅନ୍ତି ଯଥା । ୨୨୯୮ ।
ବହୁଗୁଣଗଣ ଦକ୍ଷିଣ ସ୍ୱଭାବ ଅଛିଲା ।
ଏସନେ ଦିବ୍ୟଦେହେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦୂତ ବନ । ୨୨୯୯ ।
ବାଟରେ ନିତେ ଶାଖା ପକ୍ଷୀ ବସିଥିଲା ।
ଦର୍ଶ ମାତ୍ର ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟକୁ ଅଇଲା । ୨୩୦୦ ।
ସୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣରେ ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ପନ୍ଦନ ସୁଖଲ ।
ଦୁର୍ବାନ୍ତ ପରି ପକ୍ଷୀ ଶୁଭସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଦୂର । ୨୩୦୧ ।
ଯାହା ନଳନ ସଞ୍ଚୁଣୀ ଭ୍ରମି ଦୋଳେ ବନ ।
ଉଦାର ହୃଦୟେ ଅନନ୍ତ-ଗୀତାକର । ୨୩୦୨ ।
ଘନ ଯାଆ ଖାଲେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ସରୋବର ଏବଣ ।
ଯାହା ନିତ୍ୟ ଶୋଭାଗ୍ୟ ଦେଖେ ଦର୍ଶ । ୨୩୦୩ ।
ପରେ ଚେଳନେ ଅତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ-ମନରେ ।
ସନ୍ଧାନ କଲେ ତତେ ଧନ୍ୟାନିଧିକରେ । ୨୩୦୪ ।
ଦେଖ ଅଙ୍ଗେ ଶୋଭାନ ସୁଦର୍ଶ ଉଦ୍ୟାନ ।
ସ୍ଥିତ ପଦ୍ମାସ ଦ୍ୱିଜଦ୍ୱାରାନନ । ୨୩୦୫ ।
ଦ୍ୱିଜପୁତ୍ରେ ସୁଦର୍ଶ ସଙ୍ଗକୁ ଅନୁସର ।
ଭ୍ରମରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନିଜେ ଯାହା ବନ । ୨୩୦୬ ।
ଏବେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅନନ୍ତ ଶୋଭାସରେ ।
ପଣ୍ଡିତ ନ ଜାଣି ସମସ୍ତ ପାଇଥିଲେ । ୨୩୦୭ ।
ତେବେଣି ଜନକ ଦର୍ଶକର ଅଗମନ ।
ଜାଣି ଜନକ ନଗରସ୍ଥେ ଦେଖି ବଚନ । ୨୩୦୮ ।
ବାଟ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସୁପୁତ୍ରାନନ୍ଦକରେ ।
ବନ ଦର୍ଶ ସନ୍ଧାନ ଦେଖାଇ ଅଦରେ । ୨୩୦୯ ।
ତେଣୁ ଅନନ୍ତ ପୁଣି ବଚନ ସ୍ୱରନ ।
ପେଖନ୍ତି ରେ ଜଣାଇ ସମସ୍ତକର । ୨୩୧୦ ।

ମିଥିଳାର ଶକଟକୁ ଅଗ୍ରେ ଯେ ଚଳି ।
ତାଙ୍କୁ ଘାଗ୍ରେବା ପାଇଁ ତଳୁଅଙ୍ଗ ବଳ । ୨୩୧୧ ।
ପୁଣି ଏକାଂଶେକ ମଣିଲୁପ୍ତା ମୃତ୍ତାବାର ।
ହେମଶ୍ରଣକ ବିବିଭ ଚନ୍ଦ୍ରିକାଧାର । ୨୩୧୨ ।
ଶୁଦ୍ଧ୍ୟ ଫଳ ସୁବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ ଶକଟ ଗଣ ।
ନାନା ମଙ୍ଗଳ ପଦାର୍ଥ ବହୁବିଧ ମୂଲ । ୨୩୧୩ ।
ସ୍ଵଦ୍ଵାର ସ୍ଵରୂପେର ସ୍ତେଦଦଗ୍ଧ ।
ବାହନ ପ୍ରେଷଣ କଲୁ ଲକ୍ଷ ଅଶ୍ୱ ତୋଷ । ୨୩୧୪ ।
ଘରଦ୍ବାର ବେଣି ଚଳେ ମିଶି ଆନନ୍ଦରେ ।
ଏକ ହୋଇ ଅଗଣନ ଚଳିଲେ ଅଗ୍ରପୁରେ । ୨୩୧୫ ।
ସ୍ତବ୍ଧ ହେଲା କି ବହୁଳ ଆନନ୍ଦାବ୍ଧି ପୁଣ ।
ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଅକଷେଦ ଅସ୍ତୁଅଲ୍ଲ ବସ୍ତୁ । ୨୩୧୬ ।
ଏସନେ ବରକାଜ ସଙ୍ଗୌରବେ ଅଗାଭ ।
ବୃମାସ୍ବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ହୋଇ ଅତୀବ ପ୍ରୀତ । ୨୩୧୭ ।
ଯେ ସଦାନନ୍ଦଜନ ସକଳ ମୂର୍ଖମଣ ।
ନଣିକଜନମନଜସ୍ବନବଣାତର । ୨୩୧୮ ।
ତାହୁଁ ପଡିଲ ହେଲ ପାଦ୍ୱାପ୍ତାଙ୍କୁ ଧନଦ ।
ଦେଖିଲେ ନରେନ୍ଦ୍ର ଡେଣ୍ଡବ ନିଜ ଧନଦ । ୨୩୧୯ ।
ବରକାଜ ନଗରେ ପ୍ରବେଶିଲ ଝଳରେ ।
ଚୀତା ନିଜ ସ୍ୱଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଧାଶ ସ୍ତୁତିରେ । ୨୩୨୦ ।
ସୁଷ୍ମ ସସ୍ତୁଗଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱ ଚିହ୍ନିକି ଅଣିକ ।
ଦେଶଙ୍ଗ-ପାର୍ଶ୍ୱି ବନ୍ଧେ ବରଡ ବୋଲଣ୍ଡ । ୨୩୨୧ ।
ଚିହ୍ନି ଏ ନଜ ଶିବେ ଶରବଣି ଯେ ଅଦେଶ ।
ଦୁର୍ଗମ୍ଭୁ ସମ୍ପ୍ରଦ ସୁଖ ସ୍ନେହ ବଧାଇ । ୨୩୨୨ ।
ସଙ୍ଗେ ଯେଣ ସାଦ ଦ୍ୱାରବାଦକରେ ।
ପ୍ରବେଶି ତପସ୍ବେ ଅଦ୍ଭୁତ ପୁରୁଷରେ । ୨୩୨୩ ।
ପଞ୍ଚସ୍ତୁ ଏକଶ୍ରେଷ୍ଠଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ କଲେ ।
ଦେଖ ପ ଭାଷୀ ଗୀତା-ଭାରତୀ ପ୍ରଶଂସିବେ । ୨୩୨୪ ।

ଭୂପ ପାଦ ସୀମାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁଲା ।
ନିଜ ମନସରେ ଅତି ହର୍ଷକୁ ପାଇଲା । ୨୩୨୫ ।
ଜାତର ଅସ୍ତର ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି କେଶବଙ୍କ ।
ତାହା ଦର୍ପ ଲମ୍ପିତ୍ତ ଅତି ବାଞ୍ଛା ହୋଇ । ୨୩୨୬ ।
ଲଭିଲେ ନିଜ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଭକୁ କହିବାକୁ ।
ଯାଇ ଦ୍ୱାରୀମିତ୍ର ଭାଷି ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ରାକୁ । ୨୩୨୭ ।
ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପଦନ ପ୍ରେମରେ ଜଳ ଦେଲେ ।
ଯାତେ ଶୁଦ୍ଧ୍ୟଶୀଳ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତ ଜଳ ହେଲେ । ୨୩୨୮ ।
ତୃଷିତ ବାହୁ ଅବଶ୍ଯାଦ୍ବକୁ ଦିଅ ଯାଇଁ ।
ଯେମନେ ସେଠାକୁ ଗଲେ ପୁଲକିତ ଚାହିଁ । ୨୩୨୯ ।
ଭୂପ ଦକ୍ଷିଣ ପଦ୍ମକ ମୂଳସକୁ ସ୍ପର୍ଶି ।
ଦଣ୍ଡବତ ଅନନ୍ତାରେ ପଡ଼ୁ ହୋଇ । ୨୩୩୦ ।
ଦେଖ ପାଦେକ୍ଷ ତାଙ୍କ ପୁଲକ ପ୍ରଣମିଲ ।
ତାକୁ ବଶିଷ୍ଠ ପୋଷାକ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲ । ୨୩୩୧ ।
ବେଣୁଦ୍ଧୁକେ ପ୍ରସନ୍ନେ ତାଙ୍କୁ କହ ତୋଲି ।
ପୁଚ୍ଛ ଦୁଃଖର ଦୁଃଖକୁ ପାସୋରି ଭୂପତି । ୨୩୩୨ ।
ପଦ୍ମାକରକନ୍ଦ ମଦନ ହୋଇଲା ।
ମୁଖ କମଳରେ କଥା ପ୍ରାଣ ଶାନ୍ତିଲ । ୨୩୩୩ ।
ବେଣୁଦ୍ଧୁର କଟିସୂତ୍ରକୁ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ।
ନମି ସେଇରେ ତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦମାନଙ୍କୁ । ୨୩୩୪ ।
ବ୍ରହ୍ମ ଏକୁ ଯେତେ ବାକ୍ୟେ ପ୍ରମାଣ ।
ତାଙ୍କୁ ପଦ୍ମଶ୍ରୁଣ କଲ ପ୍ରେମରେ ଭୂପ । ୨୩୩୫ ।
ବ୍ରହ୍ମଣକୁ ଦ୍ୱାତି ଏକୁ ବେଣୁଦ୍ଧୁର ।
ଗଇ ଭାଷାନ ଦେଲ ଅନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରୀତି ହୋଇ । ୨୩୩୬ ।
ପ୍ରଥାପୁରବାସୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁମନ୍ତ୍ରୀବର ।
ତେଣି ଯଥାରେ ଚଳ ଦ୍ୱିପ ଦୂପଦର । ୨୩୩୭ ।
ସେବେ ସ୍ନାନ ପୂଜେ ବସି ଚିତ୍ତ ଜଣେ ।
ବନ୍ଦିତ ହୋଇଲେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଜାଣେ । ୨୩୩୮ ।

ଚିତ୍ରକମାନେ ସଗୁଣ ଚିତ୍ର ଶୀଘ୍ରକୁ ।
ଦ୍ରବରୀତେଶି ଦେଖି ପାଇ ଅତ ଚୋପକୁ । ୨୩୫୯ ।
ଚନକ ଏବଂ କୃଷ୍ଣିଚରଣ ଲମ୍ଭି ।
ଭୁଜାକୁ କପଟେ ଦେଖି ଦଣ୍ଡ ସୁଦ୍ଧ ଉଠି । ୨୩୬୦ ।
ତାଙ୍କ ଦୃତେ ଦେଶ ଦେବେ ଭୂଷଣ ରୂପ ଲୁଳା ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୁଟେତ୍ରୁ ସୁନ୍ଦର ସାଗର । ୨୩୬୧ ।
ସୀତା ଉଚ୍ଚ ପୂର୍ବ ସୂତ୍ରକ ପ୍ରବଳ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଦଣେ ପୂର୍ବ ପ୍ରଣୀର ଫଳ । ୨୩୬୨ ।
ଦେଖିଲେ ନୃପଦ୍ଵୟ ସବେ ଶିବପୂଜନ ।
ଉଦ୍ଧବ ପ୍ରଣୀଙ୍କୁ ନାହିଁ ଦେଖି ଜନ । ୨୩୬୩ ।
ଦେଖିଲୁ ସୀତାଙ୍କ ଅସି ପୂର୍ବ ।
ତେଣୁ ଅସ୍ତ୍ର ସମ ଧନୁ ମଧ୍ୟ ତେଜ ନାହିଁ । ୨୩୬୪ ।
ଶୁଣି ସେମାନେ କହନ୍ତି ଭଲକୁ ଶୁଣି ।
ଶୁଚନା ଦେଲେ ଅଶ୍ରୁଧାର ଶିଶୁ ନେତ୍ର ହୋଇ । ୨୩୬୫ ।
ଅନ୍ତରେ ସୁତମାନେ ଏହି ଦୁଃଖର ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମ ହେବ କେହି ନାହିଁ । ୨୩୬୬ ।
ଏ ପ୍ରକାର ସୁତମାନେ କହେ ସମସ୍ତର ।
ଶୁଣାନୋପଦେଶ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ପରେ । ୨୩୬୭ ।
ସବୁ ଲୁପତ୍ନୀଙ୍କର ବଂଶର ଛିଦ୍ର ।
ପରମ ସମ୍ପଦ ଶୁଭଙ୍କୁ ସାଗର । ୨୩୬୮ ।
ଧାତା ଉପାନ୍ତେ ନାରଦ ହୋଇ ପୋଷେ ପଣ୍ଡୁ ।
ତେବେ ବଧୂ ଭୂଷ ପୋଷିଲ ହେଲା ସୁନ୍ଦ । ୨୩୬୯ ।
ଏହି ଦେବତ୍ରୁ ଶୁଣି ସବେ ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଲେ ।
ଡୋଳଦେଇଲେ ସେ ଲୁଚ୍ଛ ହେଲା ପ୍ରକାଶିଲେ । ୨୩୭୦ ।
ମିତ୍ରଲକ୍ଷଣକୁ ଅଛ ପଦନାଦେ ।
ଲୟ ଦଶ ଦଶ୍ଚ ବହୁ ଜଳ ପୁ ପୁ ଦେଇ । ୨୩୭୧ ।
ଦେଖି ଏବେ ବଚନ ଦୃଢ଼ ନଗର ।
ଧନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ସଂପଦଜାତର । ୨୩୭୨ ।

ଏହି ସୁଖ-ଦୁଃଖର ପର ସମ୍ପତ୍ତି ।
ସୁଜନ ଅନେକ ଅଛୁ ଆଉ ଗୁଣରେ । ୨୮୫୩ ।
ନେଇ ସତ୍ୟାର ସଙ୍ଗ ପଥ ସମ୍ଭା ସାଙ୍ଗ ।
ସୁଖଣ୍ଡଳେ ସୁହ ଆଜ ପ୍ରଚୁରି । ୨୮୫୪ ।
ଓଡ଼ିଶ ଦେଶରେ ଧର୍ମ ନବ ଭଳ ।
ସୁବନର ଦଣ୍ଡୀଙ୍କ ଦେଶ ବୈର । ୨୮୫୫ ।
ଗାନର ଦଳର ଲଲେରେ ଶୁଭ୍ରଣରେ ।
ଅବ୍ୟ ଦାନ ଦାନ ନେଇଥିବ ଆନେ । ୨୮୫୬ ।
ସଞ୍ଚୀ ସାସ୍ତ୍ର ପରବ ସାହେ ଦେବ ।
ଦେବାଳର ଦାରେ ପଣ୍ଡିତ ଦେବ । ୨୮୫୭ ।
ସଦୃଶ ଗରଣ କୃଷ୍ଣର ଯଦେ ।
ସାଧୁ ଯେ ଦଦ ସଦ ନନ୍ଦ ଉଦେ ଅଦ । ୨୮୫୮ ।
ସୀତା-ସୁଆ-ଦେଶ ଘେଷି ଜୋଡ ସାଗ ।
ଦେବାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଓଡ଼ିଆ ହେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୨୮୫୯ ।
ଚେତ-ନୂପୁର ଦରେ, ଦୁହୁଁ ବସିବ ।
ଜାଗ୍ରତ ଜୀବ-ସାଗ-ନ ହିଁ ପ୍ରଚୁରି । ୨୮୬୦ ।
ଦୂରଗଣ ଦେବେ ସିଂହ-ଶୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ।
ଜଗ ଦ୍ୱାରାରେ ବଡ଼ବ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ । ୨୮୬୧ ।
ଦୂରେ ଦେବରେ ଭବେ ନୃଣେ ଦର୍ଶନେ ।
ଦେବେନଦ୍ୱାରେ ବୁଝରେ ଜାଣେ । ୨୮୬୨ ।
ଏହୁଟେନ୍ଦ୍ରିୟ-ଲଗଣ ସ୍ମରଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ପଥ ହେବେ ଅଦ୍ଭୁତ । ୨୮୬୩ ।
ଜାଣାନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବାଙ୍କୁ କଲ ।
ସିଂହେ ଯେଣ ଦ୍ୱାରେ ହେବ ଶୁଭ । ୨୮୬୪ ।
ଦିନ ଦୂରେ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତନାଥ ।
ବୁଝି ନରେ ଜଗ ଦେବ ଜାଣି ଗୁଣ । ୨୮୬୪ ।
ଦେବୀଙ୍କ ଶୁଭ ଦୁଇ ଦଶ ପଣ୍ଡିତ—
ଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଭବ ଜନ୍ମ ଦୂରେ ଶୁଦ୍ଧ । ୨୮୬୫ ।

ଏଥିର ଶିବବୋଧନ୍ତ ହୋଇ ଦେବଦ୍ବାର ।
ନିଜ ମନୋଜ୍ଞାଳି ଗ୍ରଣ୍ଡ ହୋଇଲା ସ୍ଥିତ । ୧୩୬୭ ।
ଏଣେ ଦଶରଥ ଗର୍ଭ ସମ୍ଭୂତ ହୋଇ ।
ଦେଲେ ଦେବାଙ୍ଗିତ-ଶର ସବୁ ଶୋଭା ପାଇ । ୧୩୬୮ ।
ଜନକା ତା ଅଦ୍ଭୁତେ ଧନୁ ଶୁଣ ରୂପରେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଧନୁଷପ୍ରବର୍ତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶୃଙ୍ଗପ୍ରକାରେ । ୧୩୬୯ ।
ସ୍ତମ୍ଭିତ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଶର ଗଗନ ।
ଯୋଦ୍ଧ ସୁର ଭାନ୍ତ ଏକାକ ଶୁଣ ହେଉ । ୧୩୭୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବତାଏ ହେଲେ ଚମତ୍କୃତ ।
ସେ ସେ ଜନ୍ମ ଦେଖି ହୋଇଲେ ମୋହିତ । ୧୩୭୧ ।
ନର୍ତ୍ତକୀ ଶିଶାପାଏ ରୂପ ଦେଖି ଜନେ ।
ଭାଗ ଦଶ ହେଲେ ମୁନି ପୁଳକିତ ଗାତେ । ୧୩୭୨ ।
ଶିବ-ଦେବତାଏ ଗଳିଲୁ ମଞ୍ଜିଲେ ।
ଉଦ୍ଧୃତ ତପଳା ଲୁଣ ପୀତାମ୍ବର । ୧୩୭୩ ।
ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣ ଅନେକ ପ୍ରକାର ।
ରତ୍ନାଳଙ୍କାରରେ ଭୂଷିତ ଶରୀର । ୧୩୭୪ ।
ଶାରଦ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନ ।
ନବ ନୀଳୋତ୍ପଳ ଦଳ ନୟନ ଶୋଭନ । ୧୩୭୫ ।
ସେ ଅଲୌକିକ ଶୋଭା ମନ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ।
ଦେବନ ବରାଙ୍ଗନା ଆନନ୍ଦ ଭରେ । ୧୩୭୬ ।
ବନ୍ଦନାରେ ଲୁବ୍ଧମନ ନିନ୍ଦୁ ପରିହରି ।
ନୃପତି ନୃପ ଦାୟାଦେ ସୁଖ ଭୋଗ । ୧୩୭୭ ।
ଗୁଣ ଦଶରଥ ଅଙ୍କେ ପୁତ୍ରଙ୍କର ।
ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ବନ୍ଦିନୀ ଦେବ ସହୋଦର । ୧୩୭୮ ।
ବନେନ ବହୁ ନିତ୍ୟ ଏକା ଯୌବନ ତାର ।
ଏକା ଗୁଣ ତୃଣ ଦର୍ଶ ଶର ଦାନୋଦ୍ଧାର । ୧୩୭୯ ।
ନାରାୟଣ ଗଣ ଚକ୍ରରୂପ ଶ୍ରୀ ଜନେ ।
ସେ ସବୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ସେବେ ଭକ୍ତ ଅତି । ୧୩୮୦ ।

ଦୁଇନ ସେବାଇବ ମୁଁ ବୁଝାଇ ବୁଝାଇ ।
ଯେବେ ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ଭାବରେ ସ୍ଥିର । ୨୮୧ ।
ମୁଁ ମୂଢର ହୃଦୟ ବାସନ ଯେବେ ।
ଯାହା ସୁବୃନ୍ଦା ଶରଣ ରୋଷନ । ୨୮୨ ।
ଅମାନୀ-ବୃନ୍ଦ-ବୃତ ନ ଭାବତ ।
ସେହି ଗୋପେ ଭେଷ ଯାଇ ଦେଇ ବିଧି ପୂତ । ୨୮୩ ।
ଶୁଦ୍ଧା-ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ନ ଭ ଜ ଭକ୍ତ ।
ଯେ ଭକ୍ତ ଦାଶୀ ଭକ୍ତ ନ ଧରନ୍ତ ଭାବ । ୨୮୪ ।
ସେ ସୁଦ୍ଧ ଗୋବ ଅଇଲେ ସେହେ ।
ଅନନ୍ୟାନୁବୃତ୍ତି ଶୋଷଣ ଦେବେ । ୨୮୫ ।
ଆଜ୍ଞା ସେହି ଯାଇ ଭକ୍ତ ଦେବେକ ଗୋପନ ।
ବୁଝେଇ ଭକ୍ତ ଦେବ ଧାମ ଦେବ ପୁଷ୍ଟିତ । ୨୮୬ ।
ତୁଚ୍ଛ ଗୋପ ସ୍ଥିତୋ ଆଇ ଭୂଭାରୁ ଦେଖି ।
ସୁଖ-ଶୋକାଦୋଷ ଦେବ ଦୃଢ଼ ଗହ୍ୱାଣୀ । ୨୮୭ ।
ସୁଜନର ଧର୍ମଜନ ପ୍ରିୟରେ ଦାସ ।
ଗୌରବ ନ ଧରୁ ବହୁଦେହ ପ୍ରକାଶ । ୨୮୮ ।
ଯେ ବୃନ୍ଦ-ଜନର ଆଦି ଯେ ଦାସ ଦାସ ।
ଅନୁଗ ଭକ୍ତିର ବୃନ୍ଦ ଭାବ ନ ଦେଇଁ । ୨୮୯ ।
ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଆଜିରେ ଅନନ୍ତ ସୁଖ ।
ସେ ଦେବଙ୍କୁ ସେହି ପଦ ଭଜ ଭଜ । ୨୯୦ ।
ଦୁଃଖକୁ ଗଣ ଭକ୍ତିରେ ଭକ୍ତିରେ ।
ଅଜର ଦେଇଥାଉ ଭକ୍ତ ସୁଦଶା ଦେଇ । ୨୯୧ ।
ଘରେ ଘରେ ସୁଖ ପାଇ ଯେ ଯେ ଭକ୍ତ ।
ସେ ଭକ୍ତେ ଦର୍ଶନେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତେ । ୨୯୨ ।
ସଜନ ସେବକ ଦାସ ସୁଖ ଯେ ଯେ ।
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଭୟହର ଚୈତନ୍ୟଦେବେ । ୨୯୩ ।
ଏହିପରି ପ୍ରଭୁ ଦୁଃଖ ତୁଚ୍ଛ ଦେବନ୍ତୁ ।
ଅମାନୀଶେଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠକ ଦେବ । ୨୯୪ ।

ଅଶ୍ଵଦବସରେ ବସି ପ୍ରଭୁ ଚିନ୍ତାଗରେ ।
ଅଛି ଯେ ସ୍ଥଳରେ ଥିଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୌତ୍ରରେ । ୨୩୯୫ ।
ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଦଶରଥ ଜନକଙ୍କ ମେଳନ ।
ମହାପ୍ରସାଦ ଲାଭ ଭବ ନୃତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନ । ୨୩୯୬ ।
ଏହୁ ବଳରାମଙ୍କ ଚଦେଶ-ନରପତି ।
ସମୁଦ୍ର ଘେରି ପୂଜ ଲଭନ୍ତି ଅତ ଶୁଭ । ୨୩୯୭ ।
ଭୂମି ପୂରବେଶ ଧର ବୃନ୍ଦାବନକୁଞ୍ଜ ।
ଜନକପୁରର ବୋଇ ଯାଇଲ ଅନନ୍ତ । ୨୩୯୮ ।
ମିଥିଳାନାଥର ଘାଟ ସମ୍ମାନ ଜନନ୍ଦୁ ।
ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଲଭିଲେ ଅତୁଳ ଆନନ୍ଦ । ୨୩୯୯ ।
ଦେବନ୍ତ୍ର ଏକ ଅଶେ ମେନକା ଅପ୍ସରା ।
ଧୂମ ଘନ ପୂଜା ହୋଇଥିଲା ଶୋଭନ । ୨୪୦୦ ।
ଦେବନ୍ତୁ ନଜ ସଖୀ—ଦୂର୍ଲଭା ଅପ୍ସରା ।
ତତଳ ସମ ଦୂରତେ ଏବେ ପ୍ରଭାଷିତ । ୨୪୦୧ ।
ସେ ସମ୍ପ୍ରରେ ତୈଷଣ ଜୌମିକ ମଣ୍ଡପେ ।
ବରପୁଜନ ବିଧାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖ ପଦର । ୨୪୦୨ ।
ବିନ୍ଦୁପୁର ଅଦେଶରେ ଶଭାଜନ ଦଣ୍ଡ ।
ଶତରେ ସଦେଶ୍ଚିତ ସୀତାକୁ ଅଣିଲ । ୨୪୦୩ ।
ସ୍ୱ ଯୂମ ଦେବସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବେଶ ଧର ।
ଜଣା ସବେ ଆସିଲେ ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କରି । ୨୪୦୪ ।
ଲାଭ ରୁକ୍ମିଣୀ-ସତ୍ୟଭାମ ଯେ ସଂକଳ୍ପ ।
ଜାଳ ହୋଇ ମୋହନ୍ତ ଏନର ପୁଲକର । ୨୪୦୫ ।
ସୁବେଶ ମଧ୍ୟେ ଅନନ୍ତ ଏବ ସଞ୍ଚରଣ ।
ମଧ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତିକର ସୀତା ଅତ ସୁନ୍ଦର । ୨୪୦୬ ।
ଏଥର ଲାଗିଲା ତତ ଶାନ୍ତିର ଭଗବାନ ।
ଅଛି ବିଷ୍ଣୁ ନଜ ଭାବନ ହସ୍ତଗତେ । ୨୪୦୭ ।
ସୀତା ରୂପ ଘନତ୍ତ୍ୱ ବେଷ୍ଟନ ଭାବେ ।
ମନୋହର ଯେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି ସହ ଶୁଭ । ୨୪୦୮ ।

ସେହି ଯେ ଦେଖନ୍ତି କୃଷ୍ଣ ଚରଣ କମଳ ।
ନିଶ୍ଚୟ ଚରଣ ମୁହଁ ଦେଖାଇଲୁ । ୨୪୦୯ ।
ଯେ ଗୁଣରେ ମୋତେ ଧରି ଅଛ ବାନ୍ଧିଣ ।
ଏବେ ଶୁଣ ତାର କଥା ସାବଧାନ । ୨୪୧୦ ।
ଦେଖ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଇଛି ତୋତେ ।
ତୋର ପ୍ରଭାତି ଲୀଳାରେ ଦେଖିଛ । ୨୪୧୧ ।
ଚୋରି କଥା ଚଇତନ୍ୟଙ୍କ କହି—
କୃଷ୍ଣ ଦୀକ୍ଷା ବାଲ୍ୟେ ମୋର ଅଙ୍ଗୀକାର । ୨୪୧୨ ।
ଏଣୁ ସ୍ୱପନ ଦେଖ କରିଣ ତୁମ୍ଭ ଉପ ।
ସେ ଦେଖିଲେ ଚରଣ ଯେ ଚରଣ ନାଥ । ୨୪୧୩ ।
ଯା ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରାଣେ ତାଙ୍କୁ ପାଇଁ ଚରଣ ଛଡ଼ା ।
ଏହା ଦେଖନ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନ ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ । ୨୪୧୪ ।
ଏ କଥା ଗଭୀର ଯେତେ ଚିନ୍ତିଲେ ।
ତାହିଁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଚରଣ ସତ୍ୟରେ । ୨୪୧୫ ।
ଯେ ଗୋପୀଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଶୁଣ ଗୋଟି ଦେଖ ।
ପାଇବୁ ଚରଣ ସୁନ୍ଦର ଦୃଷ୍ଟି । ୨୪୧୬ ।
ପ୍ରୀତି ଗୋପୀ ସ୍ୱପ୍ନେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଦେ ଚିନ୍ତନ୍ତୁ । ୨୪୧୭ ।
ଚାର ଚକ୍ଷୁରେ, ଗୋପୀ ସିନ୍ଧୁରେ ।
ଶାନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଯେଉଁ ଦେଖ ଦେଖାଇଲ । ୨୪୧୮ ।
ପ୍ରଭୁ ଚରଣେ ଚଳ ଚରଣର ।
ଚରଣ ଯେତେ ଚଳ ଦେଖାଇ ଲଭ । ୨୪୧୯ ।
କହି ପୁଣ୍ୟରେ ଦେଖ ଗୋଟି ପ୍ରଭୁ ।
ଶୁଣ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦୁଃଖ ନିନ୍ଦା-ଦୁଃଖ । ୨୪୨୦ ।
ସେ ସେହି ଚରଣେ ଦୁଃଖ ପାପ ଦେଖ ।
ପୁଣ୍ୟ ଚରଣ ଶାନ୍ତି ଦୁଃଖ ଚିନ୍ତା ଚଉ । ୨୪୨୧ ।
ସର୍ବଦା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗେ ଚଳ ।
ଦେଖ ସ୍ୱପ୍ନ ଚରଣ ଚରଣ ଗୋପୀଙ୍କ । ୨୪୨୨ ।

ଶ୍ରୀ

ହୋମାଗ୍ନି ସନ୍ନିଧାନ ଦେଲ ସମାପନ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ନେଇ ପ୍ରଜାପତିରୂପେ ହୁତାଶନ । ୨୪୨୩ ।
ପରେ ସୀତା ରାମ ପଲ୍ଲବରେ ଭର ଧରି ।
ଅଗ୍ନି ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲେ ସପ୍ତ ଅନୁସରି । ୨୪୨୪ ।
କେତେ ଭାବ ରାମରୂପ ସର୍ବ ସୁମରଣେ ।
ପ୍ରତିପଳ ସନେହ ଉଭିସ୍ଥ ଜନ ମନେ । ୨୪୨୫ ।
ସୀତା ଅଟି ବନ୍ଧନର ବନ୍ଧୁରୂପ ହୋଇ ।
ସେ ସ୍ନେହ ଦର୍ଶନ ସୁଖାରେ ଦେଖା ଦେଲା । ୨୪୨୬ ।
ଶିବ ଦର୍ଶନ ବ୍ରହ୍ମେ ଲଭ ଥିଲୁ ଅଛି ।
ରଘି-ପଲ୍ଲୀ ପତଣି ହୋଇ ନ ପାର ଥିଲ । ୨୪୨୭ ।
ରାମ ସ୍ତବର ଭଲେ ସୀତା-ମୁଖ-ଚନ୍ଦ୍ରରେ ।
କୃପାକର ଏକୁର ବନ୍ଦନ୍ତୁ ଅନନ୍ତରେ । ୨୪୨୮ ।
ଦର୍ଶନ ଅଶ୍ରୁରେ ସୀତା ଭାବୋଦୟ ।
ସିନ୍ଦୁର ପାଦ ଭରେ ହୋଇ ଲୀଳାଳୟ । ୨୪୨୯ ।
ବଶିଷ୍ଠାଦେଶରେ ଏ ପୀଠେ ସୀତା ରାମ ।
ବସି ହେଲେ ସଜ୍ଜନ-ନୟନାଭିରାମ । ୨୪୩୦ ।
ଅନନ୍ତର ଦେଖନ୍ତି ଆପଣାର ଧର ।
କୁଲଦ୍ଧବର ବୈଷ୍ଣବ ମଣ୍ଡନ ଦେଲ । ୨୪୩୧ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜଗ ପ୍ରଭୁ ଲାଗିଯାନ୍ତି ପୁଣି ।
କେଶକୁ ଲୁଣ୍ଠିତ ଉନ୍ନତ ନଗଣା । ୨୪୩୨ ।
ଶ୍ରୁତି ଭିତି ଅଟି ବିଶ୍ଵାସ ଭଜନ ।
ଭୋଗ ଭଣ ପାଦର ଏକାନ୍ତ ଭୈଲକ । ୨୪୩୩ ।
ଲଭ ଭଗାକୃତ ଏକ୍ତ ଯୌବନ-ଦେହ ।
ଏକକ ମୂର୍ଖମଣି ବେଦନାରେ । ୨୪୩୪ ।
ଭଗ ଦେବ ପଲ୍ଲବ ଶଂସନ ଭରେ ।
ମହାନନ୍ଦ ସମ୍ଭବ ପୂଜା ହେଉଛେ । ୨୪୩୫ ।
ସେ ମଣ୍ଡପେ ଶୋଭନେ ସମ ସୁଖାଧାର ।
ଦେଖି ଭବ ସଂହଜ-ଲୋଚନ ଧରିଣ । ୨୪୩୬ ।

ଜୀବର ଦୁଃଖ ଦେଖି ଏଣେ ଓଡ଼ିଶା ।
ଆସିଲେ ଏହି ଗୋରାଏ ଦେବ ଶ୍ରୀ ଗୋଷ୍ଠୀ । ୨୭୭ ।
ବଳି ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦେଖି ଲୋକଙ୍କ ।
ନୃପଙ୍କ ହୋଇ ଏହୁଣ ଲୋକ ଲାଜ । ୨୭୮ ।
ଜୀବର ଦୁଃଖ ଶୁଣି ଗୋଲୋକପତି ।
ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଗାଇଲେ ଏକ ନାମପତି । ୨୭୯ ।
ଅପୂର୍ବ ଏହି ଲୀଳାକୌତୁକ ଅତି ।
ଲୋକଙ୍କ ଗୀତ ଦେଖି ଶୁଣି ଦରଶନ । ୨୮୦ ।
ନାମ ଚଇତନ୍ୟ ଶିବ ନାମ-ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ।
ଯେଣେ ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରେମେ ଧାଇଁ ଆସନ୍ତି । ୨୮୧ ।
ଦରଶ ମାତ୍ରକେ ଜୀବଙ୍କ ମୋହିଲେ ।
ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗ ଦେଖି ମୋହିଲେ । ୨୮୨ ।
ଏଥି ଏଣେ ଗୌରାଙ୍ଗ ପ୍ରେମ ଦେଲେ ।
ଏହା ଦେଖନ୍ତି ଏ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରେମ । ୨୮୩ ।
ନାମ-ପ୍ରେମ ଦେଖି ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ।
ଶୁଣି ଗୁଣଗାନ ଭକତେ ମାତିଲେ । ୨୮୪ ।
ଏହି ଚରଣେ ନରେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ।
ମିତ୍ରପୁତ୍ରଗଣ ଦେଲେ ଦରଶ ସୁଖ । ୨୮୫ ।
ନାମ ଚଇତନ୍ୟ ଗୌର ଶ୍ୟାମ ଅଛନ୍ତି ।
ଭକ୍ତ ଦେଖି ଏହା ଦେଖି ଦେଖିଲେ । ୨୮୬ ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖିଲ ଏହା ସମ୍ପଦେ ।
ଭୂମିରୁ ଯାଇ ଦେଖି ଆସିଲ ଦେଖିଲେ । ୨୮୭ ।
ଏଣୁ ଛାଡ଼ି ନାମ ଭୂମିରେ ଥାଇଲେ ।
ସେଇ ଏହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସନ୍ତି । ୨୮୮ ।
ଯେଉଁ ଏଥିରେ ସେ ଏହାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ।
ଏହାରେ ଗୁଣରେ ଦେଖି-ଦେଖନ୍ତି । ୨୮୯ ।
ହେ ମହାପ୍ରଭୁ ! ଶୁଣ ଦେଖାଇ !
ଅଧ୍ୟ ଏହ ଦୁର୍ଲଭ ଦେଖିଲ ଆପଣଙ୍କୁ । ୨୯୦ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଦୃଶେ ଅଙ୍ଗେ ବେଷ୍ଟଣ ଭୂଷଣ ।
ଏ ଗୃହ ଭଗ୍ନାଙ୍କୁ ଗାଳ ପାଦଦାସୀ କର । ୨୪୫୧ ।
ଅଙ୍ଗେ ଭୂଷଣକୁ ଜାଣନ୍ତି ଦେହ ଶ୍ରମରେ ।
ଏତେଦୂର ଅଣିଲ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର । ୨୪୫୨ ।
ଏତେ ଶୁଣି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଦଶରଥେଶ୍ୱର ।
ଜନକେ କହିଲ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ପ୍ରଶଂସିର । ୨୪୫୩ ।
ତେ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରେମ ସରଳତା ହୃଦୟ ।
ଅନନ୍ୟଜନସାଧ୍ୟ ଅଟଇ ନିଶ୍ଚୟ । ୨୪୫୪ ।
ଜନକାଶ୍ରିତ ହୋଇ ଭୋଜନେଷ ପରେ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ଅପଣା ଭବନେ ଆନନ୍ଦରେ । ୨୪୫୫ ।
ଶେଷେ ପ୍ରଭୃତି ଯତନେ ଧୂପଦୀପ ଧ୍ୱଜ ।
ମିଥିଳେଶ୍ୱର ନଗରେ ଶୋଭେ ଦେବରାଜ । ୨୪୫୬ ।
ନରଲୋକ ସୁରଲୋକ ଏକା ସମୟରେ ।
ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଅନନ୍ତ ସୁଧା ସଲିଳ ସିଞ୍ଚିଲେ । ୨୪୫୭ ।
ସଖୀଏ ଗାଇ ସୌଜନ୍ୟ-ସୂତ୍ରର ଅଙ୍କରୁ ।
ଜନାର୍ଦ୍ଦନଙ୍କୁ ନେଇଲେ ବିବାହ-ବେଦିକାକୁ । ୨୪୫୮ ।
ଦ୍ୱିଜରୂପ ଧର୍ଣ୍ଣ ଦେବେ ସୀତା-ନୟନ ।
ଅରୁନ୍ଧତୀ ଦିବ୍ୟଗଣ ପ୍ରକାଶନ । ୨୪୫୯ ।
ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରନ୍ଧ୍ରେ ବେଷ୍ଟିଥିଲେ ଜାନକୀ ।
ମହା ମାନବ ଦେବଦେବୀ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି । ୨୪୬୦ ।
ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦେଶ ଜନକ-ନନ୍ଦିନୀ ।
କନ୍ୟା ଶ୍ରୀରାମ-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେବ ଦେବୀ । ୨୪୬୧ ।
ବୈଦିକ ମନୋହର ଶୋଭାପାଦନ ।
ତଦେ ଜୋଡ଼ିବା ଚେତ ଭକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିନ । ୨୪୬୨ ।
ଅଞ୍ଜଳି-ବନ୍ଧନ ଜନ ପଦ-ସେବନ ।
ପ୍ରଜା-ସମସ୍ତ-ସନ୍ନ-ସୁପ୍ରଭାତ । ୨୪୬୩ ।
ପୂର୍ବ ଗାନ୍ଧାର ବେଦେ ବାଦ୍ୟ ଭେରୀଙ୍କୁ ।
ଅଖଣ୍ଡ ଉଗ୍ର ଦେବ ଏକୁଟ ପୁଣ୍ୟଙ୍କୁ । ୨୪୬୪ ।

ରଙ୍ଗିଣୀ ବାହୁଙ୍କ ଯୋଗୁ ସମାନ ।
ଅନୁଗ୍ରହ ଯୀବ ଅଶୁଭ ବ୍ରହ୍ମ । ୨୦୫୫ ।
ଗରବରୂପେ ନଇଁଲୁକୁ ଦୁର୍ଦିନ ।
ଯୀବେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ବହୁ ଜନଗଣ । ୨୦୫୬ ।
ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେଖ ଏକ ନାଥ ଗୋପ ।
ଅଙ୍କୁରବୃନ୍ଦ ଛୁଇ ଅନ ଯାଉ । ୨୦୫୭ ।
ଦୁଃଖ ଏହ ଧାରନେକ ଦେଖେ ।
ପ୍ରାଣ ଧନ, ଯୌବନ ଲୁଟ ନ ଦେଖ । ୨୦୫୮ ।
ଦାନ ବ୍ରତ ଅନେକ ନାନାରୂପ ।
ତଥାପି ଜନକୁ ପ୍ରଭୁ ଦେଖନ୍ତି । ୨୦୫୯ ।
ଯେ ଜନ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅନୁସରି ।
ସେ ଜଗତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଣେ ହୋଇବ । ୨୦୬୦ ।
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଜନ୍ମ ଯୌବନ ଅଳସ ।
ଭୂମି ଭିତ୍ତିରେ ଦେହକୁ ରକ୍ଷଣ । ୨୦୬୧ ।
ଯେତେ ଧନ ଥିଲେ ଦେଖେ ପୂରେ ଘରେ ।
ପୁତ୍ର ମିତ୍ର ଜନେ ସବୁ ନ ରହେ ଶୁଣେ । ୨୦୬୨ ।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜନ୍ମରେ ମୃତ୍ୟୁରେଖ ।
ଶୋଭନ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଖ ନାହିଁ ନେଲେ । ୨୦୬୩ ।
ରୂପ ଧନକୁ ବାଣୀ ବାଜିକୁ ଲୋଭ ନାହିଁ ।
ସେବ ମନପ୍ରାଣ ଦେଖ ଯାହା ପାଇଲେ । ୨୦୬୪ ।
ଯାଇ ଏବ ଜଣା ଯାଏ ଗୁରୁଙ୍କ ।
ଯେଉଁ ଶେଷ ଦେହ ଯଥାଯଥ ଦେହ । ୨୦୬୫ ।
ସେ ଜାଣ ସଦୃଶ ଭକ୍ତ ଯେତେକ ।
ସେ ସେବ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶ ଦେଖିବେ ନ ଥିବେ । ୨୦୬୬ ।
ଜୀବେ ଯାଇ ଏଣେ ହେବ ସେଥୀକୁ ।
ଭକ୍ତର ବଚନ ଜାଣେ ଦେବ ଦେଖାଇ । ୨୦୬୭ ।
ସେ ଭଗବାନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖ ଶୁଣେ ।
ଆହୁରି ବେଦରେ ଅଛି ଶୁଣେ ଶୁଣେ ଦେବ । ୨୦୬୮ ।

ସୋଡ଼ୀଏ ମୁକାଏ ମୁଦେ ସୁଅକ୍ଷିତି ବନ୍ଧ ।
ଦୁଲୁଲି ବହାଇ ଧରେ ନାଗ ନାଗ ପୃଷ୍ଠ । ୨୪୭୯ ।
ବସେ ଭଗୀଙ୍କ ଏହ ବର୍ଣ୍ଣରେ ପୀତାବାସ ।
ସେ ଦଣ୍ଡ ଦେଶ୍ମୃରେ ଶୁଭେ ଧାଇଲା ଶ୍ରୀନାଥ । ୨୪୮୦ ।
ଧରେ ଝୁଡ଼ି ବାଁଶ୍ଭଙ୍କୁ ସୁଦେବରମଣୀ ।
ଖେଳଇ ଧାଇଁ ଯମାଦରେ ଭବ ନାମଲଣି । ୨୪୮୧ ।
ସମୁଣୀ ଭମାତାଙ୍କୁ ଘାନ୍ତ ପାହାଡ଼ା ବନ୍ଧ ।
ଦେଲ ଦୋହା ଗୀଠପ୍ରାହିତ ବଧାଇ ଅନ୍ଧ । ୨୪୮୨ ।
ତାହାଙ୍କର ପାଦପଦ୍ମ ସେ ଶୁଣୀ ପ୍ରେମରେ ।
ପଖାଳି ସୁଗନ୍ଧିତ ଜଳରେ ଗଙ୍ଗ ଭରେ । ୨୪୮୩ ।
ପୁଣି ପଟାଳେଲ ସମର୍ପଣୀ ଲୁହରେ ।
ଥାହା ନାନ୍ଦିତ ଶିବ-ସୁଦର୍ଶ-ଗମନରେ । ୨୪୮୪ ।
ମଣିମଣ୍ଡିତ ବେଦପାଠପାଳ ପଖାଳି ।
ଘେର ସୁଦେବୀରମାନେ ଅଙ୍ଗ ଦେଖ ଦୋଳ । ୨୪୮୫ ।
ପଦ୍ମଶିରେ ଅଣ ସୁତ ଭଳୁ ଅନନ୍ତର ।
ଦେଦେଲ ସୁପ ଧାରାଠ ଶେମାନେ ଭ ଭଲୁର । ୨୪୮୬ ।
ବନ୍ଧୁବଧ ପିଷ୍ଟକ ନାନାବଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ଯେତେକ ବଡ଼ା ଦେଇ ତା କେ କହବ ଗଣନ ? ୨୪୮୭ ।
ଲଇ ପିଷ୍ଟ୍ରଭସ୍ମୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏକୁ ଅଲଙ୍କ ।
ସୁର ପ୍ରଭାବ ଅଧାର ସୁସ୍ୱାଦୁ ଅମୃତ । ୨୪୮୮ ।
ଭୋଜନ ଦାସ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣପିଣ୍ଡରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
ପ୍ରତୋଷ ଦାସ୍ୟ ନାଥଙ୍କ ତାଙ୍କ ଯଶ କରେ । ୨୪୮୯ ।
ଏହି ତାଳ ପାଣ ଏକୁଷ ଦେହ ସୋଡ଼ ଦଏ ।
ମନ ବଲ ବଲ ମଧ୍ୟ ଭାବନଗୋ ପୂଏ । ୨୪୯୦ ।
ପ୍ରସାଦେ ସବେ ସ୍ୱେଚ୍ଛନ ଆଚମନ କଲେ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ବଡ଼େ ଅବସିଲେ । ୨୪୯୧ ।
କନକ-ଡାଲି ତାମ୍ବୁଳ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଗରେ ।
ଦେଲାଅନ୍ତ କଳେବେ ଦୁଷ୍ଟୁ ଖଣ୍ଡିଲେ । ୨୪୯୨ ।

ମିଳୁ ଲଭ ପୁଣ୍ୟ ସୁଖେ ରହିବ ।
ଶ୍ରୀନିବାସ ସୁଖ ଦେଇ ଜଗ ତୋଷିବ । ୨୮୯୩ ।
କରିଲ ପୂଜା ଲଭ ସର୍ବ ଭାବ ଶୁଣି ।
ଭକ୍ତିରେ ଅଚ୍ୟୁତ ଅର୍ପଣ କରାଣି । ୨୮୯୪ ।
ଅନନ୍ତରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଚାହାଁନ୍ତି କହି ।
କହିଲେ ଏତେକ ଦେବ ତାହା ଶୁଣି । ୨୮୯୫ ।
ଦେବଙ୍କ ଅର୍ଥ ନୃତ୍ୟ ପୂଜନ ସହିତ ।
ଯେ ଜନ ଦେଖନ୍ତି ପୁଣି ଭକ୍ତିରେ ସତତ । ୨୮୯୬ ।
ସେ ଶୁଣି ଯେ ଲୋକରେ ଭକ୍ତି ସ୍ମରଣରେ ।
ବୈକୁଣ୍ଠ ଆସନ ପାଇବେ ସେହିରେ । ୨୮୯୭ ।
ଜନ୍ମରେ ସଂସ୍କାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଶେଷରେ ପ୍ରାପ୍ତି ହେବ ସୁଦର୍ଶନ ଯୋଗ୍ୟ । ୨୮୯୮ ।
ପ୍ରଭାତ କାଳେ ଦେଖନ୍ତି ନାଥ ସ୍ମରଣେ ।
ପୁଣି ଭକ୍ତି ଯୋଗରେ ଦର୍ଶନ କରେ । ୨୮୯୯ ।
ଶୁଣ ଯେ ପ୍ରାଣୀରେ ହେବ ଭକ୍ତ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ।
ଦେବ ସହିତ ଗଣ ବୈକୁଣ୍ଠ ପ୍ରାପ୍ତ । ୨୯୦୦ ।
ଏବେ ସ୍ତୁତି ଶେଷ କରେ ଶୁଣ ସବୁ ।
ନାନ୍ଦ ରମ୍ଭ ଯେ ଦେବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୨୯୦୧ ।
କହନ୍ତି ଶୁଣି ପୁଣି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ।
ପ୍ରାଣୀ କେବଳ ଶୁଣ ପଢ଼ ପ୍ରଭାତେ । ୨୯୦୨ ।
ଅତେ ଶୁଣ ! ଭୂଷ ନୃପ ନନ୍ଦ ଶ୍ରୀଭ ।
ଏ ସକଳ ପ୍ରଭାତ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ୨୯୦୩ ।
ଦୁଃଖ ଯେ ସକଳ ହେଁ ଦୂରେ ଯାଇ ।
ସର୍ବ ସୁଖ ଭୋଗ କରି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ୨୯୦୪ ।
ଏ ରୂପ ପ୍ରଭାତ ପାଠ ଯେ କରେ ।
ସେ ସକଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ସେ ଧନ । ୨୯୦୫ ।
ସଂସାରେ ସନ୍ତାନ ଲାଭ କରେ ।
ଦେହ ଅନ୍ତେ ବୈକୁଣ୍ଠ ପ୍ରାପ୍ତରେ । ୨୯୦୬ ।

ତେଣୁ ଦେଃଖଜାଥ ଅଙ୍କ ଭେଟେଲ ଧନ ।
ଷଷ୍ଠ ବୋଲି ସତୁଷ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବ ବଦନ । ୨୫୦୭ ।
ବଦେବେ ବରଜାଡମାଳେ ପ୍ରେମପାଶରେ ।
ବନ୍ଧ ହୋଇ ବହନ୍ତେ ବେତେଲ ଧନ ଘରେ । ୨୫୦୮ ।
ବାସ୍ନାମିତ ଷଡାଜବ ଧରେ ଜନଙ୍କୁ ।
ଏହେ ବୋଧ କଲେ କହିବା ପାଇଁ ବାଦାସ୍ତୁ । ୨୫୦୯ ।
ତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ପଷ୍ଟୀକ ବୋଷଲେଷ ।
ପ୍ରାଣି ଘରେ ବାନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁକ ଅଦେଶ । ୨୫୧୦ ।
ଶୁଣନ୍ତେ ତେ ପ୍ରକଟେ ସତୁଷ୍ଟ ବଦନ ।
ପୁଷରେ ସ୍ଥାନ ଚକ୍ଷ୍ୟାମଳ ଷଷ୍ଠ ହୋଇନ । ୨୫୧୧ ।
ବରଜାଷ ମେଲ୍କିକିଷେ ଜାନା ପିଣ୍ଡ ।
ଧନ ଶାଦୀ ଭୁବା ବଦ୍ଧ ଶଂଶାଭ ବୋଷଭ । ୨୫୧୨ ।
ଧନ୍ଦ୍ରଦବଃଜେବରଜଦାଶୀଦାଶାଳ ।
ଷେଃଷ୍ଟଥଷ୍ଟ ଷିତବାଣୁଥଙ୍କ । ୨୫୧୩ ।
ଏବା ବସ୍ତ୍ର କ୍ଷିଷଣି ବତ୍ତ ଷକୃ ଷାଷିକ ।
ଯେତେ ପ୍ରେରଣ ତ.ହା ଭବବ ତେ ବାର୍ତ୍ତିକ । ୨୫୧୪ ।
ଷେଯନ୍ଦ୍ର ଓବେଷ ଜନ ଷଷ୍ଠ ନୂଜନ ।
ହୋଇ ଷବେ କଲେ ଷେଷଥଷେ ସୁଖ ସ୍ଥାନ । ୨୫୧୫ ।
ଜଜଭ ଷାଡର ଦାଂ ସତୋଷଷଣି ।
ଦେଷଷ ଅଦେଷାକୁ କଷ୍ଟେ ପ୍ରେଷଣି । ୨୫୧୬ ।
ବର୍ଷାକେ ଯାଟା ଭଲ ଭାଣି ଷଷ ।
ଷିଷ୍ଟକ ଜନ ଜାଜ ଧନ ଅଷ୍ଟଭ । ୨୫୧୭ ।
ଦ.ଷ ଷାଷାକୁ ଭୋଷରେ ଷଷ ଦୃଷ୍ଟି ଷଷ୍ଠ ।
ଦଷିଷା ହେବ ଘଷ ଅଂଶୁଣି ଅଷ୍ଟ । ୨୫୧୮ ।
ହୋଇ କନ୍ୟାଣି ଷଷ ଷୁଷ୍ଠ ଷଷ୍ଠ ଷୁଷ୍ଟ ।
ଷେଷାଷ୍ଟା ହେବ ଘଷଦେଷଷିଷ୍ଟ । ୨୫୧୯ ।
ଭାଷ ଷଷ ଭାଣି ଏବା ଷୁଷ ତେ ଷଷଷେ ।
ହୋଇ ଷଷଷ ଷଷ୍ଠ ଷଷ୍ଟ ଷେଷଷେ । ୨୫୨୦ ।

ଯଗୀଏ ଦ୍ୱାରସ୍ଥଙ୍କ ଶୋକ କରେ ଗୋଚରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଦୃଷ୍ଟ ନ ହୋଇଲେ ଜୋଡ଼ରେ । ୨୫୨୧ ।
ପରେ ଶୁଣ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାର୍ଶ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ।
ଦେଖିଲେ ଆସନର ଅନ୍ତର ଭର୍ତ୍ତା । ୨୫୨୨ ।
ତେବେ ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମ ପ୍ରଭୁ ହୃଦୟେ ।
ଶୋଭେ ହୃଦା ଜୀବାତ୍ମା ସଙ୍ଗେ ଜଗତ୍ପତି । ୨୫୨୩ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅନନ୍ତ ସବୁ ପ୍ରକାଶୀ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ଦେଖ ଯେଉଁଠାରେ ଗୋପାଳ-ଗୋବିନ୍ଦ । ୨୫୨୪ ।
ଦୂର ଦୂର ହୃଦୟେ ବୈକୁଣ୍ଠରୁ ଆସି ।
ପ୍ରଭୁ ହେଉ ଅନୁଭବ କରି ସେହି ଭୂମି । ୨୫୨୫ ।
ତେବେ ଶୁଣ ହରିଙ୍କ ଯୋଗୀ ଶ୍ରୀଭାଗବତେ ।
ଗୃହ ଦେଖା ଯାଇ ହେଲା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭକ୍ତେ । ୨୫୨୬ ।
ଅନେକ ଦେଖିଲେ ଦେହ ଚକ୍ଷୁ ପଥେ ।
ପର କ୍ଷେତ୍ର ଦେଖ ସ୍ୱର୍ଗ ଭୂମି ଦେଖିଲା । ୨୫୨୭ ।
ସତ୍ୟ ଦେଖିଲେ ପ୍ରେମ-ଭକ୍ତି ।
ଗୌରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯେଉଁଠି ଦେଖ ଅଛ । ୨୫୨୮ ।
ସେହି ନିତ୍ୟ ଦେଖ ପର ଧାମ ।
ପ୍ରକାଶିଲେ ଗୋପ ଗୋପୀରେ ବୃନ୍ଦାବନ । ୨୫୨୯ ।
ଯେ ଦୃଷ୍ଟ ହେଉ ସେହି ସମ୍ବୋଧନ ଶୁଣ ।
ଶୁଣି ଭକ୍ତଗଣ ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦ । ୨୫୩୦ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସ୍ଫୁରିଲେ ।
ରାଜ ମ ନ ଆଦି ସ୍ୱରେ ଗାଇଲା ପୂର୍ବରେ । ୨୫୩୧ ।
ବର୍ଣ୍ଣନ ଆଦ୍ୟ ଶୁଣ ଦେବଙ୍କ କଥା ।
ଲେଖିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠଭକ୍ତ ଶ୍ରୀନାମ ବାଣୀ । ୨୫୩୨ ।
ଶୁଣ ହୋଇଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୌରାଙ୍ଗ ।
ସବୁ ଦେଖ ନ ଆସ ଶୁଣ ଦେଖି ଗୃହେ । ୨୫୩୩ ।
ସେହି ଅନନ୍ତ ଗୋପୀଙ୍କ ପାଇ ଗୋପ ।
ଅନ୍ତରେ ବୃନ୍ଦାବନ ଦେଖିଲେ ଶ୍ରୀଧାମ । ୨୫୩୪ ।

ସେମାନେ ଦୁଃଖାକୁଳା ହେଲେ ଶୁଣି ସେ ବାଣୀ ।
କେକେୟୀ ପରେ ଜାତ କ୍ରୋଧକୁ ଆଣି । ୧୫୩୫ ।
ପ୍ରେମସ୍ୱରେ ବୋଲେ ଭଲ ଭାମାତାଙ୍କ ଭବେ ।
ସନ୍ତି ଲଭିଲେ ବନ୍ଧୁବର୍ଗେ ବନସ୍ୱରେ । ୧୫୩୬ ।
ବିଶେଷରେ ସୀତା-ମାତା ସ୍ନେହେଣି ସୁମନ୍ତ୍ର ।
କୋମଳରେ କୋଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣମି ବନପ୍ରଭୁ । ୧୫୩୭ ।
ତୁମ୍ଭ ତ ସ୍ୱଭାବ ଶୁଣେ ରଘୁବର !
ଅନନ୍ତୋଦୟ କୃପାମୟ ଦୋଷହର । ୧୫୩୮ ।
ଏ ମୋ ଦୁହିତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳା ପାଳିତା ।
କୁମାରୀ ସୁକୁମାରୀ ଲୋକେ ଜନକସୁତା । ୧୫୩୯ ।
ଏ ତ ତୁମ୍ଭ ଶୃଙ୍ଖଳ ଏବେ ଦୋଷ ନ ଥିବ ।
ଏବେକୁ ସଦା ପରିପାଳ କଲେ ଅପାର । ୧୫୪୦ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସୁପ୍ରୀତ ହୋଇ ରଘୁନନ୍ଦନ ।
ଭରତ ପ୍ରଭୃତିରେ ତୋଷିଲେ ଶାଶୁଜନ । ୧୫୪୧ ।
ପରେ ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ଗୁରୁଜନ ।
ପ୍ରଣାମ ଭକ୍ତ ଜନନୀ ଦେଖାପୂର୍ବ ନେଇ । ୧୫୪୨ ।
ତାହାଙ୍କ ଜନନୀ ଶୀଳ ସୌଜନ୍ୟ ବାଢ଼ିଲା ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ହେଲେ ସବୁ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ । ୧୫୪୩ ।
ଜଣୀଏ ଜନକଙ୍କ ପ୍ରେମ ବୋଲେ ଧନ୍ୟ ।
ଏହିକ ବୋଲେ କେକେୟୀ ପରେ ଅର୍ପି । ୧୫୪୪ ।
ପୁଣି ବୋଇ ଭଲ ପୁଣି ତାହୁ ଶାନ୍ତ ।
ଭକ୍ତିପୂର୍ବକେ ପଦ ଅର୍ଚ୍ଚିବ ନିତ୍ୟ । ୧୫୪୫ ।
ଜଣୀଏ ମାତ ଭାଙ୍ଗିତ ସବେ ଶୋଭାକୁଳ ।
ପଦ୍ମ ଚରଣେ ହେଲ ଭଲ ପୂଜାଭର । ୧୫୪୬ ।
କେଳିସ୍ୱରୁପିତ ଗାତ୍ରେ ଅନୁଭବେ ।
ଅହା ସୀତା, ଅହା ସୀତ, ବୋଲି ହୃଦ ଭରେ । ୧୫୪୭ ।
ଲୋତକ ଧାରଣୀ ଶୀଘ୍ର ରହିଲେ ଦୁଃଖୀ ।
କେତେ ଭଲଙ୍କ ସେତ ହୋଇଲେ ନ ହେଉ । ୧୫୪୮ ।

ସେବେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଅସ୍ତ୍ର ନେଇ ସେ ।
ଜଳେ ପ୍ରବେଶି ପୈତେକୁ ଗାଡ଼ିଲେ । ୨୪୪୯ ।
ଦୁଃଖ ଦେଇ ରହେ ନାହିଁ ଦେବତ୍ଵ—
ଦୁଃଖ ଦେବୁ ଯେଣୁ ଦେବତା ଦୁଃଖ । ୨୪୫୦ ।
ଏକ ପାତ୍ରରୁ ନେଇ ସେ ଜଳକୁ ନେଇ ।
ସେହି ଜଳରୁ ସେହୁ ଯେବେ ଦେବ ଦେଇ । ୨୪୫୧ ।
ପରେ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ।
ଦେଖାଇଲେ ଧନ ଜନ୍ମକୁ ଆସି । ୨୪୫୨ ।
ଦୁଃଖକି ନରାଧର୍ମ ନେବ ପଣ୍ଡିତେ ।
ଏକ ସବୁ ଜଳେ ଏହି ଧର୍ମଶୁଦ୍ଧ । ୨୪୫୩ ।
ସେ ଜାଣନ୍ତି ଜଳ ପ୍ରକାଶ ଦୁଃଖ ।
ଯେମନ୍ତ ଦୁଃଖକ ଜଳକୁଣ୍ଡଙ୍କୁ । ୨୪୫୪ ।
ଶୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ସେବନ୍ତି ପୂଜନ୍ତି ।
ଦେଖାନ୍ତାଦେବେ ଯୋଗ ପୂଜା । ୨୪୫୫ ।
ଦୁଃଖକ ନେଇ ପୂଜା ଏ ସର୍ବଶେଷ ।
ଏହି ଯୋଗ ଜଳ ଯଥ ଜଳେ ନିତ୍ୟଶେ । ୨୪୫୬ ।
ଜଳ ଜଣା ସ୍ନାନକରି ଶରୀର ।
ଏହି ସ୍ନାନିକ ଜଳ ଦେବାର୍ପଣ । ୨୪୫୭ ।
ପରେ ଦେବତା ପୂଜାରେ ନଇବ ।
ନାନାବିଧ ସ୍ତୁତିକରିଲୁ ଭକ୍ତ ଜଳ । ୨୪୫୮ ।
ତିନ ପଦ୍ଧତି ଯାହା ଅଙ୍ଗନ ପର ।
ଏଥିପରେ ଜଳଧ ଦେବ ଧର୍ମ । ୨୪୫୯ ।
ତାହା ପିଣ୍ଡ ଜଳେ ନିବେଦନ କରନ୍ତି ।
ଶୁଦ୍ଧଜଳ ନେଇ ସେବା ଲାଗି । ୨୪୬୦ ।
ସେତେ ଦୁଃଖ ଦେଖ ଶୁଦ୍ଧି ଜଳେ ।
ଅଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ଯାଇ ଜଳ ନଇଲେ । ୨୪୬୧ ।
ସେ ଦୁଃଖ ଜଳେ ଦେବ ଜଳକୁ ଦେଖ ।
ନାମ ଏ ନେଇ ଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ଦେବୁ ନଇ । ୨୪୬୨ ।

ସେମାନେ ସେବକେ ନୃପ-କାର୍ଯ୍ୟ ସାରେ ସାରେ ।
ଶ୍ରୀରାମ-ମନୋହର-ରୂପକୁ ଧ୍ୟାଏ ଧ୍ୟାଏ । ୨୫୬୩ ।
ଏବେ ପ୍ରମୋଦବନରେ ଦଶରଥ ବଳିଙ୍କ ।
ଖଳିତର ଜନନ ଭାଲୁ ଅନୁଭବିଲ୍ଲ । ୨୫୬୪ ।
ସେହି ବେଳି ବାଲ୍ମୀକି କୋଶଳନାଥ ।
ଭଦ୍ରଲେଖି ନ ସେବେ ଶ୍ରେଷ୍ଠମାତ୍ର ଜଗତ । ୨୫୬୫ ।
ତେବେ ବାହନକୁ ଦଶରଥ ଚଢ଼ାଇଲ ।
ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତେ ସେହି ଏଥି ବୋଇଲ । ୨୫୬୬ ।
ତେଣୁ ସେ ବାଧ ବୋଲ ଦଶରଥକୁ କହି ।
ବଶିଷ୍ଠାଦି ମୁନିଙ୍କି ବନ୍ଦିବ ପ୍ରଣମି । ୨୫୬୭ ।
ତାଙ୍କରେ ଯତନ୍ତ ହୋଇ ଜାମାତାଙ୍କ ଭଗ ।
ସେଇ ଛନ୍ଦସହ ତାହାଙ୍କ ଅନୁଗତ । ୨୫୬୮ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ହେରି ବୋଇଲ ଏମନ୍ତ ।
ହେ ରାମ ! ତୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନନ୍ତ । ୨୫୬୯ ।
ମୁନି-ଶିବ-ସନକ-ନାରଦ-ହଂସ ଲୁହ ।
ତୋତେ ନ ବୁଝନ୍ତି ଭବନ ଅଗମ ତ ମୁଁ । ୨୫୭୦ ।
ତୁ ମନୋବାଞ୍ଛାପ୍ରଦ ଗର୍ଭକୁ ଧାଇ ଦୂର ।
ଜନକ ବୋଲି ଯାଇ ବେଦ କହେ ତୋ ଅପାର । ୨୫୭୧ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନିର୍ଗୁଣ ଗୁଣ ଚୂଡ଼ାମଣି ।
ତୋତେ ବୃନ୍ଦ ମାୟାଧାରୀ ଯୋଗିଜନ । ୨୫୭୨ ।
ତୁ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ସର୍ବମୂଳାତ୍ମ ମୋର ।
କମ୍ବୁକ-ଚକ୍ର ହେଉ ହେ ଗଦାଧର । ୨୫୭୩ ।
ଭୂଏ ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ଯୁଗ ତ ଈଶ୍ବର ।
ଭୂତ ଭବ ଭବ୍ୟ ତେଣୁ ତଥା ଗୁପ୍ତଚର । ୨୫୭୪ ।
ମୋ ଗୁଣ ଜାଣ ସଂସାର କଣ୍ଠେ ବାଣୀ ଅନନ୍ତ ।
ତୋହିଏ ଭକ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେ ରାମ ତ ଅନ୍ତ ! ୨୫୭୫ ।
ତୋହରେ ଅଛ ହେଉ ପ୍ରଭୁ ବେଦ ଜନକ ।
ବନ ଭୂପ ଅଛୁ ହେଉ ବଧ୍ୟ ପ୍ରେମବ । ୨୫୭୬ ।

[illegible]

ହାଟ ବାଟ ନିଷ୍କୁଟ ପୁରଦ୍ୱାର ମଣ୍ଡିଲେ ।
ଉଚ୍ଚ ବିତାନ ଧ୍ୱଜ ତୋରଣ ବାନ୍ଧିଲେ । ୨୫୯୧ ।

ସଫଳ ରମ୍ଭାସ୍ତମ୍ଭାଦି ବୃକ୍ଷ ଦେଲେ ।
ବନ୍ଦନମାଳିକାମାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯୋଡ଼ିଲେ । ୨୫୯୨ ।

ସ୍ଥାପିଲେ ଏମନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଘଟ ଦ୍ୱାରରେ ।
ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁରୀ ଶୋଭା ଦେବଙ୍କ ମନ ହରେ । ୨୫୯୩ ।

ନଗରର ମଣ୍ଡନ ଯେ କରିବ ବର୍ଣ୍ଣନ ?
ଯା ମଦନମୋହନ ମନୋନୟନରଞ୍ଜନ । ୨୫୯୪ ।

ଶ୍ରୀ ସୀତା-ରାମ-ଦର୍ଶନ ଲାଳସାରେ ଲୋକେ ।
ରଙ୍ଗିଣ ବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣ ମନୋଲୋଭା ପିନ୍ଧି । ୨୫୯୫ ।

ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ହୋଇ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ।
ସ୍ତମ୍ଭମାନ ରୂପ ଦର୍ପଣ-ଧାମରେ । ୨୫୯୬ ।

ଯେ ସ୍ୱଜିତ ସତୀ ଦେବୀ ପୁରାଙ୍ଗନାମାନେ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ସ୍ଥାଳୀ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଧରି ଏକତାନେ । ୨୫୯୭ ।

ଅନେକ ଉପହାରଣୀ ବସ୍ତୁ ଧରି ।
ଗାଇଣ ଗାନ କରନ୍ତି ନୃତ୍ୟାଦି ମଧୁରୀ । ୨୫୯୮ ।

ନଗରର କୋଳାହଳ ଅଟଇ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ଭୌମସ୍ୱାଦ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ରେମରେ ରଚିତ । ୨୫୯୯ ।

ରତ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ପାଲଙ୍କ କଲା ଉପରୁ ଯତ୍ନ ।
ରଣୀୟ ହେଉ ଏକ ସେ ଧାନ୍ୟର କଣ । ୨୬୦୦ ।

ଉଦ୍ୟୋଗ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ତୂପ ବସୁଣୀରୁ ।
ଏକ ବସ୍ତ୍ର ଦେଖି ତେବେ ଦାଣ୍ଡରଞ୍ଜିତୁ । ୨୬୦୧ ।

ସେମାନେ ପ୍ରେମରେ ଭରେ ସମାବେଶଣା—
ଯାନ ଉଦ୍ୟୋଗ ଦେଖି ସ୍ୱଚ୍ଛନ । ୨୬୦୨ ।

ତାହାଙ୍କ କରେ ହେମଖଚିତ ପୁଷ୍ପ !
ଜାନକୀଦେବୀ ପାଦ ଧାରେ । ୨୬୦୩ ।

ହର୍ଷ ସୁରସ ଦର୍ଶନ ପ୍ରୀତି-କ୍ଷେତ୍ରାଳନ ।
ଶୁଭ ସିନ୍ଦୁର ଏକ ପ୍ରଭୁ-କ୍ଷେତ୍ର । ୨୬୦୪ ।

ଅକ୍ଷୟ ଧୂପ ଦୀପ ଶ୍ରୀଫଳ ନୈବେଦ୍ୟ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର ପୂର ରଜତ ପାତ୍ରେ । ୨୨୦୫ ।
ବହୁଜନ ପୁଷ୍ପମାଳ ସୁଗନ୍ଧ ।
ଚନ୍ଦନ ଅଗୁରୁ କର୍ପୂର କସ୍ତୁରୀ ଗନ୍ଧ । ୨୨୦୬ ।
ଯୌବନୋଚିତ ବସ୍ତ୍ରାଭରଣ ଭୂଷଣ ।
ପାଦୁକା ଛତ୍ର ଚାମର ଦର୍ପଣ । ୨୨୦୭ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନ ସୁଗନ୍ଧ ଯେ ତାମ୍ବୁଳ ।
ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶଯ୍ୟା ଆଦି ଉପକରଣ ସକଳ । ୨୨୦୮ ।
ଦେବଙ୍କ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯୌତୁକ ସହିତ ସମ୍ପଦ ।
ଗୋ ଭୂମି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଦେଇ । ୨୨୦୯ ।
ଏମନ୍ତ ଦେଖି ପ୍ରଭୁ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ।
ଦନ୍ତ ଶିରେ ପଦ ଆରୋପଣ କରି । ୨୨୧୦ ।
ସୁଖେ ପୂଜ କରି ପୁରକୁ ଚାଲିଲେ ।
ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ସଖୀ ଗଣେ ଚଳିଲେ । ୨୨୧୧ ।
ଦେବଗଣ ବନ୍ଦନା କରନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ।
ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହୋଇଲା ଦେବ ଦୁନ୍ଦୁଭି । ୨୨୧୨ ।
ପୁରଜନେ ଦେଖି ହରଷ ହୋଇଲେ ।
ସେହି ସମୟେ ସବୁ ଶୁଭ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲେ । ୨୨୧୩ ।
ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟା ଭେରୀ ମୃଦଙ୍ଗ ନାଦ ।
ବାଦ୍ୟ ଭୂଷଣ ଧ୍ୱନି ଗୀତ ବିନୋଦେ । ୨୨୧୪ ।
ପୁଣି ଦେବଗଣ କରନ୍ତି ସ୍ତୁତି ।
ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ସୁରଭି ଆଣିଲେ । ୨୨୧୫ ।
ଏହି ରୂପ ଆନନ୍ଦ ସହିତେ ।
ଦେବ ଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ ଚଳିଲେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରେ । ୨୨୧୬ ।
ବିନୋଦ ଭୋଗ ସରି ଶୟନ ହେଲେ ।
ଭକ୍ତ ଜନ ହୃଦୟ ହେଲା ଆନନ୍ଦ । ୨୨୧୭ ।
ଜଗତ ନାଥ ପ୍ରଭୁ ଏହି ପ୍ରକାରେ ।
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ୱାମୀ ଆନନ୍ଦରେ । ୨୨୧୮ ।

ହୋଇବ ଏ ସୁଜନର ଅପମାନ ହାଣି ।
ବୋଲି ଖୋଜି ନ ପାଇ ହୋଇଲ ତ ହାସ୍ୟାଣୀ । ୧୧୧୯ ।
ହେଉଛନ୍ତି ମାରେ ଭୁଲାଇ ବସିଛରେ ।
ଅର୍ଦ୍ଧପାଦାଂଶେ ଧ୍ୟାନ ଏମାପଳ ଘରେ । ୧୧୨୦ ।
ପଛେ ଦେବା ଖଇରେ ବଧୂଙ୍କରେ ପାଦ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ନରେଖରେ ଅନ୍ଧପତ ହୋଇ । ୧୧୨୧ ।
ସେଠାରେ ସିହାସନ ସ୍ଥାପିଣ ଏଣ୍ଡିଲ ।
ସେମାନ ଏତେ କ ପାନଦେବନ ନମିଲ । ୧୧୨୨ ।
ସେ ପୀଠାସରେ ବଧୂଙ୍କୁ ବସାଇଲେ ।
ସେତେ ମସଳାଦ୍ୟୋପଶଭଧାନକୁ ଦେଲେ । ୧୧୨୩ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏ ଦକ୍ଷିଣୀ ବସ୍ତ୍ର ନେଇଲ ।
ଅନନ୍ତ ଦେଲେ ବଧୂଙ୍କୁ ପରାଇ । ୧୧୨୪ ।
ଧନଶୂନ ଘର ଦେଉ ସେ ବିହର ।
ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ବଳାଇ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନୂତ ଜଳ । ୧୧୨୫ ।
ବଂଶୀକି ଶୁଣ କନ୍ୟା ପଦ୍ମେ ଜୋଗ ଦେଲେ ।
ଭକ୍ତି ଉଚାରଣ କୋଟି ସୁଣୀବାଳ ଦେଇ । ୧୧୨୬ ।
ଦୟା ନନ୍ଦନଣେ ଦ୍ୱାରାନ୍ତେ ସହିତ ।
ବଧୂଙ୍କର ତନି ହାତକରେ ଅନ୍ତେରେ । ୧୧୨୭ ।
ଗୁଣଦ୍ରି ଦେଲେ ଦେ ବର୍ଣ୍ଣି ଭାଗ୍ୟ ।
ପଦକ୍ଷେପେ ଶ୍ରୀମ ସ୍ତୁତି-ଏଶୋଭକୁ । ୧୧୨୮ ।
ଲକ୍ଷ ବାଟି ଦ୍ୱାରି ବେଶ ଦେବୀକୁ ନର୍ତ୍ତନ ।
ଘଣ୍ଟ ଘଣ୍ଟ ଘୋଷିବେ ଜଗ ପୂଜେବ । ୧୧୨୯ ।
ଏହି ପରେ ଦେଖ ହେବ ଦେବ ମଣ୍ଡିବ ।
ଉଠୁଛି ଜୋକ ଦେବେ ବଜାଇ ଯୁଣିବେ । ୧୧୩୦ ।
ଦେଇ ବଂଶୀ ଶୁଣି ସେନରେ ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇବେ ।
ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୁଭୃଙ୍ଗ ପାଦ ଦେବ ଦେବ । ୧୧୩୧ ।
ଦେବନଙ୍କୁ ଦେଉଛ ବନ୍ଦିଷ୍ଣୁ ।
ଭଜନ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ଥ ଜଗନ୍ନ ଜଗଣ । ୧୧୩୨ ।

ତେଣେ ତେଜେ ଶକ୍ତି ଦେବ ହେଲୁ ମନ ।
ସୂତ୍ରଙ୍କର ଘର ବକ୍ତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ୨୬୮୩ ।
ଦୂରବାସୀ ଏବେ ଦୂପତ୍ର କରେଣେ ।
ଚିତ୍ତ ସୂତ୍ରକୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶେଷ ଦେବେ ହେବ । ୨୬୮୪ ।
ଘରେ ତ ଟଙ୍କନ ରେଖେ ଆ ପାରନ୍ତେ ।
ଏବେ ଭୂତ ହେବ ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁ ଧୂଳ ଶରେ । ୨୬୮୫ ।
ଦେବେ ଦେହ ସୁଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡ ଧର୍ମରେ ।
ଶକ୍ତି ଦେବ ପ୍ରବେଶି ଆପଣ ଶରେ । ୨୬୮୬ ।
ଏହ ଦର୍ଶ ଶଷ ସୁଦ୍ଧ-ଶରଣାଗତେ ।
ଦେବଦୂତଙ୍କରେ ହେଉଛି ସୁରେଶେ । ୨୬୮୭ ।
ଷଣ୍ଡ ପ୍ରସାଦରୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦେ ।
ଘର ଘରେ ଦୂଷ ଶଷ ଶକ୍ତିପଥରେ । ୨୬୮୮ ।
ହେତନ ଦେବ ଦୂତ ଦେବତ୍ର ଦେବନ୍ତ ।
ଗଣେଶ ଦେବ ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଶଷ ଦେଷ ଶରଣତ । ୨୬୮୯ ।
ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତିରେ ଆଶ୍ରି ଦେବ ଶରୀ ।
ଉଦ୍‌ଧିରିନ୍ତୁ ଷଣ୍ଡୀ ଦୂଷା ଦୂଷା ଶରୀ । ୨୬୯୦ ।
ସଙ୍ଗ ଆ ପରେଣ ଶେଷ ଦେଶ ଶରଣେ ।
ସୁଖ ଶଷ ଶକ୍ତି ଶରୀ ଦେବ ଅନ୍ତଃପୁରେ । ୨୬୯୧ ।
ଶକ୍ତି ଶରେ ଦେବ ଦେଖୁ ଦୂଷଣ ଏହ ।
ଦୁର୍ଗାଶ ଦୂଷ ଦେହ ଦେବାଦେବୁଙ୍କ । ୨୬୯୨ ।
ଅଶେଷ ଶବ ପ୍ରାପ୍ତି ଏକତ୍ର ଶରଣ ।
ଶର୍ଣ୍ଣେନ ଶକ୍ତି ସୂକ୍ଷ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ମୂଳରେ । ୨୬୯୩ ।
ନେତ୍ର, ଶରେ ଦେବ ଏଷ ଶଷ୍ଟ ଯୋଗୀ ।
ଅନନ୍ତ ଶେଷ ଦ୍ରଷ୍ଟାଣ ପ୍ରବେଶିବ ପଥ । ୨୬୯୪ ।
ଏହୁ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖ ଶର୍ମ ଦୂଷଣ ଶରୀ ।
ଦେଖିବେ ଶରେ ଅନ ଦୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବଳୁ । ୨୬୯୫ ।
ଅଷ୍ଟ-ମିତ୍ର-ଏକତ୍ର-ଦୂର ସୂକ୍ଷ୍ମ ।
ଦେବ ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଶଷ ଘର ଶେଷ ଶରଣ । ୨୬୯୬ ।

ହେବେ ବନ୍ଧୁ ବୋଲୁକ ଶରୀର ଦୃଷ୍ଟ ହୋଇ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ କୃଷ୍ଣିଙ୍କ ଭୂଷଣ ବଳାଇ । ୧୬୭୭ ।
ଶାଣ୍ଡାଳୀମଣ୍ଡଳୀ ସେବେ ଗାଇ ଗାଇ ।
ଦୁର୍ଗପାଶେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅବାଶକୁ ଯାଇ । ୧୬୭୮ ।
ଶତ ବର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଳ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପରେ ।
ପରାଗ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବେଶି ଅନ୍ତଃପୁରେ । ୧୬୭୯ ।
ପଲ୍ୟଙ୍କ ଶେଜେ ବସି ବନ୍ଧୁ ବୋଲେ ଧନ ।
ବାସୁକୀ ପ୍ରଭାଷି ବନ୍ଧଉଥ ଗେଲ ଧନ । ୧୬୮୦ ।
ଦିବାଦିବ ବଦଶୀ ପୁଣି ଜଳଧର ।
ରତ୍ନଚିତ୍ରଶାଳ ସୋପାନାନ୍ତରେ । ୧୬୮୧ ।
ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିରେ ଯେ ଧାରରେ ପୁଣି ।
ମଣିମାଳକୁ ବନ୍ଧେ ଧରି ଗୁଣି ଗୁଣି । ୧୬୮୨ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶତ ଶତ ସ୍ଫଟିକ ଦୃଶ୍ୟ ।
କେବେ ପଦ୍ମରାଗ ରତ୍ନଚୟ ହୋଇବ । ୧୬୮୩ ।
ଗଜଲୀଳାଗତିରେ ଶୋଭ ଚୌତୁରଙ୍ଗେ ।
ଭୃଙ୍ଗ ହୋଇ ଧାଇଁ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଲଳଲେ । ୧୬୮୪ ।
ସେ ସମସ୍ତେ ଏକାଠ ପରୋକ୍ଷଙ୍କ ସ୍ଥଳ ।
ସେ ଧନମାନ ପ୍ରକାଶ ପୁଷ୍ପରଜ ବର୍ଣ୍ଣିଳ । ୧୬୮୫ ।
ଗଜ ବାଣୀ ବନ୍ଧୁ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପଦେ ।
ବଳୁ ଭକ୍ତ ବଶାଣି ଧାରରେ ଜାଣୁଁ ବେଦେ । ୧୬୮୬ ।
ଶରଦ୍ଗଣେ ଭି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତୁ ପରବ ଭି ।
ଦୃଷ୍ଟିପ୍ରଭ ଖର୍ଚ୍ଚ ବନ୍ଧୁ ଘରେ ବ ଦୃଷ୍ଟିଭ । ୧୬୮୭ ।
ତେବେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ଦେବନ୍ତେ ବୋଲନ୍ତି ସ୍ତବନ ।
ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୁ ଭାବ ବଳଣ ଭଳ ପୁଣ । ୧୬୮୮ ।
ଅଷ୍ଟଛିନ୍ନ ବାହାଙ୍କ ଜନକ ଭାଗ ଅଛି ।
ମଣ୍ଡପକ ଏକା ବନ୍ଧୁ ଶିବ ପଣ ଭୂଷଣ । ୧୬୮୯ ।
ଏବେ ଭକ୍ତ ପ୍ରଥମ ସେଥରେ ଶତଙ୍କୁଳ ।
ଏବେ ବନ୍ଧୁ ଦୃଷ୍ଟି ଜଳ ପରସ୍ପର ଭଙ୍ଗ । ୧୬୯୦ ।

ଚିର ଶ୍ରୀରାମରେ ଅନୁରକ୍ତ ।
        ଭକ୍ତଙ୍କ ଚରଣ ସେବା-ଯୁକ୍ତ । ୨୨୨୧ ।
ଦାସ୍ୟଭାବଯୁକ୍ତ ସୂତ୍ର ଜୋ ଉଦ୍ଧତ ।
        ଶିବ ଯୋଗ ସବ ଶ୍ରୁତି ବନ୍ଦନାରତ । ୨୨୨୨ ।
ଦେଖ ସୁଭେଦ ନେଉ ପ୍ରଭାତ ସାତେ ।
        ପ୍ରାଣେଶ୍ୱ ଶିରାଜ ପ୍ରକାଶ ବ୍ୟାପେ । ୨୨୨୩ ।
ବେଦ ଲେଖ ପେଉଁପକ୍ଷୁ ଯଶ ବୁଧ ସତ ।
        ଦେବାଙ୍କୁ ଦେଖ ଯୁଦ୍ଧ ବୃତ୍ତ କର୍ଣ୍ଣ । ୨୨୨୪ ।
ଦ୍ୱାଙ୍କୁ ଜନର ସଭାଏ ବ୍ୟାକ୍ତ ଯୋଗରେ ।
        ଦ୍ୱାର ଦେଖରେ ଭକ୍ତ ଏହି ପ୍ରକାଶରେ । ୨୨୨୫ ।
ସଭାଏ ଦ୍ୱାଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁନ୍ଦରେ ଯୋଗ୍ୟ ।
        ଯେଉଁଦାରା ଜନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଗ୍ୟ । ୨୨୨୬ ।
ସହିତ ସୁଖେ ପୂର୍ବେ ଅନ୍ତର୍ଯୁକ୍ତ ।
        ଚେତନ୍ୟେଶ ଦାସ ଜନ ପୂର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । ୨୨୨୭ ।
ଅନ୍ତରେ ସହିତେ ଚିର ପୁଣ୍ୟ ସ୍ୱାରସ୍ତୁ ।
        ଦେବ ନାଥଙ୍କ ଦାସ ଭକ୍ତ ଜନ୍ମ । ୨୨୨୮ ।
ପ୍ରେମିତ ସୁଖେଷ ବ୍ୟକ୍ତ ବଳଦ ।
        ଦାନ୍ତେ ଦେଖୁ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତର । ୨୨୨୯ ।
ଶୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୁତିରେ ବ୍ରହ୍ମ ଶବ୍ଦ ।
        ସ୍ୱାଧେ ଦେଶ ପୃଷ୍ଟ ଯେ ସ୍ୱରୂପ । ୨୨୩୦ ।
ଯେ ପୌଣସେ ସୁଖର୍ମ୍ମି ଭକ୍ତ ।
        ଜନ୍ମୁଖ ଚିତ୍ତ ଦେଖ । ୨୨୩୧ ।
ଅସଙ୍ଗି ଚିତ୍ତ ଯୋଗେ ସଙ୍ଗତ ।
        ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବ ଦେଖ ଦେଶ ଭକ୍ତର । ୨୨୩୨ ।
ଯେ ଏଦର୍ଶ ଦେଖେ ଜ ଅନ୍ତର୍ଯୋଗ ।
        ସତ ଅନ୍ୟତଥେ ସତ୍ୟ ଯେ ସୁଖେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୨୨୩୩ ।
ଯେଉଁ ଜ ଦେଖିବ ଜନ ପୁନ ପ୍ରସୂତ ।
        ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦଶ ଦେଖି ଜନ୍ମ ଦେବ । ୨୨୩୪ ।

ତେଣୁ ମୋର ବଚନ ଯୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ।
ଯାହାଁକୁ ଭକ୍ତିମାନ ବର୍ଣ୍ଣିଲି ମନ ଦେଇ । ୧୬୦୩ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ତ ଅପାର ପାରାବାର ।
ତେଣୁଁ ତହିଁ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ପାରିବ କି ତା ପାର । ୧୬୦୪ ।

ଯେ ଶୁଭକର୍ମେ ଏହାକୁ ଶୁଣେ କିମ୍ବା ଗାଏ ।
ସୀତାରାମ କୃପାରୁ ସେ ମଙ୍ଗଳକୁ ପାଏ । ୧୬୦୫ ।

ହରିଭକ୍ତିରସେ ମାତି ଲେଖିଥିଲି ଲଭଇ ।
ତାହା ଜାଣି ଭକ୍ତରେ ଏହା ରଚିଲି ମୁହିଁ । ୧୬୦୬ ।

ତନୁ ତ ମଳଗ୍ରନ୍ଥିତ ଜାଳ ତ କଠିନ ।
ନିତ୍ୟ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ନ ଦିଶେ ସାଧନ । ୧୬୦୭ ।

ଏତେ ଜାଣି ଯେ ଜନ କରେ ହରିସ୍ମରଣି ।
ସେ ଅଟେ ଜ୍ଞାନବାନ ଧନ୍ୟ ତାର ଜନନୀ । ୧୬୦୮ ।

ଆରେ ମନ ! ମଦ୍ୟା ମୋହ ନାଶନ୍ତିବାରରେ ।
ବନ୍ଧୁ ସମ୍ପ୍ରଦାଏ ଶୋଭିଲଣି ଗାଢ଼ରେ । ୧୬୦୯ ।

ଏବେ ହେଲେ ତୁ ଚେତି ଗୁଡ଼ କପଟାଦିକୁ ।
ଭଜ ରସ୍ତଲେ ପୁଣି ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀହରିକି । ୧୬୧୦ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ଅଟେ ମଙ୍ଗଳାସୂଚନ ।
ତହିଁ ଯେ ସୀତା ରାମ ବିବାହକୁ ପଠନ । ୧୬୧୧ ।

କିମ୍ବା ଶ୍ରବଣ କରଇ ସେ ପାଏ ସକଳ ।
ସମ୍ପତ୍ତି କୀର୍ତ୍ତି ସନ୍ତତି ସନ୍ତୋଷ ମଙ୍ଗଳ । ୧୬୧୨ ।

ରାଧା ରମ୍ଯାଲପନ-ସୁଧାକର-ଚକୋର ।
ଧୃତ-ପୀତାମ୍ବର ବରଦାଭୟଲୀଳାଧାର । ୧୬୧୩ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ଧର ନବନୀତଚୋର ।
ନତବନ୍ଧୁ-ଶଙ୍କର ସମସ୍ତଲୋକାଧାର । ୧୬୧୪ ।

ସକଳଦୁରିତହର ଭକ୍ତିଶୀଳାଗର ।
ମୁନୀଶ-ବୃନ୍ଦ-ମାନସ-ସରସ ଭ୍ରମର । ୧୬୧୫ ।

ବଦନ ଜିତ-ଶାରଦ-ସୁଧାଂଶୁସାଗର ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ଚିତ୍ତ ଜଳଜ ଭ୍ରମର । ୧୬୧୬ ।

ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ-ବିକ୍ରମ ରାମାୟଣବର ।
ଅରଣ୍ୟକାଣ୍ଡ ରଚିତ କୃପାରୁ ତୋହର । ୨୭୧୭ ।
ଶାଳିବାହନ ଶକ ଶଶିବିନ୍ଦୁ ଗଜେନ୍ଦୁରେ ।
ଏ ଅରଣ୍ୟକାଣ୍ଡ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଶୁଭରେ । ୨୭୧୮ ।

ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦମଞ୍ଜରିକାବଳି

ମୂଳ—ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ । ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ ମୂଢମତେ ।
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତେ ସନ୍ନିହିତେ କାଲେ । ନହି ନହି ରକ୍ଷତି ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ॥

ଅନୁବାଦ—ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ।
ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ମୂଢ଼ ! ସଦା ।
କାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇବ ଯେବେ ।
ନ ରଖିବଃ ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ସେବେ ॥

ମୂ—ମୂଢ଼ ଜହୀହି ଧନାଗମତୃଷ୍ଣାଂ । କୁରୁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିଂ ମନସି ବିତୃଷ୍ଣାଂ ।
ଯଲ୍ଲଭସେ ନିଜକର୍ମୋପାତ୍ତଂ । ବିତ୍ତଂ ତେନ ବିନୋଦୟ ଚିତ୍ତଂ । ୧ ।

ଅ—ମୂଢ଼ ! ତୁ ଛାଡ଼ ଧନାଗମତୃଷ୍ଣା ।
ମନରେ କର ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ବିତୃଷ୍ଣା ।
ନିଜ କର୍ମାର୍ଜିତ ଧନରେ ତୋହର ।
ଚିତ୍ତକୁ ରଞ୍ଜନ କରଃ ନିରନ୍ତର । ୧ ।

ମୂ—ନାରୀସ୍ତନଭରନାଭୀଦେଶଂ । ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମାଗା ମୋହାବେଶଂ ।
ଏତନ୍ମାଂସବସାଦିବିକାରଂ । ମନସି ବିଚିନ୍ତୟ ବାରଂ ବାରଂ । ୨ ।

ଅ—ସୁନ୍ଦରୀର କୁଚକୁ ନାଭିଦେଶକୁ ।
ଦେଖି ତୁ ଲଭ ନା ମୋହାବେଶକୁ ।
ସେମାନେ ମାଂସବସାଦି ବିକାର ଟି ।
ଏବେ ଚିତ୍ତମନରେ ତୁ ବିଚାର ତ । ୨ ।

ମୂ—ନଳିନୀଦଳଗତଜଳମତିତରଳଂ । ତଦ୍ୱଜ୍ଜୀବିତମତିଶୟଚପଳଂ ;—
ବିଦ୍ଧି ବ୍ୟାଧ୍ୟଭିମାନଗ୍ରସ୍ତଂ । ଲୋକଂ ଶୋକହତଞ୍ଚ ସମସ୍ତଂ । ୩ ।

ଅ—ନଳିନୀଦଳଗତନୀର ଅସ୍ଥିର ।
ସେପରି ଜନ୍ତୁର ଜୀବନ ଚଞ୍ଚଳ ।
ରୋଗେ ଅଭିମାନେ ଜଗ ଆବୃତ ।
ସବୁ ଶୋକାହତ ବୋଲି ତୁ ଜାଣ ତ । ୩ ।

ମୂ—ଯାବଦ୍ଵିତ୍ତୋପାର୍ଜନସକ୍ତ—ସ୍ତାବନ୍ନିଜପରିବାରୋରକ୍ତଃ ।
ପଶ୍ଚାଜ୍ଜୀବତି ଜର୍ଜରଦେହେ । ବାର୍ତ୍ତାଂ କୋଽପି ନ ପୃଚ୍ଛତି ଗେହେ । ୪ ।

ଅ—ଜନ ଉପାର୍ଜନ କରୁଥାଏ ।
ନିଜ ପରିବାରର ଲକ୍ଷ୍ୟଥାଏ ।
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ତ ପଛେ ଜର୍ଜର ଦେହେ ।
ତା କଥାକୁ କେ ନ ପୁଚ୍ଛେ ଗେହେ । ୪ ।

ମୂ—ଯାବତ୍ପବନୋ ନିବସତି ଦେହେ । ତାବତ୍ପୃଚ୍ଛତି କୁଶଳଂ ଗେହେ ।
ଗତବତି ବାୟୌ ଦେହାପାୟେ । ଭାର୍ଯ୍ୟା ବିଭ୍ୟତି ତସ୍ମିନ୍ କାୟେ । ୫ ।

ଅ—ପବନ ଥିବାଯାଏ ଏହା ଦେହେ ।
ତୋ କୁଶଳ ପୁଛୁଥାଏ ଗେହେ ।
ବାୟୁ ଚଳିଗଲେ ଦେହାପାୟେ !
ଭାର୍ଯ୍ୟା ଭୟ ପାଏ ସେ କାୟେ । ୫ ।

ମୂ—ଅର୍ଥମନର୍ଥଂ ଭାବୟ ନିତ୍ୟଂ । ନାସ୍ତି ତତଃ ସୁଖଲେଶଃ ସତ୍ୟଂ ।
ପୁତ୍ରାଦପି ଧନଭାଜାଂ ଭୀତିଃ । ସର୍ବତ୍ରୈଷା ବିହିତା ରୀତିଃ । ୬ ।

ଅ—ଅର୍ଥ ଅନର୍ଥ ଭାବୁଥ ତୁ ସତତ ।
ତହିଁରେ ସୁଖ ଲବ ଲେଶେ ନାହିଁ ତ ।
ପୁତ୍ରଠାରୁ କି ଭୟ ଧନବାନଙ୍କର ।
ସବୁଠାରେ ଏ ରୀତିଟି ପ୍ରଚୁର । ୬ ।

ମୂ—ବାଳସ୍ତାବତ୍ କ୍ରୀଡାସକ୍ତ-ସ୍ତରୁଣ-ସ୍ତାବତ୍ତରୁଣୀରକ୍ତଃ ।
ବୃଦ୍ଧସ୍ତାବଚ୍ଚିନ୍ତାସକ୍ତଃ । ପରମେ ବ୍ରହ୍ମଣି କୋଽପି ନ ସକ୍ତଃ । ୭ ।

ଅ—ଖେଳେ ବାଳକ ଆସକ୍ତ ହୁଏ
ତରୁଣୀଠାରେ ତରୁଣ ରତ ହୁଏ ।
ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତେ ରତ ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ ।
କେହୁ ବି ବ୍ରହ୍ମେ ଆସକ୍ତ ନୁହେ । ୭ ।

ମୂ—କା ତେ କାନ୍ତା କସ୍ତେ ପୁତ୍ରଃ । ସଂସାରୋଽୟମତୀବ ବିଚିତ୍ରଃ ।
କସ୍ୟ ତ୍ୱଂ କା କୁତ ଆୟାତ-ସ୍ତତ୍ତ୍ୱଂ ଚିନ୍ତୟ ତଦିହ ଭ୍ରାତଃ । ୮ ।

ଅ—କେ ତୋହର କାନ୍ତା କେ କେଉଁ ସୁତ ।
ଏ ସଂସାର ତ ଅତ୍ୟନ୍ତାଦ୍ଭୁତ ।
କାର ତୁ କେଉଁଣି ଆଇଲୁ ଅଗତ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଚିନ୍ତିଲ୍ ଭାଇ ! ଚିନ୍ତୁର ତୁ । ୮ ।

ମୂ—ସତ୍ସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱଂ । ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିର୍ମୋହତ୍ୱଂ ।
ନିର୍ମୋହତ୍ୱେ ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱଂ । ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତିଃ । ୯ ।

ଅ—ସତ୍ସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱ ହିଁ ।
ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିର୍ମୋହତ୍ୱ ହିଁ ।
ନିର୍ମୋହତ୍ୱେ ନିଶ୍ଚଳ ତତ୍ତ୍ୱ ହିଁ ।
ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତି ହିଁ । ୯ ।

ମୂ—ବୟସି ଗତେ କଃ କାମବିକାରଃ । ଶୁଷ୍କେ ନୀରେ କଃ କାସାରଃ ।
କ୍ଷୀଣେ ବିତ୍ତେ କଃ ପରିବାରୋ । ଜ୍ଞାତେ ତତ୍ତ୍ୱେ କଃ ସଂସାରଃ । ୧୦ ।

ଅ—ବୟସ ଗଲେ କାମୁକତା କେଉଁଠେ ?
ଜଳ ଶୁଖିଲେ ପୁଷ୍କରିଣୀ କେଉଁଠେ ?
ଧନ ସରିଲେ ବାନ୍ଧବଗଣ କେଉଁଠେ ?
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବୁଝିଲେ ସଂସୃତ କେଉଁଠେ ? । ୧୦ ।

ମୂ—ମା କୁରୁ ଧନଜନଯୌବନଗର୍ବଂ । ହରତି ନିମେଷାତ୍କାଳଃ ସର୍ବଂ ।
ମାୟାମୟମିଦମଖିଳଂ ହିତ୍ୱା । ବ୍ରହ୍ମପଦଂ ତ୍ୱଂ ପ୍ରବିଶ ବିଦିତ୍ୱା । ୧୧ ।

ଅ—କର ନା ଧନଜନଯୌବନଗର୍ବକୁ ।
ପଲକେ କାଳ ହରେ ତ ସମସ୍ତକୁ ।
ଏ ମାୟାମୟ ଅଖିଳକୁ ଛାଡ଼ିଣି ।
ପାଅ ତୁ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଜାଣିଣି । ୧୧ ।

ମୂ—ଦିନଯାମିନ୍ୟୌ ସାୟଂ ପ୍ରାତଃ । ଶିଶିରବସନ୍ତୌ ପୁନରାୟାତଃ ।
କାଳଃ କ୍ରୀଡ଼ତି ଗଚ୍ଛତ୍ୟାୟୁ-ସ୍ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାବାୟୁଃ । ୧୨ ।

ଅ—ଦିନ ନିଶି ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳ ବଶେଷେ ।
ଶିଶିର ବସନ୍ତ ବା ପୁଣି ପୁଣି ଆସେ ।
କ୍ରୀଡ଼େ କାଳ ଗମେ ଆୟୁ ଘଟେ ।
ତେବେହେଁ ଆଶାନିଳ ନ ଛୁଟେ । ୧୨ ।

ମୂ—ଦ୍ୱାଦଶମଞ୍ଜରିକାଭିରଶେଷଃ । କଥିତୋ ବୈୟାକରଣସ୍ୟୈଷଃ ।
ଉପଦେଶୋଽଭୂଦ୍ ବିଦ୍ୟାନିପୁଣୈଃ । ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଭଗବଚ୍ଚରଣୈଃ । ୧୩ ।

ଅ—ଏ ଦ୍ୱାଦଶମଞ୍ଜରିକାଳି ଭଲେ ।
କୌଣସି ବୈୟାକରଣକୁ କହିଲେ ।
ବିଦ୍ୟାନିପୁଣ ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କର ।
ଭଗବତ୍ପାଦେ ହୋଇ କୃପାକର । ୧୩ ।

ମୂ—କା ତେ କାନ୍ତା ଧନଗତଚିନ୍ତା । ବାତୁଳ କିଂ ତବ ନାସ୍ତି ନିୟନ୍ତା ।
ତ୍ରିଜଗତି ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତିରେକା । ଭବତି ଭବାର୍ଣ୍ଣବତରଣେ ନୌକା ।୧୪।

ଅ—ଧନଗତ ଚିନ୍ତାରେ ମଥ କାହିଁକି ?
ବାତୁଳ ! ତୋର ନିୟନ୍ତା ନାହିଁକି ?
ଜଗତେ ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗ ମାତର ।
ନୌକା ତରଣେ ଏ ଭବସାଗର । ୧୫ ।

ମୂ—ଜଟିଳୋ ମୁଣ୍ଡୀ ଲୁଞ୍ଚିତକେଶଃ । କାଷାୟାମ୍ବରବହୁକୃତବେଶଃ ।
ପଶ୍ୟନ୍ନପି ଚ ନ ପଶ୍ୟତି ମୂଢ଼ୋ । ହ୍ୟୁଦରନିମିତ୍ତୋ ବହୁକୃତବେଶଃ ।୧୫।

ଅ—ହୋଇ ଜଟେଶ ସଜେ ମୁଣ୍ଡୀ ଯୁତ ।
କଷାମ୍ବର ଧରି ବହୁଭାବରେ ସତ ।
ପାମର ମୁହିଁଣ ମଝ ନ ଗୁହେଁ ।
ଉଦର ନିମନ୍ତେ ବହୁ ବେଶ ବହେ । ୧୫ ।

ମୂ—ଅଙ୍ଗଂ ଗଳିତଂ ପଳିତଂ ମୁଣ୍ଡଂ । ଦଶନବିହୀନଂ ଜାତଂ ତୁଣ୍ଡଂ ।
ବୃଦ୍ଧୋ ଯାତି ଗୃହୀତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଂ । ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାପିଣ୍ଡଂ । ୧୬ ।

ଅ—ଗଳିତାଙ୍ଗଦରେ ମୁଣ୍ଡପଳିତରେ ।
ଦଶନରହିତବଦନସ୍ୱମୁଖରେ ଅଦତେ ।
ଦଣ୍ଡ ଧରି ବୁଢ଼ା ଗମିଲେ ହେଲେ ।
ଆଶାପିଣ୍ଡକୁ ନ ଛାଡେ ଛାଡ଼ିଲେ । ୧୬ ।

ମୂ—ଅଗ୍ରେ ବହ୍ନିଃ ପୃଷ୍ଠେ ଭାନୁଃ । ରାତ୍ରୌ ଚିବୁକସମର୍ପିତଜାନୁଃ ।
କରତଳଭିକ୍ଷସ୍ତରୁତଳବାସ-ସ୍ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାପାଶଃ । ୧୭ ।

ଅ—ପାବକ ଆଗେ ଭାସ୍କର ପଛରେ ।
ଚିବୁକସମର୍ପିତଜାନୁ ରଜନୀରେ ।
ଭିକ୍ଷା କରରେ ବାସ ତରୁତଳେ ।
ଆଶା ପାଶ ତଥାପି ନ ଛାଡ଼ିଲେ । ୧୭ ।

ମୂ—କୁରୁତେ ଗଙ୍ଗାସାଗରଗମନଂ । ବ୍ରତପରିପାଳନ ମଥବା ଦାନଂ ।
ଜ୍ଞାନବିହୀନଃ ସର୍ବମତେନ । ମୁକ୍ତିଂ ନ ଭଜତି ଜନ୍ମଶତେନ । ୧୮ ।

ଅ—ଗଙ୍ଗାବ୍ଧିଗମନ ସୁବ୍ରତ ପାଳନ ।
ଅଥବା ଦାନାଦି କଲେହେଁ ଜନ ।
ଜ୍ଞାନ ବିହୀନେ କୌଣସି ମତରେ ।
ମୁକ୍ତି ନ ପାଏ ସମ୍ଭବଶତରେ । ୧୮ ।

ମୂ—ସୁରମନ୍ଦିରତରୁମୂଳନିବାସଃ । ଶଯ୍ୟା ଭୂତଳମଜିନଂ ବାସଃ ।
ସର୍ବପରିଗ୍ରହଭୋଗତ୍ୟାଗଃ । କସ୍ୟ ସୁଖଂ ନ କରୋତି ବିରାଗଃ । ୧୯ ।

ଅ—ଦେବାଳୟ ବୃକ୍ଷତଳେ ନିବାସ ।
ଭୂତଳ ଶଯ୍ୟା ମୃଗଚର୍ମାମ୍ବର ।
ସକଳପରିଗ୍ରହ ଭୋଗବର୍ଜ୍ଜନ ।
ବୈରାଗ୍ୟ କି ନ କରେ କା ତୋଷଣ ? । ୧୯ ।

ମୂ—ଯୋଗରତୋ ବା ଭୋଗରତୋ ବା । ସଙ୍ଗରତୋ ବା ସଙ୍ଗବିହୀନଃ ।
ଯସ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣି ରମତେ ଚିତ୍ତଂ । ନନ୍ଦତି ନନ୍ଦତି ନନ୍ଦତ୍ୟେବ । ୨୦ ।

ଅ—ଯୋଗୀ କିଂବା ଭୋଗୀ ସଙ୍ଗୀ ।
କିଂବା କେବଳ ସଙ୍ଗତ୍ୟାଗୀ ।
ରମଇ ପରଂବ୍ରହ୍ମେ ଯା ମାନସ ।
ସେହି ଲଭଇ ଆନନ୍ଦ ସୁଧାରସ । ୨୦ ।

ମୂ—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା କିଞ୍ଚିଦଧୀତା । ଗଙ୍ଗାଜଲଲବକଣିକା ପୀତା ।
ସକୃଦପି ଯେନ ମୁରାରିସମର୍ଚ୍ଚା । କ୍ରିୟତେ ତସ୍ୟ ଯମେନ ନ ଚର୍ଚ୍ଚା । ୨୧ ।

ଅ—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା କିଞ୍ଚିତ୍‌ପାଠକୁ ।
ଗଙ୍ଗାଜଳକଣିକାପାନକୁ ।
ମୁରାରିଙ୍କୁ ଥରେ ଯେହୁ ଭଜେ ।
ତା ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ଯମାଧିପ ନ କରେ । ୨୧ ।

ମୂ—ପୁନରପି ଜନନଂ ପୁନରପି ମରଣଂ । ପୁନରପି ଜନନୀଜଠରେ ଶୟନଂ ।
ଇହ ସଂସାରେ ବହୁଦୁସ୍ତାରେ । କୃପୟା ପାରେ ପାହି ମୁରାରେ । ୨୨ ।

ଅ—ପୁଣି ପୁଣି ସମ୍ଭବ ପୁଣି ପୁଣି ନାଶନ ।
ପୁଣି ଜନନୀଜଠରେ ଉପବେଶନ ।
ବହୁ ଦୁସ୍ତାରେ ଏ ସଂସାରେ ।
ଶ୍ରୀଧର ! ରକ୍ଷ ମୋତେ କରୁଣାରେ । ୨୨ ।

ମୂ—ରଥ୍ୟାକର୍ପଟବିରଚିତକନ୍ଥଃ । ପୁଣ୍ୟାପୁଣ୍ୟବିବର୍ଜିତପନ୍ଥଃ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗନିଯୋଜିତଚିତ୍ତୋ । ରମତେ ବାଲୋନ୍ମତ୍ତବଦେବ । ୨୩ ।

ଅ—ସରଣୀକର୍ପଟକୃତକନ୍ଥାରେ ।
ପୁଣ୍ୟାପୁଣ୍ୟରହିତପନ୍ଥାରେ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗାର୍ପିତମାନସରେ ।
କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି ବାଳକ ବାତୁଳବତରେ । ୨୩ ।

ମୂ—କସ୍ତ୍ୱଂ କୋଽହଂ କୁତ ଆୟାତଃ । କା ମେ ଜନନୀ କୋ ମେ ତାତଃ ।
ଇତି ପରିଭାବିତ ନିଜସଂସାରଃ । ସର୍ବଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ସ୍ୱପ୍ନବିଚାରଃ । ୨୩ ।

ଅ—କେ ତୁମ୍ଭେ କେ ମୁହିଁ କାହୁଁ ଆଗତ ।
କେ ମୋ ମାତା କେ ମୋ ତାତ ।
ଏପରି ଭାବଣି ନିଜ ସଂସାରକୁ ।
ସ୍ୱପ୍ନଗତକୁ ପରି ଛାଡ଼ ସମସ୍ତକୁ † । ୨୪ ।

ମୂ—ତ୍ୱୟି ମୟି ଚାନ୍ୟତ୍ରୈକୋ ବିଷ୍ଣୁ-ର୍ବ୍ୟର୍ଥଂ କୁପ୍ୟସି ମୟ୍ୟସହିଷ୍ଣୁଃ ।
ଭବ ସମଚିତ୍ତଃ ସର୍ବତ୍ର ତ୍ୱଂ । ବାଞ୍ଛସ୍ୟଚିରାଦ୍ୟଦି ବିଷ୍ଣୁତ୍ୱଂ । ୨୪ ।

ଅ—ତୋହରେ ମୋହରେ ସବୁରେ ବିଷ୍ଣୁ ହିଁ ।
ଏଣୁ କୁପିଲ ମୋଠରେ ବୃଥା କାହିଁ ।
ହୁଅସି ! ଭାବ ସର୍ବେ ସମାନଙ୍କୁ ।
ଯଦି ବାଞ୍ଛି ତବେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ । ୨୫ ।

ମୂ—ଶତ୍ରୌ ମିତ୍ରେ ପୁତ୍ରେ ବନ୍ଧୌ । ମା କୁରୁ ଯତ୍ନଂ କଳହେ ସନ୍ଧୌ । —
ସର୍ବସ୍ମିନ୍ନପି ପଶ୍ୟାତ୍ମାନଂ । ସର୍ବତ୍ରୋତ୍ସୃଜ ଭେଦଜ୍ଞାନଂ । ୨୬ ।

ଅ—ଅରିରେ ମିତ୍ରେ ପୁତ୍ରେ ସ୍ୱଜନେ ।
ଯତ୍ନ ନା କଲହର ସନ୍ଧିର ଘଟନେ ।
ଆତ୍ମାକୁ ଅନାଇଣି ସବୁଠାରେ ।
ଭେଦଜ୍ଞାନ ନ କର କୋଠାରେ । ୨୬ ।

ମୂ—କାମଂ କ୍ରୋଧଂ ଲୋଭଂ ମୋହଂ । ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱାତ୍ମାନଂ ପଶ୍ୟ ହି ସୋଽହଂ ।
ଆତ୍ମଜ୍ଞାନବିହୀନା ମୂଢ଼ା-ସ୍ତେ ପଚ୍ୟନ୍ତେ ନରକନିଗୂଢ଼ାଃ । ୨୭ ।

ଅ—ଲୋଭକୁ ମୋହକୁ କାମକ୍ରୋଧଙ୍କୁ ହିଁ ।
ଛାଡ଼ି ଅନାଅ ସୋଽହମାତ୍ମାକୁ ହିଁ ।
ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ବିବର୍ଜିତ ମୂଢେ ।
ଯାଇ ପଡ଼ନ୍ତି ନରକରେ ଗାଢେ । ୨୭ ।

† ପାଠାନ୍ତର—ସ୍ୱପ୍ନଗତ ପରି ଛାଡ଼ ସମସ୍ତକୁ ।

ମୂ—ଗେୟଂ ଗୀତାନାମ ସହସ୍ରଂ । ଧ୍ୟେୟଂ ଶ୍ରୀପତିରୂପମଜସ୍ରଂ ।
ନେୟଂ ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତମନିଶଂ । ଦେୟଂ ଦୀନଜନାୟ ଚ ବିତ୍ତଂ । ୨୮ ।

ଅ—ଗୀତା ନାମ ସହସ୍ର ପଢ଼ ନିତେ ।
ଧ୍ୟାନ କର ସଦା ହରି ରୂପ ମନେ ।
ଚାଲନ୍ତୁ ଚିତ୍ତ ସୁଜନସଙ୍ଗତରେ ।
ଧନ ଦିଅ ଦୀନଜନଙ୍କୁ ସୁମତିରେ । ୨୮ ।

ମୂ—ଗୁରୁଚରଣାମ୍ବୁଜନିର୍ଭରଭକ୍ତଃ । ସଂସାରାଦଚିରାଦ୍ଭବ ମୁକ୍ତଃ ।
ସେନ୍ଦ୍ରିୟମାନସନିୟମାଦେବଂ । ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟସି ନିଜହୃଦୟସ୍ଥଂ ଦେବଂ । ୨୯ ।

ଅ—କର ଗୁରୁପଦଭକତରେ ସ୍ଥିରଭକ୍ତି ।
ସଂସାରରୁ ଲଭ ଅଚିରେ ମୁକତି ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନସନିୟମେ ସ୍ଥିରଚିତ୍ତ ।
ଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିବୁ ନିଶ୍ଚୟ ଏଥି ତ । ୨୯ ।

ମୂ—ମୂଢ଼ଃ କଶ୍ଚନ ବୈୟାକରଣୋ । ଡୁକୃଞ୍କରଣାଧ୍ୟୟନଧୁରୀଣଃ ।
ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଭଗବଚ୍ଛିଷ୍ୟୈ-ର୍ବୋଧିତ ଆସୀଚ୍ଛୋଧିତକରଣଃ । ୩୦ ।

ଅ—ବୈୟାକରଣ ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ରତ ।
କୌଣସି ପାମର ଲଭିଲା ଜ୍ଞାନ ତ ।
ଶ୍ରୀଶଙ୍କରଗୁରୁଶିଷ୍ୟାବଳୀରେ ।
ବୋଧିତ ହୋଇ କୃପାରେ ଜଗତରେ । ୩୦ ।

ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଶଙ୍କରଶରଣରେ ।
ରଚିତା ମୋହମୁଦ୍ଗରକୁ ସୁଚରେ ।
ଉତ୍କଳରେ ଅନୁବାଦ କଲା ବିକ୍ରମ ।
ବିକ୍ରମବର୍ମ—ଶ୍ରୀହରି କିଙ୍କର ॥

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

("ସାଇଁ ଲୋ ସାଇଁ" ଗୀତ ବୃତ୍ତ)

ଜୀବ ରେ ମୂଢ଼ ଜୀବ । ଛାଡ଼େ ମମତାର ଭାବ । ପଦ ।
ଏ ଘରକୁ ଛାଡ଼ି । ଯିବେ ସିନ୍ଧୁ ଝଡ଼ି ।
ତେଣୁ ବୋଲଇ ତୁ ଜୀବ । ଜୀବରେ ।

କିଏ ତୋର ମାତା । କିଏ ତୋର ପିତା ।
କିଏ ତୋର ବନ୍ଧୁ ମିତ ?
କେ ତୋର ମାଉସ । କେ ତୋର ପିଉସ
କେ ତୋହର ସୁତା ସୁତ ? ୧ ।

ନିଜ ଶରୀରକୁ । ଭଲେ ପାଳିବାକୁ ।
ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ।
କରିବା ନିମିତ୍ତ । ହୁଅ ଅକୁଳିତ ।
କେଏ ବୁଝିବ ମାଇଲେ ଲାଭ । ୨ ।

ଘର ନାନା ଭୂଷଣ । ଧନ ଧାନ୍ୟ ବାସ
ସଞ୍ଚିଅଛୁ ତୋର ଘରେ ।
ତୁମ୍ଭ ଯିବା ବେଳେ । କୁଟାଟିଏ ହେଲେ ।
ଯିବ କି ତୋର ସଙ୍ଗରେ ? ୩ ।

ତୁମ୍ଭ ଗଲେ ତୋର । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ।
ବାରଦିନ ଯାଏ ତୋତେ ।
ମନେ ରଖି ଥିବେ । ପରେ ପାଶୋରିବେ ।
ଏହା ବୁଝିଥା ତୋ ଚିତ୍ତେ । ୪ ।

ତୋର ପ୍ରିୟଜନେ । ତୋ ଦେହ ଶ୍ମଶାନେ ।
ଦେଇ ଘରକୁ ଫେରିବେ ॥
ତୋର ଅନ୍ତରିତ । ସୁକୃତ ଦୁଷ୍କୃତ ।
ମାତ୍ର ତୋ ସାଥିରେ ଯିବେ । ୫ ।

ପୁଣ୍ୟ ଜୟକାର । ପାପ ଅପକାର ।
ଏତେ ଜାଣି ପ୍ରାଣୀଠାରେ ।
ଆଚରଣ କରେ । ଚପ୍ଳା ନାଶରେ ।
ଶେଷ କଷ୍ଟୁ ତ୍ରୁ ଧରେ । ୬ ।

ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ । ବନ୍ଦନ୍ତି ମାଧବ ।
ଚରଣକମଳଧ୍ୟାନେ ।
ଭବାବ୍ଧିରେ ଛୁନ୍ନ । ପୁଣି ମଗ୍ନ ନୋହି ।
କାବ୍ୟସୁଧୀ ହେବୁ ଜାଣେ । ୭ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚାତୁରୀ

ଅଧୁନୋତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁର । ଏ ପୁରବର ରାଜଶେଖର ଶୋଭିତ ହୋଇ କୈଳାସ ପରି, ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମବଦନମଣ୍ଡଳ ପରି, ବହୁଧନିବାସ ହୋଇ ନିଧିପ ପରି, ପୁଣ୍ୟଜନାବାସ ହୋଇ ଲଙ୍କାପୁର ପରି, ବସୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ପରି, କୁବଳୟସୁହୃଦ୍ୟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପରି, ବିଦ୍ୟାଧର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ହିମାଚଳ ପରି, ହରି ଲକ୍ଷିତ ବଦନ ଶାଳୀ ହୋଇ କମଳାକୁନ୍ଦସୁନ୍ଦରୀ ପରି, ଶିଖିଗମନ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସୁରସୈନ୍ୟ ପରି, ପରଶୁକଳିତ ହୋଇ ଭୃଗୁରାମ କର ପରି ଏବଂ ପ୍ରବାଳଭୂଷିତ ହୋଇ ଭାରତୀ ହସ୍ତ ପରି ଦର୍ଶନ ମନୋହର ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ସୋପାନ ଯୁକ୍ତ ଏବଂ ଶିଳାନିର୍ମିତ ରାଜସିଂହାସନ ଏବଂ କେତେକାଂଶ ଦେବତାବିଗ୍ରହ ଅଦ୍ୟାବଧି ସେ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି ତେବେ, ମୋ ପ୍ରପିତାମହ—ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ କଲା କାରଣରୁ ସେ ପତ୍ତନ ପଲ୍ଲୀରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି ।

ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ନନ୍ଦପୁରରେ ନାରାୟଣ ନାମକ ଜନୈକ ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରବେଶି ସେଠା ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ନାନାବିଧ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବହୁଧନ ଅର୍ଜିଲା । ତାହାର ପତ୍ନୀ ସୁଶୀଳା । ଏ ଦମ୍ପତି ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସୁଖଭୋଗ ଭୋଗ କରି କାଳଯାପନ କରୁଥିଲେ । କେତେକାଳ ପରେ ତାହାଙ୍କର ନନ୍ଦନଟିଏ ଜନ୍ମିଲା । ଏ ସନ୍ତାନ—ନବଦମ୍ପତି ପ୍ରଣୟ-ସୁରତରୁସମ୍ଫଳିତ ମଧୁର ଫଳ, ଦମ୍ପତି ପ୍ରଣୟପ୍ରବାହିନୀ ସ୍ମରକଳଦର୍ପଣ ବକ୍ଷୁ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତେ ଉଠୁଁ ନିକଳିବା ମୃଣାଳ ନାଳ; ଏବଂ ଦମ୍ପତି ପୁଣ୍ୟସ୍ପର୍ଶ ପ୍ରଣୟନୂତନଦର୍ଶନ ସ୍ଥିର ଚନ୍ଦ୍ର । ସେ ନନ୍ଦନର ନାମ ମଧୁସୂଦନ । ତାହାର ଲାଳନପାଳନ ଭଲରୂପେ କରାଯାଉଥିଲା ବୋଲି କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବବଶରୁ ସେ ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାତୃକୋଡ଼ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ସୁଶୀଳା ପତିପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦୁଃଖସାଗରରେ ମଗ୍ନ କରି ପରଲୋକ-

ବାସିନୀ ହେଲା । ନାରାୟଣ ନୃଶଂସ ବାରଶିଆ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ବିମାତା ହାତେ ନିଜ ଜନନୀର ମୃତ୍ୟୁରହସ୍ୟ ଶୁଣି ହେବ ବୋଲି ଭାବି ଦ୍ୱିତୀୟ ଦାର ଗ୍ରହଣ ନ କରି ନିଜେ ଜନନୀ ଜନକରୂପେ ପୁତ୍ରକୁ ପ୍ରତିପାଳିଲା । ମଧୁସୂଦନ ଶତଦା ଏବଂ ଯୁବକ ହୁଅନ୍ତେ, ତାହାକୁ ନାରାୟଣ ସୁଦଶୀ ନାମ୍ନୀ ଯୁବତୀ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରାଇଲା । କେତୋଟି ବର୍ଷ ପରେ ତାହାର ପୁତ୍ରଶୋଭିମ ନାମକ ପୌତ୍ର ଲାଭ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଚିରାନନ୍ଦ ହେଲା ।

ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦରେ ବସ୍ତୁ ଅଶାନ୍ତ ହୁଏ । ନାରାୟଣ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତେ ତାହାର କେଶ କାଶକୁସୁମ ସଦୃଶ ହେଲା । ଦନ୍ତପାଳ ତ୍ରୁଟିକୁ ଲାଗି ପଡ଼ିଲା । କେତେକାଳ ନୟନଯୁଗଳର ଦୃଷ୍ଟି ମନ୍ଦ ହେଲା । ଶରୀର ବାତରୋଗରେ ଶୁଷ୍କପର୍ଣ୍ଣ ପରି କମ୍ପିଲା । ଚର୍ମ ଶୁଷ୍କ ଖର୍ଜୁର ଫଳାକୃତିକୁ ଧାରଣ କଲା ଏବଂ ସେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ଅତଏବ ସେ ଜମିଜମାତ ହୋଇ ସକଳ ବ୍ୟବସାୟ ତନୟ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲା ।

ମଧୁସୂଦନ ଆର୍ଯ୍ୟଦାସ, କିନ୍ତୁ ଭାର୍ଯ୍ୟାବଶୀଭୂତ । ତାନ୍ତ୍ରା ତାହାକୁ ବାପକୁ ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ । ସୁଦଶୀ ଲୁବ୍ଧା, ସ୍ୱାର୍ଥପରା ଏବଂ ହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ-ହୃଦୟା, ତାହାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ମଧୁସୂଦନ ଜନକକୁ ସ୍ୱୀୟ ସୌଧର ପଛେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ କୁଟୀର ଘରରେ ରଖାଇ ଭାତ ଖାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଥାଳି, ପାଣି ପିଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କଳସୀ, ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ମୋଟା ଲୁଗା ତଥା ଏବଂ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମସିଣା ଏବଂ ଗୋଟିଏ କନ୍ଥା ଦେଲେ । ତାହା ହାତରେ ଅଗରସ୍ତ ଟୋକେ ଦାଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଏ । ନାରାୟଣ ଅପରାହ୍ଣ ସମୟରେ ଯଷ୍ଟି ଧରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଦନ ସମୀପକୁ ଗଲେ ସୁଦଶୀ ସେ ଯଷ୍ଟିରେ କେବଳ ଲବଣ ମିଶ୍ରିତ ଭାତକୁ ମାତ୍ର ଦିଏ ।

ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁତ୍ର ରୌପ୍ୟପାତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଚତୁର୍ବିଧାହାର ଭୋଜନ କରୁଥିଲା, ଅପଘନ ସୀନ ବସନ ପରିଧାନ କରି ହଂସତୂଳିକା-ତଳ୍ପରେ ଶୟନ କରୁଥିଲା; ଯେ ଜନ ଭେବେ ଭେବେ ହର୍ଷବାଦ୍ୟରେ ମାତ୍ର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ଦୈବଦୁର୍ବିପାକ ବଶତଃ ସେ ପୁତ୍ର ଯଷ୍ଟିରେ ଲୁଣ ଭାତ ମାତ୍ର ଖାଇବାକୁ, ଅଧମ ମୋଟା ଖଦଡ଼ ଛିନ୍ନ କନ୍ଥାରେ ଶୋଇବାକୁ ଏବଂ ଜୀବନ ଜୀବିକାକୁ ସଦା ଗଡ଼ାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଳକ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଧର୍ମପରାୟଣ ହେବା ହେତୁରୁ ନିଜ ପିତାମହଙ୍କୁ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ସେ ମନରେ ଦୁଃଖିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ତହିଁ କହି ପାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସୁଯୋଗ ପାଇ ବେଳେବେଳେ ଘଡିଏ ଜେଜେବାପା ପାଖରେ ବସି ନିଜ ଲଳିତ ବଚନ ଦ୍ୱାରା ବୁଢାର ମନୋରଞ୍ଜନ କରେ । ବୋଧହୁଏ ସେତିକି ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଦେଲେ ଲବ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ବୁଢାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କର୍ମ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଏହିରି କେତେକ ବର୍ଷ ସମୟରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ପୌଗଣ୍ଡ ଅତିଗଲା । ଏଣିକି ସେ ପିତାମହଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥା ଦୂରୀକରଣ ସାଧନକୁ ସ୍ୱୀୟ ମନରେ ସ୍ଥିର କରି ତତ୍ପରାୟଣ ହୁଅନ୍ତେ, ଅବକାଶ ସମୟରେ ସେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର କଥୋପକଥନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲା ।

ପୁତ୍ର—ବାପା ! ତୁମର ଦଶା ଦେଖି ମୁଁ ଦୁଃଖୀ । ଆମେ ରୂପା ବାସନରେ ଖାଉଛୁଁ, ତୁମେ ଖପରରେ ଖାଉଛ ; ଆମେ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଉଛୁ ; ତୁମେ କନ୍ଥାରେ ଶୋଉଛ । ଆମେ ପାଟପଣତ ପିନ୍ଧୁଛୁ, ତୁମେ ମୋଟା ମଇଳା ଖଦା ପିନ୍ଧୁଛ । ମଧ୍ୟ ଜପମାଳି ଗଡ଼ାଇବା ବଦଳରେ ବେଶୀ ଦାଣ୍ଡରେ ତସ୍କର କରୁଛ ।

ନାତି—ବାବୁ ! ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି ମୁଁ ସଞ୍ଚାଳିଲି । ବୁଢା ହୋଇ ସେ ସବୁ ତୋ ଜନନୀର ହାତରେ ସମର୍ପିଲି । ଏବେ ଚାକରାଣୀ ଲକ୍ଷୀପ୍ରିୟା ଛଡ଼ା ଟିକିଏ ଦଅଣି ଖୁଦ ମୋ ନିଜ ବୃଦ୍ଧି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଶୀତ ଆଥିରୁ ଲଟି ସର୍ବ-ଚଳଣୀ ଦେଖାଇ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭାବି ଭାବେ ବୋଧହୁଏ—ତେଲେ ସ୍ୱାତ ଟୋପ ଅଞ୍ଜଳିରେ ପାଣି ପିଇବାକୁ ହେବ । ପୁତ୍ର ! ଦୁଃଖ କର ନା ! ମୁଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କର୍ମ-କୁକର୍ମ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜୁଛି ।

ପୁତ୍ର—ଏସବୁ ତୁମ୍ଭ ଦୋଷ ନୁହେଁ, ମୋ ବାପାର ଦୋଷ, ଜନନୀର ଦୋଷ ।

ନାତି—ବାବୁ ! ତାଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦିଅ ନା । ଜନ୍ତୁ କଲା କର୍ମଫଳ ନିଜକୁ ଭୋଗେ ।

ପୁରୁ—ବାପା ! ମୁଁ କହିବା ପରି ତୁମେ କର; ତୁମ କଷ୍ଟ ଯିବ ।

ନାରା—ତାହାହେଲେ, ଅବଶ୍ୟ କରିବି । "ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବଚୋଗ୍ରାହ୍ୟଂ ବାଳାଦପି ଶୁଭାର୍ଥିନଂ ।"

ପୁରୁ—ତୁମେ ଭାତ ପାଇଁ ଘର ଧନ ଜମାଦାରଟାଙ୍କୁ ଅଧିଅଧି ଯାଉଛ ତ ! ବଲ୍ଲୁ-ନାନା ଦୁର୍ଗେ ସେଠାରେ ଥିବା ସମସ୍ତେ ତଳେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଭାଗିଯିବା ପରି ସବୁଙ୍କୁ ହାତକୁ ଗଣାଇ ଦିଅ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଥିବି ।

ନାରା—ନା—ବାବୁ ! ତାହା କରି ପାରିବି ନାହିଁ ; ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ମୋ ବୋହୂ ମୋ ବେଲୁହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବ । ତୁମ୍ଭ ପେ ପରେ ପଦେ ଅଧେ କହିଲେ ଗାଳି ଖାଇବୁ ।

ପୁରୁ—ଡର ନାହିଁ, ମୁଁ କହିଲା ପରି କଲେ, ତୁମ କଷ୍ଟ ତୁଟିଯିବ ।

ତତ୍ପର ଦିନେ ନାରାୟଣ ନିଜ ପୌତ୍ରର ଜନ୍ମଦେଶାନୁସାରେ କଲା । ପୁଅ, ବୋହୂ ଏବଂ ନାତିଙ୍କ ଆଗରେ ସବୁ ତଳେ ପଡ଼ି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁପିତ ହୋଇ ଏପରି ବଡ଼ ପାଟିକଲା— ଏ ବୁଢ଼ା—ହଡ଼ା ! କି କାମ କଲୁ ? ତୋ ଆଖି କାନ୍ଧକୁ ଚଢ଼ିଲା କି ? ଆମ ଘରର ଥାଳିଆକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲୁ । ପେଟେ ଗିଳୁଛୁ, ହାତେ ବଳ ନାହିଁ କି ? ପୁଣି ସୁନ୍ଦର ସବୁଟିକି ପିଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗିଲୁ । ଏ ସବୁ ରଖି କେତେ କାଳ ହେଲା ? ଆଉ କେତେକାଳ ଯାଏ ରଖନ୍ତା ? ତାହା ତୋହର ଜଣା ନାହିଁକି ? ତୁ ଖାଉଥିବା ସମୟରେ ତୋ ପୁଅ ଖାଇବ ବୋଲି ଜାଣି ନାହିଁ କି ? ଏଣିକି କଣ ହାତରେ ଖାଇବ ?

ନିଜ ଜନକର ବଚନଗଣ ଶ୍ରବଣରେ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ମଧୁସୂଦନର ଜ୍ଞାନନୟନ ଉନ୍ମୀଳିତ ହେଲା । ସ୍ଵକୀୟ ଦୋଷ ଜାଣିଲା । ସେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଏକାନ୍ତରେ କହିଲା—ପୁଅର ବଚନଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣିଲ ତ ? ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ କହୁଛି—"ଅବଶ୍ୟମେବ ଭୋକ୍ତବ୍ୟଂ କୃତଂ କର୍ମ ଶୁଭାଶୁଭଂ ।" ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଯାହା କରିବା, ଆମେ ତାହା ଭୋଗିବା, ଏହା ଧ୍ରୁବ ।

ଅତଏବ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ପାଳନା ଭଲରୂପେ କରୁଥିବାକୁ ହେବ । ପଞ୍ଚ ପୁତ୍ରଙ୍କ ବଚନ ଶ୍ରବଣ କରି ସୁନ୍ଦରୀର ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧି ଦୂର ହେଲା । ସେ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ଭଲ କଲା ।

ନାରାୟଣ ଟିନବାସନ ପରିତ୍ୟାଗ କଲା; ରୂପା ବାସନରେ ଖାଦ୍ୟ-ଭୋଜନ ଖାଇଲା; ହଂସତୂଳୀଖଟୁଲିରେ ଶୟନ କଲା; ନାତିଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ଜପମାଳୀ ଧରି ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ନାମ ଜପିଲା । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ବର୍ମା D. L. T. ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ

ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ……ସନ ୧୩୦୮

ଗୋବରିଆ

ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଜୟପୁର ଦଣ୍ଡଣି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହା ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାକୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଛାଡ଼ି ନବ୍ୟସଭ୍ୟତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛି । ତାହାର ନିଦର୍ଶନ ରୂପରେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟରେ ଜଣାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ସେଠାରେ ଅନ୍ୟୂନ ଅର୍ଦ୍ଧଶତ "କାଫି ହୋଟେଲ୍" କିମ୍ବା "ଟୀ ପାନାଳୟ" ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ରାତ୍ରି ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ କେବଳ ପାନର ମାତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରା ନ ଯାଇ ହାଲୁଆ ବଡ଼ା, ହାଲୁଆ ପିଠା, ଏମ୍ବୁଷ୍ଟ, ଲବଣ ଲଙ୍କାମରିଚ ମିଶା ଗହମପୋଡ଼ ଭାତ, ବିଲାତିଆଳୁ ଭଜା ଦେଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ଥାଏ । ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ ସ୍ପର୍ଶଦୋଷ କିମ୍ବା ଜାତିଦୋଷ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକାଳୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲିଯାଇ ପାରେ । ତଥାପି ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ ଧର୍ମକର୍ମରତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଏବଂ ଗଉଡ଼ଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ! ଗଉଡ଼ ଜାତିରେ ଏପରି କଡ଼ା ନିୟମ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ ଆଳୟରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବ, ସେ ନିଜ ସମାଜରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହେବ । ଏପରି ନିୟମ ବଳରେ ସେ ଜାତିରେ ଅନେକାଏ ରହୁଥିବାରୁ ସେ ଜାତିଜାତିଙ୍କ ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟତାରେ ମୂର୍ଖ ଦେବାଳିଆ ।

ଏହି ପାଟଣାରେ ରାମ ମହାନ୍ତି ନାମକ ସଜ୍ଜନ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ କାଳଯାପନ କରୁଥିଲା । ତାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ସେ ନିଜେ ତନୁଜକୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ବୋଲି ନାମକରଣ କରିଥିଲେହେଁ, ସେ ବାଳକକୁ ଜନେ ଗୋବରଧ ବୋଲି ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ରାମ ତାର ପୁଅକୁ ପାଠୁଆ କରିବାକୁ ପାଇଁ ତାକୁ ନେଇ ସେ ପାଟଣାସ୍ଥିତ ପଣ୍ଡିତ ଲୋଚନ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ସେ ବାଳକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଗଣା ଝାଡ଼ାଏ; ଗୋରୁ-ଗୁହାଳ ପୋଛେ; ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାପାଣି ଦିଏ; କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼େ; ଘାସ ଆଣେ; ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କ ଆଦେଶ କର୍ମ କରେ; ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ପାଠ ଶିଖେ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ ସମ୍ବାହନ କରେ; ଗୁରୁ ଶୟନ କଲା ପରେ ପାଠ ଘୋଷି ଶୁଏ । ଏପରି କରି ସେ କେତେ ବର୍ଷରେ ନାମଲିଙ୍ଗାନୁଶାସନର କାଣ୍ଡତ୍ରୟ, ସାଙ୍ଖ୍ୟପଥିକ ଏବଂ ସାରସ୍ୱତ ବ୍ୟାକରଣ ଶିଖିଲା । ପରେ ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ କରି ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କଲା । ତାହାର ଜନନୀଜନକ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ତାହା ପଢ଼ାଦ୍ୱାରା ଧନୋପାର୍ଜ୍ଜନ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବହୁ ସମୟ ପାଠପଢ଼ାରେ କାଟିଥିଲା ହେତୁରୁ କୃଷି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହେଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦିନଦିନାଭିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ତାର କ୍ଷୁଧାଜ୍ୱାଳାକୁ ବଢ଼ାଇଲା । ଜୟପୁର ଜନେ ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମାଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର କିମ୍ବା ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୋଲି ନ ଡାକି ଗୋବରଧ ବୋଲି ମାତ୍ର ଡାକନ୍ତି । ଅତଏବ ତାହା ମନରେ ଜନସମାଜଠାରେ—ମୁଖ୍ୟରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କଠାରେ—ଅତ୍ୟଧିକ ଘୃଣା ଜନ୍ମିଲା । ପ୍ରକୃତର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିବା ମାନବ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ହୋଇଥିଲେହେଁ, କେବେ କେବେ ଶିଷ୍ଟମାନ୍ୟକାଳରେ ପଡ଼େ । କୁହାଯାଇଛି —

> "ଶ୍ଳୋ । ସର୍ବେଷାଂ ବାଧସ୍ୟନ୍ତେ ଶ୍ରୁତିସଙ୍ଗଂ ନ ମୁଞ୍ଚତି ।
> ସାଙ୍ଗ୍ୟ ନୃପସୁତାସ୍ତେହ୍ୟାପ୍ୟା ଏବ କେବଳଂ ।"

ଏଥର ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୃଦୟ ହେଲା; ଏବଂ ଉତ୍କଳଦେଶ ଯାଇ ଧନ ଅର୍ଜିବାକୁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ତାର ମାନସରେ ମାନବର ଜୀବନ ଓଡ଼ିଶାର ଜୀବନଠାରୁ ଘୃଣା ଓ ପ୍ରଗଳ୍ଭମାନ ହେଲା ।

ସେ ଏକ ସ୍ୱତରେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ସହିତ ହୋଇ ଜୟପୁର ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ ମାଇଲ ଗମି ମଲ୍ଲକାନଗିରିର ଅରଣ୍ୟାନୀରେ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ଗଠନ କରି ତହିଁ ରହି କେତେଜଣ ପାହାଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରି ଡକାଏତି କରିବା ଆରମ୍ଭିଲା । ସେ ଯେ ବାଟରେ ମାଲ ନେଇଯାଏ, ତାକୁ ସେ ବଧକରି ତାହାର ମାଲ ନିଏ, ଯାହାପାଖରେ ମାଲ କିଛି ନ ଥାଏ, ମାଲ ନ ଥିବା ହେତୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବଧ କରେ । ଏପରି କରି ସେ ପଶ୍ଚିମ-ଜୟପୁରର ହେଲା ; କିଏ ଜନକ ହୀନ ହୋଇ, କିଏ ଜନନୀ ହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପୁତ୍ରହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପୁତ୍ରୀହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପତ୍ନୀହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପତିହୀନା ହୋଇ ଏପରି ଶତଶତ ମାନବେ ତାକୁ ଅନବରତ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଶାପ ବର୍ଷନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହିହେଲେ ତାକୁ ଧରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ବଧକରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରଜରେ ଜୟପୁର ପ୍ରଦେଶ ପବିତ୍ରୀକୃତ ହୋଇଥିଲା ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ଚୈତନ୍ୟଚରଣ ଦାସ ନାମକ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାତ ହୋଇ "ମୋହନଗ୍ରାମ" ଦେଇ ଜୟପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶି ଭ୍ରମଣ କରୁଁ କରୁଁ ଗୋବରିଆ ଥିବା କାନନର ଅନତିଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, କେତେ ଜଣ ତାକୁ କହିଲେ ଯେ, "ଗୋସାଇଁ ! ତୁମ୍ଭେ ସେ ବାଟେ ଯାଅ ନାହିଁ ! ସେ ବଣରେ ଜଣେ ପାପିଷ୍ଠ ଅଛି । ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସାଧୁ ଏବଂ ଅସାଧୁ ସମାନ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଧ କରେ ।" ଏହା ଶୁଣି ସେ କହିଲା ଯେ "ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ମରଣକୁ ଡରିବା ଅନୁଚିତ । ଯେଉଁ କୃପାସାଗର କୃପାରେ ଜଗାଇ ଏବଂ ମାଧାଇ ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି କୃପାସାଗର କୃପାରେ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଶିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ।" ଏତେ କହି ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଶ୍ରୀହରି ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରି କରି ସେ ବନ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, କୀର୍ତ୍ତନଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଗୋବରିଆ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ସେ ବୈଷ୍ଣବର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଉଚ୍ଚେ ବୋଇଲା ଯେ "ଆରେ—ବୈଷ୍ଣବ ! ତୋପାଖରେ ଥିବା ସବୁ ମାଲ ଦେଇ ଥୋଇ ମରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।"

ବୈଷ୍ଣବ :—ମୋପାଖରେ ପ୍ରେମ ବୋଲିବା ମାଲ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଛି । ତାହା ଇହରେ ଏବଂ ପରତ୍ରରେ ସୁଖପ୍ରଦ ଅଟେ । ବାବା ! ତୁମ୍ଭେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାର ।

ଗୋପ ।—ଢେଙ୍ଗରେ କାଳିନ୍ଦୀ ନ ଥିବାରୁ ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯିବ ।

ଚୈତ ।—ମୁଁ ମରଣକୁ ଡରେ ନାହିଁ । ଏ ମାଲ ତୋର ନଷ୍ଟ ନାମକ ହେଲା ନାହିଁ କି ? ଏହାକୁ ଅନ୍ୟ ମାଲ ସବୁ ସବୁକୁ ଦେଖ ଯାଉଛୁ । ସେସବୁ ଦେଖିଲେହେଁ ଶାନ୍ତି ହେଉ ନାହିଁ ।

ଗୋବ ।—ତୋ ବେଲ୍ ମୋ ଅଗେ ଦେଖା ନା । ମୁଁ ଢେର ଅଧିକ ପଢ଼ିଅଛି ।

ଚୈତ ।—ତାହାହେଲେ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ । "ସୁଖଦୁଃଖାୟତେ କଣେଷ୍ଟା ।" ବାବା ! ନାନା ପାଠ ପଢ଼ିବାରେ ଚରିତାର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ; ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭାବନା କରେ—ତୋର ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ତେମ୍ଭୁଣିଆ ନୁହେ କି ?

ଗୋବ ।—ମୁଁ ଜନ୍ମରୁ ଏ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅବଲମ୍ବି ଅଛି । ଏହାକୁ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । କୁକୁର ମୁଖକୁ ଅବଲମ୍ବିଲେ, ଦେହବାସନା ଯାଏ ନାହିଁ ।

ଚୈତ ।—କୁକୁର ଜନ୍ମ ଜୀବ । ଅତଏବ ସେ ନିଜ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ସ୍ୱଭାବକୁ ଛାଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତା ଠାରେ ଦୟା ମାୟାର ଧର୍ମ ଏବଂ ପରର ଉପକାର-ଅଭିଳାଷିତ ହୁଏ । ସେ ଶୋଷାରେ ଭୂଜନା ଭଣ ନୃପଙ୍କୁ ଗଠାଏ; ଉଦ୍ଧାର ନୃପତି ଲାଭ ଲଭେ । ଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବ । ତୋର ମନ ନିଷ୍ଠା ଭଜିଲା କୋଣ୍ଡୁ ପ୍ରେମସ୍ମୃତ ହୋଇଥିବା ସମ୍ମତ ।

ଗୋବ ।—ପ୍ରେମ ମୋର ଅଗୋଚର ନୁହେ । ମୋ ମାତୃପିତାରେ ଏବଂ ସ୍ୱଜନଙ୍କଠାରେ ଥିବା ପ୍ରେମବଶରୁ ଧନ ସମ୍ପାଦ ତାହାଙ୍କ ଭରଣ-ପୋଷଣ କରିବା ବାଞ୍ଛିତ ବୋଲି ଭାବି, ଧନାର୍ଜ୍ଜନ ନିମିତ୍ତ ଉଚିତ ବ୍ୟବସାୟ ମୋର ସାଧ୍ୟାତୀତ ହେଲା ହେତୁରୁ ଏହି ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅବଲମ୍ବିଲି । ଏହା ହେତୁ ହେଲେହେଁ, ମୋର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ।

ଚୈତ ।—ମଧୁକର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକର ତାପରେ ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ସମାଦିବା ମଧୁକୁ ପଦ୍ମଙ୍କ କରଗତ କରିବା ପରି ତୁମ୍ଭ ବନ୍ଧୁ 'ବାଧା' ସନ୍ଧି ଏଣୁ ଦୁଷ୍କର୍ମବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ସମାଦିବା ସମ୍ପଦକୁ ନେଇ ତୋ ସ୍ୱାମୀର ଏବଂ ସ୍ୱଜନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ କରୁଅଛୁ । ତୁ ତରୁଣ ଏବଂ ବଳବାନ୍ । ଅତଏବ ଏ ଘୋର ବ୍ୟବସାୟ ସୁକର ବୋଲି ବୁଝୁଅଛୁ । ତୁ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେ ଏ କଠୋର କର୍ମ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ; ମଲେ, ଘୋର ନରକରେ ପଡ଼ିବୁ । ତୋ ସ୍ୱାମୀ କିମ୍ବା ସ୍ୱଜନେ ତୋ ସାଥି ହେବେ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ନରକରୁ ତୋତେ ଉଦ୍ଧାରିବେ ନାହିଁ । ବାବା ! ଭଲେ ଭାବନା କର ।

ଗୋବ ।—(କେତେକାଳ ନୀରବ ରହି) ମହାଶୟ ! ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭ ବଚନ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଗ୍ରାହ୍ୟ । ଏବେ ମୁଁ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ଚୈତ ।—ଏ ଜଗତରେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଅନିତ୍ୟ ହୋଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଅନୁରକ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଅନୁରକ୍ତ ପଦାର୍ଥର ଅଭାବରେ ଅନୁରାଗ ଶୋକ ରୂପରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ନାଶଧର୍ମଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଲୋଭ କରିବା ଅସମୀଚୀନ । ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ସୁଖ ସ୍ଥାୟୀ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣ ପାଦପଦ୍ମ ପ୍ରେମମାତ୍ର ନିତ୍ୟସୁଖପ୍ରଦ ଅଟେ । ଅତଏବ କାମାଦି ଷଡ଼ରିପୁଙ୍କୁ ଦୂର କରି, ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରେ ପ୍ରେମ ଦର୍ଶାଇ, ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣ ଚରଣାରବିନ୍ଦରେ ଭକ୍ତି କରେ । ଶ୍ରୀମଚ୍ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏହି—

"ଶ୍ଳୋ । ତୃଣାଦପି ସୁନୀଚେନ ତରୋରପି ସହିଷ୍ଣୁନା ।
ଅମାନିନା ମାନଦେନ କୀର୍ତ୍ତନୀୟଃ ସଦା ହରିଃ ।"

ବାବା ! ଏ ଉପଦେଶ ଅନୁସରେ । ଶ୍ରୀହରି କୃପାରୁ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ଗୋବ ।—(ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ଉଠି ମୁକୁଳିତକରକମଳଯୁଗଳ ହୋଇ) ମହାତ୍ମା ! ତୁମ୍ଭ ଉପଦେଶ ବଳରୁ ମୋର ଜ୍ଞାନୋଦୟ ହେଲା । ଏବେ ନରକ ମୋ ମାନସର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ମୁଁ ଘୋରତର ପାପିଷ୍ଠ ।

ମୋତାରେ କୃପାକରି ମୋତେ ନରକରୁ ଉଦ୍ଧାର । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକରି କହୁଅଛି ଯେ ମୋ ମନରୁ ଶତ୍ରୁପଣକୁ ଦୂରକରି କର୍ମବିରତ ହେଲି । ମୋତେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାପରି କର । (ଏତେବୋଲି ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରଣିପାତ କରି ଚୈତନ୍ୟଚରଣଯୁଗଳ ଧରିଲା ।)

ଚୈତ ।—(କରଦ୍ୱୟରେ ତୋଳି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି) ବାବା ! ଜନ ସକଳକର୍ମବିରତ ହୋଇ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଯାପନ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁଷ୍ଟ କର୍ମରୁ ବିରତ ହୋଇ ନିଷ୍କାମରେ ଶିଷ୍ଟକର୍ମ କରୁଥିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ନୀଳକଣ୍ଠ କାଳ ଜଳଦ ନାଦରେ ବିଭୋଳ ହୋଇ ନର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେହେଁ, ସର୍ପକୁ ବର୍ଜରେ ନାହିଁ, ସେପରି ଭକ୍ତ ନିଷ୍କାମ କର୍ମରେ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଭକ୍ତିକି ପାସୋରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ତୁମ୍ଭ ନିଷ୍କାମ କର୍ମ କରି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ସାଧନ କରେ; ତଦ୍ୱାରା ତୋ ପାପ ପଙ୍କ କ୍ଷାଳିତ ହେବ ଏବଂ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ତୋତେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲି । ଏ ଜଗତରେ ଏଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିକି ହେଲେ ସତ୍ପଥଗାମୀ କରି ପାରିଲି ବୋଲି ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ପରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରି ଗୁରୁଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷି ଜସ୍ପୁର ଦେଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରନ୍ତେ, ଜନେ ତାଙ୍କୁ ଶାଢ଼ି ଭୟରେ ଦୂରକୁ ପଳାଇଲେ । ପରେ ସେ ସାଧୁତ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ଅବଗତ ହୋଇ ସେମାନେ ତାର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ, ତାକୁ କିଏ ଟେକାରେ ପିଟିଲେ; କିଏ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରହାର କଲେ; କିଏ ବାଡ଼ିରେ ବାଡ଼େଇଲେ । ଏପରି ନାନାବିଧ ପ୍ରହାର ବଶରୁ ତାହା ନୟନ ଯୁଗଳରୁ ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷିଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ତୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ସୁଦ୍ଧା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । କେତେକ ଲିତାପରେ ସେ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପତିତ ହେଲା । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା ଯେ "ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବେ ସାଧୁ ହୋଇଅଛି । ଏହାକୁ ପ୍ରହାର କରିବା ଅନୁଚିତ ।" ଏହା ଶୁଣି ସେମାନେ ଏକସ୍ୱରରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲେ ଯେ "ଦୁଷ୍ଟ ଏଭଳି କେବେହେଁ ସାଧୁ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।" ବୈଷ୍ଣବ ଭାଷିଲା ଯେ "ଏ ନିଶ୍ଚୟରେ ସାଧୁ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅସାଧୁ ହୋଇଅଛ ।" ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ସେମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ

ବାହାରି ଗଲେ । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରୀଙ୍କୁ ସଙ୍କେତ କରି "ବାବା ! ଏ ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱାମୀ ତୋର ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଆଉ ଚିନ୍ତା କର ନା" ବୋଲି ପ୍ରବୋଧି ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଇତି

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ଶର୍ମା

—o—

ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ

(ଲେଖକ—ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ଶର୍ମା)

ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନିଦାଘ ସମୟ । ଜଗତ ଅଗ୍ନିଧାନଳର ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ । ଦିନ ଦଶ ଘଣ୍ଟାପୂର୍ବରୁ ପକ୍ଷୀପକ୍ଷିଣୀମାନେ ତରୁ-ଛାୟାଶ୍ରିତ; ସରୀସୃପଗଣ ବଲ୍ମୀକ ଗର୍ତ୍ତସ୍ଥିତ; ପଥିକଜନ ଘର୍ମ୍ମରେ ସିକ୍ତ ଦେହ ଦେହିତ । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳୀୟ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ କାରିଣୀ ଗୃହିଣୀର ନାହିଁ ବିଶ୍ରାନ୍ତି କିମ୍ବା ଶୈତ୍ୟୋପଲବ୍ଧି ଘଟେ ନାହିଁ । କୋର୍ଟ ଏବଂ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ । ଧନୀମାନେ ଜଳଯନ୍ତ୍ର ଶୀତଳାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଧନୀଗୃହ ଛୋଟରେ ବସି ବ୍ୟଜନ ତୁଳି ତୁଳି ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧା ଗୃହିଣୀଙ୍କର ଜୀବନର ସମାଲୋଚନା କରେ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଅପରାହ୍ନ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର-ପୁତ୍ରୀଙ୍କୁ କୋଳରେ ନେଇ ତିନି ବର୍ଷ ପରି ବାହାଘର ସମ୍ପନ୍ନ ପାଣି କରି ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ କାଳି ନାରାୟଣ ନାମକର ଗୃହିଣୀ—କମଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀମୂର୍ତ୍ତିରେ ବସି ପିତା ଭାବୁଥିଲା । ପୁଅଟାରେ ଥିଲା ପ୍ରେମ ବଶରୁ ସେ କଷ୍ଟ ଜାଣି ନ ଥିଲା । ଲିଙ୍ଗପୁରନିବାସୀ ଭାଇ ପୁରବାସୀ ଗୃହସ୍ଥ ମାଆ ଘରକୁ ଅନାଥା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶାଶୁ ଘରେ ବସି ପିତା ଗଡ଼ୁଥିଲା । କମଳା ସରଳା ଏବଂ ଚୋଲମଣି । ସେ ବୋହୂକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହ କରେ ।

ନାରାୟଣ କେବଳ ନାମକୁ କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ମାତ୍ର ନୁହେଁ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀ । ଦଶଗୋପଞ୍ଚଣି ମଣ୍ଡଳର ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ ନାମକ ହୋଇଛି । ନାରାୟଣ ଗୃହବାଟ, ହଳ ବଳଦ, ଗୋଠିଆ, ମୂଲିଆ ଲଗି ଏବଂ କିଛି ମହାଜନୀ କରି କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କାର ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ନିରକ୍ଷର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ନିଜ ପିଲାକୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ଖୋଲା ପଠନ ପାଇଁ ଜୟପୁରର ହାଇସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କୁଶାଗ୍ର ବୁଦ୍ଧି । ସେ କେଉଁ କ୍ଲାସରେ ଫେଲ୍ ନହୋଇ ମେଟ୍ରିକୁଲେସନ ପାସ କରି ବିଜୟନଗରର କଲେଜରେ ଯୁନିଭର୍ସିଟି ବି.ଏ. ଉପାଧି ପାଇଲା । କେବଳ ନାରାୟଣ ପୁଅକୁ ପଢ଼ା ଛଡ଼ାଇ ରେଭେନ୍ୟୁ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଟ୍ରେନିଂ ନେଲେ, ଭାଳେ ପୁଅ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହେବ ବୋଲି ତାର ଆଶା । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଚାକିରି କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହୋଇ ଅଧିକ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜିଦ୍ଧର କଲା । ସେ ଅଧିକ ପୁଅର ପଢ଼ା ପାଇଁ ବେଶୀ ଧନ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା କାରଣରୁ ତାହା ବନ୍ଦ କରାଇବାକୁ ବାପ ବଦ୍ଧପରିକର ହେଲା ; କିନ୍ତୁ ପୁଅର ଜିଦଗରିମା ଏବଂ ମାଆର ଅନୁରୋଧରେ ସେ ପୁଅକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର କ କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ପଠାଇଲା । ମମତା ସବୁବେଳେ ପୁତ୍ରପ୍ରେମୋନ୍ମତ୍ତା । ଜନନୀ ସର୍ବଦା ସନ୍ତାନର ହିତାକାଂକ୍ଷିଣୀ ଥିଲା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବିଜୟନଗରରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ସମୟରୁ ପ୍ରଜାସେବାମନୋଭାବ ନିଜ ହୃଦୟରେ ପୋଷଣ କରୁଥିଲା ହେତୁରୁ ସେ ବୋଧିଲା—ଦେଶର ଲୋକେ ଶୃଙ୍ଖଳର ଏବଂ ମୂର୍ଖତାର ବାନ୍ଧ ଛାଣି କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ଜାଣିଲେ, ଓକିଲ ହୋଇ ମକ୍କେଲଙ୍କ ଏବଂ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଖୁସାମଦ କରୁ କରୁ ମୋ ଜୀବନ ଅନ୍ତ ହେବ । ଚାକରର ପ୍ରାୟଶଃ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ; କିନ୍ତୁ ଓକିଲର ସମସ୍ତ ଜଗତ ସାରା ପ୍ରଭୁ । ଅତଏବ ମୁଁ ଓକିଲ ହେବି ନାହିଁ । ଲଣ୍ଡନରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ବାରିଷ୍ଟର ହେବି । ବାରିଷ୍ଟର ହେଲେ କେତେବେଳେ ସମୟରେ ଜଣେ ଜଜ ହୋଇ ପାରିବି !

ଏକଥା ଶୁଣି ମାଆ କଲ୍ୟାଣୀ ଅଶ୍ରୁଧାରରେ ଭାସିଲା । ନାରାୟଣ ବୋଲିଲା—ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି,

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଭଲ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ତୁ ଆଜି ବାଳକ ଥାଇ ଭାଳିଲ ବାସ୍ତବର ହୋଇ ଫଳଧାନ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଇ ପାରିବୁ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ତୁ ବାଲ୍ୟକରେ ଭଲ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ କରିକି ଏବଂ ସମଗ୍ରିକି ମାତ୍ର ଭବିବୁ ମାତ୍ର । ତୁ ବାଲ୍ୟକରେ ଆଜନ ପଢିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ—ସେତେ ଧନ ଏଠାରେ ଭୁଣି ଦେଲେ ତାର ବଳନ୍ତ୍ରଦରେ ତୁହି ଏବଂ ତୋ କୁଟୁମ୍ବ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ସୁଖ ସ୍ୱର୍ଗରେ ବଞ୍ଚି ପାରିବ । ମାତ୍ର ସେତେ ଧନ ତୁମାକୁ ଦେବାକୁ ମୋ ଠାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଧ୍ରୁବଣା ସ୍ଥିର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସତ୍କୁ କରିବ; ନଭିବା ବାଲ୍ୟ ନ ଯାଇ ମାତାଙ୍କରେ ଅଭଳ ଯତ୍ନ ।

ଏତେ ଶୁଣି ପୁତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା;—ଏବେ ଯେଉଁ ଜନେ ବାସ୍ତବର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ପ୍ରଭବ୍ ଲଭିବା ସ୍ପୃହା ନ ଥିବ; କିମ୍ବା ସେମାନେ କୌଶଳପ୍ରାନ ହୋଇଥିବେ । ମୁଁ ବାସ୍ତବର ହେଲେ, ମୋ କୌଶଳ ବଳରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଷ୍ଟେ ଲଭିବ । ବାଲ୍ୟ ଗଲେ କାଳ ଯାଏ ବୋଲିବା ଧାରଣା ନାହାକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆଜି କାଲି ବାଲ୍ୟ ହୋଇଛି ପରମ ଦେବତା ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ; ବାଲ୍ୟକାଳେ ବାଂକ୍ତ ହେଉଛି ସମ୍ବାଦ ।

ତେବେ କମଳା ନିଜ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ;—ଅହେ, ତୁମେ ଧନ ଲୋଭରୁ ଟିକିଏ ମାତ୍ର ପୁଅକୁ ଚାଲି ପାଠ ପଢାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରି ଚାଲି ଧାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଚାଲି ଧାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ । ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି ? କାଲିକି ପୁଅ ଭଲ ହେଲେ, ସେ କଣ ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜିବ ନାହିଁ ? ଜନ ଧନକୁ ଅର୍ଜେ ନା ଧନ ଜନକୁ ଅର୍ଜେ ? ଏଣୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ଧନ ଦେବାକୁ ହେବ; ପୁଅ ଶିକ୍ଷିତ ହିବାକୁ ହେବ ।

ମାଆଙ୍କର କଥାରେ ଏବଂ ପୁଅର ଅଳିରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ବାପୁଡ଼ା ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁଅହାତରେ ଦେଲା । କମଳା ନିଜ ଦେହର ଅଳଙ୍କାର ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା କରଜ କରି ଆଣି ପୁଅକୁ ଦେଇ କହିଲେ;—ଏବେ ଏତେକ ଟଙ୍କା ନେଇ ଯା । ଲେଢ଼ା-ହବକେ ଯତ୍ନ ହୋଇବ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ମିଡ଼ଲ୍ ଟେମ୍ପିଲ୍‌ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ବୋଲି ନିଜ ନାମ ଲେଖାଇ ପ୍ରବେଶିଲେ । ଅତଏବ ସେ ସେଠାରେ ପି: ସି: ରାଓ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏହିକି ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ନାମ ବ୍ୟବହାର କରିବା । ବିଲାତରେ ଦୁଇ ସହବାସ ବର୍ଷ ରାଓର ଆଚରଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ସେ ସିଗାରେଟ୍ ପୋଡ଼ାଏ; ମଦ ପିଏ; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀଙ୍କ ସେବା ସମ୍ପାଦେ; ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତି ସିନେମା ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ; ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରେ । ଅତଏବ ସେ ବାରମ୍ବାର ଧନ ପ୍ରେରଣ ନିମିତ୍ତ ବାପାଙ୍କୁ ପତ୍ର ପଠାଏ । ବାପ ଆଖିରୁ ଲୁହ ନୁହେଁ— ରକ୍ତ ଗଡ଼ାଇ କରଜ କରି ଧନ ପଠାଉଥାଏ । ବର୍ଷ ଶେଷରେ ତାର ଋଣଜାଲ ରେ ସମସ୍ତ ନିଲାମ ପାଇଁ ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ କରିଗଲା । କିପରି ହେଲା ପୁଅ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଫେରି ଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ ଅବଗତ ହୋଇ ତାର ମନ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୁଅ ପ୍ରେମ-ବଶତ ହୋଇ ଗାଁରୁ ରେଲ୍‌-ଷ୍ଟେସନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ହାଜର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ରେଲ୍ ଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ନାରାୟଣ ଇଣ୍ଟର କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଖୋଜି ନିଜ ତନୁଜଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ପାଦେ ବୁଟ୍, ଅଙ୍ଗେ ଓଭର କୋଟ, ଶିରେ ହ୍ୟାଟ ଧାରଣ କରିଥିଲା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟଫରମରେ ତାର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଜଣେକ ବ୍ୟକ୍ତି .ହାତରେ କର ଧାରଣ କରି ଅଙ୍ଗ୍ଲ ଭାଷାରେ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ପୋର୍ଟର ଗାଡ଼ିରୁ ତାଙ୍କ ସୁଟକେଶ ଏ ଆଣି ସେଠାରେ ରଖି ଆପଣାର ଦେବା ପାଉଣା ପାଇ ସଲାମ କରି ଗଲା । ନାରାୟଣ ମଧ୍ୟ ସାହେବ ବୋଲିବା ଶଙ୍କାରେ କିଛି ଦୂର ଘୁଞ୍ଚିଲା । କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱୟରେ ପୂର୍ବସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି "ଗୁଡ଼ବାଇ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର" ବୋଲି ଯାନ୍ତେ, ଅପର ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜାତ୍ମଜ ବୋଲି ଭଲରେ ଜାଣିବା ମାତ୍ରକେ ନାରାୟଣ ଯାଇ ସୁଟକେଶ ବହନ କଲା । ମୋଟର ବସରେ ଯିବାକୁ ରାଓ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲା ହେତୁରୁ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ା ମୋଟରଗାଡ଼ିରେ ବାପ ଏବଂ ପୁଅ ବାସ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଭାରତ ପ୍ରଥା ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ବହୁତ । ପ୍ରାୟଶ ଶାଂଶତ ବର୍ଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଖାଲିଗୁଲ ତିନିବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନରେ

ସ୍ୱର୍ଗତାଙ୍କୁ ଭୁଲ ହୋଇଥାଇ ତାଙ୍କୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ କରି-ଦେଲା । ସ୍ୱର୍ଗଙ୍କୁ ଭଙ୍ଗୀରେ ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ ଗାଧୁ ପିନ୍ଧିଥିଲା ଭାରଣ୍ଡାକୁ ଘରୁ ବେଶ ନିଜ ଜନନୀ ଏବଂ ଜନକ ସମ୍ମୁଖରେ ଭଲେ କଥୋପକଥନ କଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବତୀ ବର୍ଣ୍ଣ ସୁଶ୍ରୀ ଘର ନୋଥି ଦେଖଣା ଘର ଏବଂ ଦେଶ ସୁନା, ରୁପା, କଂସା, ତମ୍ବା ଘର ନୋଥି ଗାଲମଣି ଘର ଦାଣ୍ଡଥିଲା; ତା ଦେହରୁ ସାବୁନ ବାସନା ନ ବାସି ସ୍ୱାଦୁ ଗନ୍ଧ ଛୁଟୁଥିଲା; ତାର ଶିରରେ ଓଢ଼ଣୀ; ନାସାରେ ନଥଣି; କପାଳରେ ସିନ୍ଦୂର ବିନ୍ଦୁ; ହାତରେ ଶଙ୍ଖା; ପାଦରେ ନୂପୁର; ଅଧିକନ ପେଟିକୋଟ୍ ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଶାଢ଼ୀରେ ଅବୃତ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଲଜ୍ଜାନ୍ୱିତା । ଅତଏବ ସେ ସ୍ୱର୍ଗର ମନକୁ ଟାଣି ଆଣି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗ ମୁଣ୍ଡରୁ ମାଇପ ମୁହଁକୁ ଗୁହିଁଲା ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ମାଟି; ଛପର ଛଣ; ଘର ଲୁଟିବ; ପୁଣି ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନ; ଗ୍ରାମ ପଡ଼ା; ଗ୍ରାମବାସୀ ଅସଭ୍ୟ । ଅତଏବ ଜନନ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେଠାରେ ସେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟ ରହି ନ ପାରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ବାସକରି ଓକାଲତି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ବାଣ୍ଟି ତ ଧନ ଜମି ଯୋଗାଇ ନ ପାରିଲା ହେତୁରୁ କେତେ କାଳ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଓକାଲତି କରି ପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯିବା ସ୍ଥିର କରି ସବୁରୁ ବାହାରି ବିଶାଖ-ପଟ୍ଟଣ ଯାଇ ସମୁଦ୍ର ତୀରର ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳାର ଆଗରେ "ମିଃ ପିଃ ସିଃ ସ୍ୱର୍ଗ, ବାରିଷ୍ଟର" ବୋଲି ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା ଗୋଟିଏ ପଟା ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ ବାସକଲା । ସେ ବଙ୍ଗଳାର ମାସିକ ଭଡ଼ା ପଚାଶ ଟଙ୍କା । ସ୍ୱର୍ଗର ଓକାଲତି ନୂଆ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଉପାଧିବଶୁଁ ଘରୁ ଉପାର୍ଜନ ମନ୍ଦ ନୋହୁ ଆଶାଜନକ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଘରକୁ କିଛି ପଠାଏ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ଘରକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲା ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଲେଖେ ନାହିଁ ।

ତେଣେ ମହାଜନ ନାରାୟଣର ସକଳ ଚିର ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବିକାଇ ନିଜ ଋଣ-ଧନ ଅସୁଲ କରି ନେଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱର୍ଗ ଏକ ପଇସାଟିଏ ହେଲେ ଘରକୁ ପଠାଇଲା ,ନାହିଁ । ଅଭିମାନୀ-ନାରାୟଣ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ [illegible] ହୋଇ ଦାମ ବାକୁଥିଲା ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କୁ ବାଟବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର [illegible] ଦେଶକୁ ଯାଇ ଏକ ଗ୍ରାମୋପାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ପତର କୁଡ଼ିଆ ତୋଳି ସ୍ତ୍ରୀ କନ୍ୟା ଏବଂ ପୁତ୍ରବଧୂ ସହିତରେ ରହି କୁଲି ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କଲା । ପୁଅଠାରେ

ଆଶା ଭରସା ଛାଡ଼ିଥିଲା କମଳା ତାର ହୃଦୟରୁ, ଘରଦ୍ୱାର ଗାଈଗୋରୁ ଏବଂ ଦାସଦାସୀଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଲା । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣିର ଦୁଃଖ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ; ଅନୁଭବୈକ ବେଦ୍ୟ ମାତ୍ର ! ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ହେବା ସହଜ; କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେବା ଦୁଃସହ ।

ଏକ ଦିନେ କମଳା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣିକି କୋଳରେ ବସାଇ କହିଲା;—ମା, ତୋ ଭାଲରେ ପତିସୁଖଲାଭ ତ ଲେଖା ଯାଇ ନାହିଁ; ତୁ ନିଜେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ କାହିଁକି ? ମୋ କଥା ଶୁଣେ—ମାଆ ଘରକୁ ଯା—ସେଠାରେ ଭାତ ମୁଠାଏ ଏବଂ ଖଦା ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ପାଇବୁ !

ଏତେ ଶୁଣି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ଶାଶୁର ପଦଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା;—ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ ପୁଅ ବଞ୍ଚିଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ମାଆ ଘରେ ଢେର ବହୁତକାଳ କାଟିଲି । ତାହା ଶାସ୍ତ୍ର ନିନ୍ଦ୍ୟ । ମାଆ ଘରେ ସଧବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋ କପାଳରେ ସେବା କରିବା ଲେଖା ଯାଇନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବନ ଛାଡ଼ିବି କାହିଁକି ? ମୋର ମାଆଘରର କ୍ଷୀର ସର ଠାରୁ ଶାଶୁଘରର ଜାଉ ପେଜ ବହୁ ସ୍ୱାଦୁର; ସେଠା ପାଟ ପଣତ ଠାରୁ ଏଠା ଛିଣ୍ଡା କେନ୍ଥା ବେଶୀ ସୁନ୍ଦର । ମାଆଘରେ ରହି ନିଲଜା ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ମା, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ମାଗି ଖାଇ; ତୁମ ବେନିଙ୍କ ସେବା କରି ଦିନ କଟିବି; ସେତିକି ମୋତେ ଆଶିଷ ।

ତାହା ଶୁଣି କମଳା ଶୋକଭରରେ ବଧୂକୁ କୁଣ୍ଢେଇ କହିଲା;—ମା, ତୋ କଷ୍ଟ ଦେଖି ନ ପାରି ସେପରି ବୋଲିଲି । ଝିଅ ବୋଇଲେ ତୁ; ବୋହୂ ବୋଇଲେ ତୁ । ତୋତେ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆମ ଦାଣ୍ଡେ ଏକା ଥା । ପାଠକେ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣିର କୂଳବଳଣୀ ପୂର୍ବେ ରାଜନନ୍ଦିନୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବନବାସକ୍ଲେଶ ଭୁଞ୍ଜି ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା କରୁଥିବା ସାବିତ୍ରୀ ଚରିତକୁ ସ୍ମରଣ କରାଏ ନାହିଁ କି ?

ଆଉ ଏକଦିନେ କମଳା ନିଜ ନାଥଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା;—ଆହେ, ତୁମେ ପିତା ଅଭିମାନୀ ହୋଇ ପୁତ୍ରଠାକୁ ଯାଉନାହିଁ; ମୋର ତ

ଅନୁମାନ ନାହିଁ; ମୁଁ ଥରେ ଯାଇ ଭାଲୁ ଦେଖି ଆସିବି । ସେ ସିନା ଏବେ ପାଗଳ ହୋଇ ମୋତେ ଦୂର କଲା; ପାଗଳକୁ ପେଟ ଟାଣୁ ଦୂର କରିପାରିବି କି ଏଣୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅ ।

ଏତିକି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମୋହାନ୍ତିଣୀ ଦେବୀଙ୍କର ହୋଇ ନାସିକା ଭଙ୍ଗ କରିଲା;—କିସ ? ସେ କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ? ତୋତେ ଲାଜ ମାଡ଼ୁନାହିଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣ ଖାଇ ସବୁ ସେ ବେଶ୍ୟା ପାଇଁ ଧ୍ୱଂସ କରିଅଛି; କୁଳଅଙ୍ଗାରୀ ହେଲା । କୋଡ଼ରେ ଅବାଧ୍ୟ ପୁତ୍ର; ଥୋଡ଼ କହିଲେ ଏବେ ଆସିବ । ଏମ୍ପା ଲୋକୋକ୍ତି ଅଛି ଜଣା ନାହିଁ କି ? ସେ ତୋତେ ପଚାରୁ ଦେଖୁଥିଲେ ହେଁ, ତୁ ତାକୁ ଯାଇ ହାତ ଧରିବାକୁ ଯାଉ । ମୁଁ ବାହାରୁ ଶୁଣିଲି; କିନ୍ତୁ ଅପମାନକୁ ସହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଯିବୁ ତ ଯା । ସେ ବୃଦ୍ଧା ଚିତାଗ୍ନିକ ତୋତେ ଆଦର କରି ହେଲେ ହେଲେ, ଅଗିଣା, ମାନ ତାହା ଦ୍ୱାରା ସେବ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ତୋର ଏଠାରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ଥିବ ନାହିଁ । ଖବରଦାର !

ପୁଅଠାରେ ଥିଲା ମମତାକୁ ଏବଂ ଭର୍ତ୍ସନାକୁ କାଟିଲା! ଶିବସୁନ୍ଦର ଶେଷ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଖଣ୍ଡ ଟିପ୍ପଣୀ ଯାଇ ପୂର୍ବର ପୁତ୍ରଦ୍ୱାରରେ ହାଜର ହୋଇ ଦ୍ୱାରପାଳ ଦ୍ୱାରା ନିଜ ଆଗମନ ବାର୍ତ୍ତା ଭିତରକୁ ପଠାଇଲା । ଦ୍ୱାରୀ ଫେରି ଆସି "ବାବୁ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି; ତୁମେ କିଛି କାଳ ଏଠାରେ ବସିଥାଅ" ବୋଲି କହନ୍ତେ, ସେ ନର୍ତ୍ତକ-ଦ୍ୱିଷ୍ଟହୃଦୟା ଏବ ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ "କିସ ? ତାର ଆଜି ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ଏତେ ହେଲା ! ମାଆକୁ ଦାଣ୍ଡରେ ବସାଇ ଘରେ କାମ କରୁଛି ? ଘରେ ବାରଣୀ ମାନେ କେ ?" ବୋଲି ଜବରଦସ୍ତରେ ଭିତରେ ପଶି ପୁଅର ଆଗରେ ଉଭା ହୋଇ ବୋଇଲା;—ପୂର୍ଣ୍ଣ, ତୁ ଏବେ କେଡ଼େ ବଡ଼ ହେଲୁ ରେ !!

ଏତିକି ଶୁଣି ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଆଖି ତରାଟି ପୁଅ ବୋଇଲା;—"ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ମହାଶୟ" କିମ୍ବା "ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ" ବୋଲି ପାରୁନାହିଁ ? ବାବୁମାନ ମହାଶୟଙ୍କୁ "ପୂର୍ଣ୍ଣ" ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ? ଅନୁଜ୍ଞା ବିନା ଭିତରକୁ ଆସିଛୁ ?

ଏତିକି ଶୁଣିବାମାତ୍ର କମଳା କୁପିତା ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବୋଇଲା;—ଅରେ ମୂର୍ଖ, ତୁ ଆଜି ଜନନୀର "ମହାଶୟ" "ବାବୁ"

ଆଉ "ବାବୁଷ୍ଟର"; କିନ୍ତୁ ମା ବାପଙ୍କର ନୋହୁଁ । ତୁ ମହାପ୍ରେ ହୋଇ ବୋଲି ମନ ଜାଣି ପାରୁନାହୁଁ । ତୋତେ ପାଇ ପାଳି ତୋ ପାଇଁ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଦୁଲାଇ କଷ୍ଟ ସହି ତୋତେ ମଣିଷ କଲୁ ମା ବାପଙ୍କୁ ପାସୋରିଲୁ । ହାତ ଧରି ବାନ୍ଧି ହେଲୁ ମାଇପକୁ ଛାଡ଼ିଲୁ । ତୁ ମୋ ପୁଅ ନୋହୁ; ବାଣ୍ଡାସଧାତୁକ; ତୋଠାରୁ କୁକୁର ଅଧିକ । ଧର୍ମ ଯଦି ଥାଏ, ତୋ ଗରବ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ; ପାପ ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ । ଛି—ତୋ ମୁହଁ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଶିର ନ ମାନି ଏଠାକୁ ଆସି ବେଶୀ ଖୁସି ହେଲୁ; ତାର ଶାସ୍ତି ପାଇଲୁ । ଏତେ ବୋଲି ସେ ସେଠାରୁ ବାହାରେ ଗଲା; ମାଁ ଚ ପୁଅକୁ ପାଇ ନାହିଁ । ସେ ସେଉଁଠାକୁ ଗଲା ସେମା କଁଣ ହେଲା, ସେ ସମ୍ବାଦ କାହାକୁ ଆଜ ଯାଏ ଜାଣି ପାରି ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧ ଜନନୀ-ବଚନ ଶୁଣି ମନେ ହସି ନିଜ ବାସାରେ ବସି ରହିଲା ।

ପ୍ରପଞ୍ଚର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ବଦଳୁଥିବା ପରି ମାନବର ଦଶା ମଧ୍ୟ ବଦଳଇ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିବା କାଳରେ ସୁଧୀର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଂଶ ହୁଏ । ଦଶାନନ ଜନକସୁତାସକ୍ତ; ନଳ ଏବଂ ଧର୍ମଜ ଦ୍ୟୁତାନୁରକ୍ତ; ଦଶରଥ ଏବଂ ପଣ୍ଡୁ ମୃଗୟାଭିଳାଷୀ; ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଭାଷାଭାଷୀ; ଯାଦବେ ମଦ୍ୟ-ପାନରତ; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦାମ୍ଭିକତାବଶ । ତେବେ ବାବୁଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ଭେଲୋଟି ମୋଟରକାର ଘଣ୍ଟାପ୍ରତିଶିକୁ ଅଜାତ । ଭାବୁଥିଲା ଯାଏ ଟେଟର ବାରଣୀକାଳରେ ଗମନାଗମନ କରୁଥିଲା ବୃତ୍ତି ଧାରି ତାର ମୋଟରକାରଟିଏ କିଣିଲା । ମନକୁ ସମାଜ ନୂତନ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରିୟ ବିନା । ସେ ବେଶ୍ୟା ସହବାସ କଲା; ମଦ୍ୟ ପାନ ବଢ଼ାଇଲା; କାଳକ୍ଷେପ ନିମିତ୍ତ ଜୁଆ ଖେଳକୁ ଅବଲମ୍ବନ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ କର୍ମଚାରୀବର୍ଗଙ୍କୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବାଟରେ ତ୍ରୁଟି ଘଟି ଆୟ କମିଲା; ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବଢ଼ିଲା । ଅତଏବ ସେ କୃତ୍ରିମ ଟେଲିଗ୍ରାଫ କ୍ରୁଟି କି କର୍ମମାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା; ପାପ ସବୁଦା ଲୁଚି ରହେ ନାହିଁ । ତାର ପାପାଚରଣ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଚେତେ କାଳ ଯାଏ ନ୍ୟାୟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରତେଶଣକୁ ତ୍ୟକ୍ତ ହେଲା । ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ବ ହୋଇ ଦେଉଳିଆ ହେଲା । ଦୁରବସ୍ଥା ଏତିକି ଅଟେ ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧ ଆଧିବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ତେଣେ ବଳି ହାସ୍ପିଟାଲର ଦାତବ୍ୟ ରୋଗୀଙ୍କ ଘରେ ଏକାକୀ ପଡ଼ି ରହିଲା । ତୃଷା ହେଲେ ତା ତୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । ଜନନୀର ଲାଳନ ପାଳନ-

ଏବଂ ନିଜର ଉଦରପୂରଣ ପୂର୍ତ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ, ତା ରାତିରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିର ଅଗ୍ନିବାଷ୍ପ ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ପୀଡ଼ା ବଢ଼ାଇଲା ।

ଅନାଜ ଏକ ବର୍ଷ ଅତିକ୍ରମ କଲେହେଁ, ଶାମ୍ବୁର ଖବର ଅଗୋଚର ହେଲା ହେତୁରୁ ସ୍ୱାମୀମଣି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ତଦନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ଗମିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତେ, ନାରାୟଣ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ ରଣାଙ୍ଗଣରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସେଠାରେ ନାନା ଭଙ୍ଗୀରେ ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେ ହେଁ, କମଳାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିଦିତ ହେଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଶତ୍ରୁର ଅବସ୍ଥା ଜଣାଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଲାପରି ସ୍ୱାମୀମଣି ଅଧୀର ହୋଇ ସହସା କାଞ୍ଚିଠାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲା । ତଥାପି ନାରାୟଣ ନୟନବଦନ ବିଲୋକନ କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଯିବା ପାଇଁ ବଧୂଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଲା । ସ୍ୱାମୀମଣି କାଞ୍ଚିଠାକୁ ଯାଇ ବହୁବିଧ ଚେଷ୍ଟା କରି ଶତ୍ରୁର ଗଡ଼ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତା ହୋଇ ସୂକ୍ଷ୍ମ କଙ୍କାଳାକୃତି ଧାରଣ କରିଥିଲା କାରଣରୁ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି କ୍ରନ୍ଦନ କରି କହିଲା; —ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କଲ କି ? ଏ ଦୁଃସ୍ଥଳରେ ତୋ କୃପା ପ୍ରକାଶିଲା କି ?

ତାହା ଶୁଣି ସାଶ୍ରୁନୟନା ସ୍ୱାମୀମଣି ପତିପଦଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା—; ତୁମେ ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ତୁମର ଦୋଷ କିଛିହେଁ ନାହିଁ । କାଳ ପ୍ରଭାବରୁ ନଳଙ୍କ ମତି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା ପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଶୁଁ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳି ଥିଲା । କଲେ ଭାବିଲେ ମଣିଷ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହେ । ପ୍ରଳୟର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅଛି । ଜଗଦୀଶ୍ୱରକୃପାରୁ ଆମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ । ବିଷାଦକୁ ତେଜ; ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ । ତାପରେ ସେ ପତ୍ନୀମୁଖରୁ ନିଜ ଜନନୀଜନକଙ୍କ ପରିସ୍ଥିତି ଅବଗତ କରି ଦୁଃଖିତ ହେଲା ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଶୁଶ୍ରୂଷା ବଶୁଁ ଏବଂ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ବଶୁଁ ସେ କ୍ରମନ୍ୱୟରେ ଆରୋଗ୍ୟଲାଭ କରି କାଞ୍ଚିଠାକୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାଇ ପିତାର ପାଦେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ସକଳଲୋଚନନୀରପୂର୍ଣ୍ଣ ନନ୍ଦନକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପ୍ରବୋଧିଲା । ସେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଗୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁନଶ୍ଚ ଅଧିକ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭିଲା । ତାହା କ୍ରମେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲା ।

ସ୍ୱର୍ଗର କମଳାକାନ୍ତ ନାମକ ବାଳକଟିଏ ଜନମି ଜନନୀଜନକଙ୍କୁ ଏବଂ ପିତାମହଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦାବହ୍ନିରେ ଭସାଉଅଛି । ଅଦ୍ୟ ବର୍ତ୍ତେ କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତଥାପି ମାତା ସୁଭଦ୍ରା ଚେହେରା ସ୍ମୃତିରେ ମାତ୍ର ତାର ଆନନ କିଞ୍ଚିନ୍ମଳିନ ହୁଏ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା

ଜଗତରେ ନିର୍ଦ୍ଧନର ଜୀବନ ନିରର୍ଥକ । ଧନହୀନର ମାନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ । ତାର ସୁଖ ଏବଂ ଭୋଗ ଗଗନକୁସୁମ ମାତ୍ର । ଧନବାନ କୁଳୀନ, ବିଜ୍ଞ, ଗୁଣଜ୍ଞ, ସୁନ୍ଦରଗାମୀ ଏବଂ ଗୌରବଶାଳୀ ଅଟେ । ସେ ଯାହା ଇଚ୍ଛେ, ତାହା କରିପାରେ । ଧନୀ ଖଳ ହୋଇଥିଲେ, ମହାନ୍ ହୁଏ । ଚଞ୍ଚଳା—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାର ବଶୀଭୂତା ହୋଇଥିବାରୁ ସେ କାହାକୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଆଦୌ ତା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ପରଲୋକ ଚିନ୍ତା ଭାବେ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ ଭୁଲି ହୋଇ ପରକୁ ପୀଡ଼ନ କରି ମୋଦକୁ ଲଭଇ ।

ଅଣିଭା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ପଲ୍ଲୀ । ନଦୀ ଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟଗତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାର ଆକାର ଲମ୍ବ । ତହିଁ କେତୋଟି ନ୍ୟାୟସ୍ଥାନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଏବଂ ଆଙ୍ଗ୍ଲ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେଠା ନିବାସୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ଓକାଲିତି କରଇ । ତାର ପୈତୃକ ଭୂ ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ଅଗର୍ବି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ । ତା ଘରେ ସେ ଏବଂ ସୁଲକ୍ଷଣା ନାମ୍ନୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା ମାତ୍ର । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟ । ସୁଲକ୍ଷଣା ରୂପବତୀ, ଗୁଣବତୀ, ବିଦ୍ୟାବତୀ, ପତିବ୍ରତା ଏବଂ ସନାତନଧର୍ମନିରତା । ପତିସେବା ଛଡ଼ା ତାର ମନରେ ଅନ୍ୟଚିନ୍ତା ଥାଏ ନାହିଁ । ତାର ଗୌରାଙ୍ଗ ଶରୀର, ରତ୍ନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ତୋଳିତାନି ସୁନାକୁ ଉପହାସ କରେ, ଅଞ୍ଜନରଞ୍ଜିତ ନୟନଯୁଗଳ ଖଞ୍ଜନକୁ ନିନ୍ଦେ, ଲଲାଟଫଳକର ସିନ୍ଦୂରବିନ୍ଦୁ ବାଳ ତପନକୁ

ଉପଭୋଗ କରେ । ନାସାରେ ବସଣି, ହାତରେ ସୁନାଚୁଡ଼ି, କଣ୍ଠରେ ସରଣୀକୁ ସମସ୍ତରେ ଏତେଟିକି ଝାଟିକବାର ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର ଭାର ଶରୀରରେ ନ ଥାଏ । ସେ ସାଧାରଣ ବସ୍ତ୍ର ମାନ ଧାରଣ କରେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ "ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦରୀର ପୋଷାକ ଅନାବଶ୍ୟକ" ବୋଲନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାର ଦେଶରେ ବେଶଭୂଷା ତେଜ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାନନରେ "ଫେସ୍ ପାଉଡର" ଅଧରୋଷ୍ଠରେ "ଲିପ୍‌ଷ୍ଟିକ କ୍ରିମ୍" ଅଙ୍ଗରେ "ବୋଡିସ୍ ଏବଂ ସିଲ୍‌କଶାଢ଼ୀ", କେଶଦେଶରେ "ବ୍ରୁଚ୍" ପଦାଗ୍ରରେ "ପିନ୍" ମଣିବନ୍ଧରେ "ରିଷ୍ଟ ୱାଚ୍" ,ଅଙ୍ଗୁଳିରେ "ସୁନାମୁଦି" ଏବଂ ପାଦରେ "ଚଟି" ନ ଥିଲା ପାରିଲୁ ସେ ନବ୍ୟାରମ୍ଭୀ—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନକୁ ଆକର୍ଷି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁଲକ୍ଷଣା ସୁରୂପିଣୀ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟୀ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ନବନାରୀଙ୍କ ଚାଲିଚଳଣିର ବିରୋଧିନୀ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ତାର ପ୍ରୀତିକି ଏହି କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଇଙ୍ଗରତ ହେଲା । କେବେ କେବେ ସେ ପରିହାସ ସମ୍ଭାଷଣ ମଧ୍ୟ କରେ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଧନରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ବଡ଼ ବଣବର୍ତ୍ତିନୀ ହୋଇଥିବା ସୁସ୍ୱଭାବ । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର "ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତା" ବାଟରେ ପଦ ଦେଇବା ଶିଖିଲା । ତାଙ୍କୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଚେ ନାହିଁ । ସେ ଅବସର ସମୟ ତାସ ଖେଳରେ କଟାଣି କରେ । ଧୂମପାନ ଚମତ୍କାର ଲଗାଇବା ନାସ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଧୂମପାନ ଶିକ୍ଷାଗରୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟି ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଏବଂ ବ୍ୟାପ୍ତ ବିଶେଷ ଦୁଃଅନ୍ତେ ସେ କରିଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ପତି ସୁଦୂରରୁ ଦେଖି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ ମୃଦୁମଧୁରୋପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ପତିର ଧୂମପାନ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଭଗ୍ନମନୋରଥା ହୋଇ ଯାତନା ଲଭିଲା । ତଥାପି ସେ ନିଜ ନୈଷ୍ଠିକ ପତିର ସେବାରେ ସଦା ରତା ହୋଇଥାଏ ।

ଦିନେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ମନ୍ଦିରର ଉପର ମହଲାରେ ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ବସିଥିଲେ । ତା ଆଗରେ ଥିଲା ପଟା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବିଲାତି ମଦଗିଣି, କେତୋଟି ସୋଡ଼ାବୋତଲ, ଗିଲାସରେ ଜଳ, ଚାଙ୍ଗୁ ଚାଟି ଦେଇ ଏବଂ ଚାଟଗିଲାସ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେ ଗୋଟିଏ ମଦଗିଣି କେତୋଟି ସୋଡ଼ା ବୋତଲ ଏବଂ କେତେକ ଗିଲାସରେ ମିଶେଇ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ମଦଗିଣିକୁ ଧରନ୍ତେ ସେ ହାତକୁ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ କୋମଳ କରପଦ୍ମରେ ଧରି :—

ସୁଲ:—ନା—ନା, ନାଥ ! ଅଭ ପାନ କର ନାହିଁ । ଏ ଦୁଷ୍ଟ ପାନୀୟ ପିଅ ନାହିଁ । ନବାବପଣ୍ଡା ଦେଖ—ପାନ କର । ଜନ୍ ଧନ ମାନ ମନ ଖରାପ କରିବା ମଦ୍ୟପାନ ସର୍ବଥା ତ୍ୟାଜ୍ୟ ଅଟେ । ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲାଣି, ବଳ ହ୍ରାସ ହେଲାଣି । ଏ ଦାସୀର ବୋଲ ଗ୍ରହଣ କର ।

କଣେ—(ଅରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ତରଳ ଗ୍ରୀବା, ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣରେ) ଯା—ଯା, ଦୂର ହୋଇ ଯା । ଏ ଅରକ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେ । ଏହା ତୋର ଅଗୋଚର । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୱେତ, ଅମୃତ ଶ୍ୱେତ, ଇନ୍ଦ୍ରର ଘୋଡ଼ା ଶ୍ୱେତ, ତାର ହାତୀ ଶ୍ୱେତ, କ୍ଷୀରାବ୍ଧି ଶ୍ୱେତ, ଶେଷ ଶ୍ୱେତ, ମହେଶ ଶ୍ୱେତ, କୈଳାସ ଶ୍ୱେତ, ଶଶୀ ଶ୍ୱେତ, ତୁହି ଶ୍ୱେତ, ମୁହିଁ ଶ୍ୱେତ ଓ ସମଗ୍ର ପ୍ରପଞ୍ଚ ଶ୍ୱେତ । ଜାଣିଥା ଶ୍ୱେତ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେ । ଏଣୁ ଏହାକୁ କଦାପି ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନାହିଁ ।

ସୁଲ—ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଜଗତରେ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ମୋର ପତି । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ସେବିକା । ମୁଁ ହୃଦୟରେ ଜଣାଉଛି । ଏତିକି ମାତ୍ର ମୋ ମାଗୁଣି । ଅଭ ପାନ କର ନାହିଁ । ମଦ୍ୟକୁ ଅବଶ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କର ।

କଣେ—ଏହା ମଦ୍ୟ ନୁହେ । ମଧୁ—ମଧୁ—ମଧୁ— । ଏ ଇନ୍ଦ୍ରଲୋକର ଅମୃତ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦ ବର୍ଦ୍ଧିତ । ଏହା ତ ଅଧରାମୃତଠାରୁ ମଧୁରତର । ଜାଣିଲୁ କି ? ତୁ ତୋତେ ପାନ କରେ । ତେବେ ଏହାର ମଜା ଜାଣିବୁ । ନ ଜାଣି ଶବ୍ଦ ନା । ମୁଁ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ—ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ—ନାହିଁ । ଏହା ସତ୍ୟ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ଉପାୟଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ମୌନମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କଲା, କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କଣେଶ୍ୱରଙ୍କ "ପାପିନୀ ! ମୋ ହାତ ଛାଡ଼ୁନୁ ନା ନାହିଁ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମନରକ୍ଷାରେ ମାତ୍ର ଛାଡ଼ିଲେ । ତାହା ଦେଖି ସେ ମଦ୍ୟପାନରତ—ପାପାଣ୍ଡହୃଦୟ ନିଜ ହସ୍ତକୁ ପତ୍ନୀର କରକମଳରୁ ବଳପୂର୍ବକ ମୁକ୍ତ କରି ଗୋଟାଏ ବୋତଲ ଟେକି ଭଳି ଘୋରି ଏହାର ମସ୍ତକରେ ପ୍ରହାର କଲା । ସୁଲକ୍ଷଣା ବସିଥିଏ ଛାଡ଼ି

ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା, ତାର ଦେହ ଫୁଟିଲା, ଶରୀର ଯାହିଁ ଶଯ୍ୟା ରକ୍ତସିକ୍ତ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଜଡ଼ଭ ଭାବି "ପିଶାଚୀ ପଳାଇବା ପାଇଲା, ମୋ ଅନେକ ଭୋଗିଲା," ବୋଲି ଶିଶିକୁ ମଦ ପିଇ ଛାଡ଼ି କବାଟ ଅଜଣାରେ ଘରୁ ବାହାରିଗଲା ।

ସୁଶୀଳ ବାବୁ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା । ସେ ଅଫିସର ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ସେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର ଚାଲିଚଳଣିରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସତ୍ପଥଗାମୀ କରିବାକୁ ନାନାବିଧ ଯତ୍ନ କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ମାତ୍ର ସେ କେବେ କେବେ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଉଥାଏ । ସେଦିନ ସେ ଏବେ ସେ ଘରକୁ ଯାଇ କବାଟ ଠେଲି ଘର ଭିତରେ ପଶି ଦେଖିଲେ ସେ ଘର ନିସ୍ତବ୍ଧ । ପରେ ସେ ଉପର ମହଲକୁ ଯାଇ ରକ୍ତ-ସିକ୍ତା ହୋଇ ଅଚେତନାବସ୍ଥାରେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିଲା ନିଜ ଭଗ୍ନୀକୁ ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ପାଇକଙ୍କୁ ପଠାଇ ନିଜେ ପାଣି ଆଣି ଭଗିନୀର ମୁହଁ ଧୋଇ ଦେଇ ପାଣି ପିଆଇଲେ ।

ସୁଲ—(ଚେତ, ମଥାର ଘାଆକୁ କୋଳାଇଲାରେ ଛପି) ନନା ! କେବେ ଆସିଲ ?

ସୁଶୀ—ଏବେ ଆସିଲି । ଏ ଘାଆ କ'ଣ ? ଏହା ସେ ଦୁଷ୍ଟ ପାପିଷ୍ଠର କାର୍ଯ୍ୟ କି ?

ସୁଲ—ନନା ! ବୃଥାରେ ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କର ନାହିଁ ! ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ, ଗୋଡ଼ ଖସି ମୁଁ ପଡ଼ିଗଲି; ଏ ପଥର ମଥାକୁ ବାଜି ଘାଆ ହେଲା । ମୋ କର୍ମଦୋଷ ।

ସୁଶୀ—ସେ ପାପୀ କାହିଁ ?

ସୁଲ—ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ବହୁକାଳ ହେଲା । ସେ ଘରୁ ଗଲାପରେ ମୋର ଏ ଦଶା ।

ଏତକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ସେ ପୁନଶ୍ଚ ସଂଜ୍ଞାହୀନା ହେଲା । ପରେ ଡାକ୍ତର ଆସି ସୁଲକ୍ଷଣାକୁ ଭଲ ପରୀକ୍ଷା କରି ମସ୍ତକରେ ପଟୀବନ୍ଧନାଦି ପ୍ରଥମ

ସ୍ତ୍ରୀରୋଗଚିକିତ୍ସାସାପେକ୍ଷ କରି ସୁଶୀଳାକୁ ଉଦ୍ଦେଶି ହୋଇଗଲା କି ବାବୁ ! ଅଧାତ ଶସ୍ତ୍ରଳ ପଡ଼ିଲ ମସ୍ତିଷ୍କରୁ ହେଉଛି । ଏ ଦୁଃଖ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ । ମଧ୍ୟ ମସ୍ତିଷ୍କର ଦେଖା ସମ୍ଭବପର । ଏହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ଏଠାରେ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆପଣ ଏହାଙ୍କୁ ଅବିଳମ୍ବେ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ନେଇ ସେଠା ହାସ୍ପିଟାଲରେ ରଖାଇ ଚିକିତ୍ସା କରାନ୍ତୁ । ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶାନୁରୂପେ ସୁଶୀଳ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନିଜ ମୋଟରକାରରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ନେଇ ସେଠା ହାସ୍ପିଟାଲରେ ରଖାଇ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଫେରି ଆସିଲା ।

ପତ୍ନୀଚିନ୍ତା କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ମନକୁ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ଛୁଇଁଲା ନାହିଁ । ତାର ଦୁରଭ୍ୟାସମାନଙ୍କ ଏପରି ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗତରେ ଋଣ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରି ତାକୁ ଘରରୁ ଘଉଡ଼ାଇଲେ । ତାହା ଜାଣି ତାହାର ସକଳ ଦୁରଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଆସି ନିଜ ଗୃହରେ ରହିବା ପାଇଁ ସୁଶୀଳା ଅନୁରୋଧ କଲେହେଁ, ସେ ପାମର ସେ ପ୍ରତି ବଚନ ନ ଶୁଣି ପାଗଳ ପରି ହୋଇ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଅହର୍ନିଶ ଭ୍ରମଣ କଲା ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ବ୍ରହ୍ମପୁର ହାସ୍ପିଟାଲର ଖଟରେ ଛଅ ମାସ ପଡ଼ି ରହି ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସାବଳରୁ ଆରୋଗ୍ୟକୁ ଲଭିଲା; କିନ୍ତୁ ନିଜ ପତିର ଗତି ଅବଗତ ହୁଅନ୍ତେ ତାର ମନଃକ୍ଲେଶ ବଢ଼ିଲା । ଏକଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ହାସ୍ପିଟାଲର ଧାଈ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା ଯେ ସୁଲକ୍ଷଣା ଅଦୃଶ୍ୟ, ଏବଂ ତାର ଖଟଉପରେ ଏହି ଚିଠି ପଡ଼ିଛି । ଏହା କହି ସେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଚିଠି ଦେଲା । ଡାକ୍ତର ଚିଠିକି ଏପରି ପଢ଼ିଲା ।

"ଡାକ୍ତର ମହାଶୟଙ୍କୁ—

ଅଭାଗିନୀ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଶତାଧିକ ପ୍ରଣାମ ।

ଆପଣଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସାରୁ, ମୋ ନନାଙ୍କ ଅଖଣ୍ଡ ବାତ୍ସଲ୍ୟରୁ ଏବଂ ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ମୁଁ ରୋଗମୁକ୍ତା ହେଲି । ମୋ ପ୍ରାଣ ଦାନ କରିଥିବାରୁ ଆପଣ ମୋ ଧର୍ମପିତା । ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସଂସାର ଗତି ପରି ମାନ । ସେ ମୋତେ ପାଶୋରିଥିଲେହେଁ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଶୋରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସେ ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ରବାସହୀନ ହୋଇ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ, ମୁଁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଖାଇ ଦିବ୍ୟ

ଜୀବନରେ କଷ୍ଟ ପାଇବା ନାହିଁ । ସୁହାସିନୀ ପତି ସହଧର୍ମିଣୀ । ମୋ ପତି ଯେଉଁ ଦଶା ଭୋଗୁଛନ୍ତି, ମୁହିଁ ସେହି ଦଶା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ ଭୋଗିବା ଅତଏବ ବାଦାସ୍ତୁ । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ । ଇତି !

ନନା !

ମୋ ପ୍ରଣାମ ଗ୍ରହଣ କର । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ମୋ ଭାଉଜଙ୍କୁ ମୋ ପ୍ରଣାମ ଜଣା କର । ଇତି !

ଅଭାଗିନୀ—
ସୁଲକ୍ଷଣା ।”

ଡାକ୍ତର ଚିଠିକି ଧରି ଖୋଦାକୁ ଲଭି ସେ ଚିଠି ଡାକରେ ସୁଶୀଳ ମୋହନ୍ତିଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ତାହା ପଢି ସପତ୍ନୀକ—ସୁଶୀଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ।

କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ନିଶୀଥ, ସମସ୍ତ ଗଗନ କାଳଜଳଦାଚ୍ଛନ୍ନ; ତଡ଼ିତ ପୁନଃପୁନଃ ବିକାଶିତ; ସ୍ତନିତ ଘନ ଘନ ଶ୍ରୁତ; ଏବେଠୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିନ୍ଦୁ ଝରୁଛି । ଏମନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସମୟରେ ଏକାକିନୀ ସୁଲକ୍ଷଣା ନାଥଦର୍ଶନୋତ୍କଣ୍ଠା-ବେଶରେ ହାସ୍ପିଟାଲରୁ ରହସ୍ୟରେ ନିର୍ଗମି - ଏକ ପଥରେ ଗମିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱ ଯୁଗଳ ତରୁ ଲତା ଗୁଳ୍ମ ସଙ୍କୁଳ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ସେ ପଥ ନିବିଡ଼ ତମିସ୍ରଛନ୍ନ । କେବେ କେବେ ତଡ଼ିଲ୍ଲତାଲକ୍ଷିତ ଉଡ଼ୁଲ୍କରଣୀ ଦ୍ୱାରା ସେ ପଥରେ ଆଲୋକ ପ୍ରଦତ୍ତମାତ୍ରେ । ତଥାପି ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବି ଭୀତମନା ହୋଇ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଗଲାପରେ ତା'ର ପଥକୁ ଜନୈକ ପୁରୁଷ ରୋକିଦେଲା—

ପୁରୁ—ତୁ କିଏ ? ଏଡ଼େ ଅନ୍ଧାରରେ ଏକାକିନୀ କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛୁ ?

ସୁଲ !—ମୁଁ ଜଣେ ଅଭାଗିନୀ । ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଏପରି ଯାଉଛି ।

ସୁରୁ ।—ହଉ । ତୋର ସବୁ ଅଲଙ୍କାର ମୋତେ ଦେ । ନୋହିଲେ ମରିବୁ ।

ସୁଲ ।—ମୋପାଖରେ ଅଲଙ୍କାର କିଛି ହିଁ ନାହିଁ ।

ସୁରୁ ।—ମାଉସୀ ମିଛ କହନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ବଚନ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ତୋ ଦେହ ନ ଦେଖିଲେ ତୋତେ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।

ସୁଲ ।—ଅହୋ ଚୋର ! ମୁଁ କୁଳସ୍ତ୍ରୀ; ମୋତେ ଛୁଅଁ ନା । ମୋ ବଚନ ବିଶ୍ୱସିତ । ଧର୍ମ ପାଳନ କର ।

ସୁରୁ ।—ମୁଁ ଚୋର ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଚୋରଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ମୋର ନାମ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ମହାଶୟ, ଅଡ୍ଭୋକେଟ । ପାରିଲେ, ମୋ ନାମରେ ନାଲିଶ କରେ ।

ଏତେ ବୋଲି ସୁଲକ୍ଷଣାର ଅଙ୍ଗରେ ସେ ଚୋର ଜାକେଟି ଛିଡ଼ାଇ ତଳ ଭୂମିରେ ପେଲିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସର୍ପର ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସୁଲକ୍ଷଣା ତଳକୁ ଦୃଷ୍ଟିଦେନ୍ତେ ବିଜୁଳି ଝଟକରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ ସାପ ଲତା ଭିତରକୁ ଯାଉଛି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନାଥର ମଥା ଆଣି ଅଙ୍କରେ ଧରି "ହା—ନାଥ ! ତୁମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଏପରି ଦୁର୍ମରଣକୁ ମଧ୍ୟ ଘଟା-ଇଲା କି ? ମୋତେ କାହାକୁ ସମର୍ପି ଯାଉଛ ? ମୁଁ କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚିବି ? ରେ—ସର୍ପ ! ମୋତେ ନ ଦଂଶି ମୋ ନାଥଙ୍କୁ କିମ୍ପା ଦଂଶିଲୁ ?" ବୋଲି କହିବା ଆରମ୍ଭିଲା । ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଅଗ୍ନି ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଦିବ୍ୟ ଜଣ ଋଷି ଭାରଣୀଙ୍କ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉଭିତ ହେଲା । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି "ହେ—ଦେବିକର ! ମୋ ନାଥ ସର୍ପଦଷ୍ଟ । ମୁଁ ଅନାଥିନୀ । ତୋପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ଏହାଙ୍କୁ କୌଣସି ଏକ ସାନ୍ତ୍ୱନାଲୁକୁ ଦେଇ ପୁଣ୍ୟକୁ ଲଭ;" ବୋଲି ସୁଲକ୍ଷଣା କରୁଣସ୍ୱରରେ କହନ୍ତେ, ତା କଣ୍ଠସ୍ୱରକୁ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ସେ ଭାରତ ମଣ୍ଡଳ ଭାରତୀ ସେହିକ୍ଷଣି ଓହ୍ଲାଇ "ଭଉଣୀ ! ଏ କ'ଣ ?" ବୋଲିଲା । ସୁଲକ୍ଷଣା ତାର ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ି "ନନା ! ତୁମ୍ଭ ଅଶୋକ

ସର୍ପଦଷ୍ଟ ୮ମ ବୋଲମ୍ରେ ସୁଶୀଳ ସନ୍ତ୍ରମାସ୍ତର୍ଯ୍ୟ ବାଷ୍ପାକୁଳିତ ହୋଇ ତ୍ରୈବରର ସାହାଯ୍ୟରେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭାରତେ ଦେବ, ଭାଗୀରଥି ନିଜ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସାଇ ଅସିବା ବାସ୍ତୁଶାଳିକୁ ନେଇ ତାଙ୍କୁବନ୍ଧୁ ସମର୍ପିଲ । ଡାକ୍ତରର ସୁଚିକିତ୍ସାବଶ୍ରୁଁ ଏବଂ ସୁଲକ୍ଷଣାର ପୁଣ୍ୟ ବଶ୍ରୁଁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ତତ୍ପରଦିନ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ସକଳ ସମାଗ୍ରହ ଜାଣି ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତ ହେଲ । ସେ ତଦ୍ଦିନାବଧି ସମସ୍ତ ଦୁରଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଧର୍ମାନୁରାଗୀ ହୋଇ କେତେକାଳ ଶ୍ୟାଳକାଳୟରେ ସସ୍ତ୍ରୀକ ବାସ କରି ଓକାଳତିକ ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଧନୀ ହୋଇ ପୂର୍ବ ଚରିତ୍ରର ସଂଶୋଧିତ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାସାଦ ନିଜ ନିବାସରେ ବାସ କରୁଅଛି । ସେ ପଣ୍ଡିତ ରତିମଦନଙ୍କ ପରି ଏବଂ ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ବସନ୍ତଙ୍କ ପରି ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ନବଜାତ ପୁତ୍ର ତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦକୁ ଦିନଦିନାଭିବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ସକଳ ଜନେ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଗୁଣଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ସୁଗୁଣବତୀ ସତୀ ଅସାଧ୍ୟକୁ ସାଧ୍ୟ କରି ପାରେ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବନମଦେବ ବର୍ମା ।

ମୁ ବଣାଙ୍ଗପଲ୍ଲୀ ୪-୮-୯୭

ଲଳିତା

ଗଣାଙ୍ଗପଲ୍ଲୀ ଜିଲ୍ଲାର ନାଗାବଳୀ ନଦୀତୀରରେ ଚିକାକୋଲ ନାମକ ପତ୍ତନ ବିଦ୍ୟମାନ । ଗଞ୍ଜାମ, ବିଶାଖାପତ୍ତନ, ଗୋଦାବରୀ ଏବଂ କୃଷ୍ଣା ଏହି ଚାରୋଟି ଜିଲ୍ଲା "ଉତ୍ତର ସର୍କାର" ନାମରେ ହାଇଦରାବାଦ ନିଜାମଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା ସମୟରେ ନିଜାମଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିସ୍ୱରୂପ ଜଣେ ନବାବ ଚିକାକୋଲରେ ରହି ଶାସନ କରୁଥାଏ । ହାଇଦରାବାଦକୁ ଜଳମାର୍ଗରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ପଠା ଯାଉଥିଲା ଲୁଗା ଏବଂ ଟଙ୍କାଗୁଣି ଚିକାକୋଲରେ

ଖୋଲା ଯାଉଥିଲା କାରଣରୁ ଏବଂ ମୁଦ୍ରାକୁ ଯାବନିକ ଭାଷାରେ "ସିକ୍କା" ବୋଲି ଥିବାରୁ ଯବନମାନେ ଉକ୍ତ ପତ୍ତନକୁ "ସିକ୍କା ଖୋଲ୍" ନାମ ଦେଇଥିଲେ। ଅଦ୍ୟ ସେ ପତ୍ତନର ଇଂରେଜଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କରି "ଚିକାକୋଲ୍" ବୋଲି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି।

ସେ ପତ୍ତନର ଦ୍ୱିମରାଓ ନାମକ ଜମିଦାର ମହାଜନୀ କରି ବହୁ ଧନ ଉପାର୍ଜିଥିଲା। ତାହାର ରଙ୍ଗରାଓ ନାମକ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର। ରଙ୍ଗରାଓ ପ୍ରାପ୍ତ ଯୌବନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମାତୃପିତୃବିହୀନ। ତାର ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର; ଶରୀର ନାତିଦୀର୍ଘ ଏବଂ ନାତିସ୍ଥୂଳ; ଆସ୍ୟ ସହାସ୍ୟ। ତାର ଅଭିଭାବକ କେହି ନ ଥିବା କାରଣରୁ ସେ ଦୁଷ୍ଟଜନସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ନାନା ଦୁରଭ୍ୟାସ-ବଶଗ ହେଲା।

ସେ ପତ୍ତନରେ ମାଧବରାଓ ନାମକ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସାମାନ୍ୟ ଧନୀ ହୋଇ ସୁଖରେ କାଳ ଯାପନ କରେ। ତାହାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଝିଅ। ତାର ନାମ ଲଳିତା; ଶରୀର ଶିରୀଷକୁସୁମ ସଦୃଶ; ନୟନ-ଯୁଗଳ ବିକଶିତନୀଳୋତ୍ପଳ; ବୟସ ଷୋଳ ବର୍ଷର। ସେ ଗୁଣବତୀ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାବତୀ।

ରଙ୍ଗରାଓ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ମାଧବରାଓର ଘରକୁ କେବେ କେବେ ଗମନାଗମନ କରୁଥାଏ। କ୍ରମଶଃ ସେ ଗମନାଗମନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇ ତାର ଏବଂ ଲଳିତାର ପରିଚୟ ଘଟିଲା। କେତେକାଳ ପରେ ସେ ପରିଚୟ ସ୍ନେହରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା। ଆଉ କେତେକାଳ ପରେ ସେ ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି-ରୂପ ଧାରଣ କଲା। ସୁରୂପ ଯୁବତୀଯୁବକଙ୍କର ପରସ୍ପର ମିଳନରେ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭବିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ। ସରଳହୃଦୟା ଲଳିତା ରଙ୍ଗରାଓର ସୁନ୍ଦର ରୂପରେ ଏବଂ ମଧୁର ଭାଷଣରେ ନିତାନ୍ତ ବଶ୍ୟ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଭାବୀଦଶାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଲା ନାହିଁ। ଷଟ୍‌ପଦମାନେ ନାଗଦନ୍ତକୁ କମଳ ପୁଷ୍ପ ଭାବି, ନାଗ ସେ ସ୍ଥାନରେ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଖେଳିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଷଟ୍‌ପଦମାନେ ଆପଣାକୁ ଧରି ବନ୍ଧନ କରିବ ବୋଲି ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ। ଭବିତବ୍ୟ ଅଗୋଚର ତ!

ଋତୁରାଜ ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟା। ସୁଧାକର ଶ୍ୱେତରଜତନିଭ ପରି ଉଦୟଗିରିଶିଖରରେ ବିରାଜିତ। ଧରଣୀଙ୍କୁ ରଜତଜାଳରେ ଝାଳିବା ନିମିତ୍ତ

ପ୍ରକୃତ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ ରଞ୍ଜିତ ଶୁଭ୍ର ଲିଙ୍ଗସମୂହ ଏବଂ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ ଯଥାନଃ ଯୋଗ୍ୟଭଳି ଦର୍ଶିତ । କୁମୁଦ, ଚକୋର ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରମୁଦିତ । ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବଶୀ କର ସର୍ଶରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଦୁଃଖକୁ ଜଣାଇଲେ ଯୌବନ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା ପ୍ରକୃତିରେ ପ୍ରକାଶାଇ ଏବଂ କାଉନ୍ଟେସ-ଜାତର ମୋଦକୁ ଲଭିଲେ ।

ସେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରଙ୍ଗରାଓ ମାଧବରାଓଙ୍କ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ- ଦେଖିଲେ ଯେ ଲଳିତା ଏକାକିନୀ ହୋଇ ଦେଶୀ ନିକଟରେ ଥିଲା । ଚୌକିରେ ବସି ଦୀପାଲୋକରେ ଭଗବତ୍‌ଗୀତା ପଢ଼ୁଛି । ରଙ୍ଗରାଓ ଅନୁମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆନ ଚୌକିରେ ବସନ୍ତେ, ଲଳିତା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାଠ ବନ୍ଦ କଲା । ସେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମଧୁରାଳାପ କରୁଁ କରୁଁ ଶରବଣ୍ଣଶ ନିମିଷ ବାହୁଦ୍ୱୟ ପ୍ରସାରିଲେ, ସେ ପୁତ୍ରବଧୂ ସହସା ଚୌକିରୁ ଉଠି ଦେଇ ପାଦ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ କହିଲା "ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ଅନ୍ୟାୟାଚରଣ କର ନାହିଁ । ମୁଁ କୁଳପାଳିକା । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ମାଗି, ମୋତେ ବିଭା କରି ତୁମ୍ଭର ସର୍ବସ୍ୱ କରି ପାର" । ଏ ବାକ୍ୟାବଳୀରେ ରଙ୍ଗରାଓ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜ ଭବନକୁ ଫେରି ପରଦିନ ଭିନ୍ନଭୁକ୍ତ ବାକ୍ୟକୁ ମାଧବରାଓ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଲଳିତାକୁ ମଗାଇଲେ । ମାଧବରାଓ ରଙ୍ଗରାଓଙ୍କର ଗୁଣ ଗ୍ରାମକୁ ଭଲରୂପେ ଜାଣିଥିଲେହେଁ, ତାର ସମ୍ପଦକୁ ଭାବି ଏବଂ ନିଜ ନନ୍ଦିନୀର ମନୋଭାବ ଅବଗତ ହୋଇ କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ ।

ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ଲଳିତା ରଙ୍ଗରାଓଙ୍କ ବିବାହ ଅତି ସମାରୋହ ସହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ନବ ଦମ୍ପତି ପ୍ରାୟଶଃ ଏକବର୍ଷ ସୁଖରେ କାଳାତିପାତ କଲେ । ରଙ୍ଗରାଓଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟ ମଦ୍ୟପାନ, ବ୍ୟଭିଚାରାଦି ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ଦିନ-ଦିନାଭିବୃଦ୍ଧି ଲଭିଲା । ଲଳିତାଠାରେ ଥିବା ସେ ଯୁବକର ପ୍ରୀତି କ୍ରମେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ, ଅଳ୍ପ ଦିନ ହୋଇ, ଶେଷରେ ଔଦାସୀନ୍ୟ ହୋଇ ଅନ୍ତରେ ଶୂନ୍ୟ ହେଲା । ମାତ୍ର ଲଳିତାର ପତିପ୍ରୀତି କିଛି କମିନାହିଁ ତାହାକୁ ସର୍ବଦା ପତିସେବାପରାୟଣା କଲା । ପଦ୍ମ ବାଳତପନକରସ୍ପର୍ଶରେ ପ୍ରମୁଦିତ ହୋଇ ନିଜ କୋଳରେ ଥିବା ଅଳିକୁ ଆଶ୍ରୟ କରେ; କିନ୍ତୁ ସହସ୍ର କରଣୀ ପ୍ରବଳ ପଦ୍ମର ମାଳିକାକୁ ନାଶ କରେ ।

ରଙ୍ଗରାଓ ଶ୍ୟାମମଣିନାମ୍ନୀ ବେଶ୍ୟାକୁ ବଜାରୁ ନଗରକୁ ଆଣି ଅଲଗା ସ୍ଥାନରେ ରଖିଲ । ତଥାପି ସହନଶୀଳା ଲଳିତା ତାହା ସହନ କଲା । ସେ ପତିନିକେତନରୁ କେତେଦିନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ମୃଗରାଜ ଶୋଇଥିଲେ, ମୃଗଙ୍କ କୋଳାହଳ ପ୍ରବଳ । କେତେକ ଦିନରେ ଶ୍ୟାମମଣୀ ଗୃହନେତ୍ରୀ ହେଲା । ତାହାର ସେବା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ରଙ୍ଗରାଓ ଲଳିତାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲା । ସେ ପତିବ୍ରତା ମନୋଦୁଃଖକୁ ଏବଂ ଶରୀରକଷ୍ଟକୁ ସହ୍ୟ କରି ପତିର ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତିପାଳି ବେଶ୍ୟାର ସେବା ମଧ୍ୟ କଲେ । ଶ୍ୟାମମଣୀ ଏବଂ ରଙ୍ଗରାଓ ଶୟ୍ୟାଗୃହରେ ପଲଙ୍କରେ ସୁଖେ ଶୟନ କରିଥିଲେ ଲଳିତା ଦ୍ୱାର ବାହାରେ ବସି ରହି ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ସେପରି ସମୟରେ ତାର ମନୋଭାବ ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ମାତ୍ର ବୋଧଗମ୍ୟ ।

ଦୁର୍ଯୋଗ ପରେ ଦୁର୍ଯୋଗ ଘଟେ । ଏପରି କେତେକାଳ ଅତିବାହିତ ହେଲା ପରେ ଲଳିତାର ପେଟରେ ବାଳ୍ମୀକରୋଗ (Cancer) ଜାତ ହେଲା । ବାଳ୍ମୀକରୋଗର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଇଥିଲେହେଁ, ତାହା ନିବାରଣ ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସେପରି ଥାଉଁ ଲଳିତାର ଚିକିତ୍ସା ନିମନ୍ତେ କାହାରି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଲଳିତା ଛଅମାସ ପରେ ପରଲୋକ ଗମନ କରି ମନୋଦୁଃଖରୁ ଏବଂ ଶରୀରକଷ୍ଟରୁ ମୁକ୍ତା ହେଲା ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ନିଜଗାତେ ନିଜେ ପଡ଼େ

"ନିଜ ଗାତେ ନିଜେ ପଡ଼େ ।" ଏହି ଲୋକୋକ୍ତି ପ୍ରାୟଶଃ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଖସ୍ଥ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଜଣାରେ । ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ ତାର ନିଦର୍ଶନ । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପିତ ନୁହେଁ, ସତେ ଘଟିଲା ସ୍ୱାଦ୍ୟ ଅଟେ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଭବାପୁର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ । ତାର ପୂର୍ବଦିଗେ ପ୍ରାୟଶଃ ସାତ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଭୂମିବପୁର ନାମକ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେ ଗ୍ରାମର ଅନତିଦୂରରେ ଥିବା ବଡ଼ ମଇଦାନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶନିବାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ହାଟ ବସେ । ସେ ହାଟକୁ ଅନ୍ୟୂନ ପଞ୍ଚଶତ ଶଗଡ଼ରେ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଆନୀତ ହୁଏ । ତହିଁ ପାଇଁ ସକାଳରୁ ବେଶୀ ଲୋକେ ସମବେତ ହୋଇ ପ୍ରାୟଶଃ ଏକ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଭବାପୁର ଏବଂ ଭୂମିବପୁର ମଧ୍ୟସ୍ଥଦେଶ ଏବେ ସଫା ହୋଇ ନିରାପଦ । ମାତ୍ର ତାହା ପଚାଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅରଣ୍ୟାକୀର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଦସ୍ୟୁଶ୍ୱାପଦ ସଙ୍କୁଳ ହୋଇ ବିପଦ ହୋଇଥିଲା । ରେଳ ସଡ଼କ ନ ଥାଇ ପଥ ସୁଗମ ନୋହୁଥିଲା ।

ଭବାପୁରରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ସାହୁ ନାମକ ଜଣେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବଣିକ ନିବାସ କରି ସାମାନ୍ୟରୂପେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲା । ତାହାର ନାରାୟଣ ନାମକ ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷର ବୟସ୍କ ପୁତ୍ର ମାତ୍ର । ସେ ନିଜ ପୁତ୍ର ସହିତରେ ଶନିବାର ହାଟକୁ ଯାଇ କିଣାବିକା କରି ଆସୁଥାଏ ।

ପୌଷ ମାସର ଶନିବାର । ନୀଳକଣ୍ଠ ନିଜ ପୁତ୍ର ସହ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶେଯ ଛାଡ଼ି ମୁହଁ ଧୋଇ ପଖାଳରେ ପେଟ ପୁରାଇ ସୁନାମୁଣି ଧରି ହାଟକୁ ଗଲା । ଦୈବବଶରୁ ତାଙ୍କ ବିକାକିଣା ସେ ଦିନ ସଞ୍ଜପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରିଲା ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଉଥିବା ଦେଖି ସେ ଦୁହେଁ ନିଜ ଗୃହାଭିମୁଖରେ ତର ତର ଗମନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । କିୟତ୍ସମୟପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତେ ଅନ୍ଧକାର ଆକାଶକୁ ଆଚ୍ଛାଦିଲା । ଶୀତକାଳର ପ୍ରକୃତି ।

ହିଂସ୍ରୀ-ହୁଙ୍କାର ଏବଂ ଘୁଙ୍କନାଦ ପ୍ରକଟିତ । ପଥ ଜନଶୂନ୍ୟ । ସେ ଭୂଭାଗ ଗାଢ଼ ଶୀତରେ ଏବଂ ଗାଢ଼ ତମିସ୍ରରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ । ଶୀଘ୍ର ନାନା ନିବେଶନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତାଦେଶରେ ତାହାଙ୍କ ଗମନ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତ । ପ୍ରାୟଶଃ ଅଧେକ ପଥ ଗମନ କଲା ପରେ "ବଣଆ ଶୀ ଶୀ" * ନାଦ ଶୁଣି ସେ ଦୁହେଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ରସ୍ତ ହେଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ନୀଳ-କଣ୍ଠର ହୃଦସ୍ଥଳୀ ବେଧନ କରନ୍ତେ ସେ ଶଲ୍ୟର କଷ୍ଟ ଭୂମିତଳେ ପଡ଼ି, ପୁତ୍ରୀକୁ ସମ୍ବୋଧି ତାହାର ହାତରେ ଧନମଣି ଦେଇ ଏମନ୍ତ କହିଲା :—
"ନାରଣି ! ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଏଠାରେ ମରିବି । ତୁ ଆଉ ତିଳେ ହେଁ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶୀଘ୍ର ବାହାରିଯା । ମା—ଠାକୁରାଣୀ ତୋର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।" ନାରାୟଣୀ ଜନକାଦେଶ ପାଳନ କରି ଧନମଣିକି ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧି ସାଶ୍ରୁ ନୟନ ଯୁଗଳକୁ ହାତରେ ପୋଛି ପୋଛି ଧାଇଁଲା । ଅନତିଦୂର ଗଲାପରେ ସେ ଅତି କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲା । ତାର ପାଦ ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ବସୁମତୀରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଜନକର ପରି ଦୁର୍ମରଣ ତାର ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଘଟିବ ବୋଲି ସେ ନିଶ୍ଚୟ କଲା । ପିତୃ ମରଣ ଦୁଃଖଠାରୁ ମାତୃଦର୍ଶନ ବର୍ଜିତ ଦୁଃଖ ଅଧିକତର ହେଲା । ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବ ନିରୀକ୍ଷଣ କରନ୍ତେ ତାର ବାମ ପାର୍ଶ୍ବର ବୃକ୍ଷଗୁଳ୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଦୀପର ଆଲୋକ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଅତି-କଷ୍ଟରେ ଉଠି ମନ୍ଦଗମନରେ ଯାଇ ଦୀପ ଦିଶିଲା କୁଟୀରର କବାଟକୁ ହାତରେ ଠେଲିଲା ।

ଗୋଟିଏ ବୃଦ୍ଧା କବାଟ ଫିଟାଇଲା । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ, ବର୍ଣ୍ଣ ଚୋଳଙ୍ଗ ପରି, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ତେନ୍ତୁଳି ପାଳୁ ପରଟେ, ଆଖି ଦୁଇଟି ତେନ୍ତୁଳି ମଞ୍ଜିର ପରି ଗୋଲାକାର, ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାର ପରି, ଆଗକୁ ବାହାରିଥିଲା ଦୁଇଟି ଦାନ୍ତ ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡିପରି ଦିଶେ, ଗାତ୍ର "ଏ ମାଆ" ପରି ଆଗକୁ ନତ, ବାଁ ହାତରେ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ିଟିଏ । ତାହାର ଦର୍ଶନରେ ନାରାୟଣୀର ଆପାଦ ମସ୍ତକ କମ୍ପିତ । ତଥାପି ବୃଦ୍ଧା ଆଶ୍ବାସନା କରି ପଚାରନ୍ତେ ନାରାୟଣୀ

* (ବଣୁଆ କୁକୁରମାନଙ୍କର ସିଟିପରି ଶୁଣାଯାଉଥିବାରୁ) ତର୍ଜନୀକୁ କୁଞ୍ଚିତ କରି ହସ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜନୀକୁ ମିଶାଇ ତୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ଫୁଙ୍କିଲେ ବନବେଶ୍ୟମାନଙ୍କ ସିଟି (whistle) ଭଳି ଯେଉଁ ଧ୍ବନି ହୁଏ ତାକୁ ବଣଆ ଶୀ ଶୀ ବୋଲାଯାଏ ।

ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସରଳରେ କହିଲା । ତାହା ଶୁଣି ବୁଢ଼ୀ ବେଶ ପ୍ରକାଶି ବୋଇଲା "ଏଠାରେ ଡର ନାହିଁ, ଦୁଧ ଦେବି, ପିଇ ସୁଖରେ ଶୁଅ, ରାତି ପାହିଲେ ଘରକୁ ଯାଅ ।" ଏତେକ କହି ବୁଢ଼ୀ ନାରାୟଣଙ୍କୁ କୁଟୀର ଭିତରକୁ ନେଇ ଦୁଧ ପିଆଇଲା । ପରେ ସେହିଁ ବଣସ୍ଥରେ ତାର ସକଳ କାମ୍ବା ଅଠର ବର୍ଷର ପୁଅ ଗୋଟିଏ ଖଟରେ ଶୋଇଥିଲା, ସେ ଦଶାରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବଲୁଣୀ ଖଟ ପକାଇ ତହିଁ ଉପରେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଶୟନ କରାଇ ଦ୍ୱାର ନିଶ୍ଚଳ କବାଟ ବନ୍ଦ କଲା । ଦୁଃଖ ଏବଂ ଭୟରେ ନାରାୟଣ ଅନିଦ୍ର । କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ଠେଲା ଏବଂ ଢକ୍କା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ କାନ ଡେରି ଅଧଃକଥିତ ସମ୍ଭାଷଣ ଶୁଣି ପାରିଲା ଃ—

ପ୍ରଥମ ଃ—ଆମେ ଗୋଟେ ମଣିଷଦେହ ଖାଉ । ମାସ ଲାଗି ଖାଇ ନାହିଁ । ଅଧିକରା ଦେଖିଲି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଃ—କେଉଁଠିକି ଯାଉଛ ? ଆସି ଜଗାରେ ପଡ଼ିଛି ।

ପ୍ରଥମ ଃ—କାହିଁ ? ସେ କେଉଁଠି ?

ଦ୍ୱିତୀୟ ଃ—ମୁଁ ଘରେ ଶୁଆଇଛି । ତାର ଦେହ ମୋର ବଶ ।

ପ୍ରଥମ ଃ—ଆଚ୍ଛା । ତେବେ ଆମକୁ ଯିବା ଖାଇବାକୁ ଦେ । ଆମେ ଏବେ ଗାଁକୁ ଯିବୁ ।

ଉକ୍ତ ସମ୍ଭାଷଣର କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ଖୋଲା ଏବଂ ପୁଣି ବନ୍ଦ ହେଲା । ସେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରବଣ କରି ନାରାୟଣ ପ୍ରକମ୍ପିତ, ତାର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଭୟ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ । ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ଉଠି ପଳାୟନମାର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ଘୂରି ବୁଲି ପଶ୍ଚାତ୍ଭାଗରୁ ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ପାଉଁଶଣ୍ଡି ଝରକା ଜଣାଗଲା । ସେ ଖଟ ଉଠାଇ ଆଉଜାଇ ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି ବାଉଁଶ ପାଉଁଶ ଭାଙ୍ଗି ଝରକାବାଟେ ବାହାରି ଯାଇ ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନରେ ରିପୋର୍ଟ କଲା । ତତ୍ପରେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଏବଂ ପୁଲିସମାନେ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ଅବଲମ୍ବନ ଆସି ସେ ବୁଢ଼ୀକୁ ଗିରଫ କରି ତାର କୁଟୀର ତଲାସି କରନ୍ତେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁଅ ଛେଦିତକଣ୍ଠ ହୋଇ ଖଟରେ

ପଡ଼ୁଅଛି । ସେ ଶବ୍ଦସ୍ତୁ ତେବେ ମାତ୍ର ଜାଣି ବୁଝା "ଝେଁ-ଝେଁ" ବନ୍ଦ ଗୁଡ଼ା ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ଘରେ ତେତ ସ୍ୱସୃଷ୍ଟ ଏବଂ ନାନା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀକୃତ ସକଳ ଘୋରକୃତ୍ୟ ଦୂରକରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ପରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥିଲା ପୁନର୍ବସୁ ମଧ୍ୟ ଫେରିଆସିବ । ସେ ତିନି ଜଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ନେଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବାଳିକା ବିବାହ

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଜମିଦାରୀରେ ଦଶରଥପୁର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ଗ୍ରାମରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସ କରେ । ତାହାର ଲୋକନାଥ ନାମକ ପୁତ୍ର ଏବଂ ପାର୍ବତୀ ନାମ୍ନୀ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷୀୟା ପୁତ୍ରୀ ମାତ୍ର । ବିଶ୍ୱନାଥର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ପଚାଶ, ଶରୀର ନାତିଦୀର୍ଘ, ନାତିହ୍ରସ୍ୱ ଏବଂ ନାତି ସ୍ଥୂଳ, ନାତିକ୍ଷୀଣ, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ; କେଶ ଚଳଚଞ୍ଚଳ ନିଶ୍ଚଳ ପକ୍ୱ କଳା ଏବଂ ଧଳା । ତାର ପତ୍ନୀବିୟୋଗ ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଅଛି । ଲୋକନାଥ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଏଲ୍, ଏ, ପରି, ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଘରକୁ ଆସିଅଛି । ତାର ବୟସ ଅଠର; ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର । ସେଦିନ ବେଳ ଦିନାପହର । ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଣ ଘର ବସି ପଇତା ପାଇଁ ସୂତା ତାକୁଡ଼ିରେ କାଟୁଅଛି । ଲୋକନାଥ ଅପରକ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଗୋଟିଏ ଅଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ପଢୁଅଛି ।

ଲୋକ:—ନନା ! ଯାହା ଭାବୁଅଛି—ସେ ଅକାଳୁ ବାହା ହେବା କାହିଁ ହେଲା ।

ବିଶ୍ୱ :—ତାର ମୁଣ୍ଡ; ତାକୁ କିଏ ଜଣା—କଣ ? ସେ ତ ଛଟ ପାରିଲୁ ଘର ନିର୍ଭିପ ।

ଲୋକ :—ସେ ଝିଅ ପାଗଳୀ ପରି ହୋଇ କାନ୍ଦା କଟା ପାଗଳୀ ପରି ହେଲା, ତାର ବୟସ କେତେ? ସ୍ୱାମୀର ବୟସ କେତେ? ସେ ଷାଠିଏ ବରଷିଆ। ସ୍ୱାମୀର ବୟସ ବାର ମାତ୍ର। ଏଥର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସୁଖ ଅଛି କି?

ଭକ୍ତ :—ଷାଠିଏ ବରଷ ହେଲେ, କ'ଣ ହେଲା? ସେ ପଚିଶ ବରଷିଆ ପରି ଦିଶେ। ପୁଣି କାହାର ଦ୍ୱିଗୁଣ ଶକ୍ତି। ତାର ଏତେ ଜୋର ଅଛି କି? ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଠି ଥଣ୍ଡା ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଆସନରେ ବସିଲେ ଦିନ ଘଣ୍ଟାଏ ଜପ ତପ କରେ; ମଧ୍ୟ ଷାଠିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ବେଶୀ ଖାଏ। କେତେ ଶକ୍ତି!

ଲୋକ :—ତେବେ, ଆମ ବୁଢ଼ୀ ନର୍ସ ବି କୁମାରୀ କନ୍ୟା ସାଜିବ। ସେମାନେ ଖାଇଲେବି ବୁଢ଼ା ହେବେ କି? ପଣ୍ଡିତ ଭାଇ ଝିଅ ବୋଲିଲେବି କାଏ ବାସ୍ତବ କରିବେ ନାହିଁ; ନାତୁଣୀ ବୋଲିଲେ ବାସ୍ତବ କରିବେ ପରା!

ଭକ୍ତ :—ସେ ହେମନ୍ତ ବାସ୍ତବ କରନ୍ତୁ, ତାହାଁ ଏବେ କେତେ— ଖାଏ କେତେ? ଧରଣୀଧରଙ୍କର ବାମଦେବ ନାମ ଏଥିଠାରୁ ବଡ଼। ସେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ନାହିଁ କି? ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଆନନ୍ଦରେ ଘର କରି ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସୁଖ ପାଇ ନାହିଁ କି?

ଲୋକ :—ନନା ତ ମାରିବ। ସେ ମନ୍ତ୍ର ବଳରେ ଦିଲ୍ଲୀ ପାଇଥିବ ପରା! ନନା! ତୁମେ ଦାନ ଦେଲାଙ୍କୁ ବାଳୁଙ୍କୁ କେତେ ଟଙ୍କାରେ ବିକିଲ?

ଭକ୍ତ :—ଦଦାର ବୋଇଲେ, କେ ନେଇଲେ ନାହିଁ। ସେ ଝିଅଟିକୁ ଦଶଟଙ୍କାରେ ବିକିଦେଲି।

ଲୋକ :—ବାଳୁଙ୍କୁ ଦଶ ଟଙ୍କାରେ ବିକାଲି; ଝିଅକୁ ପୁରୁଣା ଟଙ୍କାରେ ବିକୁଅଛ। ନନା! ଗତି ଦେଖ ବାଳୁଙ୍କର ଏବଂ କନ୍ୟାଙ୍କ ଝିଅର ପ୍ରଭେଦ ନ୍ୟୂନାଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ନାହିଁ ଦେଖିବି।

ବିପ୍ର :—ରୁକ୍ମିଣୀ—ମୁଁ ଚିହ୍ନିଲି ନାହିଁ ? ସେ ସମ୍ଭବ ଅନ୍ୟତ୍ର ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଅଛି । ଆମ୍ଭ ଭବ୍ୟତାକୁ ଖର୍ବ ସେ ଦୂଷଣ ଦେବାକୁ ଯିବ । ଅନ୍ୟେ ନାହିଁ ବୋଲିବା କିଲ କି ? ସେ ଦୂଷଣ ତୋ ସ୍ୱୟଂ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ବେତନ ହୋଇ ଯାଇବ !

ଲୋକ :—ମୋ ପାଠ ପାଇଁ ବଳଣୀ ଖର୍ଚ୍ଚ ଟଙ୍କା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ, ମୁଁ ଭିକ ମାଗି ଟଙ୍କା ଅର୍ଜ୍ଜି ପଢ଼ିବି । ମୁଁ ଗଣା ଛାତ୍ର । ଆମ୍ଭ ଗାଁର କୃଷ୍ଣରଥ ମୋର ସହପାଠୀ । ସେ ଗୁଣବାନ୍, ରୂପବାନ୍ ଏବଂ ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ବର ।

ବିପ୍ର:—ଆଃ ବଡ଼କୁ ବାଛିଲୁ ! କୃଷ୍ଣାର ଗୁଣ ରୂପ କେତେଣି ହେଲେ । ତାଙ୍କ କ ଏମିତି ଅଛି କହ ? ତା ପାଠ ଶେଷ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତକୁ ସହସ୍ରିକ ନିଭାଣ । ଆଜିକାଲି ଚାକିରିଟିଏ ଲଭ୍ୟ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ସେ ହେତୁରୁ ସେ ବାପଘର ହୋଇ ମାଉସୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ବୁଲି ବୁଲି ଭିକମାଗିବ । ଛିଃ—ଛିଃ ! ଆମ୍ଭ ପାଠୁଆ ବୋହୂଘରିଆଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଯୋଗ୍ୟ । ଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖ । ସେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର । ତାଙ୍କର ଜମିବାଡ଼ି ବହୁତ; ଘର ବଢ଼ିଆ କାଠ ପଥର ଅନ୍ତଗରେ ଗଢ଼ା । ସେ ବାହାରିଲେ ବାହା-ହେଲେ, ଭଣ୍ଡାରେ ମାଣେ ଚାଉଳର କୁଣ୍ଡଳା ଭାଗରେ ଏବଂ ଆଠଅଣୀ ପଇସା ଅଣ୍ଟାରେ ନ ଥିଲେ, ଘରକୁ ଫେରେ ନାହିଁ ! ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ, ଯାଇ କେତେ ସୁଖ ପାଇବୁ, ଭାବ !

ଲୋକ:—ପତ୍ନୀର ସଚ୍ଚା ସୁଖ ପତିଠାରୁ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଧନାଢ୍ୟରୁ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାଜପୁରର ବାସୁଦେବ ଯାନୀ ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର କାର୍ତ୍ତିକର ମାସିକ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲେବି, ସେ ଦମ୍ପତି ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧୁଥିବାରୁ ଅତି ସୁଖରେ କାଳଯାପନ କରନ୍ତି ।

ବିପ୍ର:—ଅରେ ! ତୁ ପିଲା । ତୋର ଲୋକାନୁଭବ ନାହିଁ । "ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତି" । ଧନ ଥିଲେ ସବୁ ଅଛି । ଧନୀର ମାନ୍ୟ ହେବା ଗୌରବ । ମୁଁ ଉତ୍ତର କରି ଦେଲିଣି । ଏବେ ସଜ୍ଜ ଶାନ୍ତିରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଲିଖନ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଏବେ ଆସୁଥିବେ । ସାବଧାନ ! ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତା କର ନା !

ଲୋକ:—ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋ ବୋଲ ମାନୁ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ କର ।

ବିଷ୍ଣୁ:—ସେପରି କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଜ୍ଞାଧୀନ ହୋଇ ର ଅଛି । ଏବେ କେବଳ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଥା ।

ଅଳ୍ପ ଦୂର ଘଣ୍ଟା ପରେ ଶିବ ମିଶ୍ର ଏବଂ ରାମ ଶତପଥୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଅଙ୍କାରଶିଙ୍ଗୀ ଶାସନ ନିବାସୀ । ଶିବ ମିଶ୍ର ବଇଦ । ତାର ବୟସ ଷାଠିଏରୁ ବେଶୀ, ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ, ରଙ୍ଗ ଗୋରା; ମୁଖ ଲମ୍ବି କୋହ୍ନି ବଙ୍କା ହୋଇଥିବା ଖଣ୍ଡପର ଫାଳିଆକୃତି; ନାସାପୁଟ ନସ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ହାତରେ ତିନି ହାତ ଲମ୍ବର ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି; ଅଙ୍ଗରେ ମୋଟା ଖଦି; ଡେରିବ ଭାବରେ ପାଳୁଦା; ଥିରେକ ବାନରେ ମଳ ଲମ୍ବୁଛି; ଅଙ୍ଗରେ ଗୋଟା ଖୋଳାଇଥିଲା ନାଉଦାଳ ବୋଧ ହେବାରୁ ଭ୍ରମ ଜନ୍ମାଏ । ସେ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ, "କୁଣ୍ଡଳଂ କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣଂ" ପଦାର୍ଥକୁ ଶୁଣି ଦୁଇଟି ମଲ୍ଲିକୁଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଇ ଧାରଣ କରିଅଛି । ରାମ ଶତପଥୀର ବୟସ ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶ; ଶରୀର ସ୍ଥୂଳ, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ; ଜାତିରେ ପୁରୋହିତ ନାହିଁ । ବରକୁ କନ୍ୟା ଘଟାଇବାରେ ଏବଂ କନ୍ୟାକୁ ବର ଯୋଗାଇବାରେ ସେ ପଟୁ । ଲୋକନାଥ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ବହୁତ ସମ୍ମାନ କରି ଅର୍ଘ୍ୟ ପାଦ୍ୟ ଦେଇ ଆପଣାର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସାଇଲା ।

ଶିବ: ମିଶ୍ର—ଆପଣେ ! ସେ ତୁମ୍ଭ ପୁଅ କି ?

ବିଷ୍ଣୁ:—ହଁ, ଆଜ୍ଞା !

ଶିବ:—(ଲୋକନାଥକୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଜଯାଏ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଲୋକ:—ମୁଁ ପ୍ରାୟଶଃ ଘରେ ଥାଏ ନାହିଁ । ପାଠଶାଳା ପାଇଁ ପାରଳାରେ ଥାଏ ।

ଶିବ:—ବାଃ ଆପଣେ ! ଆପଣଙ୍କ ଶୀଘ୍ର ବିବାହ ହେଉ ! ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ବିଶ୍ୱ:—ହଁ । ଘରେ ସବୁ ସହିତ । ବୁଲିବୁ !

ରାମ:—ଏବେ ଘରଥାନର ଅଳଙ୍କାର ମାତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ବାହାବେଳେ ବାଜା ଅଳଙ୍କାର ଏବଂ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ ।

ବିଶ୍ୱ:—ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ କର । ମୋର କୌଣସି ଅପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ରାମ:—ବାହା କେବେ କରିବୁ କହ ? ଜାଣ ତ "ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ" ବୋଲି !

ବିଶ୍ୱ:—ପରଦିନ ଶୁଭ ଧନୁର୍ଲଗ୍ନ ନିଶି ହୋଇ ଅଛି ।

ରାମ:—ଅସ୍ତ୍ୱିମ । ଅମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଠିକ୍ କର ।

ବିଶ୍ୱ:—ଗୋଟିଏ ବାଧସ୍ଥାନୀ ସନ୍ଦେହାସ୍ପଦ ।

ରାମ:—କଣ ?

ବିଶ୍ୱ:—ଆମ୍ଭ ଗାଁରେ ଶାରଦା ଅଧନର ଗୋଳ ବେଶୀ । ମଧ୍ୟ ମୋର ଏବଂ କୃତ୍ତି ଉଥର ଅପଡ଼ । ଅତଏବ ସେ ବାଧା ଦେବ ବୋଲି ମୋର ଭୟ ।

ଶିବ:—ସେପର ସନ୍ଦେହ ତୁମ୍ଭର ଥିଲେ, କନ୍ୟାକୁ ଘେନି ଆମ୍ଭ ଘରକୁ ଆସ । କବାଟ କିଳି ଘରଭିତରେ ବାହା କରିବା । ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ ଗାଁର ସମସ୍ତ ମୋର ବଶୀଭୂତ ।

ବିଶ୍ୱ:—ତଥୈବାସ୍ତୁ ।

ତହିଁରେ ଶିବ ଏବଂ ରାମ ଶବଙ୍କ ବିଧାନ ସମାପନ କରି ବାହାରି-ଗଲେ । ଲୋକନାଥ ନିଜ ପଶୁବାଟିକା ବୁଲିବା ପାଇଁ ତହିଁର ଦିନ ପ୍ରାତଃ-କାଳରେ ପାଇଲା ଗଲା ।

ସମସ୍ତ ବନ୍ଦ, ଶିବମିଶ୍ର ଘରର ଦାଣ୍ଡକବାଟ ବନ୍ଦ; ବାଜାବାଜେଣୀର ଶବଦ କିମ୍ବା ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଗହଳ କିଛି ନାହିଁ । ଭିତରେ ବିବାହ କର୍ମ ଶେଷ ହୋଇଅଛି । ଦାଣ୍ଡଘରେ ଶିବ ମିଶ୍ର ଏବଂ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଦୁଇଟି ପିଢ଼ାରେ ବସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଚମ୍ପକପତ୍ରୀ ବସି କର୍ମ କରୁଅଛି । ବାଡ଼-ଘରର ଘାଟଟା ଏକାକିନୀ ବସି କାନ୍ଦୁଅଛି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାଣ୍ଡ କବାଟକୁ ମାରି "କବାଟ ଖୋଲ—କବାଟ ଖୋଲ" ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଡାକିଲା । ତାହା ଶୁଣି ଭିତରେ ମିଶ୍ର ଚମକିତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ କବାଟ ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ । କେତେକ୍ଷଣ ପରେ "କବାଟ ନ ଫିଟାଇଲେ କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଭିତରେ ପଶିବା" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହୁଅନ୍ତେ ସମ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ କବାଟ ଫିଟାଇଲା, ଦ୍ୱାର ଫିଟିଲା ମାତ୍ରେ ଜଣେ ପୋଲିସ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର, ଜଣେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଏବଂ ଜଣେ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ ଘରେ ପେଲି ପଶିଲେ । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରର ମୁହଁରେ ଦାଢ଼ି ଏବଂ ନିଶ; ବାକି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମୁହଁରେ ନିଶ ମାତ୍ର ।

ଇନ୍‌ଃ—ଏଠି କଅଣ ହେଉଥିଲା ?

ଶିବଃ—ବାବୁ ! ପୂଜା ।

ଇନ୍‌ଃ—ପୂଜା ? ବଦମାସ୍ ! ମିଛ କହୁଛୁ ?

ଖବରଦାର ! ଏଠାରେ ବାହା କରି ଯାଉଛି । ବୋଧ ହୁଏ ତୁ ଭୁଲିଯାଉଛୁ; ଏ କାଳିଆ କନ୍ୟାର ବାପ; ତୋ ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କୁ ଡର, କନ୍ୟା କାହିଁ ?

ଶିବଃ—(ହାତଯୋଡ଼ି) ବାବୁ ! ଦୋଷ କ୍ଷମା କର—ଦୟା କର । କନ୍ୟା ବାଡ଼ିଘରେ ଅଛି ।

ଇନ୍‌ଃ—ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଏଠାକୁ ଆଣ ।

ଏହା ଶୁଣି ବିଶ୍ୱନାଥ ଉଠି ଅଧ ଅଧ ଯାଇ କନ୍ୟାକୁ ଆଣିଲା । ଇନସ୍ପେକ୍ଟର କନ୍ୟାର ଓଢ଼ଣୀ କାଢ଼ି ତାକୁ ନିରେଖି ଦେଖିଲା ।

ଇନ୍‌ଃ—ଏ କନ୍ୟା କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦରୀ ! ଏ ଜାଣିଥିଲେ ମୁଁ ମୁହଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ, ଆଖି ଦୀର୍ଘ-ପାଣି ପୂରିଥିବା କଳା କଇଁପାଖଡ଼ା ପରି ଦିଶୁଛି; ଓଠର ଫୁଲା ପାଟଳା ରଙ୍ଗକୁ ନିନ୍ଦେ, ଏହାର ବୟସ ଅଳ୍ପ ଦିଶେ ।

ବିଷ୍ଣୁଃ—ନାହିଁ—ବାବୁ ! ବାର ପୂରିଲା ।

ଭଜନଃ—ତୁ ଏ ବାଳିକାର ବାପ କି ?

ବିଷ୍ଣୁଃ—ଆଜ୍ଞା ।

ଭଜନଃ—ଏଁ ! ଶୁନା ପିନ୍ଧିଲାକୁ ସେ ବୁଢା ଘାଟ ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ଦେଉଛୁ ? ବେଶ୍ ବାବୁ ! ତୋର ଆଖି ନାହିଁ ; ମମତା ନାହିଁ । ଧନ ଲୋଭରେ ଝିଅକୁ ବିକୁଛୁ । ଝିଅର ମାଡ଼ିରେ ପେଟ ପୋଷିବୁ । କୁହ—ସତ ? ଝିଅକୁ କେତେ ଟଙ୍କାରେ ବିକୁଛୁ ?

ବିଷ୍ଣୁଃ—ବାବୁ ! କ୍ରୋଧ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଝିଅକୁ ବିକୁ ନାହିଁ । ଶିବମିଶ୍ରେ ଧନବାନ୍, କୁଳବାନ୍ ଏବଂ ରାଜକୁମାର ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ, ମାତୃହୀନା କନ୍ୟା ସୁଖିନୀ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟାଦାନ କରୁଅଛି । କନ୍ୟାର ଅଳଙ୍କାର ଛଡ଼ା ମିଶ୍ରେ ମୋ ମହାଜନକୁ ବାକୁଡ଼ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ମୋତେ ଦେବେ ।

ଭଜନଃ—ଅରେ—ନରପିଶାଚ ! ତୁ କେତେ ମୂର୍ଖ ! ତୁ ତ ଝିଅକୁ ବିକୁଛୁ । ତୋ ଝିଅକୁ ତୋ ମହାଜନ ପାଳି ପୂର୍ତ୍ତି ମନ୍ଦୁଛି । ତା ପାଇଁ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଗୁରୁଦ୍ବାର ! (ଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଏ ବୁଢ଼ା ? ତୋତେ ମଶାଣି ଡାକୁଛି—ତୋର କଉଆ କାହିଁକି ମ ? ଶିକୁଳିଆ !

ଶିବଃ—ବାବୁ ! ସତ କହୁଛି । ମୋ ମାଇପ ମରି ପାଞ୍ଚ ବରଷ ବିତିଗଲା । ମୁଁ ବିଭା ଖିଅନା ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲି । ଏ ଦୁହେଁ ମୋତେ ଧରିକି ଏ ବାଳିକାକୁ ମୋ ବେକରେ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି ।

ଭଜନଃ—ଏ ପୁରୋହିତ ବି ବଦମାସ୍ । ଏ ସେ କାଳିଆଠାରୁ ପଞ୍ଚ କିଛି ଖାଇଥିବ । ତୁ ଶୀଘ୍ର ମଲେ, ତୋ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେବା ପାଇଁ ସେ କନ୍ୟାଦାନ କରୁଛି । ସେ ଯାହାରେ ଅଛି କି ବାଧି ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ଶାରଦା ଆଇନ ଜାଣି ନାହିଁ କି ?

ପୁରୋଃ—ଜାଣୁ—ବାବୁ ।

ଭଟ୍ଟଃ—ଏବେ ତେ ଆଇନ ବଦଳି ଅଛି । ବଡ଼ଙ୍କୁ ଛଅ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଜରିମାନା, ଭଟ୍ଟଙ୍କ ବାପଙ୍କୁ ଠିକ୍ ସେମିତି । ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଦୁଇ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଜରିମାନା । କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ! ଏ ତିନିଙ୍କି ଗିରଫ୍ କର ।

ତିନି ଜଣଃ—(ହାତ ଯୋଡ଼ି) ବାବୁ ! ରକ୍ଷା କର—ରକ୍ଷା କର । ଆମ୍ଭ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ।

ଭଟ୍ଟଃ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଇନକୁ ଅନୁସରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । କ୍ଷମା କରିବା ଅଧିକାର ଆମ୍ଭ ହାତରେ ନାହିଁ ।

ବ୍ରମଃ—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭ ପାଦ ଧରି କହୁଛି । ଆମ୍ଭେ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଜେଲକୁ ଗଲେ, ଜାତି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବୁଁ । ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ କିଏ ଦେବ ନାହିଁ । ମରିଯିବୁଁ ।

ଭଟ୍ଟଃ—ଆଇନର ମତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣାବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ।

ବନ୍ଧୁ—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭେ ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ନମସ୍କାର । କୃପାକରି ଦେଖି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକର ।

ଭଟ୍ଟଃ—ଜାଣି ଜାଣି ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି କରୁଛ ?

ଶିବୁଃ—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭେ ବୋଇଲେ ପରି ଏଥର ମୋ ତ୍ରୁଟିମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମିଲ । ମୁଁ ଏଥର ସତ୍ୟ କରୁଛି । ଆଉ କଦାଚିତ ହେବ ନାହିଁ, ହେବ ନାହିଁ, କଦାପି ହେବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ଦୁଇ ହାତ ଧରି ମାଗୁଛି । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରଖ ।

ବ୍ରମଃ—(ଜନାନ୍ତିକରେ) ମିତ୍ରେ ! କେବଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ବୃଥା । ତାଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ରଖାଯାଇଥିବା ଟଙ୍କାମୁଣି ବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ତେବେ ଗୁହାରି ଶୁଣାଯିବ । "ଜନବଶ୍ୟକରଂ ଧନଂ" ।

ଶିବୁଃ—(ଟଙ୍କାମୁଣି ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ) ବାବୁ ! "ଅନ୍ୟଥା ଶରଣଂ ନାସ୍ତି ତ୍ୱମେବ ଶରଣଂ ମମ" ।

ଭଗ:—(ଐକାନ୍ତିକ ଧରି) ମୁଁ ତାହାଠାରୁ କିଛିହିଁ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରସାଦ । ଏଣୁ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେଁ । କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ! ଏହା ତୁମ୍ଭେମାନେ ବାଣ୍ଟିନିଅ । (ମୁଣ୍ଡି କନେଷ୍ଟବଲ୍‌କୁ ଦେଇ) ବ୍ରାହ୍ମଣେ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ବାଘ ବନ୍ଦ କରି ବିନତି କରୁଥିବାରୁ ମୋ ମନ ତରଳିଲା; ଗଁଷି ଦେଲି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପିଲା ଦେଇଥିବା ବାଘକୁ ଯାର୍ଶି, କନ୍ୟାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଏ ସବ୍-ଇନସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କର ଏବଂ ତୁମମାନଙ୍କର ଶାଖା ଏକ । ଏ ଅବିବାହିତ । ଅତଏବ ଏହା ସହିତରେ ଏ କନ୍ୟାର ବିଭା ଏବେ କର । ଆଉ ତୁମ୍ଭ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଖବରଦାର ।

ଦ୍ୱିଜ:—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ବିଶ୍ୱ:—(ସ୍ୱଗତ) ମୋ ଝିଅର ବାଘ ଏବେ ଗୋଡ଼ୁଲେ, ତାକୁ ବରପୂଜା ବୋଲି ଆଉ କାଏ ଶଙ୍କା କରିବେ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ମୁଁ ସମ୍ମତ ।

ଶିବୁ:—ବାବୁ ! ଯା ତୁମ୍ଭଇଚ୍ଛା, ତା କର ।

ତତ୍ପରେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କର ଆପଣାର ପୋଷାକ କାଢ଼ି କନେଷ୍ଟବଲ୍‌କୁ ଦେଇ, ଶିବମିଶ୍ରଦତ୍ତ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ପରିଧାନ କରି, ପିଢ଼ାରେ ବସିଲା । ହୋମ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ହେଲା । ବିଶ୍ୱନାଥ କନ୍ୟାଦାନ କଲା । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କର ଅପଣାର ଦାଢ଼ି ଏବଂ ନାଗ କାଟି ଟୋପାଳି ଦେଲା । ଦେଖାଗଲା ସେ ସେ ଧଣିଆପୁରର କୃଷ୍ଣ ରଥ ମାନ୍ଦ ! ଶିବ, ବିଶ୍ୱନାଥ ଏବଂ ହୋମ ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଭୂତଭୟ

ଜୟପୁରର ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରେ ଏକଦିନ ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରହରରେ ଆପଣାର ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଭାବୁଥିଲେ "କଅଣ ! ବାମିଅ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବ ? ସମାଜୋଚ୍ଛାର କରିବ ? ଗୋଷ୍ଠୀର ସବୁ ବାନ୍ଧବ ବଂଶରେ କାଳି ଲଗାଇବ ? ତା ବାପ—ମୋ ମିତ ବାସୁଦେବ ରଥ କେଡ଼େ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ! କେଡ଼େ ଧର୍ମନିଷ୍ଠାପର ! ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିଶ୍ଚେ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସେ ସାଧ୍ୱୀର ସୁପୁତ୍ର ଏବଂ ଦେବଦ୍ୱିଜପୂଜକ ଅଭଥନାଥ । କ୍ଷୀରସାଗରରୁ ହଳାହଳ ପରି ସେ ପୁଣ୍ୟାଦର୍ଶଶିକାଠାରୁ ଏ କୁଳାଙ୍ଗାର ଜନ୍ମିଲା । ବାଘ ସିଂହଠାରୁ ଶୃଗାଳ ପରି ସେ ସାଧୁଚରିତ୍ରମାନଙ୍କଠାରୁ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ସମ୍ଭବିଲା । ଏ ଟୋକା ନିଜ କୁଳୋଜ୍ଜ୍ୱଳକ ହେବ ବୋଲି ମୋ ମିତ କେତେ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି କୁଳଧ୍ୱଂସକ ହେବ ବୋଲି ସେ ଭୁଲେ ହେଲେ ଭାବି ନ ଥିଲେ । ଆହା—ମୋ ମିତ ! ଅଦ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆକାର ମୋ ମନୋଗୋଚର । ମୋତେ ସେ ନିଜ ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକତର ମଣୁଥିଲେ । ମୋ ବଚନଭଙ୍ଗୀରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ । ବେଦର ଏବଂ ସ୍ମୃତିର ଅନୁକରଣ କରଣୀ ମୋର ସହଜ ବୃତ୍ତି । ଯେବେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦୁଆରରେ ରହି ମୋ ମିତଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱରର ଅନୁକରଣରେ କେତେକ କଥା କହୁଥିଲି, ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଚମକୁତ ହେଲେ । ମୋ ମିତ "ହେ ଦୁର୍ଲଭଧନ ! ଏଠାକୁ ଆସ" ବୋଲି ଡାକିଲେ । ତହିଁରେ ମୁଁ ମୋ ମିତଙ୍କ ଘର ଭୁଲି ଭୁଲି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋତେ "ବାସୁଦେବ ରଥ ସ୍ୱରବନ୍ତୁ" ବୋଲିଥିଲେ । ମୋ ମିତ ଉଠି ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଭାବିଲେ, ମିତ ! ମୁଁ ମଲେହେଁ, ତୁମ୍ଭ ଦେହରେ ଅଛି ।" ତାହା ଶୁଣି ମୁଁ କହିଲି, "ନାଁ ନାଁ-ମିତ ! ମୋପରି ନଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଲେ, ସେଥିରେ ସୃଷ୍ଟି କିଛି ଘଟିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭପରି ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ନିରଣୀତ ହୋଇଥିବା ସବୁଆ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।" ସେ ମୌନଭାଳ ବାନ୍ଧିଗଲା ! ଏବେ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ପାପବୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ କାଳ ଉପସ୍ଥିତ । ଯେଉଁ ଜନେ ପରଲୋକ ଗମନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ । ହୋଇବି

ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯାହାଚରଣ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁଅଛନ୍ତି । କାରଣ ତେଣୁ ସ୍ୱାମୀଅବ ରାଜ୍ୟ ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବା । ଫଳ ଦୈବାଧୀନ । "କର୍ମଣ୍ୟେବାଧିକାରସ୍ତେ ମା ଫଳେଷୁ କଦାଚନ ।"

ଏପରି ଭାବ ଭାବି ମିଶ୍ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଘାଣ୍ଡ୍ର ଦେଇ ରାମଦେବ ରଥ ଠେଙ୍ଗାଟିଏ ଧରି ଯାଉଥିଲା । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ଷୋଳଏ ବର୍ଷ; ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର । ସେ ନାତିଦୀର୍ଘ କମ୍ୱା ନାତିହ୍ରସ୍ୱ । ସେ ରୂପରେ ଜନବଲ୍ଲଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଗୁଣରେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନରେ ତଦ୍ବିପରୀତ । ତାର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଜନନୀଜନକ ଇହଲୋକ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ବୁଢ଼ୀ—ପିଉସୀଟିଏ ଛଡ଼ା ତାର ରକ୍ତସମ୍ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧବ ଆଉ କେଏ ନାହିଁ । ସେ ଉପବିଷ୍ଟ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ଠେଙ୍ଗା ଭୂମିରେ ପକାଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି "ଜେଜା ! ନମସ୍କାର !" ବୋଇଲା । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ନିଜ ହୃଦୟ-କୁଣ୍ଡରୁ କୋପାନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳି ଉଠିବାକୁ ଉଠିଲେହେଁ, କାର୍ଯ୍ୟସାଧକ—ମିଶ୍ରେ ସେ ଜ୍ୱଳନକୁ ଗର୍ଭଗତ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖରେ "ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ । ରାମ ! ଆରେ; ମୋ କଡ଼ରେ ବସ" ବୋଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ଠେଙ୍ଗାକୁ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ରଖି ସେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେଲା ।

ମିଶ୍ରେ ।—ରାମ ! ତୋଠାକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲୁ ?

ରାମ ।—ଜଗତ—ଭାରିଅ କାଲି ବଜାରରେ ଅମ୍ବ ବିକୁଥିଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲି । ସେ ହେତୁରୁ ବଗିଚାକୁ ଯାଇ ବାପନ୍ତୁ ଦୁଇଟି ଆଣିବାକୁ ବାହାରିଲି ।

ମିଶ୍ରେ ।—ଉଁ ହଁ, ମାଳ ବାହାରିବାରେ ବିଳମ୍ବ କଲୁ । ଏବେ ଦଶ୍ୟା ସମସ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲାଣି ।

ରାମ ।—ଅଦ୍ୟାବଧି ଅନ୍ଧକାରରେ ଚାଲି ଜାଣିନି । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଭାବି ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ।

ମିଶ୍ରେ ।—ଅଚ୍ଛା ! ଅଉ ଡେରି ନ କରି ଶୀଘ୍ର ଯା ।

ମିଷ୍ଟାନ୍ନଖିଆ ହୋଇ ବାମଦେବ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ବଗିଚା ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ଏଣେ ବନ୍ଧୁଲାଲ ପରେ ମିଶ୍ରେ ଭୋଜନ ସାରିଲେ, ଚେଳାଣୀ ସ୍ତ୍ରୀସୁ ଶୟନଗୃହରେ ପ୍ରବେଶି ଗୋଟିଏ ମଶାରି ଛାଣି କରି ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ତେବେବ ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—ଶ୍ରମକାନ୍ତ ବିଶ୍ରାମ ଲଭିବା ଆଶାରେ ପଶ୍ଚିମା-ଶାକାନ୍ତାତାପ୍ତିଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତେ, ବାରୁଣୀ-ଭଗିନୀର ସ୍ୱର୍ଣ-ରକ୍ତିମାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି ଅଶୁଭ୍ରାଂଶୁ ଛାୟା-ସ୍ୱୟଂ ସ୍ୱଧାମ ତ୍ୟାଗ କଲା । ମଳୟାନିଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗି ଉଦ୍‌ବିଭମୁଖେ ଯାଉଥିଲା । ନଦୀତଟେ ମୋଦରେ ନାଚ କରୁଥିଲା । ଖଗକୁଳ ନିଜ କୁଳାୟାଭିମୁଖରେ ଉଡ଼ୁଥିଲା । ଗୋଚାରଣ ପୁରକୁ ବାହୁଡ଼ୁଥିଲା । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ବାମଦେବ ବଗିଚାରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

ସେ ବଗିଚା ଜୟପୁରର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବହି ଯାଉଥିବା "କଳାପ" ନଦୀର ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା କଳନାଦରେ ପ୍ରବାହିତା ହେଉଥିବାରୁ ସେ ନଦୀର "କଳାପ" ନାମ ସାର୍ଥକ । ସେ ବଗିଚାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳବୃକ୍ଷ କେତେକ ଥିଲେହେଁ, ଆମ୍ରଗଛର ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ବାମଦେବ ତହିଁ ପ୍ରବେଶି ଭଗିଅକୁ ଅନ୍ୱେଷିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ପତ୍ତା ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଭଗିଅକୁ ଧମକ ଚମକ ଦେଖାଇବା ବାମଦେବର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅତଏବ ଭଗିଅ ସେଠାକୁ ଆସିବ ବୋଲିବା ବିଶ୍ୱାସରେ କେତେ କାଳ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରନ୍ତେ ଶେଷ ନିଶ୍ଚୟ କରି ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳରେ ବସି ରହିଲା ।

ତେତେବେ ରଶ୍ମିର ନ୍ୟୂନତାରେ ଅନ୍ଧକାର ହେଲା । ତାହା କ୍ରମଶେ ରଜନୀ ହେଲା ହେଉଁଛି ତହିଁ ଦ୍ୱିଜରାଜର ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଦିଗଙ୍ଗନାମାନେ ନୀଳଚେଳାବୃତା ପରି ପରିଲକ୍ଷିତା । ସେ ବେଳର ଝିଲି-ଝଙ୍କାର ପରି ଭଙ୍ଗୁରଣ ପ୍ରତୀୟମାନ । ଝିଲ୍ଲୀରବ ଓ କୌଶିକ ନାଦ ଶୁଭିଲା । ତଥାପି ଭଗିଅର ଆଗମନ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ବାମଦେବ ବିମୁଖ ହୋଇ, ଭଗିଅକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେତେବେଳେ ତା ମନରେ ଭୂତଭାବନା ଜନ୍ମିଲା । ଦୂରରେ ଉଦୟ

ଏହୁ ଯେ, ଅସ୍ମ ଦେଶର ମାତାମାନେ ଶିଶୁମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସୂତ୍ରରେ ସମାଧା କରିବା ପାଇଁ ଦେଖାଇ, ଡାକୀ, ଗୋଯାଣୀ, ଚିରଗୁଣୀ, ଡାଆଣୀ, ପିଶାଚୀ, ଭୂତ, ପ୍ରେତ ପ୍ରଭୃତି ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଡରାନ୍ତି । ଶିଶୁମତି ସ୍ଥଳବୁଦ୍ଧି ଶ୍ୱାନ ନବବସ୍ତ୍ରବେଷ୍ଟିତ ଉଚ୍ଚ ଘରି ଚେରସ୍ଥାଣୀ । ଭୂତସ୍ମୃତ ହେଲା ମାତ୍ରେ ବାମଦେବର ସର୍ବାଙ୍ଗ କମ୍ପିଲା, ହାତରୁ ଠେଙ୍ଗା ଖସି ପଡ଼ିଲା, ପାଦ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତେବେ ହେଉ ସେଠାରୁ ସତ୍ୱର ବାହାରିବା ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି; ଠେଙ୍ଗାକୁ ତୋଳି, ତଳେ "ଠକ୍ ଠକ୍" ଶବ୍ଦ କରି କରି, ଏଣେ ତେଣେ ନ ଚାହିଁ ସେ ବେଗେ ଧାବନ କଲା । ତା ପାଦ ତଳର ଶୁଷ୍କ ପତ୍ର ଜାତ "ମର୍ମର" ଶବ୍ଦ ତାହାକୁ ଚମକାଉ-ଥିଲା । ତା ପାଦରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଖିଲା ଡାଳ ବାଜି "ସର୍ସର୍" ଧ୍ୱନି ପ୍ରକାଶମାନ ହୁଅନ୍ତେ, ସର୍ପଭ୍ରମରେ ତାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତ ହେଲା । ପରେ ସେ ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିବା ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସେ ଅଳପ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ କେତେକ ପଦାନ୍ତ ଗମିଲା ପରେ "ବାମ" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲା । ତା ପାଦ ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ପରେ ସେ ଶବ୍ଦ ଅଶ୍ରୁତ । ସେ ହେତୁରୁ ତାହା ନିଜ ମନୋବିକାର ମାତ୍ର ବୋଲି ଭାବି ସେ ଗମନୋଦ୍ୟତ ହୁଅନ୍ତେ, ପୁନଶ୍ଚ "ବାମ" ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ତେବେ ତାର କଣ୍ଠାଏ ବନ୍ଦ ହେଲା, କଲିଜା ପାଣି ହେଲା । ସେ ଅନିଳଚାଳିତ ଶୁଷ୍କ ପତ୍ର ପରି ଥରିଲା, ଭୟାବେଶରୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଭୂତଳେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତେବେ "ବାମ ! ମୁହିଁ ତୋ ନନା" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ସେ ଧ୍ୱନିତ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରି ଦେଖିଲା ଯେ ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ରଗଛର ତଳେ ମନୁଜ ପ୍ରମାଣର ଶ୍ୱେତଲିଙ୍ଗାକାର ବିଦ୍ୟମାନ । ତାକୁ ଭୂତ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି ସେ ପୁଲକିତଗାତ୍ର ହୋଇ ସେଠାରୁ ପଳାୟନ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲା । କିନ୍ତୁ ତା ଚରଣ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭାକୃତି ଧାରଣ କଲା ।

ଆକାର ।—ବାମ ! ଡରୁ କାହିଁକି ? ମୁହିଁ ତୋ ନନା ସିନା ।

ସେହି ଆକାର ତାର ପିତୃଜନକର ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତ ହେଲେହେଁ, ତାହା ଭୂତ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ବାମଦେବ ଭୀତ ହେଲା ।

ଆକାର ।—ବାମ ! ଡର୍ ନାଁ, କଥା କହ ।

ବାମ ।—(କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ) କ-ଅ-ଣ କ-ହୁ-ଚ ? ନ-ନା ?

ଅଙ୍କାର ।—ତୋର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ମାଣ୍ଡ ଲୋଚନ ଦେଖିଥିଲି । ଏବେ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବୁ କି ?

ବାମ ।—ବାପ ରେ ! !

ଅଙ୍କାର ।—ଯାଉ—ଯିବୁ ନାହିଁ । ତୁ ମୋର ପୁଅ । ମୋ ଆତ୍ମାର ସୁଖହରଣ ତୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ କି ?

ବାମ ।—କ-ଅ-ଣ-କ-ହୁ-ଚ ?

ଅଙ୍କାର ।—ମୁହିଁ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପାଇଥିଲି । ମୋ ପୁତ୍ର ହେବା ତୁମ୍ଭେ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋ ନାମରେ କାଳି ଲଗାଇବୁ କିପର ?

ବାମ ।—ନା-ହିଁ-ନ-ନା !

ଅଙ୍କାର ।—ତୁ ବିଧବା-ବିବାହ କରିବୁ ବୋଲି ଅବଗତ ହୋଇ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ । ତାହା କୁଳକଳଙ୍କିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ଅତଏବ ତାହା କର ନାହିଁ ।

ବାମ ।—କ-ରି-ବି-ନା-ହିଁ ।

ଅଙ୍କାର ।—ସତ୍ୟ କହ ।

ବାମ ।—ହିଁ-ବା-ର-ଧ-ର୍ମ୍ୟ !

ଅଙ୍କାର ।—ଅଦ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲି । ତୁ ସତ୍ୱରୁ ଯାଇ କୁଳୀନ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି ସୁଖୀ ହୋ ।

ଏତେ ବୋଲି ସେ ଅଙ୍କାର ହଠାତ୍ ଗନ୍ଧ ଭହାଉକୁ ପାଥଲେ, ଲୁପ୍ତ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା ବୋଲି ଭୀତ ବାମଦେବ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଶୀଘ୍ର ନିଜଗୃହରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସିନ୍ଧେ ଅଙ୍କାର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ନଟଙ୍କ ମଣ୍ଡ ଖୁଲି ସ୍ୱୀୟ ସଦନରେ ଫେରିଲେ । କେତେ କାଳ ପରେ ବାମଦେବ ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟାର କର ଗ୍ରହଣ କଲା ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଅଙ୍ଗହୀନ ଅନ୍ନକଷ୍ଟୀ ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ

ଯେ ଅଙ୍ଗହୀନ ହୋଇ ଅତିଶୀତଳ ଦେଶରେ ଅନ୍ନ ନିମିତ୍ତ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲା; ସେ ନିଜେ ରଚିଲା ଉପନ୍ୟାସକୁ ଲେଖିପାରିଲା, ବଣିର ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ନିଜଅ ମାତ୍ର ଖାଇ ବଞ୍ଚିଥିଲା ଦରିଦ୍ର, ବାର୍ଷିକ ତିନକୋଟି ପଞ୍ଚାଶ ଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟର ବାଣିଜ୍ୟ ସଉଦା କରୁଥିବା ଫାକ୍ଟରିର ମାଲିକ ହେଲା; ସମୁଦ୍ରରେ ଏକାଧିକବାର ପତିତ ହୋଇ ଖଟିଥିଲା ମୂଲିଆ, ବାର୍ଷିକ ତେର-ଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ଲାଭ ଲଭୁଥିବା ଚୂନା (ଗହମ ଅଟା) କାରଖାନାର ସ୍ୱାମୀ ହେଲା; ଯାହାର ଜୀବିତ ନିତାନ୍ତ ବ୍ୟର୍ଥ ବୋଲି ଡାକ୍ତରଗଣ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲା, ସେ ପଞ୍ଚଶତ ବର୍ଗ ମୈଲ ଜମିର ଜମିଦାର ହେଲା । ସେପରି ଜନର ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ?

ସେ ୧୮୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଷ୍ଟାଉରନ୍ ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମିଥିଲା । ତାର ଅଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟି ନେଙ୍ଗଡ଼ା କଳାରେ ଅଦ୍ଭୁତ । ତାକୁ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ ଅନୁମେୟ ହେଉଥିଲା କି ଜନ୍ମାବଧି ସେ ପେଟଭରି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପାରି ନାହିଁ । ସେ ୧୮୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଏକଦା ଦିନେ ସ୍କଟଲାଣ୍ଡର "ଲୀଥ୍" ପୋତାଶ୍ରୟରୁ ଏସିଆ ମୁଖକୁ ଯିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା ଗୋଟିଏ ପୋତର ଡାଣରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ତହିଁ ଗୋଟିଏ ଚାକିରି ଦେବାପାଇଁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁନୟ କରୁଥିଲା । ତାର ବୟସ ତେର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେ ଯୁବକ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ସ୍କଟ୍‌ଦେଶରେ "କୋଟ୍" ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ବାଳକ ଜନ୍ମାବଧି "କୋଟ୍" ପରିଧାନ କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ସେ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଏବଂ ଜନନୀଜନକଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲା । ସେ କୌଣସି କାମ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ସେ ହେତୁରୁ ତାର ବାପ ତାକୁ "କୁଲାଙ୍ଗାର"

ଏବଂ "ବ୍ୟର୍ଥଜୀବନ" ବୋଲି ଭର୍ତ୍ସନା କରୁଥିଲା । ସେ ଶାନ୍ତି ଖୋଜି ନ ପାଇ ସେଥି କାଳର ସ୍ମୃତିର ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ତାର ନାମ ମାରଚେଣ୍ଟ୍ ଥାମ୍ପସନ୍ ।

ସିଙ୍ଗାପୁରକୁ ଯାଉଥିଲା ସେ ପୋତରେ ତାକୁ ସ୍ଥିତ୍ର୍ କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ; ସେ ପୋତର ମାଲିକ ଅତି କ୍ରୂର । ସେ ନିଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଏପରି ଆହାର ଦେଉଥିଲା ଯେ, ଯାହାକୁ ରାସ୍ତାରେ ଘାଡ଼ପାଶ ଚରାଉଥିବା କୁକୁର ମଧ୍ୟ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ, ଏବଂ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ ଖାଦ୍ୟଗ୍ରହଣ ଥାମ୍ପସନ୍‌ର ବମନ ଜାତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅକଥନୀୟ । ସେ ପୋତ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲାମାତ୍ରେ ଥାମ୍ପସନ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଏଗାରଜଣ କର୍ମଚାରୀ ପୋତକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଗୋଟିଏ ବଣିକୁ ପଳାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପୋତଠାରୁ ବଣ ସୁଖକର ହୋଇଥିଲା । ସେ ବାର ଜଣ ସେ ବଣରେ ସପ୍ତାହ ଏବଂ ନଡ଼ିଆ ମାତ୍ର ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ସେପରି ଅନାହାର ଯାପନ କଲା ପରେ ତାଙ୍କ ଅଜିଥିଲା ପୋତ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିବ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି ପୋତାଶ୍ରୟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା, ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିର ପୋତ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଥିଲା । ତହିଁ ଥାମ୍ପସନଙ୍କୁ ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ଲବ୍ଧ ହେଲା ।

ସେ ପୋତ କୁଳବନ୍ଦ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା ପରେ ତାକୁ ଚୀନଦେଶର ଚୋର ଡକାୟତମାନେ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଜଳମଗ୍ନ କଲେ । ଦୈବବଶରୁ ପୋତର ଖଣ୍ଡିଏ କାଠ ଥାମ୍ପସନ୍‌କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ କାଠର ଅଶ୍ରାରେ ସେ ପିଇବାକୁ ପାଣି ଏବଂ ଖାଇବାକୁ ଖାଦ୍ୟ ନ ପାଇ କୁଳବନ୍ଦ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ଭାସୁଥିଲା । ନେକ୍‌ଇର୍କକୁ ଯାଉଥିଲା ଗୋଟିଏ ଆମେରିକ ଜାହାଜ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାରିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ପୋତ ବାଣିଜ୍ୟର ହେଲା ନ ସର୍ବସ୍ୱ ପରି ପରିଭ୍ରମଣ କଲା । ତେବେ ପୋତସ୍ଥମାନଙ୍କର ଅପେକ୍ଷା ରକ୍ତକ୍ଷରଣ କରି ପଣ୍ୟମାନଙ୍କର ଏବଂ ପଟାଗ୍ରସ୍ତ ଭାଣ୍ଡମାନଙ୍କର ବନ୍ଦୀକରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମାତ୍ର ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି କର୍ମଚାରୀ ସହୋଦୀ ହେଲା ନାହିଁ । ପୋତାଧ୍ୟକ୍ଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ; ତାହା ଦେଖି ଥାମ୍ପସନ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୋତକୁ ବିପଦରୁ ବଞ୍ଚାଇଲା । ପରେ ସେ ପୋତ ହନଲୁଲୁ

ବନ୍ଦରରେ ସିଙ୍ଗାପୁରେ ଆମ୍ପସନ୍ ପୋତପ୍ରସ୍ତୁତଶାଳାଗାରରେ ଦୈନିକ ବାଂଶ "ପେନୀ" ବେତନର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ନିଭାଇଲା । ସେଠାରେ ସେ ପ୍ରତିଦିନ "ଗିନି" ସଞ୍ଚୟ କରି ମାଆର୍ଭରରେ ତା ବାପାଙ୍କୁ ପଠାଇଲା । ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁନଶ୍ଚ ଦୁଇଶ ଗିନି ପଠାଇଲା । ତାଙ୍କର କୁଟୁମ୍ବ ସେତେଧନ କେବେହେଁ ଦେଖି ନ ଥିଲା ।

ପୋତରେ ପୁନଶ୍ଚ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତାର ମନ ଅଭିଳାଷିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ପୋତରେ ଦ୍ୱିତୀୟାଧ୍ୟକ୍ଷରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା । ତାହାର ଗ୍ରାମନିବାସୀ ସୁବେଷ୍ଟାଭଗୃହ ପଥପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥିତ କୁଟୀରରେ ମେରି ଗିଲେସ୍ପି ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟା ବାସ କରୁଥିଲା । ସେ କନ୍ୟା ଏବଂ ଆମ୍ପସନ୍ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା ପରସ୍ପର ଉପାସକ ହୋଇଥିଲେ । ବାରବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ପଚିଶବର୍ଷ ସମୟରେ ଆମ୍ପସନ୍ ନିଜ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ମେରି କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି ସହଧର୍ମିଣୀ ନେଇ ଆସି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । କେତେକ କାଳ ପରେ ସେ ଦମ୍ପତି ପ୍ରୟାଣ କରୁଥିଲା ପୋତ ଜଳମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଦୁହେଁ ଗୋଟିଏ ନାବକୁ ଅବରୋହ କଲେ । ଆମ୍ପସନ୍ ନାବିକମାନଙ୍କର ନିବାସ କରି ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପରେ ରକ୍ଷି ଆପେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୋତରେ କେତେକାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ।

ପରେ ସେ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଅନୁରୋଧବଶତଃ ପୋତ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାବଲମ୍ବନ କାମନାରେ ସଭାର୍ଯ୍ୟା ଶିକାଗୋ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଶାଳାରେ ବାସ କରି ଦୈନିକ ଛଅ 'ଶିଲିଙ୍ଗ୍' ବେତନର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପାଇ ପାରିଲା । ସେ ବହୁକାଳ ପରିଶ୍ରମଫଳରୂପେ ପାଞ୍ଚଶ 'ଗିନି' ସଞ୍ଚୟ କରି ସେ ଧନରେ ଗୋଟିଏ ଜମିଖଣ୍ଡ, ତହିଁ ଦେଇ ଲଟା ବୁଦା ପରିଷ୍କାର କରି ଏବଂ ଶସ୍ୟ ଦେଇ, ତାକୁ ଛଅବର୍ଷରେ ଉତ୍ତମ କେଦାର କରି ଦୁଇ ହଜାର ପାଞ୍ଚଶ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟରେ ବିକିଲା । ପରେ ଏକ ଲୁହା ଦୋକାନ କରି ଏକବର୍ଷ ପରେ ତାକୁ ତିନିହଜାର ତିନିଶ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟରେ ବିକିଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ପଶ୍ଚିମ ଦେଶ ଗମନାଭିଳାଷୀ ହୋଇ ସଭାର୍ଯ୍ୟା ଓରିଗନ୍ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଚୂନାଖଣି କିଣି, ତହୁଁ ବାର୍ଷିକ ତେରହଜାର ଗିନି ଲାଭ କରି ପାରିଲା । ତହିଁ ଦୈନିକ ଦଶ ହଜାର 'ବାରେଲ୍' ମଇଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ସେ କଳରୁ ବାର୍ଷିକ 'ଗିନି' ତାଙ୍କୁ ଲବ୍ଧ ହେଲା । ସେ

ଜାପାନରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଚୂନା କାରଖାନା; କାନାଡ଼ାରେ କାଠ କାଟିବା କଳ ଏବଂ ଓଣ୍ଟାରିଓରେ ବନ୍ଦୁକନିର୍ମାଣ ଶାଳା ସ୍ଥାପନେ କଲେ । ମଧ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଚୋଳକୁଣ୍ଡ ଅଣ୍ଡା ବ୍ୟବସାୟ କଲେ । ସେ କାର୍ଗି ଚଳାଉଥିବା ବାଷ୍ପଯନ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣଶାଳା ୧୯୨୯ ସାଲରେ ତେତିଶି ଲକ୍ଷ ପୌଣ୍ଡ ଲାଭରେ ବିକ୍ରୟ କଲେ । ଆଣ୍ଡରସନ୍ ଫ୍ରେଡ଼େରିକ୍ସବର୍ଗରେ ପଞ୍ଚଶତ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ ଜମି ସଂପାଦିଲେ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟବସାୟ ସଙ୍ଘ ମାନଙ୍କରେ ତାର ଭାଗ ଅଛି । ସେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ବ୍ୟବସାୟ ସମ୍ରାଟ ।

ସେବେ ଲଣ୍ଡନ ନଗର ଏବଂ ଶୀତଳବାତର ‘କୋର୍ଟ’ ସନ୍ଧାନ ଯାଇ ନ ପାରି ମୃତ୍ୟୁଭୟଗ କରି ଚାଲିଥିଲେ ତେବେ ଦାରୁଣର ଚେଷ୍ଟା ଡେନୋର୍କ କାଳଗଣ୍ଡୁକୁ ବହି ଏବେ ଧନପତି, ରଣାଧିପତି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତିର ହୋଇଅଛି ।

ସେ ଅନେକ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ଧନ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରାଉଅଛି । ତାର ପରାମର୍ଶରେ ଅନେକ ଲୋକେ ଧନୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଦ୍ୟ ଛୟାଶୀ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସ୍ତ୍ରୀ, ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଏବଂ ଛଅଟି ଝିଅ ସଙ୍ଗରେ ଷୋଡ଼ିକୋଷ୍ଠେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଏକ ବୃହତ୍-ଭବନରେ ବାସ କରୁଅଛି । ତାର ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁମାନେ ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱୀୟ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଏବଂ ବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ବହୁ ଧନ ଦାନ କରି ଅଛି । ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଦେଶରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାର୍କ ଆଣ୍ଡରସନ୍ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ଉନ୍ନତର ଅଦ୍ଭୁତ ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାହାଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ଅନେକ ବାର କହୁଅଛି ଯେ, ସୁବିଧା ସମୟରେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି ଆର୍ଥିକ ମିତବ୍ୟୟିତା ଏବଂ ଉଦାରତା ମାତ୍ର ତାର ଉନ୍ନତିର କାରଣ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

କାଦମ୍ବରୀ କଥାସାର

ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଦେଶର ବିଦିଶା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନଗରୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ତାର ଅଧିନାୟକର ନାମ ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜ । ସେ ଯୌବନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନାରୀସଙ୍ଗଶୂନ୍ୟ । ଅନ୍ତଃପୁରରେ ତାଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ଅତ୍ୟଳ୍ପ । ଦିନେ ସେ ନିଜ ସଭାରେ ବିରାଜମାନ । ସେତେବେଳେ ସେଠାକୁ ଏକ ମାତଙ୍ଗକନ୍ୟା ଆସିଲା, ସେ କି ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ । ତାର କରରେ ଗୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜୁରୀ । ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ ମନୋହର କୀର ଥିଲା । ସେ ସାମାନ୍ୟ ଶୁକ ପକ୍ଷୀ ନୋହେ, ସମ୍ଭାଷଣ ଶକ୍ତି, ସକଳ କଳାନିପୁଣ ଏବଂ ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସ୍ମୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଅଟେ । ପଞ୍ଜୁରୀଟିକୁ ସଭା ମଧ୍ୟରେ ରଖି ସେ ବାଳା ବାହାରିଗଲା । ତହୁଁରେ ସେ ଶୁକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ନିଗ୍ଧ ମୃଦୁମଧୁର ବଚନ ରଚନରେ ମୁନିମାନଙ୍କ ପରି ଆଶୀର୍ବାଦ କଲା । ଧର୍ମ୍ମାନୁମୋଦିତ ସେ ଆଶୀର୍ବଚନାଦି ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟସମନ୍ୱିତ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରସପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ଶୁକକୁ ଦେଖି "ହେ କୀରବର ! ତୋ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଣ ? କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମିଲୁ ? କେଉଁଠାରେ ବଢ଼ିଲୁ ? କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରେ ଥିଲୁ ? ତୋ ଜନନୀ ଜନକ କିଏ ? ତୋ ବୟସ କେତେ ? କିପରି ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ହେଲୁ ? କେମନ୍ତ ପଞ୍ଜୁରୀ ବନ୍ଧନ ପାଇଲୁ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ ଶୁକ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ରୂପରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା ।

ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ମହାରଣ୍ୟ ଅଛି । ତହିଁରେ ଏକ ଶାଲ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷ କୋଟରରେ ମୁଁ ନିଜ ଜନକ ସହିତରେ ବାସ କରୁଥିଲି । ମୁଁ ଜନ୍ମିଲାକାଳରେ ମୋ ଜନନୀ ପ୍ରସବ ବେଦନାଧିକ୍ୟ ବଶରୁ ପରଲୋକ ଗମନ କଲା । ଜନକ ମଧ୍ୟ କାଳବଶରୁ ଯମର କବଳଗତ ହେଲା । ମୁଁ କ୍ଷୁଧା ବାଧା ସହି ନ ପାରି କୋଟରରୁ ତଳେ ପଡ଼ି ମରଣାନ୍ତ ହୋଇଥିଲି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ କୁତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଣେକ ମୁନିତନୟ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ମୋତେ କୃତ୍ରିମ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖୁଆଇ ଶୀତଳ ଜଳ ପିଆନ୍ତେ ମୋର ସକଳାଙ୍ଗ ସୁସ୍ଥ ହେଲା । ତହୁଁରେ ମୋତେ ସେ ମୁନିବାଳକ ନିଜାଶ୍ରମକୁ ନେଲା । ସେ ଆଶ୍ରମର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ଶେଷ ମଧ୍ୟ ଶେଷ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଠା

କୁପିତତ ଦେବଳ ଶାପାକ୍ରାନ୍ତ । ମୋତେ ଦେଖାଗଲା ବାଳକର ପିତା ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି । ସେ ନିଜ ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭାବରୁ ମୋ ଚରିତ୍ରକୁ ସମଗ୍ରରେ ଅବଗତ ହୋଇ ଉତ୍ତରେ କହନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ମୁନିମାନେ ପଚାରିଲେ "ମୁନିବର ! ଏ କୀର ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କିଏ ଥିଲା ? 'ଏବେ କାହିଁକି ଏପରି ହେଲା ? ଏଣିକି କ'ଣ ହେବ ?" ତତ୍ପ୍ରଶ୍ନଂ ଶିବକୁ ଉକ୍ତ ମୁନିପୁଙ୍ଗବ ନିମ୍ନୋକ୍ତ କଥାରେ କହିଲେ—

[୧] ଅସ୍ତିକ ସକଳ ସମ୍ପଦାଭରଣ ହୋଇ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନାମରେ ଏକ ନଗରୀ । ତଦଧିପତି ତାରାପୀଡ଼ । ତାର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶୁକନାଶ । ମହାଦେବୀର ନାମ ବିଳାସବତୀ । ମନ୍ତ୍ରୀ ପତ୍ନୀର ନାମ ମନୋରମା । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି, ବିଳାସ ଏବଂ ସଦ୍‌ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେମାନେ ଚିରକାଳ ସାଏ ସନ୍ତାନହୀନ ହୋଇଥିଲେ ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର ସେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉ-ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଭୂପତି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଅପଣା ରାଣୀର ଆନନରେ ସକଳକଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରବେଶିଲା । ତଦନନ୍ତର ବିଳାସବତୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ନବମାସାନନ୍ତର ଏକ ଶୁଭ ସମୟରେ ଜାଗିଲ ଲୋକ ସୁଦାନ୍ତାନନ୍ଦକର ନନ୍ଦନକୁ ପ୍ରସବିଲା । ସେ ବାଳକର ମନୋଜ୍ଞତା ଦୁର୍ଲଭ ଅଟଇ । ସେହି ସମୟରେ ମନୋରମା ମଧ୍ୟ ପୁତ୍ରଟିଏ ପ୍ରସବିଲା । ସେ ବାଳକ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଅଟେ । ଅହୋ ! କି ମଙ୍ଗଳ ଘଟଣା ! ତାଙ୍କ ଅଭାବ ଦୂରି ମନୋରଥ ଫଳ ଫଳିଲା । ଦଶ ଦିବସ ପରେ ଶୁଭ ସମୟରେ ସେ ବାଳକ ଦ୍ୱୟର ଜାତକର୍ମ ନାମକରଣାଦି କ୍ରିୟା ଉଲ୍ଲାସ ଯଥାମତେ ନିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ରାଜପୁତ୍ରର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନର ନାମ ବୈଶମ୍ପାୟନ ।

ସେ ଦୁହେଁ ବାଳକେ ଦିନ ଦିନ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧମାନ ହୋଇ ବାଲ୍ୟା-ବସ୍ଥାରେ ମୂଳରୁ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା ପାରଗତ ହେଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସୁଗଠନେ ଯୌବନ ଅଙ୍କୁରିଲା । ତାରାପୀଡ଼ ନିଜ ତନୁଜକୁ ଯୁବରାଜ କଲା । ସେ ସମୟରେ ପାରଶୀକ ଦେଶାଧୀଶ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ାକୁ ପାରିତୋଷିକରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ଦେଲା । ତାର ନାମ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ । ସେ ଘୋଡ଼ା ଦେହରୁ ଜାତ ନୋହୁ, ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରୁ ସମୁତ୍ଥିଥିଲା । ସେ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ଏବଂ ବେଗଯୁକ୍ତ । ତାକୁ ଆରୋହଣଭାବେ ଯୁବରାଜ ଅଶ୍ୱାନୁରକ୍ତ । ବିଳାସବତୀ ସ୍ୱୀୟ ତନୟ-

ଠାରେ ତାମ୍ବୁଳକରଣ୍ଡ ବାହକରୂପେ ରହିଥିବା ନିମିତ୍ତ ଏକ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ପଠାନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ସଗୌରବେ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ, ତା ନାମ ପତ୍ରଲେଖା । ସେ ମଧ୍ୟ ସାନୁରାଗା ହୋଇ ରାଜ-ସୁନଙ୍କୁ ସେବୁଥାଏ ।

ଏକାଦିନେ ରାଜସୁତ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରିସୁତ ହୃଷ୍ଟ ପୁଷ୍ଟ ଦେହି ଏବଂ ସସୈନ୍ୟ ହୋଇ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ନିମିତ୍ତ ବାହାରିଗଲେ । ପତ୍ରଲେଖା ମଧ୍ୟ ରାଜତନୁଜ ସଙ୍ଗରେ ଗଲା । ସେମାନେ ନ ଜିଣିଲା ଦେଶ ନାହିଁ । ସକଳ ନରବରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ଅଧୀନ ହେଲେ । ସେହି ଅଭିଯାନ ସମସ୍ତରେ କୈଳାସର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପୁରନାମକ କିରାତ ନଗର ସମୀପରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି, ଶ୍ରମ ପରିହାର ନିମିତ୍ତ ସେଠାରେ କେତେ କାଳ ବାସ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ । ଏକ ଦିନେ ଯୁବରାଜ ମୃଗ ଶିକାର ନିମନ୍ତେ ଅଶ୍ୱାରୋହଣ କରି ବାହାରି ଗୋଟିଏ ପର୍ବତର ଶିଖରରେ ଏକ କିନ୍ନର ମିଥୁନକୁ ଦେଖି, ତାଙ୍କୁ ଧରିବା ଲୋଭରେ ଗୋଡ଼ାନ୍ତେ, ସେ ମିଥୁନ ଧରିବାର କୁମାରରେ ଧରା ନ ଯାଇ ପଞ୍ଚାଶ ଯୋଜନ ପଳାୟନ କରି ସେଠାରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ । ରାଜାସୁତ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ବିବେଚନା ବାହାନରେ କେତେ ଦୂର ଆସିଲା ହେତୁକୁ ନିଜ ବିବେକକୁ ନିନ୍ଦା କଲା । କିନ୍ତୁ ତା ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ; ଅନ୍ୟ ପଥରେ ପତିତ ହେଲା ।

ସେଠାରେ ଅଚ୍ଛୋଦ ନାମକ ସରୋବରଟିଏ ଥିଲା । ତାର ନୀର ଅତି ନିର୍ମଳ । ତହିଁରେ ମଜ୍ଜନପ୍ରସୁତ ସ୍ନାତ ହୋଇ ଜଳପାନ କରି ଘୋଡ଼ାକୁ ଜଳପାନ କରାଇ ତୀରସ୍ଥିତ ତରୁମୂଳରେ କନକଶୃଙ୍ଖଳ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ କରି ତା ଆଗେ ଘାସ ପକାଇ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷଚ୍ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରାମି ଥିଲା ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ନାଦ ଶ୍ରୁତ ହୋଇ ତା ମନରେ ଆନନ୍ଦକୁ ଜନ୍ମାଇଲା ।

[୩] ତେଣୁ ସେ ଅଶ୍ୱକୁ ଆରୋହି ଧ୍ୱନି ଆସୁଥିଲା ଆଡ଼ରେ ଯାଇ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଶିବାଳୟ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥିତ ମଣ୍ଡପରେ ବସି ଶିବଙ୍କର ସ୍ତୁତି କରୁଥିଲା ଏକ ଦେବକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଖିଲା । ସେ କନ୍ୟାର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଅତି ମନୋହର ହୋଇ ଶ୍ରବଣକୁ ଏବଂ ମୁଖକମଳର ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ନୟନକୁ ରଞ୍ଜୁଥିଲା । ଘୋର କାନ୍ତାରରେ କାନ୍ତାରତ୍ନଟିଏ ଏକାନ୍ତରେ ବାସକର

ତାଙ୍କୁ ଚେତନରେ ରହିବା ସ୍ଥାନରେ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠିତା ହୋଇଥିବା ଦୁର୍ଦ୍ଧାନ୍ତ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ବିସ୍ମିତ କଲା ।

ସେ କନ୍ୟା ଭଜନ ସମାପନ କରି ଉଠି ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲା "ଭଦ୍ର ! ମୋହର ଆଶ୍ରମକୁ ଆସି ଅତିଥି ସତ୍କାର ଗ୍ରହଣ କର ।" ତାହା ଶୁଣି ଯୁବକ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ସଗୌରବରେ "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ସନ୍ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ଧନ୍ୟ ହେଲି," ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଚଳିଲେ । ସେ କନ୍ୟା ନିଜାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ଏକ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶିଳା ଉପରେ ଉପବେଶନ କରାଇ ବନ୍ୟ ଫଳାଦି ଦାନରେ ତୃପ୍ତ କଲା । ଅତିଥି ସେ ସତ୍କାର ଲଭି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ଆକୃତି ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ କେଉଁ ଗନ୍ଧର୍ବ ବଂଶ କିମ୍ବା ଦେବବଂଶ ପବିତ୍ର କରିଅଛି ? ଏ କୁସୁମ ସୁକୁମାର ନବଯୌବନ କେଉଁଠାରେ— କଠୋର ତପ କେଉଁଠାରେ ? ଏ ନିର୍ଜନ କାନନରେ ତୁମ୍ଭେ ରହିଥିବା କାରଣ କ'ଣ ?" ତାହା ଶୁଣି ସେ କନ୍ୟା ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା ।

ଆୟୁଷ୍ମାନ ! ଏ ଦୀନାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣ । ହଂସନାମକ ଜଣେକ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଗୌରୀନାମ୍ନୀ ଏକ କନ୍ୟାରତ୍ନକୁ ବିଭା ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଜନ୍ମିଲି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସନ୍ତାନ ନୋହିଲା ହେତୁରୁ ଏବଂ ମୋର ଅତି ମନୋଜ୍ଞତା କାରଣରୁ ସେମାନେ ମୋତେ ଅତି ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ଲାଳନ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ମହାଶ୍ୱେତା ନାମରେ ଖ୍ୟାତା । ମୋ ସଖୀର ନାମ ତରଳିକା । କାଳକ୍ରମେ ମୋ ଅଙ୍ଗରେ ଯୌବନ ଅଙ୍କୁରିଲା । ଏକଦାବେଳେ ମୁଁ ସଖୀ ଦ୍ୱିତୀୟା ହୋଇ ପର୍ବଦିନମାନ ଏହି ସରୋବରକୁ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲି । ଏଥି ମଜ୍ଜନ କରିବାକୁ ଜଣେକ ମୁନିପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ନିଜ ମିତ୍ର ସହ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମିତ୍ର ନାମ କପିଞ୍ଜଳ । ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କ ମୁଖ ପୁଣ୍ଡରୀକକୁ ଜିଣିଲା । ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତ୍ରିଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ । ତାଙ୍କୁ ମୋ କାନ୍ତ କରିବା ମାନସରେ ଭଗବତୀଙ୍କୁ ଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତନ କରି ନିଜ ନିଶାନ୍ତକୁ ଗମିଲି । ସେ ମୁନିପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୋଠାରେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ମିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣୟସୂଚକ ମନ୍ତ୍ରପତ୍ରକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ମୋ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କ ଅନୁମତି ଲଭି ଗମିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିବ ବୋଲି ଭାବି ତରଳିକା ଦ୍ୱିତୀୟା

ହୋଇ ମୁନିନନ୍ଦନ ଅନ୍ୟ ବନକୁ ଗମନ କଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗଲାବେଳକୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ପୃଷ୍ଠଦେଶରୁ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣ୍ଡିତ ତନୁ ହୋଇ ଆଖଣ୍ଡଳ ଲୋକକୁ ଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ କପିଞ୍ଜଳ ତାଙ୍କ ବିୟୋଗ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ରୋଦନ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସମୀପକୁ ଯାଇ ରମଣୀ ମରଣକୁ ଅନାୟ ମନ୍ଦଟେଇ କାନ୍ଦିଲା ହୋଇ ସଖୀଙ୍କ ବୃଦ୍ଧି 'ସଖୀ' ! ସତ୍ୱରେ ଚାଲ ଯୋଗ କୃ, ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅନୁସରିବି'' ବୋଇଲି । ତେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରୁ ଏକ ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ଆସି ମୋତେ ଦେଖି "କୁମାରି ମହାଶ୍ୱେତା ! ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କର ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟସଙ୍ଗ ସମାଗମ ପୁନଶ୍ଚ ହେବ;'' ବୋଲି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀରକୁ ନେଇ ଗଗନେ ଉଡ଼ିଗଲା । କପିଞ୍ଜଳ ତାହା ଶୁଣି ''ଅରେ— ଦୁରାତ୍ମା ! ମୋ ସଖାକୁ କୋଉଠାକୁ ନେଉଛୁ ?'' ବୋଲି ତାକୁ ଅନୁସରିଲେ ! ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେମାନେ ତାରାଗଣ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ।

ମୋ ଦୁଃଖ ଦ୍ୱିଗୁଣ ହେଲା । "ମୋ ଜନନୀ କାହିଁକି ? ଜନନୀ-ଜନକ କାହାନ୍ତି ? ପୁଣ ଆଜି କେଉଁଠାରେ ?'' ବୋଲି ସବୁ ଭୂଷଣ ବର୍ଜ୍ଜନ କରି ଏ ବେଶ ଧାରଣ କଲି । ଏ ଅକ୍ଷମାଳା ଏବଂ କମଣ୍ଡଳୁ ସେହି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଙ୍କର ମାତ୍ର । ତଦବଧି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବ୍ରତା ହୋଇ ଏ ସ୍ଥାଣୁଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଏ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରୁଛି । ମୋ ଜନନୀ-ଜନକ ଏଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଗୃହକୁ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ ବହୁବିଧ ପ୍ରୟତ୍ନ କରି ଦୃଢ଼ନିଷ୍ଠା ଦେଖି ମୋତେ ପୁନଃ ହତାଶ ଏବଂ ସଶୋକ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ ।

ଏତେ କହୁ ସେ ସତୀ ସ୍ନିଗ୍ଧ ନୟନାରବିନ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ବାଷ୍ପକଣାଗଣ ମୁକ୍ତାହାରକୁ ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ ମୁକ୍ତଗଳା ହୋଇ ରୋଦନ କଲା । ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବହୁବିଧୋପାୟରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରନ୍ତେ ସେ ଧୀରେ ଉଠି ପଦ୍ମୋପାସନ କରି ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ଚରଣ କମଳା ହୋଇ ବଲ୍କଳ ଶୟନରେ ଉପବେଶନ କଲା । ତେବେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ସେହି ସଖୀ ତରଳିକା କେଉଁଠାକୁ ଗଲେ ? ଦୋଷ ନୋହିଲେ ମୋତେ କହ'' ବୋଲି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ସେ ଶାନ୍ତଚିତ୍ତ ଭାବରେ କହିଲା ।

(୪) ଗନ୍ଧର୍ବ କୁଳରେ ଚିତ୍ରରଥ ନାମେ ଅଜ ଏକ ନୃପ ବର୍ତ୍ତ-ମାନ । ଏହା ନିକଟରେ ଥିବା ହେମକୂଟ ପର୍ବତ ତାର ନିବାସ ସ୍ଥାନ । ସେ

ମଦିରା ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିଭା ହୁଅନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ କାଦମ୍ବରୀ ନାମ୍ନୀ କୁମାରୀ ଜନ୍ମି କାଳକ୍ରମେ ଯୌବନବତୀ ହେଲା। ବାଲ୍ୟାବଧି ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ପ୍ରାଣସଖୀ। ମୋ ଏ ଦଶାକୁ ଶ୍ରବଣ କରି ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଅଛି; ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ଵନା କରି ନ ପାରି ତା ଜନନୀ ଜନକ ମୋ ନିକଟକୁ ଖବର ପଠାନ୍ତେ, ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧିବା ପାଇଁ ସଖୀ ତରଳିକାକୁ ପଠାଇଲି।

ଏପରି ମହାଶ୍ଵେତା କହୁ ଶେଷଭାଗ ବଳକଳଅଞ୍ଚଳୁ ଆସ୍ତରେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସରିଲା। ସେ ସଖୀ ଶୟନ କରନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଦୂରରେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶିଳା ଉପରେ ଶୋଇଲା।

ପ୍ରାତଃକାଳେ ସେ ଦୁହେଁ ଶୌଚ ସନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ ସାରି ବସିଥିଲେ ସମୟରେ ହେମକୂଟରୁ ଆସିଥିଲା ତରଳିକା ଏକ ଯୁବକ ସଙ୍ଗତ ହୋଇ ଆସି ମହାଶ୍ଵେତାଙ୍କୁ କହିଲା "ଭର୍ତ୍ତୃଦାରିକା ! ମୁଁ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ନିକଟ ତୁମ୍ଭ ସନ୍ଦେଶ ଜଣାଇଲି। ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଏ ନିବେଦନ କରିବେ; ଏହାଙ୍କ ନାମ କେୟୂରକ। ଏ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ବୀଣାବାହକ" ବୋଲି ଶାନ୍ତ ହେଲା। ତେବେ କେୟୂରକ କହିଲା "ଜନନୀ ମହାଶ୍ଵେତା ! କାଦମ୍ବରୀ କାହାରିକଥା ଶୁଣୁନାହାନ୍ତି। ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସୁସ୍ଥ କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ସମର୍ଥ। ତୁମ୍ଭେ ଯେଣି ନ ଗଲେ; ସେ ଜୀଇଁବେ ନାହିଁ।" ଏଥି ଶୁଣି ମହାଶ୍ଵେତା "ଆହା ! କେତେ କଷ୍ଟ ପାଇଲା। ମୁଁ ଯାଇ ମୋ ସଖୀକି ସାନ୍ତ୍ଵନା କରିବି," ବୋଲି କେୟୂରକକୁ ପଠାଇ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ କହିଲା "ବନ୍ଧୁ ! ଆସ ଗନ୍ଧର୍ବ ଲୋକକୁ, ମୋ ସଖୀ କାଦମ୍ବରୀର ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତୃପ୍ତ କରି ପାରିବ। ହେମକୂଟ ରମଣୀୟ, ଋନରଥ ପଞ୍ଚଣି ରହିବାର ଅଛି" ବୋଲନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ସମ୍ମତ ଏବଂ ଅଶ୍ଵାରୂଢ଼ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଚଳିଲା।

ସେ ଦୁହେଁ ହେମକୂଟରେ ପଶି ଗନ୍ଧର୍ବ ରାଜକୁଳକୁ ଦେଖି କନ୍ୟାନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ। ସେଠା ଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟଦେଶେ ପ୍ରବାଳ ପଲ୍ୟଙ୍କରେ କାଦମ୍ବରୀ ଶୋଇଥିଲା। ସେ ସ୍ଥାନ ଅତି ମନୋରଞ୍ଜନ। ସେଠା ସକଳ ରୋମଳାଗୀଙ୍କ ଭଲେଇର ଜନକ ପ୍ରତିମାକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଛି। କାଦମ୍ବରୀର ଆକାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର। ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନୃପସୁତ ମଦନ ଚିନ୍ତା

ପୀଡ଼ିତ ହେଲା । ସେ ରାତ୍ରି ମଧ ସେ ଯୁବକଙ୍କୁ ଅନାଇ ସ୍ଥିତା ହେଲା । ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ପୁହିଁଲା ମାତେ ନିର୍ବ୍ୱାନନ୍ଦ ପରବଶା କାଦମ୍ବରୀ ଭଟି ତାଙ୍କୁ ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ କରି ଖେଦଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ସଗୌରବରେ ଅଦରିଲା । ସେ ଦୁହେଁ ସେଦିନ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ରହି ପରଦିନ କାଦମ୍ବରୀ କନ୍ୟାନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ମାନସ କାଦମ୍ବରୀଠାରେ ବାସ କଲା ଏବଂ କାଦମ୍ବରୀର ଚିତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡଠାରେ ସଂଲଗ୍ନ ହେଲା । ରାଜନନ୍ଦନ ନାନାଦେଶପ୍ରୋତ୍ଥିତ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମ ନିକଟରେ ଦେଖିଲେ । ବୈଶମ୍ପାୟନ ପ୍ରଭୃତି ପରିଜନଗଣ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରମୋଦିତ । ନୃପକୁମାର ସ୍ୱୀୟ ଶିବିରରେ ବସି ବୈଶମ୍ପାୟନଙ୍କୁ ଏବଂ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ମହାଶ୍ୱେତାର ବାତ୍ସଲ୍ୟାଦି ଗୁଣ ଏବଂ କାଦମ୍ବରୀର ରୂପଲାବଣ୍ୟ କହୁ କହୁ ଏକ ଦିନ କଟିଗଲା । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ କେୟୂର ଝଟଶୀଘ୍ରେ ଆଗମନ କରି "ଆୟୁଷ୍ମାନ ! ତୁମ୍ଭେ ତୁରନ୍ତ ନ ଆସିଲେ କାଦମ୍ବରୀ କୁମାରୀ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ" ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତେ ସେ ସସମ୍ଭ୍ରମ ହୋଇ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରଖାଇ ପତ୍ରଲେଖା ସହ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧଙ୍କୁ ଆରୋହି କେୟୂର ସହିତରେ ହେମକୂଟକୁ ଯାଇ କାଦମ୍ବରୀକି ଚାହିଁ ମୁଦିତ ହେଲା । କେୟୂର କାଦମ୍ବରୀକି ସମ୍ବୋଧି ଏବଂ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲା ଯେ ଏ ସ୍ୱାମିନୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ତାମ୍ବୂଳବାହିନୀ ପତ୍ରଲେଖା ନାମ୍ନୀ । ତାହା ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତା ସୁନ୍ଦରତା ଚାହିଁ ଚମତ୍କୃତ ହୋଇ ଭାବିଲା "ଏ ରୂପ ଲାବଣ୍ୟ ଦେବ ଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ, କଥାଟା ନାସ୍ତସୁରେ ମାନବ ସମ୍ଭାଷ ଅଟେ ।" ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ୍ରଲେଖା, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ କାଦମ୍ବରୀ ନିବାସରେ ବାସ କଲେ । ପରେ କାଦମ୍ବରୀ ପ୍ରାର୍ଥନାରୁ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ତାଠାରେ ରଖି, ନୃପନନ୍ଦନ ସ୍ୱାତ୍ମାନୁରକ୍ତା କାଦମ୍ବରୀଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ୱକୀୟ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ଏଣୁ ଚାନ୍ଦ୍ରାତ୍ମା ହର୍ଷରେ କାଳକାଟି ହେମକୂଟରେ ସ୍ଥିତ ।

(୫) ଏଣେ ଶିବିରରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୋଷରେ କାଳକ୍ଷେପ କରୁଥିଲେ ବେଳେ ଜଣେ ଦୂତ ଆସି ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଗୋଟାଏ ଚିଠାଏ ସମର୍ପନ୍ତେ, ତାଙ୍କୁ ସେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମର୍ମରେ ପଢ଼ିଲେ :—

ସ୍ୱସ୍ତି ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତ ଭୁବନ୍ୟ ବନ୍ଦିତ ଚରଣାରବିନ୍ଦ—ପରମ ମହେଶ୍ୱର—ଉଜ୍ଜୟିନୀ ଶେଖର—ତାରାପୀଡ଼ ସକଳ ସମ୍ପଦାବାସ—ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ସୁନ୍ଦର ବଦନାରବିନ୍ଦକୁ ଚୁମ୍ବି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ! ତୋତେ ଦେଖି ବହୁକାଳାଗତ ଅନ୍ତଃପୁରେ ତୋ ଜନନୀ କୁଶଳ । ତୋତେ ଆଲିଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ଏପତ୍ର ପଠନ କରିବା ମାତ୍ରେ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ହେବ ।

“ଜନକାଦେଶ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନୀୟ” ବୋଲି ଯୁବରାଜ ମୁଖ ସହେଳଙ୍କୁ ବାହାରନ୍ତେ, ପ୍ରସ୍ଥାନ ପଟହ ବାଜିଲା । “ଏଠାକୁ କେୟୂରକଦ୍ୱାରା ଅନାଥା ପତ୍ରଲେଖାକୁ ପେଶାଅଛି । ତାବତ୍ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସ୍ଥାନେ ବାସ କରୁଥାଅ” ବୋଲି ମେଘନାଥ ନାମକ ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ନୃପସୁତ ମାର୍ଗ ନିର୍ଗମି ଉଭୟସ୍ତୁ ଦିବସରେ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପୁନରାଗତ ପୁତ୍ରଙ୍କ ମୁଖକୁ ଲଭି ରାଜ ଦମ୍ପତି ଆନନ୍ଦାନନ୍ଦାକୁଳଚିତ୍ତ ହେଲେ ! ରାଜକୁମାର ଭବନରେ ରହି, ସଦା କାଦମ୍ବରୀ ଧ୍ୟାନ ମାନସ ହୋଇ ଏକ ନିମେଷ ଏକ ଯୁଗ ପରି ମଣୁଥିଲା । ଏକ ଦିନ ମେଘନାଥ ସଙ୍ଗେ ଆଗତା ପତ୍ରଲେଖା କାଦମ୍ବରୀର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ବିବରଣରେ ଜଣାଇଲା । ଆପେ ବହନ ଗମନ ନ କଲେ, କାଦମ୍ବରୀ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ ବାର ବିଜୁର ଜନନୀ ଜନକାଜ୍ଞା ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧକୁ ଆରୋହି ହେମକୂଟାଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରି ମାର୍ଗେ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମ ନିକଟେ ଥିଲା ନିଜ ସ୍କନ୍ଧାବାରରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

[୬] ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ପରମେଶ୍ୱର ମାୟା ଅତି ଗୂଢ଼ା । ସେ ମାନବର ଅଗୋଚର । ଏକ ନିମେଷରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହୁଏ । ସ୍କନ୍ଧାବାରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନ ବୈଶମ୍ପାୟନ ନାହିଁ । ନୃପ କୁମାର ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ ହୋଇ ପଚାରନ୍ତେ, ସକଳଜନମାନେ ଚିନ୍ତାଭରେ ମୌନ ମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ମନଃ ପୀଡ଼ା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେ ସ୍ୱୀୟ ବୟସ୍ୟର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବୁଝିବା ଅଭିଳାଷରେ ମହାଶ୍ୱେତାର ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ “ଜନନୀ ! ବୈଶମ୍ପାୟନକୁ ଦେଖିଲକି ?” ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ କାନ୍ତା ଶୋକାକୀର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ରୂପରେ କହିଲା ।

ଭଦ୍ରେ ! ମୋ ମାନସ ପୁଣ୍ଡରୀକାପିଡ଼ି ହୋଇଥିବା ଉପସ୍ଥ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଅଛନ୍ତି । ପତିବ୍ରତା ହୋଇଥିବା ମୋ ଜନନୀ ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ଅର୍ପି ତାହାଙ୍କ ହୋଇ ପ୍ରଣୟୋକ୍ତିସବୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ପ୍ରକାଶିଲେ । ତାହା ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ । ସେ ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ବୋଲିବା ବିଷୟ ଜାଣିଥିବାରୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ ଏବଂ ସଜ୍ଜନ ଶାନ୍ତିରେ ତେଜିବା ମତେ ପ୍ରତିବୋଧ କହୁଥିଲେହେଁ ସେ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ମୁଁ କୁପିତା ହୋଇ "ଅରେ ମୂଢ଼ ! ମୋ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନ ଜାଣି ମୋତେ ଋଷି ଶୁକଯୋଗୀ ପରି ଭଣି ଭଣି ବକୁଥିବାରୁ ଶୁକ ହୁଅ" ବୋଲି ଶାପ ଦେଲାମାତ୍ରେ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା ।

ଉକ୍ତ ଦାରୁଣ ବଚନ ଶ୍ରବଣ କଲାକ୍ଷଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ହୃଦୟ ଫାଟିଗଲା ସେ ଭୂପତିତ ହୋଇ ଗତଜୀବ ହେଲା । ସୁହାବାହର ପରି-ଜନେ ଉଚ୍ଚରେ କ୍ରନ୍ଦନ କଲେ । ମହାଶ୍ୱେତା ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ବିଳାପ କଲା । ଅତଏବ ସେ ପ୍ରଦେଶ ରୋଦନ ଧ୍ୱନିରେ ପୂରିଲା ।

କାଦମ୍ବରୀ ଏହି ସମାଚାର ଶୁଣି ମନୋବେଗଠାରୁ ବେଗବତ୍ତରବେ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମକୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ମୃତଦେହ ଉପରେ ପଡ଼ି ପ୍ରଳାପିଲା । ଆହା ! ଦୈବ କାହିଁ ଉଦ୍‌ଧାରିବ ? ସେ ଗନ୍ଧର୍ବ ତନୟା ଅନନ୍ୟୋପାୟା ହୋଇ ମହାଶ୍ୱେତାକୁ କହିଲା "ସଖି ! ତୁମ୍ଭ ପୁରୁଷ ପୁନର୍ବାର ଆସିବେ ବୋଲି ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହି ଅଛନ୍ତି । ସେପରି ଆଶା ମୋର ନାହିଁ । ଅତଏବ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବି" ବୋଲି, ଅଶରୀର ବଚନ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ରୂପରେ ଶ୍ରୁତ ହେଲା ।

'କୁମାରୀ-କାଦମ୍ବରୀ ! କାହିଁକି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ସାହସ କରୁଛ ? ତୋ ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଅଚିରେ ପୁନର୍ଜୀବିତ ହେବ ! ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟେ । ତୋହର ପ୍ରିୟର ଏହି ଦେହ ମୋହର ଅଂଶ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏହାର କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ; ବିଶେଷରେ ତୋ କରସ୍ପର୍ଶ ହେଉଥିବାରୁ ସୁନ୍ଦରେ ଥିବ । କୌଣସି ଶାପ କାରଣରୁ ଏପରି ବାଧା ଏତେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କି ଘଟିଲା । ତାହା ପରେ ବିଦିତ ହେବ । ଶାପ ବିମୋଚନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କଳେବରକୁ ପାଳୁଥାଅ । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀର ମହାଶ୍ୱେତା ସମାଗମ ନିମନ୍ତେ ମୋ ଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେଉ-

ଅଛି । ମହାଶ୍ୱେତା ନିଜ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗୋଦ୍ୟମ କଲବେଳେ ମୁହିଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଥିଲି ।" ଏତେ ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ଏବଂ ମହାଶ୍ୱେତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ହେଲେ ।

ପତ୍ରଲେଖା ଉକ୍ତ ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତା ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ ପୁରଃସରରେ ଅଚ୍ଛୋଦ ସରୋବରକୁ ଯାଇ ତହିଁ ମଗ୍ନା ହୋଇ ଅଦୃଶ୍ୟା ହେଲା । ଅଶ୍ୱ ମଧ୍ୟ ତଦୁଦକରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟକ୍ଷଣେ କଣ୍ଠ-ଦିବ୍ୟଦୂତ ହୋଇ ଏବଂ ପରିପୁର ମୃଣାଳବଲ୍କଳ କରି ତପସ୍ୟାକାର ଧାରଣ କଲେ ।

ତେବେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ସମ୍ଭବିଲା । କପିଞ୍ଜଳ ସେ ସରୋବରରୁ ବାହାରି ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ଦେଖି "ମୁଁ କିଏ ? ସ୍ମରଣ ଅଛିକି ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ ଯୋଷା ତୋଷିତା ହୋଇ ପାଦଙ୍କୁ ଯାଇ ସଲଜ୍ଜରେ ପ୍ରଣମି "ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ ପାରିବିକି ? ମୋ ମନୋନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ନୁହଁକି ? ତୁମ୍ଭ ନାମ କପିଞ୍ଜଳ ନୁହେଁକି ? ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ଏବଂ ମୋ ପ୍ରାଣନାଥ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଅଦ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କ'ଣ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ ସେ କାତରୋକ୍ତି ବାକ୍ୟରେ କହିଲା ।

ମହାଶ୍ୱେତା ! ଶୁଣ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ମୃତ ଶରୀରକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲା ଦିବ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଗଗନ ମାର୍ଗରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଥିଲି । ସେ ପୁରୁଷ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେଠାରେ ମହୋଦୟ ନାମକ ଦିବ୍ୟ ସଭା ଗୋଟିଏ ଅଛି । ତହିଁ ଇନ୍ଦୁକାନ୍ତମୟ ପଲଙ୍କରେ ଶବ ରଖି ବୋଇଲା 'ତାତ, କପିଞ୍ଜଳ ! ମୋତେ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ଜାଣ । ତୋ ମିତ୍ର ପୁଣ୍ଡରୀକ ନିଦାରୁଣରେ ମୋତେ "ଦୁଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରହତକ ! ତୋ କର ନିକର ସନ୍ତାପିତ ହୋଇ, ହେଉଁ ମୁଁ ମରୁଛି । ତୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜନ୍ମି ଅଲବ୍ଧ ସମାଗମସୁଖ ହୋଇ ତାତ୍ରଚର ହୃଦୟ ବେଦନାକୁ ଭୁଞ୍ଜି ମୃତ ହୁଅ ।" ବୋଲି ଶାପ ଦେଲା । ବିନା କାରଣରେ ଲବ୍ଧ ହେଲା ଶାପ ଶୁଣି ମୁଁ କୋପକଷାୟିତେକ୍ଷଣ ହୋଇ ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କୁ "ତୁ ମଧ୍ୟ ମୋ ତୁଲ୍ୟ ସୁଖ ଦୁଃଖଭାଗୀ ହୁଅ;" ବୋଲି ପ୍ରତିଶାପ ଦେଲି । ପରେ ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀରକୁ ଆଣିଲି । ଏ ଦୁଷ୍କୃତ କର୍ମିଜନଙ୍କୁ ସନ୍ତାପିତରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକେ

ଜନ୍ମି କେତେକ ଦିନ ରହିବ । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଶରୀରର ନାଶ ଘଟିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ ।

ଏତେକ ଶୁଣି ମୁଁ ବାହାରି ଆସୁଥିଲି । ବାଟରେ ଜନୈକ ମହାକୋପ ସ୍ବଭାବ ବୈମାନିକ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ତା ପଥରୋଧ କଲି ଦେଖୁଁ ସେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ "ଅଶ୍ବରୂପେ ଜନ୍ମ" ବୋଲି ମୋତେ ଶାପ ଦେଲେ । ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ଶାପାବଧି କହିଲେ ।—ମୁଁ ଅଶ୍ବରୂପରେ ଜନ୍ମିଲି, ସେହି ଦୁଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଦେହୁ ହେଲି ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାଦମ୍ବରୀପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ । ସେ ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିନନ୍ଦନ-ବୈଶମ୍ପାୟନ । ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଶାପ ଦେଲ । ସେ ଶୁକ ହୋଇଗଲେ ।

କପିଞ୍ଜଳ ନିଜ ଗତାଗତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏମନ୍ତ କହନ୍ତେ; "ଅହୋ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ବୈଶମ୍ପାୟନ ମୋ ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ଡରୀକ କି ? ହା ! ଦେବ ! ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ନ ପାସୋରି ରହିଲ । ମୁଁ ପାପିନୀ ତୁମ୍ଭ କାଳରୂପି ହେଲି" ବୋଲି ମହାଶ୍ବେତା ବିଳାପ କଲେ । "କଲ୍ୟାଣୀ ! ଶୋକକୁ ସମ୍ଭାଳ । ଅଚିର କାଳରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି କପିଞ୍ଜଳ ମହାଶ୍ବେତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବୈଶମ୍ପାୟନ ସମାଚାର ଜାଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଯୁବରାଜ ମନ୍ତ୍ରୀ ତନୁଜଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅଳ୍ପଦିନରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ ତାରାପୀଡ଼ ସଦାର ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଜନ ହୋଇ ମହାଶ୍ବେତାଶ୍ରମକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ବିଳାପ କରନ୍ତେ, ଶୁକନାଶ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପୁରାଣକଥା ଏବଂ ଜଗଦୀଶ ମାୟା ସମ୍ବନ୍ଧ କହି ଜଗତର ଅସ୍ଥିରତ୍ବ ବୁଝାଇଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଜୀବନଯାକ ସେଠାରେ ନିବାସ କରି ରହିଲେ ।

(୭) ପାଠକ ! ଏକଥା ପଢୁଥିବା ତୁମ୍ଭେ ଏହାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଅବଗତ ହୋଇଥିବ । ପ୍ରଥମାଧ୍ୟାୟରେ ଏ କଥାକୁ ଏକ ଶୁକ ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜଙ୍କୁ କହୁଥିବା ଏବଂ ସେହି କଥାକୁ ଏକ ମୁନିବର ଅନ୍ୟ ମୁନିଙ୍କି କହୁଥିବା ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ଥିବତ । ସେ ଶୁକ ଶବ୍ଦାନ୍ତ୍ର ବାଧରେ ହୋଇଥିଲା —ମହାରାଜ ! ସେ-ମୁନିବର ଏ କଥାକୁ ଏତେ କହି ପ୍ରଭାତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ

ସ୍ଥାନ ଭବ୍ବାକୁ ଚଳିଲା, ଅନ୍ୟ ମୁନିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରିଲେ । ଏସବୁ କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୋର ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ଜାଗିଲା । ସେହି ସମୟରେ କପିଞ୍ଜଳ ସେଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଦେଖି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ମୋ ଦୁଃଖସୁଖ ଦେଖେଇ ଭାଳ ଉପଲବ୍ଧ କରି ମୋତେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରଖି ମୁନିଜନ ଶୁଶ୍ରୂଷା ନିମିତ୍ତ ଗଲା । ମୁଁ ଏଥିର ଭାବୁଥିଲା ସମୟରେ କର୍ମବଶରୁ ମୋତେ କେତେକ ବ୍ୟାଧ ଧରି ଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଭରି ମାତଙ୍ଗ କନ୍ୟା ହସ୍ତଗତ କଲେ । ସେ ମୋତେ ଆଣି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ଜାଣ ମହାଶ୍ୱେତା ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶୁକ ନାମ ଧାରୀ ନନ୍ଦନ ବୈଶମ୍ପାୟନ ରୂପେ ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ଋଷି ତାଙ୍କ ଶାପ ବଶରୁ ଜନ୍ମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶୁକ ମୁହିଁ ମାତ୍ର । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶାପ ବଶରୁ ଶୀତଳର ତାପପୀଡ଼ାତ୍ମକ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ାକୃତିରେ ଜନ୍ମି କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ରତି ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ମରଣ ସମ୍ବାଦ ଶ୍ରବଣ କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ସେହି ପୁଣ୍ଡରୀକ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର । ଅତ୍ର ଉଭୟଙ୍କ ଶାପାବସାନ ସମୟ ଅଦ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ । ଏତେ କହୁ ସେ ଶୁକ ଉଡ୍ଡୀନ ହେଲା ।

ତେବେ ଲୋକମାତା—ରମା ପ୍ରବେଶି ଶୁଦ୍ରକ ମହାରାଜଙ୍କୁ କହିଲେ "ମୁଁ ମାତଙ୍ଗ କନ୍ୟାରୂପେ ଆସିଥିଲି ; ତୁମ୍ଭେ ମୋ ସୋଦର । ପୁଣ୍ଡରୀକ ମୋ ଅଂଶ ସମ୍ଭୂତ" ବୋଲି ଅନ୍ତର୍ହିତା ।

କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଶୁଦ୍ରକ ମହାରାଜ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଜୀବାତ୍ମାକୁ ଦେହ ଭେଦ କରି ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

ପାଠକ ! ଆମ୍ଭେ ଏଣିକି ଶୁଦ୍ରକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମହାଶ୍ୱେତା-ଶ୍ରମକୁ ଯିବା । କାଦମ୍ବରୀ ନିଜ ପ୍ରିୟର ଶରୀରକୁ ଜଗିଲେ ରହିଣ କରୁଥାଏ । ସଦା ସେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଅଶ୍ରୁ ମୁଞ୍ଚୁଥିଲା । ତେବେ ସେ ଶରୀରରେ ସଜୀବ କାନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖ ଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତେ କାଦମ୍ବରୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତା ହୋଇ ପ୍ରିୟ ମୁଖକୁ ନିରେଖୁଥିଲା । ସେହିକାଳେ ଏକ ଜ୍ୟୋତି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବଦନରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତି । ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠିଲା ପ୍ରକାରେ ଉଠି କାଦମ୍ବରୀଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ସେହି ସମୟରେ ଗଗନରୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତେ ମହାଶ୍ୱେତା ପ୍ରମୋଦିତା;

ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମିଲା । ସେବେ ଶାର୍ଦ୍ଧାନନ୍ଦ ପରବଶ ହେଲେ । ସେହି ଗହନରେ କାଦମ୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କର ଏବଂ ମହାଶ୍ୱେତା ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କର ବିବାହ ନିର୍ବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ତହିଁରୁ ସମସ୍ତେ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ନୃପତି ହେଲା ଏବଂ ପୁଣ୍ଡରୀକ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲା ।

ଏବେ କାଦମ୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ପଚାରିଲା । "ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ! ଅମ୍ଭେ-ମାନେଇ ସୁଖୀ ହୋଇଅଛୁଁ । ପତ୍ରଲେଖା ନାହିଁ ସେହି ମତ ଗତିକି ବାହୁଡ଼ି ପାଇଲା ?" ଅନ୍ତସ୍ମିତ ରୂପେ ସେ ବୋଲିଲା "ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଥିବା ସମୟୁ ସ୍ମରଣତ । ପରମ ପତିବ୍ରତା ରୋହିଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତରରେ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ସେହି ଥିବାରୁ ପତ୍ରଲେଖା ରୂପରେ ଜନ୍ମିଲା । ମୋ ମରଣରେ ସେ ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।" ଏହା ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ରୋହିଣୀକି ବହୁବାଦରେ ପ୍ରଶଂସିଲା ।

ସେ ମିଥୁନ ଯୁଗଳ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ସକଳ ସୁଖ ଜଳଧି ତରଙ୍ଗରେ ଭାସିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଧର୍ମପରାୟଣ ହୋଇ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଯୋଗକ୍ଷେମ ଶାସ୍ତ୍ରର ଧାରାକୁ ପାଳିଲା । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀର ଚ୍ଛାୟାଭଳି ତାହାର ଅନୁକୂଳ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲା । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଟେଭିଦ କେବଳ ପାଣ୍ଡୁଳିରେ ।

ନିଶା ନ ଯାଏ ତାହା ଶରୀରେ ॥

ଯୌବନ, ସମ୍ପଦ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ, ଅଜ୍ଞାନ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନର୍ଥକର ।
ଏକଠାରେ ଠୁଳ ହେଲେ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱ
ବଚନାତୀତ ନିକର ।

ବିକ୍ରମବର୍ମା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଚତୁଷ୍ଟୟଯୁକ୍ତ । ନିଜ ଜନକଙ୍କ ମରଣ ପରେ ସେ କଳିଙ୍ଗ ଦେଶାଧୀଶ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବୟସ ଷୋହଳ ବତ୍ସର, ଶରୀର ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସବଳ । ସେ ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲାମାତ୍ରେ ଜନକଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ମିତ୍ର ଓ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଦୂର କରି, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଅଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଘୋଡ଼ଖେଳାର ଉପଯୁକ୍ତ ତୁରଗଙ୍କୁ, ଚେଡାଳୀ ହାତୀଙ୍କୁ, କୁକୁଟଙ୍କୁ, ଖେଳାଳିମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଶିକାର ଶ୍ୱାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ସମସ୍ତ ନାନାଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରାଜକୋଷରୁ ଧନାର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ନର୍ତ୍ତକ ଓ ଗାୟକମଣ୍ଡଳୀ ଜନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜ-ଭବନ ଅନବରତ ମୁଖରିତ । ପ୍ରାଚୀନ ଭୃତ୍ୟଗଣ ଦୂରୀକୃତ ହେଲେହେଁ, ନୃପ ବାଲ୍ୟକାଳ ଅବଧି ତୋଷିଥିବା କାରଣରୁ ପରା ପୁରୋହିତ ମାତ୍ର ବାକି ରହିଥିଲେ । ସେ ସିଂହଦ୍ୱାରଦେଇ ନ ଯାଇ ପଛଦ୍ୱାରଦେଇ ମଧ୍ୟ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ପ୍ରବେଶି ବହୁତ କର୍ମ କରୁ ଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଶର୍ମା । ସେ ବହୁଜ୍ଞ, ପଣ୍ଡିତ, ଧର୍ମଜ୍ଞ ଏବଂ ଉଦାରଚେତା । ବିକ୍ରମବର୍ମା ସ୍ୱାର୍ଥକର୍ମରେ ଅଭିଳାଷୀ ହେଲା ହେତୁରୁ ସେ ଏଥିରୁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟଧାନ ପୁରୋହିତ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ସେ ନୃପଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକଦାବେଳେ ଉଚିତ ଶୁଦ୍ଧାଚାରପଥଗାମୀ ପ୍ରବେଶି ନିଜ ଶିଷ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ । ସେ ଚିତ୍ରପଟମାନଙ୍କରେ ରାଜା ଦେଖିଲେ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ, ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ, ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ; ନାନାପ୍ରକାର ପର୍ବତ ଦୃଶ୍ୟ, ସୁନ୍ଦରବନସମୂହ, ଶ୍ମଶାନଭୂମି, ଦେବାଳୟମାନଙ୍କ ଦୃଶ୍ୟ, ଦେବତାମୂର୍ତ୍ତିସମୂହ, ପୋତସଙ୍କୁଳସାଗର, ବାଦ୍ୟ-

ହିମଙ୍ଗ; ନାନାବିଧ ମୃଗ, ସୁନ୍ଦରକନ୍ଦର ଏବଂ ସୁରମ୍ୟବନରାଜି । ସେ ପଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପଟ ରାଜାଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳକୁ ଏବଂ ମାନସକୁ ବନ୍ଦୀ କଲା । ସେ ପଟରେ ଏକ ରୂପସୀର ରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ । ତାକୁ ମାନି ରାଜା ଗ୍ରହଣ କରି "ଏ ସୁନ୍ଦରୀ କେଉଁ ଦେଶରେ ବାସ କରେ ? ଏହାର କେଶାନ୍ଧ-କାରରେ ଅଳିକାନ୍ତି; ଖଞ୍ଜିବା ହାତରେ ଗତି । ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ହୃଦୟ-ଘନସ୍ତୃପ୍ତୀକୁ ଭିକ୍ଷା କରେ;" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ ଚିତ୍ରକାର ଜଣାଇଲା ଯେ ସେ ପଟୀର ନିବାସ ଗ୍ରାମଙ୍କ ପଲ୍ଲୀରେ, ବୋଧହୁଏ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ । ସେ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପବାଟିକାରୁ ବାହାରି ଗମନ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ତାହାର ଅଜାଣତରେ ଏ ପଟଚିତ୍ରିତ । ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ସେହି ପଟକୁ ମାଗି ରଖି, ଚିତ୍ରକୁ ପାରିତୋଷିକ ଦାନ କରି ଚିତ୍ରକାରକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ତହିଁରେ ସେ ନିଜ ଦୂତିକାମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ତାହାଙ୍କୁ ସେହି ପଟ ଦେଖାଇ "ତୁମ୍ଭ ଭିତରୁ କିଏ ଏ ରମଣୀକୁ ଆଣି ମୋତେ ଦେବ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟାନନାବଲୋକନ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ସୁଲୋଚନା ନାମ୍ନୀ ଦୂତିକା କର ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା—"ମହାରାଜ ! ଏ ସାଧ୍ୱୀକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଯାହାକୁ ସେନା ଆଣିଦେବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଆଣିଦେଇ ପାରିବି । ସେ ମହିଳାର ଶୀଳ ବଜ୍ରଦୁର୍ଗ, ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଏବଂ ଦେବତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ।" ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ପଚାରିଲେ—"ସେ ନାରୀ କିଏ ? ତୋ ମୁଖରୁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ବଚନ ଶ ଅଜଣା ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତାହାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?" ସେ ଦୂତିକା ଗୁହାରି କଲା—"ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୁରୋହିତ ବାଲେଶ୍ୱରଶର୍ମା ସ୍ୱାମୀ ହୋଇ ଥିଲେହେଁ ଜନନିନ୍ଦିତ । ସେ ନିଷ୍ଠୁର ଏବଂ ତେଜୋମାନ । ତାହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସେହି ପତିବ୍ରତା, ସେ ସାଧ୍ୱୀନାମ୍ନୀ ସୁଶୀଳାଦେବୀ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ—

(ଶ୍ଳୋକ) ସାବିତ୍ରୀ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟାଂଚ ଲୋପାମୁଦ୍ରାନ୍ ସଦାଂ ।
ଯାଂତାଂ ସ୍ମରନ୍ତେନିତ୍ୟଂ ପାପଂ ନାଶସ୍ତୁତ ଧ୍ରୁବଂ ।

ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ସେ ପଞ୍ଚମହାସତୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ନ ହୋଇ-ଲେହେଁ ତାହାଙ୍କ ସମାନ ବୋଲିବା ନିଃସନ୍ଦେହ । ରାଜା ଏହା କଥାରେ

ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—"ହେ ବତ୍ସା ବାଦ କର । ତୁ ତାକୁ ଆଣି ମୋତେ ସମର୍ପିଲେ, ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇବୁ, ନୋହିଲେ ତୋ ଗଣ୍ଡିରେ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ ନାହିଁ ।"

ରାଜାଙ୍କ ଭଟୋକ୍ତିବାଦ ଶୁଣି ସୁଲୋଚନା ନତ ମସ୍ତକରେ ନିଜ ନିବାସରେ ପ୍ରବେଶି ଏମନ୍ତ ଭାବିଲା—"ଆହା ! ମୁଁ ଏତେକାଳ ଯାକେ ଭଲ କାମ ? ମାତୃପ୍ରାୟା ଭକ୍ତିଶ୍ରେଷ୍ଠା ବୈଷ୍ଣବୀଙ୍କ କୋମଳ ହୃଦୟପ୍ରଦେଶରେ ମୋହସ୍ୱାରୋପଣ କରି ତାହାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଆଣି ଏ ବଜ୍ରଦଣ୍ଡଧରର କରରେ ସମର୍ପି ଅମାପ ପାପ ଅର୍ଜିଲି । ସେ ପାପ ଫଳ ଏବେ ମୋ ପ୍ରାଣ ହରଣ କରିବ । ମଲେ ନରକଗାମୀ ହେବି ନିଶ୍ଚୟ । ସୁଶୀଳାଦେବୀଙ୍କୁ ଧରିଦେବା ମୋ ସାଧ୍ୟାତୀତ ; କାହିଁ କରିବି ? ଏବେ ଯାଇ ସେ ଧର୍ମାତ୍ମା ପାଦତଳେ ପଡ଼ି ସକଳ ସମାଚାର କହିଲେ, ସେ ଦୟାମୟୀ ନିଜର ମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ମୋର ଜୀବନକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ ।" ଏପରି ଭାବି ସେ ରଜନୀରେ ଶୟନ କରି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଉଠି ସ୍ନାନ ସାରି ପୌଷ୍ଟିକବସନ ପରିଧାନ କରି ମନେ ମନେ ଯାଇ ସୁଶୀଳାଦେବୀଙ୍କ କୁସୁମାରାମରେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖିଲା ଯେ ସେ ଦେବୀ ତାରକାକ୍ଷ ସଙ୍ଗ ଦେଖି ପରି ବାଳିକା କେତେକ ଦାସୀଙ୍କ ସହିତରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରୁଥିଲେ । ସୁଲୋଚନା ତାହାଙ୍କ କାଦକ ଦିବାକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ନିକୁଞ୍ଜ କବାଟରେ ବସି ଲୁଚି ଥିଲା । ସେ ଏଣେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପରେ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଇ, କେତେକ ସୁବାସ କୁସୁମ ଚୟନ କରି ହସ୍ତରେ ଧରି ଆଣି ଗୋଟିଏ ବେଦିକାର ଉପରେ ବସି, ଦେବୀ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି କରି ମାଳା ରଚନା କରୁଥିଲେ । ତେବେ ସୁଲୋଚନା ତାହାଙ୍କ ସମୀପକୁ ଯାଇ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି କରଯୋଡ଼ି ଦଣ୍ଡାୟମାନା ହେଲା । ସୁଶୀଳାଦେବୀ ତାକୁ କଲ୍ୟାଣ କରି ତାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପଚାରନ୍ତେ ସେ କହିଲା— "ମୁଁ ମହାପାପିନୀ ; ଉତ୍ତମ ପବିତ୍ରକୁଳରେ ଜାତ ହେଲି, ସୁଲୋଚନା ନାମରେ ଖ୍ୟାତା ହେଲି । ଯୌବନମଦରେ ଜନକଜନନୀ ବର୍ଜନ କରି, ଏ ରାଜ୍ୟପୁରରେ ଥିବା କଣେକ ଦ୍ୱିଜର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲି । ତାହାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ଏବଂ ଧନାଶାରେ ରାଜାଙ୍କ ଦୂତୀ ହୋଇ ଅନେକ କୁଳବଧୂଙ୍କ ଶୀଳରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇଲି । ରାଜାଙ୍କ ପିପାସା କ୍ରମାଭିବୃଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ତାହାର ସୀମା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସେହିଁ ପତିବ୍ରତାଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ମୃତ

ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରିଲି, ତାହାଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଚରଣତଳେ ମୁଁ ପାପସ୍ପର୍ଶ କଳଙ୍କ ଦେଇ ପାରିବି କି ? ରଜା ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲଭିବା କାମନା କରି କହୁଅଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନେଇ ତାହାଙ୍କୁ ସମର୍ପିବାକୁ ହେବ; ନୋହିଲେ ମୋ ଗଣ୍ଡିରେ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ ନାହିଁ । ମାଅ ! ତୁମ୍ଭେ ପରମ ପତିବ୍ରତା । ତୁମ୍ଭର ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ବିଚାରିଲେ, ତୁମ୍ଭ ଶୀଳକୁ ରକ୍ଷି ମୋତେଖ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବ । ଅଥବା ମଧ୍ୟ ରଜାଙ୍କ ସଶୁଦ୍ଧ୍‌ଭାବରେ ଜଳାଙ୍କୁ ବୋଝି ଦେଇ ପାରିବ । ମୁଁ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକରେ କହୁଅଛି । ରଜାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ମୋର ଜ୍ଞାନକୁ ନାଶ କଲା । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହେଲି । ମୁଁ ଜୀଇଁ ରହିଲେ, ଏ ଚାକିରୀକୁ ଏବଂ ରାଜସଂସର୍ଗକୁ ବର୍ଜନ କରି ତୁମ୍ଭର ସେବକ ହୋଇ ଶେଷ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବି । ଏହା ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ।

ଏତେକ ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ଦେବୀ ମନ୍ଦେ ହସି ବୋଇଲେ—"ବାବା ! ତୁ ନିଶ୍ଚୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପକୁ ଲଭିଥିଲେ, ପୁତ୍ର ହେଲୁ । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ସର୍ବୋ-ତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଭଗବାନ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ଅବଶ୍ୟ କରିବେ । କାଲି କି ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ମଙ୍ଗଳବାର । ତୁ ଯାଇ ରଜାଙ୍କୁ ମାଗି ଗୋଟିଏ ରୁପାର, ଗୋଟିଏ ତମ୍ବାର, ଗୋଟିଏ ପିତଳର, ଗୋଟିଏ କାଠର ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପଥରର ଏପରି ପାଞ୍ଚୋଟି ଶିଳା ଆଣି ମୋତେ ଦେ । କାଲି ଦିନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯାମରେ ରଜା ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରି ଭୋକୀ ହୋଇ ଆସୁ ବାହ୍ନି ବାଟେ ପୂଜା ମନ୍ଦି-ରକୁ ଆସି ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।" ଏତେ ଶୁଣି ସୁଲୋଚନା ସେ ପତି-ବ୍ରତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଆନନ୍ଦିତା ହୋଇ ବାହାରି ଯାଇ ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରୋକ୍ତ ପାଞ୍ଚୋଟିକ ଆଣି ସେ ସତୀଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା ।

ସେ ଦିନ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ଶର୍ମା ସାୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ବିହିତ କର୍ମା-ନୁଷ୍ଠାନ ସମାପନ କରି ଗବାକ୍ଷକ୍ରମବଶରୁ ଶୀଘ୍ର ଶେଯକୁ ଆଶ୍ରୟ କଲେ । ନିଜ ଜାୟା ବ୍ରତୋପୋଷିତା ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ସେ ସତୀ କତିପୟ ସହଚରୀଏ ପରିବେଷ୍ଟିତା ଆବାହନ କରି ଆନନ୍ଦିତା ହୋଇ ଉଷ୍ଣ-ସ୍ନାନ କରି ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପଟ୍ଟ ପିନ୍ଧି ପୂଜା ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶି ଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତିକି ଯଥାମତେ ପୂଜନ କରି ଉପବାସଥିବା ଯାଏ ପଞ୍ଚ ପୁଷ୍ପ ଶୀର ସମର୍ପି ଯୋଗା-ସନ ହୋଇ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳା ଧରି ଜପ କରୁଥିଲେ ।

ରାଜା ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରହର ଦ୍ୱୟ ସମୟରେ ପଞ୍ଚଦେଳ ମୃଗାଳ ପିଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ଧଳା ସାଲୁ ଓଢ଼ଣା କରି ସୁଲୋଚନା ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇ ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କ ବାଡ଼ିଦ୍ୱାର ଦେଇ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସୁଲୋଚନା କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ସେଠାରେ ରହିଲା । ରାଜା ମାତ୍ର ମନେ ମନେ ଗମନ କରି ଗୋଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶ ଗୋମୂତ୍ରଭାଜନ ସନ୍ଧାନ କରି ତହିଁ ବାହାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ଶୀତଜ୍ୱର ପରି ପ୍ରକମ୍ପିତ ଶରୀର ହୋଇ ଯାଇ ପୂଜାମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାର-ଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରିଲେ; ତାହାଙ୍କ ମନକୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାନବୀ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନା ନୋହି ସାକ୍ଷାତ୍ ଦୁର୍ଗାଦେବୀ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନା ହେଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ସର୍ବାଙ୍ଗ ଦେଇ ପାଦକୁ ଦଣ୍ଡପ୍ରଣାମ କରି "ଜନନି ! ମୁଁ ଅପରାଧୀ ଏବଂ ପାତକୀ । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ସନ୍ତାନର ଦୋଷ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ?" ବୋଇଲେ । ସେ ଦେବୀ ଜପ ସମାପନ କରି "ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ । ତୁମ୍ଭ କୃତାର୍ଥ । ଏବେ ଏ ଦେବପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କର;" ବୋଲି ପ୍ରଦୋଷ ପାତ୍ରକୁ କ୍ଷୀର ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତପଦ୍ମରେ ଦାଅନ୍ତେ, ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ ପାଣିବାର ପାନ କଲେ । ତହିଁରେ ସେ ସାଧ୍ୱୀ "କେଉଁ ପାତ୍ରର କ୍ଷୀର ମଧୁରତମ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ "ସବୁ ସମାନ, ଜଳାଂଶ ମାତ୍ର ଭେଦ । ଜନନି ! ତୁମ୍ଭ କୃପାରୁ ମୋ ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରସରିଲା । ମୁଁ ଏ ଦେବୀଙ୍କର ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ସନ୍ନିଧିରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଅଛି ଯେ ଏଣିକି ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପରଧର୍ମ ଆଉ ଆଚରିବି ନାହିଁ । ଏହା ମୋହର ଶିକ୍ଷାର ପାଠ୍ୟ," ବୋଲି ଅଧୋବଦନ ଗଦ୍‌ଗଦସ୍ୱରେ ଗାନ କଲେ ।—

ବାହ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ବ୍ୟକ୍ତ ଏ;
ଅନ୍ତର ପଦାର୍ଥ ଗୋଟିଏ ।
ମୂଢ଼ ହୋଇ ମୁଁ ସେ ତଥ୍ୟକୁ,
ନ ଜାଣି ଲଙ୍ଘିଲି ଧର୍ମକୁ ।
ଜନନି ! କ୍ଷମି ମୋ ଦୋଷକୁ,
ବୁଝାଇ ଦେଲ ତ ସତ୍ୟକୁ ।
ଭେଦ କେବଳ ପାତ୍ରଗତେ,
ଜଣା ନ ଯାଏ ତାହା କ୍ଷୀରେ ।

ପରେ ସୁଶୀଳା ଦେବୀ କହିଲେ ମହାରାଜ "ସ୍ୱ ପିତା ସମସ୍ତ ପାଳକଃ।" ତୁମ୍ଭ ପାଳକ ଏବଂ ପ୍ରଜାଗଣ ପାଳିତ। ଅତଏବ ଆପଣ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ହୋଇ ନ୍ୟାୟାବଲମ୍ବନ କରି ପାଳନ କରନ୍ତୁ। ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କରିବେ।"

ରାଜା ସେ ସତୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଉଦ୍‌ବୋଧିତ ହୋଇ ନିଜ ଭବନରେ ପ୍ରବେଶି ଏବଂ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ନିଭାଇଲେ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣ କଥା

ଅନ୍ୟଦେଶର ଦେବତାଙ୍କ ବିଷୟ ଅନ୍ୟଦେଶର ପୁରାଣଗଣରେ କଥିତ ହୋଇଥିବାପରି ଗ୍ରୀକଦେଶର ଦେବତାଙ୍କ ବିଷୟ ଗ୍ରୀକଦେଶର ପୁରାଣରେ କଥିତ। ଗ୍ରୀକର ଦେବତାମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ। ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣରୁ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଅଧଃ କଥିତ :—

କୌଣସି ଗ୍ରୀକଭୂପାଳଙ୍କର ତିନୋଟି ଝିଅ। ତହିଁ କନିଷ୍ଠା ପୁତ୍ରିକାର ନାମ ସେଇକ (Psyche)। ସେ ଅତିସୁନ୍ଦରୀ। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ସମ ହୋଇ ଆଉ କେଏ ନ ଥିଲା। ତାହାର ଦୁଇ ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟ ତା ସମ ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ। ସେଇକର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ପ୍ରସରିଲା। ସେ ସମାଚାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଭୀନସ (Venus) ର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ସେଇକପ୍ରତି ଅସୂୟା ଗ୍ରସ୍ତା ହେଲା। "ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଭୀନସ ଅସଦୃଶୀ" ବୋଲି କେବଳ ମାନବ ବଦନରୁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଦେବତାଙ୍କ ବଦନରୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ଥାନ୍ତେ, କୌଣସି ମାନବୀ ଆପଣାଠାରୁ ବଳାଇବା ଜାଣି ଭୀନସ ସହି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ। ଅତଏବ ନିଜସୁତ କ୍ୟୁପିଡ୍ (Cupid-ମଦନ) କୁ ଆଦେଶିଲା କି ସେ ତୁରନ୍ତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଯାଇ ସେଇକକୁ ବିନାଶିବାକୁ ହେବ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ମାତାଦେଶ ଲଭି ହେତୁରେ ଦେବବାଳକଙ୍କୁ ତାହାର ସାଇକିର ଶୟନାଗାରରେ ରହସ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସେ ସମୟରେ ସାଇକି ଗାଢ ନିଦ୍ରା ଲଭିଥିବା ଦେଖି, ସେ ନିଜ ପୁଷ୍ପଧନୁରେ କୁସୁମ ଶର ଯୋଜି ପ୍ରୟୋଗ କଲା । ସେ ଶରାଘାତବଶତଃ ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗହେବାରୁ ସାଇକି ଦେହ ଲୋଚନ ମେଲିଲା । ସେ କାନ୍ତା ଦେବସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ସୁନ୍ଦରତର ହୋଇଥିବା ହେତୁ କ୍ୟୁପିଡ୍ ଅବଲୋକି ହୋଇ ଆନନ୍ଦାମୃତାର୍ଣ୍ଣବରେ ମଗ୍ନ ଏବଂ ସେ ମୋହିନୀ ମୋହ ପାଶରେ ବଦ୍ଧ ହେଲା । ପରେ ସେ ତନ୍ଦ୍ରୀପୀଡ଼ିତାର ମୃଦୁଳାଙ୍ଗକୁ ଶରବିଦ୍ଧ କଲା କାରଣରୁ କ୍ୟୁପିଡ୍ ଅତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ସେ ନାରୀ ଶରୀରରେ କେତେକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବିନ୍ଦୁ ସେଚନ କରି ନିଜ ବାଣରେ ସ୍ୱ ଶରୀରକୁ ବିଦ୍ଧ କରି ସେଣୁ ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ମେଲି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଲୋକକୁ ଉଡ଼ିଗଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ସେତେବେଳେ ଦେବୋପହାରବଶରୁ ସାଇକିର ଶରୀରବାଧା ସତ୍ତ୍ୱେ ଜନାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଅପହରିଲା । ଅତଏବ କୌଣସି ରାଜା ତାକୁ ବରିଲେ ନାହିଁ । ସେହିହେତୁରୁ ତାହାର ଜନକଜନନୀ ଏଥିରେ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ । ତାହାର ଜନକ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ "ଅପୋଲୋ" (Apolo) ଦେବଙ୍କ ଶରଣା-ଗତ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଦେବ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ କହିଲେ ଯେ, ମାନବମାନେ କେହି ମଧ୍ୟ ସାଇକିର ପତି ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାର ପତି ଗୋଟିଏ ଭୂତ । ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ରୂପେ ଏ ନଗର ନିକଟସ୍ଥିତ ପର୍ବତରେ ବାସ କରେ । ସାଇକିକୁ ସେ ପର୍ବତ ପାଦ ପ୍ରଦେଶରେ ଛାଡ଼ି ଦେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ ଆଦେଶ ଶ୍ରବଣ କରି ରାଣୀ, ରାଜା ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନେ ଖେଦା-ନ୍ୱିତ । ତେବେ ସାଇକି ଧୈର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତା ହୋଇ "ବିଧିବିଧାନ ଅଟଳ" ବୋଲି ପ୍ରବୋଧନ୍ତେ, ରାଜାଦେଶରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାକୁ ସେ ପର୍ବତର ମୂଳରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । ସାଇକି ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାକୁ ମନ୍ଦ-ମାରୁତ (Zephyr) ଟେକି ନେଇ ଗୋଟିଏ ମନୋହର ଉପବନ କୋମଳ ଦୂର୍ବାପୂରିତ ପ୍ରଦେଶରେ ଶୟନ କରାଇଲା । ସେ ଚେତିଲା ପରେ ଦେଖିଲା ଯେ ତା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ନବରତ୍ନ ଖଚିତ ସୌଧ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ସୌଧର ଦ୍ୱାରମାନ ଉନ୍ମୋଚିତ ! ଭିତରୁ ଅହ୍ଲାଦଧ୍ୱନି ଶ୍ରୁତ । ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କର କଳକଳ ଏବଂ ମଧୁର ଗାନ ଶୁଭିଲା । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଇକିକୁ

ଭିତରକୁ ଚାଲିଲା ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ସୌଧ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖିଲା ଯେ ତହିଁ ସୁନ୍ଦର ଶୟନ ଘର ରହିଅଛି । ମଧ୍ୟ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୁବାସିତ କୁସୁମଗୁଚ୍ଛରାଶି, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୁମଧୁର ଫଳଜାଲ ଏବଂ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦିବ୍ୟ ପାନୀୟ ପାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ହଂସ ତୂଳିକା-ତଳ୍ପାଦି ନାନାବିଧ ଭୋଗୋପଯୁକ୍ତ ପଦାର୍ଥଗଣ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେ ସୌଧ ପ୍ରାଣୀଶୂନ୍ୟ । ସାଇକି ଗୋଟିଏ ଦିବ୍ୟ ପୀଠରେ ବସନ୍ତେ ତା ସମ୍ମୁଖରେ ଦେବଭୋଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଏବଂ ମଧୁର ପାନୀୟ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେ ରାତ୍ରି ଗୋଟିଏ କୋମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ଆସି ତାହାର ଦେହକୁ ଲାଗି ଶେଯ ଉପରେ ବସନ୍ତେ ସାଇକି ଯେତେ କ୍ୟୁପିଡ୍‌ର ଆକାରକୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲେହେଁ, ସେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ବୋଲି ଜାଣି ପାରିଲା । 'କ୍ୟୁପିଡ୍ କହିଲା "ମୁଁ ତୋତେ ବରିଲି ରହିଅଛି । ମୁଁ ତୋହର ପତି । ତୋହର ସବୁ ସୁଖ ଏବଂ ଶାନ୍ତି କରିବି । ମାତ୍ର ତୋତେ ଦିଶିବି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ତୋଠାକୁ ଆସୁଥିବି । ତୁ ଏଠାରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହୋଇ ରହିଥା । ତୁ ମୋ ରୂପ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେବେହେଁ ଯତ୍ନ କର ନା । ସେପରି କଲେ, ଘୋରାନିଷ୍ଟ ଘଟିବ ।

ସାଇକି କେତେକ ମାସ ସେ ସୌଧରେ ସୁଖେ କାଳ ଯାପନ କଲା ପରେ ନିଜ ଭଗ୍ନୀଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଅଭିଳାଷରେ ଜେଫାର (ପବନ—Zephyr) କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ, ସେ ଦୁଇ ଭଗିନୀଙ୍କୁ ସାଇକିର ଭିତରକୁ ଆଣିଦେଲା । କନିଷ୍ଠ ଭଗ୍ନୀ ପରମସୁଖ ଲଭୁଥିବା ଜାଣି ସେ ଦୁହେଁ ଈର୍ଷାନ୍ୱିତା ହେଲେ । "ମୋ ପତିର ସ୍ୱରୂପ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ" ବୋଲି ସାଇକି ମୁଖରୁ ଶୁଣି ସେ ଦୁହେଁ କହିଲେ, "ଅପୋଲୋ ଦେବ କହିଲା ପରି ତୋ ପତି ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ଭୂତ ହୋଇଥିବ । ତୁ ତା ରୂପକୁ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ସେ ରାତିରେ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୀପ ଜାଳି ତାହାର ରୂପକୁ ପରଖ କରେ ।"

ଉଦାସୀନା ସାଇକି ନିଜ ଭଗ୍ନୀଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଦେଶକୁ ମାନି ଏକ ରାତିରେ ଦୀପ ଜାଳି ନିଜ ପତିର ଆକାରକୁ ବିଲୋକିଲା । ସେ

ଭୂତାକୃତି ନୋହୁ, ଦିବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ବାଳକ । ସେ ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ମନୋମୋହନ ମଦନ (କ୍ୟୁପିଡ୍) । ତାହାର ଠାଣି ଦେଖି ସୈକି କମ୍ପମାନା ହୁଅନ୍ତେ, ଅପଣା ହାତରେ ଥିବା ଦୀପରୁ ତାତିଲା ତେଲ ଟୋପାଏ କ୍ୟୁପିଡ୍‌ର ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । ତତ୍କ୍ଷଣେ ସେ ଚେତ ଉଠି ବିଷଣ୍ଣାବଗତ କ୍ଷୋଭ ଅତି କୋପ-ବଚନେ ସୈକୀଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରି ତୋ ମୁଖ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ ବୋଲି ନିଜ ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ବିସ୍ତାରି ଉଡ଼ିଗଲା ।

ପରେ ସୈକି ନିଜ ମନୋଚୋରଣୀଙ୍କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଧବାନ୍ୱେଷଣୋ-ଦ୍ଦେଶରେ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳେଶ ପାଇଲା । ତାହାର କଷ୍ଟ ଦେଖି ଭୂଦେବୀ ଶିରସ୍ (Ceres) ତାହା ଠାରେ କରୁଣା କରି କହିଲା, 'ତୁ ତାହାର ପ୍ରୀତିକୁ ପ୍ରତାରଣା କଲୁ ବୋଲି ତୋ ପ୍ରତି ଭିନସ ଦେବୀ କୁପିତା ହୋଇଅଛି । ତା ଦେବୀଙ୍କୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ସେ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ବାଢ଼ିବ, ତାଙ୍କୁ ନତମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରେ ।'

ସୈକି ସେହିପରି ଆଚରିଲା । ଭିନସ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଧାନକୋଠି ଦେଖାଇ ତହିଁ ଥିବା ବିବିଧ ଧାନ୍ୟ ବାଛି ଭିନ ଭିନ କରି ରଖିବାକୁ ଆଦେଶିଲା । ସୈକି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତେ, କ୍ୟୁପିଡ୍ ପ୍ରେରଣାରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାନେ ଆସି ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କଲେ । ପରେ ଭିନସ ତାଙ୍କୁ ପାତାଳପୁରରେ ଥିବା ଶୃଙ୍ଗାରବର୍ଦ୍ଧକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପେଡ଼ିକା ଆଣିବାକୁ ଆଦେଶିଲା । ସୈକି ନାନାବିଧ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି ପାତାଳ ପୁରକୁ ଯାଇ ସେ ପେଡ଼ିକାକୁ ଆଣିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ପେଡ଼ିକାରେ ଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ଦେଖିବା ଅଭିଳାଷରେ ତାହା ଖୋଲନ୍ତେ, ତହିଁ ଶୃଙ୍ଗାର ଦ୍ରବ୍ୟ ବଦଳରେ ଥିବା ମୃତ୍ୟୁଦେବତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେଲା । ତାହାର ଦର୍ଶନମାତ୍ରେ ସୈକି ଚେତନା-ଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ସୈକାନ୍ୱେଷଣୋଦ୍ଦେଶରେ ନାନା ଦେଶ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ଶେଷରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶି ନିଜ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତତ୍କ୍ଷଣେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇ ନିଜ ପିତା—ଜୁପିଟର (Jupiter, ଗ୍ରୀକର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା) ଙ୍କୁ ସୈକିର ପ୍ରାଣଦାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ପରେ ସେ

ପିତୃଦତ୍ତ ପୀୟୂଷକୁ ପାନ କରିବା ସୌଭାଗ୍ୟ ପାଇଲା । ପୀୟୂଷ ପାନକାରୀ ନୈକ ଦେବତା ହୋଇ କୃପିତ୍ତ ସହୃଦରେ ବାସ କଲା । ସେ ଭୂତେ ସ୍ୱୀକଦେଶର ଭକ୍ତ ନନ୍ଦନ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ରାଜାଶ୍ରୟ ବିଧାନ

ଭାରତବର୍ଷରେ ମଗଧଦେଶ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଉଦୟାର୍କ ନାମକ ନରପତି ପ୍ରଜାପାଳନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସାଧୁପ୍ରକୃତିକ ହୋଇଥିଲେହେଁ ତାଙ୍କର ଲୋକଜ୍ଞାନ ନ୍ୟୂନ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦେଶସ୍ଥିତ ଭୈରବ ଶାସ୍ତ୍ରୀନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସୁଶିକ୍ଷିତ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଲୋକଜ୍ଞ ନୁହନ୍ତି । ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜସଭା ପ୍ରବେଶ ଲଭି, କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ରାଜା ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହିତରେ ଆଳାପ ନ କଲେ ସମୟ ଦୁଃଖମୟ ରୂପରେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ଏହିପରି ରାଜାଦର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ହେତୁରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ସେ ପଣ୍ଡିତ ଖାତିର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ନୃପପ୍ରସାଦ ଅତ୍ୟଧିକରେ ଲଭିଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାପୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଦାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସୂୟାଲତା ଅଙ୍କୁର ରୂପରେ ସୁମନଜାଳ ଧାରଣ କଲା । ଅତଏବ ସେ ସମସ୍ତେ ଏକମନାଃ ହୋଇ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ନୃପ ନିକଟରୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁ ହେଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଯାଆନ୍ତେ ଦ୍ୱାରୀ ତାଙ୍କୁ ନବର ଭିତରକୁ ନ ଛାଡ଼ି ସିଂହଦ୍ୱାରରୁ ଅଡ଼ାଇ ଦେଲା । ସେ ବାପୁଡ଼ା କଅଣ କରି ପାରିବେ ? ଆପଣା ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଉଁସି ଆଉଁସି ନିଜ ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ । ତଦବଧି ସେ ନୃପଦର୍ଶନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । କିପରି ହେଲେ ସେ ନୃପସନ୍ନିଧାନ ହୋଇ ପାରିବେ, ପୂର୍ବ ସମ୍ମାନ ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ବାସନା ଥିଲା । ଅତଏବ ନୃପଦର୍ଶନ ଲଭ ପାଇଁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି ।

"ଭୈରବ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଅସୁ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?" ବୋଲି ରାଜା ପ୍ରଶ୍ନ କରୁ, ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଅବଗତ ହେଲେ ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୱରରେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ରାଜବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । କେତେକ ଦିନ ପରେ "ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ରୋଗ ଗୁରୁତର ହେଲା" ବୋଲି ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ଦିନ ପରେ "ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଦେବତ୍ୱକୁ ପାଇଲେ" ବୋଲି ରାଜା ଅବଗତ ହୋଇ ବିଷାଦାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ।

ଆଉ କେତେକ କାଳ ପରେ ଦଶହରାର ଆଗମନ । ବିଜୟାଦଶମୀ ରାତିରେ ରାଜା ପଟ୍ଟବାରଣାରୋହଣ କରି ବଡ଼ ପଟୁଆର ସହିତରେ ନଗରକୁ ନିର୍ଗମିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ଚଢ଼ି ତାର ଡାଳ ଉପରେ ବସିଥିଲେ । ପଟ୍ଟଗଜ ସେ ଗଛର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବୋଲିଲେ ଯେ "ହେ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରଶୁରାମେ ଛନ୍ଦ ଭିଆଇ ମୋତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରୁ ଦୂର କରିଅଛନ୍ତି ।" ଏତେ ଶୁଣି ରାଜା ହାତୀକୁ ସେଠାରେ ଠିଆ କରାଇବା ପାଇଁ ମାହୁନ୍ତକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀ ନୃପ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ଯେ "ମହାରାଜ, ଭୈରବଶାସ୍ତ୍ରୀ ମରି ବ୍ରହ୍ମରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଏ ଗଛକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହିଅଛି । ଅତଏବ ଅତିଶୀଘ୍ର ଏ ସ୍ଥାନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ବିଧେୟ ।"

ରାଜା ମନ୍ତ୍ରି ବଚନ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗୁହାରି ନ ଶୁଣି ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେ ଦେଶରୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପାର୍ଷଦଙ୍କୁ ଅବମାନନା କଲୁଁ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏହି କାହାଣୀକୁ ଶୁଣିଲା ଜଣେକ କବି ଅଧଃ କଥିତ ଶ୍ଲୋକକୁ ରଚିଲେ :—

ଚେଟଃ ସେବ୍ୟୋ ନୃପଃ ସେବ୍ୟୋ ନ ସେବ୍ୟଃ କେବଳଂ ନୃପଃ ।
ପୁରଜନାବମାନେନ ଭୈରବୋ ଭୂତତାଂ ଗତଃ ॥

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ

ଆର୍ଯ୍ୟବିବାହାଙ୍କ

ନବ୍ୟାର୍ଯ୍ୟ—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପାତି ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଏବଂ ସନାତନ ଧର୍ମି—ବାସୁଦେବ ନନ୍ଦ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

କିଶୋର ।—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ବାସୁଦେବ ନନ୍ଦ ପୂର୍ବାଶ୍ରମରପରାସ୍ତଣି, ମଧ୍ୟ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟ୍ ଥିଲେ ! କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗ୍ଲୁବିଦ୍ୟାବିଦ୍ଗାନ ହୋଇ ଥିବାରୁ କେବଳଜ୍ଞାନ-ଶୂନ୍ୟ । ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମର ରୂପଦ୍ୱାରଭ—ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଏ ନିନ୍ଦା କରେ । ଅତଏବ ଅଦ୍ୟ ଏହା ସହିତ ଲଢ଼ି ଅପର ସମ୍ମୁଖ ଦୋଷକର ଅଳାପ ଆନନ୍ଦ ଲଭିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) କିହେ—ନନ୍ଦେ ! ଆପଣ ବ୍ୟାସ୍ତ୍ରିତରେ ଥିବା ପରି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ବାସୁ ।—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପାତି ମହାଶୟ କି ? ବାବୁ । କଅଣ କହିବି ? ଅନସ୍ଥିର ସେପରି ହୋଇଛି । ମୋହିଅର ବାହା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ତାହା ମୋତେ ବିବ୍ରତ କରୁଛି ।

କିଶୋର ।—ଆପଣଙ୍କ ଝିଅର ବୟସ କେତେ ?

ବାସୁ ।—ଦଶମ ବର୍ଷ ।

କିଶୋର ।—କଅଣ ? ଦଶମ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ! ଆପଣ ଶାରଦା ଆଇ-ନକୁ ଭୁଲିଗଲେ କି ?

ସ୍ତ୍ରୀବାଳି

ବାସୁ ।—(ମନେ ହସି) ମୁଁ ଭୁଲି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ଭୁଲି-ଲେହେଁ, ଆପଣମାନେ ଭୁଲିବେ କି ? ସେତ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଶଲ୍ୟ, ତାକୁ ଭୁଲି ହେବ କି ?

କିଶୋର ।—ନାଇଁକି ପରମ ମଙ୍ଗଳକର ଶାସନ ଆପଣମାନଙ୍କ ହୃଦୟଶଲ୍ୟ ହେଲା କିପରି ?

ବାସୁ ।—ତାହା ଦ୍ୱାରା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲେଶ ମାତ୍ର ହେଲେ ଘଟେ ନାହିଁ ।

କିଶୋର ।—ସେ ଆଇନର ପ୍ରଭାବରୁ ଏଣିକି ଭାରତରେ ବାଳ-ବିଧବା ଦେଖାଯିବେ ନାହିଁ । ତାହା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକର ନୁହେଁ କି ?

ବାସୁ ।—ବାବୁ ! ବୁଦ୍ଧିହୀନ ନମ୍ବର ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ କି ? ଉନ୍ମାଳିତ ହୋଇ ଥିଲେ କି ? ବାଳିକା ପ୍ରାୟଶଃ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ହେବା ଯାଏ ବିଧବା ହୋଇ ଥିଲେ କି ? ବିଧବା ହୋଉଥିଲେ କି ? ତାର ବୈଧବ୍ୟ କଷ୍ଟ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୟସ ପରେ ମାତ୍ର ଜ୍ଞାତ ହୁଏ । ଏଣିକି ବାଳବିଧବା ଏ ଦେଶ ନ ରହିଲେହେଁ, ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୟସର ଏବଂ ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ବିଧବାମାନେତ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖା ଯିବେ । ସେ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ କିପରି ? ତାହା ଅନାବଶ୍ୟକ, ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଏବଂ ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବୋଲି ଅଭିର ଅନେକ ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ପାରନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ତାହା ତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଗଲାଣି । ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧେ ବଚନ ବ୍ୟୟ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ମାତ୍ର । ଆପଣ ଜାଣିରଖନ୍ତୁ—ତାହା ନାରୀ ମଙ୍ଗଳକାରକ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସନାତନ ଧର୍ମଧ୍ୱଂସକ ଅଟେ ।

କିଶୋର ।—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଅଳ୍ପପାଠୁଆ ଲୋକ ଥିଲେହେଁ, ଏହାର ଯୁକ୍ତି ଟାଣ ଅଟେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଆପଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶାସନ ଧିକ୍କାର କରିବେ କି ? ତାହାହେଲେ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ହେବ !

ବାସୁ ।—(ସନ୍ଦେହରେ) ଆମ୍ଭେମାନେ ପୂର୍ବାପୁରୁ ପରାଧୀନ ସିନା !

୨୭

କିଶୋର ।—(ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟକରି) ସେ ଆଇନ୍ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷିବ ନାହିଁ । ସାବଧାନ !

ବାସୁ ।—(ମନେ ହସି) ତାହା ମୁଁ ଭଲେ ଜାଣେଁ । ଆପଣଙ୍କ ପର ଦେଶୋଦ୍ଧାରକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ।

କିଶୋର ।—(କ୍ରୋଧରେ) ଦୋଷ. ଆପଣମାନଙ୍କଠାରେ ଋଷି ଅସ୍ମମାନଙ୍କୁ ମାନିବା ଅନୁଚିତ । ଆପଣ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରୋଲ୍ଲଂଘନ କରି ବାଲିକା ବିବାହ କରିବା ସମୁଚିତ କି ?

ବାସୁ ।—ସନାତନ ଧର୍ମୀ କେବେହେଁ ଶାସ୍ତ୍ରୋଲ୍ଲଂଘନ କରେ ନାହିଁ ।

କିଶୋର ।—ତାହା ହେଲେ, ଆପଣ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କିପରି ? ଶାରଦା ଆଇନରେ କନ୍ୟାର ବୟସ ଅନ୍ୟୂନ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୋଲି ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଅଛି ତ । ତାହା ଆପଣଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ କି ?

ବାସୁ ।—ଶାରଦା ଆଇନର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେଁ । ଶାସନ ଧିକ୍କାର ଅନୁଚିତ ବୋଲିବା ବାକ୍ୟ ମୋର ଅଗୋଚର ନୁହେଁ । ସେହି କାରଣରୁ ଟିକା ମୋ ଝିଅର ବିଭା କରିବାକୁ ମୁଁ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉଅଛି ।

କିଶୋର ।—(ଅସ୍ଥିରରେ) ଆପଣଙ୍କ ଭାଷଣ ଅର୍ଥହୀନ ! ସନାତନଧର୍ମୀଙ୍କ ଭାଷଣରେ ପୂର୍ବାପର ସନ୍ଦର୍ଭ ଥାଏ ନାହିଁ । ତାହା ଶୋଚନୀୟ ।

ବାସୁ ।—(ମନେ ହସି) ପୂର୍ବାପର ସନ୍ଦର୍ଭ ଭାବନା ନ କରି ଆପଣ ଭାଷୁଛନ୍ତି । ତାହା ନିଶ୍ଚୟରେ ଶୋଚନୀୟ ।

କିଶୋର ।—ଆପଣ "ଶାରଦା ଆଇନର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେଁ" ବୋଲୁଅଛନ୍ତି; ଏବଂ "ଶାସନ ଧିକ୍କାର ଅନୁଚିତ" ବୋଲି କହୁଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା ପାଇଁ ସଜ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ କି ଅସଙ୍ଗତ । ଅତଏବ ଆପଣଙ୍କୁ ଲୋକଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ବାସୁ ।—ଆପଣ କଲେଜରେ ପାଠ ପଢି ଆସିଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ଲୋକଜ୍ଞାନ ଅତ୍ୟଧିକ ହୋଇ ଥାଇ ପାରେ ! କିନ୍ତୁ ମାନବର ଆବଶ୍ୟକ ସମଗ୍ର ଜ୍ଞାନ ଲୋକଜ୍ଞାନରେ ମାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୋକଜ୍ଞାନକୁ

ବଳି ବୈଦିକ ଋଷି, ବିଦ୍ୱାନମାନେ । ତାହା ମ୍ଳେଚ୍ଛମାନଙ୍କର ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନକୁ ଜାତି ଭଳରେ । ତାକୁ ଧର୍ମ କିମ୍ବା ମତଜ୍ଞାନ ବୋଲନ୍ତି । ସେ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଦେଖି ଯଥାଯଥ ଶାସନାନୁସାରୀ ହେବା ସମୁଚିତ ।

କିଶୋର ।—(ଅସ୍ଫୁଟରେ) ତାହା କିପରି ?

ବାପୁ ।—ଅସ୍ମମାନଙ୍କ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅନୁସରିବା ଶାସନ ଅଦ୍ୟ ଦୁଇଟି । ପ୍ରଥମଟି ସିଦ୍ଧଲଙ୍କ ଋଷିଗଣ ଶାସନ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ନବ୍ୟସ୍ୱୀକୃତ ଶାସନ । ପ୍ରଥମଟିର ନାମ ସ୍ମୃତି । ଦ୍ୱିତୀୟଟିର ନାମ ଶାରଦା ଆଇନ୍ । ପ୍ରଥମଟି ଦୈବ ଶାସନ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ରାଜଶାସନ । ଅତଏବ ଉକ୍ତ ଶାସନଦ୍ୱୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ ଉକ୍ତ ଶାସନଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ । ପ୍ରଥମଟି ଶାସେ ଯେ, ଦଶବର୍ଷରୁ ଅଧିକବୟସ୍କାକୁ ବିଭା କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ସେପରି କଲେ, ଯମଦଣ୍ଡ ଲଭ୍ୟ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଶାସେ ଯେ ଚଉଦବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୁନବୟସ୍କାକୁ ବିଭା କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ସେପରି କଲେ, ରାଜଦଣ୍ଡ ଲଭ୍ୟ ହେବ । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶାସନ ଉଭୟାଧୀନକୁ ହେବା ମୁହିଁ ଯମଦଣ୍ଡରୁ ଏବଂ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଅଛି । ଏବେ ଆପଣ ବୁଝିଲେ ତ ?

କିଶୋର ।—(ଅସ୍ଫୁଟରେ) ଆପଣଙ୍କ କିପରି ଅଘୋମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧି ! ଭାରଣ୍ଡ;—ଆପଣ ହୃଦିଷ୍ଟ ବିବାହ କରି ଯମଦଣ୍ଡରୁ ବର୍ଜିତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ବର୍ଜିତ ହେବେ କିପରି ?

ବାପୁ ।—ଦଶବର୍ଷ ବୟସ୍କାର ବିଭା କରିବା ସମ୍ପର୍କ ରାଜଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧ ନହେ । ସେ ଶାସନାନୁସାରେ ଚଉଦ ବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୁନବୟସ୍କାର ବିଭା ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତରେ ମାତ୍ର କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟତ୍ର କରିବାକୁ ହେବ । ଅପଣ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଭଲେ ପଢି ନାହାନ୍ତି ।

କିଶୋର ।—(ବ୍ୟଙ୍ଗରେ) ଆପଣ ଏଥିଙ୍କ ବିଭା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କରିବେ କି ?

ବାସୁ ।—ଆଉ କ'ଣ କହିବି ? ସନାତନ ପ୍ରଥା ରକ୍ଷଣ ନିମିତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମାଜ ଖରଣି । ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ ଶାସକଦ୍ୱୟ ନିକଟର ବହୁ ପୀଡ଼ା ପାଉଥିବା ସନାତନ ଧର୍ମୀମାନେ ଅଧୁନାତ ଦେଶସ୍ତମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅତି ଦୀନ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ନିବେଦନ ଅରଣ୍ୟ ରୋଦନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବରଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ଶାସନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା । ସେମାନେ କନ୍ୟାଙ୍କ ଧର୍ମ ଭାବନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ଦିଗରେ ସମ୍ମୁଖରେ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ରାଜଦୂତେ ଡକାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ । ଶାସନବର୍ଗ ସନାତନଧର୍ମୀମାନେ ଗତିହୀନ ହୋଇ ଦୀନବନ୍ଧୁ ମାଧବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ, ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ହିତ କହିଲା ଯେ, "ଅନାଥ ଶରଣଂ ବ୍ରଜ" । ଅତଏବ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ମୋ ସ୍ୱର୍ଗଅର ଦାସ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ପ୍ରଶୁଦ୍ଧ ପାଳିତ ତପୋବନ ନଗରରେ ରହିବ । ସେଠାରେ ସ୍ୱଧର୍ମ କଦ ପ୍ରୋକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବ ।

ଭଗେଶର ।—(ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇ, ସ୍ୱଗତ) ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବାଟଟିଏ ମିଳିଛି ତ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଆପଣ ଲୋକମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟକୁ କୁଟୀଶସ୍ତଭେ ପଣ୍ଡ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଆହା!—ଅଦ୍ୟ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟା-ବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ଆପଣ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅତଏବ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଶାରଦା ଅଞ୍ଚଳର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ।

ବାସୁ । ମୁଁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ

ଭାରତରେ ଶ୍ରୀଗମ୍ପୁର ନାମକ ପତ୍ତନ ବିଦ୍ୟମାନ । ତହିଁ କେତୋଟି ଅଦାଲତ, କେତୋଟି ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ; କାରାଗାର, ସୁବନ୍ଦର, ଟେନିସ୍ କୋର୍ଟ, ବହୁ ପଣ୍ୟର ଭାଟି ହୋଟେଲ, କେତୋଟି ଅନାଥାଶ୍ରାଳୟ, ରିଫ୍ରେସ୍‌ମେଣ୍ଟ ରୁମ୍ ଏବଂ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ଥିବାରୁ, ମୋଟର କାର୍, ମୋଟର ବସ୍, ମୋଟର୍ ବାଇସିକଲ୍, ଘୋଡାଗାଡ଼ି, ବଳଦଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଯାନ ବାହନମାନଙ୍କ ଘର୍ଘରଶବ୍ଦ ସର୍ବଦା ଶ୍ରୁତ ହେଉଥିବାରୁ, ଧୂଳିରାଶି ଉଡ଼ିରେ କୁଝି ପଥିକଙ୍କୁ ଅନ୍ଧପ୍ରାୟ କରୁଥିବାରୁ, ମଶକମକ୍ଷିକାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଶଙ୍ଖନାଦ ଦେବାଳୟରୁ ନିରନ୍ତର ନିନାଦ କରୁଥିବାରୁ ତାହା ସର୍ବାଂଶରେ ଆଧୁନିକ ପତ୍ତନମାନଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ।

ତାହାର ଅନତିଦୂରରେ ଅନନ୍ତପୁର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ । ତହିଁ ଜଗନ୍ମୋହନ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସେ ନାତିଦୀର୍ଘ, ନାତିହ୍ରସ୍ୱ ଏବଂ ସବଳ, ଦୃଢ଼କାୟ । ତାଙ୍କ ବୟସ ଚାଳିଶରୁ ବଳି ଥିଲେହେଁ, ସେ ତ୍ରିଂଶ ବର୍ଷୀୟ ପରି ଦୃଶ୍ୟମାନ । ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଶିକ୍ଷିତ ନୋହିଲେହେଁ ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମିଶି ପାଞ୍ଚୋଟି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବୃଦ୍ଧା ବିଧବା । ତାହାଠାରେ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କର ଅନୁରାଗ ବେଶି ବୋଲି ପ୍ରବାଦ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋସ୍ୱାମୀ ମତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ କାନରେ ତମ୍ରପଞ୍ଚ ପଇତା, କଣ୍ଠରେ ତିନି ସୋର ତୁଳସୀ ମାଳି, ଅଙ୍ଗରେ ଛାପ ଚନ୍ଦନ ସହିତ ଦ୍ୱାଦଶଗୋଟିଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଝୁଲି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ଧନ କିଛି ଥିଲା । ସେ ସେହି ଧନକୁ ଏହି ଶାସନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବେଶି ସୁଧରେ ଋଣ ଦେଇ କ୍ରମ କ୍ରମରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘରବାଡ଼ି ଦେବୋତ୍ତର ଜମି ଦଖଲ କରି ଏହି ଶାସନର ଏକାଧିପତି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ କରି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତରୁ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ପାରାୟଣ ନ କଲେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରର ସମସ୍ତେ "ମାସୋପବାସୀ" । ପ୍ରତି ଏକାଦଶୀରେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-

ଷ୍ଟମୀରେ, ରାଧାଷ୍ଟମୀରେ, ବାମନଜନ୍ମ ଦିନରେ, ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଦିନରେ, ଶ୍ରୀରାମନବମୀରେ ଏବଂ ନୃସିଂହ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚୁଲି ଆଦୌ ଜଳେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ ବାଳବୃଦ୍ଧାତୁରମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଜଳଖିଆ ଖାଆନ୍ତି । ସେହିଦିନମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ମହାଶୟ ସାୟଂସମୟରେ ମୋଟରକାର୍ ଚଢ଼ିଯାଇ ରେଷ୍ଟୁରେଣ୍ଟ୍ କ୍ଲବ୍‌ରେ ଘଣ୍ଟାଏ ବସିଥିବା ବନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଏହି ଯେ, ଏ ଜନ୍ମରେ ଯେ ଯାହାକୁ କିଛି ଦିଏ, ପର ଜନ୍ମରେ ସେ ତାହାଠାରୁ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଅତଏବ ସେ କାହାକୁ କିଛିହିଁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଭକ୍ତଙ୍କ ରକ୍ତଶୋଷଣ କରିବାରେ ଅକୁଣ୍ଠିତ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟଦେଶେ ଜୀବରେ ଦୟା ଏବଂ ହରି-ନାମରେ ଭକ୍ତି ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ—ନ ଥିଲେହେଁ ବାହ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ବଦନରେ ମୃଦୁ ମଧୁର ଭାଷଣ କରି ବାରଂବାର "ରାଧେ ଶ୍ୟାମ—ରାଧେ ଶ୍ୟାମ" ବୋଲୁଥାଆନ୍ତି । ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ସବରେ ସନାତନ ଧର୍ମ ନାମ ରଟନ କରୁଥିବାରୁ ସେ "ଖାଣ୍ଟି ସନାତନଧର୍ମୀ" ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଧନୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ମାନ୍ୟ କରନ୍ତି । "ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତି" । ନବ୍ୟଭବ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମସମ୍ମିଳନୀ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟଶଃ ସେହି ହୁଅନ୍ତି ସଭାପତି । ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ପରି ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ ଏ ଦେଶରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେମାନଙ୍କ ବାହ୍ୟା-ଡମ୍ବରକୁ ମାତ୍ର ଦେଖି ଲୋକେ ଭ୍ରମି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାସନ ଦିଅନ୍ତି । ଭଣ୍ଡ-ଧର୍ମୀମାନେ ଦଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସଦ୍ଧର୍ମୀମାନେ ପୂଜିତ ହେବାଯାଏ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ, ୨୦।୭।୩୬

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ନାଟକ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ନାଟକର ପାତ୍ରାବଳୀ

● ପୁରୁଷ ●

ଗୌତମ-ବୁଦ୍ଧ—	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗର ଯୁବରାଜ—କଥାନାୟକ
ଶ୍ୟାମ, ପ୍ରେମ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ସେବକଦ୍ୱୟ
ଛନ୍ନ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ସାରଥି
ରାହୁଳ —	ଯୁବରାଜଙ୍କ ଶିଶୁ ପୁତ୍ର
ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ର— ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼— ନିଶାକର, ଦିବାକର— ଦାସ୍ତେଶ୍ୱ ଶର୍ମା— [illegible]ବବର ବର୍ମା— ଧନଦ ଗୁପ୍ତ— ସାଧୁଚରଣ ଦାସ— ଆଉ କେତେ ଜଣ ।	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗରବାସୀ
ସୂତ୍ରଧାର—	ନାଟ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ
ମାରିଷ	ନଟ

● ସ୍ତ୍ରୀ ●

ଯଶୋଧରା—	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗର ଯୁବରାଣୀ—କଥା ନାୟିକା
ଚେଟୀ—	ଯୁବରାଜ୍ଞୀଙ୍କ ଦାସୀ
ସୁଜାତା ଗୌଡୁଣୀ—	ଗୟା ସମୀପସ୍ଥିତ ପଲ୍ଲୀବାସିନୀ

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ

—ନାନ୍ଦୀ—

ଶ୍ଳୋକ— ଶ୍ରୀଭିଜନପଦପାଳଂ ସାମଗାନାତିଲୋଳଂ
ଜଳଦସୁନ୍ଦରାଭଂ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନପୂତଂ ।
ଭବଜଳଧିପୋତଂ ବୁଦ୍ଧଜନ୍ମାଦିହେତୁଃ
ମୁନିଧ୍ରୁବସୁଚରିତ୍ରଂ ନୌମି ସର୍ବେଶ୍ୱରଂ ତଂ ।

ଶ୍ଳୋ.କ— ଯସ୍ୟ ଜ୍ଞାନମହୀଚନ୍ଦ୍ର କାରୁଣ୍ୟଂ ସାଗରୋପମଂ,
ଗୁଣାଃ କଲ୍ୟାଣସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣା ମଙ୍ଗଳଂ ସଦାସ୍ତୁ ବଃ ।

(ନାନ୍ଦ୍ୟନ୍ତରେ)

ସୂତ୍ରଧାର—(ଯବନିକାକୁ ଚାହିଁ) ମାରିଷ, ଅବସର ଥିଲେ ଥରେ ଏଠାକୁ ଆସ ।

ମାରିଷ—(ପ୍ରବେଶ) ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଦେଶ କଅଣ ?

ସୂତ୍ର—ଦେଖୁ ନାହିଁ ଏ ବିଜ୍ଞ ସଭ୍ୟମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ? ଗୋଟିଏ ନୂତନ ନାଟକ ଅଭିନୟ କରି ଏମାନଙ୍କ ରଞ୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ?

ମାରି—କେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିରଚିତ, କେଉଁ ନାଟକ ଆଜି ଅଭିନୀତ ହେବ ?

ସୂତ୍ର— ଭରଦ୍ୱାଜ-ଗୋତ୍ର ପବିତ୍ର ବଂଶଜ
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁତ
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମ ପ୍ରବର-
ରଚିତ ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ।

ମାର୍—କଅଣ ! ତାହା ସମ୍ଭବ ? ବୁଦ୍ଧଚରିତ ତ ଶାନ୍ତରସପ୍ରଧାନ, କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅପଣାର ଅବସ୍ଥାନୁସାରେ ସେ ତାହାକୁ ନିର୍ବାଚନ କରିଥିବେ । ତାହା ଶ୍ରାବ୍ୟକାବ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ସମୀଚୀନ ହୋଇଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ ହେବା ଅସମୀଚୀନ ଆଳଙ୍କାରିକ ମତ ଏହି କି—

ଶୃଙ୍ଗାର ବା ବୀରରସ ଅଙ୍ଗୀ ନାଟକର,
ଅନ୍ୟ ରସମାନ ଅଙ୍ଗ ତାହାର ନିକର ।

ସୂତ୍ର—ତାହା କବିଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । ତାହାଙ୍କ ଅଭିମତ ଏହିଯେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଧୁନାତ ଜନଙ୍କ ମତ ବଦଳି ଯାଇଥିବାରୁ ନାଟକ ରସସମ୍ବନ୍ଧେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବ । ମଧ୍ୟ କେବଳ ମଧୁର ରସାସ୍ୱାଦନ କରୁଥିବା ରସନା ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ୟ ରସ-ଲାଳସୀ ହେବା ପରି ଶୃଙ୍ଗାରବୀରରସପ୍ରଧାନ ନାଟକ ଦର୍ଶକଙ୍କ ମାନସ ଶାନ୍ତରସପ୍ରଧାନ ନାଟକରେ ଲିପ୍ସୁକ ହୋଇଥିବ ।

ମାର୍—ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଲା ନାହିଁ ।

ସୂତ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଅଭିନୟ କରିବା ମାତ୍ର, ଗୁଣାଗୁଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ଗୁଣୀଜନଙ୍କଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ।

ମାର୍—ତେବେ, ମୋତେ ଏବେ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ସୂତ୍ର—ଗୋଟିଏ ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଗାଇ ଏ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଆରାଧିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ମାର୍—କେଉଁ ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ?

ସୂତ୍ର—ପ୍ରଥମ ଋତୁକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପର ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

ମାର୍— —ଗୀତ—

ମୁଲାଗ ରାଗିଣୀ—ଅଦ୍ଧାତାଳ

ଉଦେଶ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଅଖଣ୍ଡଳ ରୂପଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟସ୍ଥ । ପଦ ।

ସବୁ ସ୍ତବକରେ ସୁଂଏକୁଳେ ସୁଶୋଭିତ
ସୁରଭିତ ଅନ୍ତରରେ ଭକ୍ତି ପ୍ରସୂତ ।୧।
ନବଭାବି ଗୁଞ୍ଜନେଧାରଣେ ଆସକ୍ତ
ଭବ ଦେଖ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ଭଣୀରୁ ବିମୁକ୍ତ ।୨।
ଅରବିନ୍ଦନିଭ ଚରଣ ମାନସ ସଦ୍ମ ।
ସର୍ବଦିକାନ୍ତ ଶାନ୍ତିର ଚରଣ ସେ ଆସନ ।୩।

ସୂତ୍ର—ମାରିଷ,
ସଙ୍ଗୀତସ୍ୱରରେ ଆନନ୍ଦସାଗରେ
ଭାସଇ ମୋହର ମନ,
ଏ ଉଦ୍ୟାନବନେ ବାସ୍ୱାରିଜବନେ
ଶୋଭିତଚଉ ସେଥିନ ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଏହା ପ୍ରସ୍ତାବନା

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ଉଦ୍ୟାନବନ

(ଗୌତମ ଆସୀନ)

ଗୌତମ—(ସ୍ୱଗତ)

—ଗୀତ—

ଝିଂଝୋଟୀ ରାଗିଣୀ—ଏକତାଳ

ଚଳ ପ୍ରାଣେଶ ଅଦ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନ ଦେଖିବେ ଶୋଭନ । ପଦ ।
ବନ୍ଦେ ଗୋଲାପ ସେବନ୍ତୀ ସୁବାସ ପବନ । ଚଳ ।
ଖଗାଳି ମଞ୍ଜୁଳ ସ୍ୱରାଳି କଣ୍ଠରଞ୍ଜନ
ଲତାସମୂହ ବାତବର୍ଷୀ କରେ ନର୍ତ୍ତନ । ୧ ।
ମଧୁଳଦମ୍ପତି-ପ୍ରଯୁକ୍ତ ନିର୍ମଳୋଦକ
ସରୋବରେ ହଂସକ ନେତ୍ରମୋଦକାରକ । ୨ ।

ଏହି ଉଦ୍ୟାନବନ ମନୋହର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ପ୍ରିୟାସଙ୍ଗ-ବିହୀନକୁ ଏହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏଠାକୁ ଆସିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଲା କାହିଁକି ? (ଏକଦାଗ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି) ଏହି, ସେ ଆସୁଅଛନ୍ତି !

ଯଶୋଧାରା—(ପ୍ରବେଶ) ଜୟ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ଗୌ—ପ୍ରିୟା, ତୁମ୍ଭେ ମୋ କତରେ ନ ଥିବାରୁ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ଏହା ନନ୍ଦନବନ ସମାନ, ଥାଅ ମୋ କତରେ ବସ ।

ଯଶୋ—(ହସି) ତାହା ମୋ ପ୍ରତି ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ କୃପାର ପରିଚୟକ ।

ଗୌ—ତାହା ମୋ କୃପାର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ଗୁଣର ପରିଚାୟକ ।

ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ବିକାଶ ମାର୍ଦ୍ଦବର କୋଣ
ନିଷ୍କଳଙ୍କ ତୁମ୍ଭ ମୂର୍ତ୍ତି,
ତା ସମ ନଳିନ ତରୁଣ ଦର୍ପଣ
ସ୍ୱପ୍ନ ବୋଲିଲେ କି ଭୁଲ ?
କୁରଙ୍ଗ ଗଞ୍ଜନେ ନାହିଁ ଯେନ ମନେ
ତୁମ୍ଭ ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ ତଳେ,
ମଧୁମାସ କଳ୍ପ କେତେଶସ୍ୱ ତନସ୍ତୁ
ଶିବା ଶିବଙ୍କୁ ଭଜାଇଲ ।
ଶ୍ରୀକରଚରଣ କମ୍ବୁରୁ ନଳିନ
କଣଳମ୍ବୁ ବନସ୍ଥିତ,
ଶର୍ବରୀର ଫଳ ଶତେକ ଶକୁନ୍ତଳା
ଯଶସ୍ୱୀ ହେଲା ସତ ।

ଯଶୋ—ଅହଂପ୍ରଜ୍ଞ କି ଭଟ୍ଟରାଜ !

ଗୌ—(ସହାସ୍ୟେ) କଳିଙ୍ଗ ଦେଶର ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତିଜୀବୀକ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲୁଥିବା ଏବଂ ବଙ୍ଗଦେଶର ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତିଜୀବୀକ ଭଟ୍ଟରାଜ ବୋଲୁଏ । ମୋତେ ସେ ଜାତିକ ଭଳି କି ?

ଯଶୋ—ବଙ୍ଗଦେଶରେ "ଚନ୍ଦ୍ରାର୍ଥୀ" ପଦ ସାର୍ଥକ ହୋଇଥିବା ସେହି ଭଟ୍ଟରାଜ ପଦ ମଧ୍ୟ ନିରର୍ଥକ । ଭଟ୍ଟ ବୋଲନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ଏବଂ ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟ-ରଚୟିତା । ତୁମ୍ଭେ ଗଦ୍ୟକାର ଏବଂ ରାଜା ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ଭଟ୍ଟରାଜ ପଦ ଉଭୟାର୍ଥରେ ସାର୍ଥକ ।

ଗୌ—ତୁମ୍ଭ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୁଣସ୍ୟ ସ୍ୱଦେଶରେ ଏବଂ ପରଦେଶରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭ ଯଶୋଧାରା ନାମଟି ସାର୍ଥକ ଅଟେ ।

ଚେଟୀ—(ପ୍ରବେଶି) ଦେବୀ ! ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲାଳସାରେ ମହାଦେବୀ ଉତ୍କଣ୍ଠମାନା ।

ଗୌ—ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ଶାଶୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ କର । ପ୍ରିୟେ, କେତେକ୍ଷଣ ମୁଁ ଭ୍ରମଣ କରି ପରେ ଯାଇ ମାତୃପାଦାଭିବନ୍ଦନ କରିବି ।

(ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ଉଦ୍ୟାନ

(ଗୌତମ ଝୁଲ୍ ଝୁଲ୍ ପ୍ରବେଶ

ଗୌ—(ଉଭୟଙ୍କୁ ଦେଖି, ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ! ହଂସପକ୍ଷୀଟି ଏଠାରେ ମରିଛି ! (ହଂସକୁ କୋଳ ଧରି କାନ୍ଦିବାରେ)

—ଗୀତ—

ନାଟ୍ୟକୁରଞ୍ଜି ରାଗିଣୀ—ରୂପକତାଳ

ଅହା କେଉଁ କ୍ରୂର ଏ କୁକର୍ମ କଲା । ପଦ ।
ପାଷାଣ ସମାନ ହୃଦ କମା ବହିଲା ? ଅହା !
ଏହା ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚୁ କାଣ୍ଡେ ଫୋଡ଼ିଲା
ହଂସର ଅମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାଣବାୟୁ ହରିଲା । ୧ ।
ଆପଣା ରସନାତୃପ୍ତି ମାଗି ପାଇଁଲା
ପରଜୀବ ସମ ବୋଲି କି ନ ଜାଣିଲା ? । ୨ ।

ଅହୋ ! ଅଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତି ରସନାତୃପ୍ତ୍ୟର୍ଥରେ, ବିଳାସବଶରେ କିମ୍ବା ନିଜର ଅନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପ୍ରାଣିପ୍ରାଣହରଣ କରେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ପରର ଜୀବନ ନିଜର ଜୀବନ ପରି ବୋଲି ଭାବେ ନାହିଁ । ଅହା ! କଲୁଷିତପ୍ରାଣ ଜନଠାରୁ ବନର ବ୍ୟାଘ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠତର । ରସନାଲାଳସ-ନର ସକରୁଣ ହେବ କିପରି ? "ମଦ୍ୟପସ୍ୟ କୁତଃ ସତ୍ୟଂ କୁତୋ ମାଂସାଶିନୋ ଦୟା" ଅହୋ !

ଜୀବନ ଜନ୍ମର ମରଣ ମୂଳର
ଦୁଷ୍ଟର ଜୀବନଦାନ,
ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇ ବିବେକ ହରାଇ
ନର ହରେ ପରପ୍ରାଣ ।
ମଢ଼ାପୋତା ସ୍ଥାନ ଅଟେ ତ ଶ୍ମଶାନ
ନୀଚ ଗର୍ଭେ ପୋତି ତାକୁ,
ବାଞ୍ଛିବ କି ଧୀର ପେଟ ଆପଣାର
ଶ୍ମଶାନ କରି ଦେବାକୁ ?

(ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଦେଖି)

—ଶ୍ଳୋକ—

ନାମସମ୍ଭବଚଣ୍ଡାଂଶୁ କଂସାଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା କରେ
ଦୁଃଖେ ପୁଣି ପ୍ରତାପେବହ୍ନି ନାରସ୍ଥାନାଥରେ ଚଳେ ।
ବର୍ଣ୍ଣସମ୍ଭଣ୍ଟ ଭାସ୍କର ଦୁଃଖୋପରେକ ହେତୁଁ
ଭାନ୍ତି ଯାନ୍ତ୍ରେ ଦାତେ ଦୁର୍ଗାଦୁର୍ଗାକାରେ ନରପ୍ଲେଳେ ।

ଏବେ ଯାଇ ଏ ପଶୀର କଳେବର କୁସୁମିତ କରିବ ମାତୃପାଦାଭି-ବନ୍ଦନ କରିବ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପଥ

[ଭୀମ ଏବଂ ସୋମଙ୍କର ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ]

ଭୀମ—ସୋମ, ତେତେ ଦ୍ରୁତ ଚାଲିରେ କୋଉଠାକୁ—?

ସୋମ—ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସାରଥିଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ ଯାଉଛି, ଭୀମ !

ଭୀମ—ଏତେ ସଅଳ ସାରଥିର ଲୋଡ଼ା କାହିଁକି ?

ସୋ—ଆଜ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କପିଳବସ୍ତୁରେ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ।

ଭୀ—ଜାଣି ନାହିଁ କି ମହାରାଜ ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ଆଦେଶ—"ଯୁବରାଜ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରାନ୍ତର ଡେଇଁ ଯିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ" ବୋଲି ?

ସୋ—ଭଲେ ଜାଣେଁ । ତେଣୁ ମହାରାଜ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଏବଂ ଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଏଠାକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ମହାରାଜଙ୍କ ଆଉ ଏକ ଆଦେଶ ଏହୁ ଯେ, ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଦେଶ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳୁଥିବାକୁ ହେବ ।

ଶ୍ରୀ—ମୋ ଧାରଣା—ଯୁବରାଜଙ୍କ ଉପଲବ୍ଧି ପ୍ରମାଣ ଅନୁଚିତ । ତଦ୍-ବ୍ୟତୀତରେ ବିମାତା ହୋଇଥିଲେହେଁ ମହାଦେବୀ ଚିନ୍ତିତା ହେବେ । ତାଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଅତୁଲ୍ୟ ଅଟେ ।

ଦେ—ମହାଦେବୀ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନନୀ ବୋଲି ମୋ ଧାରଣା । ସେ ବିମାତା ଅଟନ୍ତି କି ?

ଶ୍ରୀ—ସେ ମାତୃସ୍ୱସା ଏବଂ ବିମାତା ଅଟନ୍ତି । ଯୁବରାଜଙ୍କ ଅତି ଶୈଶବା-ବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଜନନୀ ଏବଂ ମହାରାଜଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପତ୍ନୀ ମାୟାଦେବୀ ପରଲୋକ ଗମନ କରନ୍ତେ ତାଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ ଏବଂ ସପତ୍ନୀ ମହାପ୍ରଜାବତୀ ଗୌତମୀ ନାମ୍ନୀପ୍ରସିଦ୍ଧା ମହାଦେବୀ ଅପତ୍ୟ ପରି ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରନ୍ତି ।

ଦେ—ମହାଦେବୀ ଚିନ୍ତିତା ହେବେ କାହିଁକି ?

ଶ୍ରୀ—ଜାଣି ନାହିଁ ? ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମୟରେ ଗଣକ କହିଥିଲେ କି, ଯୁବରାଜ ଜରାଦି ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିଲେ ବୈରାଗୀ ହେବେ । ତେଣୁ ପତ୍ତନରେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଦର୍ଶିତ ହେବ ବୋଲି ଏ ଉଦ୍ୟାନବନର ଗଠନ, ଏ ବିଚିତ୍ର ଉପବନର ନିର୍ମାଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ-ସୁନ୍ଦରୀ-ରାଜକୁମାରୀ ସମ୍ପାଦନ, ଯୌବନାରମ୍ଭରେ ପାଣିପୀଡ଼ନ, ସେବାକରଣରେ ସୁବାଳକ ନିଯୋଜନ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତିବନ୍ଧମାନ ।

ଦେ—ପତ୍ତନରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥଟିଏ ଦିଶିବ କି ?

ଶ୍ରୀ—ଦିଶିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ହେବ କି ? ତାହା ଦୈବ-ସଂଘଟନ । ମାତ୍ର ଘଟଣା ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ସତର୍କ ହେବା ସମୀଚୀନ ।

ଦେ—ତେବେ କଅଣ କରିବା ?

ଶ୍ରୀ—ଆଦେଶ ପାଳନ ଛଡ଼ା ଆଉ କରିବୁ କଅଣ ? ଶୁଭାଶୁଭଫଳ ଦୈବାଧୀନ । ତୁ ଯାଇ ତୋ କାର୍ଯ୍ୟ କର । ମୁଁ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଯାଇ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେବି ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ-ଷୋଡ଼ଶ

(ଗୌତମ ଆସୀନ ଏବଂ ସାରଥି ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଗୌ—ଛନ୍ଦକ, ପରଶ୍ୱଦିନ ଗୋଟିଏ, କାଲି ଗୋଟିଏ ଏବଂ ଆଜି ଗୋଟିଏ ଏପରି ତିନୋଟି ବିଚିତ୍ର ପଦାର୍ଥ ଆମ୍ଭ ନୟନଗୋଚର। ମୁଁ ବୁଝି ନ ପାରି ତୋତେ ପଚାରିଲି, "କିଛି ନାହିଁ—କିଛି ନାହିଁ" ବୋଲି ମାତ୍ର ତୁ କହିଲୁ। କିନ୍ତୁ ବିବରଣୀ କହି ପାରିଲୁ ନାହିଁ। ମୋ ଅନୁରୋଧ—ସେ ତିନୋଟିର ବିବରଣୀ ଏବେ ଅବଶ୍ୟ କହ!

ଛ—ଯୁବରାଜ! ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ଛୋଟଛୋଟ ପଦାର୍ଥ ନ ଜାଣିବା ସମୁଚିତ।

ଗୌ—ସେ ତିନୋଟି ତ ମୋ ଆଖିରେ ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ନ ଜାଣି ରହି ପାରିବି କିପରି ?

ଛ—ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଚିତ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ବିଷୟରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ସେ କୁତ୍ସିତ ପଦାର୍ଥ-ସବୁ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯିବ।

ଗୌ—ନା, ନା, ସେପରି କଦାପି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ପରଶ୍ୱଦିନ ଯାହା ବାଟରେ ଦେଖାଗଲା, ତାହା ଗୋଟିଏ କିମାକାର। ସେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ରେ, ମୃଗ ହୋଇଥିଲେ ଚାରି ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତା, ମାତ୍ର ତିନି ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ! ତାର ତୃତୀୟ ଗୋଡ଼ ବାଡ଼ିଟିଏ! ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଦେହ ଝୋଟରେ ଭର୍ତ୍ତି। ଚକ୍ଷୁ ତାପୁ ସରଳ କମ୍ପା ଝୁଲନ୍ତା ନୁହେଁ, ନମ୍ର ମାତ୍ର। ସେ କିଏ ?

ଛ—ସେ ବୃଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ।

ଗୌ—ବୃଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଜୀବ ଅଛି କି ?

ଛ—ସେପରି ପୃଥକରେ ଜୀବଟିଏ ନାହିଁ। ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥା ବାଲ୍ୟ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବସ୍ଥା ଯୌବନ, ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ। ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଏବେ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି।

ଗୌ—କ'ଣ—କ'ଣ ? ସେ ଏବେ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି କି ? ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥା ଲଭି ତାହାର ପରି ହେବୁ କି ?

ଛ—ଅବଶ୍ୟ।

ଗୌ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏପରି ହେବି କି ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସୁଦୃଢ଼ ଦେହ ସେପରି ହେବ କି ?

ଛ—ସ୍ୱଭାବ ତ ।

ଗୌ—ଆହା ! ତାହା ମନୁଷ୍ୟର କେଡ଼େ ଗର୍ହିତାବସ୍ଥା ! ଅଚ୍ଛା—ଭାଲ୍ ସେ ବୃକ୍ଷତଳ ମୂଳେ ପଡ଼ିଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ ଅଟେ, ମାତ୍ର ତାର ଦେହ ଆମ୍ଭ ଦେହପରି ନୁହେ, ସେ ଅତିଶୀର୍ଣ୍ଣ, ତାର ହାଡ଼ମାନ ଫୁଟି ଦିଶନ୍ତି, ସେ ନିତାନ୍ତ ବଳହୀନ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ସେ ଏପରି ଅଛି କାହିଁକି ?

ଛ—ସେ ମନୁଷ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ।

ଗୌ—ରୋଗ ବୋଲନ୍ତି କଅଣ ? ତାହା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରାସେ କି ?

ଛ—ରୋଗ ଗୋଟିଏ ପୀଡ଼ିତାବସ୍ଥା, ତାହା କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହକୁ ମାତ୍ର ନୁହେ, ସକଳ ଜନ୍ତୁ ଦେହକୁ ଗ୍ରାସି ପାରେ ।

ଗୌ—ତାହା ତୋ ଦେହକୁ ଗ୍ରାସିବ କି ?

ଛ—ସମ୍ଭବପର !

ଗୌ—ମୋ ଦେହକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସିବ କି ?

ଛ—"ନାହିଁ" ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଗୌ—ଆହା ! ତାହା କେଡ଼େ ଦାରୁଣ ! ଅଚ୍ଛା—ଆଜ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଏକ ଜଣକୁ ଚାରି ଜଣ ବାନ୍ଧି ନେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣେ ନିଆଁ ଧରି ଚାଲିଥିଲା । ପଛରେ କେତେ ଜଣ ବିଷାଦବଦନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ବାସ୍ତବ, ସେ ଦୃଶ୍ୟ କଅଣ ?

ଛ—ତାହା ଶବ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟର ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥା, ସେ ଅବସ୍ଥାକୁ ମରଣ ବୋଲନ୍ତି ।'

ଗୌ—ମନୁଷ୍ୟର ମଧ୍ୟ ମରଣ ଅଛି କି ? ନିଆଁ କିମ୍ପା ନିଆଯାଉଥିଲା ?

ଛ—ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ର ନୁହେ, ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମରଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ସେ ମୃତ କଳେବରକୁ ଦହିବା ପାଇଁ ସେ ଦହନ ।

ଗୌ—ସେ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହକୁ ଦହିବେ କି ?

ରୁ—ନ ପଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପଞ୍ଚୁ ନୋହି ରହି ଯାଇବ କି ?

ଗୌ—କି ବିସ୍ମୟକର ! ବାସ୍ତବ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେ ଗତି ଘଟିବ କି ?

ରୁ—ତାହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) କ'ଣ ? ଏ ଜଙ୍ଗମର ଦେହ କ୍ରମରେ ଭିଲ୍ଲୁଁ ହୋଇଯିବ ! ପୁଣି ଯୋଗବର୍ଷୁଁ କଙ୍କାଳ ହେବ ! ଯୌବନ ମାତ୍ର ନିଦ୍ରା—ଏବେ ମରଣ ନିଦ୍ରା ପୋଡ଼ାଯାଇ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ ! ଛି—ଛି ! ନଶ୍ୱର ଦେହର ଯୌବନ ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟର ଛଟପଟ ! ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ବିମୋହିତ ! କି ଭ୍ରମ ! କି ଭ୍ରମ ! ନଶ୍ୱର ଦେହରେ ମୋହ ପାଇବା କେଡ଼େ ଅବିବେକତା ! ନର ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁମରଣ ନ ଘଟିବା ଉପାୟର ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପାରିବ ନାହିଁ କି ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ) ରୁଦ୍ର, ଏବେ ତୋ ଘରକୁ ଯାଅ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯିବି ।

[ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ତୃତୀୟାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପଥ

(ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ଏବଂ ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼ ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ)

ଗୋପାଳ—ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ଗୋସାଇଁ ! ଦଣ୍ଡବତ ।

ଅନନ୍ତ—ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼ କି ହେ ! ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ ।

ଗୋପା—ଆଜି ଏତେ କେଉଁଠାକୁ ?

ଅନ—ଉଦ୍ୟାନବନକୁ ଯାଉଛି ।

ଗୋପା—ବନବିହାର ପାଇଁ ବାହାରିଲ ? ତୁମର ତ ଜପ ତପ ଆଦି ପଢ଼ା ଶୁଣା ନାହିଁ, ଆଉ କଣ କରିବ ?

ଅନ—ମୁଁ ବିହାର କରିବାକୁ ବାହାରି ନାହିଁ, ହେ !

ଗୋପା—ତେବେ ଆଉ କାହିଁକି ଗୋସାଇଁ ?

ଅଜ—ଜାଣି ନାହଁ ? ଅଜ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର—ରାହୁଲଙ୍କ ତୃତୀୟ ଜନ୍ମଦିନୋତ୍ସବ । ମୁଁ ସେଠାକୁ—

ଗୋପା—କାହିଁକି ଯାଉଛ ?

ଅଜ—ସେଠାରେ ଭଲ ଭୋଜନ ଏବଂ ଧନ ଦାନ ପାଇବ ।

ଗୋପା—ସେଠାରେ ପାଞ୍ଚଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତ ଥିବେ । ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ତୁମକୁ ଭୋଜନ ପୁଣି ଧନ ଦେବେ କି ?

ଅଜ—ଅହୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣପଣର ଚୁଟେଟି ଲକ୍ଷଣ—ଶିଖା, ପଇତା, ବେଶ, ବାସ । ସେ ଚୁଟେଟି ତ ମୋର ଭଲି ଅଛି । ପାଠ ସାଠ କଥା କେ ପଚାରେ ମ ? ତୁ ଶିଖା ଲଗାଇ, ପଇତା ପକାଇ, ଲମ୍ବା ଜଟା ବାନ୍ଧି, ଭଲ ଘେର ନ ଲମ୍ବାଇ ଖଣ୍ଡ ପିନ୍ଧି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସ । ତୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ପାଇ ପାରିବୁ ।

ଗୋପା—ନା—ନା, ସେପରି କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ । ଜଣା ନ ପଡ଼ିଲେ ଚଳିଯିବ, ମାତ୍ର ଜଣାପଡ଼ିଲେ ପିଠି ଫାଟିବ ।

ଅଜ—ତେବେ, ବେଶ ନ ବଦଳାଇ ଆସ । ଭଲି ଖାଇ ପାରିବୁ, ମାତ୍ର ଧନ ପାଇବୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ନଦାନରେ ଜାତି ବିବେଚନା ସେଠାରେ କରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଗୋପା—ତାହା ସତ ହୋଇପାରେ । ଭୋଜିରେ ଖାଦ୍ୟ ଜିନିଷ ହୁଏ ; ମଧ୍ୟ ଠିକ ସମସ୍ତ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କାମଦାମ ନ ଥିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଝାଳ ବସି ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ବସି ରହିଲେ ପାଠକ ଜାତିର ରୋଜଗାର ଯିବ ।

ଅଜ—ତେବେ ମୁଁ ଯାଏଁ ।

ଗୋପା—ମୁଁ ମଧ୍ୟ କାଠକୁ ଯିବି, ଦଣ୍ଡବତ ଗୋସାଇଁ ।

ଅଜ—ଦୀର୍ଘାୟୁର୍ଭବ !

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ପ୍ରାଙ୍ଗଣ

(ଗୌତମ ଚହଲି ଚହଲି ପ୍ରବେଶ)

ଗୌ—(ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ, ସ୍ୱଗତ)

—ଶ୍ଳୋକ—

ତାରେଶ ଷୋଡ଼ଶ କଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ଭୂମିଗତସ୍ଥଜନ୍ତୁତାପର ଶାନ୍ତି ପାଇଁ,
ଆକାଶରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପରୋପକାର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କର ବୋଲି କହେ ପ୍ରଚୁର ।

ଆହା ! ଏ ଜଗତରେ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟ ପରୋପକାର କରୁଥିବା ଦେଖି କେଉଁ ଜ୍ଞାନୀଜନ ତାର ବର୍ଜନ କରିବ ? ଅଳ୍ପ ସ୍ୱାଳ୍ପଜନନନ୍ଦନୋ-ପଲକ୍ଷେ ବହୁଜନେ ଭୋଜନେ ତୃପ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାହା ନିଶ୍ଚୟରେ ସତ୍ୟାର୍ଥୀ । ଏ ସମସ୍ତେ ଅନର୍ଥୀ, ମୁଁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ । ଏ ଗର୍ହିତ ଦୃଶ୍ୟସମୂହ ନୟନରେ ନାଚୁଥିଲେ ଆନନ୍ଦ ଜନ୍ମିବ କାହୁଁ ? ଆହା, କେତେ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ।

—ଗୀତ—

ଧନାଶ୍ରୀ ରାଗିଣୀ—ଆଦିତାଳ

ନର ତ କପଟ ଅଙ୍ଗନା । ଦେହ ଭ୍ରମଣା । ପଦ ।

ଶିରାସ୍ଥି-ସ୍ନାୟୁ-ମାଂସ—
ନିର୍ମିତ ତନୁ ଆବାସ—
ତାର ଯୌବନ ବରଷା ପରି କ୍ଷଣେ ହୁଏ ନାଶ । ୧ ।

ପଦ୍ମୋଦଦୂଷିତାଧାରେ
ପୋଷିତ ତନୁ ବେଗରେ
ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଏମନ୍ତ ନେତ୍ରକଣ୍ଟକ ରୂପରେ । ୨ ।

ଯେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପାଳନ
କଲେ ମଧ୍ୟ ଅପଘନ
ଯିବ ଦିବା ପରେ ଆହା ହୁଏ ମାଟିରେ ମେଳନ । ୩ ।

—ଶ୍ଳୋକ—

ଦେହ ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି ମାନବ ଭାବ ସର୍ବଦାଏ ସଦା
ଖାଇ ବସନି ଅତରେ ସଜ ବିଭୂଷା ପୁଣି ଭୂଷଣତା ।
ମୃତ୍ୟୁ ଘାତକ ଶସ୍ତ୍ର ହୋଇ କରନ୍ତି ନାଶନ କେସନ
ସେ ଭୟଙ୍କର ଦୁଃଖ ହୋଇବ ଜାଣୁ ନାହିଁ ତ ମୋ ମନ ।

ଅହୋ ! ମନୁଷ୍ୟ କେଡ଼େ ମୂଢ଼ ! ବିଦ୍ୱାନ୍, ଧୀଶକ୍ତିଜ୍ଞ ଏବଂ ସୁଖସମ୍ପନ୍ନ ଦେହାଭିମାନୀ ହୋଇ ଗୋଟା ଲମ୍ବା ଗଛର ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ପାଇଁ ହାତ ବଢ଼ାଇବା ପରି ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ଯାଉଛି ! ଯାକୁ ଆନନ୍ଦ ବୋଲି ଭାବ କରୁଥାଇ, ତାହା କେବଳ ଆନନ୍ଦାଭାସମାତ୍ର । ଭଲେ ଭାବିଲେ, ଏ ଜଗତ କେବଳ ଦୁଃଖମୟ ମାତ୍ର, ଏଠି ତିଳେହେଲେ ସୁଖ ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନିଶ୍ଚୟରେ ନାହିଁ । ତେବେ କ'ଣ ଏ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ ନିତ୍ୟସୁଖ ଲଭିବା ଉପାୟ ନାହିଁ ? ଥିଲେ ହେଲେ ତାହା କି ଅସାଧ୍ୟ ଅଟେ ? ଦେଖା-ଯାଉ । ଅଚ୍ଛା, ଏବେ ପ୍ରିୟାର ପାଖକୁ ଯିବି ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୃଶ୍ୟ—ଶୟନାଗାର

(ଯଶୋଧରା ଓ ରାହୁଳ ଏକତ୍ର
ଏବଂ ତେଣୀ ଅନ୍ୟତ୍ର ଶୟନ ଏବଂ ଗୌତମ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଆଜି ପ୍ରିୟାର ମୁଖସୁଧାକର କେଡ଼େ ଶୋଭମାନ ! ଘନସୁନୀଳନବଘନୋତ୍ପଳାନନ୍ଦିତ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ବିକ-ଳିତ ହୁଏ ! ଏ ସୁନ୍ଦରୀ, ସୁକୁମାରୀ, ନୃପକୁମାରୀ, ତରୁଣୀ ଏବଂ ସୁଗୁଣାକରୀ । ଏଭଳି ଗୁଣୀ ଅନ୍ୟତ୍ର ଏକତ୍ର ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଏ ମୋର ଭାଗ୍ୟଦେବତା । ମୋର ଭାଗ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟରେ ଅନନ୍ତ । ଏ ସୁନ୍ଦରୀକି ଅନ୍ୟ କେଉଁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରେମପାଶବଦ୍ଧ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାର ବିଶାଳ ଲୋଚନ ଏବଂ ହର୍ଷିତ ବଦନ ଦେଖି ତାହାର ସବୁ ଅନୁରାଗୀ । ଏ ସ୍ଥଳରେ କେତେ ପୂର୍ବଦିନମାନଙ୍କରେ ଅଛି ମୋର

ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ମୋ ମନ କର୍ପୂରଚନ୍ଦନକୁ, ତୁଚ୍ଛ କରେ । ମୁଁ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିପାରିବି, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି, ସକଳ ସୁଖର ବିଳାସ ଛାଡ଼ି ପାରିବି, ରାଜ୍ୟାଧିକାର ଛାଡ଼ି ପାରିବି, କିନ୍ତୁ ଏ ପତିପ୍ରାଣା କୁଳପତ୍ନୀକୁ ଏବଂ ଏ ଶିଶୁକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ପତ୍ନୀତ୍ୟାଗ ଗର୍ହିତ ନୁହେଁ କି ? ଶିଶୁତ୍ୟାଗ ଦୂଷିତ ନୁହେଁ କି ?

ଜନନୀ ଜନକ ଯୋଗ୍ୟ ସୋଦର
ସଙ୍ଗିନୀ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ଆଦର ।
ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପ୍ରେମ ଛାଡ଼ିହୁଏ କାନ୍ତା
ପତି ମାନି ଗତି ବୋଲି ଭବ ଚିନ୍ତା ।
ସେପରି ଜାୟାକୁ ତେଜିବା ଅବର
ପାତକଙ୍କର ନିସ୍ତର କି ଦୁର୍ବାର ।
ଶିଶୁତ୍ୟାଗୀ ଜାତ ନାଶେ ଧର୍ମବୃନ୍ତ
ତା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦୁଃଖର ବସନ୍ତ ।

ନା, ନା, ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୟାଗ କରିବି ନାହିଁ, କେବେହେଁ କରିବି ନାହିଁ, ଏବେ ଶୟନ କରିବି । (ଶଯ୍ୟାସମୀପକୁ ଯାଇ, ଫେରି ଆସି ସ୍ୱଗତ) କଅଣ ? ମୁଁ କେତେ ଅଜ୍ଞାନୀ ! ମୁଁ କୁଟୁମ୍ବ ମୋହରେ ମୋହିଛି !

କାହା ମାତା କିଏ   କାହା ପିତା କିଏ
କା ସୁତ କିଏ ଜଗତେ,
କାହା ପତ୍ନୀ କିଏ   କାହା ପତି କିଏ
ଯାହାର ସେ ମାତ୍ର ସତେ ।

କାଲି ଏବେ ମୋ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ କାସ୍ପା ଜନଙ୍କୁ କ୍ରୂର ରକ୍ଷା ପାରିବ କି ? ନତୁବା ଏମାନେ ମୋ ଅନୁଗାମୀ ହେବେ କି ? କାଳ ଛିଣ୍ଡାଇବା ଦେହବନ୍ଧନ ମୁଁ କାହିଁକି ଛିଣ୍ଡାଇବି ନାହିଁ ? ମୋହବନ୍ଧନକୁ କାଳିନ୍ଦୀପାଶରେ ଛେଦନ କରିବାକୁ ହେବ ? ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା ! ତାହା କେବଳ ଚିତ୍ତଭ୍ରମ ମାତ୍ର । ଏ ଭ୍ରମଭ୍ରମରେ ଲାଗି ରହିବା ଅନୁଚିତ । କଣ୍ଟକ ନାମକ ଘୋଟକକୁ ସଜ ରଖିଥିବାକୁ ମୁଁ ସାରଥିକି କହିଅଛି । ସେ

ସେପରି ଅବଶ୍ୟ କରିଥିବ । ଏ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ଏବେ ଯାଇ ଅଶ୍ୱାରୋହଣ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବି । ଧୀରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଚଳ ଅଟଳ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ । (ପୁଣିମୁଖ ଫେରାଇ) ପୁଅର ସୁନାପରି ମୂର୍ତ୍ତିରେ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ବାହାରୁଥିଲି । (ପୁଣି ପଛକୁ ଯାଇ ଫେରି ଆସି) ନା, ନା, ସେପରି କରିବି ନାହିଁ ; ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ବାଳକ ଜାଗି ଯାଇବ । ନିଦରେ ଥିବାବେଳେ ମାଆର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବ । ତାହାହେଲେ, ମୋ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସର୍ବନାଶ ଘଟିବ । ଏବେ ପଳାୟନ ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ପ୍ରଭାତ

(ଯଶୋଧାରା ଆସୀନା ଏବଂ ଚେଟୀ ଦଣ୍ଡାୟମାନା)

ଯଶୋ:— —ଗୀତ—

(ଭୂପାଳୀ କାଫି ରାଗିଣୀ—ଆଡ଼ାତାଳ)

ଅହୋ ମୋ ପ୍ରାଣନାଥ ! କଲ ମୋତେ ଅନାଥ । ଘୋ ।
ହୋଇଲି ଯେମନ୍ତ ଶିଶୁ ଦେଖାଯାଏ କଳାନାଥ । ଅହୋ ।
ମୋ ଠାରେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ, ହୋଇଲ ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ
ଅନୁଗ୍ରହରେ ତୁମ୍ଭେ ବର୍ଜିଲ ମୋ ପ୍ରଣୟ । ୧ ।
କି ଉପାୟ ଆଚରିବି, ବିରହ-ତାପ ନାଶିବି,
କେମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲଭି ପୁଣି ସୁଖିନୀ ହୋଇବି । ୨ ।

ପ୍ରାଣନାଥ; ମୋଠାରେ କେତେ ପ୍ରୀତି କରୁଥିଲ ! ଆହା, ତାହା ଭୁଲି ପାରିବ କି ? ମୋର କି ଦୋଷ ଦେଖିଲ ? କାହିଁକି ମୋତେ ଅନାଥ କରି ବାହାରିଗଲ ? ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ଅପରାଧ ଆଚରି ନାହିଁ ! ଯଦି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ମତରେ ଅପରାଧିନୀ, ତାହାହେଲେ ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଯିବା ଉଚିତ ହେଲା କି ? ଖଡ଼୍ଗରେ ମୋର କି ମୁଣ୍ଡକଟା ଦଣ୍ଡ ? ମୋତେ ଛାଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା 'ପୁତ୍ରକୁ' କପରି ଭୁଲି ପାରିଲ ? ସେ ତ ନିପଟ ବାଳୁତ ! ସେ କିଛି କଳ-ଚାତୁରୀ ଜାଣେ କପଟ

ଭୁଲି ଯାଇଲି ? ମୋତେ ଅନାଥା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଅପିତା କରିଦବା ସମୁଚିତ କି ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପରେ ରଖିବାରେ ପୁତ୍ରଣା ପ୍ରୀତି ବଳବତୀ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିବ । ଯାଉ, କିନ୍ତୁ ନୂତନ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅସମର୍ଥ ହେଲା କି ? ଆହା ! ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ସମୟରେ ସକଳ ନଷ୍ଟଲ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଚେଟୀ, କୌଣସି ଖବର ଶୁଣିଲୁ କି ?

ଚେଟୀ—ଦେବ, ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଖୋଜି ଆଣିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ମହାରାଜ ଗୁପ୍ତଭାବେ ବରଚିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଠାରେ ଥିବା ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କ ନିକଟେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଅଛନ୍ତି ।

ସତେଶ—(ସ୍ୱଗତ) —ଗୀତ—

(ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭୈରବୀ ରାଗିଣୀ—ଅଦ୍ଧା ତାଳ)

ଜଗତ୍ସୁ କିଏ ଅଛି

ଘୋର—ଅଟେ ବିୟୋଗର ଦାଉ । ପଦ ।
ଯଶର ମଣ୍ଡନ ବଳାଏ କାମନା
ଭୋଗ ସୁଖ ଧନ ପ୍ରାଣଠୁ ଯିନା । ୧ ।

ଯେଉଁ ଜନ ତେବେ ଅତି ସ୍ୱାର୍ଥମାନ
ତାହା ବିନେ ଏବେ ଶ୍ମଶାନ ସମାନ । ୨ ।

କେଉଁଠାକୁ ଯିବ ? କାହାକୁ ପୁଚ୍ଛିବ ?
କେଉଁଠାରେ ଯତ୍ନଶ୍ରୀପଦ ଦେଖିବ ? ୩ ।

ବିରହ-ସାଗର କିପରି ତରିବ ?
ବାତ୍ସଲ୍ୟ ବିନା କେମନ୍ତ ବଞ୍ଚିବ ? ୪ ।

ଚେଟୀ—ଦେବି, ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର, ଅଧୀର ହୁଅ ନାହିଁ । ଯାଇଥିବା ଲୋକେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଖୋଜିଆଣିବେ ।

ସତେଶ—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ! ଧରିବି ? ଆଶା ନିରାଶା ହେଲା ପରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆସିବ କୋଉଁ ? ଏତେ କାଳ ବିତିଗଲାଣି । ଆହା ! ଏ ଜନ୍ମରେ ମୋର **ସେମାନଙ୍କ ଦେଖା ଘଟିବ ନାହିଁ—ଘଟିବ ନାହିଁ !**

—ଗୀତିକ ପଦ୍ୟ—

ପତି ମୁଖଶଶୀ ଦେଖି ମୋ ଲୋଚନ-ଚକୋର—
ସୁଖ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇବ କି ଆଉ ?
ପତି-ମଧୁରାଳାପ ଶୁଣି ମୋର ଶ୍ରୁତିଯୁଗ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୃପ୍ତି ପାଇବ କି ଆଉ ?
ପତି-ବିମ୍ବାଧର-ସୁଧାପାନ ଅଭାବେ ମୋର
ରସନା ପ୍ରମୋଦ ଲଭିବ କି ଆଉ ?
ପତି-ଦେହସୌରଭ ଆଘ୍ରାଣି ଭଲ ମୋର
ନାସିକା ତୃପ୍ତି ପାଇବ କି ଆଉ ?
ପତି-ଶରୀରକୁ ଆଲିଙ୍ଗି ମୋ ଶରୀର
ତାପକୁ ବର୍ଜି ଶୈତ୍ୟ ପାଇବ କି ଆଉ ?
* ପତି ସମାଗମ ପାଇ ମୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସବୁ
ଖେଦ ତ୍ୟଜି ସନ୍ତୃପ୍ତ ହୋଇବ କି ଆଉ !

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା, ଚେଟୀର ଶୀତଳୋପଚାରଦ୍ୱାରା ଚେତ)

ଅହା ! ଏତେ କଷ୍ଟ ସହି ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଏ ନିଷ୍ଠୁର ଜୀବନ ବାହାରି ନ ଯାଇ ଅଟକି ରହୁଛି !

ଚେଟୀ—ଦେବି, ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଏବେ ଅତି ବଡ଼ ଅସୁସ୍ଥ । ଏବେ ପଲଙ୍କିବା ଉଚିତ ।

(ଚେଟୀ ଭର ଧରି ଶଯ୍ୟାକୁ ସଂଶୋଧାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

* ପାଠାନ୍ତର—
ପତି ପଦକମଳସେବାରୁ ଭଲ ମନସ୍ତ
ଦୁଷ୍ଟ ଯୁଗଳ ଶାନ୍ତି ହୋଇବ କି ଆଉ !

ଚତୁର୍ଥାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପମ୍ପାପ୍ରାନ୍ତ କାନ୍ତାର

[ଗୌତମ ବନ୍ୟାବେଶରେ ପ୍ରବେଶ]

ଗୌ—(ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଦେଖି) ଅହୋ !

ନିଜ ଜାୟାନ୍ତୁ ତେଲି   ଗଗନରେ ଥିଲେ
ନଳିନୀ ଚକ୍ରବାକଙ୍କ
ବିରହ ସନ୍ତାପ   ନ ପାଇବ ଲୋପ
ହେଲେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶଶାଙ୍କ ।
ଧବାନୁଗାମିନୀ   ହୋଇଲା ରଜନୀ
ପରକାଶି ସତୀପଣ
ପରସୁଖ ଲାଗି   ନିଜ ସୁଖତ୍ୟାଗୀ
ହୁଏ ତ ଉଦାର ଜନ !
ଶୀତଳ ପବନ   ବହି ଅପଘନ
ତାପ ହରଣ କରଇ
ନାନା ପକ୍ଷୀଙ୍କର   ସୁସ୍ୱରଗୁଡ଼ିକ
କର୍ଣ୍ଣ ମାନସ ତୋଷଇ ।

(ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଦେଖି)

—ଗୀତିକା—

ଅନ୍ଧକାର-ବିନାଶକ ଚଣ୍ଡ କିରଣ,
ଚକ୍ରବାକାନୁଭୂତ ସନ୍ତାପହରଣ ।
ଲୋକରଞ୍ଜନ କଳାକୌଶିକତେଜବାନ,
ପୂର୍ବ ପର୍ବତ-ଶିଖରରେ ଶୋଭମାନ ।

ଅହୋ ! ଏ ସବୁ ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ନିର୍ଜୀବ ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୋଉଥିଲେ ପୁଣି ଦିବାକରକରସ୍ପର୍ଶେ ସଜୀବ ରୂପେ

ଭଗବାନ୍! ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ହୋଇ ବ୍ୟର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ! ଅହୋ ! ଏ ଜଗତ ଅଜ୍ଞାନାନ୍ଧକ ! ଏଥି ନିଜେ ଦୁଃଖୀ ବୋଲି ଭାବିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଶ୍ଚେ ଅଳ୍ପ ଅଛେ !

ଜରା ରୋଗ ଦୁଃଖ-ମୃତ୍ୟୁ-ବହ୍ନିରେ ସନ୍ତତ
ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଲୋକବୃନ୍ଦ କଲ୍ମଷଗ୍ରସ୍ତ ।
ସ୍ୱର୍ଗ ପର ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ନ ପାଏ ନିଷ୍କୃତି
ଶାରଦାଭ୍ର ପର ଧ୍ରୁବ ସ୍ଥାନ ତାର ସ୍ଥିତି ।
କିନ୍ତୁ ଅଛେ କର୍ମଭୂମି ତହିଁ ଅନୁକ୍ଷଣ
ନିମତେ ନିତ୍ୟ ଭରନ୍ତି ଜନନ ମରଣ ।
ବିଷୟଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଥିବା ପ୍ରବାହସଙ୍କାଶ
ସୌଦାମିନୀ ପର ପରମାୟୁ ପାଏ ନାଶ ।
ଦୁସ୍ତାବର୍ତ୍ତ ଅଜ୍ଞାନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନର
କ୍ଲିଷ୍ଟଭାବେ ଯନ୍ତ୍ର ଭୁଞ୍ଜେ ନିରନ୍ତର ।
ଯେସନ ଲୋଭଗ୍ରସ୍ତ ମୃଗ ବ୍ୟାଧଜାଲେ ରୁଦ୍ଧ
ତେସନ ଭବସମ୍ପୃକ୍ତ ପାପପାଶେ ବଦ୍ଧ ।
ନରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଜନକ ପ୍ରଧାନ
ଶତ୍ରୁ ଅଛେ ମୃତ୍ୟୁ କାଏ ନୁହେ ତା ସମାନ ।
ବିବିଧୋପଦ୍ରବଙ୍କର ଅନନ୍ତ ଶୋଭର
ମୂଳକାରଣ ବାସନା ଅଟଇ ନିକର ।
ଶୁଣି ତାହା ମଧୁଲିପ୍ତ କ୍ଷୁରଧାରା ସମ
ତାକୁ ଭାବନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ସାଧୁଙ୍କ ନିୟମ ।
ଭୋଗବାସନାକୁ ବିଷଫଳ ତୁଲ୍ୟ ସତ
ମଳଘଟ ପର ତାକୁ ତେଜିବା ଉଚିତ ।
ବାସନାର ଆକାର ତ ଅତି ଭୟଙ୍କର
ପୁଣି ମୂଳ ସର୍ବବିଧ ଦୁଃଖମାନଙ୍କର ।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଦେବୋଽହଂ ଭାବ" ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ପଢି ସୁପଣ୍ଡିତ ସମାନ ଥିଲେ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲା ପରେ ବାରାଣସୀରେ ବାସ କରି

ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ଦର୍ଶନଚର୍ଚ୍ଚା ଏବଂ ଉପନିଷଦଗଣ ପଢ଼ିଲି । ତଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଲଭିଲି ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଅମୃତ ହେଲା ନଷ୍ଟ । ଚିତ୍ତଶାନ୍ତି ତଥାପି ହେଲେ ଲଭ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଅଧ୍ୟୟନରେ ଏବଂ କୋବିଦ କଥନରେ ଆସ୍ଥା ଆଉ ନ ରଖି ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବା ପାଇଁ ତପ କରିବି । "ତପଃ ସର୍ବାର୍ଥ ସାଧନଂ" କହନ୍ତି । ଦେଖାଯାଉ, ତପର ଫଳ, ଏ ବୋଧିବୃକ୍ଷମୂଳ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ତପ କରିବି ।

[ବୁଦ୍ଧ ତପୋନିଷ୍ଠ]

[ସୁଜାତା ଗୌଡୁଣୀର ପ୍ରବେଶ]

ସୁଜାତା—(ସ୍ୱଗତ) ଆଜକୁ ଦଶ ଦିନ ହେଲା ମୁଁ ଏ ତପୀଙ୍କି ଏ ଗଛ-ତଳେ ଦେଖୁଛି । ଏ କେବଳ ଆଖି ମୁଦି ଏଠା ବସି ରହୁଥାଏ; ଖାଲି କିଛି ମାଗେ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଦେଶରେ ବହୁତ ମିଛତପୀ କାମ ଦାମ କରି ନ ପାରି ଲୋକଙ୍କୁ ଠକି ଖାଆନ୍ତି । ଠକଲୋକେ ତପୀ ବେଶରେ ବୁଲୁଥିବାରୁ ସତ ତପୀଠାରେ ପ୍ରତେ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ସତ ତପୀ ମୋର ପ୍ରତେ ହେଉଛି । ଖାଇ ନ ଖାଇ ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାର ବୁଲିଥିଲେ ହେଲେ, ଫଳ ହେଉଛି ।

ଖତଗଦାରେ ଥିଲେହେଁ ରତନର ଦର
ଯତ୍ନ ନୁହେ ତଳେ ହେଲେ ଏ କଥା ନିକର ।

ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଭଲ ତପୀର ସେବା କଲେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏଣୁ ଏହାର ସେବା କରିବି । (ତତ୍ସମ୍ମୁଖେ କର ଯୋଡ଼ି ବସି, ସ୍ୱଗତ) ଏ ଆଖି ମେଲୁଛି । ଏବେ ଓଳଗି କରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ବାବା, ଓଳଗି ।

ଗୌ—ସୁଖିନୀ ଭବ । ମା, ତୁମେ କିଏ ?

ସୁଜା—ମୁଁ ଗୌଡୁଣୀ, ମୋ ନାଁ ସୁଜାତା ।

ଗୌ—ଏଠାକୁ ଆସିଛ କାହିଁକି ?

ସୁଜା—ତୁମ୍ଭ ସେବା କରିବାକୁ ।

ଗୌ—ମୋ ସେବା ?

ସୁଜା—ହଁ ।

ଗୌ—ମାଁ; ମୋ ସେବାରେ ତୁମର କି ଲାଭ ? ଯାଇ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ କର ।

ସୁଜା—ବାବା, ମୋର ପୁଅ ଆଉ ବୋହୂ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଘରକାମ ଚଳାଇ ନିଅନ୍ତି, ମୋତେ କାମ କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମର ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ଅଭାବ ନାହିଁ । ବାବା, ଆମ ଘର ଏଠାକୁ ଧାଡେ ବାଟ । ତୁମେ ଖାଇବାକୁ କଅଣ ଆଣି ଦେବି ?

ଗୌ—ଏ ସ୍ଥାନଟାରେ ତୁମର କେତେ ଗରୁଣୀ ଛାଡ଼ିକି ? ମୋ ନିମିତ୍ତ ତୁମେ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କର ନାହିଁ ।

ସୁଜା—ତୁମ ପରି ବଡ଼ଲୋକ ଭୋକେ ଥିବ, ଆମେ ଖାଇ ପିଇ ସୁଖେ ଥିବୁ ? ନା, ନା; ତା ହେବ ନାହିଁ । ତୁମକୁ କଅଣ ଲୋଡ଼ା—କହ ? ଏବେ ଆଣି ଦେବି !

ଗୌ—ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱାଭାବିକାହାର ଦୁଧ । ତାହା ଟୋପେ ମାତ୍ର ହେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଆଉ କିଛିହିଁ ଦରକାର ନାହିଁ—ମା !

ସୁଜା—ଟୋପେ ଦୁଧ ତ ବାଳୁତ ପିଲାକୁ ନିଅଣ୍ଟ—

ଗୌ—ଆହାର ଶରୀରଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ମାତ୍ର ତାକୁ ଯେତେ ବଢ଼ାଇଲେ ସେତେ ବଢ଼େ, ଯେତେ ଛିଣ୍ଡାଇଲେ ସେତେ ଛିଡ଼େ । ବିଶେଷତଃ ତପସ୍ୱୀର ଅଧିକାହାର ଅନୁଚିତ ।

ସୁଜା—ବାବା, ତୁମେ ଦାଅଁ ପଚ ଲୋକ, ମୁଁ ଜଣେ ଗୋପୁଣୀ । ତୁମେ ମୋତେ ମା ମା ବୋଲି ମାନ୍ୟ କଲେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବ ।

ଗୌ—ନା ମା, ତାହା ହେବ ନାହିଁ, ଡର ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋର ମାଆ । ବିଶେଷତଃ ତୁମେ ଦୁଧ ଦେଇ ମୋତେ ପୋଷିବ ।

ସୁଜା—ବାବା, ମୁଁ ଯାଇ ଦୁଧ ଆଣିବି ।

ଗୌ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ନିଶାକୁ ସ୍ନାନ କରି ଆସିବି ।

[ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୃଶ୍ୟ—ବୋଧିବୃକ୍ଷମୂଳ

(ଗୌତମ ଆସୀନ)

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) ମୁଁ କଠୋର ତପସ୍ୟା ଆରମ୍ଭି ଛଅ ବର୍ଷ ହେଲା । ମୋ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଆହାର ଶସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ବଳ ହ୍ରାସ ହେଲା । ତନୁବଳ ହ୍ରାସ ହେଲେ, ମନୋବଳ ହ୍ରାସ ହୁଏ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ବୀଣାବାଦୀ ଦେଖି ଟାଣିଲେ
 ନାଦ କର୍କଶ କଠୋର
ତାକୁ ଅତି ଶ୍ଳଥ କଲେ
 ନାଦ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ନୁହ୍ୟାର ।
ତାହାର ମଧ୍ୟମ ସ୍ଥିତିରେ
 ମାତ୍ର ନାଦ ମଞ୍ଜୁଳ
ତେମନ୍ତ ଆହାର ବର୍ଜନେ
 ଦେହ ହୋଇ ଦୁର୍ବଳ ।
ଅମିତ ଭୋଜନକରଣେ
 ତନୁ ମନ ଅସୁସ୍ଥ
ନାତିମିତ ଯାହି ତାହାରେ
 ମାତ୍ର ସେ ଦେହା ସୁସ୍ଥ ।

ଏତିକି ମାତ୍ର ଜାଣିପାରିଲି ଯେ. ପାଠ ପଢିବା ଦ୍ୱାରା କାୟା ତପ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ୱ ଜଣା ଯାଏ ନାହିଁ, ତନୁର ଏବଂ ମନର କ୍ଲେଶ ସମ୍ଭବେ । ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲେ, ଚଞ୍ଚଳ ମନକୁ ନିଶ୍ଚଳ କରିବାକୁ ହେବ । ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମନ ସ୍ଥିର କରାଯାଇ ପାରେ । ମନ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେଲେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ହେବ । ଅତଏବ କଠୋର ନିୟମ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମନକୁ ସୁସ୍ଥିରେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚଳରେ ରଖି ତତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱେଷଣ କରିବି । (ଆଖି ମୁଦି ବସି, କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ ଆଖି ଖୋଲି ଆନନ୍ଦରେ) ଅହୋ ! ଜଣାଗଲା । ଜଣାଗଲା ! ତତ୍ତ୍ୱ ଜଣାଗଲା ! !

ଦେବକୁଳସ୍ତ ପୁଷ୍ପଶର୍ମିଷ୍ଠାରଣୀ
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ଜାଣି ମୁହିଁ
ବସ୍ତୁଜଣ୍ଡ ଲଭି ଭଲି ଅଜଗାର
ବହିଲି ସନ୍ତାପ ସହୁ ।
ତାଙ୍କୁ ଏବେ ଜାଣି କୁତସ୍ତୁମ୍ଭାଦିଙ୍କି
ଭର୍ତ୍ସିଦେଲି ଯୋଗବଳେ
ଯେ ଅଛି ମଧ୍ୟଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କୁ ଭଜି
ପାଶବ କାହ୍ନି ଭୋଗିଲେ ।
ବାସନାବନ୍ଧନ ମାନସ ମୋହର
ହେଲା ତୁଷ୍ଟାନୁସାଧନ
ଏବିକି ନିର୍ବାଣ ମୁଖ ନିଶ୍ଚୟରେ
ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧନ ।

ଦୂର ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା ଯେ—ତୁଷ୍ଟୋଽସ୍ମି—ତୁଷ୍ଟୋଽସ୍ମି—ତୁଷ୍ଟୋଽସ୍ମି । ଅତଏବ ମୁଁ ଆଜଠାରୁ ମୁକ୍ତ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନାନନ୍ଦକୁ କେବଳ ମୁଁ ମାତ୍ର ଅନୁଭବ କରିବା ଅନୁଚିତ । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ ହେବା ସମୁଚିତ, ତେଣୁ ଏବେ ଦେଶରେ ଭ୍ରମଣ କରି ଜନସମାଜକୁ ଜ୍ଞାନଦାନ କରିବି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଞ୍ଚମାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ରତିଳବସ୍ତ୍ରୁ ପୁର ରାଜପଥ

(ନିଶାକର ଏବଂ ପ୍ରଭାକର ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ)

ନିଶା—ଅହୋ ! ପ୍ରଭାକର, ବହୁକାଳଦର୍ଶନ !

ପ୍ରଭା—ମୁଁ ତୀର୍ଥସେବନ ନିମନ୍ତେ ଯାଇଥିଲି ସନାତ୍ରର ତ କାଶୀଥିଲି ! ସେଠୁ ଏବେ ତ ଆସୁଅଛି ! ନିଶାକର, ଖବର କଣ ? ସବୁ କୁଶଳ ତ ?

ନିଶା—ଯୁବରାଜ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେ ଏବେ ଗୌତମ ନୁହନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଛନ୍ତି।

ଧାବା—ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲା ପରେ ବୁଦ୍ଧନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ। ଯାହା ହେଉ, ସେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବା ମଙ୍ଗଳକର।

ନିଶା—ଅମଙ୍ଗଳକର ହୋଇ ନାହିଁ କାହିଁକି?

ଧାବା—କିଆଁ?

ନିଶା—ସେ ଆସି ଯଶୋଧାରା ଦେବୀଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ କରି ଆଶ୍ରମକୁ ପଠାଇଲେ।

ଧାବା—ତାହା ଅମଙ୍ଗଳକର ନୁହେଁ। ସ୍ୱାମୀର ଗତି ପତି ମାତ୍ର। ବନିତା ରକ୍ଷିବାକୁ ସ୍ୱାମୀ, ଭରଣ କରିବାକୁ ଭର୍ତ୍ତା। ପତିତ୍ୟାଗର ଗତି ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମ ଛଡ଼ା ଆଉ କେଉଁଣି ଅଛି?

ଅଙ୍ଗାର ଜଳିଗଲେ କାଷ୍ଠ ଏ ଜଳ
ଜଳ ଜଳିଗଲେ ଆଉ ନାହିଁ କଳ!
ପତି କେବଳ ସଧବାର ଗତି
ପତିତ୍ୟାଗର ନାହିଁ ତ ନିଷ୍କୃତି।

ନିଶା—ସେତିକିରେ ସମାପନ ହୋଇ ନାହିଁ। ରାହୁଲ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ। ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବୋଧନବଳରୁ ମହାରାଜ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ବୌଦ୍ଧମତାବଲମ୍ବନ କଲେ।

ଧାବା—କ'ଣ? ତାହା ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ! ଯୌବନଚାଞ୍ଚଲ୍ୟରୁ ରାହୁଲ ନୂତନ ମତାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସର କଠୋରତା ନ ଜାଣି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଥିବେ, କିନ୍ତୁ ବିଜ୍ଞବୃଦ୍ଧ ଶୁଣି ବୈଦିକ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ମହାରାଜ ସ୍ୱମତ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ପରମତ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବୋଇଲେ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ? ନିଶାକର! ନିଶା ଖାଇ ନିଜ ନାମ ସାର୍ଥକ କର ନାହିଁ ତ?

ନିଶା—କେବଳ ମହାରାଜଙ୍କ ମତ ମାତ୍ର ବଦଳିଅଛି, ଆଉ କିଛିହିଁ ବଦଳି ନାହିଁ! ମୁଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବୋଧନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତୋ ଗବ ଖବ

ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି
ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ଦେବ ! ତୁମ୍ଭ ଘରକୁ ଆଉ ନ ଯାଇ, ନିଜ ଧର୍ମରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ, ମୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଭିକ୍ଷା କାଟେଇ, ଉଦାସୀନ ବନ୍ଧୁ ବୁଲନ୍ତୁ ।

ଦେବୀ—ଏବେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଦେଖିବା ତ । କଅଣ ଦେବ—ଦେଖାଯିବ ! ଧର୍ମାଳୟରେ ପାଦେଶାଧିଥିଲି । ଭଲ ପୁରଣି ଭମ୍ବାଇଲୁ । ଏବେ ଘରକୁ ଯିବା । ତୁ କେଉଁଠାକୁ— ?

ନଶା—ଏଠିକାର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭର୍ତ୍ତିକୁ ହୋଇ ବାଦପ୍ରତିବାଦରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପରାଭୂତ କରିବାକୁ ତାଙ୍କଠାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ସେ ତାମସା ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଦେବୀ—ସାବଧାନ ! ବୁଦ୍ଧବୋଧନରେ ତୁମେ ବୌଦ୍ଧ ହୁଅନା ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ମଣ୍ଡପ

(ବୁଦ୍ଧ, ଦେବୀପ୍ରସନ୍ନ ଶର୍ମା, ଯାଦବେନ୍ଦ୍ର ବର୍ମା, ଧନଦ ଗୁପ୍ତ, ସାଧୁଚରଣ ଦାସ ଅଧୀନ ଏବଂ କେତେକ ଜଣ ଦଣ୍ଡୀସ୍ୱାମୀ)

ବୁଦ୍ଧ—ପ୍ରିୟ-ଜନସମାଜ ! ମୋ ବଚନ ମନ ଦେଇ ଶ୍ରବଣ କର, ଶୁଣି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କର—

ଲଭି ସୁବାସ୍ୟ-ଦେହ-କାନ୍ତି ବହିଃକୁଣ୍ଡେ
ଫୁଟିଥାଏ ବାସନା-ହୁତାଶ ପ୍ରଚଣ୍ଡେ ।
ସେ କୁଣ୍ଡରେ ଜୀବ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ନିରନ୍ତର
ତାର ପ୍ରଶମନ ଜ୍ଞାନୀ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର ।
ବାସନା ପ୍ରଶମନର କେବଳ ସାଧନ
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ଜାଣ ତା ଅବଲମ୍ବନ ।
ପ୍ରେମଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଏ ଶୋକ ଭୟ ଦୁଃଖ
ପ୍ରେମବିମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାହିଁ ଶୋକ ଭୟ ।

ପ୍ରିୟଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭାବେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ—
ଲଭେ ମାନବ କଷ୍ଟ ଅନନ୍ତ ଏ ଯଥାର୍ଥ ।
କର୍ମେ ସୁଖୀ ହୁଏ, ଦୁଃଖୀ ହୁଏ ସମ୍ଭୂତ
ତାହା ଦେଖ ଯା ଠାରେ ବେଶି ଜନ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ ।
ତେଣୁ ପ୍ରିୟାପ୍ରିୟ ଦ୍ରବ୍ୟେ ତନ୍ମୟ ସମାଗମେ
ଧୀରେ ନ ଲଭନ୍ତି ମୋଦ ଖେଦ ସୁଖଦମେ ।
ତେଣୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ନ ମାର, ପରସ୍ୱ ନ ହର,
ବ୍ୟଭିଚାର କର ନାହିଁ ତେଜ ମିଥ୍ୟାଗିର ।
ପଶୁଙ୍କ ପିଠେ ନ ବାନ୍ଧ ଶକ୍ତିରୁ ଅଧିକ
କାମୁକକ୍ଲେଶଠାରୁ ରହିବେଣ ଦୂରତର ।
ସୁରାଦି ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ନ କର ସେବନ
ଅସମୟରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ନ କର ଭୋଜନ ।
ଦେଖ ନାହିଁ ନୃତ୍ୟଗୀତବାଦ୍ୟଯୁକ୍ତୋତ୍ସବ
ଭୂଷାଗନ୍ଧମାଲ୍ୟ ଯେନ ନାହିଁ ଏହା ଧ୍ରୁବ ।
ଉଚ୍ଚାସନ ପଲଙ୍କ ପରିତ୍ୟାଗ କର
ହେମ ରଜତ ନିମିତ୍ତ ନ ପ୍ରସାର କର ।
ଦୁଃଖର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଦୁଃଖମୂଳ ଦୁଃଖଲୟ
ଦୁଃଖନାଶୋପାୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟ ଚତୁଷ୍ଟୟ ।
ଏହି ଉପାୟସ୍ୱରୂପମାର୍ଗ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗସମ୍ଭୂତ
ସତ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସଙ୍କଳ୍ପ ଯଥାର୍ଥଜଡ଼ିତ ।
ସତ୍କର୍ମକରଣ ସୂନୃତକଥନ
ସତ୍ୟବୃତ୍ତି ସତ୍ସମାଧି ସତ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ।
ଦୁଃଖର ଜନକ ଅଟେ ବିଷୟାଦିଭୋଗ
ସୁଖର କାରଣ କହେଁ ବିଷୟାଦିତ୍ୟାଗ ।

ଚଣ୍ଡ—ବୁଦ୍ଧଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅତୀବ ସମୀଚୀନ ଏବଂ ଆଦରଣୀୟ, ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ତତ୍ପ୍ରତି ସଂଶୟମୟ ।

ବୁଦ୍ଧ—"ସଂଶୟାତ୍ମା ବିନଶ୍ୟତି", ଅତଏବ ତୁମ୍ଭ ସଂଶୟ ଛେଦନ କର ।

ଦା୧—ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶ "କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକି ନ ମାର ।" ମାତ୍ର ବେଦରେ "ଅଗ୍ନିଷୋମୀୟଂ ପଶୁମାଲଭେତ" ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟରେ ଲେଖିଛି । ଅତଏବ କାହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ବୁଦ୍ଧ— —ଗୀତା—

ଜନ୍ତୁ ଜୀବନନାଶନ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଅଇ
ଦେବତାତୃପ୍ତି ଲଭି ଅଶାନ୍ତ ଅଟଇ ।
ଶାନ୍ତ ନୋହିବା ପୁଣ୍ୟରେ ହୋଇ ନିରତ
ଜାଣି ଜାଣି ପାପାର୍ଜନ କିମ୍ପାଇଁ ସତ ।

ହେ ସୌମ୍ୟ ଶର୍ମ ! ତୁମ୍ଭ ଉଦାହୃତ ବାକ୍ୟସ୍ଥିତ "ଆଲଭେତ" ପଦର ଅର୍ଥ "ବିନାଶନ କରିବ" ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଭାବୁଛ; ମାତ୍ର ତାର ସତ୍ୟାର୍ଥ ଏହି ଯେ, ଆ=ସର୍ବତୋଭାବେ; ଲଭେତ=ଲଭିବ; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିପାଳିବ ବୋଲି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ । ତଳେ ଭାବିଲେ ମୁଁ କହିଲି ଅର୍ଥ ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ପଶୁମାରଣରେ ଅଗ୍ନିଷୋମଙ୍କର କିଛି ଲେଶ ହେଲେ ତୃପ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପଶୁପାଳନ ଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧ ହେବା ଦୁଗ୍ଧଦଧିଘୃତ ବଳିଁ ଅଗ୍ନିଷୋମ ତୁଷ୍ଟ ହେବା ସମ୍ଭବପର ।

ଦା୩—ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାତ୍ର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବା ବିଧେୟ । ଆପଣ ଯଶୋଧାର ଦେବଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ ଏବଂ ରାହୁଲକୁମାରଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କଲେ । ତାହା ଉଚିତ କି ?

ବୁଦ୍ଧ—ତବ କଥିତ ନିୟମ ସ୍ୱାର୍ଥଜଡ଼ିତ ଅଟେ । ସଂସାରରେ ବିରକ୍ତି ଲଭିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ନ୍ୟାସିଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରେ । ଏଥିଁ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟକ୍ତି ବିରକ୍ତ ଯେଉଁ ଦିନେ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବ ସେହି ଦିନେ ।

ଦା୪—ଏ ଜଗତରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅଶାନ୍ତିବଶ ଦୁଃଖ ଲଭୁଥିବାରୁ ସେ ମାନେ ବିରକ୍ତ ହେବା ସମୁଚିତ । "ଅସାରେ ଖଲୁ" ପଦାର୍ଥ ସମୂହ

ନନ୍ଦିଙ୍କର ଭୋଗବିଳାସ ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟି । ଧନୀ ସକଳ ପଦାର୍ଥ ଭୋଗ କରି ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରେ । ଅତଏବ ସେ ବିରକ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଭୋଗବିଳାସ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ?

ଗୁ—ବତ୍ସର ଧନି ! ତୁମ୍ଭର ଆଶୟ ଏହି ଯେ, ପଦାର୍ଥ ସମୁଦାୟ ତୁମ୍ଭ ନିମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟ । କିନ୍ତୁ ବାଘର ଆଶୟ ଏହି ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ତାର ନିମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟ । ଏଥି କୋଉଁ ଆଶୟ ସତ୍ୟ ଅଟେ ? ତୁମ୍ଭେ ଭାବିବା ପରି ଦରିଦ୍ର କେବଳ ଦୁଃଖୀ ନୁହେଁ; ଧନୀ କେବଳ ସୁଖୀ ନୁହେ । ଦରିଦ୍ର ଜାଳି ଟାଇ କାମ୍ବ ଦେହ ଦିନ, ଉଠେ ଗନ୍ଧ, ଶୋଷ ସୁଖାନୁଭବ କରେ । ଧନୀ ଦାମ୍ପତ୍ୟରୋଗାଦି ବାଧାରୁ ଦର୍ଶିତ ହୋଇ, ପୁଣି ବହୁତ ଧନରେ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ଦୁଃଖାନୁଭବ କରେ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ସୁଖ ବୋଲି ଭାବୁଛ, ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ମାତ୍ର । ପରିଣାମରେ ତାହା ଦୁଃଖ ହେଉଥିବାରୁ ତାହା ସୁଖାଭାସ ଅଟେ । ବସ୍ତୁ ସକଳ—ନିତାନ୍ତ ଅନିତ୍ୟ । ଏ ଜଗତ୍ ଦୁଃଖମୟ—କେବଳ ଦୁଃଖମୟ । ଭୋଗବିଳାସଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥନାଶ ଓ ବାସନା ତୃଷ୍ଣା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

ଭାଗ୍ୟଭୋଗେ ତୃଷ୍ଣା ବଢ଼େ
ଭାଗ୍ୟକ୍ଷୟରେ ତାହା ଛାଡ଼େ ।

ଅତଏବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନିର୍ବାଣ ଲଭିବା ଉଚିତ ।

ଧନ—ଜଗତ୍ ନିତ୍ୟ ନାଁ ଅନିତ୍ୟ ?

ଗୁରୁ—ତାହା ପରିଣାମ ଶୀଳଥିବାରୁ ଅନିତ୍ୟ ବୋଲି କେତେକ ଜଣ ଏବଂ ଅଦୃଷ୍ଟ ପରମାଣୁରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହୁଥିବାରୁ ନିତ୍ୟ ବୋଲି କେତେକ ଜଣ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦରେ କାଳ ହରଣ କରନ୍ତି । ଧନଦ ପୁତ୍ର ! ଏହି ବିଚାରର ନିତାନ୍ତ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଦାସୀ—ବୁଦ୍ଧି ସତ୍ୟ, ନାଁ ଅସତ୍ୟ ?

ଗୁରୁ—ବୁଦ୍ଧି ସତ୍ୟ ବୋଲିବା ପାଇଁ ଅନୁମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅସତ୍ୟ ବୋଲିବା ପାଇଁ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ବାସନା-

ବୈରାଗ୍ୟ ବିନା ନିର୍ବାଣ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣରୂପିଣୀ ତୃଷ୍ଣା ତ୍ୟକ୍ତା ନୋହିଲେ, କାର୍ଯ୍ୟରୂପିଣୀ ବାସନାର ନାଶ ଅସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ତୃଷ୍ଣା ପରିତ୍ୟାଗର ପ୍ରତିକୂଳ ଭବ—ତୃଷ୍ଣା, ତୃଷ୍ଣା ବୋଲି ବାସ ଲଭ ନାହିଁ । ତଦ୍‌ବିଷୟର ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ସେ ତୃଷ୍ଣା ପରୁ ବାହ୍ୟକୁ
ପଳାଇବାକୁ ନର
ବ୍ୟଗ୍ର ହେବା ସ୍ୱତ ଅତଏବ
ହେଉ ସ୍ୱ ସୁଖ ଡର ।

ସାଧୁ—ଦେବ ! କେତେକେ ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ବୋଲନ୍ତି । ତାହା କେତେ ପ୍ରକାର ?

ବୁଦ୍ଧ—ସାଧୁଚରଣ ଦାସ ! ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ, ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ଏବଂ ପ୍ରବୃତ୍ତି-ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ବୋଲି ଧର୍ମ ତ୍ରିବିଧ ଅଟେ ।

ସତ୍ୟବାକ୍ୟାହିଂସାଦି ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ
ଜୀବହିଂସାବର୍ଜନାଦି ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ।
ପଳାଣ୍ଡୁତ୍ୟକ୍ତ ଦେବପୂଜାଦି ପୁଣ୍ୟକର୍ମ
ଅଟଇ ପ୍ରବୃତ୍ତିନିବୃତ୍ତିମୂଳ ଧର୍ମ ।

ସର୍ବେ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବୋଧନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛୁଁ ।

ବୁଦ୍ଧଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !
ଧର୍ମଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !
ସଂଘଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !

ଦାସ—ସ୍ୱାମୀ ! ଆଉ ଆବଶ୍ୟକ କଅଣ ?

ବୁଦ୍ଧ—ଅନନ୍ତର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ସତ୍ୟମାର୍ଗ ଗ୍ରହଣ କଲ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଣସୁଖପ୍ରାପ୍ତି ହେବା ନିଶ୍ଚୟ । ଅତଏବ ଆଉ କିଛିହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏପରି ହେଉ ।

(ଭରତ ବାକ୍ୟ)

ଶ୍ଳୋକ —ଘୋରେଶ ବାଧା ଜଗତେ ନ ଥାଉ
ଲୋକଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ବିନଷ୍ଟ ହେଉ ।
ସ୍ୱଦେଶୁଁ ସନ୍ତାପ ଦୂରନ୍ତୁ ଯାଉ
ଜୀବାଳି ନିର୍ବାଣ ଦଶାକୁ ପାଉ ।

[ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏବଂ ଯବନିକାର ପତନ]

ନେପଥ୍ୟ— —ଗୀତ—

ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ରାଗିଣୀ—ଅଦ୍ଧାତାଳ

ଶ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧ ଦେବଙ୍କର ହେଉ ସଦା ମଙ୍ଗଳ । ପ ।
ଜ୍ଞାନାନ୍ୱେଷୀଙ୍କର, ସଦ୍ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କର । ଶ୍ରୀ । ୧ ।
ନିର୍ଦ୍ଧନୀମାନଙ୍କର, ସମସ୍ତ ଜନ୍ତୁଙ୍କର । ଶ୍ରୀ । ୨ ।

ସମାପ୍ତ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ୍ମା

ଶ୍ରୀ

ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ୍ମବିରଚିତା

ଭୂମିକା

ଏ ନାଟକର ଉତ୍ପତ୍ତି ଦିଙ୍ନାଗାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୋଡ଼ିଅରକାଶ୍ରୁକ ଚେଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସୀତାବିସୃଷ୍ଟା କୁନ୍ଦମାଳା ଶ୍ରୀରାମରେ ପ୍ରଥମତଃ ଦର୍ଶିତା ହୋଇ ତତ୍ପାନୀୟ କାରୁଣ୍ୟ କଲା କାରଣରୁ ଏହା "କୁନ୍ଦମାଳା" ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏହା ଅଧୁନା ଉତ୍କଳୀକୃତା ହୋଇ "ଉତ୍କଳକୁନ୍ଦମାଳା" ନାମ ଧାରଣ କଲା ।

ଏ ନାଟକରୁ ପଦ୍ମ ଉକ୍ତିରେ ଅଶ୍ୱାଳପୁରବାସୀ ମନୀଷୀ ଦିଙ୍ନାଗଙ୍କ ରଚିତ ପର ସୂତ୍ରଧାରୋକ୍ତିରୁ ଜଣାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁରକ୍ଷିତ ପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ଜନକୁଳଗୋଷ୍ଠୀ ଅଗୋଚର । କେଏ କାଏ ଦିଙ୍ନାଗଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ବୋଲନ୍ତି । ସେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିବ । ମାତ୍ର ସୂତ୍ରଧାରଙ୍କ ଗଣେଶପାଦବନ୍ଦ ଏବଂ କପର୍ଦ୍ଦୀ ସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ଦିଙ୍ନାଗ ଶୈବ ଅନୁମାନ କଲୁ ।

—ଶ୍ଳୋ—

ଅଦ୍ୟୋତ୍ଥଶୃଙ୍ଗଂ ହୃତପଦବନଃ କମ୍ପିଦନ୍ତାଭୃଙ୍ଗୀରି
କ୍ରୋଧୋଦ୍ଦଣ୍ଡକଟକଟକଟଂ ମୁକ୍ତଧିଦ୍ଧିକାରନାଦଃ

ସ୍ନାନାଦସ୍ରୁଗ୍ରହଣବଳିଭିଃ ପୁଷ୍ପଧୌତାଦନ୍ତ୍ୟ ଖଃ ୪୦
ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରାଣାଂ ପଥି ଦେହବଲ୍ କୂଳବସ୍ତ୍ରାଭ୍ରଲେଖାନ୍ ।

ଏହି ସ୍ଥଳ ମେଘ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶ୍ଳୋକର ଟୀକାରେ ଦିଙ୍ନାଗ ଏବଂ କାଳିଦାସମହାକବିର ସମସାମୟିକ ବୋଲି ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ କୋଳାଚଳ ମଲ୍ଲିନାଥସୂରିଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ । କାଳିଦାସ ସମୟ ଏତ ପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ କବିର ସମୟ ତାହା ମାନି ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ଏ କୁନ୍ଦମାଳାର ଏବଂ ମହାକବି—ଭବଭୂତି ଉତ୍ତରଚରିତର ରାମଚରିତର ଇତିବୃତ୍ତ ପ୍ରାୟଶଃ ଏକବିଧରେ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାଟକ ଦେଖି ପାଠକେ ଜଣାଯିବା ସମ୍ଭବପର । ତାହା ହେଲେ, କେଉଁ ନାଟକ ପ୍ରାଚୀନ, ତଦ୍ବିଷୟେ ନିର୍ଣ୍ଣୟମାଣ । ଦିଙ୍ନାଗ କାଳିଦାସ ସମସାମୟିକ ବୋଲି ଏବଂ ଭବଭୂତି ଅର୍ବାଚୀନ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତନିର୍ଣ୍ଣୀତ । ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତରରାମଚରିତର ରଚନାଠାରୁ ସୁନ୍ଦରତର । ଅତଏବ ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ଅର୍ବାଚୀନ ଅଟେ ।

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ମୁଦ୍ରିତ ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକର ଗଦ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କେତେକ ବାକ୍ୟ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନନୁବାଦିତ ଏବଂ ଛୋଟା ଧାଡ଼ିରେ ସୂଚିତ ।

ଏ ନାଟକର ଏବଂ ଅନୁବାଦ ବୋଧ ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ନୂତନ । ଏ ଅନୁବାଦ ବହୁଧାନୁମୋଦିତ ହେବା ଯାଏ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ମୁଁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରେଁ କି, ଏ ନାଟକର ଗୁଣ ଦିଙ୍ନାଗ କବିର, ଦୋଷ ମୋହର—ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । ଇତି ।

ଜୟପୁର
୧ । ୨ । ୩୩ } ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଏ ନାଟକର ପାତ୍ରାବଳୀ

—ପୁରୁଷ—

ରାମ— ଅଯୋଧ୍ୟାଧିପତି— କଥାନାୟକ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ— ରାମଭ୍ରାତା
ସୁମନ୍ତ୍ର— ସାରଥି
ବାଲ୍ମୀକି— ମହର୍ଷି— ରାମାୟଣକାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା
ତାପସ— ଅଶ୍ୱମେଧ ନିମିତ୍ତ ଯାଉଥିବା ପଥିକ
ଭାଗୁରାୟଣ— ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ
କଣ୍ୱ— ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ରାମଙ୍କ ବାଲ୍ୟ ମିତ୍ର
କୌଶିକ— ବିଦୂଷକ
କୁଶ ଏବଂ ଲବ— ସୀତାଙ୍କ ଯମଳ ପୁତ୍ର
କଞ୍ଚୁକୀ— ଅନ୍ତଃପୁର ଦ୍ୱାରପାଳ
ସୂତ୍ରଧାର— ନାଟ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ

—ସ୍ତ୍ରୀ—

ସୀତା— ରାମପତ୍ନୀ— କଥାନାୟିକା
ପ୍ରଥମା } ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମର ମୁନିକନ୍ୟା ଦ୍ୱୟ
ଯଜ୍ଞବେଦୀ }
ବେଦବତୀ— ମୁନିକନ୍ୟା ଏବଂ ସୀତାସଖୀ
ପୃଥ୍ୱୀ— ଭୂଦେବୀ

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ସୁରେଶ ଶେଖର ମନ୍ଦାର ସୁବାସ, ମକରନ୍ଦ-ଧାରସ୍ମିତ ଗଣେଶ ।
ଚରଣସରୋଜାତରେଣୁକଣିକର, ଶୋଭୁ ବନ୍ଧୁକସୋଦରି କି ଶଙ୍କର ।

(ନାନ୍ଦ୍ୟନ୍ତେ ସୂତ୍ରଧାର ପ୍ରବେଶ)

ସୂତ୍ର— ପରଶତ ତପୋଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ବହ୍ନିର
ଭର୍ଜ୍ଜିତ ଶିଖା ପର
ମନ୍ଦାକିନୀ ବୀଚିସମ୍ପୃକ୍ତାବଳୀ
ନିବାସ ବଳ୍ଲୀତ ଏବ ।
ମନୋହର ଶ୍ୟାମ ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ ଦହ୍ରା
ନିତ୍ୟ ପଦ୍ମାରି ସଦୃଶ
ପାନ୍ତୁ ପ୍ରାତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିରୁଚି ଶିବଜଟା
ଯାକୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନିଶ ।

ପରିଷଦ ସୁଜନବାସୀ—ମହାଶୟ—ଏତ୍ ନାଗ ଦତ୍ତସ୍ୱାମ୍ ସଂସ୍କୃତରେ ବିରଚିତ ଏବଂ ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକକୁ ପ୍ରୟୋଗ କର ବୋଲି ସବ୍ୟସ୍ତ୍ରାରେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଅତଏବ ତାହାଙ୍କ ଅଭିନୟପ୍ରୟୋଗ ସାହିତ୍ୟଧାରିଣୀ—ଆର୍ଯ୍ୟା—ମୋ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ ଡକାଇ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳକୁ ଯିବି ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଠାରେ ଉଭାଅ !

ସୂତ୍ର—ହେଉ ! ଏ ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟସମ୍ଭାଷଣରେ ମୋର ସହାୟ ହେଉଛନ୍ତି ।

(ଦେଖି) ଅହୋ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ !

ଏତ ଦୁଃଖକର କର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଅଛି ତ ! !

ରାବଣ ମନ୍ଦର ଶରସ୍ଥିତ ବର୍ଣ୍ଣ ଜନ—
ନାନା ବସ୍ତୁ ବଳି ଚିତ୍ରି କୌଶଲ୍ୟାନନ୍ଦନ ।
ଚେତନ୍ତେ ଗର୍ଭବତୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଥିଲେ,
ଘୋର ବନେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚଳେ ।

(ସୂତ୍ରଧାର ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ) ଇତି ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

(ରଥାରୂଢ଼ ହୋଇ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାରଥିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟେ, ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଅ । ଏ ଭାଗୀରଥୀ ତୀର ଶାଳ୍ମଳୀବନର ବୃକ୍ଷପିପାଳି ଏବଂ ଲତାଜାଳମାନଙ୍କ ହୋଇ ପଥରୋଧ କରୁଥିବାରୁ ଏଠାରୁ ସ୍ୟନ୍ଦନଗମନ ଅଶକ୍ୟ, ଏଠାରେ ଅବତର ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବୃଦ୍ଧ ତୁରଗ ବେଗରୁ ସମସ୍ତ ଶରୀର ବିକଳିତ ହୋଇ ଉଠିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅଶକ୍ୟା ହେଲିଣି । ଅବତରଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସୁମନ୍ତ, ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଅଟକାଇବା ଯତ୍ନ କର ।

ସାର—ମୁଁ ରୋକିବାକୁ ଯେତେ ପ୍ରଯତ୍ନ କଲେହେଁ, ସାନୁପ୍ରସ୍ଥ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ଅଶ୍ୱସବୁ ଅତିକ୍ରମନ୍ତି ।

—ଶ୍ଳୋକ—

କଟେ ସଂସ ନାନାକାଳି ତୁରଙ୍ଗେ କର୍ଣ୍ଣଚୋଟେ
ନ ରହି ଧାଇଁ ଏ ଅଶ୍ୱେ ଟାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ବାଗକୁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସୁମନ୍ତ, ଅତିଶୟ ପ୍ରବୃଦ୍ଧ ବେଗ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ତୁରଗସୂତ ସମ ବାଟର ପ୍ରଦେଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ଏ ଗଭୀରକୁ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରବାହରେ ପେଲିପାରେ । ରଥ ରଖିବାକୁ ସର୍ବଥା ପ୍ରଯତ୍ନ କର ।

ସାରଥି—(ବାଗ ଟାଣିବା ଅଭିନୟ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ରଥ ସ୍ଥଗିତ, ଅବତର

ସୀତା—(ଓହ୍ଲାଇ ବୁଲିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଏ ତୁରଗଯୁଗ ଧାର୍ମ୍ମାର୍ଗଧାବନବଶରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ । ଏମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ରାନ୍ତି କରାଅ ।

ସାରଥି—ଯେ ଆଜ୍ଞା—ଦେବ ! (ରଥ ଅବେଶ୍ମ ଗମନ)

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—(ଶୁଣି, ସ୍ୱଗତ) ହାୟ—ନା—ପ୍ରଭୁ, ମୋତେ ଦେଖି "ବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭବଦୀୟବଦନ ନିରୀକ୍ଷଣ କାରଣରୁ ସୀତା ଦେବୀ ଚରିତ୍ର ସନ୍ଦେହ ସମୁତ୍ପନ ଆମର୍ଷିନ ହୋଇ ପୁରଜନେ ଅନ୍ୟଥା ଭାଳନ୍ତେ । ତୁର ସୀତା ପାଇଁ ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମଳ ହେବା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଦେଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଗର୍ଭିଣୀସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଦୋହଦ ବଶରୁ ସୀତା ଭାଗୀରଥୀ ଦର୍ଶନାଭିଳାଷ ମୋ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ଅତଏବ ଏ ଗଙ୍ଗା ଦର୍ଶନ ଗମନ ଛଳରେ ସୁମନ୍ତ୍ରାଧିଷ୍ଠିତ ରଥାରୋହଣ କରାଇ କୌଣସି ଏକ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଅସ" ବୋଲି ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଦେଖୁଛି ପାଳିତ ହରିଣୀକୁ ବଧ ଭୂମିକି ନେବା ପରି ଦେବୀଙ୍କୁ ଅଟବୀକୁ ଘେନି ଆସିଲି ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଗୁରୁଗର୍ଭଭରଖେଦାଦ୍‌ବହନବଶରୁ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମୋ ପାଦଯୁଗ ଚଳି ପାରୁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଆଗରୁ ଯାଇ ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ କେତେ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ଦେଖି ଆସି କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଦେବୀ, ବିଷାଦ ଲଭ ନାହିଁ, ଭଗବତୀ ସମୀପବର୍ତ୍ତିନୀ, ଦେଖନ୍ତୁ ! ପାଖରୁ ଆସିଲୁଁ ।

ଅରବିନ୍ଦଠାରୁ ମଧୁର ମଧୁର—
ବାସନା ନେଇ ସଙ୍ଗରେ
ମରାଳ ମୁଖରୁ ଛଡ଼ାଇ ନିନାଦ
ପ୍ରସରାଇ ବକୁଳରେ ।
ଚଳନ୍ତୁମି ଜଳକଣିକାକୁ ବହେସି
ତାଙ୍କ ଶୀତ ବାତ ବହେଲି
ସାଦରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଷିବା ପାଇଁ
ପାଚୁଛିବା ପରି ଚଳେ ।

ସୀ—(ଦୂର୍ଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରିୟ ଭଳ) ଜନଗାଳବନ୍ଦୁର୍ଣ୍ଣସ୍ପୃଶଶୀତଳ ଭାଗୀରଥୀତରଙ୍ଗ-ମାରୁତଶୂର୍ଣ୍ଣିଙ୍କୁ ପରଶ୍ରମର ଏବଂ ପାତକର ପରସ୍ପର ଘଟିଲା । କିନ୍ତୁ ଗଙ୍ଗାବଗାହନ ନିମିତ୍ତ ଦୋହଦ ତୁକୌତୂହଳ ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତା କରେ । ଅତଏବ ଏ ବାଟିମ ଭଟିକୁ ଜାହ୍ନବୀପଥରେ ଓହ୍ଲାଇବା ବାଟ ମୋତେ ଦେଖାଅ ।

ଲିପି—(ହସ୍ତରେ ଦେଖାଇ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷମ ନଦୀତୀର ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ତଟ ପ୍ରଦେଶ ଅବତରିବାରେ କଷ୍ଟକର । ଅତଏବ ଅଙ୍ଗୁଳ୍ୟଗ୍ର ଧରିରେ ଧୂତେ ଦୃପି—

—ଗୀତିକା—

ବାମ ହସ୍ତରେ ମାଧବୀଗୁଚ୍ଛ ଧରି,
ହସ୍ତରେ ଆପଣା ଜାନୁ ଧାରଣ କରି ।
ମୋର ପଦାଙ୍କରେ ପାଦ ଥୋଇ ଥୋଇ,
ଓଠ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଲି ନାଟେମଣ ମାଜ ।”

ସୀ—(କନ୍ଧରୁ ହାତରେ ଓହ୍ଲାଇ) ବତ୍ସ, ଅତି ଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲି । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ଏ ପାଦପଚ୍ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରମିବି ।

ଲିପି—ଦେବି, ଯେ ଇଚ୍ଛା ।

ସୀ—(ଛାୟାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ କରିବା)

କିନ୍ନୁଣୀ—ଅହୋ ! ସୁକୃତଜନଙ୍କର ପରଜନନ୍ଦ୍ୟନତା କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଘଟଇ ନାହିଁ କି ?

ନିର୍ମଳାମ୍ବୁକଣିକାସ୍ପର୍ଶାଦ୍ର ଭାବେ
ବାତ ବହେ ଶୀତାଳା
ଲଳ ମୃଦୁ ଗାନ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ
କରନ୍ତି ମଧୁପକୁଳ ।
ପକ୍ଷୀ ପର ଛାୟା ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ
ଅର୍ଥିଙ୍କ କ୍ଳାନ୍ତି ନାଶନେ
ନିର୍ଜନ କାନନେ ମଧ୍ୟ ଲଭ୍ୟ ହେଲେ
ସେବକା ଏ ଅଟନେ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏତେ ସ୍ୱଜନ ମଧ୍ୟେ ଥିଲା ପରି ମୋ ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦ ଲଭଇ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଏବେ ଗର୍ଭଶ୍ରାନ୍ତା ହୋଇ ସୁଖରେ ବସିଛନ୍ତି । ଯଥା ସ୍ଥିତ ଜଣାଇବାକୁ ଏ ସମୁଚିତ ସମୟ । (ହଠାତ୍ ପ୍ରଣମି ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅନବରତ ସୁବାସ ଦେଶସ୍ୱଜନ—ନନ୍ଦିନୀ—ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନ୍ଦନ କରେ । ଦେବୀ, ନିଜ ହୃଦୟକୁ ଦୃଢ଼ କର ।

ସୀ—(ସସମ୍ଭ୍ରମେ) ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର କୁଶଳ ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ବନକୁ ଦେଖାଇ) ଏହନ ସ୍ଥିତରେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କୁଶଳ କେଉଁନ ?

ସୀ—ଅମ୍ବା—କୈକେୟୀ ପୁନଶ୍ଚ ବନବାସାଦେଶ ଦେଲେ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ବନବାସ ସମାଦିଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ କୈକେୟୀ ମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ ।

ସୀ—ଆଉ କାହାଦ୍ୱାରା ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେମନ୍ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଲୋତକ ସମ୍ଭାଳି)

—ଗୀତିକା—

ମୋ ନିବାଙ୍କର ଆଦେଶ-ମାତ୍ର ହୋଇଲୁ,
ଲଭିବାକୁ ଲଭେଁ ଅତି ମନୁରେ ମୁଁ ।
ମାତ୍ର ବାଣୀ ମନେ ମୋର ହୋଇ ନାହିଁ,
ସୁହୃତ୍ ଭାବରେ ବାସ୍ତବ ଭରତ୍ ହାସ୍ୟ !

ସୀ—ମୋର ବନବାସ ଆଦିଷ୍ଟ ହେଲା କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଶୁଣୁର ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ।

ସୀ—ତାହା କପରି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ— ଜନକ ବୋଇଲବା ଅଭିମାନ ମାନୁଅଛେ
ଯାଗ ବହ୍ନି ଶୁଦ୍ଧ ପୁତ୍ର ମିନ ପଦ୍ଧତିରେ ।

ଅର୍ଘ୍ୟ ଦାନ କରୁଥିଲେ ଦେବଙ୍କ ତୁମ୍ଭ ପିତା
ସେ ନିବାସ ନିଶ୍ଚୟରେ ବନବାସ ଦିନା ।

ସୀ—ବତ୍ସ, ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱରେ କହ, ଏବେ ମୋର ବନବାସ କାହିଁକି, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର ବନବାସ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଆଉ ଅଛି କିସ ? ମହାରାଣୀ—ମୁଁ କହେଁ, ଶୁଣ ।

ଜନନୀ, ଗୁରୁଜନ୍ୟ ଗୁଣ ଧନ୍ୟ ନନା
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କର ବର୍ଜନ
ଋଷୁଙ୍କର ବନ ମଧ୍ୟେ ଛାଡ଼ିବାକୁ
ନିଷ୍ଠେ କରିଲେ ପ୍ରେରଣ ।
ଅଧୁନା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ଘୋର ବନକୁ
ମୁହିଁ କର ସମର୍ପଣ
ପୁରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଗମିବାକୁ ଦେବ
କର ଆଦେଶ ପାଳନ ।

ସୀ—ହା ! ନାଥ—ଆର୍ଯ୍ୟ—କୋଶଳାଧୀଶ, ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ମୃତ ।
(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆହା, କେତେ କଷ୍ଟ ! କେତେ କଷ୍ଟ ! ଅଶନି ପତନ ସମାନ ଦାରୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବଣରେ ଦେବୀ ନିଶ୍ଚୟରେ ମୃତା । (ନିରୂପଣ କରି) ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ନିଶ୍ୱାସ ଅଛିର ଅଛି । ଏହାଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚ ସଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉପାୟ କିସ ? (ବିଷାଦାହତବତ୍ କରି) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !

—ଗୀତିକା—

ଗାଙ୍ଗଶୀକରଶୀତଳ ଗନ୍ଧ ବହନ୍ତୁ
ମୋର ପ୍ରାକ୍ତନ ଭାଗ୍ୟ ବିଶେଷ ବଶନ୍ତୁ ।
ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ରହିବାକୁ କପଟ କପଟ
ଚାହାଁଇଲେ ପ୍ରବଳା ସତୀ ଏଣିକ ପାଇ କଷ୍ଟ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ବାହାରିଗଲ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଦୁର୍ଭାଗା ଏଠାରେ ତ ଅଛି, ଆଦେଶ ଦିଅ ।

ସୀ—ମୋଠାରେ ନିନ୍ଦାରୋପଣ ଭଳି ଦେଖିଲେ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭଠାରେ ନିନ୍ଦା ଆଉ ପାରେ କି ?

ସୀ—ଅହା ! ମୁଁ କେଡ଼େ ଅଧନ୍ୟା ! ଦୋଷ କଳଙ୍କ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କଳଙ୍କିତା ! ବତ୍ସ, ମୋ ନିମିତ୍ତ କି କହିଲେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ସନ୍ଦେଶ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅଛି ।

ସୀ—କହ, କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—
ତୁମ୍ଭେ ତୁଲ୍ୟ ଗୁଣୀ ସମାନବଂଶଜା
ପଦ୍ମପତ୍ରନେତ୍ରା ପୁଣି
ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ ମୋ ଅନୁଗାମିନୀ
ହୋଇଲ ଜନକନନ୍ଦିନୀ ।
ତଥି ଜାଣି ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତେଜିଲି
ଲୋକନିନ୍ଦା ଭୟେ ସତି
ତୁମ୍ଭ ଅପରାଧ ଭଳି ହେଲେ ମୋତେ
ଦ୍ୱିଧାର ନାହିଁଟି ବାଧକ ।

ଏହା ମାତ୍ର ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ।

ସୀ—ବତ୍ସ, ଲୋକନିନ୍ଦା ବୋଲୁଛନ୍ତି କଅଣ ? ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ଦୂଷଣ ହେଉଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦୂଷଣ କେମନ୍ତେ ?

ଋଷିଙ୍କର ଦିକ୍‌ପାଳଗଣର ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର
ମୋହର ସମ୍ମୁଖରେ ମା ଗୋ ତୁମ୍ଭେ ନିର୍ମଳ ।

ବିଶୁଦ୍ଧା ଅଟ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଜ୍ୱଳନରେ କିନ୍ତୁ—

ସୀ—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ କରି) କିନ୍ତୁ ବୋଲିଲ କାହିଁକି ? କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଶଙ୍କିତ ଜଗତ ନିରଙ୍କୁଶ ଅଧିକନ୍ତୁ ।

ସୀ—ଅଗ୍ନିଶୁଦ୍ଧି ବିଷୟ ଜ୍ଞାତ ନୋହିଲେ ହେତୁରୁ „ସୀତାର ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅପବାଦ ସମ୍ଭବପର କି ?" ବୋଲି ମୁଁ ଯାବତ୍ତ୍ର ପୌରଜନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବୁଝୋଇ ମୋତେ ଅସୁଖ ବାଧୁଛି । ଏଣୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହେଲି ତ ! ତେବେହେଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ମ ଲଭିବା ଅନୁଚିତ । ଅଥବା— ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହେଲି ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ତେଜିଲେ ମୋତେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେବା ସମୁଚିତ ନୁହେଁ କି ? ତଥାପି ସେ ନିରନ୍ତୋଷଙ୍କ ସମ ହେବା ଏ ପ୍ରଥମ ପରିପାଳନୀୟ ବୋଲି ଭାବ, ପରିବାଦ ଭୟ ବୋଧହୁଏ ଏ ଜୀବନକୁ ରଖିବ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ମହାନୁଗ୍ରହ । (ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ପ୍ରଣମି) ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅଜ୍ଞ ଏକ ସନ୍ଦେଶ ।

ସୀତା—ତାହା କେମନ୍ତ ଅଟେ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମୋର ହୃଦୟର ଅଧିଷ୍ଠ ଦେବତା
ସ୍ବପ୍ନେ ହିଁ ତୋ ସଙ୍ଗିନୀ
ମୋର ଶଯ୍ୟା ତୁମ୍ଭେ; ପ୍ରହଣ କରିବ
ନାହିଁକ ଅନ୍ୟ ଭାମିନୀ ।
ଯଜ୍ଞ ବିଧି ପାଇଁ ତୁମ୍ଭର କନକ—
ପ୍ରତିମା ମାତ୍ର ମୋହର
ପତ୍ନୀ ହୋଇଥିବ ସତୀଶିରୋମଣି
ନିଶ୍ଚୟ ଅଟେ ଏ ଗିର ।

ସୀତା—ବତ୍ସ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର ଏ ସନ୍ଦେଶବାଣୀରୁ ମୋତେ ବାଧୁଥିବା ପରିତ୍ୟାଗ ଦୁଃଖ ନାଃଶେଷିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟାସକ୍ତ ପୁରୁଷ ବଶରୁ ସ୍ତ୍ରୀର ଯେତେ ଦୁଃଖ ଘଟେ, ଅନ୍ୟାସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀବଶରୁ ପୁରୁଷର ସେତେ ଦୁଃଖ ଘଟେ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ପ୍ରତିସନ୍ଦେଶ କିସ ?

ସୀତା—କାହାକୁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ।

ସୀତା—ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତିସନ୍ଦେଶ କି ? ମୋ ବଚନରେ ପାଦାଭିବନ୍ଦନ ଅନ୍ତେ, ଶାଶୁଙ୍କୁ ଏପରି ଜଣାଅ—ଏମନ୍ତ ଅଶରଣୀ ହୋଇ ଶ୍ୱାପଦାସମାକୀର୍ଣ୍ଣ ମହାରଣ୍ୟରେ ଥିବା ମୋତେ ପୂଜ୍ୟା ଦେବୀ ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ବୋଲି···

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଦେବି ! ଏ ଆଜ୍ଞାକୁ ପରିଗ୍ରହ କଲି ! ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କିଛି ହେଲେ ସନ୍ଦେଶ ନାହିଁ କି ?

ସୀତା—ସେଭଳି ନିଷ୍ଠୁରଙ୍କୁ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେରଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନ ନିରାକରଣ କରି ନ ପାରି ସାଜି; କିନ୍ତୁ ସୀତା ଅନ୍ୟଥାକୁ ନୁହେ । “ଏ ହତଭାଗିନୀ ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ପରିପାଳନ କରିବା ନିଜକୁ କ୍ଲାନ୍ତ କର ନାହିଁ; ଏବଂ ସ୍ୱଧର୍ମରେ ପୁଣି ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନରେ ସାବଧାନ ହୋଇ ରହିବା ବାଧ୍ୟ ଅଟେ” ବୋଲି ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଜଣାଅ—ବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ମୁଁ ମହାରାଜାଙ୍କ ଉପାଳମ୍ଭ କଲି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଦେବି, ଏତିକି ମାତ୍ର ବୋଲିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଅଯୋଗ୍ୟା କି ?

ସୀତା—ହୃଦୟରୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହୋଇବା ଏ ନିରପରାଧିନୀକୁ ଦେଖିଣି ଘଉଡ଼ିବା ସମୁଚିତ କି ? ବୋଲି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଆର୍ଯ୍ୟା, କଥନୀୟ ସନ୍ଦେଶ କହିଲି ।

ସୀତା—ବନବାସିନୀକୃତା ସୀତା ସୀମନ୍ତନନ୍ଦକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ ହୋଇ ‘ମୁଁ ଗୁଣଶୂନ୍ୟା ହେଲେହେଁ, ଚରଣପ୍ରଣତା କିମ୍ବା ଅନାଥା କିମ୍ବା ସୀତା ବୋଲି ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରରେ ହେଲେ ମୋଠାରେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ବୋଲି ଜଣାଉଛି” ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାପନ କର ।

—ଗୀତିକା—

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—

ପ୍ରାକୃତ ବୃନ୍ଦରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୁଞ୍ଜିବାର
ସ୍ୱପ୍ନରେ ଏହୁ ବାର୍ତ୍ତାଟି ଅଦ୍ଭୁତ ଅଟଇ !
ଆର୍ଯ୍ୟ ଏଥିର ଶ୍ରବଣରେ ଅଧିକ ଶୋକ
ତାପଦଗ୍ଧ ପାଇବେ କାନ୍ତବିରହରେ ତ ।

ସୀତା—ସେତେ ବଡ଼ ପରିବାର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖରେ ସଙ୍ଗୀ ହେବା ସ୍ତ୍ରୀଜନ କେମନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ? "ମୁଁ ପ୍ରବାସିନୀ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ମହାରାଜଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ମାନ ଦେଉଥାଅ; ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧେ ତୁମ୍ଭେ ସାବଧାନ ହୋଇଥାଅ" ବୋଲି ମୋ ଜଣାଣି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଏହା ତୁମ୍ଭ ମହାନୁଭବତାର ଅନୁରୂପ ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, "ରଘୁବକୁଳ ରାଜଧାନୀ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନରେ ପ୍ରଣାମ, ପ୍ରଜାଗତ ମହାରାଜଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୂଷା କର, ପ୍ରିୟସୁହୃଦା ହେବା ମୋ ପ୍ରିୟ ସଖୀମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ରୁ ଏ, ଦୁର୍ଭାଗିନୀ ହେବା ମୋତେ ସଦା ଶାନ୍ତି । (କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—[ସ୍ୱଗତରେ]

ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆଣି ମୁଁ ବନରେ
        ଛାଡ଼ନ୍ତେ ଏହାଙ୍କର
ଦୈନ୍ୟ ବିଳାପ ଶୁଣିବାକୁ
        ଭାଜନ କିଏ ମୋହର ।
ଲଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ମୃତେ
        ମୃତ ହୋଇଲି ମୋତେ
କାହିଁ ଗଲା ମାରୁତ ସେ ମୋ
        ଗର୍ଭିଣୀ ସାହାତେ ।
(ଦେଖି) ଭୁବନେ ଚାହନ୍ତି ନେତ୍ରକ ଝୁଲାଇ
        ନ କରି ତୃଣ ଗ୍ରହଣ,
କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ବିଳାପ କରନ୍ତି
        ଏହି ରାଜହଂସଗଣ ।
ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ବିଲୋକି ନର୍ତ୍ତନ ଭୁଲେଣି
        ନିରସ୍ତ ମୟୂରତତି
ସହାନୁଭୂତିରେ ତିର୍ଯ୍ୟକଜନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ;
        ନହେ ମାନବ ସନ୍ତତି ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଉଅଛି । ଏଠାରେ ନଗର ପଥର ଦୂର ହେଲା, ଖଗଗଣଚମୂ ନୀଡ଼ କୁଳାୟାଭିମୁଖ, ଶ୍ୱାପଦ ସଞ୍ଚାର ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ତୁମ୍ଭେ ଅଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ; ଗମନ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ) ଦେବୀ, ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଅନ୍ତିମ ପ୍ରଣାମ ସାବଧାନରେ ଗ୍ରହଣ କର ।

ସୀତା—ମୁଁ ସର୍ବଦା ସାବଧାନା ମାତି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏହା ମୋ ଗୀତପୂର୍ବକ ନିବେଦନ ।

ହେ ଦେବୀ, ଅର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମିଳିଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ
ଦେଖି ସୁର, ସାନ୍ତ୍ୱନରେ ।
ଶୋକଦରେ ତୁମ୍ଭେ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଦିଅ
ମୁଣ୍ଡ ଦେବତା ମୁଖରେ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ବଂଶର ଦୀପ ଅଛି ତୁମ୍ଭ
ଦେହ ଗର୍ଭନାଳେ
ତାହା ସବୁଠାରେ ରକ୍ଷଣୀୟ ବୋଲି
ଦେବେନୀ ମୁଁ ଜଣାଏଁ ତାଳେ ।

ସୀତା—ସୌମିତ୍ରି, ତୁମ୍ଭ କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବି ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଆଉ ଏକ ଜଣାଣ ।

ସୀତା—ତାହା କଅଣ ?

—ଶ୍ଳୋ—

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମୁହିଁ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଣି କାନନେ ଛାଡ଼ିଦେଏ ମହାଦେବୀ, ମୋ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର ।

ସୀତା—ଭ୍ରାତାଙ୍କ ବଚନକୁ ଅନୁସରିଲ ତୁମ୍ଭେ ଅବଶ୍ୟ ସନ୍ତୋଷିତ ହେବା ସମୁଚିତ, ଶଙ୍କିତ ହୁଅ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ କରି ଗମିବା ଏବଂ ସୀତା ରୋଦନ କରିବା) । (ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦିଗ୍‌ନିରୀକ୍ଷଣ କରି) ଅହେ ଲୋକପାଳମାନେ, ଶୁଣ—

ଏହି କୁଳବଧୂ ଦଶରଥ ମହା
ରଥଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର

ସୀତା—ଅଭଗ୍ନଶାଳୀସ୍ତ ବର୍ତ୍ତ୍ମନାନଳସ୍ଥ ଭର୍ତ୍ତୃରେ ପତିତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ପତ୍ନୀ ମନୋହରରାମନାମଯୁତ
ମଧୁକୈଟଭାରିଙ୍କର ।

ସୀତା—ଏମନ୍ତ ଗତି ମୋର କାହିଁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ପତି ପୁଣ୍ୟ ଭଣି

ସୀତା—(ବେନି କରେ ବେନି କର୍ଣ୍ଣ ମୁଦିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେଖିଲେ ନିର୍ଜନ, ବାସ ପାଇଁ ଏ ବନୀକୁ ।

ସୀତା—(ନିଜ ଗର୍ଭକୁ ଦେଖିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ତୁମ୍ଭେ ସାହା ହୋଇ ସଂରକ୍ଷିତ କର
ଏକାକିନୀ ଏ ସତୀକୁ ।

ଦେବଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ଭାଗୀରଥୀଆଦିଙ୍କୁ ଏମନ୍ତ ଜଣାଉଛି ।

ଏହୁ ସଙ୍ଗୀ ଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲେ ଜାହ୍ନବୀ ଗୋ
କୃପା କର ଏହାଙ୍କରେ
ଶ୍ରମ ହର କଞ୍ଜ ବାସନା ବାସିତ
ଶୀତଳାଳି ପବନରେ ।
ପୁଣି ଏହୁ ଦେବୀ ମାଜଣା ନିମନ୍ତେ
ତୁମ୍ଭ ସଲିଳେ ପଶିଲେ
ତୁମ୍ଭ ଅନ୍ତଃସ୍ଥିତ ନାଗର ଦେବଙ୍କୁ
ଦଣ୍ଡେ ବାଧା କର ହେଲେ ।

ଜାମି ଜଣାଏଁ ମୁଁ ଏ ବନ—
ସ୍ଥିତ ମୁନିସମୂହ
ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ପୂଜ୍ୟା ଭଜନସ୍ଥାନା
ନାହିଁ ଏହାଙ୍କ ଦୋଷ ।

ପୁଣି କହିଥିଲା; ସେ ଦେହକୁ
                    ତୁମ୍ଭ କରୁଣା ପାଣି
ସବୁବେଳେ ସଂରକ୍ଷଣୀୟା
                    ସୁମ କୋମଳ ଗାଣୀ !

ମୁଁ ନମି ଜଣାଏଁ ବନ ଦେବତା ପ୍ରବର
କୃପାରେ ସ୍ମରଣ କର ମୋ ବିନମ୍ର ଗିର ।
ଆପଦଶାରେ ବାସନ୍ତ ମିତ୍ରରେ ଶାସ୍ତନ
କାଳରେ ଏହାଙ୍କୁ ରଖ ହୋଇ ସକରୁଣ ।

* * *

ଘାତୁକ ଜନ୍ତୁଏ ତୁମ୍ଭେ ଅଛ ଏ ବନେ
ନ ରହୁ ଆନ ଆନକୁ ଯାଅ ବହନେ ।
ଏଣିକି ଭକ୍ତର ଜୀବଙ୍କର ପ୍ରବେଶ
ନିଷିଦ୍ଧ ଅଟଇଟି ଏ ବନ ପ୍ରଦେଶ ।
ଏଣିମାନ ତୁମ୍ଭେଟି ପ୍ରବାସିନୀଙ୍କର
ସଙ୍ଗୀ ଅଟ ସାଥୀ ହୁଅ ଏ ବାଳାଙ୍କର ।

* * *

ଦେବ-ଦ୍ୱିଜାଳି ପ୍ରବର, ସତୀ ଦମ୍ପତ୍ତ୍ୟ
ମା ଜାହ୍ନବୀତଟିନୀ, ଶୁଣ ଗିର ଶାନ୍ତ ।
ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜଣାଏରେ ବିନମ୍ରେ ବନ୍ଧୁ
ଏହାଙ୍କୁ କୃପାରେ ଦେଖି ରଖ ଯାଏଁ ମୁହିଁ ॥

(ନମି ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ସୀତା—ମୋତେ ଏକାକିନୀ ରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନିଷ୍ଠୁରରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ କି ? (ଦେଖି) ଅହୋ ! ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଲାଣି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନ ମଧ୍ୟ ଶୁଣା ଯାଉ ନାହିଁ । ଗୋଗଣ ନିଜ ସଦନକୁ ଯାଏ । ବିହଗକୁଳ ନିଜ କୁଳାୟାଭିମୁଖେ ଉଡ଼େ । ଘାତୁକ ମୃଗ ଶବ୍ଦ ଦେଖା ଦିଏ । ତମିର ନୟନାଚ୍ଛାଦନ କରେ । ଅବନୀ ନୀରବ । ହତଭାଗିନୀ ମୁଁ କଅଣ କରିବି ! ଏ କାନନରେ ଏକାକିନୀ କିପରି ରହିବି ? ମୁଁ

କେଉଁ ପାପ କଲିଛି ? ଏବେ ଏହା ତାହାର ଦୁଃଖ ଭୁଞ୍ଜୁଅଛି······ ···
କେଉଁଠି·········କେଉଁଠି ଲକ୍ଷ୍ମଣୋକ୍ତ ବନଦେବତାଳି·········
କେଉଁଠି ସ୍ୱପକ୍ଷୀକୁଳ ସମାଗତ ବଶିଷ୍ଠ ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରମୁଖ ମହାମହିମ ମହର୍ଷିମାନେ ଏବେ ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ·········(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା)

(ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରବେଶ)

ବାଲ୍ମୀକି— ସାୟଂକାଳେ ସ୍ନାନ ପାଇଁ ଜାହ୍ନବୀନଦୀକି
ଗଲାବେଳେ ଶୁଣେ ଗର୍ଭିଣୀଙ୍କୁ କାନ୍ଦୁଛି ।
କଣ୍ଠରେ ବନସ୍ଥା ଦୀନା ବିଗତଶରଣା
ଏକଲାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ମୁଁ ଆସିଛି ସିନା !

ସୀତା—(ଦେଖି) ଏ କିଏ ? ମୋତେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । (ଅବଲୋକନ କରି) ଋଷି ଏ ମାନଙ୍କୁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବାକ୍ୟପରି ପ୍ରବେଶ କରି ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ ନିଜ ତରଙ୍ଗମାଳା ଦ୍ୱାରା ମୋତେ ଅନୁଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି ।

ବାଲ୍ମୀ—ପ୍ରବଳ ତିମିରବଶରୁ ମୋ ଆଖି ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ, ଅତଏବ ସମ୍ବୋଧନ, ଅଗୋ ! କେଉଁଠି ମୁହିଁ ।

ସୀତା—(ସହର୍ଷରେ) ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଫେରି ଆସିଲ କି ?

ବାଲ୍ମୀକି—ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନୁହେଁ ।

ସୀତା—(ଅବଗୁଣ୍ଠିତା ହୋଇ ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ମହାଦେବସମ୍ଭୂତ ହେଲି ତ ! ଏ କିଏହି ପରପୁରୁଷ ! ଏହାଙ୍କୁ ଏବେ କିପରି ବାରଣ କରି ପାରିବି ? ଏ ତ ମହାକଷ୍ଟ । (ସ୍ପଷ୍ଟ) ଏଣିକି ବୋଲିବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମୁଁ ଅବଳା ଏବଂ ଏକଲି ।

ବାଲ୍ମୀ—ଜାଣିଛି, ମୁଁ ଅଛି । ବତ୍ସା, ଏହି ପୁରୁଷଙ୍କ ଶଙ୍କା ଦୂର କର । ସାୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ନାନ ନିମିତ୍ତ ଭାଗୀରଥୀକି ଯେବେ ବାହାରି ଆସିଲି ମୁନିବାଳକଙ୍କ ମୁଖରୁ ତୁମ୍ଭ ସମାଚାର ଶୋକରେ ସ୍ୱଅଙ୍ଗେ ଉଦ୍ବୋଧନ ହୋଇଥିବା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଅନୁସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତେ ଆଗମନ କଲି । ବତ୍ସା, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବି ।

ଧର୍ମ ଶାନ୍ତିର ସଦନ—ବ୍ରହ୍ମ ଭୂଷଣ
ଧନ୍ୟ ଡାକନ୍ତେ ଏପରି ହୃଦୟ ଦାରୁଣ
ଦୁର୍ଯୋଗ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କେଉଁ କଥେ ଘଟଇ,
ଭଦ୍ର ଭଦ୍ର ଜନନୀ ଗୋ ମୋତେ ଭାବ ପୁତ୍ର ।

ସୀତା—ସେହିଠାରୁ ମାତ୍ର; ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଯଥା କୃପରେ ଅଶନି ପତନ ।

ବାଲ୍ମୀ—ହଅଁ ! ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ହେତୁରୁଁ ତୁମ୍ଭର ଏ ଘୋର ବିପତ୍ତି ସମ୍ଭବିଲା କି ?

ସୀତା—ଆଜ୍ଞା କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଭୂପାଳବଂଶଭୂତ୍ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ନିର୍ବାସିତା ହୋଇଥିଲେ, ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତି, ମୁଁ ଯାଏଁ ।

(ଗମନୋଦ୍ୟତ)

ସୀତା—ମହାତ୍ମନ୍, ମୋର ଗୋଟିଏ ନିବେଦନ ।

ବାଲ୍ମୀ—କହ ।

ସୀତା—ମହାତ୍ମନ୍, ସ୍ୱୟଂ ପତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାସିତା ହେଲି ବୋଲିବା କାରଣରୁ ଏ ଦୀନା ତୁମ୍ଭର ଅନୁକମ୍ପନୀୟା ନୋହୁଁଲେହେଁ, ମୋ ଗର୍ଭ-ଗତ ସନ୍ତାନ ତାଙ୍କର ରଘୁବଂଶର ରାଜର୍ଷି ଦଶରଥାଙ୍କର ବୋଲି ହେଲେ, ଅନୁଗ୍ରହ କରି, ଏବେ ମୋତେ ପାଳ ।

ବାଲ୍ମୀ—(ପଛକୁ ଫେରି ସ୍ୱଗତ) ହଅଁ ! ଏ ଭଦ୍ରାଙ୍କୁ ବଂଶୋଦ୍‌ଘାଟନ କରଇ । ତାହା କଥେ ଯଥାର୍ଥ ଜାଣିବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବତ୍ସା, ତୁମ୍ଭେ ଦଶରଥ ମହାରାଜଙ୍କ ବଧୂ ଅଟ କି ?

ସୀତା—ଆଜ୍ଞା କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ମଧ୍ୟ ବିଦେହାଧିପ ଜନକ ଭୂପନନ୍ଦିନୀ ଅଟ କି ?

ସୀତା—ହିଁ ।

ବାଲ୍ମୀ—ପୁଣି ସୀତା ଅଟ କି ?

ସୀତା—ମହାତ୍ମନ୍, ମୁଁ ସୀତା ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ହତଭାଗିନୀ ।

ବାଲ୍ମୀ—ହା ! ମୁଁ ହତଭାଗା ମଲି, ବତ୍ସା ! ପୌରୋପବର୍ଗଙ୍କୁ ତୋର ଏ ଅଧଃପତନ କେମନ୍ତେ ସମ୍ଭବିଲା ମା ?

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବାଲ୍ମୀକି—ଲଜ୍ଜା କରୁଛୁ ? ହେଉ—ଯୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବ । (ଯୋଗାଭିନୟ କରି) ବତ୍ସା, ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେବଳ ଜନାପବାଦ ଭୟବଶରୁ ମାତ୍ର ତୋତେ ତେଜିଲେ; କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ତେଜି ନାହାନ୍ତି । ନିରବଲମ୍ବନା ତୁ ଆମର ତ୍ୟାଜ୍ୟା ନୋହୁ । ଆଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବା, ଆସ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?

ବାଲ୍ମୀକି—ମୁହିଁ ? ଶୁଣ—

ମୁଁ ଅଟେ ତପସ୍ୱୀ ଶରମିତ୍ର ତନୁ-
ଜାତ ଜନକେଶଙ୍କର,
ମୁନି ବାଲ୍ମୀକି ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳଜ
ଦଶରଥ ନୃପଙ୍କର ।
ମୋ ନାମ ବାଲ୍ମୀକି ସବୁ ବୋଲନ୍ତି ମୋତେ
ଶଙ୍କା ନ କର ମନରେ
ତୋହର ଜନକ ଅବର ଶ୍ୱଶୁର
ହୋଇବି ମୁହିଁ ଜାଣରେ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ପ୍ରଣମଇଁ ।

ବାଲ୍ମୀକି—ବୀରପ୍ରସବା ହୁଅ, ତୋହର ପତିପୁନର୍ଦ୍ଦର୍ଶନଲାଭ ହେଉ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ତୁମ୍ଭେ କେବଳ ବାଲ୍ମୀକି; କିନ୍ତୁ ମୋହର ତାତ ମାତ୍ର । ଆଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବା, ଚାଲ । (ଗଙ୍ଗାକୁ ଦେଖି କରଯୋଡ଼ି) ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ ଜନନୀ, ତୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ମୁଁ ସୁଖପ୍ରସବା ହେଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନରେ ଗୋଟିଏ କୁସୁମମାଳା ରଚି ଉପହାରରୂପେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପିବି ।

ବାଲ୍ମୀକି—ବତ୍ସା, ଏ କାନ୍ତାର ମାର୍ଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖସଞ୍ଚାର । ଅଧିକନ୍ତୁ ତୋହର ଅତି କଷ୍ଟକର । ଅତଏବ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇବି, ସେହି ମାର୍ଗେ ଚାଲ ।

ପାଦ ଧୀରେ ଧର, ଏଠାରେ କୁଶାଗ୍ର
କଣ୍ଟକ, ଅଳ୍ପ ଆଗରେ,
ନତ ହୋଇ ଚାଲ, ଏ ବିଟପ ନତ,
ବଡ଼ ଖାଲୁଟି ବାମରେ ।
ଅଞ୍ଚଳ ଘଷିଲେ ବାଡ଼ ଗଛଟିଏ,
ଏଣିକି ସମାନ ସ୍ଥଳ;
ଏ କମଳାକରେ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କର
ତୁମ୍ଭ ଚରଣକମଳ ।

ସୀତା—(କହୁଲୁ ପଛ ଗମିବା)

ବାଲ୍ମୀ—(ଜାଣେଣି)

ପୁଂସବନାଦି ସୁକର୍ମ ଆମ୍ଭେ କରୁଁ
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶଜଙ୍କର,
ଅତଏବ ତୋର ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଚିନ୍ତା ଚିତ୍ତରେ ନ ଧର ।
ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ଠାବରେ କୌଶଲ୍ୟାଚରଣୀ
ଶୁଶ୍ରୂଷା ଲଭିବୁ ନିତି;
ତୋହର ସଙ୍ଗିନୀ ଅବର ତପିନୀ
ଏଠା ମୁନି ସୁତା ଶତ ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍କ

(ମୁନିକନ୍ୟାଦ୍ୱୟର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରଥମା—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ତୁ ଭାଗ୍ୟବତୀ, ତୋ ପ୍ରିୟ ସଖୀ ସୀତାର ରାମ ସଦୃଶ ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ସଞ୍ଜାତ ।

ବେଦ—ସନ୍ତୋଷ, ସନ୍ତୋଷ । ସଖୀ, ସେ ବାଳକଙ୍କ ନାମ କଅଣ ?

ପ୍ର—ପ୍ରଥମ କୁଶ ବୋଲି ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଲବ ବୋଲି ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଭିହିତ ।

ବେଦ—ସେ ବେନି ଗମନୋଦ୍ୟତ କି ?

ପ୍ର—ଗମନୋଦ୍ୟତ ବୋଲି ଭାବ କାହିଁକି ?

ହରିଣଙ୍କ ପଛେ ଧାଆଁନ୍ତି, ଖେଳନ୍ତି
ସିଂହ ଶିଶୁଙ୍କ ସହିତେ,
ଚପଳତାରେ ମୋହନ୍ତି ତପସ୍ୱିନୀ ଚିତ୍ତ
ସେ ବେନି ସୁନ୍ଦର ସୁତେ ।

ସେ ପ୍ରେମାସ୍ପଦ ବାଳକେ ମୁନିଜନଙ୍କର ଏକ ଭାଷାରୁ ଅନେକ ଭାଷାରୁ ଶିଖି ଏବେ ବାଲ୍ମୀକି-ବିରଚିତ ରାମାୟଣ ପଢୁଛନ୍ତି ।

ବେଦ—ସଖୀ, ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମୁଁ ଅବଗତା ହୋଇ ଏତଦର୍ଥରେ ପ୍ରିୟସଖୀ-ସୀତା ମହାଭାଗ୍ୟଶାଳିନୀ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା ।

ପ୍ର—ଏହା ନିଶ୍ଚୟରେ ମହାଭାଗ୍ୟ ମାତ୍ର । ଅଭ୍ ନୈମିଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କିଛ ହେଲେ ଜଣାଗଲା କି ?

ବେଦ—ମହାରାଜଙ୍କ ଯଜ୍ଞସମ୍ଭାରସମ୍ପନ୍ନ ସିଦ୍ଧ ହେଲା, ସପତ୍ନୀକ ହୋଇ ଥିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ସଧାତ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ।

ପ୍ର—ଭଗବାନ ବାଲ୍ମୀକି ନିମନ୍ତ୍ରିତ କି ?

ବେଦ—ଶୁଣିଲି କି ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନକୁ ମଧ୍ୟ ରାମଦୂତ ଆଗତ । ସୀତାକୁ ଦେଖିକି । ଏବେ ସେ କେଉଁଠାରେ ?

ପ୍ରଥ—କପଟର ଭାଳ ହରଣ ଛନ୍ଦକୁ ବୋଲି ଘୁଞ୍ଚ ଚଇ ଏହ୍ୱଠାରେ ଶାଳପାଦପଛାୟାରେ ଆସୀନା ।

(ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ)

(ପରେ ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତା ସୀତା ଅବନୀରେ ଆସୀନା ହୋଇ ପ୍ରବିଷ୍ଟା)

ସୀତା—(ଦୀର୍ଘରେ ନିଶ୍ୱସି) ଆହା ! ସ୍ୱଭାବକଠିନ ଜନଙ୍କ ମନ ଭଳି ହେଲେ ଭଗ୍ନହୃଦୟ ନୁହେଁ, ଶିଳାଖଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ ପ୍ରଣୟସ୍ପୃକ୍ତ ଦମ୍ପତି ପ୍ରଣୟଭରେ ଏହି ଲୋକରେ ଜନ୍ମ ମନେହେଉ ଏବଂ ଏ ଲୋକରେ ସୀତା ରାମ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଦ୍ୟାପି ଏବେ ଜୀବପଦ୍ଧାଗୀ ହେବା ମୋତେ କେଉଁଣ ଦୁସ୍ତର ଦୁରବସ୍ଥାଭାଗିନୀ କଲୁ ତ ! ଏ ବିଷୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ଜାଣିବ ? ପୂର୍ବେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସୁଖ ଘେନି ଥିଲି ମୁହିଁ, ଏବେ ଜାହ୍ନବୀତଟରେ ଅନେକ ଯୋଜନାନ୍ତରିତା ହୋଇ ମହର୍ଷିଙ୍କ ପୁଣ୍ଣ ଦୁଃଖଭାଗିନୀ ହେଲି । ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସନ୍ନିଧରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଦେଖେଁ, କୋକିଳକଳାଳାପ ଶୁଣେ ଏବଂ ମଳୟ ମାରୁତସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କରେଁ ; ଆଉ ଏବେ ମୁଁ ଜଣେ ମାତ୍ର ଦେଖୁଛି, ଶୁଣୁଛି ଏବଂ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୋ ପରି ନାରୀର ମରଣ ଘଟେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ପିତୃଲାଳନ ବଳରୁ ଦେଖିଲି ମିଥିଳା ଜନକପ୍ରାଣାଧିକା ହୋଇ ଥାଇ ଏବେ ଏପରି ଦୁର୍ଗତି ଲଭିଲି ତ ବୋଲି ପରିତାପ ଦୁଃଖ ଅପେକ୍ଷା ଲଜ୍ଜା-ଦୁଃଖକୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଅଧିକତରରେ ଭୋଗୁଅଛି । କନିଷ୍ଠ ବେଣୀ ବାଳକେ ଚଡ଼ିଲେ, ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ଆଦର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ତପୋବନ ବାସ ବାଲ୍ମୀକିରେ ଦର୍ଶନଶ୍ୱାସ ଏହି କାଳହରଣୀ ମୋର ଅନୁଚିତ । ଯାଉ—ମୁଁ ବୋଲିଲେ, ମୋ ପ୍ରିୟସଖୀ ବେଦବତୀ ନିକଟକୁ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେରଣ କରିବା ଉଦ୍ଧାରଣୀ ଅନ୍ତଃପୁର ନୋହିଲା ହେଉଛି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଘଟିଅଛି ।

(ବେଦବତୀର ପ୍ରବେଶ)

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଏବେ ତପୋଧନଙ୍କ ବାଣୀକି ଏବଂ ଅତିଥିଙ୍କ ସେବନ ନିବର୍ତ୍ତିତ ! ଅତଏବ ଏ ଶାଳପାଦପ ସମୀପକୁ ଯାଇ

ପ୍ରିୟସଖୀଙ୍କ ଦେଖିବ । (ଗମନ ଭଙ୍ଗୀ) ଦେଖନ୍ତି ! ଶ୍ରୀଦେବବ୍ରତାନୁଗୃହୀତା ଗ୍ରୀଷ୍ମଶ୍ରମସ୍ତ ବଲ୍ଲୀ ପରି ଅତି ମ୍ଳାନ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣୀ ହୋଇ—ହୃଦୟକୁ ପ୍ରବୋଧି—ଶାଳପାଦପ ମୂଳକୁ ମଣ୍ଡୁଅଛି । ନାତିଦୀର୍ଘା ହେବ । (ସମୀପକୁ ଯାଇ) ଲମ୍ବାଳକ ଅଧିକ ଅଲ୍ଲାଦାନ୍ତେ ଏ ଚିନ୍ତାପରବଶା ପରି ଧ୍ୟାନଦୃଷ୍ଟି ସହିତରେ ଅଧୋମୁଖୀ । ହଁଭାବନା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସଖୀ—ବୈଦେହି !

ସୀତା—(ସମ୍ମୁଖେ ଦେଖି) ଆନନ୍ଦ—ଆନନ୍ଦ ! ପ୍ରିୟସଖୀ ବେଦବତୀଙ୍କ ଆଗମନ । ପ୍ରିୟସଖୀ, ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାଗତ ।

ବେଦ—ସଖୀ, କୁଶ ଲବଙ୍କର କୁଶଳ ତ ?

ସୀତା—ବନବାସୀଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ—

ବେଦ—ସଖୀ, ତୁମ୍ଭ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?

ସୀତା—(ବେଣୀକି ନିର୍ଦ୍ଦେଶି) ଏହା କିପରି ଅଛି ?

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଧାନା ଅତି ଦୁଃଖିତା । ରାମ କୃତାପହେଳନ କଥାନୁଷ୍ଠାନରେ ବହନ ଏହାଙ୍କ ଚିନ୍ତାପନୋଦନ କରିବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅଗୋ ମୁଗ୍ଧା, ନିରପେକ୍ଷ ଏବଂ ନିରନ୍ତରୋଷ ହେଲ ତାଦୃଶ ଜନ-ପାଇଁ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା ପରି ଦିନ ଦିନ କୃଶା ହୁଅ କାହିଁକି ?

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ନିରନ୍ତରୋଷ କିପରି ?

ବେଦ—ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ତ !

ସୀତା—ସଖୀ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ କି ?

ବେଦ—(ହସି ଏବଂ ବେଣୀକି ଆକର୍ଷି) କେନେ ତେବେ କହନ୍ତୁ । ସତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ କି ?

ସୀତା—କେବଳ କଳେବରରେ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ନୁହେଁ ।

ବେଦ—ସଖୀ, ପରହୃଦୟ କିପରି ତୁମ୍ଭର ଗୋଚର ?

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ହୃଦୟ ସୀତାର ପରହୃଦୟ କିପରି ହେବ ?

ବେଦ—ଅହୋ ! ତୁମ୍ଭ ଅପରିତ୍ୟକ୍ତାନୁରାଗିଣୀ !

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମାନ ମୋ'ଠାରେ ସବିଶେଷାନୁରାଗ ବୋଲିବାକୁ ହେବ କି ? ଏ ଅଭିଶାପିନୀ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସେ ମହାପୁରୁଷ ସେତୁବନ୍ଧାଦି ପରିଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକରିବା ଶୁଣିଥିବୁ ତ ।

ବେଦ—ଅଗୋ ଅଶ୍ଳାଘିନୀ, ତାହା ଶୁଣି ସେହିଠାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣୋପମ ବୈଦେହିକ ମାତ୍ର, ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରୀତି ନୁହେଁ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦେଖୁ ନାହିଁ କି ?

ବେଦ—ଆଉ ଗୋଟିଏ କିସ ?

ସୀତା—ଏହା ମାତ୍ର ।

ବେଦ—ଏହା ବୋଲନ୍ତୁ ?

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାରେ) ସଖୀ, ସପତ୍ନୀଜନ 'ଶୂନ୍ୟାନୁପଦଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ— ଅର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀତା ହେଲା ତ ।

ବେଦ—ସଖୀ, ତୁଚ୍ଛ ବୁଝ ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଆବାଳ ହେଉଛନ୍ତି ।

ସୀତା—ତାହାର କି ଲାଭ ?

ବେଦ—ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞରେ ଯଜମାନର ସହଧର୍ମିଣୀ ପାର୍ଶ୍ୱଭୂଷଣ କରିବାକୁ ହେବ ତ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଖରେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭା ଅଟେ ।

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! କି ! ଏହାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଭକ୍ତାନୁରାଗ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସଖୀ ପୁତ୍ରମୁଖ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରବାସ ଦୁଃଖ ଅପନୀତ ହୋଇ ନାହିଁ କି ?

ସୀତା—ସଖୀ, ଦୁଃଖ ଉପଶମରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଦୁଃଖ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉଅଛି ।

ବେଦ—ତା କିପରି ?

ସୀତା—ସେହି ବାଳକେ କାନ୍ଦିଲାରୁ ଈଷଦ୍ଦନ୍ତାଙ୍କୁର ଉଦ୍ଭିନ୍ନ କୋମଳ ବଦନରେ ମୋ ସ୍ତନ ଅବଲୋକନ କରି ହସିଲା ସମୟରେ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୃଦୁଳାଳାପ କରିଲା ସମୟରେ—ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ତ—ସାଦୃଶ

ବଣରେ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଫୁଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲହରୀ ନାମଗ୍ରା ହେଉଥିଲା ! ଏବେ କାଳକ୍ରମରେ ପରିପକ୍ୱ ତାଳ ଫଳ ହୋଇ ମୋର ଅଧିକତର ସନ୍ତାପକାରକ ହେଉଅଛନ୍ତି ।

ବେଦ—ସୁଭଗିନୀ—ସୀତା ଏମନ୍ତ ସନ୍ତାପଦଗ୍ଧା ! ଅହୋ ! ତାଙ୍କ ନୃଶଂସତ୍ୱ କେଡ଼େ ବଡ଼ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ବେଦବତୀ, କେବେ ହେବେ—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବେଦ—ସଖୀ, ଲଜ୍ଜା କାହିଁକି ? କହ । ଅଚପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବ ବୋଲି କି ?

ସୀତା—(ସ୍ୱଗତ) ଲଜ୍ଜିତା ହେବା କାହିଁକି ? ଏପରି କହୁଛ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କେବେ ହେଲେ କୁଶ ଲବ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ମୋ ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ ହେବ କି ?

ବେଦ—ସଖୀ, ପୁତ୍ରଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭର ସମ୍ପାଦନ ମାତ୍ର ।

ସୀତା—କେମନ୍ତେ ?

(ନେପଥ୍ୟେ ଉକ୍ତି)

ଭୋ ଆଶ୍ରମବାସିଜନେ ! ଶୁଣ, ହେଉନ୍ତୁ ! ଏ ସମୀପରେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ସକଳ ଯଜ୍ଞୋପକରଣ ସମ୍ଭୃତ । ନାନା ଦେଶ-ଗ୍ରାମବାସୀ—ବଶିଷ୍ଠାଦି ପ୍ରମୁଖ ମହାମୁନିମାନେ ସମାଗତ, କେବଳ ଭଗବାନ୍ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଗମନ ମାତ୍ର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ମହାରାଜା ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରବେଶ କରୁନାହାନ୍ତି ; ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମବାସିଙ୍କି ସଙ୍ଗେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ରାମ ଦୂତ ଆଗତ, ଅତଏବ ବିଳମ୍ବ କର ନାହିଁ ।

କୁଶ ତୀର୍ଥ ଜଳ ସମିଧକୁ ଧରି
ମୁନିକନ୍ୟାଏ ମୁନିଏ
ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ଅଗ୍ରସରେ
ଡେରି ନ କର ଉଣ୍ଡଏ ।
ମଙ୍ଗଳ ଧ୍ୱନିରେ ବିଧାନ ପ୍ରକାରେ
ଜମାଅ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିକରି,
ଭୁଞ୍ଜନ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କରେ ଏବେ
ସେମାନେ ବଳି ଦାନ କର ।

ସୀ—ବିଳମ୍ବ ଅନୁଚିତ । ପ୍ରସ୍ଥାନ ଘୋଷଣାଜନ୍ୟର ଅର୍ଘ୍ୟ ଭଣାପ ସଙ୍କୋପ-କରଣ ପ୍ରଭୃତି କରି ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତ ହେଲେଣି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କୁଶ ଲବଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ କରିବି ।

(ସବେଁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ତୃତୀୟାଙ୍କ

(ମାର୍ଗ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ—ତାପସର ଧାଇଁ ଧାଇଁ ପ୍ରବେଶ)

ତାପ—(ସ୍ୱଗତ) ହାୟ ! ଏ ସନ୍ତାପ ଦୀର୍ଘ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରାନ୍ତ ହେଲି । ଗମନବର୍ତ୍ମ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲା ଜଙ୍ଘାଯୁଗ ଉପରକୁ କିମ୍ବା ତଳକୁ ଚଳୁ ନାହିଁ । ମୋ ପ୍ରପଦଦ୍ୱୟ ସ୍ଫୋଟକଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଫାଟିଲାଣି । ଆଜି ଶୋଚିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ—କେତେ ସୁକୁମାରୀ ସୀତା ଏବଂ ତାଦୃଶ କୋମଳ କୁଶ ଲବ ତାପସସମୂହ ସହିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁଁ ଆଜିର ଅରଣ୍ୟ ଅନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରୁ ନାହିଁ । (ଭାବି) ମୋତେ ଏବେ ନୈମିଷମାର୍ଗ କିଏ ଦେଖାଇବ ? (ଦେଖି) ହେଉଛି ! ଏମାନେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟଗାମୀ । ଏ ଦୁହେଁ କଷ୍ଟେ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତଏବ ଏହାଙ୍କ ଅନୁସରିବି ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ । (ସ୍ୱଗତ)

କ୍ଳେଶ ହେଲେ ଦୋଷ ନ ଥିଲା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ
ନିର୍ଜନ ଘୋର ବନରେ
ଦେଖି ଆସିବାକୁ ବଡ଼ପଣେ ମୁହିଁ
ବାନ୍ଧିଥିଲି ସେ କାଳରେ ।

ଏବେ ବଂଶ ଶେଷ ଶ୍ରୀରାମନନ୍ଦନଙ୍କୁ
କେଉଁଠାକୁ ନେବି ଛୁଟି ଛୁଟି
ମୁଁ ଅଭାଗା ପୁଣି ପ୍ରଜାନାଥଙ୍କ ଦାନ
ଦାସ ହୋଇ ବଞ୍ଚୁଅଛି ।
ଏହା ଭଲେ କଥିତ !

"ପ୍ରମାଦରେ ସମ୍ପଦ, ଶତ୍ରୁସ୍ଥରେ ପ୍ରଶସ୍ତ
ବ୍ୟସନରେ ବିନମ୍ର, ଶୋକରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍ଥ !"

ମନ୍ଦର ମନ୍ଥାଧର ସମାନ ଧୀର ହେବା ଏ ବାଲ୍ମୀକିଭଗବାନଙ୍କ ଆଗମନ ଅବଗତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ-ନିମିତ୍ତ ଗୋମତୀ ଗୌରସ୍ଥିତପଦଙ୍କୁ ଭଦ୍ରେଶି ବାହାର ଶୋଭାବେଶ ସମାହିତ୍ୟ ହୃଦୟସ୍ଥିତବସ୍ତୁ ସେ ପଥ ଦୃଷ୍ଟି ମହାଦନାଭିମୁଖ ହୋଇ ଗୁଲୁ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଏହାଙ୍କୁ କହିବ କି ? ତାହା ତାହାଁକି କହିବ ? ଏ ପ୍ରଜବାସ୍ତ ଯାଉଥିବା ବାଟ ଦେଖାଇବି । ତାଙ୍କର ଅଞ୍ଚଳରେ ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶିବେ । (ପ୍ରକାଶେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଅଡ଼େ—ଏଅଡ଼େ ।

ରାମ—(ସ୍ୱଗତରେ ନିଶ୍ୱସି)
ସାଗରେ ଗିରିସେତୁ ସେତୁ
ନର୍ମିଶକୁ ଲଭିଲି
ବିଶୁଦ୍ଧିର ସାକ୍ଷି-ପାବକ
ଦେବଙ୍କୁ ନ ଗଣିଲି ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଲୋକବାଦୀଙ୍କ
ବଂଶକୁ ନ ଚାହିଁଲି
ଅଭି କି କହିବ ସୀତାଙ୍କୁ
ଅଛ ଦୋଷେ ତେଜିଲି ।

ହା ! ହା ! ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମଳମ୍ବ ହେବା ସେ ତପସ୍ୱିନୀଙ୍କ ପ୍ରବାସ ମହାକଷ୍ଟ ଦିନ !

କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁର୍ଗ୍ରହ ନିବେଶିବେ ?
କାହିଁ ମନ ଦେଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇବେ ?

ଆଶା ଓ ଲଜ୍ଜା, ଭୂମିସୁତା କହେ,
ସର୍ବାଗାର ବଚନ ଥିବେ ପ୍ରାଣ ଥିବୁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—(ସ୍ୱଗତ) ଆର୍ଯ୍ୟ ଆତ୍ମଜଙ୍କ ପ୍ରବାସକୁ ଏବଂ ନିଜର ଅଜ୍ଞାନାଶକୁ ଭାବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏକ୍ରାନ୍ତିତ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଦେବୀ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାଶୋରିବେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ଦେଖନ୍ତୁ ! ଏଆଡ଼କୁ ଦେଖ !

ଆର୍ଯ୍ୟ ଦେଖ ଆଗେ ନବକିଶଳୟ
ହୃଷ୍ଟପଲ୍ଲବଘଟା
ଶୁଣ କଳହଂସ ମଧୁର କୂଜିତ
ସଂଯୁତ ସୁନ୍ଦର ଛଟା !
ଗୁଲ୍ମତର ନୀରଜାତାଳି ବାସନା
ସୁବାସିତ ଦିଗ୍ପ୍ରକର
ଭଗବତୀ ପବିତ୍ରା ଗୋମତୀ ତଟିନୀ
ହୋଇ ଲୋକମନୋହରା ।

ରାମ—(ଦର୍ଶାଭିନୟ କରି)

ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ଦିନକୁ
ନଳଖୁଣିଲୋଚନ
ଚକ୍ଷୁରୁ ପଡ଼ିବ ମୁକ୍ତା
ଦ୍ୱାର ମୋତେ ଗଞ୍ଜନ !
ଗୋମତୀ ତଟିନୀ ମାରୁତି
ଶୀତଳ ମୋତେ ଏବେ
ହେ ପ୍ରୋଷିତା ବଧୂକା ହୋଇ
କାନ୍ତେ ଥିବେ ଏ ଠାବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଘୋର ଅଶୀବ ନିତମ୍ବାନୀତ । ଏଥି ସାବଧାନରେ ଅବତରିବାକୁ ହେବ । (ଉଭୟଙ୍କ ଅବତରଣାଭିନୟ) ।
(ଲକ୍ଷ୍ମଣାବୃତ୍ତି) ଏ ସ୍ଥଳରେ ପଦାଙ୍କ ଚିହ୍ନ ଅନ୍ଧକାରରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଜଟାଯୁଙ୍କ ବନ୍ଦିସ୍ଥଳରେ ବିଶ୍ରାମ ପାଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଭୂସ୍ତମ୍ଭନ ଶିଳ୍ପ ପଲ୍ଲବିତ ହୁଏ । କଣିକାସ୍ଥ ଗୁଚ୍ଛକୁସୁମବର୍ଣ୍ଣ ଏ

ବନମୃଗଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କ୍ଷୀଣ ହୋଇଛି; ଅତଏବ ମୋ ଭାବନା ଏହି ଯେ ଏ ସମୀପରେ ଜନେ ବାସ କରନ୍ତି ।

ଜନସ୍ଥାନରେ ନୂତନେ ଦେବତା
ପୂଜାନ୍ତି ପୁଳିନ୍ଦ ଜନ୍ୟ
ଏହି କୁନ୍ଦମାଳା ଗ୍ରଥେ ବାଢ଼ିଦେଲେ
ବନ୍ଧୁ ଭୁଜଙ୍ଗୀର ସାମ୍ୟ ।

ରାମ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କେବଳ ଏ ସମୀପେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଏ ପ୍ରତିସ୍ରୋତର ନିକଟ ପ୍ରଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ମାନବେ ବାସ କରୁଥିବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଆର୍ଯ୍ୟ, କେବଳାସ୍ତୁ ଚରଣଯନ୍ତ୍ରଦର୍ଶୋଦରଣା-ପେଟିକାରେ ପଦ୍ମାଗରଗାମିନୀତରଙ୍ଗପରମ୍ପରା ହୋଇଛି କ୍ରମରେ ଏ କୁନ୍ଦମାଳାକୁ ଅତି ଭବସ୍ଥାଦସନ୍ନିଧିରେ ସମର୍ପିଲା । ଏ ରଚନା-ନିପୁଣତାକୁ ଅବଲୋକନ କର ।

(ମାଳାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ରାମଙ୍କରେ ପ୍ରଦାନ କରିବା)

ରାମ—(ଭଲେ ବିଲୋକି ଏବଂ ରୋମାଞ୍ଚାଭିନୟ କରି) ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁସୁମରଚନାଚାତୁର୍ଯ୍ୟକୌଶଳ ପୂର୍ବେ ଦେଖିଲା ପରି ପ୍ରତୀତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—କେଉଁଠାରେ ?

ରାମ—ଅଯୋଧ୍ୟାବସ୍ଥାନ ଛଡ଼ି ଆନ ସ୍ଥାନରେ କାହିଁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀଙ୍କ ଠାରେ କି ?

ରାମ—ଆଉ କାହାର ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁର୍ବିଧିର ବ୍ୟଥାବୃତ୍ତିଜନ ଭଙ୍ଗୀ କାହାର ଗୋଚର ? ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏ କୁନ୍ଦମାଳା ନିର୍ଗମିଲା ସ୍ଥଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିସ୍ରୋତୋନୁସାରୀ ହୋଇ ଏ ଗୋମତୀ ତୀରରେ ଗମିବା ।

ରାମ—ଭାଇ, ଜନନୀ ଜାନୀଏ ଏକାର ପଦ ଅବେକ୍ଷର ଏ ଲୋକରେ ଆସିପାରେ । ଅମ୍ଭର ସେତେ ଭାଗ୍ୟ କି ? କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଦୂରସ୍ଥାନରେ ରହିଥିବା ସୀତା ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିବା ଅସମ୍ଭବ୍ୟ ପରା ! ତଥାପି ଅମ୍ଭେ ଏ ନଦୀର ନ ଛାଡ଼ି ଉଦ୍ଗମ ସ୍ଥାନପାଏ ଯିବା । ଚାଲ ଦେଖାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ନଳିନୀର ଢଣ୍ଟା ଲତାମାନଙ୍କରେ, ଗୁଣ୍ଡ ପଥରମାନଙ୍କରେ, ସୁଣି ତୋଣ୍ଡ୍ରାମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ବ ଅଭ ଦୁଃଖ ସଞ୍ଚାର ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ଦେଖାଇବା ବାଟରେ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।

ସୀ—ଅଳ୍ପ, ଏ କୁନ୍ଦମାଲା ମୋର ପ୍ରିୟତମା ହେଲେହେଁ, ଗଦାବଭୋଗଦ୍ୱାର ଶଙ୍କାରୁ ଏହାକୁ ମୁଁ ଉପଭୋଗାର୍ଥୀ କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

(ମାଳା ପରିତ୍ୟାଗ)

ଲକ୍ଷ୍ମ— ତେବେଠାରୁ ଲକ୍ଷ, ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଠାରେ
ଚରଣଯୁଗ ନ ହେବ ।
ଅତରେ ଦୟାଳ ଦ୍ୱାରପ ନଇଁଛି
ନତ କର ତୁମ୍ଭ ଶିର ।
ଧନୁ ଅତରେ ବର୍ଷି ଶାଖାରୁଙ୍କ ପଥ
ଦେଖି ମନେ ମନେ ଚାଲି,
ଅମୃ କହଲରୁ ଖୁଡ ହେବ ପଶ୍ଚ
ହିଂସ୍ର ଖାଲୁ ସନ୍ଧକାଳ ।

ରା—(ପରୋକ୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଚାଲି) ସ୍ୱାଳ, ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମପଦ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କଅଣ ଦଶିଲା ?

ରା— ଯାଣି ହେବାରୁ ସାବଧାନେ ଦେଖିଲେ,
ଏଣଇ ହୋମଧୂମରେଖା ଦିଶଇ ।
ମନ୍ଦ ମାରୁତରେ ହୋଇ ସମାକୃଷ୍ଟ,
ଶ୍ୟାମତାନ କରଇ କାନନକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ !

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଭଲେ ବାଲ୍ମୀକିଲ ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇ ନିରୂପିବି । (ଗମି ଏବଂ ଅଭିନୀତନନ୍ଦ କର ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ! ଏଠାରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତେ ମୋ ହୃଦୟ କମ୍ପୁକମ୍ପିତ, ଜାନୁଯୁଗ ସ୍ତମ୍ଭିତ, ପାଦଦ୍ୱୟ ଶିଥିଳିତ । ଏହାର କାରଣ କଅଣ ? (ଚିନ୍ତିବ) ସ୍ମରିଲା ବି ! ଏ ପ୍ରଦେଶ ସୁଲୁକନ ସମାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିବ । ହେଉ ! ଏଠାରେ ପଦାଙ୍କବୃନ୍ଦ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

(ଭୂମିକୁ ଦେଖିଲେଇବା).

ରା—ଭାଇ; କାହିଁକି ଏ ମସ୍ଥଳୀ ସେତେ ଆଦରରେ ଦେଖୁଛ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମଞ୍ଜୁଳ ମୃଦୁଳ ଚରଣତଳ ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଲଳିତ ଗାତ୍ରଭ ଶନ୍ୟାସବଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀଦୋଷାବଳୀ ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଇ ଏ ପୁଳିନ ତଳରେ ପାଦଚିହ୍ନଜାଳ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ । ଦେଖ ।

ଶାନ୍ତିକୁ ଭବା ଶାଳାସନ୍ତୁ, କାନ୍ତା କେବଳ ସ୍ୱଚ୍ଛବନ୍ଧୁ !
ଜନୈକ ନନ୍ଦିନୀ ଏଠାରେ, ସଞ୍ଚାର କଲୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ।
ତାହାର ପଦଚିହ୍ନମାନ, ପୁଳିନେ ହୋଇ ଦୃଶ୍ୟମାନ ।
ମଞ୍ଜୁ ମଞ୍ଜୁଳ ଶୁଭ୍ରମର, ଭଙ୍ଗୀକି ଜଣାଏ ତୋତେର ।

ରା—(ସଲୋକ ହର୍ଷରେ) ଭାଇ, ଜନୈକ ନନ୍ଦିନୀର ବୋଲି କାହିଁକି ? ସୀତା ପଦାଙ୍କନମାନ ବୋଲି ମାତ୍ର କହିବାକୁ ହେବ, ଦେଖ ।

ଅଦ୍ଭୁତ ରଚନ ରମ୍ୟଙ୍କ ନମ୍ରତା
କଣ୍ଡାଦ୍ରି ରେଖା ଅଧର,
ନିମ ସ୍ୱଚ୍ଛସମ, ସେ ପାଦକୁ ଚୁମ୍ବେ
ଶଲେଷ୍ମି ଆସ୍ଥା ମୋହର,
ପୁତ ହୋଇଅଛି, ସେ ପାଦର ଶିଙ୍କ
ଦେଖି ଏଠାରେ ଏବେ ସେ,
ଅନାବଚଣାସ୍ମୁ ସନ୍ତୋଷ-ସାଗର-
କଲ୍ଲୋଳଲିତସ୍ଥ ସ୍ପନ୍ଦେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ସେପରି ହେଲେ, ଏ ପଦାଙ୍କନପଙ୍କ୍ତିକି ମାତ୍ର ଅନୁସରି ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମ ପଥରେ ପହଞ୍ଚିବା । ଏ ନୂତନ ପଦାଙ୍କନବଳକୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ନିକଟରେ ଥିବେ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା ।

(ପରେ ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଗୋମଳିଆ କଣ୍ଡନ ହେଲା, ସାନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ ସମାପ୍ତ ହେଲା, ହୋମକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ସମାଧାନ ହେଲା । ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତଗ୍ରଥିତ କୁସୁମମାଳା ସମର୍ପିଲି । ଆଜି ଏ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଶୀତଳ କୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରବେଶି ଅଳ୍ପ କାଳ ପୂଜନଯୋଗ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ତୋଳିବି ।

(କୁଞ୍ଜ ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏ ପଦାତିକଙ୍କର ନିମନ୍ତେ ସୁଶୀତଳ ଅଭ୍ରଂଶୀ ସ୍ଥଳ ଅବେକ୍ଷ ଅପୂର୍ଣ ହେଲା । ଅତଏବ ଅଗ୍ରିମ ମଞ୍ଜୁଳ ଲତା ଗୁଳ୍ମର ଅନ୍ତରାଳେ ରଶ୍ମି ପ୍ରମୋଦନ କରି ବାଳୀକି ନଇଁକି ହେଉଥିବା ।

ରା—(ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ ଲୋଚନ ଲୋଚନରେ) ସୀତେ—ସୀତେ !

ସୀତା—(ଶୁଣି ସ୍ୱଗତ) ଏ କଏ ? ସଜଳଜଳଧରଗର୍ଜିତ ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱର ଘୋଷ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଭଜନ ହୋଇଥିବା ମୋ ଶ୍ରବଣକୁ ପୁଲକିତ କରୁଅଛନ୍ତି ! କେଉଁ ସ୍ୱରଙ୍କ ଶାରୁପଣ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱଅର୍ଥ ନ ଜାଣି ଅସ୍ଥାନରେ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରିବା ମୋର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଜାଣିବାକୁ ହେବ କଅଣ ? ପର ପୁରୁଷ ଶବ୍ଦ ମୋ ଶରୀରରେ କେମାନେ ବିକାର ଜନ୍ମାଇପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଶରଣାଗତତ୍ରାଣ ଏଠାକୁ ଆସିଥିବା ପୁଣ୍ୟାକୁ । ଅତଏବ ଦେଖିବି, ନାହିଁ । ସେପରି ପରାଙ୍ମୁଖ ହେଲା ଜନଠାରେ ଏପରି ଅଭିମୁଖୀ ହେବି ବୋଲି ଭାବିବା ଶାସ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ ମୋତେ ସେମିତି ମାତ୍ର ଲଜ୍ଜାମାନେ । ଅତଏବ ଅନାଇବି ନାହିଁ । (ପରାଙ୍ମୁଖୀ ହୋଇ) ଏହା କଅଣ ? ମୋତେ ମୁଁ ବଶ୍ୟ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ବଳେ ମୋ ଦୃଷ୍ଟି ସେ ଦିଗକୁ ମାତ୍ର ପ୍ରସରଇ, ଆଜ୍ କାହିଁ କରିବି ? ରାଜପରାଧୀନା ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେପରି ମାତ୍ର ନିଯୁକ୍ତ କରିବି । (ଦେଖି) ଅହୋ । ଦିଶିଲେ ବୋଲି ଆନନ୍ଦ ! ଦେବ ବିରହପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ବୋଲି ଦୁଃଖ । ଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ ବୋଲି ଉତ୍ସବଶ୍ରୀ. ନିରନୁକ୍ରୋଶ ବୋଲି ଅଭିମାନ, ଚିରପରିଚିତ ବୋଲି ଅନୁରାଗ, ଦର୍ଶନାସ୍ପୃ ବୋଲି କରୁଣା, ଦୁଃଖୀ ବୋଲି ବହୁମାନ, କୁଶଳବନ୍ଧ ତାତ ବୋଲି କୁଟୁମ୍ବିନୀ ସଦ୍ଭାବ ଏବଂ ଅପରାଧ ପ୍ରବେଶିନୀ ମୁଁ ବୋଲି ଲଜ୍ଜା, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଶନରେ କିପରି ଅବସ୍ଥା ହେଉଅଛି ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋତେ ବାହୁଁଙ୍କୁ ହଠାତ୍ ସ୍ୱକୀୟ ଲୋଚନ ଗ୍ଳାନିପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛନ୍ତି ବଦନ ଅବନତ କରି ମୌନକୁ କେଉଁ ବାହୁଁକି ?

ରା—ପ୍ରିଏ, ଜନସଞ୍ଚାରଶୂନ୍ୟ ହେବା ଏ ଅରଣ୍ୟକୁ ଏବଂ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗତରୁ-ଚ୍ଛାୟାସମାକୀର୍ଣ୍ଣବନଶ୍ରୀସ୍ପୃଷ୍ଟୈକତଟଶାଳିନୀ ଏବଂ ସାଗରଗାମିନୀ ହେବା ଏ ପ୍ରସନ୍ନସଲିଳବାହିନୀକୁ ଦେଖନ୍ତେ ଦଣ୍ଡକ ବନବାସ ସ୍ମୃତ ହେଲା ହେଉଛନ୍ତି ସେପରି ବିସ୍ତୃତ ହେଲି ।

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବନବାସ ମାତ୍ର କିନ୍ତୁ ବନବାସିନୀ ସ୍ମୃତା ହୋଇ ନାହିଁ ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁଃଖୈକବାସ ହେଲା ସେ, ବନବାସରେ ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ କଅଣ ଅଛି ?

ରା—ପ୍ରିଏ, ଦୁଃଖୈକବାସ ହେଲା ସେ ବନବାସରେ ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ କଅଣ ଅଛି ବୋଲି ଭାବୁଁଛ ? ଦେଖ—

ପ୍ରିୟାଙ୍କର କରପଲ୍ଲବପାଳିତ
ଧବ କରେ ମୁଁ ପ୍ରୀତିରେ
ବିବିଧପୁଷ୍ପଭୂଷଣ ଅତିବ
ସାଗ୍ରଂଭାଳେ ରକ୍ଷରେ ।
ଅଶ୍ରୁର ତରଣୀ ଭରନ୍ତେ ସ୍ମୃତି
ସଲିଳନଦୀସ୍ରୋତେ,
ଅନ୍ଧକାରମୟର ବାହାରିବାରଣି
ସୁରେଁ ମୁହିଁ ନିଜ ମନେ ।

ସୀତା—ହେ ନନ୍ଦନ୍ଦୋଷ, ସେପରି ସତାଳାପକୁ ଭୁଝାଇ ଦୁଃଖିତା ଏବଂ ଶରଣରହିତା ହୋଇଥିବା ଏ ଜନକୁ ଅଧିକତରରେ ବାଧୁଛ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟେ, ଶୋକ କର ନାହିଁ ।

ରା—ପ୍ରିଏ, ହତଭାଗା ଶୋକ ନ କରିବ କାହିଁ ? ଦେଖ—

ଅଧମକୁ ମୋହେ ଲଭି ପୂର୍ବେ ବନେ,
ଘରର ନିନ୍ଦାରେ ଏବେ ପୁଣି ଭାଗନେ ।
ସ୍ଵଭାବ ଭଳ ସୀତା ସ୍ତ୍ରୀ ଶାବକରେ,
ପାଇଲେ ଆହା, ଜନ୍ମକୁ ଜନ୍ମ ପରେ ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଶାଖାମିତା ହେଲା ମୋ ନାମରେ ଏବେ ଏପରି ଦୁଃଖିତ ହେବା ତୁମ୍ଭର ଅନୁଚିତ ।

ସୁ—ହା, ଜନକ ରାଜପୁତ୍ରୀ !

ସୀ—ଅଳ୍ପ ପୁଣ୍ୟଭାଗିନୀ—ବର୍ଜନୀୟା ।

ସୁ—ହା ! ବନବାସ ସହାୟିନୀ !

ସୀ—ଆଉ ଏବେ ତାହା ନାହିଁ ତ ?

ସୁ—ହା ! କେଉଁଣି ଗଲ ?

ସୀ—ହତଭାଗିନୀ ଏ କେଉଁଠାକୁ ଯିବ ?

ସୁ—ମୋତେ ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ କର ।

ସୀ—ଏ ଜନ ତ ଅସମ୍ଭାଷଣୀୟ, ପ୍ରତିବଚନ କେମନ୍ତେ ?

ସୁ—(ଶୋକାକୁଳ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କର ବୋଲି ମୋ ଜଣାଣ ।

ସୁ—ଭାଇ, ବୈଦେହୀ ଶୋଚନୀୟା ହୋଇଥାନ୍ତେ, ମୁଁ ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି କେମନ୍ତେ ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବୈଦେହୀଙ୍କ ଶୋଚନୀୟା ହୋଇ ନାହିଁ । ଯାହାଙ୍କୁ ସ୍ମର ବଲ୍ଲଭ ଏଭଳି ଶୋକାକୁଳ, ସେ କ୍ଲେଶ ଦାନ ହେଲେ ଶୋଚନୀୟା ନୁହନ୍ତି ।

ସୁ—ଭାଇ, ସୀତା କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣି ପାରିବ କି ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏକାଦଶ ନିବାସିତ ସମାଗମ କରିବାକୁ ପାଖ ହେଇ ଏଠାରେ—ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ଜାଣିବା ଅଶକ୍ୟ ।

ସୁ—ଭାଇ, ଶରକାଳୀନଙ୍କିନ ରଘୁକୁଳ ମେଘାଗ୍ର ଅଦ୍ୟ ଶୁନ୍ଦିନ ହେଲା ।

(ରୋଦନ - ଭଙ୍ଗିମା)

ସୀ—(ଶୋକସ୍ୱରରେ) ଅହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପିତ ତ, କିସ କରିବି ? ସାହସ କରି ମୁଁ ନିରୋଧକ ଲୋକଙ୍କ ଦେଖିବି । (ପାଦ ଟେକି)

ନା, ଏପରି ନୁହେଁ । ଜନ-ଅପବାଦକୁ ପାଳିବାକୁ ହେବ ତ ! ମୁଁ ଶୋକାବେଗବଳାକ୍ରାନ୍ତା ହେଲେହେଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ତୋତେ ନ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେହପାତ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏବେ ଏ ସ୍ଥାନ ମୁନିଜନା-ଗମନଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ । ଅତଏବ ଏଠାରୁ ଯାଏ ହେଲେ ଆସି ମୋତେ ଦେଖିବେ ପରା ! ଏ ଲତାଗୁଳ୍ମରେ ଛନ୍ନଜାତ ହୋଇଥିବା ମୃଗଶଙ୍କାର-ସରଣୀରେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ କୁଶଲବଙ୍କୁ ଆଦରିବି ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

(ବାଦରାୟଣ ଋଷିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ବାଦ—"ବତ୍ସ—ବାଦରାୟଣ, ଲକ୍ଷ୍ମଣସହାୟ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏ ବନକୁ ଆଗମନ କରି ପରି ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ସେ ଜେତେବେଳେ ଆମ୍ଭ ଦର୍ଶନାପେକ୍ଷାରେ ଥିବେ, ଆମ୍ଭେ ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକକ୍ରିୟାବ୍ୟସ୍ତ ବୋଲି ଯାଇ ବାହାରେ ବସିଥିବେ । ତୁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଆମ୍ଭେ ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକ କୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମାପନ କରି ତଦ୍ଦର୍ଶନ ବାଞ୍ଛୁଥିବା ସମାଚାର ତାଙ୍କୁ ଜଣାଅ" ବୋଲି ବାଲ୍ମୀକି-ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ ତ । ଅତଏବ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷିବି ।

(ଗମନ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଦେଖି ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ଦେଖନ୍ତୁ ! ଜଣେ ତପୋଧନ ଏ ଆଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ରା—(ଲେଉଟି ସେଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଥିବ)

ବାଦ—(ନିରୂପି) ଦେଖନ୍ତି ! ଏ ଲତା ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରଚ୍ଛାୟାରେ ପୁରୁଷଯୁଗଳ ଦେଖାଯାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣସହାୟ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବେ । (ସ୍ମରି) ଆଉ ସନ୍ଦେହ କଅଣ ?

ନୟନ-କିରଣ ଶୀତୃଷାବିସ୍ମାନ
 ମନେ ମନେ ଚେନ୍ଧ ବାରି,
ଅତି ଏକ ସ୍ନେହ ସୁତେନ୍ଦ୍ରୟହିତେ
 ବିଚରନ୍ତି ମୃଗୀବ୍ରାତ ।

ଧନାର୍ଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ସ୍ପୃହା ନ ଧୁଣିଭ
ଯେ ବନ୍ଧୁଥିବା କୁଞ୍ଜକୁ,
ଜ୍ୱଳନାସ୍ତ୍ରକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତେ
ଅଛନ୍ତି ଏ ବଳକୁ ।

କେବଳ ଅସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, ଆକାର ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ନିଷ୍ଟସ୍ଥବଶଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । (ନିରୂପି)

ମଣ୍ଡନୀଡ଼ାବର୍ଣ୍ଣ କଠିନ ଶରୀର
ଅକ୍ଷଣତେଜ ଭଳତି
ସୁବିଶାଳ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ, ଦୀର୍ଘବାହୁ
ଏ ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଙ୍ଗଙ୍କ ସ୍ଥୂଳ ।

ମୁଁ ଏହାଙ୍କ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇବି । (ସମୀପକୁ ଯାଇ) ମହାରାଜ, ସ୍ୱସ୍ତି ।

ରା—ମହାତ୍ମନ୍, ମୁଁ ନମଇଁ ।

ବାଦ—ବିଜୟୀ ଭବ ।

ରା—ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଗମନ ପ୍ରୟୋଜନ ଜାଣିବା ଇଚ୍ଛୁଛି ।

ବାଦ—ଯଜ୍ଞସମାପ୍ତିସଫଳକୃତ୍ୟ ହୋଇ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ ମହାରାଜଙ୍କ ଆଗମନାପେକ୍ଷିତ ।

ରା—ଅହୋ ! ଯଥାର୍ଥ ଅନୁଗମିଲି ।

ମଧ୍ୟାହ୍ନତାପକୁ ଦୂରମୂଳେ ବସି
ଅଜପ ଯାବେ ସେ ସ୍ଥଳୀ
କେଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀତର୍ଜ ପିବା ପାଣି ଗଞ୍ଜ
ସ୍ଥାଳ ମନ୍ଦେ ଗଲା ଚଳି ।

ଅଙ୍ଗଦ—ମଧ୍ୟାହ୍ନାର୍କକରତାପରିକ୍ଷିଣାନ୍ତି
ପାଇଁ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଯାଉଛ,
ଜଳାଶ୍ରୁ ସ୍ଥିରବାଣୀପତ୍ରନେ ମୃଗକୁ
ପୁଅଣ ଭର ଦୃଷ୍ଟେ ।

ସ୍ନିତ ବାଳ ମନେ ଯାଙ୍କୁ ବକ୍ଷନ୍ତ୍ରେ
ନଦୀରେ ଭୁଜଙ୍ଗରଙ୍ଗ
ଲବ୍ଧାତଧ୍ୱନିସ୍ମୃତେ ଜଲ୍ପାଇ
ଧୀର ଅବେହେ ମାତଙ୍ଗ ।

[ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ]

ଚତୁର୍ଥାଙ୍କ

(ବେଦବତୀ ପଙ୍କବେଦୀ ନାମ୍ନୀ ତାପସୀଦ୍ୱୟର ପ୍ରବେଶ)

ବେଦ—ସଖୀ—ପଙ୍କବେଦୀ, ରାମାୟଣସଙ୍ଗୀତଜନୟିତ୍ର ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନକୁ ଆସିଲା ତିଲୋତ୍ତମା ନିଜ ପ୍ରଭାବନିର୍ମିତ ସୀତା ରୂପରେ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ସୀତାଦେବୀ ଠାରେ ତାଙ୍କର ଅନୁକମ୍ପା ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ପାରିଥିବା ପରି କହି, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚିତ୍ତସ୍ଥାନ ଜାଣି ଆସ ବୋଲି ମୋତେ ପଠାଇଲେ । ଅତଏବ ସଖୀ, ରାମ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ମୋତେ ଦେଖାଅ ।

ପଙ୍କ—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ତୋତେ ତିଲୋତ୍ତମା କହିଲା ସମୟରେ ଯେ ସମୀପଲତାକୁଞ୍ଜଗହନରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଥିଲା ରାମବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ ନାମକ ବିପ୍ର ଏ ସକଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣିଲା ।

ବେଦ—ଅହୋ ! ମହାନର୍ଥ ଘଟିଲା ତ ! ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିଲା ରାମ ସମ୍ମୁଖରେ ତିଲୋତ୍ତମା ସୀତା ବେଶରେ କିପରି ଅନୁକରଣ କରି ପାରିବ ? ଏହା ଖଣ୍ଡେଇ ଦେବାକୁ ଯାଇ ଲଜ୍ଜାନ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ପରି ହେବ । ଅତଏବ "ସେ କର୍ମ କର ନା" ବୋଲି ପ୍ରିୟସଖୀ—ତିଲୋତ୍ତମାକୁ ବାରଣ କରିବା ।

ପଙ୍କ—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ସୀତାଦେବୀ ଏବେ କେଉଁଠାରେ ?

ବେଦ—ସଖୀ ଶୁଣ, ଏ ସପ୍ତମ ଦିବସରେ ସମାଗତା ହୋଇ ତପସ୍ୱିନୀମାନେ ବାଲ୍ମୀକି ମହାମୁନିଙ୍କୁ ଭେଟି "ମହାଭାଗ, ମହାରାଜ ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ

ଥିବାରୁ ପଦ୍ମାର୍ଦ୍ଧସୁପ୍ରାଦ୍ରାକ୍ଷାତ୍ତୋପଭୋଗମାନସ୍ପର୍ଶିତ ହେବା ସମୟରେ ଏ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷିତା ନିଷ୍ଠୁରରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ନୟନଗୋଚର ହେବ । ଅତଏବ ତାହା ସ୍ତ୍ରୀଜନସ୍ଥାନର ଅନନୁକୂଳ।" ବୋଲି ଜାଣନ୍ତୁ ସେ ଭଗବାନ ରାମଙ୍କ ନିଷ୍ଠୁର ଦେଶରେ ମୂର୍ଚ୍ଛାରେ ପାଇ ବାଲ୍ମୀକି "ଏ ଦୀର୍ଘିକାତୀର ସନ୍ନିହିତ ସ୍ତ୍ରୀଜନ ସୁଦୃଷ୍ଟନୟନଗୋଚର ହୋଇ" ବୋଲିଲେ । ତଦବଧି ସୀତା ଦେବୀ ରାମ-ନୟନଗୋଚର ହୋଇ ଦୀର୍ଘିକାତୀରରେ କାଳକ୍ଷେପ କରେ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ରାମଙ୍କର ଏବଂ ଆପଣାଙ୍କର ସମ୍ପୃକ୍ତ କୁଶଳବ ଜାଣନ୍ତି କି ?

ବେଦ—ଶୈଶବରୁ ଏବଂ ମୁନିଜନସଂସର୍ଗରୁ ନିଜଜନନୀ ନାମ ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବାସରୁ କିପରି ରାମ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବେ କେମନ୍ତେ ?

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ତୁ ତଲୋଥିମା କଟକ ଯାଅ; ମୁଁ ସୀତାପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତିନୀ ହେବି । (ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଭଟ୍ଟିଙ୍କଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତା ସୀତା ଏବଂ ତକ୍ଷବେଦୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ ବୈଦେହୀ, ଅପୂର୍ବ ହୋଇଥିବା ଏ ଜୀର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରୂପର ଧାରଣ କିଏ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କରାଇଲା ?

ସୀତା—ସଖୀ, ଏ ତ ଦୀର୍ଘିକାତୀରସ୍ଥ ଶୀତଳ ବାତ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ରିକାସମ ଧବଳ ଏବଂ ଅତି ପରିମଳାସ୍ୱାଦିତ ସହାଗତଭୃଙ୍ଗତତି ମଧୁରସଗାନମଞ୍ଜୁଳ ହୋଇଥିବା ଏ ଫୁଲ୍ଲ ପ୍ରବାସ ଜନାନନ୍ଦକର ପ୍ରିୟା !

ସୀତା—ସଖୀ, ତେବେ ମହାରାଜଙ୍କ ଶାସନପ୍ରାପ୍ତ ବନବାସ ସମୟରେ ରାଘବଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ଉର ଦକ୍ଷିଣାପଥ ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟମ କରନ୍ତେ ଶବରୀ ବାସସମ୍ପୃକ୍ତ-ସଖୀଦ୍ୱୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ବନଦେବତା—ମାଣ୍ଡବ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀରୂ ସରଣି ନିମିତ୍ତ ବହୁଧବଳ ଏବଂ ବହୁଳ ପରିମଳ ହେବା ତାଙ୍କ ଭକ୍ତିସ୍ୱରୂ ଉପହାରରୂପେ ଯୋଗେ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେହିଦିନ ଅର୍ଘ୍ୟପୂଜ ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ଥଳେ ଥିଲେ । ଅମ୍ଭ ଉଭୟଙ୍କ ହସ୍ତମାନଙ୍କରେ

ସଖୀଭୂତ ଏବଂ ଚିରଦୁଃଖ ଏହାଙ୍କୁ ଦେଲା ବୋଲି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଦରେ ଧରନ୍ତି ।

(ରୋଦନ କରିବା)

ଯଜ୍ଞ—ସଖୀ, କାନ୍ଦ ନା—କାନ୍ଦ ନା, ତପୋବନବାସ ବନବାସ ନୁହେଁ ବୋଲନ୍ତି ।

ସୀତା—ସଖୀ, ମୁଁ କ'ଣ କାନ୍ଦ ରହି ପାରିବି କେମନ୍ତେ ? ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏ ତପୋବନକୁ ଆସିଲେ······ମୁଁ ଏକାକିନୀ ହୋଇ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ତାଙ୍କ ଭର ଦୃଢ ଧନ ଅତି କଷ୍ଟରେ ବଞ୍ଚାଉଅଛି । ଏହା ମାତ୍ର ମୋର କର୍ଣ୍ଣସ୍ଥାତେଷଣକାରଣ ।

ଯଜ୍ଞ—ସଖୀ, ଏହା ଅନର୍ଥକାନ୍ତ—ଅନୁଭବିତବ୍ୟ । ତୁମ୍ଭେ ଏ ଦୀର୍ଘିକାତୀରରେ ରାଜହଂସମିଥୁନଯୁଗ୍ମ ବିଲୋକି ବିନୋଦକୁ ଯାଅ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସକ୍ତା ହେଲି । (ଗମନ କରିବା)

ସୀତା—(ଦୀର୍ଘିକାକୁ ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଏ ରାଜହଂସମିଥୁନ ଅତି ଧନ୍ୟ ସିନା । ବିରହଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଏମନ ସମାଗମ-ସୁଖ ଅନୁଭୋଗ କରେ । ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ମୋ ବିରହ ସମ ବିରହ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପକ୍ଷ ଶିକ୍ଷକ କେହି-ଠାରେ ହେଲେ ନ ଥିବା କିମ୍ପୁଃ ! ବିହଗଗଣ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ହୃଦୟପୂର୍ଣ୍ଣହାଣସମର୍ପିତକାଳଦମଧୁର ହୋଇ ଲୁଚି ପ୍ରସଙ୍ଗ କରେ ।

ଯଜ୍ଞ—(କାଳିପି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏ ମୁନିଜନ ସମସ୍ତେ ଯଥସ୍ତ୍ରରେ ପଠାଉ ଆପଣା ଆସନମାନଙ୍କୁ ତେଜି ଭାବରେ ବଲ୍କଳାମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ସଜାଡ଼ି ଏବଂ ବାହୁସ୍ଫୋଟଉତ୍ଫୁଲ୍ଲଲୋଚନ ହୋଇ ଏକମୁଖଭାବରେ ଚାହାନ୍ତି ! ମୁଁ ଯିବି ମହାରାଜ ନିକଟକୁ ଉଠିଲେ ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ଶାନ୍ତାକାନ୍ତ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—"ଭଣ୍ଟ, ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣସୀତା ଦର୍ଶନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିନୋଦ କର" ବୋଲି ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଦେଶ

ଭଡଲ୍ ! , କିନ୍ତୁ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରାପରାଧୀନ ମାନବ ହୋଇ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ମୋତେ ଜାଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଅବମ୍ବିର ପଥେ ମଧ୍ୟ ବାରମ୍ବାର
ଭ୍ରଂଶ ପ୍ରାପ୍ତ ପାଦଯୁଗ
ମଧେ ମନେ ଭଜ ଅଗ୍ନି ବାଳହେଁ,
ହୋଇଲେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରକ୍ତ ।
ମୃଗ ନର୍ତ୍ତ ଜଳ ଅଟ ଶୋଭାସ୍ପଦ,
ହୋଇଲେହେଁ ଏ ଅଟବିକ !
ଅନାଜି ନାହାନ୍ତି ଭଲେ ହେଲେ ଅହୋ !
ପ୍ରସାଦ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିକି ।

(ରାଜରାଜବର୍ଣ୍ଣୀ ହୋଇ ପ୍ରକାଶେ) ହେ ମହାରାଜ !

ରାମ—ଆହା ! ବୟସ୍ୟ, ତାପସ ବାକ୍ୟରେ ସମ୍ବୋଧିଲ ! ତଥାପି ଏ ଅପରାଧ ବନ୍ଧୁଃପରଣାମର; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ନୁହେଁ ।

ଦେଖିଲେ ତୁମ୍ଭର ରାମ ମୂର୍ତ୍ତି; ମୋର
ଭଣ୍ଡ ତୁମ୍ଭେ ଏ ନିକଟ ।
ବଦଳନ୍ତେ ଅମ୍ଭ ବସ୍ତ୍ରସ ଅଧୁନା
ତୁମ୍ଭେ ଅର୍ଦ୍ଧ ମୁଁ ନୃପବର !

ଭଣ୍ଡ—ଅହୋ ! ଏ ଉପାଲମ୍ଭ ଧୀରେଧାରି ସିନା !

ରାମ—ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ କଥନାସ୍ତୁ ଭାଷସ୍ତୁ ଭଣ୍ଡ ।

ଭଣ୍ଡ— ସୁରଭିତମୁନବାଚନାରେ ସବୁ
ଶାଖ ଭକ୍ଷ ସୁବାସିତ,
ପରିଣତ ଭୁକ୍ତ୍ୟ ଫଳଭରେ ଅମ୍ୟ
ତରୁକୁଳ ନମ୍ରିତ ।
ନୀଳପର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟ ପକ୍ଷ ଦେଖା ଦେବା
ଦ୍ରୁପାନ୍ତ ବେଷ୍ଟା ସଂଯୁକ୍ତ,
ଏ ରମ୍ୟକାନନ ତୁମ୍ଭ ମାନସକୁ
ଲୁଣ୍ଠାଏ କି ଭଣ୍ଡ କି ?

ରାମ—ବହୁମାନନୀୟରତ୍ନସ୍ୱଳ୍ପମାନସ ହେବା ମୋତେ ଏ ତପୋବନ ମୁଗ୍ଧ କରେ । ମୁଗ୍ଧ କରେ ନାହିଁ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଦେଖ—

ଦାବାଗ୍ନିକି ଶିଖି ହୋମାନଳ, ଭୃଙ୍ଗ—
ପ୍ରଭଞ୍ଜନକୁ ସୁପବନ,
ବିହଗରୁତକୁ ସାମଗାନ, ମୃଗ—
ବ୍ରାତକୁ ମୁନିନନ୍ଦନ ।
ବୋଲି ଏକଚିତ୍ତେ ଭାବ ମୁହିଁ ଏହି
ନୈମିଷକାନନଭୂମିରେ,
ମନେ ମନେ ଯାଇ ଭାସୁଅଛି ଅତି
ଧନ୍ୟଶାନ୍ତିସ୍ରୋତରେ ।

କଣ୍ୱ—ଏକାଳ ଜଗଦାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନିତ୍ୟପ୍ରସ୍ଥ ଭାବଣ ଏବଂ ଧର୍ମୈକପରାୟଣ ହେବା ମହାରାଜାଙ୍କର ପୂର୍ବ ରାଜର୍ଷିବଂଶାଧିତ ଏବଂ ନାନ୍ଦ୍ରସ୍ନହ-ତପୋନିଷ୍ଠିବେଶ ହେବା ନୈମିଷରେ ଏକାଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ମୃତିରୂପ ସିନା !

ବର ଶମ୍ବରେ ନାଶଯାଏ ଲୋକ
ଜନମ୍ଭ ଲଭି ଯହିଁ,
ଗୁରୁନିଷ୍ଠାପୁଣ୍ୟଫଳରେ ସ୍ୱର୍ଗର
ମାର୍ଗକୁ କରି ସୁଗମରେ ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶରେ ସୁତଙ୍କରେ ରାଜ୍ୟ
ଭାରକୁ ଦେଇ ଅନ୍ତରେ,
ମୋକ୍ଷ ବାଞ୍ଛି ଅବଲମ୍ବନ୍ତି ଏହି
ବନକୁ ମୁନି ବୃତ୍ତରେ ।

ରାମ—[ନମସ୍କାର କରିବା]

କଣ୍ୱ—ମହାରାଜ, ଅନନ୍ୟତପୋବନସାମାନ୍ୟ ହେବା ଏହି ନୈମିଷାରଣ୍ୟ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅବଲୋକନ କର ।

ନିର୍ଝରିଣୀସ୍ଥିତ ହିମାଂଶୁଶୀତଳ
  ଝରଣାମିଶ୍ରିତ ଏ ବାରି
ହ୍ରାସ କଲା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରଣ୍ଡତର
  ତରକାଳର ବହ୍ନିର |
ଚନ୍ଦନପଙ୍କରେ ସର୍ବାଙ୍ଗଲେପ୍ସ
  ତାପ ତୁଅନ୍ତେ ରହିତ,
ଭାଷଣୀୟ ଚେତନାଧି ପ୍ରାଣିବେନି—
  ସୁଗଳାର ଅଧ୍ୟସତ |

ଅନ୍ୟର—
ଏ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣଙ୍କୁ ତୁଅନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
  ସମାଗମ ଶକ୍ତିଙ୍କର
ଛଡ଼ାଇ ନନ୍ଦନବନସ୍ଥ ସନ୍ତାନ
  ତରୁ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରଭାର |
ଆଲ୍ପନରୂପରେ କରନ୍ତେ ଅର୍ଦ୍ଧଙ୍କୁ
  ଗୃହିବା ଏ ଦୃଷ୍ଟବାର
ଐରାବଣଶୁଣ୍ଡଚକ୍ର ଘର୍ଷଣରୁ
  ଜଡ଼ୀଂଶୁ ଉତ୍ସବାର |

ଗମ—(ଦେଖି) ଏକଚକ୍ରବୁଦ୍ଧିମହାପୁର ହେବା ଏ ଧର୍ମିଷ୍ଠ୍ୟ ଭାରତୀଙ୍କ ପୁରନ୍ଦର ନନ୍ଦନବନକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ !

ଏ ମହାଯାଗରେ ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠାଦ୍ଧନ
  ବେଦମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭାବରୁ
ମନକାନ ଦେଇ ଶୁଣି ସ୍ନାତା ହୋଇ
  ବରଷି ଦାମଦସ୍ୟୁକୁ |
ପୁଲୋମନନ୍ଦନୀ ବାସ୍ତଯୋଗକର
  ଯୋଗ୍ୟ ବେଣୀକାହିନୀକୁ
ସଦା ଧାରଣା ଶ୍ରବଣ ହୃଦରେ
  ତବ ଅତ ସନ୍ତାପକୁ |

ବନ୍ଧୁ—ଅଦ୍ଭୁତ ଏହା ଦେଖ ନାହିଁ କି ?

ବାସିତକପୋଲମଦପାନଲୋଲ
ମାନସରେ ଚଳ ହୋଇ
ଆସିଲା ଧ୍ୱନିତ ଭ୍ରମରଙ୍କ ବାହିନୀ
ପୂରିଲବା ପାଇଁ ନୋହୁ ।
ସ୍ଥିର ହେଉ ଯାଗସାମଗାନରବ
ଶ୍ରବଣବର୍ତ୍ତୀଁ କେବଳ
ଏ ବଣର ମଦଗଜଗଣ ଗୁରୁ
ଶ୍ରବଣତାଳ ନିଶ୍ଚଳ ।

ଦ୍ୱିମ—(ହସି) ଏଠାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ?

ମୁନିବରପୁଣ୍ୟତମମଧୁର
ସାମଗାନରବ ପ୍ରବାହିନୀର—
ଶଣରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣସ୍ତବକର
ହେଉଥାନ୍ତେ ଏହି ତପୋବନର;
ଭିକ୍ଷୁରଙ୍କ କଥା, ଲେଖଣୀ ହୋଇବ ନାହିଁ କି ବୃଥା ।

ବ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ପ୍ରବାସରେ ଆମ୍ଭଙ୍କର କେତେ ନିର୍ବେଦ ! ବିବକ୍ଷି ଜନେ ସମ୍ପଦଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଶୂନ୍ୟହୃଦୟ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସାବଧାନରେ ଏ ଆଡ଼େ ଦେଖ ।

ବସନ୍ତ ଗଲେହେଁ ଅଙ୍କରେ ମୁନି
ମହା ପ୍ରୀତ୍ୟେଁ ବାସିତ
ସୁମଗୁଚ୍ଛସ୍ତବକ ସହକାର ଶାଖା—
ନୀଚସ୍ଥରେ ନୋହି ରତ ।
ଭୂମରେ ଅଙ୍କୁର ହେଲେହେଁ ଯୋଟନ୍ତେ
ପ୍ରତ୍ୟହ ହୋମ ଧୂମ,
ସହୋଦରତନ୍ତୁ କାକାଶୃଙ୍ଗଶ୍ରେଣୀ
ଗର୍ଭଲ୍ଲୁ ଉଚ୍ଚ ଧାମ ।

ଦ୍ୱା—କଅଣ ଏ ! ଅନବରତ ହୋମ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା ଏ ଧୂମସମୂହ କେବଳ ଭ୍ରମରଙ୍କୁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ କରୁଅଛି ।

(ଧୂମ ବାଧାଭିନୟ)

ଲ—ଧୂମବର୍ଷୀ ନୟନାଗ୍ରୋତ୍ଥିତବାଷ୍ପ ପର ତୁମ୍ଭେ ବ୍ୟସ୍ତ ।

ରା—ଶ୍ଳୋକ— ସୀତା ବିୟୋଗସନ୍ତାପୁଁ ସଦାଗଳିତଲୋଚନ

ଯୁଦ୍ଧ ମନେକରି ଅଟ'ନ୍ତି ଧୀରାସ୍ତ୍ର ଧୋମଧୂମରୁ ।

ଲ—ଅତଏବ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖେ ଥିବା ଅସ୍ତ୍ରମଧ୍ୟଧିକାରେ ସ୍ନାନ କରି ଏବଂ ଶୀତଳଜଳରେ ନୟନ ପଖାଳି ବାଷ୍ପଜାତବାଧାଭିଚେଦ କରି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ନିଅ । କୁଳପତିଙ୍କ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର-ବେଳା ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିଧିକୁ ଯାଉ ଅଛୁବା ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ରା—(ଗମି) ଏଁ ସମୀପରେ ଉପବେଶିବା । (ଉପବିଷ୍ଟ) ଅହୋ, ଏ ଜନସ୍ଥାନର-ଗାର ଦେଖେ ସ୍ମରଣ ! (ଜାରେ ସୀତାଛାୟା ଦେଖି ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) କଣଣି ଏ ! ସୀତା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି !

(ହର୍ଷ ସମୁତ୍ଥାନମ୍)

ସୀତା—ଅହୋ ! ମହାରାଜଙ୍କ ଦର୍ଶନସଖୀ ହୋଇ ଅଭିଜାତ ପ୍ରଣୟଭାବେ ସୁଖିବିଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅପସରିବା ।

[ସ୍ତବ୍ଧା]

ରା—ଏ କଣଣି ! ମୋତେ କ ସଙ୍କଟ ସୀତା ବାହାର ସାହୁଛନ୍ତି !

ଅଳିଭାରତପଦପଙ୍କଜପାଣ୍ଡୁ ରକ୍ଷଣ,
ମୋହର ବାରହଦୁଃଖ କରନ୍ତେ ଜୀବନ ।
ବାହୁ ଭାରେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧି ଦଶିଲେହେଁ ପୁଣି,
ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟଠାକୁ ଯାନ୍ତି ଭୁଜଙ୍ଗିନୀ ।

ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । (ଭଲ ସ୍ଥିର) ଏ ସୀତା ନୁହେଁ !

ଏ ସରସୀଶୈବଳିରେ ଗଙ୍ଗା
ସୀତା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭାବେ,
ଜଳ ଭିତରେ ଯେ ଜଳମୁଖୀ ମାତ୍ର
ବୋଲି ଦେଖିଲି ଅନନ୍ଦେ ।

ଅତଏବ ସେ ପ୍ରକୃତିର ମୂଳପ୍ରକୃତିକି ଖୋଜିବା । (ଖୋଜି) ଏ ସ୍ଫଟିକାଗାର ନାଃସମାଚାରଚକ୍ର ଅଟେ । ସମ୍ଭବନା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ । ଏହା କଅଣ ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏଠାରେ ମୋ ପ୍ରତିବିମ୍ବକୁ ତ ଦେଖିଲେ, ମୋତେ କ ଦେଖିବା କାରଣ କଅଣ ? (ଭାବି) ହଁ ! ବାସ୍ତ, ଏ ତପୋବନ-ସ୍ଥିତ ସ୍ତ୍ରୀଜନ ଏ ସ୍ଫଟିକାଗାରରେ ପୁରୁଷଜନଙ୍କଗୋଚର ହୋଇବା ମହର୍ଷିପ୍ରସାଦ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମଧ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉ ବୋଲି ମହର୍ଷି ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ଏ ଜନର ମହାନିରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହେଉ ରହିଯାଇଥାନ୍ତି ।

ରା—ଯାଉ, ସ୍ଫଟିକ ସଲିଳ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଲି ସେ ପ୍ରତିମା ସୀତାକୁ ମାତ୍ର ଦେଖିବି । (ଦେଖି) ଆହା ! ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲା କି !

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ସୀ—ଅହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲେ ତ ! ସମୀପକୁ ଯିବି । (ଗମି) ନା, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଚଳିତ ହୋଇ ଶୁଣି କୁପିତ ହେଲେ, ମୁନିଜନେ ମୋତେ ଅବିନୀତା ବୋଲି ଭାବିବେ । ଅତଏବ ଫେରିବି । (ଫେରି) ତଥାପି ଏ ସ୍ଥିତ୍ୟାସ୍ତିତବନ୍ଧୁରଣସମର୍ଥ ନୁହେଁ । ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ କୋପ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରବଳ, ମୁନିଗଣ ମୋତେ ଅବିନୀତା ବୋଲି, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିବି ନାହିଁ । (ଅଗ୍ରସର ହୋଇ) ହେ ଲୋକପାଳେ, ଶୁଣ ! ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାସିତା । ତଥାପି ଅଜ୍ଞାତବଶୁଁ ତାଙ୍କ ଶାସନକୁ ଏବେ ମୁଁ ଲଙ୍ଘୁଛି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶୋକାବେଗବିକଳାନ୍ତରବଶୁଁ ରହି ନ ପାରି ମୁଁ ଏପରି ସାହସ କରୁଅଛି । (ନିକଟକୁ ଯାଇ ଏବଂ ପରିଶୀଳନ କରି) ଅହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଚେତନ ପରି ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି !

(ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା)

ରା—(ଚେତନାଭିନୟ)

ସୀ—(ହସ୍ତସ୍ପର୍ଶଠାରୁ ଦୂର ହେବା)

ରା—କ'ଣ ଏ ? ମୋ ଶରୀର ହଠାତ୍ ପୁଲକିତ !

ସୀ—ସେପରି ନିଦ୍ରାଭିଭା ତୋହର ଏପରି ସାହସ କଲା ହେତୁରୁ ମୁଁ ଭୀତା ହେଉଛି ।

ରା—(ସଭିଳାଷରେ) ଜାନକୀ, ଗାଢ଼େ ଆଲିଙ୍ଗନ କର

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ମୁଁ ଅପରାଧିନୀ ହେଲି ।

ରା—ଦେମାତେ ଦିଅ ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭର ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ସେହିଶାସନ ଧାରଣ କରନ୍ତ, ମୁଁ ଦରହରିଣୀ, କିସ କରିବି ?

ରା—ଆର୍ଦ୍ଧ କୋପ ଏଣିକି ଦେବାର ।

ସୀ—ମୁଁ ପୁଣ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେହୁଁଦର କଣା ଭଜୁଅଛି ।

ରା—କିମ୍ପା ଅକରୁଣା ମୋରେ ଆଜିର ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏହା ବାଷ୍ପସ୍ରୋତାକୁଳ ସିନା !

ରା—ଦେବୀ, ମୋ କଣାଣି ଶ୍ରବଣ କର

ସୀ—ମୁଁ ଅବହିତା, ଆଜ୍ଞା ଦିଅ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ରା—ତୁମ୍ଭେ ପରିବର୍ତ୍ତବଶୀ ଶିଖର ।

ସୀ—ଉହୋ ! ମୋ ପ୍ରାଣ ଆଜ ଦର୍ଶନାଦ୍ୟ ନୁହେ ତ ।

ରା—ବଲି ତୁମ୍ଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିଲୁ କାହାର

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏତଲ ପରିଜନଙ୍କ ନାତ୍ରଦ୍ୱାନୁଗ୍ରହ ସତ୍ୟ ସିନା !

ରା—ତୁଅ ପ୍ରଜନା ଯମି ଦୋତ ମୋର ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ସ୍ତବକ ହୁଅ, ମୁଁ ସବଦା ସ୍ତବକା ମାତ୍ର ।

ରା— ବାହୁ ଉପଧାନ କରି ଚନ୍ଦ୍ରରଜନୀରେ
ସୁନ୍ଦରସୌଧତଳରେ କୋମଳଶେଯରେ ।
ଦେବି ତୁମ୍ଭ ପାଖେ ଶୋଇ ସୁଖରେ କେତେକି
ବଞ୍ଚାଇବା ଭାଗ୍ୟ ଆଉ ଲଭି ପାରିବା କି ?

ସୀ—ଜନପଦବାଦଶ୍ରୁତ-ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏ ଜନସ୍ଥାନରେ ଥାଉଁ କେଉଁ ସନ୍ତାପିତ କାହିଁକି ?

ରା—ହା ! ପ୍ରିୟା—ଜନକନୃପତନୟା, ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ କର !

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ସୀ—ଅହୋ ! ଏ କିଏ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ପୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ! ପ୍ରବୋଧିବି ।

(ପଶ୍ଚାନ୍ତରେ ରହିବା)

ରା—(କର ପ୍ରସାରି ପଞ୍ଚାନ୍ତ ଧରି) କିଅଣ ! ପଞ୍ଚାନ୍ତ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ! ଏହା କିଏ ହୋଇଥିବ ? (ଭାବି)

ଜଗତେ ସୀତା ପରି ପ୍ରିୟବାଦିନୀ ତା,
ମୋତେ ଦିଶି ନାହିଁ ତ ଆନ ବନିତା ।
ମୋ ଶରୀରକୁ ନିଜ ପଞ୍ଚାଙ୍ଗୁଳିରେ,
ମନେ ଦେଇ ରାଣୀ ଅଛନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟରେ ।

ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖିବି । (ଆଖି ମେଲି) ଅନବରତ ବାଷ୍ପପୂରିତ ଲୋଚନକୁ କିଛିହିଁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଏହାକୁ କିଞ୍ଚି ନୟନ ପୋଛିବି !

(ସେପରି କରିବା)

ସୀ—(ଜ୍ୟେଷ୍ଠାନୁ ବରଜି) ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ତୁମେ ପ୍ରଣୟକୋପିତ ପରକୀୟୋ-ଂସ୍ପର୍ଶରେ ବଦଦାସ୍ୟାନ୍ତ-ଏସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନ ଅବଧେୟ ଅଟେ ।

ରା—(ଭୂପତିତୋଽଶ୍ୱସ୍ୟକୁ ଦେଖି) କେବଳୋଽଶ୍ୱସ୍ୟକୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଖୁଅଛି । ପରଧାନ (ଦୃଶ୍ୟ) ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ (ପରଶି)

ଅବିବେକୀ ହୋଇ ଅନ୍ୟାର ବସନ,
କଲି ମୁହିଁ ତୁରିତ ଅବଲମ୍ବନ ।
କି ଅବା ଏହା ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଚନ୍ଦ୍ରବର,
ଗଗନଗଳିତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରତର ।

(ପୁଣି ପରଶି) ଆହା ! କିଅଣ ଏ ! ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟାଂଶୁକ ବୋଲି ଭାବିଲି ! ଏବେ ଜାଣିଲି, ଏହା ତେଣୁବା ଉପକଣ୍ଠ ବନଦେବତା ମନ୍ୟାଦେବୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ମାତ୍ର ! ନିଶ୍ଚୟ ଅପମାନିତୋଽସ୍ମି ହୋଇ ହଠାତ୍ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟାଂଶୁକ ବୋଲି ଭାବିଲି !

ଶ୍ରୀ ରଙ୍ଗମଦେବବର୍ମ ରଚନାଳି—

ସ୍ୱପ୍ନରାଜ୍ୟରେ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତି ଦେଖି ପ୍ରାୟ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା—

ସୀତେ, ପ୍ରିୟେ ! ଚେତନା କଲ୍ପ ଏମନ୍ତେ ହିନ ସତେ

ଦେଖାନ୍ତୁ ସୀତାଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ—ସୀତାଙ୍କ ଭୀଷଣ

ରାମ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦେଖି ଚିନ୍ତାକୁଳିତ ସୀତା

ଧ୍ୟାନରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରେଖ ପ୍ରଭା-

ଦରେ ରାମଙ୍କୁ ଅନୁରାଗ ।

ପ୍ରଣୟ-କେଳିରେ ଭଙ୍ଗୁପାଶ; ଭ୍ରୂଭେଦନ,
ରତାନ୍ତ କାତରତନୁସ୍ମରବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ପ୍ରଣୟକୋପେ କର୍ଣାଦ୍ଧ ଶେଷ ପ୍ରିୟାଙ୍କର,
ଏ ବେଳ, ସ୍ମରେ ଏଠାରେ କରନ୍ତୁ ମୋହର ।

ସୀ—ସ୍ୱାମୀ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଡାକିଲେ ।

ବ୍—ପ୍ରିୟାଙ୍କ ପ୍ରେମାନୁରୂପ ହେବା ଏହାଙ୍କୁ କେଉଁକି ସମ୍ମାନ କରିବ ? (ଭାବି) ଏହା ମାତ୍ର ମୋର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସମ୍ମାନ ବିଶେଷ । (ଛୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ନିଜକୁ ଦେଖି) ପ୍ରାବରଣୋପରି ପ୍ରାବରଣ ଧାରଣ କରି ମୋତେ ଦେଖି ମୁକ୍ତାଜନ ଆକ୍ଷେପ କରିବେ । ଅତଏବ ମୋର ଉଷ୍ଣୀଷକୁ ବଦଳାଇବ । (ନିଜେ ଉଷ୍ଣୀଷକୁ କାଢ଼ି ଉଡ଼ାଇବା)

ସୀ—(ଉଷ୍ଣୀଷକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ପର୍ଶରେ) ଅହୋ ! ମୋର କେଡ଼େ ପ୍ରିୟ ସାନ୍ଦ୍ର । ଏହା ଶୀଘ୍ରବାର ମହାଫଳ । (ହସି) ଅହା ! ମୋ ଅଦୃଷ୍ଟ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଉଷ୍ଣୀଷ ଅଙ୍ଗରାଗାନୁଲିପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ପରିଚାରମାନେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଅଛନ୍ତି । (ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରି) ପ୍ରିୟଜନ-ସ୍ପର୍ଶ ସୁଖସ୍ପର୍ଶ ହେବା ଏ ଉଷ୍ଣୀଷକୁ ଛୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ-ସ୍ପର୍ଶାନୁଭୂତି ହେଲା ପରି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି ।

ବ୍—କଅଣ ଏ ! ମୋ ଉଷ୍ଣୀଷ ମସ୍ତକେ ନ ଦେଇ କାହିଁକି ଧାରଣ କଲ । ଏ ହେତୁରୁ ମୋ ମନୋରଥ ଅଧିକ ହେଲା ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେଁ । ଉଷ୍ଣୀଷାପହରଣ କଳଙ୍କାସ୍ପଦରେ ପଡ଼ିଲି । ସୀତା ଅଦୃଶ୍ୟା ! ଏ କଅଣ ? ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ପ୍ରଭାବ ତାହା ହୋଇଥିବ । ତାଙ୍କୁ ମୋ ସ୍ମରଣେ ବିଲୋକିବା ଉପାୟ କଅଣ ? ହେ ଦେବୀଦେବୀ, ପୂର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଶ ହେଲେ ସ୍ମରୁ ନାହିଁ ତ ! ମୋତେ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରରେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ସମ୍ମାନ କରୁ ନାହିଁ ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଅଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?

ବ୍—ତାଣ୍ଡବୂଟେ ଲୁଟେ ଲୁପ୍ତୋପଚିତ୍ରେ
ନୀଳନେତ୍ରେ ଏକଦା ପାତ୍ରେ,
ଲୁପ୍ତ ଅଙ୍ଗଣାରେ ଘଟନ୍ତେ ଘଟନ୍ତେ ଯାଇ
ପଣ୍ଡାନ୍ତୁ ମୁଁ ଧାଇଲେ ।

ତୋଳିଲୁ ସୁମାଳ ବାଞ୍ଛି ହୋଇଗଲା
ଯେ ବୃନ୍ତସ୍ତୁ ଛେଦେ ବହଲେ,
ଶାରଦପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁବଦନା ତୁମ୍ଭର
ସ୍ମରଣି ହୁଏ କି ଭାବେ !

ସୀ—ଶାକ୍ୟସିଦ୍ଧ, ସେଥି ହେତୁଟି ମୋର ଦୁଃଖକରଣ ହେଲା ।

ସୀ—ଏ କଅଣ ! ସବେ ହେଲେ ସ୍ତବକବନ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି !

ସୀ—ସାୟଂ ସମୟ ସମୀପ ହେଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେବତା ଦ୍ଵିଗୁଣ ଭାବ ବାଧାହେବା ଅନୁଚିତ । ଏବେ କଅଣ କରିବି ? (ଚାରିଦିଗେ ଅନ୍ୱେଷଣ କରି) ହେଉଛି ! ଆର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ ନିକଟ କାହିଁ ଖୋଜୁଥିବା ଦ୍ୟାନ୍ତି ପରି କୌତୂହଳ ସମାବେଶନିମିତ୍ତନସ୍ତୁନ ହୋଇ ଏ ଅଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ବାହାରିଯିବି । [ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତା]

(ଖୋଜି ଖୋଜି କୌଶିକର ପ୍ରବେଶ)

କୌ—ପୂଜ୍ୟ ମହାରାଜ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? (ଚାରି ଏବଂ ଦେଖି) ହେଉଛି ! ଏଠାରେ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ନେତ୍ରାକୁଳ ବାଷ୍ପ ପରି ନିଭୃତ ନବନୀଳାମ୍ବୁଜାକରେ ଦୀର୍ଘିକା ତୀର ମଣ୍ଡନ କରିଅଛନ୍ତି । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେବି । [ସମୀପକୁ ଯାଇ] ଜୟ—ଜୟ ।

ସା—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଭାଗ୍ୟ । ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟ କୌଶିକ ଆଗତ । [ପ୍ରକାଶ୍ୟେ] ବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ, କେଉଁଠାରୁ ?

କୌ—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟାରମ୍ଭରୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୁଁ ଖୋଜୁଅଛି । ଏବେ ସାୟଂ ସମୟ ହେଲା ।

ସା—ମୋତେ ସେକଳି ଖୋଜିବାକୁ ଏଡ଼େ ପ୍ରୟାସ ତୁମ୍ଭର କି ନିମିତ୍ତ ?

କୌ—ଆଜି ପ୍ରାଭାତିକ ସମୟରେ ମୁନିକନ୍ୟାମାନେ ଏବଂ ଅପ୍ସରାମାନେ ରହସ୍ୟ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲେ ମାଧବୀମଣ୍ଡପାଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଗୁଞ୍ଜନାରେ ଥାଇ ତୁମ୍ଭର ଅନ୍ତଃକରଣ ହେବା ଗୋଟିଏ ତପୋବନରହସ୍ୟ ଶୁଣିଲି ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନିତକୁତୂହଳ ପରି ତାହା ମୋତେ ଅଧିକତର ବାଧୁଅଛି ।

ରା—ଏହି ତପୋବନ ରହସ୍ୟ କେଉଁ କଥା ?

ଚୌ—ଜାଣି ନାହିଁ କି ? ଭଜ ଦେବଶା—

ରା—(କାନ ଡେରି) ଏହି ରହସ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧ କି ? ଅଛୁ, ଶୁଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ଚୌ—ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ବନ-ବସୁଧ୍ୟ ସେନା, ଭଜ ଦେବଶା ପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ, ତାଙ୍କୁ ଜାଣି ନାହିଁ କି ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଏ କଥା ଦେବାଙ୍ଗନାସମ୍ବନ୍ଧ; ତାକୁ ଶୁଣିବାରେ ଲେଶ ହେଲେ ଦୋଷ ହେବ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଏ ପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ କିଏ ? ଉର୍ବଶୀ ନା ତିଲୋତ୍ତମା ?

ଚୌ—ତିଲୋତ୍ତମା କିମ୍ବା ତିଲୋତ୍ତମା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଚିରକାଳତପସ୍ୱୀ—ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖଙ୍କ ତପସ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଭଙ୍ଗ ନିମନ୍ତ-ବସୁନ୍ଧରାଙ୍କୁ ପରିହାସ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକା ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅତି ଉଗ୍ର ତପସ୍ୱୀ ଅବଗତ । ପ୍ରିୟାସଙ୍ଗଲିପ୍ସା ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ ଦୁଃଖ ହେଉଥିଲେହେଁ, ଏ ଦୋଷେ ଏଣକ୍ତି ନାହିଁ ତ । ଏହା ମାନୁଷୀଙ୍କଠାରେ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ । କାମରୂପିଣୀ—ତିଲୋତ୍ତମା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସହଜ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି ।

—ଶ୍ଳୋ—

ପାତେନ୍ଦ୍ରାରେ ମହାମୋହେ ନିର୍ମଳୋଦକ ବୋଲି ମୁଁ
ହାତ ପାଇଲି ଜାଣ୍ଡାର ମୃଗତୃଷ୍ଣାକୁ ବାଂଧରେ ।

(ହଂସପୂକୁ ଦେଖି) ଏ ମାନ୍ୟାଙ୍କନା ହଂସପୁକୁ ପଦ୍ମ କେଉଁନ ଗଠନ କଲା ? ଅହୋ ! ଏ ପରବଞ୍ଚନରେ କେତେ ବଡ଼ ନିପୁଣା !

ଚୌ—ବୟସ୍ୟ, ତୁମେ ଅତମ୍ଭିତ ହେଲ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ଏ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କି ହେଲେ ପ୍ରତାରଣା କଲା କି ?

ରା—ବୟସ୍ୟ, ମୁଁ କେବଳ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି ।

ଚୌ—ମିତ୍ର, ମୁଁ ଶୁଣିଲି ରହସ୍ୟ ଅନ୍ୟଥା ହେବ କି ?

—ନେପଥ୍ୟେ—

ଉଗ୍ର ନୃପତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ
ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅଶେଷ ଲୋକ ସନ୍ତାପ
ତୃଷ୍ଣାପାଶରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଦେହକୁ
ଲଭିବା ପର ଶୀତଳ ଛାୟକୁ,
ବନ୍ଧୁ ବିବର୍ଜ୍ଜନ
ଶ୍ରୀକାନ୍ତେ କରେ ଲୋଚନରଞ୍ଜନ ।

ସୂ—(ନାଟ୍ୟପି) ହେଉଛି ଭଗବାନ—ଭାସ୍କର ଅସ୍ତଗତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରୋଷିତ ପତିଙ୍କ ଅଶିବା ଧନ
ଶେଷ ଜାଣିବାକୁ ଛନ୍ଦ ଗଣିକ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୃଦୁଳୀବା ଅଙ୍ଗୁଳି
ସ୍ଫୁଟରେ ଶର୍ବରୀଜାତ ଦାଳ
ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
ମୂର୍ତ୍ତି ଭୂତଳେ ପଦ୍ମିନୀ-ପାଖି ।

ଅନ୍ୟ—ବାଗକୁ ଝାଣି ରହୁ, ସାରସ୍ୱରଶାଳୀ
ପାଇ ରହୁ ନ ପାର ପୁନେଳବସ୍ଥିତ ।
ଅସ୍ତାଦ୍ରି ନକ୍ଷତ୍ରଶ୍ରେଣୀ ଶେଷରେ ନୀଳ ଖରେ
ନ ଚଳନ୍ତେ ଅଛ ଭବସ୍ୱ ଦଶିଲା ଜଳଧିରେ ।

(ପଟକ୍ଷେପ)

ପଞ୍ଚମାଙ୍କ

(କୌଶିକର ପ୍ରବେଶ)

କୌ—(ନେପଥ୍ୟକୁ ଦେଖି) ମିତ୍ର, ତପୋଧନମାନେ ଆଗମନ କରିବା ସମୟ ହେଲା ! ତ୍ୱରିତ ହୁଅ—ତ୍ୱରିତ ହୁଅ ।

(ରାମଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ସରେ ସ୍ନାନ, ସାଙ୍ଗହୋଇଛି ହୋମ, ପୂର୍ବ
ସନ୍ଧ୍ୟାନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟୋପାସନ
ଏମନ୍ତ ଦିନାଦିବାର୍ଥ କୃତ୍ୟ ଚୟ
ସବୁ କଲି ଆଚରଣ ।
ଯୋଗିବରଦ୍ୱୟଚରଣଯୁଗଳ—
ଗାଢି ଭ୍ରମର ସ୍ୱଭାବକୁ
ଲଭିବା ନିମନ୍ତେ ଆଗମନ କଲି
ଏ ପବିତ୍ର ପ୍ରଦେଶକୁ ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଏହା ଆସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡପ, ଏଥି ପ୍ରବେଶ କର ।

ରା—(ପ୍ରବେଶି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କାଲି କେତେ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିଲା !

ପାଣ୍ଡୁକପୋଳା ପ୍ରଳମ୍ବକୁନ୍ତଳା
ଅଶ୍ରୁତ ଅଞ୍ଜନହୀନା
କୃଶାଙ୍ଗୀ କୃପମାରହିତ ପ୍ରଶ୍ନିକ
କରକ୍ଲିନ୍ନକପୋଳା ।
ଯଜ୍ଞଳରେ ପ୍ରତୀକ୍ଷିତା ସୀତାଙ୍କୁ
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି
ମାତ୍ର ବସ୍ତ୍ର ଭଳି ଢଙ୍ଗରେ ହେଉଛି
ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଭାବିଲି ।

ଅଥବା ତପୋନିଷ୍ଠା କୃତ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ମାତ୍ର ଦେଖିଲି ପର ?

ଜନକ-ନନ୍ଦନୀ ସ୍ୱକର-ରଚିତ
 କୁନ୍ଦମାଳାର, ଅବିର
ଗୋମତୀ ପ୍ରକାଳସ୍ଥଳ ପଦାଙ୍କର,
 ପରଶୀ ପ୍ରତିବମ୍ବର ।
ତୁଲ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଯେ କିଦାବଶିଷ୍ଟା
 ଅବା ଭର ପାରୁଥିବ
ମାତ ଅପଣାର ପଣିଗ୍ରହକାଳରେ
 ହିମକୁ କମ୍ପା ରହିବ ?

(ଚନ୍ଦ୍ରାତପ]

ଚୌ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ପରି ପ୍ରତାପମାନ । ମୁଁ ସମୀପକୁ ଯାଇ ସବିଶେଷରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି । (ଯାଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ହେ ବସୁଧ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରେ ଅଛ ? ସେଠାରେ ତୁମ୍ଭେ ରହିବା ଅନୁଚିତ । ନବନୀରଦ ସ୍ନିଗ୍ଧଶ୍ୟାମଳ ଏବଂ ଚିରିଣାଙ୍କମୁକ୍ତାହାର ହେବା ତୁମ୍ଭେ କୁରିଣାଲାମଣିମସୃ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୁନ୍ନତଦ୍ରୁଢ଼ବେଷ୍ଟିତ ହେବା ଭବନସ୍ତମ୍ଭଗଣରେ ଯୋଡ଼ିଏ ପରି ମୋ ହୃଦୟରେ ସଂଶୟ ଜନ୍ମାଉଛି । ଅତଏବ ଲକ୍ଷ୍ମୀନିବାସାବାସ ଏବଂ ଦେବାସମସ୍ୟସମ୍ପାଗତ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ତ ନରେଶ୍ୱର ମଣ୍ଡଳଶରଣୋପଗୀତ ହେବା ଏ ଆସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡପ ପୁଣ୍ଡରୀକର କର୍ଣ୍ଣିକାମଣ୍ଡଳ ପରି ଥିବା ସିଂହାସନରେ ମଧୁମଥନନାଭିକମଳ କର୍ଣ୍ଣିକାରୂଢ଼ ପିତାମହ ମହର୍ଷିଙ୍କୁ ନାଥ ଉପବିଷ୍ଟ ହୁଅ ।

ରା—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ କହିଲ ପରି କରିବା । (ବସି ବିଷାଦରେ) ଏବେ ମୁଁ ଅଭିନବ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷୀ ଭୂତଳୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେଲି । (ଧ୍ୟାନ କରି ଏବଂ ବକ୍ଷରେ ହସ୍ତ ଦେଇ)

କାଯ୍ୟାଙ୍କ ଭସ୍ମଦ ବନକୁ ଗଲେ
 କାରୁଣା ଲଭ୍ୟ ରହିଲେ
କଲ୍ୟାଣୀସୁତଙ୍କୁ ଲଭି ନ ପାରି ମୁଁ
 ଦୁର୍ବିବହବାଟସ୍ଥରେ ।

ଭାଙ୍ଗ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପଦ ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା
ଦୁଅନ୍ତେ ନେଇଁଯୋଗେ
ସୁଖକୁ ଦୁଃଖକୁ ପୁନବାର ଏବେ
ଲଭେ ମାନବ ଲୋକରେ ।

(ଚନ୍ଦ୍ରାରମ୍ଭ)

କୌ—(ନିରୂପି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏବେ ଏହାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ପାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ମହାରାଜ, ଏ ଅସନବେଶଧ୍ୱଜକର ଶୁଭ୍ରତର ହାରବନ୍ଧନ ଜାତଶ୍ମଶ୍ରୁ ପରି ସୁଖାବହବିକଶିତ ମୁକ୍ତାକଳାପକୌତୁକରେ ଯୋଜନ-ବାନନା କରେ । ବାହୁଯୁଗଳରେ ମହାଳୁ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ମହାପୁଷ୍ପ-ରାଙ୍କ ବନ୍ଧ ଲୁହେ ବହୁତ ଭୟ ହେଲା ବୋଲି ମୋର ଜ୍ଞାନ ।

ବ—(ସ୍ୱଗତ) ସୀତାହରଣ ପ୍ରସ୍ତାବତାକୁ ଶବ୍ଦରେ ଜାଣିବାକୁ କୌଶିକ ଇଚ୍ଛୁକ । ଏ ବାଳ ସଖା ତ । ଏହାଙ୍କୁ ଯାଥାତଥ୍ୟ କହିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ବୟସ୍ୟ, ତାହା ସତ୍ୟ । ମୁଁ ଅବଚ୍ଛେଦରେ ବିଦେହଜାଙ୍କୁ ସ୍ମରୁଅଛି ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଦୋଷବଶରୁ ନା ଗୁଣବଶରୁ ?

ବ—ଦୋଷବଶରୁ ନୁହେଁ; କିମ୍ବା ଗୁଣବଶରୁ ନୁହେ ।

କୌ—ସେ କଥାକୁ କହେଁଣି ସୀମନ୍ତୀଙ୍କୁ ସ୍ମରିବା କେମନ୍ତେ ?

ବ—ବୟସ୍ୟ; କାରଣାନିରପେକ୍ଷପ୍ରେମାବେଶ ଅନ୍ୟ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ବିଷୟ । ସୀତା-ରାମଙ୍କ ପ୍ରେମାବେଶ ସେମନ୍ତ ନୁହେ ।

ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବବନ୍ଧ ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ
ଅଲକ୍ଷିତରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ।
ଯେତେକ ତଦ୍‌ଗୁଣ ଦୋଷ ଭାବନାବହୁତରେ
ଅକାରଣେ ଚିର ସ୍ଥିର ହୁଏ ମୋ ମନରେ ।
ତେତେକ ମୋହର ଗୁଣଦୋଷ ଭାବନା ବିନା
ନିଷ୍କାରଣେ ଭାଙ୍ଗଦାବେ ନିତ୍ୟ ଦୃଢ଼ ଚିନା ।

ଚୌ—ମିତ୍ର, ଅଳୀକ ମଧୁର ବଚନଚତୁରେ ବୈଦେହୀଙ୍କୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରତାରିବା ପ୍ରପଞ୍ଚ ଭଲ ନାହିଁ। ସୀତା ବିନା ତୁମ୍ଭ କାଳଯେପ ହେଉଛି ତ !

ରା—ମିତ୍ର, ମମ ଏକାନ୍ତରେ ସୀତାଙ୍କଠାରେ ଶାରଦୋଷ ଦେଖାଇବା ତୁମ୍ଭ ନିକଟସ୍ଥ ଅଯୁକ୍ତ ଅଟେ।

ପ୍ରେମଗର୍ଭ ହୋଇ ବାହ୍ୟକୁ ଦର୍ଶି
ପଦ ଦାଣିବା ଯେ ମତେ,
ଜନ୍ମାଇନ୍ତ, ଷଷ୍ଠକାଳାନ୍ତରସ୍ଥିତ
ସୁସ୍ପଷ୍ଟ କରୁ ଯେସନେ।

ଚୌ—ମିତ୍ର, ବଡ଼ବାନଳ ବର୍ତ୍ତି ଭଗବାନ—ମହାସମୁଦ୍ରର ଗଭୀମା ପରି ପ୍ରବଳ ହୃଦୟ-ସନ୍ତାପରୁ ତୁମ୍ଭର ବଢ଼ିମା ହ୍ରାସ ହେଉଅଛି। ଅଥ ମୁହିଁ ସୀତାଦେବୀ ଗତଙ୍କ ଶୋକ ପ୍ରବଳ ଦୁଃଖବର୍ତ୍ତି ଦାବାନଳରେ ଦୁମକଣା ପଦ୍ମ ସମସ୍ତରେ ଶୋଷିତ ହେଉଅଛି।

[ରୋଦନ କରିବା]

ରା—ସୀତା ସୁଲକ୍ଷଣଯୋଗ୍ୟା ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲାବେଳେ କାହିଁକି ନିଷେଧିଲ ନାହିଁ ?

ଚୌ—ପ୍ରସାଦସୁମୁଖ ରାଜାଙ୍କୁ ତ ବିଷୟ ନିବେଦନ କରିବାକୁ ସେବକେ ଶଙ୍କନ୍ତି। ଦୋଷଶ୍ରୀଘଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କିଏ କହିପାରିବେ ?

ରା—ବୟସ୍ୟ, ମାତୃଶବ୍ଦମାନେ ତାଦୃଶ ଦୋଷାବସ୍ଥାର ବଶୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେହେଁ, ସୁହୃଦଙ୍କର ଅନାଶ୍ରବ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ।

ମହାତେଜେ ଅନଘେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ ନୃପତି,
ତାଙ୍କୁ ନିବେଧିବା ଯୁକ୍ତ ହିଁଷ ମନ୍ତ୍ରୀ ଡତ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃସହ ସହସ୍ରାଂଶୁରେ ଲୋକ—
ତାପଜଳ ବାଣିକୁ ଦେଖେ ଓ ନେଘଖାଳ।

ବୟସ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୀତାକୃଶାଙ୍ଗ୍ର ଅମ୍ଭ ଉଦ୍ୟମଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସନ୍ତାପକର ନାହିଁ । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ସିଂହଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ତପୋଧନଙ୍କ ଆଗମନ ସମୟ ହେବାରୁ ସବୁ ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରଖିବାକୁ ବୋଲି ଦ୍ୱାରପାଳଙ୍କୁ ଆଦେଶ କର ।

ବି—ମହାରାଜ, ଫଳମୂଳ ଖାଇ, ଶଣପାଟ ପିନ୍ଧି, ଠେଙ୍ଗା ଧରି, ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲିବା ଲୋକମାନେ ଅସ୍ମଦ୍ୱାରା ଏତେ ଆଦରରେ ସମ୍ମାନିତ ହେବାକୁ କେବେହେଁ ବଡ଼ ଅଟନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଏହା ତୁମ୍ଭର ଜାତିଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ଦେହ ନୁହେଁ । ଅରଣ୍ୟାଶ୍ରମବାସୀ-ଯୋଗୀମାନଙ୍କ ତପସ୍ୟାର୍ଥସାଧକ ବିନା ଅନ୍ୟ ଧନ ! ଦେଖ—

ଯାଗ ଦ୍ୱାରଶୋଭିତ ଯନା ଅଭ୍ୟନ୍ତର,
ତେଜ୍ୟାତ ସୁଶୋଭିତ ହେବା ଅତ୍ୟୋ ନିକର ।
ତାତ ବନା ଜ୍ୱଳଦାଗ୍ନ୍ୟ ତେଜ୍ୟାତ ଅପାର,
ଧର୍ମରକ୍ଷଣେ ଅଶକ୍ତ ଏହା ନିରଧାର ।

କୌ—ମିତ୍ର, ତପୋଧନସମାଗମ ମହାର୍ଘ ହେଲେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତବେ ଯାଇ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ଅଡ଼ସ୍ଥ । (କିଛି ଦୂର ଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ) ଅ, ହି, ହି, ! ମୁଁ ଏବେ ତବଦାଜ୍ଞାନୁସାରେ ସିଂହଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେହିଠାରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ, ଅନିନ୍ଦିତଲାବଣ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ, ବାଳସ୍ୱଭାବରେ ମନୋଲୋଭାକାର, ରୂପସୌଭାଗ୍ୟରେ କନ୍ଦର୍ପଦର୍ପକ ସନ୍ଦେହକର, ଶାଳକଟଙ୍କଧର, ସୌମ୍ୟଦର୍ଶନ, ମହାବଳ ଏବଂ ଅତି କୋମଳ ହେବା ତାପସକୁମାରଯୁଗଳ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ-କଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇବାକୁ ଆଗତ ହୋଇ ତୋରଣଦ୍ୱାର ସମୀପେ ଆସନ୍ତୁ ଦେଖି ଆସିଲି ।

ରା—(ସାହ୍ଲାଦସ୍ୱରେ) ମୋ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାକୁ ତାଙ୍କର କି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ?

କୌ—ମିତ୍ର, ବାଲସ୍ୱଭାବକଳିତ ଏବଂ କୌତୂହଳସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ସେ ଦୁହେଁ ସେମାନେ ଉଦ୍ୟାନ କଥା ଶୁଣି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଚଳ—ଚଳ !

କୌ—ସେ ଦୁହେଁ ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ଶିଷ୍ୟ । ବୀଣାକଳାପ୍ରବୀଣ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ ବୋଲି ଅମୃତବଚସ୍କ ଦେବ କହୁଲେ ଓ ରାଜର୍ଷି ଦେବ ଭୁନ୍ଦର ତପୋଧନବୃନ୍ଦମାନଙ୍କଠେ ଭୂଷାନ ମାଜ ଅଧନ କର୍······ ଦୁଷ୍କରବିନ୍ୟାସ ମହାକବିସଂଗ୍ରଥିତ ମହାପୁରୁଷଚରିତବନ୍ଧ, ମହାର୍ଥଗମ୍ଭୀର, ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବାଗମ; ଆଲବ ବେଦ ସମ୍ବାଦଯୁକ୍ତ, ସରସ, ଯୋଗବାରିତ ବର୍ଣ୍ଣରମଣୀୟ ଏବଂ ବୀଣାତନ୍ତ୍ରୀ ବିସ୍ତାନୁବନ୍ଧ ହେବା ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ, ପରେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦୃଷ୍ଟ—ମହାରାଜ କହିଣ ଧରିବେ, ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଭଗବାନ—ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ତାଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ ।

ରା—ଅହୋ ! ବାଳକଙ୍କ ବିଜ୍ଞାପନାବିଳାପ ! ଏ ଉପନ୍ୟାସ କେତେ ଗର୍ବଗର୍ଭିତ ହୋଇଅଛି ! ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ ଉଚ୍ଚା ବୋଲି କହୁ ତାଙ୍କୁ ଡକେ ଅଣ । ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାରେ ଡେରି ଘଟିଲା ବୋଲି ଶୀଘ୍ରେ ଚାହୁଁବେ ପରା !

କୌ—ତାହା ଘଟିବ କେମନ୍ତେ ? ସେ ବେନିଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ, ଆକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଏବଂ ଭାବସହସ୍ରଭୂମିପତିଙ୍କୁ ଦେଖି, ଦଶରଥ ମହାରାଜ ଜୀବନ୍ତସମସ୍ତରେ ସ୍ୱାମଲକ୍ଷଣ ଏହି ଠାଣିରେ ଥାଇ ରାଜସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡନ କରନ୍ତି ବୋଲି ତୁମ୍ଭ ବାଳ୍ୟକୁ ଏବଂ ମହାରାଜ ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର କ୍ଲେଶକନ୍ଦୁରିତକେଳିକେନ—ଋଷିମାନେ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ପୂର୍ବରେ ବସିଅଛନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ତାହାଙ୍କ ଆକୃତି ଅନୁଯାୟୀ ଶୈଶବାନୁକାରିଣୀ ମାତ୍ର କି ?

କୌ—ଆଉ କଅଣ ?

ରା—ମିତ୍ର, ମୁଁ ଅତି କୁତୂହଳୀ; ସତ୍ୱରେ ତାଙ୍କୁ ଅଣ ।

କୌ—ଯେ ଆଜ୍ଞା । (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ପରେ କୌଶିକ ପଥ ଦେଖାନ୍ତେ ତାପସଦ୍ୱୟ—କୁଶଲବଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

କୌ—ଆର୍ଯ୍ୟେ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

କୁ—(ପଛକୁ ବୁଲି) ଭାଇ—ଲବ, ଏବେ ମାତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ମୁଁ ରାଜଦର୍ଶନାଭିମୁଖ ହୋଇ ଚାଲି-ଥାନ୍ତେ, ମାଝା ବାଟ ପଥ ଭ୍ରମଣ ସଙ୍ଗରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ନେଇ ରହସ୍ୟରେ ଭଳିଲା ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କହ ?

ଲ—ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ତେବେ ତାପର ଜନ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣଯଜ୍ଞକୁଟୀରା-ଭ୍ୟନ୍ତରରେ ପ୍ରବେଶି, କର ଯୁଗେ ଚନ୍ଦ୍ରାନନେ ମୋତେ ଧରେ ଭିଡ଼ି ଆଲିଙ୍ଗି, ସୀତାରଞ୍ଜିତସ୍ନିଗ୍ଧାଧରରେ ଶିର ଚୁମ୍ବି, ମନେ ମନେ କର୍ଣ୍ଣପଟକୁ ସଜାଡ଼ି ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୁଖ ମୋ ମୁଖେ ଦେଇ "ବତ୍ସ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ୍କାରବେଳେ ଯକୁ ବନ୍ଦି ମହାରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି କୁଶଳ ପୁଛ" ବୋଲି ଉପଦେଶ ଦେଲେ ।

କୁ—ଭାଇ, କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ଯୁକ୍ତ ମାତ୍ର; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଣାମ କେମନ୍ତେ ?

ଲ—କେମନ୍ତେ ବୋଲିବା ଅଯୁକ୍ତ ।

କୁ—ଭାଇ, ଅମ୍ଭ ବଂଶଜମାନେ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ।

ଲ—ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏପରି କହିଲେ କିଏ ?

କୁ—ମାତା ।

ଲ—ପ୍ରଣାମକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ତ ଉପଦେଶ କଲେ । ଗୁରୁ ନିଯୋଗ ଅତିକ୍ରମଣୀୟ ନୁହେଁ ।

କୁ—ହେଉ—ଯିବା । ସେଠାରେ କାଳୋଚିତ କରିବା ।

(ଗମିବା)

କୌ—ଆର୍ଯ୍ୟେ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

ରା—(ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଏ ନାଟ୍ୟସ୍ଥଳରେ ସେ ବାଳକ ଦୁଇ ! କୌତିକୋଦ୍ଧ-ଶ୍ୟମାନମାର୍ଗ ହୋଇ ଏଆଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏ କିଏ ? ମୋତେ ମୁଁ ବିସ୍ମିତ !

ଏ ଦୁହେଁ କିଏ ମୋହର ଅଗୋଚର
ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତ ଅଶ୍ୱ ଏହାଙ୍କର ।
ତଥାପି ଏ ବେନିଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ
ସ୍ନେହରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମୋହର ନେତ୍ରେ ।

ହେବେ ଏଥି ଅନୁର୍ଥ ଭଅଣି ?

ଶୈବାଳ ସଂଯୁକ୍ତ ହର୍ଷ ଗୁଣ ଦୋଷ,
ଶ୍ରୁତେ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଭର୍ତ୍ସିଲେ ତାହେଣ ।
କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଶୁକ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଗଣ—
ଧରବନ୍ତ ପ୍ରବସ୍ତ୍ର ତ ଅନାଶ ।

ଏହାଙ୍କ ରୂପ ବାପର ସାଦୃଶ୍ୟମାନ ଦେଖିବା । ଭଅଣି ଏ ! ମୁଁ ଦେଖି ତ ପାରୁ ନାହିଁ ! ଏ ବେଳକୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ଅନନ୍ତ ଭୂତପୂର୍ବ ସାଧ୍ୱସ ପ୍ରକର୍ଷ ଶୋଭାନ୍ତିକୋଣ ସମ୍ମେଦ ଦଶାବସ୍ଥା କାରଣେ ମୋ ହୃଦୟକୁ ଅତିମ ମୂର୍ଚ୍ଛା ପର ଉଦ୍ବେଳିତ କରୁଅଛି । (ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଦେଇ) ଭଅଣି ଏ ବାକ୍ୟପାଳ । ଏଥିରୁ ମୋ ହୃଦୟସ୍ଥ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ, ମୁର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲି । ଏ ବାଂଶଳୀଭବାଶୁବାବଧାନ ଲୋଚନରେ ଗୁଣି ବଳେ କବା । (ବହିଲ ଦେଖି) ଆଚାର ଅତି ଗମ୍ଭୀର; ବେଶରଚନା ପ୍ରଶାନ୍ତମନୋହର, ସ୍ୱଭାବ ବିନୟୋଦାର । ଏଣୁ ଏ ବାଳକେ କୁଳୀନ ହେବା ସୁବ୍ୟକ୍ତ !

ଦେବୀ—ଏ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅ ।

କୁ—ସ୍ୱଗ—ଲବ, ମୁଁ ଏବେ ପ୍ରଣାମ ସମୟେ କହିଲା କଥା ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଜଣା-ଗଲା କି ?

ଲ—ଆଉ ଏବେ ଭଅଣି ?

କୁ—ଏ ପାର୍ଥିବଙ୍କ ପାଶକୁ ଯାଉ ଯାଉ ଭୟରେ ହୃଦୟ କମ୍ପନ୍ତେ ମୁଁ ବିବଶାଙ୍ଗ ହେଉଅଛି । କେଜାଣି କାହିଁକି ତୁଲ୍ୟାବଲୋପ ଦୂର ହେଲା ; ଏ ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅବନତ ହୋଇ ଉକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁଜନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟୋଚିତ । ସ୍ମରଣୀୟ ।

ଲ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଭଅଣି ! ଆର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମୋର ପରି ଘରବଶଙ୍କାଭାଗୀ ହେଲେ ।

ଉଭୟେ—(ପ୍ରଣାମ କରିବା)

ରା—ତୁମ୍ଭେ ମର୍ଯ୍ୟାଦାତିକ୍ରମଣ କର ନାହିଁ—କାହିଁକି ପ୍ରଣତ ହେଲ ? ପ୍ରତ୍ୟୁ-ତ୍ପନ୍ନମତି ହେଲ । ବତ୍ସ ଏଣା । (ବାଷ୍ପାଦାତ୍ତ)

କୌ—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ କାହିଁକି ? ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରତିଗୃହୀତ ହୋଇ ନାହିଁ ତ । ଏଥି ଭୂମିର ସ୍ୱାମୀ କଏଣ ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ଭଲେ ବୁଝିଲେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ବିଶେଷ ପେଶଲ ସୂକ୍ତ୍ୟ, ଶୁଣ !

ଅତ୍ୟାଦରେ କୋମଳ କରି—
ସ୍ନେହ ଯୋଗ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ,
ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ କଲ ପ୍ରଣତ
ଦ୍ୱୟ ମୋ ଅନୁକୂଳରେ ।
ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁଙ୍କ ପଦକମଳ
ଚରଣଯୁଗଳରେ
କୃତ୍ୟର୍କ୍ୟୋପସ୍ଥାନ ହୋଇ
ନିଶ୍ଚେ ଅବଲମ୍ବରେ ।

କୌ—ଏମାନ ମାତ୍ର ପ୍ରଣାମ ପରିଣାମ ବୋଲି ଶିଶୁ ବୟସ୍ୟ ପ୍ରତିହତ ଶାସିତ ହେଲେ ।

କୁଶ
ଲବ }—(ନତ ମସ୍ତକ ଭଙ୍ଗୀ କରି) ମହାରାଜଙ୍କ କୁଶଳ ତ ?

ରା—ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ ଦାନେ କୁଶଳ ମାନି । ମୁଁ ଏଠାରେ ତୁମ୍ଭର ଅତିଥିସମ୍ଭା- ଜନୋଚିତ କଣ୍ଠଗ୍ରହର ଭାଜନ; କିନ୍ତୁ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନର ନୁହେ । (ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏ ସ୍ପର୍ଶ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ତ । ଜନସ୍ତ୍ରାଲିଙ୍ଗନ ସୌଖ୍ୟରେ ମୁଁ ଅନଭିଜ୍ଞ ନାହିଁ । ତଥାପି ଭାତୃଶାବକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଛି । ଗୃହମେଧୀ ତପୋବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ତାହାଃ ହରିତ ଚିନା । (ସିଂହାସନ ଦେଖାଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଏ ଆସନାଙ୍କରେ ଉପ- ବେଶନ କର ।

ଲବ—ଏହା ରାଜାସନ ତ । ଅତେବ ଏଥି ବସିବା ଅନୁଚିତ ।

ରା—ବ୍ୟବଧାନରେ ସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ ଘଟି ପାରିବ ନାହିଁ । ଅଙ୍କ ବ୍ୟବଧାନରେ ସିଂହାସନ ମଣ୍ଡନ କର ।

(ରାମାଙ୍କରେ ଉଭୟଙ୍କୁ ବସାଇବା)

ଜନକ—(ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରକାଶି) ମହାରାଜ, ଏତେ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଅନୁଚିତ ।

ଧନ—ତୁମ୍ଭର କାହିଁକି ଏ ଶାଳୀନତା ?

ବହୁ ଗୁଣୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବୟୋଽନୁରୋଧରେ
ଅଧିକ ଲଳନାସ୍ପ ହୁଅଇ ଜଗତରେ ।
ବାଳ ଭାବ କାରଣରୁ ଗୁଣୀଙ୍କ ମେଳରେ
କିଏ ଲଭେ ତ ନୈତିକପଙ୍କ୍ତି ଶର୍ମ୍ମରେ ।

(ଲେତଜଦ୍ଧୃଷ୍ଟ୍ଟଲୋଚନରେ ପୁଣି ଅନାଇ କୌଶିକଙ୍କୁ କହିବେ)

ମିତ୍ର, ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି କେତେ ବର୍ଷର ହେଲା ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ଅଛି ତ ?

କୌ—ହଁ, ସ୍ମରଣ ଅଛି । (ହସ୍ତାଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରମାଣ ସଂଖ୍ୟା ଗଣି, ପରେ ପାଦା-ଙ୍ଗୁଳିତ୍ରିତୟକୁ ଦେଖାଇ) ଏହାର ଏତେ ଗଣିତ କାହିଁକି ? ସୀତା ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ବନସ୍ତୁକୁ ପଠାଇ କେତେ ବର୍ଷର ହେଲା ହୋଇଲେ, ସବଂଅ ଏବେ ଦଶମ ବର୍ଷର ।

ଗୃ—ସୀତା ଗୃହରେ ପ୍ରସବ୍ଥିଲେ ଏବଂ ନନ୍ଦନଜନନ ହୋଇଥିଲେ, ଏବେ ସେ ତନୟର ଠିକ୍ ଏ ବୟସ ।

କୌ—ଆହା ! ଏତଦଞ୍ଚଳ ବାସ୍ପସ୍ତୁତିପୂରିତବର୍ଷୀ ମୁଁ ହତଭାଗା ଦୁଃଖିତ ହିନା । (କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା)

ଗୃ—ଏ ତାପସ କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖର ବେଦନାବସ୍ଥାକୁ ଲଭୁଅଛି ।

ପ୍ରବାସିମାନବକୁରସ୍ଥିତାତ୍ମକ
ସେହିଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବ
ବୋଲି ଭାବେ, ସେହି ଅବସ୍ଥାର ଅନ୍ୟ
ଶିଶୁକୁ ଯଦା ଦେଖିବ ।
ତାହା ମାନସରେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଉତ୍ଫୁଲ
ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନେଦରେ,
ସେକ୍ଷଣି ସେ ପାନ କାଷ୍ଠରେ ବୁଡ଼ଇ
ଦୁଃଖର ଦୁଃଖ-ସାଗରେ ।

(ଜନକଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗି କାନ୍ଦିବା)

ଭୌ—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଶରଣ, ଶରଣ, ସର୍ପ, ସର୍ପ, ଭୂତ, ଭୂତ । ମୁନି-ଜନମ୍ଭେ ଯାଆନ୍ତୁ, ସିଂହାସନରୁ ଓହ୍ଲାନ୍ତୁ ।

ରା—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି) ଏ କଅଣ ?

ଭୌ—ସାକେତସ୍ଥିତ ବୃଦ୍ଧଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି କି ରଘୁବଂଶର ବିନା ଯେ ଏ ସିଂହାସନ ଚଢ଼ିବ, ତାର ଶିର ଶତଧା ଭିନ୍ନ ହେବ ।

ରା—(ସବେଗରେ) କୁମାରେ, ତଳେ ଓହ୍ଲାଅ, ତଳେ ଓହ୍ଲାଅ ।

ଉଭୟେ—(ଓହ୍ଲାଇ ବସୁଧାରେ ବସିବା ।)

ରା—ମୁନିତନୟେ, ତୁମ୍ଭେ ସୁଖରେ ଅଛ କି ? ତୁମ୍ଭ ଶିରମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅପାୟ ଘଟି ନାହିଁ ତ ?

ଉଭ—ମହାରାଜ, ଆମ୍ଭେ ସୁଖେ ଅଛୁଁ । ଆମ୍ଭ ଶିରମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅପାୟ ଘଟି ନାହିଁ ।

ଭୌ—କଅଣ ? ଏ କୁମାରେ ଅତିପ୍ରକୃତଶକ୍ତିଧର ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଏଥି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ? ତପଃଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ପରଶୁରାମ ସିନା । ଦେଖ—

ତପୋନାମକ ବର ରବିତାପର
ମୁନିଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟର୍ଥ ଶରପ୍ରକର ।
ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ ଶତଭାବୁକ—
ଧାରାଟେ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଠିତ ନିକର ।

(କୁମାରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ପୁତ୍ରେ, ତୁମ୍ଭେ ଅବ୍ୟାହତ ମହିମା ଅବ-ଲମ୍ବିଲ କି ?

ଉଭ—ମହାରାଜ, ଏ ଅର୍ଥ ପ୍ରଥମ ପରୀକ୍ଷିତ ।

ରା—ହୁଁ ।

ଭୌ—ମହାରାଜ, ଏମାନେ ଅତିଥି କି, ସମ୍ଭାଷଣରେ ଅତତ୍ପର ।

ରା—ପୁତ୍ରେ, ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାବଲୋକନଜନିତ କୁତୂହଳ ପ୍ରେର୍ଯ୍ୟମାଣ ହୋଇ ମୁଁ ପଚାରୁଅଛି, ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ଏବଂ ଯାହା ଦ୍ୱାରା କେଉଁ ବଂଶ ଏବଂ ଆଶ୍ରମ ଅଳଙ୍କୃତ ?

କୁ—(ଠାରରେ ଆଦେଶ ଦେବା)

ଲ—ବର୍ଷ ଦ୍ୱିତୟ, ଅଷ୍ଟମ ପ୍ରଥମ ।

ରା—ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ରଜନ୍ମ ନୁହଁ କି ? ତାହାହେଲେ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରୟୋଗ ଏବଂ ନ୍ୟୂନାସନପରିଗ୍ରହ ଅପରାଧ ନୁହେ, ଆଜ୍ଞା ବିଦିତୁ କୁଳ ପିତାମହ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଥବା ଚନ୍ଦ୍ର । ତୁମ୍ଭ ବଂଶକର୍ତ୍ତା କିଏ ?

ଲ—ଭଗବାନ—ସହସ୍ରକିରଣ !

ଜ—କଅଣ ! ଅସ୍ମତ୍ସମାନାଭିଜନ ହେଲ ତ !

କୌ—ଦେଖ୍ନାଙ୍କର ଏକମାନ ପ୍ରଶ୍ନଥିବ ତ ?

ରା—ତୁମ୍ଭ ଉଭୟଙ୍କର ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧ କି ହେଲେ ଅଛି କି ?

ଲ—ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଏକଗର୍ଭଜନିତ—ଅଗ୍ରଜାବରଜ !

ରା—ଆକାର ଭିନ୍ନ ମାନ, କିନ୍ତୁ ବୟସରେ ଲେଶ ହେଲେ ଅନ୍ତର ନାହିଁ ।

ଲ—ମହାରାଜ, ଆମ୍ଭେ ଯମଳ ।

ରା—ଏବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଥାଉ ତୁମ୍ଭରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କିଏ ? ନାମ କିସ ?

ଲ—(ଅଞ୍ଜଳିବଦ୍ଧ ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ପାଦାଭିବନ୍ଦନ ସମୟରେ ମୁଁ "ଲବ" ବୋଲି ଜଣାଏଁ, (କରେ ମାନ୍ୟରେ ଶାଳୁଁ) ପୂଜ୍ୟପାଦ ଆର୍ଯ୍ୟ !

କୁ—ମହାରାଜ, ଗୁରୁଚରଣାଭିବନ୍ଦନ ସମୟରେ ମୁଁ "କୁଶ" ବୋଲି ଜଣାଏଁ ।

ରା—ଅହୋ ! ଏ ସମୁଦାଚାରର କିବାଅତି ରମଣୀୟ ଶିକ୍ଷା !

କୌ—ନାମଧେୟ ବୁଝାଇ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କିଏ ତତ୍ପ୍ରତ୍ୟୟର ଉଦ୍ଭବ ।

ରା—ଅଞ୍ଜଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରୁ ଏବଂ ଅନାମଗ୍ରହଣରୁ ଅଗ୍ରଜ "କୁଶ" ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ।

କୌ—ଏବେ ମୋତେ ଭଲେ ବାଧିଲା ।

ରା—କୁମାର ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁଙ୍କ ନାମଧେୟ କଅଣ ?

ଲ—ଭଗବାନ—ବାଲ୍ମୀକି ।

ରା—ସେ କେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁ ?

ଲ—ଅପନୟତୋପଦେଶଦ୍ୱୟସ୍ତୁ ।

ରା—ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଧାତା—ପିତାଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛୁକ ?

ଲ—ତାଙ୍କ ନାମ ମୋର ଅଗୋଚର । ଏ ତପୋବନର କେହି କହିଲେ ତାଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରା—ଅହୋ ! ମାହାତ୍ମ୍ୟ !

କୁ—ତାଙ୍କ ନାମ ମୁଁ ଜାଣେଁ ।

ରା—କହ ।

କୁ—ନିରନୁକ୍ରୋଶ ।

ରା—(କୌଶିକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ମିତ୍ର, ଏ ନାମ ଅପୂର୍ବ ଅଟଇ ତ !

କୌ—(ଭାବ) ମୁଁ ପଚାରେଁ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ବୋଲି କିଏ କହନ୍ତି ?

କୁ—ଆମ୍ଭ ମାତା ।

କୌ—କୁପିତାବସ୍ଥାରେ ନା ସ୍ୱାଭାବିକାବସ୍ଥାରେ ?

କୁ—ବାଲସ୍ୱଭାବଜନିତ ହେବା ଆମ୍ଭ ଅବିନୟ ଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ "ନିରନୁକ୍ରୋଶ ସୁତେ ଚପଳ ଅବଧେୟ" ବୋଲି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ତର୍ଜନ୍ତି ।

କୌ—ଏହାଙ୍କ ପିତା ନିରନୁକ୍ରୋଶ, ସେ ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତେ, ସେ ବାପୁଡ଼ୀ କହିହୁଁ କହ ନ ପାର ସେ ବଚନରେ ଏମାନଙ୍କୁ ତର୍ଜଏ ।

ରା—କୌଶିକ, ଭଲେ ଅବଗତ ହେଲି ! (ସର୍ବେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱଗତ) ଛି ! ମୋର କି ଜାଣିତ ? ମୋ ଅପରାଧରୁ ସେ ପାନା ମନ୍ଦ ଗର୍ଭିଣୀ ସଙ୍କଟରେ ନିଜ ତନୁଜଙ୍କୁ ଏପରି ଭର୍ତ୍ସନ୍ତି । (ସଜଳନେତ୍ରେ ଦେଖି ଚାହିଁ) ହେ ପୁତ୍ର—ନିରନୁକ୍ରୋଶ ତୁମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ଅଛନ୍ତି କି ?

ଲ—ଆମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ନାହାନ୍ତି ।

ରା—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଛୁଟି ଯାଇଛନ୍ତି କି ?

ଲ—(କୁଶ ମୁଖ ଦେଖିବା)

କୁ—ତାଙ୍କ ପାଦଦ୍ୱୟ ଆମ୍ଭ ନମସ୍କୃତପୂର୍ବ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ମାତାଙ୍କ ଏକ ବେଣୀ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ସୂଚନା କରେ ।

ଜ—ତୁମ୍ଭେ କେବେ କେହେଲେ ସେ ଜନକନନ୍ଦିନୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଅଗ୍ରାଜପୂର୍ବ ଅଛ କି ?

ଲ—ତାହା ମଧ୍ୟ ଘଟି ନାହିଁ ।

ଜ—କୁମାର, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏତେ କାଳ ଯାଏ ଅନ୍ୟୋଽନ୍ୟ ଲୋଚନା-ଗୋଚର ହୋଇଥିବା ଏ ଅତି ଦୀର୍ଘପ୍ରବାସ ମହାଦାରୁଣ ବିନା ! (କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଅଦେଖି ଜନାନ୍ତିକେ) ମୁଁ କୁତୂହଳାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ମାତୃନାମ ଜାଣିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲି । ସ୍ତ୍ରୀ ନାମ ପଚାରିବା ମୋର ଅନୁଚିତ; ବିଶେଷତଃ ତପୋବନରେ । ଏଥିର କି ଉପାୟ ?

କୌ—(ଜନାନ୍ତିକେ) ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି ଅପ୍ରତିହତବଚନ ମହତ୍ତ୍ୱ ତ । ତେଣୁ ମୁଁ ପଚାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କୁମାର, ତୁମ୍ଭ ମାତାଙ୍କ ନାମ କଅଣ ?

ଲ—ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ନାମ ।

କୌ—କି କି ?

ଲ—ତପୋବନବାସୀମାନେ "ଦେବୀ" ବୋଲି ଏବଂ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ "ବଧୂ" ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ଜ—ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିମୁଖନିର୍ଗତ ବଧୂ ଶବ୍ଦରେ କେଉଁ ଅଭିସନ୍ଧି ଜଡ଼ିତ ଏ ଟି !

କୌ—ଅଭିପ୍ସୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । କେଉଁ ଅଭିପ୍ସୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ, ତାହା ଅଗୋଚର ।

ଜ—ବତ୍ସ, ଏକ ନିମେଷ ଏଠାକୁ ଆସ ।

କୌ—(ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ଆଦେଶ ଦିଅ ।

ଜ—ଏ କୁମାରଙ୍କର ଏବଂ ଅମ୍ଭର କୁଟୁମ୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସମାଚାରସମ୍ପର୍କ ହୋଇଅଛି ତ !

କୌ—କିପରି ?

ଜ—ଦେଖ । ଏହାଙ୍କର ଏବଂ ସୀତାଗର୍ଭର କାଳଯାପନ ସମାନ, ଏ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟଜ, ଅନାତିପ୍ରୋଷିତ ଏବଂ ବୃକ୍ଷାସନାବେକ୍ଷଣରେ ନିର୍ବିକାର, ଏହାଙ୍କ ପିତାର ଦାରୁଣତ୍ୱସୂଚକ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ଶବ୍ଦ, ମାତାର ମହତ୍ତ୍ୱସୂଚକ ଦେବୀ ଶବ୍ଦ, ଏ ସାଦୃଶ୍ୟବାହୁଲ୍ୟକୁ ସର୍ବଥା ମୁଁ ହତାଶା ଭାବିଲି । (ବିହ୍ୱଳ ହେବା)

କୌ—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭ ଅନୁମତି ଏ ବାଳକ ସୀତାଗର୍ଭଜାତ ବୋଲି କି ?

ସୁ—ଅହା ! ନାହିଁ ହେ ! ତପୋବନବାସିଜନଠାରେ ଏମନ୍ତ ସମ୍ଭବ ହୃଦୟ ଅପେକ୍ଷି ପାରିବ ? କିନ୍ତୁ—

ଏ ବେଳ କୁମାରେ ବସୁଂଧରାରେ
ଜାଣିବେ ଶ୍ୟାମଳୋନ୍ନତ
କାନ୍ତରେ ଜନକନନ୍ଦିନୀନନ୍ଦନ
ପରଭାବରେ ଅନୁମିତ ।
ସେହୁ କାରଣରୁ ଏଥୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ହୃଦୟ ମୋର
ନ ପାଇ ତରଳି ତରଳି ହେଉଛି
ତୁଷାର ଯେମନ୍ତ ସାର ।

[ସପାଦାନ୍ତ]

ନେପଥ୍ୟେ—ହେ ! କ୍ଷତ୍ରିୟକୁଳଜ ହୋଇଥିବା କୁମାରଙ୍କରେ କିଏ ଏଠାରେ ?

ଜୟନ୍ତ—(ଶୁଣି) ଅମ୍ଭେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋ ନଥ ଏଠାରେ ଅଛୁଁ ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଏ କଅଣ ? ଶିଷ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ଏତେବେଳ ଯାଏ ଉପୋଷା କରୁଥିଲ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ର—ଧୀର—ରଥୀଗଣ
ମନୋଜ୍ଞ ତରବାର
ବିହରିଲେ ଦର୍ପ ଭାବ ସ୍ମରଣରେ
ବାଲ୍ମୀକି ରଚିତ ପ୍ରବର ।
ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷକ ଶୁଭ୍ରଥଥାଉଥି ,
କର ଧନୁ ବିଳମ୍ବରେ
ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ହେବ
ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ।

ଜୟନ୍ତ—ମହାରାଜ, ଅମ୍ଭଙ୍କୁ କୃପାଯୁକ୍ତ କୁଶଳ କରୁଛନ୍ତି !

ସୁ—କୁମାରେ, ମନ୍ଦାର୍ଥ ଏବଥାନ୍ତି ମୃଣାଳାଦେଶୋଗ ତୋର ନାଥ ସମ୍ପାଦନାନ୍ତୁ ତ ।

ଭବନ୍ତୁ ତନଷ୍ଟ ସ୍ଥୁସ୍ପଶବାକ୍ତା
ଷ୍ଟମ୍ଲେ ଦୂର୍ଷେଁ ତ ଘାସ୍ତୁ
ଅଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଅବଗାହି ହୋଇ
ଘୁଡେ ଏଥ ଭାବାନାସୃତ ।
ଯୁଗବିତରକ ଅଭିଧା ସୁସ୍ତା
ଏ ସବୁ ନିତେଲ୍ଲ ଶ୍ରୋତାଙ୍କୁ
ସୂଚନତ ଭବ ସୁଧାତ୍ର ଭବବ
ଅବସ୍ମିତ ସୁଧାଙ୍କୁ ।

ମିତ୍ର, ଏଣା ମାନବସମାଜରେ ଶାରଦାବତାର, ଅଦ୍ଭୁତ ଏବଂ ସନ୍ଦସ୍ନୁଷ୍ଣୁଜଳ ସଣ୍ଡବଣୀମ୍ଭ ତ, ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । ଏହାଙ୍କୁ ସନ୍ନିଧିକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ଯୌମିନିଙ୍କୁ ଡକାଇବାକୁ ହେବ, ମୁଁ ନିଜ ଏହାଙ୍କ ଚରଣକମଳକୁ ପାଦବନ୍ଦନା କରିବାକୁ ସମ୍ପନ୍ନ ।

(ଓବେ ଶସ୍ତ୍ର)

ଷଷ୍ଠାଙ୍କ

(କଞ୍ଚୁକୀର ପ୍ରବେଶ)

କଞ୍ଚୁ—(ପ୍ରକାଶ) କୌଶିକ ମୁଖସଂଶ୍ରାନ୍ତ ନବାଗନ୍ତୁକାଦେଶ ଲଭିଲି ମୁଁ ଏଠାରେ ଥିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବିଲୋକନ୍ତୁ । (ଦେଖି) ହେଉଛି ! ପ୍ରଭୁ ବସିଛନ୍ତି ।

ଅନୁବର୍ତ୍ତେ ବାମଗୀତ ଭଣି କଣି
ଏ ଯୁଗେ ବାଟିକ ଜନନ୍ତି ଧରଣୀରମଣୀ ।
ଯେପରି ରତ୍ନଚନ୍ଦ୍ରାମ୍ବେଦ ନିଷ୍ପ୍ରଭ
ଯାଇବ ଯୋଗେଶ୍ୱରପ୍ରେମଧରଙ୍କ ଉପଗତ ।

(କୁଶୀଲବାନୁଗମ୍ୟମାନ ଶ୍ରୀରାମ କମ୍ପିତାବସ୍ଥରେ ଚାଲି ଚାଲି ପ୍ରବେଶ)

ରାମ—(ଜାନକୀଙ୍କୁ ସ୍ମରି) ଜମ୍ବୁ ଜମ୍ବୁ ଥିଲି; ହେଉ ! ଅସ୍ମାଦାଶ୍ରୟ ଶକ୍ତି ତା; ଏଥି ଅଳସ ।

(ସମନ୍ତ୍ରଙ୍କର ପ୍ରବେଶନ)

କଞ୍ଚୁ—ଦେବ; ହେଉଛି ଦେଖନ୍ତୁ । ଏମାନେ କୁମାର; ଏମାନେ ପୌର-ଜାନପଦ; ଦେବଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା କରନ୍ତି ।

ରା—(ଦେଖି) ଅହୋ ଏମାନେ କିଏ ? ପରଦାରଙ୍କୁଁ ଅଦୃଶ୍ୟ ।

କଞ୍ଚୁ—ଏ ଶିଶୁ କୌଶଲ୍ୟାନୁଶାସନାଧୀନ୍ଧା ଏ
ଏ ଜନନୀ ଜଣ ଭୂମିର ବାଳକ ପଣ୍ଡିତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କଞ୍ଚୁକୀକୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଆଉ, ମହାରାଣୀମାନଙ୍କର କଣ୍ଠ ବନ୍ଧୁମାନ-ଙ୍କରେ ବୈଦେହୀ ସଦାଗଣିକା ରଖାଯାଇଛି ତ ।

ରା—(ଦାଣ୍ଡେ ଚାହିଁ) କଞ୍ଚୁକୀ, ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ର ସ୍ଥାନରେ ରଖ ।

କଞ୍ଚୁ—ଯେ ଆଜ୍ଞା—   (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ରା—(କୁମାରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ପୁତ୍ରେ, ପ୍ରାରମ୍ଭ କର ।

ବଶିଷ୍ଠ— ପରେ ଦଶରଥ ନୃପବର
କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଆଉର ।
ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ବର ପତ୍ନୀ ରୂପରେ
ଗ୍ରହଣ କଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ।

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—(ଆନନ୍ଦରେ) ମହାଭିବ୍ୟାଭିଯାଦଙ୍କୁ ଭ ଦଣ୍ଡାଂ ନାଯୁକ୍ତ କଲେ ।

(ନମସ୍କାର କରି ଆସନରୁ ଓହ୍ଲାଇବା)

ଲବ— ପ୍ରଥମେ କୌଶଲ୍ୟା ପାଇଲେ ରାମଙ୍କୁ,

ଲକ୍ଷ୍ମ— (ନମସ୍କାର କରିବା,)

କୁଶ— ପରେ କୈକେୟୀ ପାଇଲେ ଭରତଙ୍କୁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରାନନାର,
ସୁମିତ୍ରା ପ୍ରସବ କଲେ ଏକ ଥର ।

ସୀ— (ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗିବା)

କୁଶ— ସୀତାଙ୍କୁ ରାମ ଊର୍ମିଳାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
କୁଶଧ୍ୱଜଙ୍କ ସୁତାଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ପୁଣ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କଲେ ପରିଣୟ,
ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦଙ୍କ ସୁବିମଳ ପ୍ରୀତି ସହ ।
ବାଲ୍ୟ ତାରୁଣ୍ୟ ସନ୍ଧିର ସମୟେ
ବଢ଼ିଲ ବହୁମନ୍ଦ୍ରେ ପ୍ରସନ୍ନତମେ ।
ଜାୟାଙ୍କପାଶେ ନବୋଢ଼ା ବଧୂରେ,
ମନୋହରତାଙ୍କୁ ଲଭିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ— ଅହୋ ! କମନୀୟ, ରମଣୀୟ !

ସୀ— ଭାଗ୍ୟଲାଭର ଅନୁଭୂତ, ରାଜା କର ।
ଜନ୍ମଭୂମି ପୂଜ୍ୟପାଦ ତାତଙ୍କ ମସ୍ତକ,
ପଳକ ଦେଲା ଅଦ୍ୟ ତାଙ୍କପଦ ଶୀର୍ଷକ ।
ଚେତବ ମାତୃଭୋପଦେଶ କାତିମାଙ୍କର,
କାଳିଦାସଙ୍କ କାବ୍ୟଶୁଦ୍ଧି ମନୋହରତର ।

କୁଶ— ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଲଗନ୍ତେ,
ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତେ ।
ମନ୍ଥରା ଦର୍ଶନେ ହୋଇ କଳୁଷିତ,
ମାତାମହପୁରକୁ ପଠାନ୍ତେ ଭରତ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ନିଶ୍ଚୟ; ଏଣିକି ମଧ୍ୟମ ମାନିନ୍ଦତା ହେବେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଏ କଥାଭାଗକୁ ଛାଡ଼ି, ସୀତାପହରଣଠାରୁ ଆରମ୍ଭି ଗାନ କର ।

କୁଶ— ସୂର୍ପଣଖା ମୁଖରୁ ଜାନକୀଙ୍କର,
ମନୋହରରୂପକୁ ଶୁଣି ଦଶଶିର ।
ହରଣ କଲା ତାଙ୍କ ଯତିକୁ ସାଜି,
ଧରଣୀସୁ ବନ୍ଧୁ ଓ ତାଙ୍କ ଜନକ ।

ଲବ— (ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବା)

କୁଶ— ତାହା ପରେ ରାମ ସାଗରେ ସେତୁକୁ,
ନିର୍ମିଣ କରି ସକଳ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ,
ବୈଦେହୀଙ୍କ ସହିତେ ଅତି କୌତୁକେ
ପ୍ରବେଶି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ମଣ୍ଡିଲେ ।

ରା—ଅହୋ ! ସନ୍ଦେହ !

କୁଶ— ରାଜ୍ୟଶାସନଭାର କରି ଧାରଣ
ରାମ ଜନାପବାଦ କରି ଶ୍ରବଣ ।
"ସୀତାଙ୍କୁ ବନରେ ଛାଡ଼ିଆସ" ବୋଲି
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶେ କହିଲେ ଖଳି ।

ସ୍ୱାମୀଦେଶ ମାନି ଅତିବ ଚଳିଲେ—
ସକଳସୁଲକ୍ଷଣାଙ୍କୁ
ଅନାଥାଙ୍କ ଘୋର ବନଭୂମିଙ୍କୁ ପରେ
ଲବ୍ଧୁ ସଲ୍ଲକ୍ଷଣଙ୍କୁ ।

ପୁତ୍ରାଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କୁ ସମର୍ପିବ ନୃପ
ମୁଗଧାବ୍ୟ:ଲିଖିତ
ଘୋର କାନନରେ ବିସର୍ଜନ କର
ବାହୁଡ଼ି ଚାଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆହା ! ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅପରାଧଭାଗୀ ହେଲା କିନା !

ରାଂ—ଭାଇ, ତୁମ୍ଭ ଦୋଷ କିସ ଅଛି ? ଏଥରୁ ଘନଘ ପରାକ୍ରମ ରୂପେ ସ୍ୱସ୍ତି ହେବ ତ ! କାହୁଁରେ ?

ଲବ—ଅମ୍ଭ ଗୀତ ସମାପ୍ତ ।

ରା—(ଉଦ୍‌ବେଗରେ) ସୌମିତ୍ର, କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହେଲା କିନା ।

ନାରୀଣା ଏସ୍ମାତ୍ର ସୀତା ଜୀବନରେ,
ବିସର୍ଜିତା ହେଲେ ଘୋର କାନନରେ ।
ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ଲିଖନ୍ତୁ ତାହାପରେ,
କଥାଟୁ ଲେଖିଲେ ନାହିଁ କବିବର ।

ରା—(ପତ୍ରକୁ ଚୁମି) ଭାଇ, ଏ ମହାକାବ୍ୟରେ ସୀତାଙ୍କ ଅନ୍ତ ଦର୍ଶି ଅଛନ୍ତି କାହାର ପାଇଁ ଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ପଚାରିବା । (ଲବଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ତୁମ୍ଭେ ଯାହାଶୁଣି କଥା ବାସ୍ତବ ହେବା ସମ୍ଭବ ନା ?

ଲବ—ଦୁଃଖଭାଗୀ ହେବା ଅମ୍ଭେ ନେତ୍ର ହେବା ମାତ୍ର ।

ରା—ସୀତା ତୁମ୍ଭ ମାତା କି ?

ଲବ—(ଲଜ୍ଜାଭରେ) ପତିବ୍ରତା ହେବା ମୋ ମାତା ମାନ ।

ରା—ସୀତା ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀ କି ?

ଲବ—ଅଉ କଥା ?

ରା—ସୀତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଦେଖିଅଛ ତୁମ୍ଭେ ଅବଗତ କି ?

ଲବ—ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଗୀତକର୍ତ୍ତା ଜାଣିବ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଏତେ ପର ଶୁଣି କି ହେଲେ ମନ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେବ କି ?
[ପ୍ରକା] ଏହାଙ୍କୁ ଏଥର ପଚାରିବା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ପୁତ୍ରକ, ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ତୁମ୍ଭ ପଠନ ନା ଗୁରୁ ଯତ୍ନରେ ?

କୁ—ଆମ୍ଭର ଅଗୋଚର ।

ରା—ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବାକୁ ହେବ । କଞ୍ଚୁକି, ଋଷିଙ୍କୁ ଡାକ ।

କଞ୍ଚୁ—[ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି ସହିତରେ ପ୍ରବେଶିବା]

ଋଷି—(ଦେଖି ସ୍ୱଗତ)

ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠିତ ଜନଗଣାଶ୍ରିତ
ସ୍ୱଧର୍ମରତ ହୋଇ ସେବିତ
ଜନକନନ୍ଦିନୀବିରହ-ପ୍ଲାବିତ—
ଶ୍ରୀରାମ ଅଦ୍ୟ ଶୋଭିତ ।
ଯେପରି ଭାସ୍କର ଶୁଭ୍ର ଘନରୁ
ତାର ମୁଖ ଦର୍ଶିତ
ଦୁଗ୍ଧ ସୁଧାକର ମାନବଲୋକେ
ରଞ୍ଜିତ କରି ରାଜିତ ।

କଞ୍ଚୁ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ହେଉଛି ! ଋଷି ଆସିଲେ ।

ରା— ନମସ୍କାର କରୁ ଏ ଆଶ୍ରିତ, ବାଳ ।

ବା—ବତ୍ସ, ରାମାଶ୍ରମ: ଶୁଣିବାକୌତୁକ ଥିଲେ, କୁଶଲବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଯାହା ଗାଇଥିଲେ ତାହା କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—("ସୀତାଙ୍କ ପରିତ୍ୟାଗ ବିଷୟରେ ସୁର ସୁରଶ୍ରାବ୍ୟ ଗାନ ରୋଷ ଭାବରେ ଗାଇଲେ ଏହା ନାହିଁ ହେଲା କହିଣ ।" ବୋଲି ଦେଖି)
ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁଶଲବଙ୍କ ଗାନ ।

ବା—ତାହା ପରେ ଶୁଣ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଯେତେ କଥା ? ଧ୍ୟାନ ହୋଇ ଶୁଣିବାକୁ ହେବ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଥର ସୀତାଙ୍କ ଗୀତ ଗାଇବେ ।

ବା—
ନାଥ ଶରଣଟାରୁ ପ୍ରିୟତମ ଶୁଣି,
ତପେ ଯାଇ ପ୍ରବୋଧି ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି ।
ଜନକନନ୍ଦିନୀଙ୍କୁ ନେଇ ସଙ୍ଗରେ,
ପ୍ରବେଶିଲେ ଆପଣା ତପୋବନରେ ।

ରା—ବିଚକ୍ଷଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୃହବହିଷ୍କୃତ ଅନୁଗୃହୀତ, ମହର୍ଷିଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଉଦ୍ଧାରିତ !

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—ଭଗଂ ! ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କୁଶଳ ।

ସବେ—[ହର୍ଷଯୁକ୍ତ]

କୁ—ଗୁରୁ—ଲବ, ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନରେ ସୀତା ଥଏ ?

ଲ—ଅର୍ଯ୍ୟ, କେବଳ ନାମହିଁ । "ସୀତା—ସୀତା" ବୋଲିବା ଦଣ୍ଡାବସ୍ଥ କେବଳ ସୀତାବାକ୍ୟବର୍ଜିତ ନାହିଁ ।

ସୁ—ତାହା ପରେ ?

ଲ— ଉଦୟନନ୍ଦିବ ମାଝ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବସି,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକରଙ୍କୁ ଗଗନ ପଥୁ,
ତେଜୋମୟ ଯମଳସୁତଙ୍କୁ ଲଭିଲେ,
ସୀତା ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରସବିଲେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅର୍ଯ୍ୟ ତସ୍ମ ! ଭଗବତୀଙ୍କୁ ଗୃହବହିଷ୍କୃତ ବର୍ଜିତ କେଉଁ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—ସୁଖ ଜନନୀଙ୍କୁ ମହାରାଜ ସନ୍ତୋଷନ୍ତୁ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଏ କୁଶଲବ ନାହିଁ ସତ !

—ଶ୍ଲୋ—

ଲ— ଜାତ କର୍ମକୁ ବାଲ୍ମୀକି ଭବ ଧର୍ମନରେ କୁଶ,
ଲବ ବୋଲି ସୁତେ ନାମ ଦେଲେ ସେ ଶିଶୁ ସୁଗଙ୍କୁ ।

ରା—ଅହୋ ! ଏ ଦୁହେଁ ସୀତା-ସୁତ ! ହା ସୁତ କୁଶ ! ହା ସୁତ ଲବ !

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଯୁଗଳ ଜେନ୍ମାସୁତ ହେବା ଅର୍ଥିକ ଅନୁମାନ୍ତି ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—କଅଣ ! ଏ ମାନେ କିଏ ? ହା ! ତାତ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ

(ବଶତ୍ରୁଷ୍ଟ ଆଳିଙ୍ଗି ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁଶ ଏବଂ ଲବ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ବା—(ବାତାହତ ଭଳି ପ୍ରବେଶ) ଏ କଅଣ ? ତତ୍ତ୍ୱ ଅପାବୃତ ହେଉଛି ।

ଧ୍ୟାନ, ଅହିଂସା, କ୍ଷମା, ଦୟା,—ଏହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କର

ଦୁର୍ନୀତି, ଦୁର୍ବଳତା ଓ ଅଧର୍ମ ଜଳ ଦେବେ

ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ।

ଦଗ୍ଧ ଭାଗ୍ୟ ଫୁଲ ମୁଁ ଏକା
ଝଅ ଗାଳ ଶୂନ୍ୟରେ
ଏ ଗୁଣ ବର୍ଷାଉଛନ୍ତି—
ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଭଳି ବର୍ଷରେ ।

(ଶଲ୍ପି) ସ୍ୱାମୀ, କାଶ୍ୟପ ବସୁଅଛି । ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦେବଙ୍କୁ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିବେଦିବା । (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ବାଲ୍ମୀକି ଏବଂ ସସନ୍ତ୍ରମା ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ସ୍ଥିରଙ୍କା ହୁଅ; ବିଳମ୍ବ ଭଲ ନା । ଅନ୍ତର୍ହିତପ୍ରାଣା ହୋଇ ଏ ମୂର୍ଚ୍ଛାମରଣ ରୂପରେ ଧରଣୀ ହୋଇଯିବେ ।

ସୀତା—ତାତ, କସ୍ତ-ଭଣ୍ଡ । ଏମାନେ କାଣ୍ଡେ ଜୀବନ ତ ?

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ଶାନ୍ତା ହୁଅ । ଏମାନେ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ଦେଖୁ ନାହୁଁ କି ?

ସୀତା—ତାତ, ମୋତେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମାଇଲ ।

ବାଲ୍ମୀ—(ଅନୁତପ୍ତ ଭାବ)

ମନ ଦୃଢ଼ ଭାବ ଆଣି ମେଲି ଏବେ
ଶୁଣ ଦେଖ ସତର୍କରେ
ଅଗୋ ସୀତା ତୋର ଚରିତ ନାମଟି
ଧନ ଗଳପ୍ରୀତିକରେ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀପାଦ ବନ୍ଧୁମାଲାଧର
ହୋଇ ସମୁଲୋଷ୍ଟେ,
ଭକ୍ତ ଦୁର୍ବିନ୍ଧ୍ୟ ପରିଣାମ ନାହିଁ
ଧରଣୀରେ କଦାଚ ।

ସୀ—(ସଲଜ୍ଜା ହୋଇ) ତାତ, ସେ କେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦର୍ଶନାବେଶ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି କ ।

ସୀ—(ଅବଗୁଣ୍ଠନରେ) ବତ୍ସା, ମୁଁ ଆଉଥରେ ଏମନ କାଏ ଅପେକ୍ଷିବ ସ୍ୱାମୀ ଶୁଣେ ଯିବ ? ଶୁଣ, ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କ ଉପଦେଶ ମାନିଷ ତୋତେ ଅନ୍ୟ-ନିଷ୍ଠା ଦେଲି । ସ୍ୱାମୀଙ୍କରେ ତୋ ମୋର ଉପଲବ୍ଧ ଯାଉ ।

ସୀ—(ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଦ ଦେଖି) ଆହା ! ଏପରି ଘଟିଲା କାହିଁ ? ମୁଁ ଏବଂ ଆ ହତଭାଗ୍ୟା ହତା ହେଲି । (ଭୂମିରେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦିବା)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ଉଠ ଉଠ; ଶୋକ ସମ୍ବରଣ କର । ମୁଁ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଚେତ କରୁଛି । ବତ୍ସ—ରାମ, ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲଭ; ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲଭ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—କୁଶ, ବତ୍ସ—ଲବ, ଦେଖ ଦେଖ । (ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା)

ରା—(ଚେତି) ଆର୍ଯ୍ୟ-ଭଗବନ୍, ସୀତା ଜାଗିଲା କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖେ ତ ଅଛି ।

ରା—ଅହୋ ! ଭଗବାନ ବଡ଼ େଦୟା କଲେ ତ ! (ସଲଜ୍ଜ)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ଲଜ୍ଜା ଅନୁଚିତ । ଜଗତ ସମ୍ମୁଖେ ସୀତା ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ମୁଖ ଟେକି) ଆର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଲେ ତ ?

ରା—ପ୍ରିୟେ, ମୁଁ ଅଭାଗା ଦେଖିଲି ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—(ଚେତି) ମା ! ତାତ, ରକ୍ଷାକର ।

(ରାମ ପାଦେ ଲୋଟି କାନ୍ଦିବା)

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—(କୁଶଲବଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗି ପ୍ରବୋଧୋକ୍ତିରେ) କୁମାରେ, ଆବେଗ ଅନୁଚିତ !

ବାଲ୍ମୀ—ହା ! ଏତ ଦର୍ଶନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମତେ, ଯାହା ପାଇଁ କୋଟିଏରେ କାନ୍ଦୁଅଛ, ଲବ ଦୋଷ !

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—(ଲବ ପୋଛି ରାମଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା)

ସୀ—(ପଛକୁ ଚାହିଁ) ତୁମ୍ଭେ କେଉଁ ଅନାଇଥିବା ଏ ଜନ କିଏ ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଭଗବନ୍ ! ଏ ବୈଦେହୀଙ୍କ ଔଦାସୀନ୍ୟ । ଯେ ଚିରାଧୀନ ଚିରକାଳ ସମ୍ରାଟ୍ ହୋଇଲେହେଁ କେବଳ ମୁଖଚ୍ଛାୟାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବାଲ୍ମୀ—(କୋପଭରେ) ହେ ଭୂପ, ଧୃତସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମହାକୁଳୀନ, ଧର୍ମାଶ୍ର-ଭାସ୍ୱ, ଜନକଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଦୁହିତାପାଳିତା, ଦଶରଥ ମହାରାଜଶ୍ରେଷ୍ଠପୁତ୍ରବଧୂ, ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷୋତୀର୍ଣ୍ଣା—ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟଶୁଶ୍ରୂଷା, ବୈଶ୍ୱାନରଦ୍ଧତ ଦାହିକା, ଲବକୁଶଙ୍କ ଜନନୀ, ଜନସ୍ଥାନ ବାସିନୀ ଦୁଃଖିନୀ—ଏହି ସୀତାଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ମହତ୍ତ୍ୱରେ ଜନାପବାଦ ମାତ୍ର ଶ୍ରବଣରେ ନିର୍ବାସିତ କଲ; ତୁମ୍ଭର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଚିତ କି ?

ରା—(ନିରୁତ୍ତରୀ ଲଜ୍ଜିତ)

ବାଲ୍ମୀ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏହା ସମ୍ଭବ କି ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କାହିଁକି ଅନୁଚିତ । ତୁମ୍ଭେ ତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଏବଂ କାମ୍ୟ । (ରାମଙ୍କୁ ଚାହିଁ) ଭୂପ, ଲଙ୍କାଦ୍ୱୀପରୁ-ଅଯୋଧ୍ୟାନଗରେ ସୀତାପରୀକ୍ଷିତ ସତୀରେ କେଉଁ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ?

ରା—ଅପବାଦ—ନିର୍ବାସନ ।

ବାଲ୍ମୀ—ତାହାହେଲେ ଅବିଶ୍ୱାସର କାରଣ କଅଣ ?

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଆ ହା ହା ! ଲୋକନିନ୍ଦା ହେଲା ମୋ ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ଏଭଳି ନିଷ୍ଠୁର ଦଣ୍ଡ ! (ନେତ୍ର ଭରେ ଲୋତକ ବର୍ଷିବା)

ବାଲ୍ମୀ—ଲୋକନିନ୍ଦା ଶୁଣି ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥିରର
ସାକ୍ଷୀ ହେଲେ କି ପାପର,
ପ୍ରାକୃତ ଜନଙ୍କ ନିନ୍ଦାକୁ ଭାବିଲି
ତୁମ୍ଭ ମାନସରେ ଶାନ୍ତ ।

ରା—(ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଣ୍ଡକି ଅଳପ ଲୁଚିବା)

ବାଲ୍ମୀ—ଭୂପ, ରାଜ ଧର୍ମରେ ବୋଇଲେ କେଉଁ ଭାଙ୍ଗିବ ?

ଅନୁକୂଳ ସକଳ ପ୍ରାକୃତ ଜନ-ହୃଦେ,
ଅନୁଚିତ ଅପେକ୍ଷା କରଥାଏ ନିର୍ଦ୍ଦୟେ ।

ନୃପ ତ୍ରିଦଶ ଅବଧ୍ୟ ତୁମି ଅଟଇ ତ,
ତାଙ୍କ ଅନୁରାଗ ହେଲେ ପାରିବ କି ସ୍ଥିତ ।
ସେଥି ପ୍ରକାରେ ବୁଣି ଗଛ ଦେଉଳ ମୂଳେନ,
ସ୍ଥଳରେ ବଦ୍ଧପାତରେ ନାହିଁ ପାଇ ଜନନ ।

ବତ୍ସ, ଏ ଘର୍ଷଣି କାହିଁକି ? କୁଶଲବଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କର; ଅମ୍ଭେ ନିଜାଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବୁଁ । [ଚୂଳିକା]

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ } ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ, ଦୟା କର ।

ବାଲ୍ମୀ—(ପ୍ରବେଶ) ବୈଦେହୀ, ତପୋବନଗତଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦଣ୍ଡକୁ ଏ ଆଦେଶନ୍ତି । ଅତଏବ ନିଜଙ୍କୁ ପରିଶୋଧ ।

ସୀ—ମୁଁ କି ପରିଶୋଧ କରିବି ?

ବାଲ୍ମୀ—ନିଷ୍ପାପା ହେବା ନିଜ ।

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାଭରେ) ମୁଁ ହତଭାଗିନୀ ଜନମଧ୍ୟଗତା ହୋଇ "ବୈଦେହ-ନନ୍ଦସୁତା ଅଭିନନ୍ଦିତା" ବୋଲି ଭାଷିବି ।

ବାଲ୍ମୀ—ସ୍ୱାଭାବିକ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରକୃତାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କର ।

ସୀତା—ଗୁରୁନିୟୋଗ ପ୍ରମାଣବନ୍ତ । (ଚାରି ଦିଗେ ଦଶାବଳୀକି ଦେଖି) ଆହେ ଲୋକପାଳମାନେ, ଗଗନ ମଧ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ଗନ୍ଧର୍ବ ସିଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାଧର ଦେବତାମାନେ, ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀକୃତଧର୍ମଲୋକ ରହସ୍ୟ ହେବା ବାଲ୍ମୀକି ବଶିଷ୍ଠ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରପ୍ରମୁଖ ମହର୍ଷିମାନେ, ସକଳ ଲୋକଙ୍କଶୁଭାଶୁଭ-କର୍ମ ସାକ୍ଷୀ—ରଘୁକୁଳର ପିତାମହ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭଗବାନ, ଭୁବନଶୁଦ୍ଧି-କାମିଏ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷର ସୀତା ଏହାର ସତ୍ୟପ୍ରମାଣ କରୁଅଛି ; ତୁମ୍ଭେ-ମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣ ।

ବାଲ୍ମୀ—ମହାପ୍ରଭାବାନ୍ୱିତସୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ସବେ ବିଲୋକ ।

ସବେ—(ବିସ୍ମୟରେ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ହେଉଛି ! ଦେଖ ବଚନାନନ୍ତର ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମପ୍ରପଞ୍ଚ ସମସ୍ତ କାତରତା, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏବଂ ନିବୃତ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନରେ ଅଛି ।

ତରଙ୍ଗ ଚଳନ ବିନା ଶାନ୍ତ ଅବ୍ଧି ଗଣି,
ନିଷ୍ପନ୍ଦ ହୋଇଲା ଗଗନେ ଚଞ୍ଚଳ ପବନ ।
ଭାନୁ ନ ଚଳିଲ ସ୍ଥଗିତ ଘୋର ବାରଣେ,
ସବୁ ଲୋକେ ଦତ୍ତକର୍ଣ୍ଣ ସୀତା-ବାକ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ !

ସୀ——(ହାତଯୋଡ଼ି) ସକଳ ଲୋକ ମହାର୍ଘ୍ୟସ୍ତୁତ୍ୟପାଦୁକ ଗୁରୁଗଣଙ୍କ, ହରକୋଦଣ୍ଡମହାନନ୍ଦପ୍ରଦର୍ଶିତପ୍ରତାପରାଜିତ ସେତୁବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିମହାସମୁଦ୍ରଙ୍କ, ସୁରାସୁରବନ୍ଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣିତଧନୁର୍ଦ୍ଧରଙ୍କ, ରଘୁବଂଶକୁଳ-ନନ୍ଦନଙ୍କ, ତୁମ୍ଭଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟକୁ ଯାହାକୁ ହେଲେ ପତିବ୍ରତା ବାଳୁଭ ସ୍ୱପନରେ ମୁଁ ଆଖିରେ ଦେଖି କିମ୍ବା ମନରେ ଭାବି ଅଥବା ହୃଦୟରେ ଚାହିଁ ନ ଥିଲି, ଏ ମୋ ସତ୍ୟବଚନରେ ନିଖିଳଲୋକପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଶ୍ୟମାନଦିବ୍ୟରୂପଧାରିଣୀ ହୋଇ ମହାପ୍ରଭାବବତୀ, ଭଗବତୀ-ଧାରିଣୀ ଦେବୀ ମୋର ସଂଶୁଦ୍ଧି ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରକଟନ୍ତୁ ।

ସବେ—(ସସମ୍ଭ୍ରମ)

ବାଲ୍ମୀ——ଏ କଅଣ ! ଅକସ୍ମାତ୍ ପୃଥିବୀ ହୋଇ ଲୋକର ରସାନ୍ତର ଆଣିଲୁଁ ତ ।

ପାତାଳୋଦରରେ ଶୁଭ୍ରବିଳାସ୍ତ୍ରୀର
ସ୍ପଷ୍ଟ ନାଦ ଜାତ ହୋଇଛି,
ଉଦ୍ଧୃତ ଗର୍ଭକୁହର ଗହ୍ୱର
ଯେତେକ ଦେହ ଯାତେ ଲୋଟେ !
ନଗାବାରଣଙ୍କ ହତି ଦେଖାଇଛ
ନାଗନାରୀରତ୍ନବାସିରେ,
ସୁଧାରସାନନପର୍ଣ୍ଣସ୍ଥିତ ମଗ୍ନ
ଜଳଜ ଜାତ ପ୍ରେମରେ ।

ସୀତା, ତୋତେ ଭଗବତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପ ପାଇଲୁଁ ତ । ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

(ସୀ—ସକଳଲୋକମହାପ୍ରତ୍ୟାଦିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲୀ ।)

ନେପଥ୍ୟେ—ଗୋଗଣଙ୍କର ସ୍ତୁତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ସ୍ତୁତି, ସ୍ୱଧବକୁଳର ସ୍ତୁତି ।

ସୀତା ସତ୍ୟବଚନେ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଚାରିତ୍ର,
ସାଗର-ଧର ୟ ବିବଲ୍ଲଭଙ୍କୁ ଭୂଷଣ ।
ତେଣୁ ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତାକୃତ ଧରି ପାତାଳକୁ,
ବରଜ ଜନେ ଦେଖନ୍ତୁ ଅଗତା ମଞ୍ଜୁଳ ।

ସର୍ବେ—(ଶୁଣି ଭକ୍ତିସ୍ୱାଭାବ୍ୟ)

ବାଲ୍ମୀ—ଏ କଅଣ ? ଏ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନରହସ୍ୟ ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ହୋଇଅଛି ।

ଦେଖଇଛି ! ଦେଖ ପାତାଳସ୍ଥଙ୍କ ମହାତେଜ,
ପୁଣି ତହୁଁଠେ ନର୍ଣ୍ଣନମାଳ୍ୟବାସ ତେଜ !
ଦେଖ କୁଦେବୀ ଅଗତା ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ନମ,
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରଣମ୍ୟ; କୁଶଳବ ରାଖି ସ୍ଥପ ।

ରାମାଦ—(ଯଥୋକ୍ତବାଧରେ ଅବସ୍ଥା)

(ପାତାଳୋଦ୍ଭେଦ କରି ପୃଥ୍ୱୀଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ସର୍ବେ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ)

ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଧନ୍ୟ ସର୍ବଂସହାବଳୀ,
ଶେଷ ନାଗ ମସ୍ତକରେ ଧରନ୍ତି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋରୂପିଣୀ କରି ସର୍ବ ପ୍ରସବେ,
ଅଭିମତ ଦ୍ରବ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଦୁହିଁଲେ ତ ପୂର୍ବେ ।
ଧର୍ମଦେହା, ରତ୍ନାକରଧାରି,
ଅଟନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ଯ୍ୟୋଧର ।
ପୂଜା କାଞ୍ଚୀ ଧରାଦେଶ ହାର,
ରତ୍ନମେଖଳା ଅଟେ ପାରାବାର ।
ଯାଙ୍କ ପଦ୍ମଚରଣରୁ କମଳ ପାଇଁ,
ବର୍ଣ୍ଣା ଦେଇନ୍ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶରୀଷାର୍ଦ୍ଧ ।

ଓଡ଼ଦୁମାନଙ୍କର ଋତୁତସ୍ୱର,
ଜନନୀ ଅଟ ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଶଙ୍କର ।

ଭଗବତୀ—ବାତ୍ସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । (ନମିବା)

ସୁଧି—(ଗୁରୁଆଡ଼େ ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ପଞ୍ଚନାଡ଼ୀ—ପଞ୍ଚଭୂତା ଶାସନ ଅନଭିଜାଣୀରୁ ଭିନା !

ଯହିଁ ନାହିଁ ଦ୍ୟାବା ପୃଥିବୀ
ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଭର,
ସେହିଁ ସ୍ଥାନ ଅଗମ୍ୟ ହେବ—
ସ୍ୱଅଧି ଗନ୍ଧର୍ବ ।
ସୁନ୍ଦରପ୍ରାଣୀର ଅପ୍ରାପ୍ୟ
ଯାହା ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ,
ଜନକସୁତାଙ୍କୁ ଘେନି
ଅଛିଲ୍ ସେ ସ୍ଥାନକୁ !

ଅତଏବ ତାହା ସବୁ ସମ୍ଭବିବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ବାତ୍ସା—ମୈଥିଳୀ କି କାମିତ ପ୍ରାର୍ଥନା ?

ସୀ—(ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି) ଭଗବତୀ, ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?

ସୁଧି—ଅଗୋ, ତୁମ୍ଭ ମୋତେ ଜାଣୁ ନାହିଁ କି ?

ମୁନିଏ ପଣ୍ଡିତେ ପ୍ରଣବବିଦ୍ୟାଙ୍କୁ
କହି ମୋତେ ଭଜନ୍ତି
ଅଗୋ ସୀତାଦେବୀ ମୋଠାରୁ ସବ—
ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ଭବନ୍ତି ।
ମୋହର ହେତୁରୁ ମୁନିବରଙ୍କର
ତପସ୍ୟା ସିଦ୍ଧ ହୁଅଇ
ଭୂତଧାତ୍ରୀ ବୋଲି ଜାଣି ମୋତେ ଏବେ
ଅଛିଲ୍ ଡାକନ୍ତେ ତୁହି !

ବତ୍ସା, ତୁମ୍ଭ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣି ।

—ଶ୍ଲୋ—

ମହାବହ୍ନିରେ ପୂର୍ବେ ବଳାତ୍କାରେ ମୁଁ ଲଭୁଥା,
ଏବେ ଯେତ୍ନୁ ପଛୁ ଦେଲ୍ କୁମାରୀ ମୋ ପ୍ରଭାବରୁ ।

ସୀ—(କରଯୋଡ଼ି) ଭଗବତୀ, ଗୁରୁଜନଗଣଙ୍କରେ ତୁମ୍ଭ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲି, ଭଗବତୀଙ୍କର ଭାଷା ଲୋକଙ୍କୁ ବିଦିତ କର ।

ପୃଥ୍ୱୀ—ତଥାସ୍ତୁ । (ସକଳ ବନଲୋକ)

ଦାଣ୍ଡକେ ବାଦ୍ୟଧରେ ପଥେ ଶିବଙ୍କ
ଦେବନ ତପସ୍ୱିଜନେ
ଅସୁରେ ଚାରଣେ ନରେ ତୁମ୍ଭେ ସବେ
ସାବଧାନ ହୁଅ କ୍ଷଣେ ।

ସୀତା ଦାଶରଥି ରାମଙ୍କୁ ବରଣ
ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷରେ ଆପଣା ମନକୁ;
ବଳାଇ ନାହିଁ ଜାନକୀ ଯେବେ ହେଲେ,
ଜାଣିଅଛ ତ ଏହା ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତେ ।

(ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଦୁନ୍ଦୁଭିଧ୍ୱନି)

ସବେ—(ସହର୍ଷରେ) ଅହୋ ! ମହାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ବସୁନ୍ଧରାପ୍ରସାଦରୁ ଶୁଦ୍ଧିର ଅନୁଭବ ଏମାନ ବହ୍ନିବିପଦରେ ଅଭ୍ୟୁଦିତ !

ଦେବଦୁନ୍ଦୁଭିନାଦ ସବୁ ଦିଗେ ବହୁତ,
ଗଗନରୁ ବର୍ଷିଲ ବାସିତସୁମନଗଣ ।
ଆକାଶରୁ ଦେବାଙ୍କ ଉପରେ ବିମାନ
ଅବିରତବାକ୍ୟସ୍ତୁତି ହୋଇ ଦୃଶ୍ୟମାନ ।

ନେପଥ୍ୟ—ଜୟ ଦଶରଥସୁତ ଜୟ ରଘୁରାମ,
ଜୟ ସକଳସ୍ୱରୂପ ଜୟ ରଘୁତ୍ତମ !
ଜୟ ରଘୁକୁଳନନ୍ଦ ଜୟ ସୁତବନ୍ଧତା,
ଜୟ ସୀତା ଜୟ ପୃଥ୍ୱୀପୁତ୍ରୀର କାନ୍ତା ।

ପୃଥ୍ୱୀ—ବୈଦେହି, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲୁ କି ?

ସୀତା—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ)

ଦେବନଦବାଦୀ ଶର୍ମିଳା—
ଶୁଣ ଜନକସୁତା,
ଜନାପବାଦପଙ୍କସ୍ରୋତେ,
ହୋଇଥିଲେ ଆପ୍ଲାବିତା !
ଶରତ୍ପୁଷ୍ପଲତି ନିକଟେ,
ଚନ୍ଦ୍ରିକା ପରି ହେଲେ,
ତୁମେ, ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନବଶୁଁ,
ଏବେ ଶୁଦ୍ଧା ହୋଇଲେ !

(ପୃଥ୍ୱୀଙ୍କ ପ୍ରଣାମ) ମିଥୁନ ପୁନଶ୍ଚ ଫଳକୁ । ଏହା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ !

ବାଲ୍ମୀ—ହେ କୌଶଲ୍ୟାକୁମାର, ପରମର୍ଷି ପଦଦର୍ଶନରୁ ସୀତା ସମ୍ପାଦିତା ହେଉ ।

ରା—ଯେ ଗୁରୁଜନାଦେଶ ! ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ପାଦପ୍ରଣାମ କର ।

ସୀ—(କର ଯୋଡ଼ି ସ୍ୱର୍ଗରେ) ଜୟ—ଜୟ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ର—ଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକ୍ଷତ୍ରଧାର କୃତାଞ୍ଜଳୀନ ତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ହର୍ଷରେ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାରେ) ଆର୍ଯ୍ୟା, ଦାସ—ପାପାତ୍ମା—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣମଇ । (ପ୍ରଣମିବା)

ସୀ—ବତ୍ସ, ନିଜକୁ କାହିଁକି ନିନ୍ଦ ? ଏହିପରି ନିଜଗୁରୁଜନଯୋଗବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚିରକାଳ ବଞ୍ଚ ।

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସୀତା ଶୁଦ୍ଧା ହେଲେ ! ଆଉ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସମ୍ପ୍ରତି ପାଣିଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ସହଧର୍ମିଣୀରେ ନିଯୁକ୍ତା କର ।

ରା—(ଲଜ୍ଜାଭର)

ବାଲ୍ମୀ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଅଙ୍ଗୀକାର ବିନା ପୁନଃପାଣିଗ୍ରହଣ ଅନୁଚିତ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ବୋଲି ଲଜ୍ଜିତ ହୁଅ ନାହିଁ !

ରା—ଏହା ଲୋକୋତ୍ତର ଏବଂ ଶୁଭଲଗ୍ନଯୋଗ । (ସୀତା କର ଧରି) କଲ୍ୟାଣୀ ବୈଦେହୀ—

ଦାରଗ୍ରାହକଙ୍କର ଭକ୍ତି ଅଛି ସନ୍ତତ,
ବେନି ଫଳ ବୋଲି ଶ୍ରୁତେ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ।
ସତ୍ତା, ଦ୍ୱିତୀୟ ଫଳ ଫଳିଲା ତୁମ୍ଭଠାରେ,
ପ୍ରଥମ ଫଳକୁ ନିଜ ପ୍ରବେଶି ଅଗାରେ ।

ସୀତା—ଯେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶ । (ସ୍ୱଗତ) ମୋ ହୃଦୟ ଏବେ ନିଶ୍ୱାସ ଜୁଡ଼ାଇଲା; ମୋ ପ୍ରାଣ ଫେରି ଆସିଲା ।

ପୃଥ୍ୱୀ— ସୀତା ସହ ତୁମେ ହେଲେ ମିଳିତ,
ଧନ୍ୟତମ୍ଭୁ ହେଲି ଶାନ୍ତିତ ।
ଭାଳରେ ଦୃଷ୍ଟି ଭଲ୍ଲୁ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ,
ବସୁନ୍ଧରା ହେଉ ସୁକାତ୍ରାତ ।

(ଅନ୍ତର୍ହିତା)

ରା—କଅଣ ! ପୃଥ୍ୱୀ ଦେବୀ ଅନ୍ତର୍ହିତା !

ବାଲ୍ମୀ—ଦେବତା ଅଜ୍ଞାଘସନ୍ଧାନ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ତ !

ରା—ଭଗବାନ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭଦ୍ୱାରା ଅନୁଜ୍ଞାତ ହେବି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ, ଯୁବରାଜ ଶବ୍ଦ ଅଦ୍ୟ ଧନ୍ୟସ୍ୱଜ୍ଞାନୀ ହେଲା ହେତୁରୁ ଚିରକାଳାନ୍ତରର ସୌମିତ୍ରି ଅନୁଗୃହୀତ ହେଉ !

ବାଲ୍ମୀ—ଏହା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳର ଉପଯୁକ୍ତ ବଚନ ।

ରା—କଅଣ କରିବି ? ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଅର୍ଥନ ହୃଦୟ ଅନୁଲ୍ଲଙ୍ଘନୀୟ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁତ୍ରର ଅବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ କରିବି । ସୌମିତ୍ରି, ଅଭିଷେକ ସମ୍ଭାର ଆଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ବାଁହାତସ୍ତୁ ହୋଇ ଅଭିଷେକସମୟୋଚିତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେବତା-ମାନେ ଏ ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି । ଶୁଣନ୍ତୁ !

ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ର ସମାଚ୍ଛନ୍ନଙ୍କୁ ଶିରଧରେ,
ଶଚୀ ଗଙ୍ଗା ଦୁଇ ସଖୀ ଚେନ୍ଦା ପାଶରେ ।
ଅହୋ ! କ୍ଷୀର ଜଳକୁମ୍ଭ ସ୍ନାପନରେ,
ଏମନ୍ତ ଧାତ୍ରୀ ସମ୍ପଦ ସୁଲଭ ହେଉଛି !

ରା—ସେପରି ହେଲେ ତେଜାଧିକାରୁ ଅଧିକ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଅଧିକାରସମ୍ବନ୍ଧ ମହାନୁଗ୍ରହ ।

ରା—ଆର୍ଯ୍ୟ, ରେଣୁଧାରଣ କର । (ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଭଗବାନ୍, ପୌତ୍ରର ଅଭିଷେକ କର ।

ବାଲ୍ମୀ—(କଳଶ ଧରି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ହେ ସାକେତନିବାସୀ ପୌରେ, ହେ ଜାନପଦବାସୀ ଜନେ, ହେ ବାନରପତି ସୁଗ୍ରୀବ ହନୁମଦ୍‌ପ୍ରମୁଖ ମହାରଥେ, ତୁମ୍ଭେ ସବେ ଶୁଣ ।

ସୀତା ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଣଯୁକ୍ତ,
କୁଶ ପ୍ରାଜ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ।
ତାର ଭୁଜମ ଶାସନ ଜଗତରେ,
ଅଶ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ଘାଜ ନିରନ୍ତରେ !

(କୁଶଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି)

ଯେତେକ ମଙ୍ଗଳ ସ୍ୱର୍ଗେ ପୁରନ୍ଦରର,
ପାତାଳ ଭୁବନେ ବାସୁକିନାଗର ।
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ମନୁର ମାନ୍ଧାତୃ ନୃପର,
ତେତେକ ମଙ୍ଗଳ ହେଉ କୁଶ ତୋହର !

ନେପଥ୍ୟେ—(ଅଭିଷେକ କୋଳାହଳ) ଜୟ ଜୟ, ମହାରାଜ !

ସୀ—ଭାଗ୍ୟବଶୁଁ ମୋର ଶୁଭ ସମ୍ପତ୍ତି ।

ରା—ଆର୍ଯ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ ମନୋରଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ !

ସବେ—(ହର୍ଷଭର)

ବି—(କୁଶଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଭୂପ, ତୋ ଅନୁମତ ଲଭି ଯୌବରାଜ୍ୟରେ
ଲବଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛୁକ ।

କୁ—ତାତ, ଯଥା ଭବଦଭିପ୍ରାୟଃ ;

ବି—ହେଉ । (ଲବଙ୍କ ପ୍ରତି)

ଏ ଲବ କୁଶମହାରାଜପ୍ରସାଦର
ଏହାଙ୍କୁ ଅନୁମତରେ ମନ୍ତ୍ରଣର ।
ଯୌବରାଜ୍ୟପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ
କରନ୍ତି ଏବେ ମୁଁ ହୋଇ ଅନୁରକ୍ତ ।

ସବେ—(ହର୍ଷନିର୍ଭର)

ବାଲ୍ମୀ—ଆଜ ତୁମ୍ଭର କେଉଁ ପ୍ରିୟ ସମ୍ପାଦିବ ?

ସୀ—ଦେବ, ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନବଶୁଁ
ମୋ ବାଷ୍ପାଧାରର
ପୁଣି ପ୍ରିୟପତ୍ନୀର ଉକ୍ତି—
ବନ୍ଧ ହେଲା ଶାନ୍ତର ।
ରାଜହସ୍ତୁ ଦେଇ ପାରିଲୁ
କରେ ସୁପ୍ରସନ୍ନର
ମାଗିବାକୁ ଆଉ କି ଅଛି
ହୋଇ ଆଦରଭର ।

ବା—ତଥାପି ଏପରି ହେଉ ।

ଭବହରଭକ୍ତିସମ୍ପଦେ
ବଢ଼ିବାଭଣ୍ଡାରେ
ସୁଜନର ନାଗଞ୍ଜନେ
ଭଙ୍ଗୀଏ ସୁଖରେ ।

ଦେବଦେ ବୈଦ୍ୟବେଷ୍ଟ୍ରାଏ ବେଷ୍ଟାଇ

ସଜଳେ ସଜଳୁଣୀ

ଭଜନ୍ତି ନୃପର ମଙ୍ଗଳ

ବୁଦ୍ଧି ଯାଉ ଶୋଷଣ !

(ସବେ କାନ୍ତୁ)

● ସମାପ୍ତ ●

—ଏ ନାଟକର କଠିନଶବ୍ଦ ଏବଂ ତଦର୍ଥ—

ଅନାସ୍ଥିତ=ଅବନତେ ସ୍ଥିତ

ଅବଲେପ=ଗର୍ବ

ଅବଷ୍ଟମ୍ଭ=ସମୀପାବଲମ୍ବନ

ଅହଲ୍ୟ=ଅକୃଷ୍ଟ—ଗୃହ ଚନାହୁବା

ଆଲାନ=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ

ଉଷ୍ଣ=ଓଷ୍ଠ

କଦାଚିଶାଳୀନ=ଅତ୍ୟନ୍ତଲଜ୍ଜାବନ୍ତ

ଦାସେରକ=ଉଷ୍ଟ୍ରବକ; ଦାସୀପୁତ୍ର

ନିଃସମ୍ପାତ=ଗମନାଗମନଶୂନ୍ୟ

ନିଧ୍ୟାନ=ଦର୍ଶନ

ନୀରନ୍ଧ୍ରକୋଶ=ନିଧିସ୍ତୁ

ପ୍ରାଭବ=ପ୍ରଭୁତା

ରଭସ=ହର୍ଷ

ଲୋଟପିପାଳ=ବୃଷପଙ୍କୁ

ବିଟକ୍ର=ବିଜନ

ଶଶଧରକାନ୍ତ=ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଶିଳା

ଶାଳୀନତ୍ୱ=ସଲଜ୍ଜତା

ଶ୍ୱାପଦ=ହିଂସ୍ରପଶୁ

ସପ୍ତତନ୍ତୁ=ଯଜ୍ଞ

ସମ୍ଭାଜନ=ଅଭିନନ୍ଦନ—ଆଲିଙ୍ଗନ କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନାଦିପୂର୍ବକ ସମ୍ଭାବନା

ସାଚିବ୍ୟ=ସହାୟତା